עמוד	שורה	נדפס :	צ"ל :
170	6	נאר	ספ׳ג
171	34	המפורסם המופלג	המפורסמים המופליג
172	6	בכח . חיים	בכח חיים
173	15	ודעתי	ודעתו
174	2	כדרך	בדרך
"	"	פיסה	מפוסה
175	34	דיך	ידיך
178	18	היא·א·א ?	הא=אַ=אַ ?
"	34	„ליונת ד׳ וין"	ליונה
179	25	כחול שה	בחולשה
180	32	בעלה	קילה
181	22	ובשובו	ובשוב רוחו
182	35	בפייה ...	בפיה ...
183	24	האב	(מיותר)
186	4	עם	"
"	5	ועלום	ועליו
"	8	ונמס :	ונמס,
"	"	לנדות	לנרות
"	9	קרה	קרח
"		שנמו	שנמסו
"	26	ביום	מן
187	29	אני ...	אני ..."
188	3	באותה	— אותה
190	10	לצד	לצדי
"	17	עתה	— עתה
"	31	סכור	סוכר
194	11	מותר	מיתר
195	21	בריה	בריח
209	12	כתומים, ירוקים	כתומים-ירוקים
214	12	נשמטו המלים:	— לא, אני צריך תיכף, עונה אהרונסון ומתפלא
221	19	דאות	באות
226	4	על	את
227	4	ומבקש	ובקשתי
230	סוף הפסקה	נשמטו המלים :	רק חמלה אני מרגיש אליו, חמלה הנמכרת בזול, אותה החמלה שמרגישים לאמלל, לנכה-רגלים, לעיור ודומיהם.
233	8	ישנה	הישנה
"	29	האהובה	„האהובה"
235	1	מקומה של שורה זו בסוף עמוד 234	

תקוני טעיות לספר „מן החיים והמות".

עמוד	שורה	נדפס:	צ"ל :
11	2	לרוצחו	לרוצחי
15	5	יכלו	וכלו
16	23	המהיר	המחיר
"	"	אסיר	אפיר
18	2	בו	בו
19	33	בגרירה	בגרידה
23	17	להרפני	להרפני
31	22	לו	(מיותרת)
"	30	מיאום	מאום
33	9	כיי	כי
37	14	ולחוות	ולחיות
43	4	והלכודות	והורודות
45	1	(כל השורה מיותרת)	
48	33	דור	חור
51	29	מסריה	מפריח
54	4	מתנדם	מתנחם
57	20	היניה	הגיה
58	2	המות	חמות
69	1	מאושר	מאשר
68	1	העשירות	העשירית
"	10	הם !	הס !
71	2	כצירוף	צירוף
77	15	ההבלה	החבלה
82	52	וו.	נו.
92	10	צרוד כנראה	צרוד, כנראה
"	"	כנראה, התקררתי	כנראה התקררתי
99	12	בעוולם	בעולם
101	19	פרא=אנדי	פרא=אנצי
103	3	טבעו	טיבו
105	6	ולהתחים	ולהתחכך
108	28	ובצבעו	ובצבצו
115	13	ומתפרסת	ומתרפסת
130	16	והבעל	והקול
133	5	בכעס	בכעסה
142	16	אני ושברי	אני, ושברי
149	16	כאן	(מיותרת)
150	5	זעף	זע
169	7	בישנת	בישנית

היא שוקטת על שמריה כמאז ומקדם, אפס כי בכל זאת קללת ר' נתן הגבאי כתְמה באה ונהיתה.— הפתאים הכמו והפדיונות חדלו, והצדיק חיי צער יחיה ואין דורש ואין מבקש לו. יד הדבוק היתה בכל אלה! —

ורבקהלי בת בן הצדיק? — רבקהלי אוהבת את יוסלי סופר הקהל ותהי לאשה — — — לחתנה בנן של קדושים כדת משה וישראל.

„אך היתכן הדבר?"— לא, ידידי הקורא,
רבקהלי שלנו לא עשתה כשורה,
אבל כאלה וכאלה מעשים בכל יום
ואם חכם אתה ונבון, ראה ושמע ודֹם!—

תם.

אָנוש היה כאב הצדיק הנכלם, ומה נחלה מכתו בהִוָדעו את האסון הנורא אשר קרהו והוא לא עול עשה ולא פעל כל רע! הידוע ידע חלילה כי סבבו בכחש את דודו והדבוק ערום הערים? הלא האמין אמונת אומן כי דבוק ממש הוא ורק אמת יהגה הכו, וגם הוא רק את אשר ישים ר׳ נתן בפיו אותו דבר אל הדבוק הזה, כי הכביד עליו אכפו ויאלצנו לדבר בו כדברים אשר צוהו, בתום לבבו ובנקיון כפיו ומבלי דעת כי יחטא ואשם. — — —

„נתן, נתן, למה עכרתני נתן! למה הבאת עלינו את הרעה הגדולה הזאת! — אנה אני בא? אנה אני פונה? ואשתי ובני לאלה מה אעשה היום? הוי נתן, נתן, חטאתך תגע עד שמים ועונך גדול מנשוא! —״

„ואולתך וסכלותך תרב ותגדל שבעים ושבעה מעוני וחטאתי יחד, ענה הגבאי בצחוק כעס וחמה, המעט ממך כי אלפת את דודך היקר ואת בירך פקידו, „נצוץ נשמתו של יהושע בן נון״ אלופים לראשך להכרית אוכל מפינו ולהאבידנו, ותפקוד עלי עון הדבוק היום? ואם לא למענך סבבתים בערמה, להצילך מן הרעה אשר הדיחו עליך, לשלם להם כפעלם ולהרחיקם מעל גבולך, ותשלם רעה תחת טובה, ותתנני לפני בן בליעל, ותטפול על עוני להאשימני? — עתה ראה ביתך צדיק כביר, היה רבי בלעדי אם תוכל, או פשוט לבנים והלבש שחורים ועשה מה שלבך חפץ, ואני לעצמי אשוב למלאכתי ומשלח ידי לפנים ואהיה סרסור ופונדקי כבתחלה, כי סוף סוף יחכם פתי וחסידים עוד אינם, וסחר הסגלות והפתקאות והשירַים יתום מן הארץ,— או האם לא שמעת כי כבר יעברו התרים בארץ לארכה ולרחבה ולא ירבו הימים ויסולו גם דרך עירנו את מסלת הברזל ואז...״

„מסלת הברזל?! —״ צעק הצדיק הנבהל בחרדה גדולה ויפול לארץ ויתעלף...

*
* *

מגורת הצ״יק זאת אמנם לא באה, מסלת הברזל לא תעבור ברקשוא ושריקת הקיטור לא תשמע בבל גבולה והנה

יג.

קץ הפלאות

הכל נעשה יפה אפוא, כוכב הצדיק מרקשוא הולך ואור ומקנהו וקנינו וכל אשר לו ירבה מיום ליום, אשתו הצדקת כגפן פוריה בירכתי ביתו תחדש עדיה וחליתה לבקרים, ובניו ובנותיו אוכלים ושותים ושמחים, שלום בחילו שלוה בארמונו ובשמחה ובטוב לבב יעבוד עבודתו מרב כל ויעשה מעשהו באמונה, יקח כסף ויבטח ישועות ונחמות ועשר וכבוד וחיים וכל אשר תשאל לה נפש חסידיו, לא יקפוץ ידו ולא תרע עינו בהבטיחו, כי צדיק טוב לב הוא, חונן ונותן בפיו ובשפתיו, יתן ויתן ולא יחשוך, ועוד מעט מזער וישראל נושע בהצדיק תשועת עולמים, והנה אהה! בא שטן וערבב את העולם! — מארבע רוחות השמים יצא הקול ואיש לרעהו יספר פתאם דבר אשר כל השומע תצלינה שתי אזניו: כי הדבוק לא היה דבוק כלל, כי זנביאל בן יואליק לא היה ולא נברא. כי נפלאות בל נעשו וכי רק קנוניא היה בכל אלה, מעשה תעתעים בעלמא. — ומי גלה סוד זה ליצורים? אם מרדכי המלמד לא עצר ברוחו ויבטא בשפתיו דבר אשר לא כדת? אם יוסלי בריהק לא שמר פיו ולשונו? — אם רפאל וגבריאל הבדחנים הלכו רכיל וינבלו את שם הצדיק? — אם ר׳ נתן הגבאי בעצמו בגובה אפו הטא בשפתיו ויתן מוקש לנפשו? — ואם רק יד ר׳ בירך הגבאי היתה בזה, בנקמו את נקמתו באיש חרמו וימוט עליו און להאבידו גם אותו? — יהיה איך שיהיה הקול קלא דלא פסיק הוא, ועוף השמים יוליכהו מעיר לעיר וממקום למקום, להבאיש את רוח הצדיק ולעטות עליו בושה כי נלכד גם הוא בפח זה טמנו לדודו הצדיק השקר מהבליהב אשר כמוהו כמוהו, ובעונותינו הרבים הצליח מעשה שטן, והפתאים המאמינים לכל דבר שוא ותפל ובכל תושיה יכחשו ויאמרו לא הוא, יצאו הפעם חוץ למחיצתם ויאמינו גם לדבר אמת, ויהיו מלעיבים בהצדיק אשר זה עתה נתנו כבוד אלהים לו, וימאסוהו מצדיק ויעזבוהו. וישום נוהו פתאם ודרכי ביתו אבלו שנית מבלי באי מועד. ומה

גם המה שבו אחד אחד וודרשו לשכנו כמאז ומקדם ורבקהלי היפה בת בן הצדיק תשתעשע בחברתם ותשיש לספורי יוסלי הנמרצים ולמהתלותיו ודברי חדודיו יתר הרבה מאד מאשר הסכינה לפנים, כי אף הוא הרבה לבקש קרבתה מיום ליום ויטיב את דרכו גם לבקש אהבתה וימצאנה. — הן צעיר לימים הוא, איש יפה, בעל פאות קצרות ונעלים מגהצים, לב שמח תמיד ושפתים מפיקות צחוק ושעשעים אהבה וחן, היעמוד לב נערה רכה וענוגה כרבקהלי היפה לכל הסגלות האלה והיא בת חמש עשרה שנה, יושבת בטל ומתעדנת כל היום? — — כלה יעודה היא אמנם לבנן של קדושים אחד מאז היותה בת שלש, כנהוג אצל כל צדיקי הדור, אך הלא את התנה לא תדע ואת פניו לא ראתה וגם לא תראם עד צאתה מהפתה איזה, כחוק וכמשפט לבת הצדיקים כשרה כמוה, ואת יוסלי תראה עין בעין בכל עת ובכל שעה. העין רואה והלב חומד, ור׳ נתן יעיר ויעורר את האהבה עד שתחפין ותאמר בפה מלא: רוצה אני -, כי כרת הגבאי ברית את סיפר הקהל ויעש חוזה אתו, לתת את בת בן רבו לאשה לו, למען יחרש ולא יגלה את סוד הדבוק, אשר לא נגלה כי אם לצנועים שבצנועים, לו ולו ול מר ד כי המלמד ולרפאל וגבריאל, שני הבדחנים המופלגים מעיר ווראטנא אשר עשו מעשיהם באמונה והשכל ביום הפלאות.— לעת עתה לא יראו עוד הצדיק והצדקת ולא יתבוננו על השדוך הנהיה בביתם, ויוכל גם היות כי בהודעם לא יסכימו עליו בראשונה ויתקצפו כמעט, אך היפלא מר׳ נתן הגבאי דבר? והיא מושל בהצדיק ובכל אשר לו, ובאיתי ולעת מצוא, יראה הצדיק ויוכח כי השדוך הזה גזרה מן השמים היא וגם באמת שדוך הגון הוא מאד, זוג מששת ימי בראשית ובידאי כך צריך להיות ובין כה ובין כה.

יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם,
והנאהבים יעלזו חרש באין רואה אותם.—

מפתחו של גן העדן מחוץ, והנה הוא קורא לך דרור מכל מעניך וכל שטן ומשחית לא יוכלו לנגוע בך לרעה מעתה ועד עולם, אך מהרי וצאי אל תתמהמהי עוד!" — — — — וברגע הזה התפוצץ אחד מחלונות החדר לרסיסים והאורה בעל הדבוק שאף רוח ויזורר בקול גדול. וישלח את אצבעו למעלה, והנה טפת דם עליו לעיני כל ישראל......

הדבוק יצא — התשועה גדולה,
בבושת פנים שבו המחבלים שאולה,
נפש זנביאל בן יואליק מצאה מנוח,
והצדיק את אורחיו ישמח שמוח.
גם העיר רקשוא כֻלה צהלה ושמחה,
אבל בלב הצדיק מהבליהב אימה חשכה.

יב.

שדוך הגון.

הצדיק מהבליהב ברח בהחבא מרקשוא עיר גלותו, הוא ור' בירך הגבאי ואשתו ובניו ובני ביתו, והנם נעים ונדים ומענים בדרך כחם. הה, צדיק נעזב וזרעו וכל אשר לו מבקשים לחם במקום שאין מכירים אותם ולא שמעו את שמעם ואשר קרה להם עם הדבוק לבשתם ולחרפתם. והצדיק מרקשוא הושב על כנו ויגדל שבעתים מבתחלה, כי יצא לו שם בארץ בנפלאותיו אשר עשה וישמעו רחוקים ויבאו ותהי רקשוא למעין ישועה לכל מֻכּה אלהים ומעונה, ואף כי להצדיק בעצמו ולביתו ולר' נתן הגבאי אשר היה גם הוא למופת מיום דברו פה אל פה את הדבוק באזני כל בני עירו, ויהיו טובים כלם ויתענגו על רב שלום ועל ככף תועפות להם מכל עברים מסביב.— גם מידעי בית הצדיק אשר בקרו בהיכלו בימי שליתו, ואשר חלצו ממנו ביום שבות זרים חילו — הדאקטאר חלקלק הרופא, מרדכי בעל חשבון המלמד בבית הגביר, ויוסלי בריהק סופר הקהל,

אבד לנצח, בזכותו ובזכות כל העדה הקדושה הזאת, אויה, בקשו עלי רחמים, רחמים, רחמים!

והעדה הקדושה בקשה עליו רחמים בתפלה ובתחנונים ובדמעות שליש, כי נכמרו נחומיהם ולבם נמס ויהי למים, ויפצרו גם בהצדיק להעתר להנפש האמללה הזאת, אשר אך בידו להושיעה מרעתה ולתקנה, כאשר ישמעו ויראו עין בעין כהיום הזה, גם ר׳ נתן הגבאי נפעם עד מאד מדברי הדבוק ובכיו, ויפצר בהצדיק וירב בו חרש וידבר אתו רכות וקשות, עד כי לא יכל הצדיק האמלל גם הוא נשוא עוד ויתאושש ויפן אל הדבוק וידבר בחרדה גדולה ויאנח ויאמר: „אם כך הוא רצונו של הקב״ה, ואם באמת יש לי איזה זכות למעלה „וקצת דעה״ בשמים כאשר את אומרת, כי עתה הנני מוסר נפשי ורוחי ונשמתי על קרושת שמו יתברך ובצרוף כל העדה הקדושה הזאת הנני גוזר עליך נפש זנביאל בן יואליק רב מק״ק טפושאני, שתצאי כרגע מגוף האיש הזה, דרך אצבעו הקטנה דוקא, ולא תזיקי חלילה לא לאיש ולא לאשה ולא לשום בריה שבעולם, ראי השבעתיך מהרי וצאי!״

„אבל רבי מורי וקדושי, צעק הדבוק בספקו את כפיו, איכה אצא ומלאכי החבלה יחכו לי בחוץ לשוב ולגורני בחרמם ולהכניסני בהרבי השקר היושב ממולך, ורע לי עתה מאז, אוי לי על שברי! —״

נפש הצדיק כמעט יצאה מפחד בשמעו את הדברים הנוראים האלה יוצאים מפי הדבוק ובראותו את הסכנה הגדולה המרחפת על ראש דודו אחי אביו, והגבאי ענה תחתיו ויאמר:

„ומה יעשה לך אפוא הצדיק? דברי ונשמעה.״

„יחביאני צדיק חסד, התחנן הדבוק בקול קורע לב, יחביאני בצל ידו עד ימצא מקום לי, ואם גם בירכתי שאול מטה, אך בידי רודפי אל יסגירני לשוב לטלטלני טלטלה, ואצא כרגע מגו האיש הזה לבלי שוב אליו עוד. —״

„טוב אפוא, ענה הגבאי אחרי התלחשו גם עתה רגעים אחדים את צדיקו, הצדיק קובע לך מקום בקרן דרומית מזרחית

אצבעותיו, ויתר ממקומו ויצעק: „אוי לי כי נדמיתי, כי מלאך אלהים צבאות נגע בי ודברו שמעתי מתוך האש ואנכי טמא נפש, הה, אל ידבר עמי הצדיק כי אשו הגדולה תאכלני!"

„כי עתה אנכי אדבר בך בשם הצדיק, ענה הגבאי, מי אתה ?"

„נפש חוטאת, נרדפת ממלאכי עברה וזעם ומתגלגלת מדת אל דחי ימים ושנים אויה לי!" ענה הדבוק בקול בוכים.

„ומה שמך ואי מזה תבוא ?"

„בושתי גם נכלמתי, ענה הדבוק ויורד לארץ ראשו, שמי זנביאל בן יואליק, ובשם הרב מטפושאני נודעתי בהתהלכי באשמותי בארץ רומעניען בימי חיי הבלי, חטאתי, עויתי, פשעתי! הוסיף בבכי תמרורים, תמים דרך וירא שמים הייתי בגלוי, ובסתר עשיתי כל תועבה ואלעג לכל קדש ואבוז תורה ואפר חוק, ואגוע בעוני ואמות בלי תשובה, ומאז יטלטלוני שדי שחת, יצירי חטאותי הרבות, ממקום למקום ומגו לגו בלי מנוח אויה לי!" —

„ומה חפצך בזה?" —

„חפצי להוָשע, דבר הדבוק תחנונים ויפול על פניו לרגלי הצדיק, להנצל מכף מעַני אשר ירדפוני בלי חשך ויסרוני באכזריות חמה, חמול נא צדיק כביר ונאור, רחם נא נפש נדחה, חנני והצילני, כי אך בידך ישועתי ואין זולתך לגאול, אויה!"

ר' נתן הגבאי התלחש רגע את הצדיק הנבהל ונמוג מפחד, ויפן אל הדבוק ויאמר: „ואיכה ידעת כי ביד הצדיק להושיעך מרעתך ולתקנך? הצדיק גוזר עליך כי אך אמת תדבר ולא תכחד דבר."

„לא אכזב, התיפה הדבוק, לא אכזב אחרי מותי לטפול עוד עון כזב על חטאת נפשי בחיים חיתי, אבל שם הצדיק מרקשוא נורא על כל סביביו, וגם בשמים ממעל וגם בשאול מתחת, ומעַני הרעים גם המה לא יזינו לענותני בעמדי לפניו כי ייראו מגשת אל גבול קדושתו, ואהי נא גם אנכי כאחת מאלפי אלפים הנפשות הנדחות אשר יתקן הצדיק בתפלתו יום יום ולא

שאל בקול בהולה ויפול שנית בזרועות אחיו ויבך בכי גדול ויבך גם הצדיק גם הגבאי, ויבכו אתם גם כל הנצבים עליהם, עד כי החל הדבוק לשוב ולהתרוצץ בקרב האמלל ולדבר מתוך גרונו ויצפצף כאוב מארץ קולו: „לרקשוא, לרקשוא, הוליכוני לרקשוא ואִוָשעַ! — שם צדיק ישכון, צדיק מציל ומושיע, שם יקרא דרור לי, שם אצא למרחב, שמה, שמה, לרקשוא הוליכוני, לרקשוא, לרקשוא! אויה לי!" —

„הלא ברקשוא אנחנו, נסה אחיו להרגיעו, הלא לפני הצדיק אתה עומד, הביטה וראה בעיניך. —"

„לא, לא, לא, לא!" צעק האמלל ויפרפר בידיו וברגליו, והנה זה מרדכי המלמד אשר היה גם הוא בבית, הרהיב עז בנפשו ויגש אל האורח המתיאש כאיש אבד עצות ויאמר: „שא נא לי אדוני, עוד צדיק אחר ברקשוא, הוא הרב דמתא, ונסה נא אדוני והביאה את אחיך אליו, אולי בו בחר ה' להושיעכם."—

„עוד צדיק אחר במקום הזה? ההיתני! קרא האורח משתומם, הוליכוני ונבוא לפניו, הראוני את ביתו איפה הוא ואיה מקום כבודו. —"

„לא רחוק מזה, בקצה הרחוב השני, בואו!" קרא ההמו פה אחד, וכרגע והמרכבה נוסעת מלפני בית ההבליהבי הנכלם ועליה הסידים מטפסים מפנים ומאחור בעל מרכבת צדיק הדור בנסעה, והמון אדם רב אחריה, אנשים ונשים וטף, ויבאו עד בית הצדיק דמתא......

והדבוק אך עמד רגע לפני הצדיק ר' יקטן ותפול עליו אימתה ופחד ויסתר את פניו כי ירא מהביט בפני קדשו, אבל גם הצדיק ירא יראה גדולה, כי שמע את כל הנהיה בבית דודו וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן, ולולא ר' נתן הגבאי אשר עמד בפרין ויצו עליו במפגיע כי יקדם את פני אורחיו, כי עתה נס הצדיק מפני הדבוק כנס איש מפני הדוב בפגעו בו, אך הגבאי צוה והצדיק לא עצר כח ולא העיז את פניו למרות את דברו....

„שלום עליכם!" ענה הצדיק בחרדה גלויה ובהושיטו להאורחים את ימינו הרועדת, אך הדבוק כמעט נגע בקצה

לועוה ולבלהה לכל סביביו, ולא יכל גם הצדיק להתאפק עוד, כי אימה גדולה נפלה עליו ותאחזהו פלצות, ויספוק את כפיו וידבר בקול נחבא מהרדת פתאם אשר באתהו ויאמר: „עתה ראה דרכך בירך ואשר עוללת לי, אויה! — הביטה וראה כי יש אלהים שופטים בארץ, ואתה פתיתני ואפת להסיג גבול אחור ולרשת נחלה לא לי במרמה וחמס והנני ברעתי. אויה לי! ומה אעשה כעת בירך?" — אך גם הנחש הערום הזה, גם בירך הגבאי אשר לא ידע הכלם, גם הוא נבהל ונבעת הפעם וילבש הרדות כלו וידם כמו אבן, וכל בני בית הצדיק והסידיו כלם מקרוב ומרחוק עם כל המון השומעים מגדול ועד קטן חלו ורגזו ויתמהו איש אל רעהו:

„מה זאת?"

„מה זה עשה אלהים לנו?"

„והצדיק אבד?"

„והצדיק איננו צדיק כלל?"

„ור' בירך?"

והנה פתאם השמיע הדבוק קול שריקה נוראה ויקפוץ ממקומו ויתנפל על הצדיק האמלל ויטלטלנו טלטלה אל ר' בירך פקידו הנמוג מפחד, ויכשלו איש באחיו ויפלו שניהם תחתם; והדבוק השתובב משובה נצחת, ויהמה כדוב, וישאג כנמר, ויגעה כבן בקר ויצהל כסוס, ויצרח כעורב ויליל כינשוף, וישמיע קול כל חיתו יער יחדו, ותהי חרדת אלהים במחנה. —

ומה אחרית אלה? — בפרקים הבאים
תשמע וידעת, קוראי הנעים — !

יא.

הדבוק בבית הצדיק דמתא.

עיף ויגע שב האורח האמלל מעט מעט למנוחתו ויעמד את פניו ויבט סביבו בעינים מפיקות תמהון: „ואיה איפה אנכי?"

באשמיו מהבליהב יעד הנה וארמוס לעפר נפשי הנתעבה! —"

אבל אחי, אח יקיר מכה אלהים ומעונה, חנן האורח האחר קולו בחבקי את המשתגע האמלל בזרועותיו, הלא מקצוי ארץ וים רחוקים נשאת את נפשך להצדיק הזה ועתה כי זכית יתעמוד לפניו, תסתער להרע לו ולהשחיתו? הה מה אמולה לבתך, אחי מחמל נפשי!"

האמלל שאף רוח וישקוט וינפש רגעים אחדים בזרועות אחיו אשר הסב את פניו אל קהל העומדים סביבו ויאמר: „הלא תראו כי רוח אלהים רעה תבעת את אחי האמלל והיא תענה את נפשו ותדבר מתוך גרונו, ואנחנו מארץ רחוקה מאד באנו לשם הצדיק ברקשיא, כי נלאו כל צדיקי הדור מגרש את הדבוק הרע מקרבו, וכנוח הרוח ורוח לו כמעט, בקש הדבוק בעצמו ויתחנן במו פיו, כי יביאיהו לפני הצדיק הזה וממנו יושע, ועתה כי ענינו בדרך כחנו ונביא עד הלום והנה רוח אחרת אתו פתאם, ומה אעשה לו עתה? אויה לי!"

האמלל התחמק פתאם בחזקה מזרועות אחיו, ובלטשו עינים מזרות זיקות סביבו ויהמה ויצעק בקול פחדים, ויאמר להתנפל על הצדיק החרד בעלה נדף ונשען על ר' בירך הגבאי אשר גם פניו חירו כמות, „אחנקך! צעק, אדיקך ארקיעך עם יועצך הרע. ג ח ז י הבליעל הזה יחדו! — או התדמה בנפשך כי לא ידעתיך נבל זעום ה' רב מק"ק הבליהב? — גם את אביך הצדיק ידעתי, הנה הוא יושב בדד בפנת גן העדן, בוכה ומתאבל כי הניח בן רשע ומרמה את הבריות כמוך, בן נעות המרדות, בן מנבל אב בכחש ובכזב אשר ישים בפיך בידך זה אשר לא קם כמוהו חומס ושודד מימות קין הורג אחיו עד היום הזה, — תן תודה איש כבד עון, הוסיף הדבוק בקול יללה נורא, חזיר בך איש און ומרמה, כי פן תקשה את ערפך ומת ברעתך מות נבלים, ושדי שאיל יקלעו את נפשך תוך כף הקלע ומנו לגו יצנפוה צנפה, כאשר יעוללו גם לי על רב חטאי ולא יתנו לי חנינה, יהויק הון־ואבא לי!" —

— ... והאנחת התפלץ ויגרע פתאם ויפול לארץ, שערו סמר, עיניו קמו בחוריהן, פניו אדמו כדם וגם קצפו על שפתיו ויהי

י.

הדבוק בבית הבלידהב.

המרכבה עומדת לפני פתח הצדיק הגולה ואברכי העיר עם בחורי בית המדרש והמון תינוקות של בית רבן יסבו עליה מקצה, ימששו את כל כליה מבית ומחוץ בהתבוננם בה בינה, ובני החיל אמיצי הלב אשר בקרבם, יהרסו גם לגשת ולנגוע בקצה אצבעותם בהסוסים עצמם העומדים ביראת כבוד ובענוה יתרה, בידעם לפני מי המה עומדים, לפני אברכים מופלגים ובחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, על כן יתנו את גום לממשים ואת זנבם למורטים, ולא יבעטו בם להרע להם חלילה.

„אבל הרפו! גער בם הרכב, אל תתחרו בסוסי פן ישתובבו והייתם להם למרמס!"

„אין אנו יראים את הסוסים כלל", ענו אברכים אחדים בטח וינסו להעביר את ידם על טוב צוארם, אך פתאם צהלו הסוסים ויניעו את זנבותיהם ויטפחו בם את פני אחד הבחורים, ותחרד כל המחנה כלה וינועו ויסוגו אחור.

„המה באים לכלל כעס, וסוסים כאלה לאו מלתא זוטרתא הוא, קרא אברך נשוא פנים אחד, הבה ונלכה מזה בעוד שלום בעצמותינו כי אין עומדים במקום סכנה". וברגע הזה נשמע קול ענות מבית הצדיק, קול רעש גדול וצעקה נוראה, ויסבו כל המחנה את פניהם ויגשו ויבואו גם המה אל הבית המלא מפה לפה אנשים ונשים אשר באו לרגלי האורחים, באות נפשם לדעת מי המה ומה אתם, והנה אחד האורחים האלה עומד בביאה אשר בין חדר הצדיק להחצר החצון ויתקצף ויתמרמר מאד ובהתעותו כאיש אשר יאחזנו השבץ, ויקרע ברגליו ויהרוק את שניו ויך באגרופיו סביבו, ויצעק בזעף אף ושצף קצף: „הוי נבל ובליעל, איש דמים ומרמה! האתה זה איש המופת צדיק כביר וקדוש אלהים עליון? — לא, לא אותי תשלה רשע עוכר ישראל, הה! לא אפגע בן ממר זה, לא אפגע גם זכות אבות; ובידי אלה אקרע אה האפר מעל עיניו ואקרע גם את סגור לבו האבן.— הניחו לי, הניחו לי וארוצץ קדקד רשע מתהלך

ברכות פרק ה׳ בהתבודדו הפעם מספר ירחים בבית כזה אשר חבוש לא יתיר עצמו ממנו, ראה מעשה ונזכר גירסא דינקותא ומאז שגור המקרא על שפתיו באשר שמעתם.— כמה נאמנים דברי חכמים: „אין חכם כבעל נסיון!״—

תאלמנה שפתיך איש לצון, יוסלי, קללה בשמת בצחוק כי אך ריב ומצה תבענה ולא תשא פני כל.— אך להצדיק שלנו באמנה תדאב נפשי, הוסיפה הזקנה ותאנח, הרב והרבנית שפכו לפני מר שיחם ואבן אתם מכאב לב, כי ילכו הליך ודל מיום בא הצדיק מהבליהב בגבילם וישבר מטה לחמם, ה׳ לא יחשוב עון לי אם אמר, כי לא יתכן דרך הצדיק הזה בעשותו כאלה להסיג גבול רעהו ולרשת את נחלתו.—״

„אבל בשמת! קרא ר׳ יודל משתומם, הלא אשה כשרה את, האם לא היית גם את ביום הקהל בבית מועד לכל חי, ואם לא שמעת כמיני מצות הצדיק הזקן עליו השלום את בנו הצדיק בפריש, כי יגור פה במקומנו? ומה הוא אפוא כי תליני עליו בשמת?—״

„מפי הצדיק הזקן בעצמו, אמרה בשמת בשפה רפה, מפיו ממש לא שמעתי פקידתו זאת, כי אם מפי בני הצדיק מהבליהב בשם אביו זכרונו לברכה.—״

„כן, הלא אחת הוא״, ענה ר׳ יודל בדבר המובן מאליו.

„פשיטא!״ קרא יוסלי בצחוק.

„ופשיטא!״ החליטו השומעים גם המה בצחוק גדול.

ומה צחוק זה? האם צחוק תפונה?
כי מינות נכנסה בם ובלבם טינא?
היות יוכל, כי בעונותינו הרבים
הדור פרוץ והאפיקורסים מתרבים
וכבר גם ברקשוא הקליפה גוברת
ולמינות תהפך הפליטה הנשארת.—

וירץ החוצה, וכראותו את המרכבה מרחוק וינופף ידו ויקרא: „בית הצדיק הקדוש מק״ק הבליהב פה בקצה הרחוב אם לשכנו תדרשו כי עתה נהגו ולכו אחרי, כי משרת את פני קדשו אנכי״. — והרכב התאושש וינף בשוטו וירוצו הסוסים כחץ מקשת וכרגע עמדה המרכבה לפני פתח הצדיק ההבליהבי ופני ר׳ נתן הגבאי הפו. —

„אבל הכל תלוי במזל! קרא יוסלי בריהק, עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממני ונקרא קדוש וטהור; הם רשאין ולא אנו. —״

„חס ושלום, ענה ר׳ צמח ספאדיק, בודאי הודיעו את הצדיק מהבליהב מן השמים כי אליו נוסעים השרים וישלח את ר׳ בירך לקראתם כדי לחלוק להם כבוד, ואדרבה מכאן ראיה שאין דבר נסתר מעיני הצדיק וצופה ומביט הוא מסוף העולם ועד סופו״. —

„ומכאן ראיה, ענה יוסלי גם הוא חלקו בלעגי מעוג, מכאן ראיה שבצדקת הצדיק מהבליהב ובזכותו הגדולה נגזר חסר לחם ונקיון שנים על הצדיק דפה ק״ק והיה כערער בערבה באין דורש ואין מבקש לו במצור ובמצוק אשר יצוק לו דודו אחי אביו בעיר גלותו, האף אין זאת ר׳ צמח? — גזרה היא מלפני אבינו שבשמים ורבנו הצדיק ישב בדד וידום כי נטל עליו, אך לו לעצתי שמע כי עתה יעצתיו לטוב לו. —״

„ומה הדבר אשר יעצת?״ שאלו המסבין.

„כי יבטל את הגזרה הרעה הזאת, ענה יוסלי לתמו, הלא הקב״ה גוזר והצדיק מבטל, האם יבצר מצדיקנו דבר קטן כזה הלילה?״

„כדבר עם הארץ בעלמא תדבר הפעם, יוסלי, הלא מקרא מלא הוא: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים!״ קרא ר׳ אברם פישל בגאוה.

„צדקת בדבריך, ידידי, ענה יוסלי בנחת, אך חלילה לכם רבותי, הוסיף בפנותו אל המסבין, חלילה לכם לחשוד את ר׳ אברם פישל שלנו במה שאין בו, בלמוד מקרא יותר מדי ח״ו, לא כן, כי רק מבשרו חזה את הפסוק הזה המפורש במסכת

הבטלנים המטילים ברחוב העיר נבהלו וישתוממו למראה עיניהם ולמשמע אזנם. נוהג בסוסי מרכבה מרקדה, רכב ממש, לבוש בגדי חפש כאחד מרכבי השרים, ידבר יהודית בפה מלא וישאל לבית הצדיק איהו — „הענין הזה איננו פשוט!"

„והמרכבה מרכבת רוזנים!"

„ומי יודע מי המה אלה הנוסעים בה!"

„שרים וסגנים!"

„אחשדרפנים ופחות!"

פרתמים ושרי המלך!"

„ואם לא מהיהודים האדומים המה, מנסיכי ארץ אשר מעבר לנהר סמבטיון?"

„והמה בית הצדיק ישאלו ודרך שמה פניהם?"

„אין זה ענין פשוט!"

„האם תגידו לי אחי איפא משכן הרב?" שאל האיש ממרום שבתו שנית.

„שני צדיקים בקרבנו כיום, ענה יוסלי בריהק אשר יצא זה עתה מפתח החנות ויעמוד לפני המרכבה, ולאיזה מהם ישאל אדוני? להרב ר' יקטן הצדיק דמתא או להצדיק הגולה, ר' בערינא ההבליהבי?" הרכב הסב את פניו לאדוניו אשר במרכבה ואחרי דברו אתם רגע, פנה אל הדובר בו ויאמר: „להצדיק הגדול משניהם, להעושה נפלאות גדולות לבדו."

„שניהם כאחד גדולים וטובים, ענה יוסלי, ומי זה ירהיב עז בנפשו להכריע ביניהם איזה מהם יכשר יותר? — אך הנה זה הגבאי לפניך, הוסיף בצחוק קל על שפתיו כראותו את ר' נתן עובר לפני המרכבה לתמו, משרת הצדיק דפה הוא, לכה נא אחריו אדוני הלא תראה כי נוכח ה' דרכך."

ור' נתן הגבאי שנס את מתניו לרוץ לפני המרכבה, אך הרכב התמהמה ויבט סביבו ויעמד את פניו כפוסח על שתי הסעפים מבלי דעת אם ללכת אחרי האיש או לחדול, ובין כה וכה שלח יוסלי חרש להודיע גם בית הצדיק מהבליהב מכל הנהיה וישמע ר' בירך הגבאי ויבהל, כי הריח מרחוק זהב ויגזור אמר להשליך טרף משני איש הרמו ויהי מה, וימהר

עמו עוד דבר . — אחרי כן שמעתי כי האיש הזה אפיקורוס היה ושמחתי מאד כי באה לידי מצות „ודע מה שתשיב" ואקיםנה. — זה הדבר אשר קרה לי בעיר ברין. —"

„פלאי פלאים! קרא סופר הקהל, אך הגם הלכת לשלשה ויטיבו לך את חלומך כדין?"

„איזה חלום?" שאל ר' צמח.

„הלא בחלום ראית את האפיקורסים אשר אמרת, דבר יוסלי לתמו, והרואה חלום רע ישכים ויטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו".

„פנים אל פנים ראיתיו ופה אל פה דברתי בהאיש ובהקיץ ולא בחלום", הבטיח ר' צמח.

„לא כי חלום חלמת, ר' צמח, קימו המסבין כלם, במו פיך אמרת מפורש כי בעלית קיר קטנה ככף איש בבית המלון בעיר ברין על משכבך בלילה הלמת את כל הדברים האלה".

ר' צמח השתומם למשמע אזניו ויחרש במבוכתו, ובני החבורה קראו פה אחד: „חלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית, רחמנא לשויה לטב!" ור' צמח ענה אחריהם: „חלמא טבא חזאי, חלמא טבא חזאי!"

אך לבו יכנו שמא לא עשו כדין,
ואפיקורוס בהקיץ ראו עיניו בברין. —

ט.

אורחים באים רקשואה.

המסבין מטיבים את לבם בכוס יין דגן אשר הציגה לפניהם בעלת הבית, לכבוד הטבת חלומו של ר' צמח, והנה עגלת צב רתומה לשנים סוסים אבירים עולה ובאה בדרך המלך ועוברת ברחוב העיר. ובהגיעה לפני חנות בשמת הזקנה ויעצור הרכב רגע בסוסיו ויפן כה וכה וישאל: „הגם תגידו לי אדוני איה בית הצדיק?"

ואת חוהו, ויתרחץ במי הבורית ראשי ורבו, וכעליותו מן הרחצה בשער פרוע ומלא מים כלו, ויהי תארו כשמן המשחית ר״ל, עד כי כמעט נקטתי בפני להמראה הנתעב והנאלה הזה. — עתה לקח האיש את האלינטוית ויניחנה כטלית על שכמו וינגב בה, מבלי אשר אמר לא ברכת „אשר יצר" ולא „ברכות התורה" ולא כל דבר שבקדושה, אבל סלסל בשערו וישרוק בשפתיו בעמדו לפני המראה אשר על הקיר ממול מטתי, ובראותי את פניו מן המראה ממולי, לא יכלתי התאפק עוד ואקרא: צפרא טבא, ר' קריב! בעל האכסניה אמר לי כי יהודי אתה ומלמד דרדקי. האף אמנם כן הוא?"

„מלמד אינני כי אם מורה, ענני האיש בצחוק, אבל יהודי אנכי מכף רגלי ועד קדקדי".

„יהודי טוב ויפה אתה, אמרתי לו, יהודי הישן בלי ציצית ובראש מגולה, יהודי המקיץ משנתו ואיננו אומר „מודה אני", יהודי הקם ממטתו ואיננו נוטל את ידיו לסרוגין. יהודי הרוחץ ראשו ורבו בבורית, יהודי המניח את האלינטוית כטלית ומנגב את ידיו ופניו לפני המראה וישרק בשפתי תחת „אשר יצר" וברכות התורה, יהודים כמוך אל ירבו בישראל! —"

„הכל לפי מנהג המדינה, אמר האיש בשפתי חלקות, בדברים קלים כאלה אנו נוהגים כאן להקל, ואך את הברכות אשר אמרת, אנו מברכין בשעת התפלה".

„בשעת התפלה? אמרתי לו, האם אתה מתפלל? הגד נא לי על דברתך אם אתה מתפלל, השבע לי!"

„בודאי ובודאי, ענה האיש בצחוק, הלא בעל כרחי אני מתפלל, אי האם לא ידע כי אסיר לו לאדם לטעים קודם שיתפלל? ואיכה אכל ולא התפללתי? האם אתענה כל היום? - "

„נוקשת באמרי פיך, נלכדת באמרי פיך! קראתי, פיך ענה בך כי תתפלל רק למען תוכל למלאות כרסך ואלמלי רשאי היית לאכול קודם התפלה לא התפללת כלל, זולל וסובא בעלמא אפוא אתה ותו לא!" - פני האיש חפו ילהביג את צערי קפץ וירקיד במשגע בחדר וישנה וישלש את הדברים אשר דברתי לו במהאו כה ובצחקי צחק פרוע מאד יאנכי לא דברתי

נמצא בריה משונה ומכוערה כזאת בעילם. הלא ידעתם גם אתם אשר קרה לי עם אותו האפיקורס בעיר ברין?" –

את המעשה הזה כבר ספר ר' צמח ספאדיק אלפי פעמים באזני כל באי שער עירו, אך המסבין ענו כלם פה אחד בצחוק עצור: „איזה אפיקורס? – ומה הדבר הזה אשר קרך בעיר ברין?– אנחנו לא שמענו מזה דבר בלתי היום. –" וסופר הקהל קרא כמתפלא ומשתומם: „האם שותה שכור אתה? או בחלום תדבר היום, ר' צמח? –"

„כמדומה לי שכבר ספרתי לכם המעשה הזה, ענה ר' צמח לתמו, מעשה שהיה כך היה: פעם אחת נסעתי לעיר ברין לקנות סחורה לחנותי, והימים ימי השוק אשר אז בתי המלון מלאים אורחים מכל קצוי תבל, ויתן לי בעל האכסניה שלי עלית קיר קטנה כתף איש תחת גג ביתו, לי ולאורח אחר יהודי אשכנזי יחד. שאלתי את פי בעל האכסניה אם יודע הוא את האיש הזה ויאמר כי כן וכי מלמד תינוקות הוא בעיר קטנה בקרבת העיר ברין, ואמר בלבי מכיון שהוא מלמד, בודאי אדם כשר הוא אף על פי שהוא אשכנזי ואאות לו. בלילה לא ראיתי את אשר האיש בן לויתי עושה, כי עיף ויגע הייתי ואך עליתי על מטתי ואקרא ק"ש ואישן וארדם, אך בבקר הקיצותי וארא כי הוא ישן בלי ציצת ובלי מצנפת על ראשו ואבהל ואשתומם ואמר: אראה נא התנהגות המלמד היפה הזה בקומו ממטתו ואתכסה בשמיכה עד למעלה מראשי למען לא יראני ואנכי הבטתי היטב בעד הסדק אשר ממול פני ולא גרעתי ממנו עין. בשעה חדא שכבתי כן בלי נוע והנה הקיץ האיש. – אולי תדמו בנפשכם כי אמר „מודה אני" ויטול את ידיו בהקיצו משנתו? הס מלהזכיר! – התמודד לארכו ולרחבו ויפהק ואחרי כן העביר את ידיו המזוהמות על פניו ועיניו ויקח לו ספר, בוראי „טרפה ופסול" היה, ויקרא בו. – מלמד טוב ויפה, אמרתי בלבי אראה מה אחריתך. אחרי רגעים אחדים הניח את „הטרפה פסול" מיד, ובחשבו כי ישן אנכי, קם ממשכו בלט וילך על בהונות רגליו אל סיר הרחצה, וישפוך כד מלא מים לתוכו, ויקח לו בורית וישפשף בו את ידיו ואת פניו ואת אזניו ואת צוארו

בני ובהצדיק גם יחד, ולמה זה תצחקו עמי עיד? – אי הגד נא לי, יוסלי, קרא בפנותו אל סופר הקהל, השבע לי באמונתך אם לא התולים ענך ובאמנה תאמין נפשך בהצדיק ובנפלאותיו כאשר אמרת, השבע לי."

„בן ר' צמח דובר", קראו השומעים בצחוק, ור' צמח היסיף כמנצח: „המצאתיך יוסלי? נאלמת ולא תפתח פה, כי חכמתי ממך, בנתי לרעך ואותי לא תונה." –

„עדים אתם רבותי! קרא סופר הקהל בקפצו ממקומו כנרעש ינפגע מזעם לשון ר' צמח ותוכחתו, אתם עדי כי הכלם הכלימני ר' צמח ספאדיק על לא חמס עשיתי, על כן הנני נשבע לפניכם בזה כי רבה אמונתי בהצדיק מהבליהב, וכי גדול וקדוש היא בעיני כהצדיקים הראשונים וראשיני הראשונים, זכרם לברכה, כהצדיק מחינדיקיבקי, כהזוידע הקדוש מסמאלא, כהרבי ר' למך וכהמגיד הקדוש מכלבוניין, עד לטעלה למעלה בקדש הקדשים הצדיקים הקדושים הנזכרים בהס' הקדוש מגלה טמירין זכותם יגן עלינו, ור' צמח שהלבין את פני ברבים אין לו חלק לעולם הבא!" –

ר' צמח נבהל מהמון השמות הקדושים האלה אשר נשא יוסלי על שפתיו ומשבועתו אשר נשבע באזני קהל ועדה, וימהר לבקש את סליחתו ויאמר: „נעניתי לך, מחול לי, ר' יוסלי, כי לא להכלימך חפצתי חלילה, אך כי שמעתי דבת רבים מוציאים עליך שם רע כי מינות נזרקה בך ר"ל, ויחר אפי בך מאד, כי אביך היה אדם כשר והוא היה בנעוורותו ריש דוכנא בבית מלמדי ר' חיים בער ז"ל, ולא אחת הכני מכות רצח בלמדו אתי את פרשת השבוע, כי קשה הבנה הייתי בילדותי מאד." –

„בעזרת אבי ז"ל היית אפוא בור דאוריתא, ר' צמח, ועל כן הכלמתני ותלבין את פני ברבים כאלו אפיקורס הייתי חלילה?" התאונן יוסלי בפנים זועפים.

„חס ושלום, ענה ר' צמח, לא אמרתי כי אפיקורס אתה, לא אחשוב כזאת על שום איש מזרעו של אברהם אבינו חלילה, ולולא ראיתי אפיקורס אחד בעיני, כי עתה גם לא האמנתי כי

ברגע אחד. — התערבי אתי, בשמת, בואי כיום להצדיק אם לא מחר את חובקת בן. —"

השומעים צחקו מאד וגם בשמת הזקנה צחקה ותאמר: „לשונך לחכך תדבק, פה דובר נבלה!"

„אך אם כך גדול כח הצדיק ונפשך יודעת, מדוע לא תבוא אליו ויושיעך גם אותך! שאל אחד המסבין למען תפוש את סופר הקהל בלבו, האם נאוה לתלמיד חכם כמותך לשבת בלי אשה? בוא אל הצדיק וימצא את זוגך לך, הלא לזה אתה צריך." —

„אמנם כי כן, ענה יוסלי רכות, אך האם בדבר זוגו של אדם, דבר קטן כזה שהוא רק כקריעת ים סוף אטריח את הצדיק הגדול מהבליהב? חלילה לי מעשות כזאת —, וזאת שנית, לו באשה חפצתי כי אז לא גרשתי את הראשונה, או כבר נשאתי גם את השלישית, כמוך, ר' יודל, יועצי הטוב." —

„אי משום הא לא אריא, ענה איש אחר מבני החבורה, כי כמדומה לי שלא אתה יוסלי גרשת את אשתך הראשונה, כי אם היא גרשה אותך משום מעשה שהיה —"

„סלח נא לי, אברם פישל ידידי, ענה יוסלי לתמו, את הדבר הזה לא תוכל אתה לדעת אל נכון, כי כמדומה לי שאז בעת גרושי אשתי לא היית בביתך כלל, כי נתפשת אז למלכות, לא עלינו, גם כן משום מעשה שהיה." —

„לא על דבר אשמה ופשע נתפשתי חלילה", אמר האיש בפנים שוחקות.

„חס ושלום! ענה סופר הקהל בפנים שוחקות גם הוא, כי רק על דבר אמת וצדק, על מצות עשה לנכרי תשיך, ועל מצות בשמו תשבע- אך בהדי כבשי דרחמנא למה לן? אני תהלת הצדיק ידבר פי ואתם לריב ומצה תקראו, היתכן דרככם זה?"

„מה לנו ולהבל הבלים אלא? ענה איש נכבד, אחד מבני החבורה, ר' צמח ספאריק שמו, על שם מגבעתו השעירה החבושה לראשו בקיץ ובחרף והוא איש סוחר נודע ומפורסם, לחסיד גמור ושוטה מופלג—, הלא עין בעין תראו כי התל יהתל בנו יוסל,

ח.

הטבת חלום.

היום יום ראשון בשבוע, שעה החמישית אחר הצהרים. רב בתי המסחר סגורים והסוחרים ועושי כל מלאכה בטלים ממלאכתם ומטילים בשוקים וברחובות, על פי ההלכה שנתחדשה בדור דעה זה בארצנו, להיות גם היהודים שובתים את שבתם של בני עם הארץ מחצות היום ועד הערב, באהבתם וכדמלתם אל בני שם בכור נח איש צדיק תמים, כי רבים וענוגים המה ולא יספיק להם יום אחד למנוחתם, ורק על דברים של אוכל נפש לבד לא גזרו חכמים, כי אכילה ושתיה היא מצות עשה הדוחה אפילו מצות ואהבת לרעך כמוך - ובכן גם הכיפה של בשמים אשר להאשה מרת בשמת הזקנה פתוחה: ביום טוב שני של גלות, היא יום הראשון בשבוע, ופנות העם, הנגידים והנגידות שחנויותיהם סגורות, נוהגים להתאסף אליה ולקדש את היום בשיחות נאות, בדברי תורה וכדברי מלכים ובלשון הרע וברכילות ובמילי דבדיחותא ובכל חדש תחת השמש. – מובן מאליו, כי היום לא ישיחו בכל אלה ורק הצדיק החדש הוא כל שיחתם והגיונם, ומובן יותר מאליו כי יוסלי בריהק סופר הקהל גם הוא בין הבאים והוא ראש המדברים.

.....„אם לא תאמינו כי לא תאמנו, אך הלא ספרי הילודים פתוחים עמדי, בואו וקראו בספר ותדעו אם לא יכתבו בחדש הזה כפלים מאשר נכתבו מדי חדש בחדשי לפנים – הוא אשר דברתי, הבטיח יוסלי על דברתי, הלידות מתרבות בכל יום ויום מאז בואו הנה, כן ירבו וכן יפרצו, לאו מלתא זוטרתא הוא הצדיק מהבליהב! –"

„מי יאמין לדברי תפל כאלה, גערה בו בשמת בעלת הבית, שנים או שלשה ירחים יגור הצדיק מהבליהב בקרבנו וכבר עקרה ילדה שבעה, ומתי נעשה האות הזה?" –

„מה זה תדברי, בשמת יקרה? התפלא סופר הקהל, היפלא מצדיק דבר? הצדיק הוא למעלה מן הטבע, ואשר יבכר הטבע בעורת איש ואשה יחדו לירחים תשעה, יעשה הצדיק לבדו

כן הוא רבי? אך לאט נא לי ר׳ בירך, הוסיף בצחוק אף והיה מסתרת בנופפו ידו דרך הרחוב אשר הצדיק מהבליהב יגור בו, אנכי אורכם לדעת במי התגריתם מלחמה וזכרתם כי גרים הייתם בעיר רקשוא!״ — ובני הבית שמעו ותחי נפשם וילבשו גם המה נקם תלבושת „ואנחנו האם נחרש? קרא חתן הצדיק אברך קטן כזנב הלטאה ודק כשחיף עץ, בודאי נצא בחרב ובחנית ונרעיש שמים וארץ על העול אשר הוא עושה לנו!״

„ואני אגיד בפה מלא כי הוא עון פלילי, התעבר בן הצדיק, באזני קהל ועדה אגיד לדודי פשעו ולא אפגע אדם!״

„ומי יודע אם לא יד הס״מ באמצע? ענה אברך אחר, גץ ועב ועיני עגל לו וגם הוא חתן הצדיק, בודאי יד הסטרא אחרא בכל אלה, ההליט, פדיון לא יקח משום אדם ואפילו צורת מטבע לא יביט ובכל זאת כסף כעפר לו, הלא „מעשה בעל דבר״ הוא!״

„טפש!״ גער בו הגבאי וידום, והרבנית הניחה את ספר התהנותיה מיד ותכה אל לבה ותאמר: „חטאתי עויתי פשעתי! אך ה׳ לא יחשב עון לי. רבש״ע! האמנם יש דין ויש דַיָן בשמים ממעל?—גם מרכבה קנו להרב מהבליהב, גם סוסים לו כסוסינו ואשתו תלבש משי ורקמה ותקנה פנינים ועדי עדיים חדשים לבקרים ועינינו רואות וכלות ואלהי המשפט יהרש וידום?! —״

„קנצי למלין! דבר הגבאי במפגיע, גם כח ידכם, גם ריבות שפתיכם אך הבל וריק יעזורו. אשר היה לי לעשות עשיתי אנכי בלעדיכם וגם סמוך לבי בטוח כי קרוב לבוא עתם וימיהם לא ימשכו אם אך ישמע רבי בקולי לכל אשר אצונו.״

„כל אשר לאיש יתן בעד נפשו ואף כי בנפש אשתו ובניו! נאנח הצדיק בנשאו את עיניו למעלה, רכב וצלח, ר׳ נתן, ואלהים את פועל ידך ירצה וכל אשר תעשה יצליח!״ —

„אמן!״ ענה כל בית הצדיק במועל כפים,
„אמן!״ ענה גם ר׳ נתן בלזות שפתים.
„אמן!״ אענה גם אני, יאמנו דבריך,
קום והצלח, ר׳ נתן, וינוסו משנאיך!

ומרודם, גם הוא סר מהם ויעזבם חלילה, ורעה להם זאת מכל הרעה אשר מצאתם מיום בוא דודם בגבולם עד היום הזה. — היפלא אפוא כי כל בני בית הצדיק יהלכו אט בחמת רוחם ונפשם עליהם תשוח מאין יבא עזרם? — „אך הנה זה ר׳ נתן!“ צעקו כלם פה אחד פתאם, כי נפתחה הדלת והגבאי לבוש בבגדי הדרך בא הביתה, „ברוך הבא ר׳ נתן!“ — „שלום עליכם ר׳ נתן!“ — „ואי״ה בשמחת בתך ביום חתונתה כעת חיה ונשיש אתך משוש ונשמחה כלנו יחד.“ אמרה הרבנית בשפתי רצון ופנים צוחקות, ורבקהלי היפה גם היא שכחה כרגע עצבת ורגזה ותצחק ותאמר: „ואיה איפה הצפיחית והמגדנות אשר אמרת להביא אתך? או את הכל אכלת לבדך ולנו לא השארת כל מאומה? — כן הוא, קראה בצחוק גדול בממששה את כל כיסי הגבאי הריקים, הזולל הזה הביא אתו מגדנות וממתקים כאשר דבר, אך לא בכיסו ובצלחתו כי אם בבטנו המלאה והקדושה והרהבה, האף אין זאת, ר׳ נתן יקירי?“ — גם פני הצדיק בעצמו הפיקו נחת כשב איש סודו אשר בטח בו אל משמרתו, ויתן גם הוא שלום לו ויברכהו בברכת „מזל טוב“, „ומה אתך הדשות ר׳ נתן?“ שאל בסבר פנים יפות.

„יש, ענה הגבאי, גם אשר אתי לא אכזב והוא למועד שמור לכם. אך אתכם מה? מה שלומכם ומעשיכם בזה? ומה שלום דודכם הצדיק בגלותו?“

לדברי ר׳ נתן אלה נתכרכמו ככרום פני כל בני בית הצדיק אשר אורו כמעט בראותם את פניו כראות פני אלהים, ואנחה שוברת חצי גופו של אדם היתה התשובה על השאלה הנמרצה אשר שאל בגאוה ובוז, אך הוא לא שת לבו לעצבם ואנחתם ויפן אל הצדיק ויאמר: „שמעתי אומרים, רבי, כי טוב לו בזה עמך ולא יחסר לו דבר, כי פועל ישועות הוא בקרב הארץ ומתפרנס הוא ממלאכתו בנחת ולא בצער ובצמצום חלילה, וכי גם ר׳ בירך נאמנו, איש ישר ותמים דרך זה, נצוץ נשמתו של יהושע בן נון, גם הוא לא ירעב ללחם ורואה ברכה במעשה ידיו, כי עמד טעמו בו וריחו לא נמר, אף כי גר הוא בארץ נכריה וגם הוא בגולה הלך את דודך הצדיק יהדיו, — האמנם

הכסף הזה בסוד סודות ובסתרי סתרים, למען לא יוָדע לאיש ולא יגלה לאדם ח"ו, כי מתן בסתר הוא, טמיר ונעלם מעין רואה ואזן שומעת... העבודה רבה אפוא בבית הצדיק מהבליהבּ אבל בבית הצדיק דמתא השלך הס, הוא עוֹמד בזוית זו ומתפלל תפלת ח נ ם, כי אין דורש ואין מבקש לה ואין משלם בעדה אפילו שוה פרוטה. ואשתו הצדקת עומדת בזוית זו ומתיפחת וביכה על תחנותיה, כי המר שדי לה מאד בשברו להם כל מטה לחם, ועוד מעט ויאלצו חלילה לנגוע באוצר המנוצר ולאכול מן המוכן; — הבנים והבנות כאבל אם קודר יהלוכו הנה והנה, אין פוצה פה ואין דובר דבר כי גדול הכאב מאד. ורבקהלי הנערהָ היפה בת בן הצדיק, כלה צנועה וחסידה האמונה עלי תולע, נוגה ושוממה נשקפה היא עתה בעד החלון ותצפה דרך אם לא יבא הדאקטאר חלקלק לבקר בביתם ולשמחם מיגונם, ואם לא יוסלי סופר הקהל יבא, לגרש את ענני העצב או להפיצם כמעט ברוח שפתיו, במשחקיו ומהתלותיו ובספוריו השנונים, כדרכו וכמשפטו בבית אבותיה ואף כי בהיות היא לנגד עיניו—; אבל גם הדאקטר חלקלק שכח את נתיבות ביתם, יעבור עליו בחפזה שבעתים ביום ולא יסור אליהם לראותם רגע וסופר הקהל גם הוא נעלם ואיננו ולא יראה ולא ימצא גם בחוץ גם ברהובות. ומה הדבר הזה אשר ה' אלהים עושה? האם כלה הוא עושה את בית הצדיק ר' יקטן חלילה? האם תם צדק משמים ואמת ומשפט עוד אינם כי גם רבקהלי היפה תאנח בדד ואיש אין בארץ להשיתנה נעימות? ור' נתן הגבאי איה איפה הוא? הגם הוא עזב את אדוניו כי השבה אניתו להשבר ויסר ממנו כסר צלו? — הגבאי נשאול נשאל מאת צדיקו עד גריליב עיר מולדתו, כי קרוא הוא לנשואי אחותו כאשר אמר, אך הישוב עוד עירה רקשוא? מה לו פה ומי לו פה כי ישוב לשבת בטל בבית רבו? לראות את צאנו ובקרו נהוגים לצדיק אחר ואין מושיע? — כי כספו וזהבו תועפות לר' בירך איש חרמו ואין אומר השב? — כי בית הצדיק מהבליהב חוסן רב ובית צדיקו הוא שומם וגלמוד? — ואם גם ר' נתן הגבאי אשר בו בטח לבם כמעט, אם גם שבטם ומשענתם האחד בימי ענים

או יחרש כי את הגבאי הוא ירא בלבו
המוליכו בחבל כהצוענו את דבו?
סתרי לב צדיקי מי זה יודע,
שוגה ומשגה תועה ומתעתע! —

ז.

בית הצדיק ר' יקטן מתמוטט.

ובית הצדיק מהבליהב מלא אנשים ונשים מקרוב ומרחוק, מביאים מנחה ופדיון מן הבקר ועד הערב, אך הצדיק שונא בצע, הון ורכוש נבזה בעיניו נמאס ומתנות תגעל נפשו, על כן חלילה לו מקחת מן העניים והאביונים גם מחוט ועד שרוך נעל כי ישלח דברו וירפאם, ורק מנטילי הכסף, מעשירי העם וגביריו, כי יהיה להם דבר נחוץ מאד ויפצרו בו עד בוש, מהם יקח לפעמים איזה פדיון הגון בלי חמדה וכמי שכפאו שד, כי כסף לא יחשוב וזהב כקוץ מונד הוא בעיניו. אבל לעשירי ישראל דברים הרבה נחוצים מאד, כידוע, כי צרכיהן מרובין ועניניהם מסובכבים וסבוכים תמיד כמשוכת חדק בעוה״ר, ע״כ יעבור הצדיק האמלל עבידת פרך ויאלץ לקחת את פריונותיהם על אפו ועל חמתו. — לא כן ר' בירך הגבאי, ר' בירך ידע כי אם אמרו חסידים ראשונים: אין כפרה בלא דם, חזרו הסידים אחרונים ואמרו: אין פדיון בלא כסף, ובכן חשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח ויעמד שלחן גדול על פתח חדר הצדיק ועל השלחן קערת כסף גדולה, והיה כל הבא אל הבית, טרם יכנס אל הקדש פנימה, ויזר את צרור כספו וירק את כיסו אל הקערה הזאת, אחד המרבה ואחד הממעיט, בלבד שיתן ולא יקח. — מאליו מובן כי מן הכסף הזה, אשר הצטרף לחשבון גדול, לא נהני לא הגבאי ר' בירך ולא הצדיק וביתו אפילו באצבע קטנה חלילה, כי ליושבים לפני ה' הוא למסתופפים בחצרות בית אלהינו בארץ הקדושה, שמה ישלח הצדיק את

„צדקת, ר׳ נתן, נאנח הצדיק, ראשית חכמה יראת ה׳. נבקש רחמים מלפני המקום, נרבה תחנה ותפלה, אולי יתעשת ה׳ לנו ולא נאבד, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.׳

„ואפילו חרב חדה מונחת על צוארו של שוטה, אין שוטה מרגיש ואין אויל נכוה בפושרין ואפילו בחמי המין לא״. דבר הגבאי לנפשו בקול נמוך, ואחרי החרישו רגעים מעטים נגש אל צדיקו וידבר בדברים נמרצים ויאמר: „אמנם כי עז וגבורה בתפלותיך והנה בוקעות ועולות עד שמי רום וכוכביהם, כאשר ידע ישראל וגם נפשי יודעת מאד, אבל תפלותיך אלה תועילנה רק לאשר יאמינו בם וישלמו בכסף מלא מחירן, אך לנפשך אתה לא יושיעו הפעם כל מאומה; כי מצח אשה זונה לדודך הצדיק והוא יודע בנפשו תפלת צדיק כמה היא מועילה, ובכן יחשוב לקש נדף תפלותיך וכעץ רקבון כל תהנותיך יחדו. — בתפלה ובתחנונים לא תקדם את פני הרעה רבי.״ —

„ומה יעצת אתה ונעשה?״ שאל הצדיק בשפה רפה, כי נכלם מדברי ר׳ נתן הגבאי וזעם לשונו.

„עשה לא תעשה אתה כל מאומה, ענה הגבאי, צדיקים מלאכתם נעשית על ידי אחרים, ואתה רק תדבר את הדברים אשר אשים בפיך לעת מצוא. יען לא אראה גם אנכי תוצאות למדת הדין הקשה אשר פגעה בנו, ולא אדע עוד במה נוכל לדודך הצדיק ולאיש בריתו בירך הרע הזה. אבל תקותי תאמצני כי בזכותך רבי ובזכות אבותיך הקדושים, אמצא עצה להנצל מפח זה טמנו לנו. ואם תסכים עמי בכל אשר אעשה, ושלמנו להם כפעלם וכרוע מעלליהם, משניהם נשליך טרף ולא יחרוך רמיה צידו.״ — הצדיק לא מצא מענה ויחרש והגבאי הוסיף ויאמר: „אל תירא רבי וקדושי, אם לערמה ומרמה, לא נופל גם אנכי מר׳ בירך אשר אמרת כי נצוץ נשמתו של יהושע בן נון נוצץ בו — רק חזק ואמץ!״ —

והצדיק שתק, האם שתיקה כהודאה,
כי על דודו הצדיק גם הוא חורש רעה?

„לאמת וצדק ויראת אלהים אל תדאג אתה רבי, ענה הגבאי בצחוק מר, אבל לנפשך תדאג, לביתך ולבניך הקטנים עם הגדולים, כי דודך זה אשר תכבד בו ילחך את כל אשר סביבותיך כלחוך החסיד את קערת השירים, לא יחמול ולא ישאיר לכם מחיה, כי צדיק הוא צדקות אהב, כאשר הראית לדעת. —"

„אל תתן לחטוא חכך", נאנח הצדיק מרה.

„כי אמר דודך הוא צדיק צדקות אהב ואחטא ואאשם? קרא ר' נתן הגבאי, טוב אפוא רבי, אשוב בתשובה שלמה, אספוק כף על ירך, אודה עלי פשעי ואתודה ואמר בפה מלא כי אמנם חונף ומרע הוא דודך הטוב והנעים, בוצע בצע רב מעשקות, ור' בירך פקידו הוא איש מרמה ואון חומס ושודד, לא קם בין כל צדיקי הדור איש נבל ובליעל, מעול וחומץ כמוהם עוד. —"

„חלילה לך מדבר כאלה, נתן, דבר הצדיק רתת, אמנם כי הרע דודי לי מאד, אך שאר הצדיקים מה המה כי תלין עליהם? האם בשביל צדיק זה שעשה שלא כהוגן, כל צדיקי הדור יאשמו חלילה? —"

„בשביל צדיק זה שעשה שלא כהוגן, שנה הגבאי בהניעו את ראשו ובהביטו בעינים מפיקות בוז וקלסה בפני רבו האמלל, יפה אמר שלמה: אם תכתוש את האויל במכתשת בתוך הרפות בעלי לא תסיר אולתו ממנו, — אך לא עת לך עתה להתוכח רבי, הוסיף בשאט בנפש, צדיק זה שעשה שלא כהוגן, יגרש גם אותך גם כל אשר לך מביתך ומעירך וממקומך אם לא תקדם את פני הרעה ותכריעהו בטרם יכריעך." —

„ובמה כחי גדול?" נאנח הצדיק.

„ובמה כח דודך הצדיק גדול? ענה הגבאי, בתורתו אשר הוא בודה מלבו ובזכות אבותיו הקדושים, אבל גם תורתך רבי איננה סובין וזכות אבות גם לך כמיהו; אם אביו הקדוש גזר עליו לגלות מעירו ולגור במקומך, יגזור עליו אביך הקדוש לגלות מעירך ולגור במקומו, או במקום מדבר וציה ובתהו ילל ישימון, רק לא במקומנו — אם נחכם רבי וטוב לנו". —

ו.

אויל במכתשת.

לא עברו ימים מעטים ותעלה שפעת מרכבות ועגלות, נושאות את כל הכבודה אשר להצדיק מהבליהבּ, אשתו ובניו ונשי בניו ובנותיו וחתניו ניניו ונכדיו, עם המון משרתים ומשרתות ומינקות, עבדים ושפחות מקנהו וקנינו, פרושים, יושבים ובטלנים, וכל הנפש אשר עשו, ויבאו עירה רקשוא אשר הגלו שמה, ויתנו את משכנם בתוכה כאשר נגזר עליהם מן השמים בעוה״ר, ועיני הצדיק מרא דאתרא רואות ולבבו בקרבו ימס כמו מים, וידו תקצר מהושיע לו. —

„מה תאמר אתה להרעה הזאת אשר באתנו? דבר האמלל הזה לר׳ נתן פקידו, הוא הגבאי אשר לו, איש סודו ונאמן ביתו בלכתו הנה והנה בחדרו, סופק את כפיו ונאנח בשברון מתנים, לבי יאמר לי כי דודי הרב יקפה את פרנסתי וירד לחיי חלילה ואני אנה אני בא!״ —

„מה אמר ומה אדבר, ענה ר׳ נתן בתלונה, אולת רבי תסלף דרכו ואחר ישאל בעצתי — לולא חרד רבי על דודו את כל החרדה הזאת, לולא התרפס ויכנע לפניו, ולולא העיד עליו עדות שקר לפני קהל ועדה כי קדש קדשים הוא וכל צדיקי הדור כקליפת השום המה כנגדו, כי אז בהבל בא ובחשך הלך ואיש לא ידע בשכבו ובקומו ולא חשק את עירך לשבת בה. אך עתה אתה רבי עשית את דודך לאלהים ולמה זה יחרה לך אם יקריבו לו קרבן ונסך ואותך ישליכו אחרי גֵוָם ככלי אין חפץ בו? —״

„אל תדבר כאלה, דבר הצדיק תחנונים, הנה זה דודי בא להשתטח על קברי אבותיו ואבותי הקדושים, ואמר אך כבד יכבדנו ובכבודו אכבד גם אני, הידוע אדע כי ערום יערים הוא ויתנכל לי להדיחני לקחת עמדתי ולרשת את נחלתי? — הה, אם גם צדיק לרעהו יכרה שחת, גם לנפש אחיו יצפון להורידו חיים שאולה כמוני היום, הן אמת עד לעפר תרד, צדק ברגלים ירמס ויראת אלהים תתם ותאבד מן הארץ! —״

ישראל וזכות אבות בלבד; אבל בן אחי הצדיק מרא דאתרא, הוא איש צדיק תמים, הוא מורכם והוא צדיקכם ורבכם והוא גם רבי ומורי מהיום הזה והלאה, וחלילה לי מהסג את גבולו ומנגוע במלכותו אפילו כמלא נימא חלילה וחלילה, עדים אתם בלבם היום!"

פני הצדיק מרא דאתרא קדרו ויחרד תחתיו להבטחה הטובה הזאת. אך פני הגבאי ר' בירך אורו מטוב לב, „אודך כי יכלת!" לחש באזני הצדיק, ויצאו שניהם את שדה הקברות בשלום ותלך אחריהם כל העדה הקדושה, ששים ושמחים על כל הגדולות והנוראות אשר ראו בעיניהם ועל כל הישועות הנחמות אשר שמעו אזניהם היום, אך יוסלי סופר הקהל ומרדכי בעל חשבון המלמד שמחים וצהלים בראש כלם. —

„החל הנגף! אמר מרדכי לרעהו, וגורל שני הצדיקים גם יחד כגורל שני הזאבים שנלחמו זה בזה ואכל האחד את האחד עד כי לא נשאר גם משניהם רק זנבותיהם בלבד, אשרינו מה טוב חלקנו!" —

„אבל בין הזאבים הנלחמים ירמס הצאן ושיות נדחות ירטשו ויאבדו, והצאן צאני והאוילים אוילי, ואנה אני בא עם קהלי הקדוש!" — נאנח סופר הקהל באנחת לצון.

„אל תירא ואל תחת, ענה המלמד בצחוק, האולת לא תמות לשחת וקהלך לא יאבד מן הארץ גם אם צדיקים כאלה וכאלה תאכל החרב. יקומו הנערים ויצחקו לפנינו ואתה אם בינה שמע לי ושים עינך על רבקהלי בת צדיקנו היפה, כי מי יודע מה ילד יום." —

אלה צדיקיך עמי, מרמת אוילים,
אלה משכיליך, לצון והתולים,
אלה מאשריך — אלה מהרסיך,
שחתך ישראל, כי מי בעוזריך!

„חמול נא בירך והוליכני מזה". —

„חמול עתה על נפשך, רבי מורי וקדושי, ואם לא, ואלכה ועינך לא תשורני".

„בירך יקירי, התחנן הצדיק, צרות לבבי הרחיבו ואיכה אשא....." אך הגבאי לא נתן את צדיקו לכלות את דברו ויתן עינו בו ויאמר: „עיני כל ישראל עליך, רבי מורי וקדושי, והשעה הזאת שעת רחמים ועת רצון היא ואם לא עכשיו אימתי!"

„אוי נא לי!" נאנה הצדיק במרירות ויתיפח וישען את ראשו על מצבת קבורת אביו הקדוש, ואחרי עמדו דומם כשעה הדא, התעודד ויספוק את כפיו ויקרא: „גזרה היא מלפני אבי שבשמים ואותה אין להשיב! — הנני מבטל אפוא רצוני מלפני רצון אבותי הקדושים שבגן עדן ומפני רצונו של ממה"מ הקב"ה בעצמו, והרני מקבל עלי עול גלות ועול גרות, לגלות מעירי וממקומי ולגור פה בעיר הזאת, בחינת גר ממש, „גר אנכי עמך תושב ככל אבותי". אוי נא לי! גר אנכי עמך, הצדיק האמתי שהוא מנהיג הדור, נקרא אנכי, בחינת ואנכי עפר ואפר, וכשנגזר גרות על הצדיק הזה הנקרא אנכי, היינו גר אנכי, אז עמך, עמך דייקא, עמך רבונא דעלמא כלא, כשגלה הצדיק כביכול השכינה גולה עמו, אוי נא לי! — אבל תינח צדיק אמתי מנהיג הדור, אבל איש פחות ונבזה כמוני אם נגזר עליו גלות מה תקנתיה? — תושב ככל אבותי, יתישב במקום מגורי אבותיו הקדושים. יכלול עצמו עמם יתחזק בם והשי"ת יעזור לו בזכותם, והיינו גר אנכי עמך תושב ככל אבותי!— ועתה מורי ורבותי, אבי הקדוש גוזר עלי לגור במקום הזה אתכם, המסכימים אתם לרצונו של אבי הקדוש זכר צדיק לברכה, שהוא בודאי רצונו של הבורא ברוך הוא וברוך שמו?"

„מסכימים אנחנו!" קראה העדה כלה פה אחד, אנשים ונשים יחדו בשמחה רבה.

„ואני מוסר מודעה, הוסיף הצדיק ויאמר, אני מוסר מודעה יגיד מראש באזני כלכם מורי ורבותי, אינני לא צדיק ולא קדוש, לא נביא ולא איש מופת, אין בי לא תורה ולא מעשים טובים, לא עבודה ולא תפלה ולא כלום, אלא קורטוב של אהבת

נשמתו הקדושה והטהורה, והיא עולה עמה מרקיע לרקיע עד סוף כל הרקיעים, ומשם למעלה ולמעלה „עד מקום בו יושב עוטה אורה, חוצב מפיו תלמוד תורה“ כאשר יכד הקליר בפיוטו של יום ראשון דראש השנה. — עלית נשמה הוא אפיא ענין פשוט בתכלית הפשטות ודבר קל מאד לאיש היודע לכוון את הכונות הצרובות, ואף כי לצדיקנו הגדול והקדוש בשמים ובארץ, שהוא בלי ספק מבני היכלא, נכנס לפני ולפנים ועושה בשמים ושמי השמים כאדם העושה בתוך שלו ובחדר משכבו, ובכל זאת — הה, מה זה היה להצדיק פתאם! פניו אשר יפיקו תמיד נחת ורצון קודרים עתה כיום מר, עיניו הצופות מסוף העולם ועד סופו התשבנה בארבותיהן, ידיו הפותחות שערי רחמים ורצון בכל עת ובכל שעה רפו עתה ותרעדנה, ארכבותיו דא לדא נקישן והוא נמוג ונבוך כלו, ישען על הגבאי ר׳ בירך למען יעמוד ולא יפול ויכרע תחתיו — אויה! מי יודע אם לא גזרות רעות ושאר מיני פורענות מתרגשות לבוא בעולם; אם לא שמעה נשמת הצדיק מאחורי הפרגוד כי נגזרה גזרה לכונן בתי ספר ובתי מלאכה לבני ישראל בארצו חלילה; כי כלה ונחרצה מאת היושבי בשמים לבטל את הקריפקא *) מישראל, אל תפתח פה לשטן; כי יצא דבר המלכות, מלכו של עולם, להגביר את קליפת נוגה, בחינת „נוגה כאור תהיה“, שהיא קליפת הקיטור מרכבת השטן, ולסול מסלות של ברזל גם דרך העיר רקשוא כאשר עשו לעירו רחמנא לצלן; ואם לא מפני רעות באלה ובאלה ירעד הצדיק ויחרד?“ — אל נא ירך לבך, קורא אהוב, אל תירא ואל תחת, כי אין דבר מכל אלה, אבל הט אזנך לאמרי פי הצדיק ודעת שרש מוצא דבר יגונו והותו.

„בירך, הנן הצדיק קולו, קול דממה דקה מאד, ירא את ה׳ בירך והניחה לי!“

„אבל זכור נא קדושי כי אשה ובנים לך בביתך —“ לחש הגבאי באזני הצדיק.

הצדיק הוריד לארץ ראשו: „בירך!“

„מה בקשתך, צדיקי?“

*) מס בשר הכשר, נקרא בפי יהודי רוסיא ופו[illegible] טאקסא וענינו ידוע.—

„הצדיק! קראו הצופים מעל גג בית הקברן, הצדיק הנה הוא בא!" וכרגשת התרים, אנשי אנית קאלאמבוס בלב ים, בשמעם בפעם הראשונה „ארץ" מפי הצופים בראש חבל, גדלה הפעם רגשת הנועדים בחצר מות לשמע שם הצדיק. קפצו, דלגו, רצו, גם נוקשו ונפלו ואיש את רעהו ואשה את רעותה הדפו ויתנגשו. אם היו קברים למרמס ומצבות אבן נהרסו ונשברו לרסיסים; אם מראש זאת נקרע צעיפה באחד הנעצוצים ואם עין ימין זה נקרה באחד הנהלולים אשר שדה הקברות מלא מהמה; אם פסעו על ראשי זקנים וזקנות הצועקים מכאבם ואין עוזר ואם יתיפחו ילדים מתגרת רגל תדרכם כדורכת בגת; מי ישים לב לקטנות כאלה? — המתים ינוחו על משכבותם גם ברמוס כל רגל את קבריהם, ומצבות האבן הן לא לנצח הנה וברבות הימים גם בלא זה תשברנה; צעיפים ורדידים אחרים בבית אשה אשה למדי, ואם גם רק עין אחת לאיש עוד יראה זרע ויאריך ימים; זקנים וזקנות לא יחדלו מקרב הארץ וילדים למכביר יולדו חדשים לבקרים, אך הצדיק מהבליהב לא בכל יום יבא להשתטח על קברי אבותיו, ולא בכל שעה יזכו לראותו פנים אל פנים ולשמוע את נעם קולו, לאו בכל יומא מתרחש ניסא, ואם לא היום יושעו תשועת עולמים, מי יודע עד מתי עוד —; לא יחשבו אפוא אנוש ולא יפגעו אדם ובמסירת נפשם ידחקון האנשים על הנשים, ויהי קולות וצעקות, קול ענות גבורה וחלושה, קול ששון ושמחה עם קול תאניה ואניה וקללות נמרצות יחדו, עד אשר בא הצדיק על מקומו ויחרד כל העם אשר במחנה, וידמו כמו אבן ויעמדו מרחוק ויצבו כמו נד.

יחדל כל שאון, יקום סערה לדממה,
להצדיק יש עתה „עלית נשמה".

ה.
עלית נשמה.

כן הוא, עלית נשמה יש עתה להצדיק, הצדיק עומד פה בארץ מתחת, אך בסוד אתדבקות רוחא ברוחא, מתדבקת

„כפתור ופרח! קרא מרדכי המלמד, פזמון ממש להבדיל! אך עליך להקים גם לך מצבת קבר ולעשות לך שם עולם לכבוד ולתפארת ועוד בחיים חיתך, כי מי במוך מליץ ומשורר לספר שבחיך אחריך במותך. — או האין זאת יוסלי יקירי?"

„אנכי קטנתי מכבוד אשר כזה, ענה סופר הקהל בנחת, אך את אשר אחרות על מצבת קבורתך אי"ה שמעה ידידי ואגדך:

„איש יהודי היה ברקשוא הבירה
ושמו מרדכי — לך ענו שירה:
הי צדיק! הי חסיד! הי עניו!
מלמד שחשדוהו — לעריות זנב."

מרדכי צחק בכל פה לשמע תהלתו מפי רעהו וגם יתר העומדים על הקברים והמצבות מסביב שבחו רבצם ויצחקו בקול גדול, אך אשה אחת צעירה לימים הגרה המות ותקרא: „בושו והכלמו במהתלותיכם הכו! האם מושב לצים הוא המקום הקדוש הזה או אין אלהים כל מזמותיכם, כי תצהלו קולכם ותצחקו ותתהוללו בין הקברים הקדושים? — רגזו ואל תתהוללו, אמרו בלבבכם כי עוד מעט ותישנו גם אתם במקום הזה ולא תחמדו עוד לצון לכם!"

„גם את פה צלבה יקירתי?! ענה סופר הקהל בלעג, ראות פניך לא פללתי בזה ועתה השמעתיני גם את חכמת פיך; אך הלא אשה חכמה את ולך לדעת כי גם המתים ישנאו כזב סלה ודבר אמת יקום גר במקום שם קבר. — הטיבי פניך אפוא אשה יקרה, ואחר מאה ועשרים שנה אי"ה אכתוב על מצבתך הגדולה:

„האשה הצנועה מרת צלבה
בערב היא באה ובבקר היא שבה.

השומעים רעמו פנים כמסירים אזנם משמוע תיעבה ואחד מהם ענה ויאמר: אחר מאה ועשרים שנה כבר יעלו עשבים בלחייך, יוסלי. והיית סופר הקהל לקהל עדת הרפאים בשאול מתחת."

„אם אזכה להגדולה הזאת, ענה סופר הקהל, וזכרתיך גם איתך אתי ומניתיך שר המשקים למלך בלהות, למען תשתה כנפשך שבעך, וידעת הפעם כי רחמתיך ר' נח ידידי.—"

בבית ומקנה וקנין בחוץ, ההניות כגרות על מסגר ורגל כָּלה מן השוק בעצם היום, ואיש או אשה לא יראה ולא ימצא בעיר כֻלה— ואיה איפה ישראל כלו אשר בעיר? מהרב המו״צ שותפו של הקב״ה היושב על מדין, עד הטבח שותפו של עמלק היושב באיטלז; מהגביר העוסק רק בצרכי הצבור ומתעשר מפסולתו של קהלו בכל יום תמיד, עד המתפרנס מיגיע כפיו העוסק רק בצרכי עצמו ומתרושש מרגע לרגע; מהתינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם הטא, עד התינוקות הגדולים, זקני תלמידי חכמים תושבי בית המדרש, שלא טעמו טעם חיים; מהצנועה הכשרה היושבת שהות על תתנותיה וסנורה כבר נתון נדבה פרוכת להקלויז, עד החצופה הפורצת גדר ויוצאת בפאה נכרית בשוק; בחור ובתולה, זקן וזקנה, טף ונשים, הרה ויולדת, גם עזר ופסח יחדו, כל אשר אך ישא את רגליו ללכת בהן על הארץ, כלם קדמו היום אשמורת, עזבו טרם היות הבקר את העיר. והנם נחתים עתה בחצר מות, בית מועד לכל חי, ועיניהם כלות לראות בבוא הצדיק מהבליהב להשתטח על קברי אבותיו הקדושים כי בוא יבא היום אל נכון. —

„קרא נא יוסלי, קרא איש צעיר לימים מעל מצבת האבן אשר הוא עומד עליה, לרעהו העומד גם הוא על מצבת אבן ממולו, קרא נא את החרות על האבן אשר לימינך:

„רכב ישראל ופרשיו, אבי, אבי!
לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך בלבבי.
ויהי בנסוע — אשאג כאריה ולביא
לא קם בישראל כמשה עוד נביא.“

„הלא מצבת משה ליב בעל העגלה היא והכתבת מעשה ידי להתפאר, ענה יוסלי סופר הקהל בצחוק, אבל קרא נא מרדכי את החרות על הציון הלז אשר לצדך, קבר ר׳ דודל בן הצדיק הוא, וגם אותו לכבודו יצרתיו אף עשיתיו:

„למנצח מזמור לדוד בברחו,
על כרחנו היה חי וימת על כרחו,
ועל כרחו ליתן דין והשבון הוא עתיד
ר׳ דוד המורנו ר׳ יקטן צדיק וחסיד.“

ורצדיק עצם את עיניו ויורד את ראשו ואת גֵו השח וישען על מטהו, ואחרי עמדו רגעים אחדים תפיש ברב סרעפיו בקרבו, ויתאנח מרה וידבר בענוה והכנעה גדולה ויאמר: „שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו, יש צדיק הנקרא רחוק, רחוק מעברה ומכל תאוה רעה ר״ל, בחינת סור מרע, ויש צדיק הנקרא קרוב, שהתקרב לעבודתו יתברך בסוד בקרובי אקדש, בחינת ועשה טוב, אוי נא לי! אבל יש גם צדיק כלול משתי הבחינות יחד, סור מרע ועשה טוב, צדיק כזה נקרא שלום, שמו כשם רבו, ובהפך אתוין נקרא מושל, צדיק מושל ביראת אלהים, כביכול כביכול ממשלה ממש, שהרי הקב״ה גוזר והצדיק מבטל, אוי נא לי! והנה הצדיק הדור כזה בודאי מרבה שלום ומשפיע טובה וברכה וישועה לכל באי עולם, אבל הדיוט כמוני, אוי נא לי, לא רחוק ולא קרוב, כי אם איש פשוט, יהודי נדכה ונשבר, מה כחי כי אושיע לנתונים בצרה ומצפים לישועה? — על זה צוח סיפא דקרא: אמר ה׳ ורפאתיו, איש פשוט כמוני מתחטא לפני המקום כבן דמתחטא לפני אביו ומתחנן ואומר: אמר ה׳, שפות אתה רבש״ע שלום וברכה לעמך ישראל ורפא את שבריהם כי מטו, והקב״ה בחסדו ובחמלתו שומע ועונה: ורפאתיו, רפואת עולם, רפואה שלמה בנפש ובגוף ובממון, וזה: שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו אמן!״

הרב הקדוש שב ויסגר בחדרו והשומעים כמעט נמוגו ויבטלו ממציאותם לנופת התופנה שפתיו ולאמרות קדשו החוצבים להבות אש.

„אין זה יליד אשה, איש אל רעהו קורא,
רק מלאך ירד מגבוהים וזה שר התורה!״

ד.

בין הקברים.

לא חה״ש ולא שבת היום, לא מועד וחג, ובכל זאת שבת שבתון בעיר רקשוא והדומיה שוררת בכל פנותיה. שבתה עבודה

בכי גדול, והנה פתאם נפתחה הדלת מבית, והרב הקדוש לבוש לבנים מכף רגלו ועד קדקדו עמד בפתח. —

ההמון נבהל ויחרד ויעמוד תחתיו, גם הצדיק החריש רגעים אחדים, עיניו הביטו נכחו ועפעפיו בחנו את המיהלים לחסדו ברחמים גדולים. אחרי כן השח את ראשו בהכנעה וענוה גדולה ויאנח ויחנן קולו ויאמר: „רבונו של עולם אב הרחמים והסליחות, עמך ישראל משכימים לפתחי ומצפים לך לישועה על ידי בריה קלה כמוני, אדרבה, אם יש לי איזה זכות בשמים, כי עתה הראה נסיך עושה גדולות, ואם חס ושלום קלקלתי את מעשי וקפחתי את זכותי, עשה נא בשביל אבותי הקדושים שוכני עפר העיר הזאת ובזכות בן אחי הקדוש, הצדיק ר׳ יקטן, החי אתנו כהיום הזה. —"

הצדיק ר׳ יקטן שמע ויגל ברעדה ועיניו זלגו דמעות שמחה ותודה רבה, והצדיק הוסיף בנעימה קדושה: „תן להם רבונו של עולם, תן להם מורא וייראו את שמך וישובו אליך בלב שלם!"

„אמן!" קראו הנצבים כלם פה אחד ברגש קדש וקול ענות גדול מאד.

„תן להם בנים עוסקים בתורה ובמצות!"

„אמן!"

„תן להם עשר וכבוד וחיים!"

„אמן!"

„תן להם כל משאלות לבם לטובה!"

„אמן!"

„ותן בי כח לעמוד ולהתפלל לפניך בעד כל איש או אשה מעמך ישראל אשר אדע את נגעי לבבו ואת מכאובו ואשר יחסר לו!"

אמות הספים נעו מקול העונים „אמן" בכל כחם ואונם. ידים אין מספר תתרו למצוא את ימין הצדיק, לגעת באצבעותיו ולתת שלום לו. אך הצדיק טמן ידו בצלחתו ורק בפיו ובשפתיו ענה את שלום המברכים, אשר פערו את פיהם לכל הגה מפי קדשו. —

עמו, סבבו בעיר ויעשוה כמרקחה, בשרו מעשה נפלאותיו בקהל ויעידו ויספרו כי רבבות עם שוקדים על דלתות היכלו בעיר הבליהב תמיד ויחלו ליום שובו, ובכן „מי אשר לו דבר אל הצדיק ימהר ויחיש מעשהו, כי עוד מעט יסע ואיננו.״ — ומי אפוא האיש ברקשוא אשר אין לו זכר צ״ל צדיק כביר כזה הבא מקצות ארץ? — אמת כי גם צדיקם אשר בעירם הוא איש מופת רב להושיע וגם הוא מכל צרתם יצילם, אבל הרב הקדוש מק״ק הבליהב הוא „ענין אחר לגמרי״, הוא כל יוכל ומאתו יוָשעו תשועת עולמים בלי שום ספק עוד, ואם לא עכשיו אימתי? —

„דם ישפך היום! צעקה אשה גדולה ועבה ברעש רגז, בהדפה בצד ובכתף לסול לה מסלה בין ההמונים המתרוצצים על חדר הצדיק המסתתר, דם ישפך היום במקום הזה, אם לא יתנוני לבוא לפני הרב הקדוש, כי בעלי חולה נוטה למות ואנכי אשה קשת רוח.״ ובדברה חתרה לאחוז בכפות המנעול, והנה זה אחד הגבאים התיצב בינה ובין הדלת וילחם בה וימנענה מעשות חפצה.

אם יקר שער ראשך וזקנך בעיניך, כי עתה הרף ממני ואבוא לפני הצדיק, כי נפשי מרה לי ולא אפגע אדם!״ צעקה האשה בלטשה עיני חמה לזקן הגבאי ובשלחה את ידה למלא אחרי דבריה. —

„אך לא כן בתי, ענת עתה ר׳ בירך גם הוא חלקו, לא נאוה לאשה כבודה כמוך לשאת דברים כאלה על דל שפתיה ואף כי להרים יד בגבר בתוך קהל ועדה. — ודעי נא וראי, הוסיף בנחת ובצחוק על שפתיו, כי אם לכח, אמיץ הנני גם אני כמוך בתי,״ בפיו דבר ובידו מלא ויאחז בערף האשה המתאמצת ויטלטלנה טלטלה וישערנה ממקומה עד כי במעט נפזרו כל עצמיה יחד לפי שאול, „הן תביני עתה אשה כבודה, כי לא יעשה כזאת לקרוא למהלמות על פתח חדר הצדיק? הוסרי אפוא ואל תצאי לריב מהר. —״

מתגרת זרוע ר׳ בירך החזקה ומלעג שפתיו, נחתה אשה החיל ותשב אחור, עז פניה שֻנה, ידיה רפו ולא יספה זכור מלחמה עוד אבל בלי אמר ודברים הרבתה תאניה ואניה ותבך

ג.

ויסעו מהבליהב ויחנו ברקשוא.

ויסע הצדיק וילך. הנסיעה הזאת היתה ברב עם ובהדרת מלך. עם כל בניו ובני בניו ועם כל בני ביתו הזכרים נסע הצדיק וגם כל חסידיו „היושבים" הלכו אתו ומקצותם בחר לו ר׳ בירך הגבאי ששה אנשים גבורי כח, גדולי קומה ועזי נפש וישימם גבאי משנה, לעמוד לפני הצדיק ולשרת את פניו כאשר יצום. והקול נשמע בית הצדיק מרקשוא כי דודו הרב הקדוש מק״ק הבליהב בא לראות את פניו ולהשתטח על קברי אבותיו הקדושים, וימהר ויצא לקראתו בסוסיו ומרכבותיו ובהמון חסידיו ובכל כבודו ותפארתו, ויבא את האורח הקדוש ואת האורחה הבאה לרגליו אל ביתו, וישמח בו שמחה גדולה מאד. גם על ר׳ בירך הגבאי שמח הצדיק, על פרקו הנאה וזקנו המגודל, על מדברו הנאוה ועל טוב טעמו וחכמתו, ויכר בו כרגע „נצוץ נשמתו של יהושע בן נון משרת משה איש אלהים" ואת הכרתו זאת גלה גם לדודו הצדיק ונענע לו הרב הקדוש בראשו, ויודהו בקהל רב כי רואה הוא באספקלריא המאירה ומבטו גדול מאד. הה, לו באמנה ראה הצדיק האמלל הזה באספקלריא מאירה, כי אז הכיר וידע, כי נכון בידו יום חשך מידי דודו הרב הקדוש, ואף כי מידי ר׳ בירך הגבאי איש סודו המושל גם בנפשו ורוחו, ואשר איננו נצוץ נשמתו של יהושע בן נון, כאשר חשב באולתו, כי אם גלגול נשמתו של אחיתופל הגלוני יועץ רע ובליעל. — אבל גזרה היתה מלפני אבינו שבשמים, והצדיק הכה בסנורים, לא ראה רעה ולא נשמר, לא התבונן על און ולא נזהר ולא ידע כי נחש כרוך בעקבו, ועוד מעט וישתרג עד צוארו וישם מחנק לנפשו. — והרב הקדוש נועץ את ר׳ בירך פקידו ואלופו לראשו ויסתר בתחלה מעין רואים ויבא חדר בחדר להתבודד, למען ישמע העם וייראו ויבקשוהו בטרם ימצא להם, ור׳ בירך ואנשיו שומרים על הפתח, לבל יהרסו לגשת אל הקדש פנימה עד שיחפץ, וכאשר יעצרו בעד הבאים, כן ירבו וכן יפרצו וההמון הולך ורב עד כי גדול מאד, כי חסידי הרב הקדוש אשר באו

„ואנה מפניה נברח? נאנח הצדיק, כי אמרתי אשיב למולדתי ולעיר מגורי אבותי ואבות אבותי, הקדושים, והנה בן אחי, הצדיק ר׳ יקטן, יגור שמה זה כמה —׳

„ומה בכך? החליט הגבאי ממנו, העיר רקשוא נשכחה היא מני רגל האפיקורסים, לא יעבור בה טמא ומסלת הברזל לא תבוא בגבולה, המלט נא שמה ונושענו.״

„ובן אחי הצדיק מה יענה ויאמר? או האם לא תדע ר׳ בירך גורל שני חתולים בשק אחד מה הוא?״ שאל הצדיק בצחוק מר.

„גורל שני חתולים בשק אחד מה הוא? שנה הגבאי, שמעה רבי ואגדך, ההתול הזקן והרגיל ילחם בהצעיר והחלש ממנו ויגרשנו מגבולו והוא יקח עמדתו וישאר על מקומו לבדו — וגם אתה רבי זקן ורגיל, ואם לא תטמון יד בצלחת, והאכלתיך את נחלת אביך בעיר רקשוא, ובן אחיך הצעיר יבקש לו מנות אשר ייטב לו.״

„יעצת בשת לנפשי ר׳ בירך, נאנח הצדיק, אתה אומר אלי לצאת למלחמה על בן אחי ולקפה את פרנסתו ביד חזקה, ומה יאמרו הבריות? —״

„אל תצדק הרבה ואל תהיה סכל, קרא הגבאי בלעג, וגם לאשר יאמרו הבריות אל תשים את לבך. אם חפץ חיים אתה כי עתה לכה אחרי ובטח בי ואנכי אעשה, ואם לא, השען אל בינתך אתה, השתקע פה במקומך ומכור את שמלתך הלבנה ואת כסא קדשך תנה בלחם למען לא תגוע גם אתה גם כל אשר לך ברעב — בחר לך רבי!״

והצדיק נאנח במרירות וישא למרום עינים,
וילך אחרי הגבאי כי בחר בחיים.

ראינו בעינינו זה כמה, המן הנבלות הסרוחות האלה, החסידים הבאים בשביל יראת שמים, נחיה? ומדוע לא יעשה הצדיק דבר לקדם פני הרעה?"

„לקדם פני הרעה כבר עברה העת, כי עד צואר הגיעה ואין מעמד, ענה הצדיק ויאנח מרה, כיסי ריק ואין בו וגם כלי כספי וזהבי כבר נתנו בעבוט, ואם לא ירחמו עלי משמים, כי עתה גם הנזמים אשר באזני הרבנית יסבו חלילה בית נושה, והרבנית תחיה קוראת הב! הב! בלי חשך, העלובה הזאת תדמה תיתשה כי כסף תועפות לי כמאז ומקדם. הה, מר לי ממך ר׳ בירך!"

„אבל מאנחותיך רבי לא אפרנס אנכי את אשתי ואת בני, דבר הגבאי רתת, ואם תוחיל עד אשר ירחמו מן השמים, וגועת גם אתה גם אשתך ברעב. ואך אם צר כחך ותשועה רחקה ממך, הרף ממני ואלכה לנפשי, כי למה זה אשמור מזוזת ביתך ואין שוקד עליהם עוד. —"

„אדרבה, יעוץ נא אתה ר׳ בירך עצה, ענה הצדיק תחנונים, הן נבון וחכם אתה, אולי הכמתך תעמיד לנו ונושעה."

„מכונת הקיטור, ימח שמה וזכרה, אך היא היתה בעוכרינו ונגדה אין חכמה ואין עצה ואין תבונה! ענה הגבאי, אך מי אשם בדבר אם לא אתם הצדיקים בעצמכם? לו הייתם צדיקים אמתים כדבעי, כי אז לא הפיקו הרשעים את זממם זה לסול מסלות של ברזל ולהוביל אפיקורסות וכפירה מקצות ארץ במרכבות קיטור ורוח סערה. מדוע לא הצלית מעשה שטן כזה בימי הבעש״ט ז״ל? האם לא היה אז ברזל בעולם? אם פחם ועצים לא היה בימיו? אבל הצדיקים הראשונים עשו מה שעשו לבלי תת את הקליפה לגבר חילים, ובכן נטעו הכח ע״י קפיצות הדרך מקצה תבל ועד קצה ברגע אחד והאפיקורסים ראו ותכסם בושה, ועתה בעונותיכם הרבים יסעו האפיקורסים ע״י קפיצות הדרך ואתם תשכבו בבשתכם ולא תזוזו ממקומכם. אתם בעצמכם אשמים בדבר, ואנכי אחת דברתי: בעיר אשר מכונת הקיטור עוברת בה לא תכון אתה וממשלתך עוד. —"

גם המה ממקרש המה יוצאים, מאחר העולמית העליונים, מעולם הלצון, כאמור. —

ובכן שלום היה להצדיק מכל עברים מסביב,
עד שקפץ עליו רגזו של דודו אחי אביו.

ב.

הצדיק מהבליהב.

דודו זה גם הוא היה צדיק מושל ביראת אלהים ובירת מלכותו היתה העיר הבליהב, קרן בן שמן בקצה ארץ גאליציען המזרחית. מלכות הצדיק הזה לא נגעה במלכות צדיקנו מרקשוא אפילו כחוט השערה ודבר לא היה להצדיק ר׳ בערינא עם בן אחיו, כי גם אותו ברך אלהים בעשר וברכוש ובצאן אדם אשר פרו וישרצו וירבו ויעצמו מיום ליום, על כן לא רעה עינו בשאר בשרו היושב על כסא אבותיו בעיר מכורתו לבטח. — ויהי היום ויסת השטן את שרי המדינה ויבנו את מסלת הברזל עד גבול ארץ רוסיא ותעבור המסלה גם בעיר הבליהב. אז הגיעו ימים אשר אין חפץ בהם להצדיק. כי מכונת הקיטור, בת הסטרא אחרא והקליפה, גברה בעונותינו הרבים על הקדושה, כמשפטה, ותביא אתה לבקרים אשכנזים, צרפתים ואנגלים, אנשים רעים והטאים מכל ארצות הגוים אשר מעבר לים ומתחת להרי החשך, והמה מדי עברם בעיר הבליהב, נטעו שמה זמורות זר, דעות נפסדות ומחשבות זרות והרהורים רעים ותתרבה האפיקורסית וההסידות נתמעטה, ותמעט גם הכנסת הצדיק ותלך הלך והסור מיום ליום, עד כי חדלה כמעט, ארבות השמים נסגרו וצנורות השפע נתקלקלו, וההוצאה מרובה, כי אביוני החסידים, המה „היושבים״, מלחכי פינכי ומיחמי תנורי, המה דבקו בהצדיק כבתחלה ויאכלוהו בכל פה כבראשונה בהיות לכסף מוצא. וידל הצדיק מאד וירא כי ברע הוא. —

„ומה אנחנו יושבים פה עד מתנו? דבר הגבאי ר׳ בירך אל צדיקו לאמר, בעלי הכסף נמוגו ואינם, פדיון ומנחה לא

אשה כי תחלש ותאנש, ויתפלל הצדיק ויפדה את נפשם מרדת שחת וחיתם באור תראה. איש או אשה כי תהי עליהם רוח רעה וישתגעו, ורפא הצדיק את הנפש ההוטאת אשר דבקה בה ויתקֹננה וגרש את הדבוק אשר בא בקרבם ושבו וחיו כבתחלה. — רעב כי יהיה, הרב כי תעבור בארץ, דבר באפל כי יהלך, והצדיק יתן אמר והנה שובע גדול בכל ארץ ממשלתו, החרב תשוב לנדנה, מלאך המשחית יאסוף ידו, והמגפה נעצרה. — וישראל גוי נכסף יכיר וידע את כל הטובה הגדולה אשר יעשה אתם מרחמם זה, ואת אשר ימסור נפשו ומאדו עליהם בכל עת ובכל שעה, ויביאו לו בני ישראל מנחה, איש איש כאשר תשיג ידו, מן הגרה האחרונה אשר בכיסם עד הנזמים אשר באזני נשיהם, וצדיק יקח ולא יחשוך, יקבל ברחמים וברצון קרבן עשיר ועני יחדו, לא יבקר ולא יבדל, כי צדיק וקדוש הוא. ככה חי הצדיק על תפלתו ועל עבודתו שקט ושאנן ברקשוא עיר מלכותו ויזכה לשני שלחנות הוא וביתו ובניו אתו. לא הכלימו אדם מעולם וגם הוא לא הכלים אדם בארץ, אין שטן ואין פגע רע ואין פוצה פה ומצפצף, כי גם את האפיקורסים האחדים אשר נמצאו בעיר, גם אתם התהלך הצדיק בשלום ובמישור. הדאקטאר יאקוב חלקלק היה רופא ביתו והצדיק קרא לו בלשון חִבה „ר׳ יעֶקלי שלי" וישלח לו את החולים וההולות אשר ירפא בתפלתו, למען יחזקם הוא ברפואותיו; — סופר הקהל יוסלי בריהק, היה ה„כל וכל" בחצר הצדיק, איש עצתם של בניו וחתניו ואיש סודן של בנותיו וכלותיו; והאיש מרדכי בעל חשבון המלמד בבית הגביר, אשר רננו עליו כי טינא בלבו ומהלכים לו הרבה בחדר המבשלות אשר לאדוניו ועם סופר הקהל יעשה חוזה, גם אותו לא יריב הצדיק וגם יקרבהו בימין צדקו בכל עת מצוא. ואף כי בני עולה אלה ילעגו להצדיק בפניו, יהתלו בחסידיו ויבוזו להם וגם ינבלו לפעמים את פיהם שלא כהוגן באזני הצדיק, אך הצדיק בענותנותו הגדולה לא יכעס עליהם ולא יכהה בהם ויאמר כי נשמותיהם של אלה הנה מעולם הלצון על כן התוליהם ישעשעו נפשו, כי סוף סוף הלא

הדבוק

או

שני חתולים בשק אחד.

א.

הצדיק מַרְקְשָׁוא.

ראתה שפחה על הים מה שלא ראה כל נביא וחוזה, ומה שלא ראה דוד מלך ישראל במלכותו ראיתי אנכי בימי חיי הבלי; ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

גדול היה כביד הצדיק מַרְקְשָׁוא ותפארתו רבה מאד, אך רב מכבודו ותפארתו גם יחד, היה הונו ורכושו וקנינו. ביתו היה כהיכל שרים בנוי לתלפיות ומלא כל שכיות החמדה, צביו וכרכרותיו כמרכבות רוזנים, וסוסיו יכלו להתחרות את אבירי ערב אשר בארות מלך, ואת כל החיל הגדול הזה עשה לו הצדיק — בתפלתו. —

והצדיק לא התפלל מעודו לא בעדו ולא בעד ביתו, חלילה לו מעשות כדבר הזה. זו כחו הקדיש רק לאלהו ולישראל בחירו אשר באהבתם ישגה תמיד. בצרתם לו צר ובאהבתו וחמלתו ירבה תחנה ותפלה לחלצם ממצר, ובשמחתם יגדל ששונו ויעתר אל אלהים ויענהו וטובם יחיל לעולם. — כי יקח איש אשה ויברך הצדיק את אגודתם ונתן גם הריון להאשה וילדו בנים ובנות, ככל אשר תשאל לה נפשם; וכי ישלח איש את אשתו, ויברך הצדיק את ספר כריתתה, ולבה נכון בטוח כי אחר כבוד תלקח אחר גרושיה. פי ימוך אחד מאנשיו ומטה ידו, כי לא יחדל אביון גם מקרב חסידיו, ופנה האיש הזה אל צדיקו, והצדיק יפנה למעלה, והנה שפעת ברכה והצלחה יורדת מגבוהים ולעני ומחסור אין זכר עוד. — כי יחלה איש ונפל למשכב אי

צדקת קורא נחמד ונעים! אבל סלח נא לי בטובך ובגדל חסדך, וכאשר נשאת לעברך מקיזאוויץ ועד הנה, כי אמנם לא מגיד מישרים אנכי, לא מטיף מוסר ולא מוכיח בשער, ואף לא להשכילך או להצדיקך ולהטיב אחריתך מגמתי, לדברים כאלה וכאלה הרבה שליחים למקום, הרבה מוכיחים קנאים נחשים ועקרבים, מחזיקי הדת ומצדיקי הרבים; הרבה מטיפים מתוקנים חרבות פיפיות, מתבוללים מתנכרים וכל מיני פורעניות; הרבה יראים ומשכילים יארבו בכל פנה, אלה להצדיקך ואלה להשכילך בינה; — ואנכי איש תם הנני, רק סופר פשוט, מספר ספורים בעלמא, ורק מעשה שהיה ספרתי לך הפעם, דברים כהויתן.

„הלא רייצל היא! קרא ר׳ קלמן השתדלן בצחוק תמהון, רייצל בת ר׳ נטל שלנו.—האפרוח בשלום אביך בשמך רייצל? היי בשלום רייצל!״

רעגינא נשקה לרעותה ותצא, ואננא הלכה את אביה ואת ר׳ קלמן שתדלן ויסעו וילכו ווראטנאה — ברית התנאים עם בן הגביר ר׳ שמעלקא הופרה, אך בהשתדלות הצדיק משווינאוויין לעילא ולתתא, היתה חנה עד מהרה לאשה לבן גביר אחר, למיוחס גדול שבעתים מהחתן הראשון, לנכד הרבי ר׳ למך בעצמו — והנה היא אשר צנועה וכשרה כשרה בלומה אמה אשר תראה עתה עין בעין כמה גדול כח הצדיק משווינאוויין, וכאם אמה הצדקת, וכאחת הנשים הבונות את בית ישראל. —

ולעא?

והערמאן?

ורעגינא?

לעא לקח בת עשיר גדול מלוה ברבית, עם חמשים אלף כסף לאשה, והיה יהיה לאדוואקאט בקרב ימים.

הערמאן היה לרופא בחיל הצבא ויקח לו לאשה בת סוחר בסוסים עם חמשה ועשרים אלף כסף נדה.

רעגינא נעלמה ולא נודע מקומה איה, אך יודעי נסתרות יתלחשו כי המצחקת המהללה בבמת ישחק בעיר ווארשוי בשם רוזא נאטאלאוויטש, היא היא רייצל בת ר׳ נטל בעיר ווראטנא. —

* * *

„ומה הפצך ומגמת פניך? אשמע את קול הקורא שואל לתמו, עיניך לא לאמונה ולחסידות ולא לדעת ולהשכלה, לצדיקים וחסידים ולומדים ובקיאים זו לעגך יחדו, גם רופא גם אדוואקאט לא זכו בעיניך ובבנות משכילות תתן דופי; בעיני בעשיר, כשפחה כגברתה, כחשבים כאנשי המעלה בכלם תשים תהלה, ומה הפצך אפוא, ומה הוא הלקח הטוב אשר תתן לנו בספורך זה?״

אננא העניה אשר לא האמינה למראה עיניה ולמשמע אזניה, הביטה סביבה כמבקשת מפלט לה ועזרת מצר, ואביה התבונן בה בחמה גלויה ויאמר: „ואת מי תבקשי בת לא רוחמה? את הד״ר לעא פיפיות? אך שוא לך לתת את נפשך לאיש המודות זה. חלץ ממך. — תנה לה את מכתבו, קלמן. אמר בפנותו אל האיש אשר בא עמו, והאיש הוציא מכתב חתום מכיס בגדו ויואל לתתו לה, אך היא לא עצרה כח לקחתו מידו. תמאני לקרוא את מכתב הד״ר מחמד נפשך אשר אהבת? טוב אפוא, הוסיף ר׳ פתחיה, ר׳ קלמן השתדלן יקראהו באזניך, תשמעי ונהרת ופחד ורחב לבבך, קראהו נא ר׳ קלמן״, ור׳ קלמן השתדלן פתח את המכתב ויקראהו בנחת ובנעימה מלה במלה:

„אננא יקרה!״

„אננא יקרה! שנה ר׳ פתחיה בלעג אף, אכן יקרת בעיניו מאד, על כן לא מכרך בלא הון כי אם הרבה הרבה במחירך מאד. — צער רפוי שבת ובשת שלמתי להנבל הזה שבעתים כערכך. — „אך אננא לא יקרא עוד שמך כי אם חנה כבתחלה״ קרא ר׳ קלמן. —

ר׳ קלמן פתח שנית ויקרא:

„אננא יקרה! כדברי את אביך ובריבי אתו, נוכחתי לדעת, כי לא לנו לשגות באהבה והיא לא תצלח. הוריך ימאנו לתתך לאיש כמוני; ואם אמר לקחתך למרות חפצם, ויקפצו את ידם ממך ולא יתנו לך כל מאומה, ואת ידעת כי גם לי אני עבדך אין הון ורכוש רב—ואחרי כי אזל ? יד ואפסה כל תקוה לבנות לנו בית נאמן ולכונן אשרנו יחדו וידינו ריקות, על כן אסיע כעץ אהבתי מלבי ואעזבה את עירי ואת ארצי עם חמדת נפשי יחד, ואת חיי בשלום ואשרת בארץ בלעדי ידידך הנענה לעא.״

פני אננא הלבינו כמות ותפול בזרעות רעגינא ותבכינה גם שתיהן אשה על צוארי רעותה:

„חלום אחד חלמנו, אננא, וגם פתרון הלומנו אחד הוא — אך לא הרבה אבדנו גם שנינו, אננא, — שובי בשלום לבית הוריך וראי בטוב, אננא!״

„היי בטוב ובנעימים, רעגינא יקרה!״

בעיני אננא החרֵדה, אתא בקר, ויאתה גם צהרים, וינטו צללי ערב ועיני אננא כלות לראות את בחירה ולשמוע מפיו את הבשורה הטובה אשר אליה תשא נפשה, והוא לא יבא. — מעט מעט יפרוש הלילה את כנפיו השחירות על פני הקריה ההומיה, אור הגאז העלה כבר בשוקים וברחובות יאִר את אפל הלילה, המונים המונים הולכים ובאים ועיני אננא הנבוכה חוררות בעד חלון חדרה לבקש את שאהבה נפשה בתוכם, והוא לא יבא — ההמון נמוג וילך הלוך וקטן, ברחובות השלך הס, החנויות נסגרו ומחלונות לא יהל עוד אור, כלתה רגל מן השיק ולעא לא יבא. — „וגם לא יבא עוד! צעקה אננא מנהמת לבה ותמרר בבכי כי לא יכלה להתאפק עוד, בגד בוגדים בגד בי לעא, ואך אבי היה בעוכרי כי הכלימו וידבר משפטים אתו, ויתקצף ויעזבני והנני ברעתי, אויה לי!״ —

„וכל אהבתו הגדולה והעזה כמות וכל שביעותיו יחדו כמוץ עברו מריב לשון אביך ורוח שפתיו? דברה רעגינא גם היא במר נפשה, לא כן אננא, כי אך הכסף יענה את הכל. — המשרתת ספרה לתמה כי מאלפים ומרבבות דבר לעא בריבו את אביך ובהתלחשו אתו בחדרו היום, ואלה האלפים והרבבות המה בעוכריך אננא, כי אהבת לעא בחירך כמוה כאהבת הערמאן יועצי הטוב, אך בכסף ובזהב תכון. — מי יתן ושגיתי!״ —

„אבדתי!״ התיפחה אננא ולא יספה, כי עקת לבבה שמה מחנק לצוארה ותאלם דומיה, וברגע הזה נשמע קול צעדים בביאה וקול דופק בדלת, ותפתח רעגינא והנה ר׳ פתחיה חלפן ואיש צר עמו עומדים בפתח. —

„חנה! קרא ר׳ פתחיה, לבשי בגדיך, חנה, וקחי לך אשר לך, ובאי אתי ונסעה ונשובה ווראטנאה, מהרי אל העמודי.״ —

הנערה הרועדת כעלה נדף חשבה לנפול אחורנית מפחד פתאם, אך רעגינא רעיתה החזיקה בה ותעמוד ותהי כנציב אבן. ור׳ פתחיה הוסיף ויאמר: „ומה תפחדי, חנה, ומה תחרדי? הלא אביך אני, ולקחתיך אתי והשיבותיך אל בית אמך, כי מה לך פה ומי לך פה בעיר נכריה? חושי ובאי ונלכה ונסעה.״

„הרגעי והשקטי, אננא, הרגיעה לעא בצחוק גאון, אנכי מגן לך יקירתי ואנכי גם אערבך כי לא תאנה אליך רעה. בכל חסידותו הגדולה, לא עורה עוד עין אביך לבלי ראות נכוחה ולבלי דעת כי לא חרפה היא גם לאיש כר׳ פתחיה חלפן לתת את בתו להד״ר לעא פיפיות לאשה, ובכן שלום יעשה לנו, הלא על כן הוא בא לבובה. — או דברי את רעגינא, האף אין זאת?״

„אזן שמעה ותעידך כי ענותך רבה ומשפטך צדק, אמרה רעגינא בצחוק קל, אך בכל זאת אדמה כי תיטיב אננא לעשות לבלי תצא מפתח חדרה ולבלי הֵראות בחוץ עד אשר תדע דבר ברור, פן ימצאנה אביה וישיבנה בחזקה אל ביתו, ופן יקשה אז את לבו ולא יתננה גם להד״ר לעא פיפיות לאשה. — מי יודע!״

„אין זאת, ענה הד״ר בגאוה, אך אם תיראי פן תתפשי בכף, כי עתה מה ימריצך לצאת החוצה? שבי פה בחדרך והחבאי עד יעבור זעם ונצלת.״

„אל נא באפך אדוני הד״ר, צחקה רעגינא, וגם אנכי לנפשי לא אירא פן אתפש, כי לי אין דורש ואין מבקש, ולו ימצאני אבי בחוץ, וכחש בי ויאמר לא לי את.״—

„אבל עלי נפשי תשתוחח, אמרה אננא ברוח נכאה, לבי בקרבי הולם פעם, ומצוקה לא אדע אכנה ארגיש בכל בתי נפשי, — ואם יענך אבי קשה וימנע מחפצך לעא?״ —

„גם שניכן קשרתן עלי היום לענותני בתאניה ואניה, ובאלה לא אחפץ. — ענה לעא בלי חמדה. היו איפוא בשלום ועשו את הטוב בעיניכן, ומחר לעת כזאת אשיב אליכן וצחקתי על מורך לבבכן ורפיון רוחכן ואתן תבושנה, חיו בשלום!״

לעא נשק את ידי כלתו ויצא, והנערות נשארו בחדרן נוגות ודוממות, כי לבן נבא רעה להן ותיראנה ותפחדנה מאד.

ו.

. . וגם אמנם מגורתן לא מגורת שוא היתה. אחרי ליל נמל אשר עבר עליהן לנדודים ואי־שֵׁנה, ואשר אָרך כארך הנצח

לא אאמין למשמע אזני, קראה אננא, הערמאן נשבע לך אהבת עולם, ועשה את הרעה הגדולה הזאת להפר בריתו אתך ולעזבך? ואת תחרישי לו? —"

„הן לא תחפצי אננא כי אתקצף ואזעק חמס ואהיה לבוז, אמרה רעגינא בצחוק נואש, — ומה אעשה לו והוא בחבלי אדם לא ימשך, בעבותות אהבה, כי רק בכבלי כסף וזהב יאסר, ואלה לא לי המה, כאשר ידעת, אננא."

„ואת שדודה מה תעשי?". חננה אננא קולה.

„אם לא אחפץ לשוב לבית אבי ולהתענות תחת יד אשתו החדשה, כי עתה אין דרך אחרת לפני כי אם לבקש נתיבות בית המשחק ונתיבות אלה גם אמצא בעזרת אחד ממכירי אשר יד ושם לו בפקדת הבית הזה, רֵע הדירעקטאר ואיש שלומו."

„קול דודי דופק! קראה אננא פתאם, יבא!", והד"ר לעא פיפיות בא התהדרה, והוא איש כבן שלשים, גדל קומה ודק בשר פניו שהרהורים ורזים ורשמי אבעבעות בהם, ועיניו הקטנות והאמוצות מפיקות מזמת ערומים עם גאוה וגאון ורוע לב. „מה שלומך ידידת נפשי? קרא בנשקו על יד אננא כמשפט, ושלומך את יפתי מה הוא! הוסיף בפנותו גם אל רעגינא ובתתו את ידו גם לה, מה יכתוב הערמאן? כי צולל הוא בים אהבה עד ממעל לאזניו, הלא?" — ובדברו הסיר את נעלי ידיו ויעבר את עשר אצבעותיו בין גלי שער ראשו השחור, ויקח לו כסא וישב לו ממול כלתו. „הבה ואשמיעך חדשות אננא אהובתי", אמר בפנים צוחקות, ויוצא מכתב מצלחתו ויקראהו:

„אדוני הד"ר לעא פיפיות!

את מכתבך קבלתי, והנני נוסע מחר מעיר שווינאווין אשר אנכי בה היום, ואבוא בלילה לבובה ואסור אל בית המלון בריטאניא לגור בו. היה נכון אפוא ליום השלישי, ועלית בבקר בשעה העשירית למעוני, שם אדבר אתך אדות שאלתך אשר שאלת מאתי ונשתעה ונועצה יחדו, ונראה איך יפול דבר.—

ידידך פתחיה חלפן."

„אבי! קראה אננא בקפצה מכסאה בבהלה, אבי ילין בבית אחד אתי הלילה, אנה אני באה לעא!" --

„מתנות אלהים אלה מהבל הנה יהדו בעיני הדאקטארן החכמים בבני ישראל, אם לא נחפו בכסף ובזהב, השיבה רעגינא, אך אלהי כסף ואלהי זהב המה האלהים האדירים בהעת הנאורה הזאת. ובני העליה החדשים אשר בקרבנו, עת יצחקו בנו כצפור ושפתותיהם תטופנה אהבה ותענוגים לשית בחלקות לנו, עיניהם נשואות אל האלהים האדירים האלה ואף אליהם ישאו נפשם."

„נפלאת הנך בעיני, רעגינא, אמרה אננא הנבוכה ממשמע אזנה, רוח כהה תלבשך היום, ותדברי דברים אשר לא הסכנתי לשמוע מפיך מאז ידעתיך. או הבאמנה תפוני באהבת בחירך ותיראי כי בגד יבגוד בך ויעזבך? דברי נא רעגינא, מה זה היה לך פתאם? מה עשה לך הערמאן?"

„דבר לא היה לי, ענתה רעגינא בצחוק מר, גם הערמאן לא עשה לי כל מאומה רעה, כי אם מכתב כתב לי, מכתב מלא ידידות ועצת שלום עם מוסר השכל. אך המכתב הזה השליך קרחו כפתים ללבי, עד כי קפאו דמי עורקי בקראי ויהיו לקרח בקרבי. — כי טרדותיו ודאגותיו רבו למעלה ראש, יכתוב הערמאן, כי המון למודיו הרבים לא יתנוהו לבלוע רקו ואף כי לשגות בחזיונות נעורים אשר ינוסו כצללים וכענן יכלו ולא יסכון עלימו איש משכיל על דבר אמת וקים, וכי נפשו יודעה מאד כי גם חזיונות לבבי, הלומות נעורי אני, יגוזו חיש ויעופו, כי הלא שעשעי ילדות ושחרות אך הבל נדף המה — — — לא לו המשפט לפקוד על דרכי, יכתוב, אך יקרתי בעיניו אף נכבדתי, על כן ייעצני לטוב לי, לבל אלך בגדולות ובנפלאות ממני, לבל אשגה בדמיונות שוא ולבל אשלה את נפשי בתוחלת ותקוה, אשר כרבן כן תכזבנה ותמסנה כמו מים, ובמוסרו יחתם כי עלי לדעת אשר ההכרח מושל בגבורתו עולם וההכרח יאלצני גם אותי להבליג על חפצי ומאויי לבבי ולמלאות תעודתי בתבל — על פי חפץ ר' נטל אבי. — צדקת הערמאן ידידי, הוסיפה רעגינא בלזות שפתים ופניה קדרו מחמה מסתרת, צדקת מאד ידידי החכם, אבל עצתך הטובה אחרה לבא ותוכחת מוסרך לא בעתה היא! —"

כסף שתים, אבל לראות בקלפים לנבאות עתידות ולהגיד מראשית אחרית, לא כל איש יצלה כמוני. צר לי כי לא ראיתני ולא שמעת קולי בהנבאי לאמך בכפר גורקא, כי באמנה כצוענית מבטן ומלדה הייתי, מכשפה מכף רגלי ועד קדקדי. שפתי נטפו אָלה וכחש, תוך ומרמה וקללות נמרצות יחדו, ואמך העניה לבשה חרדות כמדה וכמעט יצאה נפשה מזעם לשוני והזון לבי אשר חזיתי לה בעשותי המזמתה בהקלפים אשר לפני, שאלי נא את פיה ותגדך. —"

אננא צחקה ותאמר: ולמה אשאל את פי אמי, וגם בלעדה ידעתי כי תשתני ותתחפשי לכל אשר תחפוצי, גם לעא אמר כי כשרון רב לך."

„להשתנות ולהתחפש?"

„כן הוא, רעגינא, וגם לצחק בבמה כאחת המצחקות הגדולות בהטהעאטער."

„גם כל מכירי יאמרו כזאת, אמרה רעגינא בכובד ראש, ומי יודע אם לא לכך נוצרתי!"

„אך הערמאן מה הוא אומר?"

„הערמאן איננו אומר דבר, השיבה רעגינא ותאנח, חמשים מיל מקראקוי ללבוב ואהבתו לא תעצור כח לעשות דרך רחוקה כזאת מבלי התקרר, על כן תחלש מיום ליום ועוד מעט ותגוע ותמת כלה."

„תשגי במשפטך רעגינא, אמרה אננא, הערמאן יאהבך כמאז גם עתה, והוא עלם המודות הוא ובגד לא יבגוד."

„צר לי כי לא אשגה, ענתה רעגינא, וגם אמנם עלם חמודות הוא על כן יחמדוהו בנות עשירי עם אשר כסף רב להן, והוא ידע לבחור בטוב ולמאוס באשר לא יסכון לו, ומה תסכון נערה עניה ובת השכים כמוני? לא על האהבה לבד חיה גבר כמהו היום, וזולת אהבה אין לי כל מאומה, כי כסף אין לי."

„אבל חן ויפי ושכל טוב".

מאהבה בעיר נכריה ואתה תבטח ברבך כי צדקתה עומדת לעד, האף אין בינת אדם לך, פתחיה?" —

„ובכן תאמרי כי נרפא את שברנו בשבר גדול ממנו ונתנה אותה לאדוואקאט לאשה?" שאל ר' פתחיה בשפה רפה, נבוך מדברי אשתו אשר לא מצא להם מענה.

„מה אמר ומה אדבר, בצרה גדולה אנחנו ולא אדע לרעתנו תוצאות, נאנחה שרה בלומה, ומה תדע אשה אמללה כמוני? אך אתה הלא איש אתה, הלא אב הנך, עוץ נא אתה עצה ואשמעה."

„הלא בשביל כך אני נוסע לשווינאוויץ, ענה ר' פתחיה ויתאושש ויקרא: גם חנה ריק תהגה, גם לעאן הנבל הבל יפצה פיהו, הצדיק לא ישקר ובו בטח לבי ונעזרתי! אל תיראי!"

אבל יָרֵאה היא! — למרות אמונת אישה והבטחת הצדיק ולמרות מקרא מפורש בפרשת ויהיו חיי שרה, תראה האמללה עין בעין כי נבואת הצוענית כתְמה תבא עליה, ותירא יראה גדולה, אף כי נסע ר' פתחיה תיכף ומיד לשווינאוויץ ויקח אתו הפעם גם את ר' קלמן שתדלן, איש תככים וערום כנחש, וחסיד גדול לעת מצוא. —

ט.

בחדר מלון אורחים גדול בעיר לבוב, במעלה החדרים יושבות שתי הרעיות אננא בת ר' פתחיה ורעגינא בת ר' נטל והנה משיחות אשה את רעותה. „המכתב אשר כתבת להורי בשמי מעשה חשב הוא, אמרה אננא, ראהו לעא ויהללהו, אף נשקני מנשיקות פיהו על נעם ניבי, טוב טעמי וחכמתי אני; הנשיקות האלה שלך הנה, רעגינא, הבה אפוא ואשיבן לך בנשך ובמרבית."

רעגינא התחמקה מזרעות רעותה אשר גלתה לה עתרת נשיקות פיה ותאמר: „במכתבי לא הפלאתי לעשות; אגרת שלומים כזאת יכתוב לך כל מושך בְּשֵבט סופר בעד אגורות

„וגם ימר לך עוד שבעתים! קרא ר׳ פתחיה בכעס ורגז, לא בטחת בהצדיק והדרשי בכשפים ויטב לך? אהבת רע מטיב ורע ירדפך סלה!״

„גזלן! צעקה שרה בלומה ותמרר בבכי, לרצחני נפש אתה אומר? ולמה תמחצני בחרבות פיך ותענה את דיני באכזריות חמה, הרגני נא הרג פעם אחת ומצא לי, רוצח אין לבו!״ —

ר׳ פתחיה ראה בצרת לב אשתו האמללה ויצר לו וינחם על הרעה אשר דבר לה, ויבך גם הוא ויפיסנה וידבר אליה רכות: „הלא מר לי ממך שרה בלומה, ואין אדם נתפס על צערו, על כן סלחי לי אם מרב שיחי וכעסי באתי לכלל טעות ואבטא בשפתי דברים קשין כגידין ולא רוחי. — אנכי אסע לשווינאוויץ והצדיק... עוד לא כלה את דברו, ונושא המכתבים בא הביתה ויתן מכתב על ידו, ויפתחהו ר׳ פתחיה ויקרא:

„הורי אננא יקירתי, שלום לכם עד עולם!

שפת יתר שנאתי, על כן לא ארב אמרים ואדברה באזניכם דבר ברור כאשר הסכנתי. אהבתי את אננא בתכם אהבה נצחת, ובאשרי כי גם היא לא תשנאני ותמצאני נכון לפניה; ובכן באנו בברית אהבת עולם, ואם תתנו את ברכתכם לנו, וארשתיה לי באמונה, והייתי לכם לבן נאמן

ד״ר לעא פיפיות״.

„היליכה! קראה שרה בלומה ותספוק כפיה, אגדתם כבר נוסדה ועוד להם אך ברכת הורים, ומי יודע מה עשו עוד, ואנה נוליך חרפתנו? — אין עצה ואין תבונה כי אם לתת אותה לאשה לבן פריץ זה בעוד עת, פן נהיה לבוז. —״

שרה בלומה, שרה בלומה! אל תפתחי פה לשטן ואל תתני להטוא חכך שרה בלומה! הן כבר שמעת כי הראני הצדיק מפורש בתורה באר היטב כי עלה העלה הנה לעילא לעילא, בטחי בהצדיק ולא יאנה לה כל און.״

„לא יאנה לה כל און, שנתה שרה בלומה בצחוק מכאיב לב ונפש, מה יאנה לה ולא אנה לה עוד? — היא תשכב בחיק

פנינו, אם לא נאות לחנה ולא נשלים חפצה, ומה נעשה אפוא עתה פתחיה? אוי נא לנו, ועוננו גדול מנשוא!"

„הסכלת עשׂו, דבר ר' פתחיה רתת, הלא דרש בקלפים עון פלילי הוא, ומי יודע אם לא נתקלקל הענין כלו, ואם לא לאין ולאפס יהיה כל עמל הצדיק חלילה, אחרי שנתערבו כשפים בדבר. — עולם מלא החרבת באולתך, שטיה!"—

„אכן כי שטיה אנכי, דברה שרה בלומה כמתיאשת, הסתתרה בינתי ואשתטה מעצם צרותי, אך הצדיק מה פעל? גם לא ראה גם לא ידע כל מאומה, והצוענית להבדיל, כל צפון תראה וככל אשר דברה כן היה, וגם היא הגידה כי השווינאוויצי אך הבל וריק יעזור, אויה לי!"

„אויה! צעק ר' פתחיה בחרדה גדולה, השומע כזאת חייב לקרוע קריעה שאינו מתאחת לעולם! רבינו הצדיק לא ראה ולא ידע כל מאומה וצוענית טמאה ונתעבה ראתה ותדע כל תעלומה?! הלא גרועה את אלפי אלפים פעמים מהמכשפה בעצמה, שרה בלומה!"

„אלו היתה הזקנה מכשפה לא היו דבריה מתקימים," השיבה שרה בלומה.

„משום שהיא מכשפה דבריה מתקימים! קרא ר' פתחיה, הלא דבר ידוע הוא שהקליפה גוברת על הקדושה, ובשביל כך נקראו כשפים, מפני שמכחישים פמליא שלמעלה."

„סוף סוף השווינאוויצי לא הועיל ולא ידע ולא כלום, והצוענית כאשר פתרה כן היה, אמרה שרה בלומה, כי יעצתי נשאלה את פיה מה לעשות עתה ונדע." —

ר' פתחיה לא האמין למשמע אזניו ויעמד דומם כמו אבן, כי נעתקו ממנו מלין ולא יכל לענות, ושרה בלומה התבוננה בו ותנע במו ראשה ותאנח ותאמר: „אכן גם זאת עצה נבערה, הן מלתה כבר אמורה ודברה נצב לעולם, כי אבדה כל תקוה לנו אם לא נתנה את חנה לבחירה רצתה נפשה בו. אוי נא לי, כי אפנה על ימין ורע לי, ואפנה על שמאל ומר לי מאד."

נקשרו מאז בעבותות לא תנתקנה, ואהבתנו עזה כמות... ערום אפוא לבבי נגדכם הורי היקרים, ועתה אם תשאו לחטאתי ונתתם אותי לבחירי, ואם אין ואבדה בתכם יחידתכם, והשמדתם אותה מארץ החיים ולא תוסיפון לראותה עוד עד עולם. — — גם לעאן בחירי יכתוב לכם היום על אודותי ואודותיו, ענו נא אותו דברים טובים, דברים נחומים, ענו נא אותו כי רחמתם אותו ותרצונו, הבו לנו את ברכתכם, ברכת הורים, והיה לכם בחירי לבן נאמן ואנכי המאשרה בבנות, תחת היותי האמללה באמללות.

חנה."

ח.

„מה זה עשה אלהים לנו? צעקה שרה בלומה מנהמת לבה, אחרי שמעה את כל דברי האגרת הזאת אשר קרא אישה באזניה, לאדוואקאט תהיה חנה לאשה? אוי לי על שברי! אמותה הפעם ואל אראה ברעתי זאת!"

„חס ושלום! קרא ר' פתחיה, לא תהיה כזאת בביתי, המכתב הזה שקר הוא מעיקרא ואין בו ממש. הן הראני הצדיק מפורש בפרשת ויהיו חיי שרה כי עלה תעלה חנה למעלה למעלה, והיא לאדוואקאט תנשא? לפושע באלהי ישראל? וכי עליה היא זאת? הלא ירידה היא עד הדיוטא התחתונה שבתחתוניות רחמנא לצלן! — תיכף ומיד אסע לשווינאוויץ. —

„כבר נגזרה גזרה וגם השווינאוויצי לא יועיל להותנו. התאוננה שרה בלומה במנוד ראש, והצוענית ראתה הרעה מראש, אויה לי!"

„מה תדברי שרה בלומה, איזה גזרה? איזה צוענית? האם היית אצל צוענית? קרא ר' פתחיה בבהלה. שרה בלומה ספרה עתה לאישה המשתומם את כל דבריה עם האשה הצוענית, „ואף אמנם לא נפל דבר מכל אשר נבאה הזקנה ארצה, הוסיפה באנחת תמרורים, והיא גם הגידה מראש כי רעה נוראה נגד

ואתם הורי היקרים לא התבוננתם, ולא ידעתם מה אמללה בבנות בתכם היחידה אשר שמחתם לאשרה.—

„ככה עברו עלי שנות כלולותי ויכלו ביגון ובתוחלת ממשכה לתשועה ממרחק תבא, והנה הגיעה עתי עת דודים, קרוב קצי וכבר החלה התכונה בביתכם ועוד מעט והנני אשה לילד של משי ולתורה ולזכות אבות. — ואנכי בשר ודם ונשמת חיים בקרבי וגם אינני עוד ילדה קטנה. — — — ראיתי כי אבדה כל תקוה אם לא תושיע ידי לי, ואתאושש ואנתקה את מוסרותי אשר אסרתי בהן פעם אחת, ואברח מביתכם... נשבעתי לכם הורי היקרים, נשבעתי באשרי ובכבודי ובאהבתי אתכם, כי לו פצתה האדמה את פיה לבלעני, כי אז באות נפשי בחרתי לרדת שאולה מהכאיב את לבכם בנוסי מפני אסוני הנורא, אך האדמה לא פצתה את פיה לבלעני, ואבחר לנוד ולנוע כצפור בודדת על גג מהאדיב את נפשכם בעודי לנגד עיניכם, ובכן נחבאתי לברוח ואעשה דרכי לבובה.— הה! כל יר עמל באתני ותלאות אין ספורות סערו עלי להפיצני, עד אשר מצאתי מקום לי ואהי אָמה משרתת, עובדת עבודה בבית אדונים קשה, אשר אמנם נעמה לי מהיות גבירה שוררת בבית בעל אשר צלמו אבזה. אמרתי עתה אבליגה כמעט, כי שניתי שמי ושם מולדתי ואמר איש לא יכירני בהעיר הגדולה וההומיה הזאת, ואדם אין אשר ישים לבו לדעת מה אתי והונח לי; אך לא כאשר דמיתי כן היה, נמצא לי מכיר ומודע בלבוב העיר הגדולה, ובידכם הורי להרוץ משפטי, אם לרוחתי ולישועתי נמצא לי, או להגדיל אסוני והוַת נפשי שבעתים, בידכם לחרוץ משפטי לחיים או למות! — מכירי זה בן עירכם הוא, לעאן בן האלמנה התופרת אשר גרה בחצר בית מגורכם. אחרי השלימו חוק למודיו בהגימנאזיום בווראטנא, למד הכמת המשפטים בהאוניווערזיטעט והנהו עתה סופר ומזכיר בבית אחד האדוואקטים בלבוב.—לעאן פיפיות ידע לבתי קודר בבית הורי, כי התבונן בי בהיותי עוד בבית אמי בווראטנא, וגם אנכי התבוננתי בו אז וכראותו אותי בלבוב ויכירני ואתידע גם אנכי אליו והנה יד נעלמה נגעה בנו ותפקחנה עיני שנינו לראות ולדעת כי נפשותינו

אשרי משאת נפשכם וכבודי חיי רוחכם, ידעתי את נפשכם המרה באבדי מכם, כי שמעתי אנחותיכם מרחוק, ודמעות עיניכם אשר בביתם לי, כאש נוזלת קדחו בעצמותי, ידעתי כל אלה, וגם ידעתי כי זרועותיכם פתוחות לקבלני באהבה ועוד תשישו לרחמני כי אשוב עליכם, ובכל זאת — אויה לי כי קשי יומי יאלצני להכאיב לב הורי הטובים גם למרות חפצי ועמלי לדבר אליהם רבות — בכל זאת רק אתם גרשתם את בתכם יחידתכם אשר אהבתם, ובאהבתכם הגדולה גרשתם אותה מנגד עיניכם, ברצותכם לגדלה ולנשאה ולהאשירה על פי דעתכם אתם, רמסתם לארץ חיתה, השפלתם עד שאול נפשה ותעכרו אותה כהיום הזה. — חלילה לי אם ארשיע אתכם ואתם חשבתם לטובה, וחלילה לי אם אצדיק את נפשי ומכשול עוני נגד עיני תמיד. אבל אוכיחה ואערכה לעיניכם, למען תדעון את מחלתי האנושה, וידעתם כי אך בידכם צרי ומרפא לרפוא לי ולהיטיב אחריתי...

„בשובי לפני שלש שנים מבית הספר הביתה מצאתי השלחנות ערוכים וקְראים וקְראות מסבים עליהם, ויגלו את אזני כי יום שמחתי הוא, והיום הזה נעשיתי כַּלה. אנכי אז כבת ארבע עשרה שנה ועוד לא כלו לי שנות למודי, קראתם עלי מועד לקצר ימי עלומי, צויתם עלי במפגיע להנזר משעשעי ילדותי, והורוני לשבת בטל בחבוק ידים ולהתעתד להיות לאשה לבן יקיר נכד המגיד מכלבוניין ואנכי לא מריתי את פיכם, כאשר ידעתם. עיני לא ראו את הבן־יקיר הזה אשר בהרתם לי, אבל את מהלליו שמעתי מפי המון אורחי פרחי האוכלים על שלחנכם במועד ושבת, המה העידו בו כי ילד של משי הוא, ילד שעשעים, ילד דל כח ורפה אונים, אשר אם יפוח בו איש והיה כמסוס נוסס, אך לבו אמיץ בגבורים לתורה וליראת שמים כאחד הגדולים אשר בארץ. שמעתם אתם ושמח לבכם ותגלנה עצמותיכם כי זכיתם לחתן כזה, בריאה שכֻּלה רוחנית, באשר קרא לו אבי בעליצת נפשו, אך אנכי שמעתי ותרגז בטני, שמעתי ואתגודד ליום חתונתי ההולך וקרב, כי יראתי את חתני ואשנאהו תכלית שנאה, ואבך לילה ויומם לאסוני ולהות נפשי,

ממלאים חפצו ורצונו של צדיק הדור שהוא בחינת כד, מפני ששואב את השפע העליונה ומורידה ככד זה השואב מים ומוריקם, אז ותעל, יש לבתולתא דא עליה ממש לעילא לעילא, ואיהי אתפרקת פורקנא שלימתא ואתהדרת לאתרהא כדקא יאות ודא רזא דפורקנא דאמר קרא: ותמלא כדה ותעל.״

ר׳ פתחיה ידע מאז ומקדם כי „ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא״ ובכל זאת בשמעו כי כל אשר עבר על בתו יחידתו וכל אשר יקרה אותה מפורשים באר היטב בכתוב מפורש בפרשת השבוע, ותחי רוחו כי עין בעין ראה כי עתה הפעם כבר נושע הוא תשועת עולמים — הן מי כמהו ממלא חפצו ורצונו של צדיק הדור, ומי צדיק הדור אם לא הרבי משווינאוויץ בעצמו? ובכן נסע ר׳ פתחיה שמח וטוב לב לביתו בכחו של רבו, ויאצל מרוחו הטובה ואמונתו הגדולה גם על אשתו אשר לא הגידה לו דבר מכל אשר קרה לה עם הצוענית מכפר גורקא עד אשר החלה נבואתה להתקיים, כי בא המכתב אשר הכתה לו, כאשר הגידה הצוענית מראש. — ואלה דברי המכתב:

„שבע שבתות תמימות הנה מעת רחקתי מביתכם, הורי הנעימים והיקרים לי מהיים, שבע שבתות אלה שבע שנים הנה, שנות עמל ורעה, שנות יגון ועצב, שנות נדודים ותמהון לבב. — חרפה תשבר לבי ומוסר כליות יקרע את נפשי לקרעים רבים, כי ידעתי עותתי ואשר עוללתי לכם מני לא נסתרה, על כן לא אצדיק פעלי, ואף כי לא אריב ולא אדבר משפטים אתכם; אבל אתרפס אתנפל לרגלי אם רחמניה ואתאבק בעפר רגלי אבי מקור חיי, ובבכי ותחנונים אקרא: חנוני הנוני! חמלו על בתכם האמללה והשיבו את נדהה טרם יחשך שמשה אשר עלה רגע להאיר את האפל אשר סביבה, חנוני חנוני ואל תתמהמהו פן יבא שמשי ומאורי יאסף ורגלי יתנגפו בחשך, בדרך מלא חתחתים ומעקשים ואפול ולא אקום! — דברי לעו, ומלין אבחרה עמכם אך חידות המה באזניכם. לא תבינו לרעי ותאמרו כי אבדה בינתי במצור ובמצוק אשר יצוק עניי לי, וגם אמנם צדקתם הורי היקרים, ובכל זאת! — ידעתי את עז אהבתכם לי, ידעתי כי כאישון עיניכם יקרה לכם בתכם היחידה, ידעתי כ,

האלה. לא תדע איפה היא ואנה פניה מועדות, לא תכיר את עכבה אמתה ההולכת עמה לשלחה, ולא תדע מה לה פה בהעגלה ואנה היא מובלת הפעם. — מכה ומענה בגו ונפש שבה העניה הסוערה הזאת לעירה ולמקומה ואך רחוב משכנה וביתה וחנותה הזכירוה לאט לאט את הנהיה עמה, תזכור את עניה ומרודה, תזכור את הצועניות הנפלאה ואשר נבאה לה, תזכור כי תקוה נשקפה לה לשוב לראות את בתה משאת נפשה, תזכור... אך הנה העגלון יעצור בסוסו והעגלה תעמוד לא תנוע עוד, ותרד שרה בלומה ותשב אל ביתה. לא הגידה לאיש מכל אשר קרה לה ואשר נגזר עליה, ותשמור את סודה אתה ותצפנהו בלבה.

ז.

שרה בלומה אך שבה למנוחתה כמעט ותכתוב לאישה היושב בשווינאווין אצל רבו, ותאמץ בו לשוב לביתו כי נחוץ הוא לה, וימהר ר׳ פתחיה לעשות כאשר צותה עליו אשתו, ויפטר מרבו ברב חבה ובלב מלא תקוה טובה, כי שמחו הצדיק בתורה חדשה, תורת אמת המשחקת נפש ומאירת עינים לראות כי ישועת ה׳ קרובה לבא ועזרתו להגלות.

„זכאין אינון צדיקיא דלביהון לא אטימון ועיניהון לא סתימין וקב״ה אוליף לון רזין עמיקין לעילא ותתא, פתח הצדיק בנעימה קדושה, אימא קמייכו מלה חד דאשתדלנא ביה האי יומא בפרשתא דשבועתא דא פרשתא ויהי חיי שרה. „והנערה טובת תאר מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל.״ והנערה טובת תאר מאד בתולה, אורייתא אסהידת בהדא עולמתא שפירתא רחימתא כי בתולתא בלא פגימי איהי, דקב״ה נטר לה מכל סטרין ולא יהיב רשו לס״א למקרב גבה ובכל דא ואיש לא ידעה, הצדיק הנקרא איש לא ידע מקומה איה, לא חמי האי אתר דאיהי אתכסית תמן, בגין מה? ותרד העינה בגין דשלטה בה עינא בישא ותרד ממדרגתה ואהתית למיזל לבר מאתרהא ומה תקנתה? ותמלא כדה אם

שרה בלומה מהרה ותסר טבעתה מעל אצבעה ותושיט להזקנה ופניה אחרנית כאשר צותה והזקנה לקחה את הטבעת מידה הרועדת ותאמר: „הטבעת, הטבעת לא עוד טבעת היא, כי אם חַפָּה היא בידי, והשלכתיה תוך עיר גדולה והעליתי לי בה משם את בתך היפה, את חנה בתך היחידה, והשיבותיה לך,—הבה ואשמיעך את אשר יקרה אותך בקרב ימים, יהודיה! —"

הזקנה ערבה את הקלפים היטב ותניחם צבָרים צברים ותשב ותערבם ותצברם ערוב וצבור חליפות ואחרי החרישה ותתבונן רגעים מספר, אשר ארכו כשנות נצח בעיני שרה בלומה המחכה בכליון עינים לשמוע את משפטה החרוץ אם לשבט ואם לחסד, לקחה קלפים אחדים מן הבאים בידה ותקרא בהם כאלו קראה בספר פתוח לפניה ותנבא: „שתי הנערות העבריות אשר אבדו בעיר ווראטנא, ברחו לעיר גדולה ושם הֵנה יושבות. לא השחיתו דרכן והנן בתמתן כיום ברחן מבית אבותן. אחת הנערות האלה כלה יעודה לבן קדושים, אך לא לו תהיה לאשה כי הוא איננו זווגה הנכון לה, על כן תמאן בו ותשנאהו. את זווגה מצאה בהעיר הגדולה, בחור מורם מעם, אשר תאהבנו אהבה עזה כמות והוא גם הוא יאהבנה בנפשו וגם לו תהיה לאשה. לימים עוד שבעה תכתוב הנערה לאבותיה, תגלה להם את כל לבה, תגיד להם הפצה ואשר תשאל נפשה. אם ימנעו אבותיה מחפצה, כי יבערו ויסכלו ללכת עמה קרי ולענות אותה קשות, ורבצה בם קללת עולם, כספם וזהבם יאבד בענין רע והמה מות נבלים ימותו ואחריתם עדי אובד. אך אם יאותו לה ואת חפצה יעשו, ושבה והיתה בת טובה לאבותיה ויהודיה נאמנה לעמה ולמולדתה, וראו הוריה באשרה והיא תשמח בטובם ושלום להם עד עולם — תם, אין עוד דבר! ועתה ברחי לך יהודיה אל מקומך, כי אין עוד דבר בפי להגיד לך, לכי אל תעמודי פן אתקצף ואקללך ומצאך און! —"

בפיק ברכים יצאה שרה בלומה את אהל הצוענית. לבה בקרבה הולם פעם, ראשה יסוב עליה כגלגל, אזניה תצלינה ועיניה תחשכנה ולא תדע נפשה, לא תדע אם עֵרה היא או ישנה, ואם בהקיץ או בחלום ראתה ותשמע את כל הנוראות

עמודי, דברה הזקנה אל שרה בלומה הרועדת, אל תיראי ואל תחתי כי לא אבלתי עוד אדם מעודי וגם אותך יהודיה לא אבלע הפעם, אך הסבי עיניך מנגדי והפכי פניך אל הפתח ממולי. אל תביטי אחריך כי בנפשך הוא. —״

ושרה בלומה עשתה כאשר צותה ותעמוד הכן ובלי נוע אף כי נפשה יצאה כמעט מיראה ופחד בשמעה את קול רעש הקלפים בהתערבם, ואת הקולות המוזרים אשר השמיעה הזקנה בהכינה את מלאכתה לקסום קסם, להביט האותיות לאחור, מקרים שכבר היו ואשר יקרו עוד, והנה פתאם צחקה הזקנה צחוק פרוע: הי, הי, הי, הי, הי! פרחה היונה מארבתה, פרחה ואינה הי, הי, הי! אל תשתוחחי ואל תהמי יהודיה אין תבונה בה, יונתך לא היתה לטרף, יונתך תקנן במרומי קרת, עם בן זוגה יחדו, הי, הי! — אלף, ועוד אלף, ועוד אלף ואלף ואלפים ועשרת אלפים ועוד ועוד, הי, הי! הון רב לך יהודיה הון ורכוש וכסף וזהב ופנינים, עשר רב מאד, ולי אין כל מאומה, הוסיפה בקול נהי ויללת תהו, זולתי כתנתי הקרועה ונעלים בלים לרגלי הבצקות ואנכי אשיב לך גם את בתך היחידה? — את חנה בתך אשר אבדה לך? – ומה תתני לי יהודיה כי אשיבנה לך? —״

כל אשר תאמרי עלי אתן!״ ענתה שרה בלומה בחרדה גדולה, כי סמר בשרה מפחד ותמהון בשמעה את דברי הצוענית הנפלאה הרואה כל תעלומה וסוקרת עבר והוה ועתיד בסקירת אחת יחדו. —

„אתן, אתן, שנתה הזקנה בתלונה, במו פיך תתני וידך תטמני בצלחתך, ולמה תשלי אותי יהודיה ארורה, אם אשיב לך את בתך תכחשי כי ותאמרי לא ידעתיך, עתה תני.״ —

„דברי אשה טובה כמה אתן לך ואתנה, חננה שרה-בלומה קולה, אך השיבי את בתי לי כאשר אמרת!״

„כמה אתן לך, הי, הי, הי! צחקה הזקנה, אין לי חפץ בכספך ובזהבך הרב, תני כספך בנשך ובמרבית כאשר הסכנת, וזהבך ישא אישך החסיד פדיון להרב. הי, הי, הי! הרבי משווינאוויין איש שלומי אשר אהבתיו, הוא רמאי ואיש תככים והוא הבל וריק יעזור, — את טבעתך אשר על ידך אם תתני לי ואאות לך.״

גדול מאד ותעמודנה שם. „הוא היכל הצוענית אשר אמרתי לך גברתי" אמרה עכסה בצחוק, אך שרה בלומה לא צחקה, כי כסתה פלצות וירעדו כל בדי עורה מחרדת פתאם לא ידעה שחרה. —

ו.

בעד פתח פתוח, נמוך וצר כחור ארובה, באו שתי הנשים אל אהל חשך משחור. השמש אשר זה עתה יצא על הארץ, ישלח קוים אחדים בעד בדקי חלון קטן, פקוק בבלויי סחבות ואטום בפסות ניר, הדבוק על שברי לוחות הזכוכית, ולנגה קוי השמש המעטים יֵרָאה בפנת האהל מצע תבן ועליו כעין אשה, לוטה בשמיכה בלה ומטלאה מכף רגלה ועד ממעל לחטמה. רק שתי עיניה הנוצצות מבעד לצמתה, ושער ראשה לבד יראו החוצה, שער לא נכר מראהו אם לבן או שחור או אמוץ או צהוב הוא, שער לא ידע מסרק מלא חשש וקש, וסבוך ומסובך יחדו. —

„צפרא טבא אמי! קראה עכסה ותניע את הזקנה על יציעה להקיצה, עד מתי תישני אמי, הנה היום גדול, קומי ונשתה."

שתי את והחנקי, צעקה הזקנה בקול מוזר כקול הכלב בנבחו, יקחך אפל יהודיה ארורה, הרפי ממני ואישנה.—"

„האם עלי תרגזי אמי? על עכסה רעיתך הטובה, ואם אותי תקללי? אמרה עכסה בשפתי חלקות, אל נא אמי, ראי הביאה לך האשה הטובה הזאת בקבוק יין שרף וככר לחם לבן, וכל אשר תשאל לך נפשך תתן, אך הגידי לה את הפצה, אל תמנעי ממנה."

„ימאסך אלה פה חנף ומרמה! גערה בה הזקנה בזעף אף — הגישי לי את הקלפים שם מעל המשקף ואגידה להאשה אשר אראה, ואת לכי לעזאזל והוחלת להאשה בחוץ." —

עכסה לקחה מעל המשקוף אגדת קלפים נאלחים מכל חלאה לגעל נפש ותגישם אל הזקנה על יציעה ותצא. „ואת פה:

גברתי עם עלות השחר, ושבה לביתה טרם יפתחו עוד החניות בעיר, ואיש לא ידע בלכתה ובשובה."

„אך הלא תלכי גם את עמי, עכסה, אמרה שרה בלומה, כי איכה אבקש אשה צוענית בכפר אשר לא הייתי שם מעודי?"

„כן הוא, גברתי היקרה, ענתה עכסה, אנכי אוחיל לך על פתח ביתי ובעברך אשב אתך אל עגלתך ואנהגך ואציגך לפני האשה, וראית פלאות אשר לא פללת ולא עלה על לבך, כי הצוענית העניה הזאת יודעת כל סתום ורואה כל העלימה, כהרבי משווינאוויצא להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות. — תראי ונוכחת. —"

„ויהי מה ואנסה, אמרה שרה בלומה, מחר בבקר השכם, בטרם יכיר איש את רעהו, אסע מזה חרש בעגלת צב ועין לא תראני. ומה התשורה אשר אקח אתי, להביא להאשה מנחה?"

„מה תתני לגויה זקנה, אמרה עכסה, צלוחית יין שרף וככר לחם ומצא לה, ואם גם זוג נעלים ישנים תוסיפי לה, ונשקה עפר רגלך גברתי, הן לא הרבי משווינאווין או מבזיב היא, כי הוי פעמים ה"י תקח בשכרה. —"

„היי אפוא נכונה למחר וחכי לי לפני פתח ביתך עד אעבור", אמרה שרה בלומה.

„טוב הדבר, אני אחכה", אמרה עכסה ותשק את ידי גברתה הליפות ותצא ותמהר לעשות דרכה לשוב לביתה. „יכלתי!" קראה בצחוק בעלותה על עגלתה, ותשב לה בין כדים ופחים וקנקנים ריקים המצלצלים ומשמיעים קול בעונים הידד לצחוק לעגה ותניף בשוט ותשרוק לסוסתה ותסע. „יכלתי!"

וגם אמנם יכלה עכסה, כי עשתה שרה בלומה כאשר דברה, ותקם בעוד לילה, ואך עלה השחר להאיר על הארץ, ותצא חרש את העיר בעגלת צב רתומה לסוס אביר, ובעוד שעה עברה את הכפר גלונה, ותעל אליה עכסה אל העגלה, ותסעינה שתיהן יחדו עד לפני המלון בכפר גורקא. שם עצר הנער העגלון בסוסו ותרדנה הנשים מהעגלה, ועכסה צותה את הנער להוחיל בזה עד שובן, והנה הלכו ברגל בנתיבות צרות ועקלקלות עד בואן לפני אהל דל שחוח ונוטה לנפול בקצה יער

ותסר גם אל חנות שרה בלומה גברתה מאז לשאול לשלום לה כי בנעוריה היתה האשה הזאת משרתת בבית ר׳ פתחיה, ותהי גם היא אחת מהאומנות את חנה בצאתה מבית הספר כאשר ספרנו, וכאשר נשאה לאיש ותגר באחד הכפרים במסבי העיר ווראטנא, ויהי משלח ידה חמאה וחלב ושפות בקר אשר עשתה בביתה ותביא העירה למכור, פעמים ושלש בכל שבוע ושבוע. והאשה נגשה אל גברתה ותשק את ידיה ביראת חנף, ותעמד פניה ותמה את עיניה ואת אפה יחד בקצה סנירה, ותדבר בקול נחבא מבכי: „שאי נא גברת טובה ויקרה, סלחי נא לאמתך העניה כי תהין ליעצך עצה נבערה ותנסה נא גברתי, הלא מצער הוא.״ —

„ומה תחפצי עכסה כי אנסה, שאלה שרה בלומה, מה תאמרי כי יעצת?״

עכסה נשקה את ידי גברתה שנית ותאמר: „אל נא תצחקי לי גברתי היקרה, הואילי נא ושאלי הפעם את פי אשה חכמה רואה בקלפים.״ —

„מה תושיעני זאת!״ נאנחה שרה בלומה במנוד ראש.

„אל תאמרי כזאת גברתי, ענתה האשה, בכפר הסמוך לכפר מגורי יושבת אשה צוענית זקנה לימים מאד, והיא רבות הושיעה לכל הדורשים לשכנה, כי היא תראה בקלפים ותקרא בשרטוטי היד, ותגיד לאיש איש את הפצו ואת מעשהו וחבלו מיום הולדו ועד זקנה ושיבה. ובואי נא גברתי אל האשה הזקנה הזאת ותברכני נפשך, כי תגיד לך גם את דרכי חנה בתך הנעימה והיקרה ואשר תקרינה, והיא אך טוב תבשר ודבר מדבריה לא יפול ארצה.״

„כל שונאי עם אלהי יעקב ואויביו וכל אשר יסור לבבו מאחרי אלהים חיים, תהי תקוה כזאת תוחלתו האחת לעת תמוט רגלו, ענתה שרה בלומה באנחת תמרורים, אבל אחזיק גם בתער מלוטש זה, אולי אנצל בו משבולת מים תשטפני. מה מני יהלוך? — ואיפה היא הצוענית אשר תאמרי עכסה?״—

„בכפר גורקא, ענתה האשה, מסע שתי שעות בדרך המלך העולה נייצאוזנה ועובר גם בכפר גלונא מקום מגורי. אם תסע

אך ר׳ פתחיה החסיד הנלהב לא דן את העלובה הזאת לכף זכות ויתעבר ויקרא: „כמדומה לי באמת שהשטן נזדקר בך היום וגם באמנה תשתגעי רחמנא לצלן! — צדיקי הדור מה המה כי תליני עליהם, שטיה?״

„ומי יתן ואשתגע ויצאתי מדעתי כלה, התיפחה האשה מלב נשבר, מי יתן וצמתתני רעתי ואחדל עמל ורגז, תוחלת משכה ותקות שוא, אויה לי ואוי לנפשי האמללה!״

„כמה נאמנים דברי חכמים: אל תרבה שיחה עם אשה, ענה ר׳ פתחיה בשאט בנפש, ויכבה את הנר ויתהפך על צדו ויכב פניו אל הקיר, למה זה אשחית דברי את השטיה הזאת, המדברת דברים שאסור לשמעם! — בשלום יחדו אשכבה ואישן, כי אבטח ולא אפחד. וצדיק באמונתו יחיה!״. —

קול נחרת ר׳ פתחיה חלפן יעיד בו כמאה עדים כשרים ונאמנים, כי ישן הוא שנת תמימים ולא יחוש את מכאובי אשתו האמללה המתמוגגת בדמעות ומעירה שחר באנחות קורעות לב ונפש. אשרהו! —

ה.

עברו שבועות אחדים מעת אשר יצאו חנה בת ר׳ פתחיה ורייצל בת ר׳ נטל במוצאי שבת קדש מבית אביהן ולא שבו. גלי המבוכה אשר נערמו ויתגעשו באבוד הנערות בווראטנא, החשו כמעט וישובו מקרי יום יום ותלאותיהם לאיתנם. ר׳ נטל מצדיק עליו את הדין ולא יזכור את בתו וישכחה, כי לקח אשה חדשה וינחם בה אחרי בתו האובדת; ר׳ פתחיה יושב בשווינאוויין בבית רבו ומצפה לתשועת ה׳, לשמועות טובות ובשורות טובות מביתו מווראטנא, ועין שרה בלומה כבר חרה מני הרב, כי יבש מקור דמעתה ואין מים לכבות את האש היוקדת בלבה הנשבר, גם גרונה כבר יחר מבכי ואנחה, לא תבכה ולא תקונן עוד, תספור ותמנה ותתן ותקח ותלוה כבתחלה, אבל פניה קמטו ילא עת, הזקינה בלא עתה וכצל בנטותו תהלך. — ויהי היום ותביא אשה אחת מנשי הכפרים המאה והריצי הלב למכור בעיר,

„דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ענה ר' פתחיה, ולמה זה תפחדי ותבכי? שובי שכבי."

„מי יתן ואשכב ולא אקום ולא אשוב לראות אור עוד", התאוננה שרה בלומה מרה בשובה אל משכבה, ותכבש פניה בכר המטה ותבך בכי תמרורים.

„מנעי קולך מבכי, דבר ר' פתחיה כמפגיע, הלא בפירוש הבטיח לי הצדיק כי שוב תשיב חנה בתמתה ובטהרה, האם לא תאמיני בהשווינאוויצי חלילה?"

„אמין, נאנחה האשה ותיבב, אאמין כי אין צרי למכאובי ומכתי לא תרפא, אאמין כי יקוט כסלי ועולמי חשך בעדי, אאמין כי בת עוד אין לי, כי אין שריד במגורי, כי ארד ביגון שאולה ובחשך שמי יכוסה, ואאמין כי טוב מותי מחיי ועוני גדול מנשוא, ואך זאת נחמתי האחת, כי עוד מעט ואכרע תחתי ואגוע וימי לא ימשכו. —"

„כדבר אחת המשגעות תדברי, ענה האיש בגערה, תבכי תיללי אף תהררי אחרי מדותיו של הקב"ה ותתני לאלהים תפלה! — חלום רע חלמת ולא תדעי מה הוא, בבקר אטיבנו בפני שלשה, ומה כל החרדה הגדולה הזאת?— שמעי נא שרה בלומה אשר יעצתי, הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים, התשמעי?" —

„מה?"

„אם לא תשוב חנה מהר חלילה, כי אז —

„מה תעשה כאז פתחיה?"

„כי אז אסע להצדיק שנית. —"

שרה בלומה החרישה ולא ענתה דבר.

„לא תעני שרה בלומה, לא תסכימי לעצתי אפוא?"

„תסע שנית להצדיק, התאוננה האשה המתיאשת, תתן שנית ח"י פעמים ח"י כסף פדיון ויבטיחך שנית כבראשונה. — הרבה הועילו הפדיונות אשר שלחנו לכל צדיקי הדור למגדול ועד קטן, אויה לי!" בינת שרה בלומה החסידה הסתתרה מרב שיחה וכעסה ותפוז באמונתה, אמונת צדיקים אשר החזיקה בה מעודה; יסורים מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו,

זיאריך לשונו ויהי תארו כשד משחת; — החתן העומד תחת החפה יתפשט את מעילו הלבן, ישליך את השטריימל מעל ראשו והנה הוא איש מלחמה, נורא ואיום מראהו, מסלסל את שער שפמו הארוך בין אצבעותיו ועיניו מזרות אימה על כל סביביו, עליו תרנה אשפה ומקשקש הוא בחרבו הגדולה והקשה להרדת אזן. — השושבינין והשושבינות, החסידים והחסידות טבעו בארץ ויאבדו מתוך הקהל, ובחורים קצוצי פאה ומגלחי זקן ועלמות פרוצות השופות זרוע לקחו מקומם ויצחקו על משבתם. אין הבדלות ואין מתתנים ואין חפה כי מרזח סרוחים הוא, בחורים ובתולות יוצאים במחול משחקים, ובתה הכלה — הה, רואה היא את בתה יהידתה שכורה מיין ושכר, תחוג תגיע בפנת הבית לבדה, כי מאסו בה עגבים בספקה בקיאה. — — „חנה!“ תקרא האם האמללה ותעט אל בתה לחבקה בזרועותיה אך חנה תצחק צחוק פרוע תבעט בה ברגל מועדת ותכה אל לבה באגרוף רשע מכה נמרצה מאד. —

„אוי לי כי נדמיתי!“ תצעק בעצמת חבליה הנוראים ותיקץ ותזעק מרה.

„מה לך כי נזעקת?“ קרא ר' פתחיה הנבהל בהקיצו משנתו גם הוא.

„היא רצחתני נפש!“ ענתה שרה בלומה העניה, הרועדת בעלה נדף כלה.

„מי?“

„חנה, אויה לי!“

ואיה איפה היא? קרא ר' פתחיה בבהלה גדולה וימהר להעלות נר, ידעתי כי בא תבא באשר הבטיח הצדיק, איפה היא? איך? חנה!“ —

בכתנתה לעירה קפצה שרה בלומה ממטתה, „פתחיה! צעקה בקול פחדים, המול נא פתחיה! איפה את? חנה איך?!“

אבל בשו כי בטחו, הנר העלה ויאר את אפל החדר והנה איננה. —

„חלום נורא חלמתי אויה לי!“ נאנחה שרה בלומה העניה ותספוק כפיה[illegible] .

והיא עם הזונות תפרד ואחריהה להכרית. — והצדיק מכזיב אמר: לא כי אלא בת ר׳ פתחיה חסידו של הרבי השקר משווינאוויץ אשמה בדבר והיא בקדשות חלקה, על כן משפט נואפות תשפט ולא יועיל לה כל כופר. ובכן נסעו ר׳ פתחיה ור׳ נטל, משווינאוויץ ומכזיב איש איש ברכת רבו והבטחתו עמו כמונח בקופסא, וישובו עירה ווראטנא בשלום. בביתם נודע להם כי לעת עתה לא נתקיימה עוד נבואת הצדיקים כלה, ובכל זאת שמחו לשמועה כי על כל פנים נתקיימה לחצאין. — בת ר׳ פתחיה לא שבה כאשר הבטיח הרבי מכזיב, ובת ר׳ נטל עוד איננה כאשר הבטיח הרבי משווינאוויץ, ויאמינו אמונת אמן כי גם הבטחתם כתַמה תמלא בקרב ימים.—לא כן שרה בלומה אשת ר׳ פתחיה חלפן האמללה; אם שכולה הזאת מאנה להנחם על בתה יחידתה זאת כי איננה, ומאז הלכה ותאבד, עינה נגרה ולא תפוג, ותהי דמעתה לה לחם יומם גם בשבתה בחנותה לצבור כעפר כסף, כי עשרה יזכירה אך את עניה הנורא, וחיל כי ינוב אך יגדיל אסונה שבעתים, על כן על כל דינר ודינר תאנח במרירות: „למי אני עמלה״ ושטרי כספה ירטבו בדמעות כרטוב ספר תחנותיה בשבת שמברכין בו חדש. — ובלילה? הה לילות עמל מנו לה, לילות נדודים ואי־שֵנה, בדמעתה ערשה תמסה ולא ישא בשיחה משכבה, כי גם בסגור תרדמה רגע שמורות עיניה העיפות מבכי, ויחתוה חלומות רעים, וחזיונות תהו יבעתוה לאדיב את לבה הנשבר ולדכא לעפר נפשה. — רואה היא את חנה יחידתה ביום חתונתה ושמחת לבה, פניה מאירים כשמש ומפיקים תמת לב וגילת נפש, כי את חתנה בנן של קדושים ראו עיניה ותארנה; רואה היא את החתן הדומה למלך וכל קדושיו עמו, אבותיו ואבות אבותיו הקדושים אשר בארץ, ובראשם המגיד הקדוש, לבוש לבנים ועטוף לבנים כמלאך אלהים צבאות; רואה היא את השושבינות מובילות את בתה אל תחת הפתה, ובידיהֶן הבדלות, אבוקות של שעוה קלועות שמונה, דולקות ומפיצות אש מתלקחת ועשן כבד מאד; רואה היא מנוגה ועשן נגדם יאדימו פני המְחֻתנים רגע כדם ורגע יקדרו פניהם כשולי קדרה, והנה המגיד הקדוש יעוה פניו, יהפך עיניו

.ובפרט בין המלמדים,— ענה ר׳ מאירל אחריו, אך בהדי כבשי דרחמנא למה לן? הוסיף בתמימות, ר׳ פתחיה ור׳ נטל כבר הם עומדים לפני הצדיקים בשווינאוויץ ובכזיב, המה יודעים את אשר להם לעשות, ובודאי לא יחרישו עד אשר תשובנה הנערות לביתן והכל על מקומו יבא בשלום. אך ר׳ יעקלי חייב לפיים את ר׳ זאב, ור׳ זאב חייב לרצות את ר׳ יעקלי שבזה איש את רעהו וקנטר כל אחד את חברו בדברי הדודין, ור׳ פישל מלמד שהלבין את פני וקרא לי ,עם הארץ" באזני כל הקהל, בודאי חייב לפייסני עד שאמחול לו ואנכי מצדי בשום אופן לא אמחול על עלבונו עד שישלחו בעלי הריב להביא יין שרף וצפיחית בדבש, כדי שנשתה ונתפיים כלנו יחד ברעוא ובחדותא דלבא כדקא חזי ויתבטלו המחלוקות ויתמתקו הגבורות ויתמעטו הדינים ויתגברו החסדים, וממילא יחלש כח הקליפה וישועה קרובה לבוא!"—

ובעוד רגעים מעטים וקול הקלויז הומה, קול צלצל גביעים קול משק כוסות, קול ידים חוטפות, קול שנים טוחנות, קול חסידים ברעם: לחיים לחיים! — קמה עצת ר׳ מאירל ושלום על ישראל. —

ד.

ובשעה שהשלימו החסידים והתפייסו על כוס מלא בהקלויז דק״ק ווראטנא ונתמתקו הגבורות כאמור, באותה שעה עשו הצדיקים בשווינאוויץ ומכזיב פדיון נפש להנערות האובדות והפדיון עלה בידם ביתר שאת וביתר עז. הצדיק משווינאוויץ הבטיח לר׳ פתחיה חלפן כי עוד מעט מזער ובתו תשוב לביתו בתמתה ובטהרה ולא יאנה לה כל און, ובעצם ההבטחה הזאת הבטיח גם הצדיק מכזיב את ר׳ נטל הסידו ואיש שלומו.—

שני הצדיקים נבאו אפוא בסגנון אחד. אלא שנחלקו בדבר אחד, בדבר צדדי וקטן בלבד. הצדיק משווינאוויץ אמר, כי יד בת ר׳ נטל חסידו של הרבי השקר מכזיב, היתה במעל הזה

דברי אגדה על אחת כמה וכמה שיאמרו חכמים: ישראל ולא ישראלית —. אך מה לו לר׳ פישל מלמד לאשר יאמרו חכמים, הוא כשוטה מופלג יאמר: לא כן, אלא בת הגביר ר׳ פתחיה חלפן עשתה סטים ותתענג בחיק מאהבה, ואני פישל מלמד המתחמם אצל התנור בהקלויז, ערב בדבר ונענש עליה״ —! המון החסידים צחקו בכל פה, ור׳ פישל התעבר ויקרא בחמה: „כל לצנותא אסורא, אמרו מפורש בגמרא, ואתם תמלאו צחוק פיכם לדברי ליעג ולצון של ליץ מתלוצין זה? אוי לאזנים שכך שומעות!״

„כן ר׳ פישל דובר, ענה ר׳ זאלקא הארוך באנחה שוברת חצי גופו, ור׳ פתחיה חלפן ור׳ נטל שלנו שרוים בצער ואתם צוחקים?״ —

„ר׳ פתחיה ור׳ נטל אשמים בעצמם ברעתם! כפעלם ישלם להם וחטאתם תצמיתם! צעק ר׳ זאב קרחי, איש ריב ואיש מדון, קנא ונוקם בכל עת מצוא, כן יאבדו כל השולחים את בנותיהם לשקאלעס ללמדן תפלות, ובראשם פני העיר שהקולר תלוי בצוארם!״ —

החסידים הביטו בפני ר׳ יעקלי חקרן, אשר עליו רמז ר׳ זאב קרחי בקנאתו, ור׳ זלקא הארוך נאנח במר רוחו: „אכן כי כן, השקאלעס רחמנא לצלן, השקאלעס המה בעוכרינו ויד השרים והסגנים במעל הזה ראשונה —״

„אי משום הא לא אריא, ענה ר׳ יעקלי בנחת, כבר היה מעשה בריבה אחת, בת קנאי בן קנאי, שלא שלחה אביה לבית הספר מעולם ולא למדה תפלות ולא כלום, ובכל זאת מצאה חן ושכל טוב בעיני אדם רב, עד ששלטה בה עין הרע והוציאה בעלה בלי כתובה על פי בית דין.״ —

עתה הביטו החסידים בפני ר׳ זאב אשר עליו רמז ר׳ יעקלי חקרן בדברי חדודיו, ור׳ פישל מלמד ענה חלקו כמפשר בין שני הצדדים ויאמר: לשלוח את התינוקות לשקאלעס בודאי דבר מגונה הוא, אך שקאלעס לחוד ויצרא דעריות לחוד, והא בהא לא תליא, כי רבנן שבקוהו ליצרא דעבירא, כדמפורש בג׳ יומא דף ס״ט, ועדיין הוא מרקד בינינו.״ —

קא מריתח ליה, אבל אנכי ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה, ועל פי ההלכה הזאת בית דין כופין את השדים להוציא את הנערות בלי גט, כי מאחר שאין ביאתן ביאה אין קדושין שלהם תופסין, ושדים צייתי דינא נינהו כדמוכח בגמרא חולין גבי ההוא חביתא דחמרא דאותבוה הני שקלאי תותי מרזובא ופקעה. ואם כן אין בדבר חשש סכנה כלל על פי דין תורה, אשר אתה לא ידעת גם לא שמעת כי עם הארץ גמור אתה, לץ בעלמא!״ —

„זנב שבזנבות!״ קרא מאירל לץ ויצחק.

„וקריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא, ענה חסיד אחר בצחוק גם הוא, ר׳ פישל שיודע הדין לאמתו ילך אצל השד ויזמינו לדין, הלא מצער הוא.״

ר׳ פישל מלמד הגבור במלחמתה של תורה הרד חרדה גדולה ויאמר: „לאו בעל דברים דידי הוא ומה לי ולצרה זאת!״

„טפשים! קרא חסיד נשוא פנים מגבירי הקלויז, ר׳ יעקלי זקרן, אברך שנתפס קצת להשכלה ונחשד על קריאת „המגיד״ בסתר, טפשים! קרא בגאוה וגאון, למה אתם מטריחים את השדים וחושדים אותם במה שאין בם? אין כאן לא שד ולא גולם, אבל יש כאן בני אדם ממש שרי מאות או שרי אלפים או שטודענטען או שאר בעלי הנאה כפשוטן וכמשמען, והבנות שובבות ופרוצות ותברחנה מבית אבותן לבית נואפיהן ולא קשה מידי!״

„אכן נודע הדבר! קרא ר׳ מאירל לץ בקול גדול, הנערות הללו קדשות הן ואין לנו רשות להשתמש בהן ואף לא לראותן בלבד, ולנו להודות ולהלל לשמו הגדול והקדוש שיצאנו מדין ערבות שלהן ואין אחריותן עלינו עוד!״ —

„רחמנא לשזבינן! דבר ר׳ פישל מלמד רתת, גמרא מפורשת הוא: ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, וכל ישראל ערבים זה בזה. והלץ הזה יורה שלא כהלכה ויהפוך הקערה על פיה, חס ושלום!״

„פישל! פישל! אי למדניתך? קרא ר׳ מאירל, ומה עמון ומואב שאיסורן איסור תורה, אמרו חכמים: עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית; כל ישראל ערבים זה בזה, שאינם אלא

פתאם? ובמוצאי שבת קדש דוקא? הענין הזה איננו ענין פשוט!״ —

„איננו ענין פשוט בשום אופן!״ החליטה אגֻדת החסידים אשר סביבו פה אחד.

„ובאותה העת והעונה ממש, הוסיף ר׳ זאלקא להתפלא, באותו הרגע ממש, אבדה גם בת ר׳ נטל, הדבר הזה יוצא הוא מגדר הטבע לגמרי!״ —

„הוץ מדרך הטבע!״ הסכימה החבורה.

„דעית שונות בדבר, ענה אברך אחד, ודעה אחת יש, כי השחיתו הנערות דרכן ותברחנה את מאהביהן.״

„פלאי פלאים!״ קראה החבורה כלה.

„שוטה מאמין לכל דבר! קרא ר׳ שמעיה פשטן בשאט בנפש, וביותר בדבר היוצא מגדר המציאות, אבל אין כאן לא פלאים ולא כלום, כי אם מעשה שֵׁדים בעלמא. — כזאת וכזאת כבר היה לעולמים, כי יארבו השדים לבנות האדם ויתטפון להיות עמם, כדאיתא בהדיא בספרי יראים ובפרט בספר קב הישר הקדוש, והענין פשוט מאד.—״

„פשוט בתכלית הפשטות!״ קימו חסידים יודעי ח״נ אחדים.

„כן הוא בודאי ובלי שום ספק, קים גם ר׳ פישל מלמד, חריף ובקי בכל מקצעות שבתורה, מצדו, וגם אין חשש בדבר לענין דינא כלל, כי כבר היה מעשה באשה אחת שבא עליה שד בתמונת אדם והתירה מהר״מ מלובלין ז״ל לבעלה, והורה להלכה בתשובותיו ס׳ קט״ו, [כי שֵׁד מין בהמה הוא ואין ביאתו ביאה.״

„לאו דוקא שד הוא מין בהמה, קרא חסיד מופלג אחד, מאירל לץ, בצחוק כעס, ישנם גם בני אדם שהם מין בהמה, והמה חריפים ובקיאים ידולים! — הראיתם כזאת מימיכם? בנות ישראל אבדו בענין רע והטפש הזה יפלפל אם יש בזה נפקא מינה לדינא או לא. אין שוטה מרגיש! —״

„מרגיש אני בצרתן של בנות ישראל ומיצר בצרתן כמוך, קרא ר׳ פישל מלמד בחמת אפו כמשפט לצורבא מרבנן דאורייתא

אהיה לאשה לילד משי כאשר יעצו להדיחני, ולו גם ירעישו שמים וארץ, ולו גם אעשה מדחה להפאות עליהם חרפה, הלא טוב לי כי יבושו הורי רגע ולא אמכר אנכי לצמיתות ממכרת עולמים. הנחמי אפוא גם את רעגינא הטובה, אולי ישועתי קרובה לבא ורפואתי לא תרחק, ובטוב לי והיית אצלי שעשעים, והיית כאחות לי עד אשר ייטב גם לך, כאשר דברת זה עתה.—"

רעגינא נפלה על צוארי חנה רעותה ותשק לה ותלחש באזנה דבר סתר, ופני חנה האדימו ותאמר: „אל תיראי רעגינא יקרה, לא אעשה דבר עד אם גליתי את אזנך, נשבעתי!"

ג.

ותנה עשתה דבר וגם גלתה את אזן רעגינא רעותה כאשר נשבעה לה. — שתי הנערות אבדו יחדו ואינן ולא נודע מקומן איה. בליל מוצאי שבת קדש, ליל מסכן מאז ומעולם מפני המזיקין, יצאו הנערות לבדן, נערה נערה יחידה מביתה, ומני אז נעלמו ועקבותן לא נודעו. שרה בלומה הגבירה נפלה אחרנית ותתעלף לשמועה כי אבדה בתה יחידתה, ולולא מפתח אוצר כספה אשר יראה לעזוב בידי אחרים, גועה ותמת בעצם כאבה וצרתה, ור' פתחיה חלפן ור' נטל אבי רעגינא יצאו מבהלים ודחופים ויחרדו וירוצו איש איש לרבו ולקדושו, לאשר בשווינאוויין ולאשר בבזיב, לדרוש את אלהים להשיב לב בנות אל אביתן ולהשיבן אל נויהם, ובין כך וכך העיר וורשטנא גבוהה והקלויז כלה כמרקחה. אלה לאלה שואלים, אלה יתלחשו ויאנחו בדממה, ואלה יריבו ויצעקו ויקללו בקולי קולות. גם קול מהרף ומגדף ישמע עם קול צוחקים ולועגים לאיד רעיהם ואסונם יחדו, המולה גדולה ונוראה עד לב השמים! —

„בת ר' פתחיה חלפן, נשיא גבירי ישראל בארץ, האם מלתא זוטרתא הוא! קרא ר' זאלקא הארוך, אדם ביקר מזקני הקלויז ונכבדיה, כלת בנן של קדושים, דור המישי להמגיד הקדוש, בתולה שבודאי לא טעמה טעם חטא, תאבד בפתע

אנכי הרגשתי בנפשי כי פני יהורו ויאדמו מבשת וכעס יחד ואקום ואצא מהדר־האוכל בחמת רוחי, ואבי צחק ויקרא בעליצת נפשו: „הראיתם? שמעה את שם התנה נשא על שפתים ותבוש ותכלם כי כבת שלש היא לחטא.״ — „אך זאת היא בת ישראל כשרה,״ ענו האורחים הנכבדים פה אחד וישתו יין ושכר ויזמרו זמירות של שבת שמחים וטובי לב, ואנכי בכיתי לקשי יומי כי הסגירוני בידי אוילי אדם והנני ברעתי.״ —

„ואמך? שאלה רעגינא, הגם היא ראתך בוכיה ולא התבוננה בינה?״

„אמי שכבה לישן על מטתה, השיבה חנה בצחוק מר, כי עיפה ויגעה היא מעבודתה כל היום, כדרכה וכמנהגה, ואת מי אדברה אפוא ואשמיעה?״ —

„מה נחנת, אמרה רעגינא בהתרפקה על רעותה באהבה, אך השקטי והנחמי אננא יקרה, אם הוריך לא יכוו בפושרין, בחמי חמין יכוו ויכוו. פניך חורו ויאדימו, ויבאר לו אביך את המראה כהעולה על רוחו וכתמתו, כי לא יבין הידות; ואמך היא ראתך בוכיה בלילות ותאמר כי תקראי קריאת שמע שעל המטה בכונה, כראוי וכנכון לכלה צנועה המיועדה לבנן של קדושים. ואולם חי אני כי אם תפצי פיך ותדברי, ושמעו גם אביך גם אמך נכוחה. — דברי אפוא את הוריך, אננא יקרה, הוסיפה רעגינא בשפתי רצון, דברי אתם דבר ברור כאשר עם לבבך ויניח לך מעצבך ומרגזך ורפא לך. וחיתה גם נפשי בגללך, כי תהיי ללעא בחירך רצתה נפשך בו, ואנכי אשב בביתם לשרת את פניכם עד אשר ישלים הערמאן חקו ואושע גם אני.״ —

„לא אדע אם אמצא עֹז בנפשי לדבר את הורי כאשר יעצת, נאנחה חנה, אף אירא פן ירע לי בהתגלות לבי, כי אז עקבי ישמרו וישימו עלי משמר לבל אראה את אהובי נפשי, נחמתי האחת בעניי. — ובכל זאת, רעגינא, הוסיפה אחרי החרישה רגעים אחדים, הן לא יאסרוני בעבותים להובילני ביד חזקה אל תחת החפה עם שנוא נפשי, והוא אשר קראתי: היה לא תהיה בבואך. לא אקריב את נפשי על מזבח אולתם ולא

אשר צלמו אבזה ולזכרו אתנודד, ואם רוח הצילה לא יעמוד לי ממקרה לא ארע מקומו, כי עתה אין לאסוני תוצאות!—"

„אמנם כי גם חבלך לא נעים הוא, אמרה רעגינא, אך הוריך עשירי ארץ המה, רבבות זהב להם ובת יחידה אחת, ולו הרהבת עז בנפשך להשמיעם דבר אמת, כי עתה אולי בכתה אמך יום או יומים, ואביך אולי רגז והתעבר ויסע להצדיק משווינאוויץ להעביר את הרוח הרע ממך ולגרש את הדבוק מקרבך בתפלתו, אך גם אביך גם אמך, כי יראו כי אזלת ידם מהושיע להם ומשנות אשר לא ישנה, ונואשו מתת אותך לאליל היחש משא נפשם והשלמו לך, כי בתם יחידתם את ולא יאבו להשחיתך ולכבות את גחלתם הנשארת." —

„שגית, ענתה חנה, אמי, גם כי אזעק ואשוע לא תבין לרעי ולא תפן אלי לשוח בי בדבר שדוכי, ואבי, הוא לילדה קטנה יחשבני; כי אדברה לא ישית לב לי ולא יענני, וכי אתקצף ואקלל במחותני והתני יחדו, ושחק להתרגזי ויצחק לי.— בליל שבת העבר הביא אבי אתו אורחים אחדים מהקלויז כמנהגו, אורחי פרחי, המחזירים על הפתחים כל ימי השבוע ובשבת יאכלו לחם על שלחן נדיבי החסידים, ויהי כטוב לב אבי עליו אחרי אכלו ואחרי שתה, וישאל את אורחיו לעירם ולמקומם, ויספר האחד כי מעיר נבזא הנהו וכי יודע הוא גם את מחותני הגביר המרומם ר' שמעלקא וגם את מחותנתי הגבירה ציפא המהללה. „אמת כי קצת כעכנית היא, אמר, תטיל אימה יתרה על בעלה הגביר וגם תריב בו ותכעיסנו לפעמים גם כעס יותר מדי, אבל צדקת גמורה היא, אשה יראת ה' ובת בתו של המגיד הקדוש מכלבוניין זכותו יגן עלינו." פני הורי נהרו בשמעם את מהללי המחותנים מפי האורח מחזיר על הפתחים מזרם, ואבי הוסיף וישאל: „ואת בנם הבחור, את בעריניא החתן דנן, הידעתם גם אותו?" „כמותו ירבו בישראל", ענה האורח ויבט אלי ויאמר: „בתכם זאת היא הכלה בלי ספק ילדה יפה בלי עין הרע, אבל גם החתנה הוא ילד נחמד ונעים אשר לא נסה ללכת ארבע אמות בקומה זקופה, ילד שכלו משי, ילד רך וענוג ומלא תורה ויראת שמים בזקנו המגיד הקדוש אשר גם בשמו יקרא, תבשיט גמור שאין כמוהו."

ואנכי אבכה על בתולי כי אשב עד שילבין ראשי ואיש לא יפרוש כנפיו עלי לקחת אותי לאשה לו כי בהמה גסה אני." —

שתי הנערות צחקו צחוק גדול וחנה חבקה את רעיתה בזרעותיה ותאמר! „באשרך כי הערמאן לא כראות אביך יראה, הוא לא יחזה בך בהמה גסה."

כן הוא, השיבה רעגינא בצחקה הנעים, הערמאן לא יחזה בי בהמה גסה, כי אם בהמה דקה, חית לבנון ועוף שמים; כבשתי הטובה, יקרא לי, עגלתי הקטנה, בכרה קלה, אילת אהבים ויעלת חן ויונה הומיה יפה ונעימה — אבל, הוסיפה ברוח כהה, צדקו גם דברי אבי כי לא אבין לאחריתי, — אאמין להערמאן כי יאהבני. אאמין לשבועי שבועותיו ונשיקות שפתיו, אאמין כי רוח חייו, כי נשמת נשמתו אני, אאמין לו כל אלה, כי אמונתי זאת תערב ללבי ומה לא תאמין נפש אוהבת לסמל הגיונה ותקותה כי ישיחנה אהבה? אך איה אפוא תקותי? תוחלתי מי ישורנה? עוד ארבע שנים לו לשבת בהאוניווערזיטעט טרם יבא אל המטרה אשר אליה הוא נושא את נפשו, אומר כי אמונתו לי לא תמוט, כי מספר שנים לא תשטופנה את אהבתו הנאמנה לי וגלי החיים אשר ירומו מרחוק סביבה לא יכבו את אש קדשה, אך אנכי אמללה בבנות, אני אנה אני בא ברב שנים אלה? אבי איש קשה, חסיד לוהט באש קנאתו ...ם אין לי לחמלה עלי, האשב בביתו לאכול שארו מעל עצמותיו כאשר יאמר? האעצור כח לשאת את גורלי המר והנורא הזה? ואבי הטוב, איככה יוכל וראה בת ישראל, והיא בתו על אפו ועל חמתו, יושבת בנעוריה בית אביה עד מלאת לה עשרים ושתים שנה ובעל אין לה? ר׳ יוקל השדכן יניע ארץ ככברה ויעבור ארחות ימים עד אשר ימצא גם לו נכד איזה מגיד ואז אבדה רעגינא בעניה ותקותה מפח נפש. לא עת צחוק אפוא אננא." —

„מר לי ממך רעגינא, השיבה חנה, ידיך לא אסורות עוד ...הנך צפו... דו... הפשית לנפשך ומשתעשעת על כנפי תקותך אשר אולי גם תבאך בקרב שנים; ואנכי בת עני, יום חתונתי הולך וקרוב, ועוד מעט וכשה לטבח אובל לפני נער מוזר לי

ומכרוה לאיזה בנן של קדושים, חכיד פרא אדם כמוהם...
„היה לא תהיה!"

ב.

„היה לא תהיה!" קראה חנה ברב שרעפיה בקרבה, והנה נפתחה דלת הדרה ונערה יפת עין נפלה על צוארה ותצחק בקול ערב, בקול פעמון כסף לנעם: „יאת מי זה תריבי אננא יקירתי? זולת הזבוב אשר יהמה שם בקצה החלון, כל אשר רוח חיים באפו אין אתך בזה, ותתעברי על ריב? ותקראי: „היה לא תהיה"? אין זאת כי אם צר ואויב אורב לך בהדר לבבך ואותו תריבי בחרות אפך, תני תודה אננא!"

„ההרדתיני משְׁבה רעגינא, ענתה חנה בצחוק גם היא, אבל דברתי בחזון את יתני אהוב נפשי, שעשעתי בהיקו ויאמר לנשק לי מנשיקות פיהו, ואתהמק מבין זרעותיו ואקרא: היה לא תהיה, למען הרעימו."

„הרעות אשר עשית, אננא, דברה רעגינא בלעג, כל ישראל אשר בווראסנא תרע עינם בך כי זכית לגדולה כזאת. להיות כלה לעלוי דגול מרבבות עם. נצר משרש מגיד גדול ונורא ואת גם לנשק לך בחזון לא תתננו? — אך נערה אין תבונה בך את, לו מצאתי אנכי לי מטמון יקר כמהו כי אז על כפים נשאתיו באשרי. אל נא תצחקי אננא, אתמול שחרני אבי מוסר ויוכיחני על אולתי ומשובתי ומני אז נהפכתי לאחרת מכף רגלי ועד קדקדי. „בהמה גסה, הורני אבי ויאמר לי, עגל לא למוד, תקלי את ראשך ותשירי בשירים תחת אשר לך לבכות ולקונן כי הגעת לשנות בוגרת ועודך בבית אביך יושבת בטל ואוכלת שארו מעל עצמותיו, ומה שמחתך כי תרקדי כמו עגל כל היום ותמלאי צחוק פיך ולשונך רנה ולא תביני לאחריתך? התדמי בנפשך כי בת ר' פתחיה הלפן את? לה נאה לרקוד ולשיר, כי חתנה היא נכד המגיד הקדוש מכלבוניץ ולך נאה לבכות בהמה גסה." רקדי אפוא את אננא, שמחי ונילי בנכד המגיד הקדוש.

ועיני העלם חוצבות להבות אש״ — „וחתני איה, איפה הוא?״ שאלה חנה לנפשה ופניה אדמו גם המה, „האם כלה אינני גם אנכי ומדוע לא ישיחני חתני גם אותי נעימות? — — —״ ראתה שרי חיל שרי אלפים ושרי מאות ישתקשקון ברחובות ויצהלו כאבירים לבנות יופי משקרות עינים, „ואלה מה המה עושים? —״ „המה יעשו חוזה להתעלם באהבים מנשף ועד הבקר״, ענתה אתה מארישא השפחה הנוצרית, „הלא זמה היא והוא עון פלילי?״ התפלאה חנה בתמתה, „מי יתנני תחתן ואשרתי״, צחקה השפחה גם היא לתמה, „כי התענגתי ולא שמתי לבי לעון כזה אשר הטא. —״ ראתה בחורים כארזים הולכים בקומה זקופה תלמידי בתי ספר הגבה. והמה מלאים חיים וחפץ עלומים, חכמת לבם תאיר פניהם ועיניהם ישיתו לתור אהרי כל יופי והן טוב, ראתה ותחוש רגשות עלומים גם בקרבה. אבל ראתה גם חסידים ואנשי מעשה עולים מהמקוה ורצים מבהלים ודחופים להקלויז, ראתה בני עליה חרדים מקול עלה נדף וקול כלב נובח, ראתה אברכים הולכים שחח ומביטים לארץ כמבקשים להם קבר, ראתה ותזכור את חתנה וצלם דמות בחור בעל פאות ארוכות בעל חוטם ארוך ובעל פנים ארוכים ולבנים כשיד נצב כמו חיים לנגד עיניה ותתחלחל ותתנודד — — —. ככה חלפו להנערה שנתים ימים ובמשך העת הזאת נודעו לה דברים הרבה, דברים גדולים, דברים אשר לא שערום גם אביה גם אמה וגם חתנה היקר לא ידעם, ועל כלמו נודע לה כי יפה היא מאד, כי תיף מכל בנות גילה ותשכיל מהן שבעתים, כי בשבתה לבדה על חלון חדרה עזובה לנפשה וללקח אמהותיה, ויודע לבחורי חמד בעיר כי בת יפה לר׳ פתחיה חלפן ואננא שמה, והמה בקשו קרבתה וימצאוה, וגם רעותיה מבית הספר לפנים התרועעו לה, ותספרנה אשה לרעותה את הגות רוחן ומסתרי לבותן, ומאז לא חדלה גם להשכיל, לקרוא המון ספורי אהבה המעירים ומעוררים את הלב עד שיחפץ; ובכן נפקחו עיניה לדעת טוב ורע ולדעת כי גם אמללה בבנות היא בהולדה על ברכי חסידים בוערים בעם אשר לא ידעו את חין ערכה ולא יבינו למאויי לבבה

אליו עיד, כי התחתן ר׳ פתחיה אביה את גביר גדול בגילו, חסיד מובהק ואחד מגדולי היחש בארצו ויעשה לכלת בנן של קדושים דור חמישי להמגיד הקדוש מכלבוניין זכותו יגן עלינו. אם ידעה הנה את ערך ראשר הרב הזה, אם התאמרה בכבוד מחותנה ותפארת אבותיו, אם ערגה נפשה לראית את נכד המגיד אשר לא שמעה את שמעו מעידה, ואם דבק לבבה לאהבה לבנן של קדושים אשר לא ידעה מה הוא? — כתרי לב בתולה מי זה יודע? ואף כי סתרי לב ילדה אשר אתמול עוד לבשה שמלות קצרות ותשב על ספסל בית הספר במחלקה הששית? — אך זאת אדע נאמנה כי מיום בואה בברית התנאים, צוו עליה הוריה במפגיע לבלי היות ילדה עוד, לשכוח צחוק ושעשעים ולזכור את בוראה ולהעלות על לבה בת מי היא ואשת מי היא עתידה להיות, ואף כי לבלי דבר חלילה פולנית או אשכנזית כאשר הסכינה בבית הספר, כי אם יהודית, כאשר ידברו יראי השם איש אל רעהו, כאשר תדבר אמה ואם אמה וכאשר דברו נשי אבות העולם שרה רבקה רחל ולאה בלי ספק. — ומן היום הזה חדלה הנה מהיות ילדה ותהי לנערה, נערה יפה ומעונגה. כלה צנועה וחסידה אשר כל כבודה פנימה. ישבה בחדר המבשלות ותקשב לקח מהאמה העבריה ומהשפחה הנוצרית אשר בבית. שמעה כי נקבה תסובב גבר ועלמים יסובבו ברחובות לראות בבנות הארץ, שמעה כי אנשי החיל אשר בעיר יארבו לאהובותם להשיחן נעימות בשקתות המים, שמעה מתענוגות מחול מצחקים ונשיקות שפתים, שמעה מכל הנעשה בנשף בערב יום אחרי הדלת והמזוזה בפתחי שערים, שמעה דברים העומדים ברומו של עולם ותתאו תאוה לראותם גם עין בעין, על כן ישבה על החלון ותשקף בעד אשנבה ועינה לא שבעה מבראות נעימים חליפות לרגעים אשר לא ידעה ולא שערה לפנים. — ראתה עלמות נטיות גרון הולכות שלובי זרוע עם בחורי חמד בני שחץ והמה נדברים חרש ומתלחשים לרגעים והאמה המבשלת בארה לה את המראה הזה באור נכון ומספיק: החתן וכלתו הוא, אוהב ואהובתו, אהבה ותענוגים שיחתם והגיונם עגבים בפיהם תאוה תערב לנפש, על כן יאדמו פני העלמה

עיפה ויגעה למעונתה, גם אז לא שתה לבה לכל אשר בבית. התנפלה על מטתה בלי חמדה ובשפתים נעות מספרים למאות ולאלפים ולרבבות נרדמה ותישן ותחליף כח לשוב בבקר לחנותה ולעבודתה כדת היום. וה׳ ברך את ר׳ פתחיה חלפן ואשתו בכל. אפס כי ברכת פרי בטן לא העתיר להם בידו המלאה הפתוחה והרחבה למרות עמל הצדיק משווינאוויץ ועבודתו הרבה, ולמרות הבטחותיו בכל שנה ושנה, בקרוא פרשת „וה׳ פקד את שרה" ביום תרועה מקרא קדש, בעלות ר׳ פתחיה לתורה וידור ח״י פעמים ח״י ר״כ נדבה להצדיק, לא לעזר ולא להועיל! — רבים אומרים כי יד הצדיק מכזיב, איש ריבו של הצדיק משווינאוויץ, היתה בזה, ויותר אשר עמל השווינאוויצי לפתוח את רחם שרה בלומה אשת ר׳ פתחיה, הסגור זה שבע עשרה שנה, עמל הכזיבי לסגרו על מסגר שבעתים בחרות אפו בר׳ פתחיה אשר ימלא את בית איש ריבו פדיונות ואותו ישליך אחר גוו. יוכל להיות כי אמת בפי השמועה. ולו לעצתי שאל ר׳ פתחיה כי אז יעצתיו להעניק גם להצדיק מכזיב מכספו, משום „אם לא יועיל לא יזיק", אך לאסונו ולהותו לא שאל ר׳ פתחיה בעצתו ובכן נשאר השער סגור ואשתו לא נפקדה עוד מיום אשר ילדה את חנה בתו הבכירה וימנע ממנו בן זכר בעבור הזכיר שמו. —

וחנה בת ר׳ פתחיה ושרה בלומה אשתו, נערה יפת תאר ויפת מראה מאד. עד היותה בת ארבע עשרה שנה, בקרה בבתי הספר אשר לעם הארץ ותהי תמיד מן הראשונות במעלה כי טובת שכל ובעלת כשרון היתה מעודה, והוריה שמחו בעלותה ממחלקה למחלקה שנה בשנה כי גם פראי הפראים כחסידי ווראטנא המהבלים, אשר יסגירו את בניהם בהקלויז ויקדשום לאי־דעת ולחסידות, גם המה את בנותיהם לא ימנעו מהגיון, ישלחון אל בתי הספר ללמדן כתב ולשון הגוים אשר בקרבם המה יושבים למען תהיינה לנשי חיל, סוחרות את הארץ או יושבות בחניות ומפרנסות את בעליהן במשלה ידן וחן שפתן, כמשפט הבנות וכנהוג בכל תפוצות ישראל בגליציון. — אך במלאת להילדה ארבע עשרה שנה ותצא מבית הספר לבלי שוב

דברים כהויתן

א.

איש חסיד היה ר׳ פתחיה חלפן בווראטנא, חסיד מאמין וגלהב, אדוק ודבוק ברבו וצדיקו ועשיר גדול מאד, עשיר כפשוטו וכמשמעו, לא על דעתם של ר׳ מאיר ור׳ עקיבא ור׳ טרפון ואף לא על דעתו של ר׳ יוסי, כי גם נחת רוח לא היה לו מעשרו, גם מאה כרמים ומאה שדות ומאה עבדים לא היה לו, גם אשה יפה לא נפלה בחלקו ובית הכסא לא היה סמוך לשלחנו; אבל הון רב היה לו. כסף וזהב ושטרות, שטרי המלך ושטרי מדינה ושטרי חובות שונים למיניהם, והמה פרו וירבו ויעצמו מיום ליום, ותמלא תבת הברזל אשר לו אותם. — וכל העשר הרב הזה עשתה אשתו בתבונות כפיה ובבחה ועצם ידה. כי ר׳ פתחיה חלפן עסק כמעט כל היום כלו בצרכי נפשו: בנקיות ובמקואות ובסעודות של מצוה, סעודת ראש חדש, סיום מסכתא וימי גנוסיא והלולא של צדיקי דור ודור, בחברת מלחכי פינכא אשר רָעה לו ויאכילם מפתו וישתעשע אתם בסתרי תורה, הלא המה ספורי הצדיקים ונפלאותיהם ושיחת הולין שלהם החביבה לפני המקום אלפי אלפים ורבוא רבבות פעמים מתורה ועבודה וגמלות חסדים, כידוע, ובזכות זאת גדלה אשתו אשת חיל והצליחה בכל מעשיה. מבקר ועד ערב ישבה בחנותה ותספור ותמנה ותקח ותתן ותחליף ותלוה ותאצור כסף על כסף בלי הרף ובלי מנוח, עד כי גם פת שחרית גם להם הצהרים אכלה בחנותה לבדה ובחפזון וכמו שכפאה עד, נפשה ולבה באוצר כספה וזהבה ושטרי רוסיא ואשכנז כל היי רוחה ונשמתה, אם עוד נשמת רוח חיים באפה ואם לבה לא נהפך למטיל כסף בקרבה. — ככה עמלה ותעבוד עבודת עבדים אמללים במכרי הזהב בתחתית ארץ כל היום ובשובה בלילה

בארמונו ואין מכלים דבר, וישמח את אשתו היפה וילעג לכעס הפולנים הגיונים כאשר ילעג לכעס השדכנים בזינייקאוויטץ, כי לקח אשה ואת פיהם לא שאל, ולדבת הרב הזקן והצעיר והחזן הראשון והשני והמון השמשים אשר ירגנו באהליהם כי לא נתן להם רח״ש כמשפט, וכאשר יצחק לפלפול החסידים אשר יפלפלו עוד בלשכת תפלתם אם הוא באמת „אותו הבחור גופא רחמנא ליצלן״ או לא. —

ת ם.

באפך הקשה! הן ערום לבבי נגדך מעודי ותאות נפשי ממך לא נסתרה. ידעת כי כל מעיני אך בהאיש מרוממי משערי מות אשר הציל את חייתי מטבוע בנבכי תהום, ואך אליו תערג לבתי האמולה גם בהקיץ גם בחלום הלילה. אבי, אורי וישעי! את האיש הזה אשר אך לשוא בקשתו נפשי זה כמה, את האיש הזה הקרה היום אלהי חסדי לפני והנה – בן דודי הוא, בן אחיך היקר באדם הוא הנופל לרגליך ומבקש את יד בתך מידך: אל נא תמנעה ממנו כי לבי כבר נתון לו ונפשותינו קשורות במוסרות קדש ואם תנתק את המוסרות האלה ביד חזקה, ושכלת גם שנינו יום אחד!“ —

לודוויקא ירדה בבכי על צוארי אביה וגם בעיני הגראף נראו אגלי דמעות אשר למרות רוחו לא יכל לעצר בעדם ויזרמו בחפזה על קמטי פניו, כי התבונן בהנפשות הנמסות באש אהבת קדש וימס גם לבו האבן למראה הנאהבים והנעימים ויתעוררו רחמי אב בקרבו, ויקח בידיו את ימין בתו ויניחה בידי אלפסי הכורע לפניו על ברכיו ויאמר: „אמנם אגדתכם בשמים נוסדה ואנכי חלילה לי מהפר ברית קדש! — לפני עשרים וחמש שנה הפריע אבי פרעות בנפשות אהובות ויעכרן באכזריות גאותו, ובנינו ונכדו אתקן היום הזה את אשר עות אז בגאונו והמתו. — ובכן יכלתם לי בני באהבתכם הטהורה! קרא בנשקו את לודוויקא על מצחה הצח משלג ובחבקו את אלפסי המאשר בזרעותיו. וכעבור ירחים מספר ותהי לודויקא בת הגראף הפולני להיהודי דאקטאר יוסף אלפסי לאשה!

* * *

הפולנים האצילים אשר מסביב לזיניקאוויטץ ירעשו ויתגעשו כי חרה להם על הגראף אישטובסקי כי חלל את כבוד מרום עם הארץ בתתו את בתו ליהודי, ובאפס והמתם יעצו עצה ויגזרו אמר להדיח את הגראף ואת חתנו מקהלם ולגרשם כלה מאדמת ארץ מולדתם — ואולם בין כה וכה ישב אלפסי שלאנן

דודי הגראף, בהזכירו אותי כי ממעי יהודה יצאתי, אבטיחהו כי ישגה הפעם ויחטא את מטרתו. יהודי אנכי, עברי מלדה ומבטן ומעולם לא בושתי בעמי ויהי לי שם ישראל הנקרא עלי, לכבוד ולתפארת; אך ביתר שאת ויתר עז יקרה וקדושה אמונתי לי מן הרגע אשר נודע לי מולדתי והרעה הנוראה אשר מצאת את הורי האובדים בענים.—עבריה היתה אמי האמללה, באמונת ישראל עמה נפחה את נפשה העיפה ונחמתה האחת ברגעיה האחרונים היתה, כי פרי אהבתה הנאמנה יחיה בדת אבותיה להקים שמם בישראל, ואיך לא תיקר בעיני מצות אמי אשר הנחילתני במותה תורת חסד וחיים? — ממעון קדשה, הוסיף אלפסי וידבר ברגש לב, ממעון קדשה מן השמים תשקיף עלי נפש אמי היקרה ותהי זאת נחמתה כי אמונתה קדש לבנה יחידה. וגם נפש אבי המתלוננת בצל שדי תשקיף עלי באהבה כי מלאתי אחרי מצות נפש אהובה לו באהבת עולמים!" —

לב הגראף נפעם מדברי בן אחיו אשר דבר באמץ רוח ואלפסי הוסיף ויאמר: גם בדבר הנחלה שגית ארוני הגראף. לא לרשת את אדמת אחזתך באתי הנה, ולו גם הנחילני אבי את זינייקאוויטץ וכל אשר בה כאשר תאמר, חלילה לי מנגוע בנחלתך אשר אחזת בה במשפט שנים רבות. כארח נטיתי ללון בארמונך וכארח אלכה אם לא תצלח לי להוציא מזה את אוצרי הטוב אשר רק הוא כל חמדת חיי!" „את אוצרך?" שאל הגראף המתפלא.

„כן הוא, דודי הנעלה! קרא אלפסי ויפול לפני רגליו, אוצר יקר מכל סגלה ומכל חמדת אדמה ספון בארמונך, האוצר הזה לי הוא כי הצלתיו מרדת שחת, האוצר הזה לי הוא כי משיתיהו זה שנים חמש ממים עזים, האוצר הזה לי הוא כי באהבת נצחים קשורה לו נפשי ונשמתי, האח דודי! האוצר הזה הוא... בתך היקרה!"

„מה זאת?" קרא הגראף הנבעת.

„אבי יקרת חיי! ענתה עתה לודוויקא בנפלה על צוארי אביה, אבי, מגני ומשגבי האחד, אשר בחמתך יסרתני ותבהילני היום בחרונך, רחם נא את נפש בתך היחידה ואל תשחיתנה

אותו ביעם לשונך בחרות אפך! — — – או הגם את פני בן קארל אחיך האמלל תקדם באיבה ותשליכהו בגעל נפש מפניך כי יהין לנשק את ידך ולקרא לך: „גואלי! דודי הנעלה!?“ –- אלפסי אחז בידי הגראף וינשקן והגראף הנבהל הביט ויתבונן בו ועז פניו ישנא ויקרא: „מי אתה עלם יהיר? או האמנם — ?“

„אנכי, אנכי בן קארל אחיך, ענה אלפסי בבכי, בן האמלל הנדח אשר הקריב את נפשו ואת נפש יונתו התמה על מזבח גאות אב גוע, ויתהלך תמס שאולה בלחץ לבבו ובמוסר כליותיו כי רצח את נפש אהובתו היקרה לו מחיים בבגדו בה! —“

פלאות תשמענה אזני הפעם! קרא הגראף, ואתה הלא אמרת כי יהודי אתה!“

ויספר אלפסי להגראף את תולדותיו ואת כל הקורות אותו ואת התלאות אשר מצאוהו בהתחקותו לשוא על עקבות הוריו, עד כי הביאתהו היד הנעלמה אשר הסבינה אך להתל בו, להארמון הזה וימצא את חידת מולדתו. „טוב אפוא, ענה הגראף אשר מצחו קמט ופניו קדרו ויפיקו גאוה וגודל לבב מהול בכעס והרון נסתר, הכרת פניך ופני התמונות אשר אתך יענו בך למדי כי דבריך כנים. — אנכי אמנם לא פללתי כי עוד היורש יבא לרשת את אחזתי, אבל באת וצואת אחי ואביך האמלל קדושה היא לי; ובכן מהר ולך לך אל בית המשפט ועל פי צואת אביך יחליטו לך את זיניקאוויטץ ומגרשיה וכל אשר אתה רואה בזה, כי נחלתך היא, רק מהר ולך“ —

הלבן אחיך זו לעגך? קרא אלפסי הנבוך.

„לעגי? ענה הגראף, אמנם לא אלעג לך, ידידי היהודי, כי באמנה טוב סחרך אשר סחרת הפעם בקנותך לך אב מרום עם הארץ ואף נחלת שפרה לך —, ומה ישמח ישראל אשר בזיניקאוויטץ, הוסיף בלעגי מעוג, לשמועה כי „אחד מאנשיהם“ יהיה אדונם מעתה!“ —

פני אלפסי האדימו ושפתיו נפתחו לענות להגראף כגאותו, אך עיני לודוויקא הנוגה אשר הביטו עליו בתחנונים השיבו את חמתו ממנו ויאמר בנחת: אם להכעיסני תמרורים יאמר

עיניו הנוצצות באש חמה נוראה ותדום משממון ותמהון לבב. גם שפתי אלפסי סגרו ולשונו נאלמה כי נדהם כלו מתגרת כל יד עמל, וגם מאשר לא פלל, אשר נחתו עליו היום לפתע פתאום. רגעים אחדים שררה דממה נוראה בחדר עד כי צחק הגראף בצחוק איום ומבהיל ויקרא: „אכן נבעו מצפוניך, תמימת דרך, אשר בצדקתך הרבה כרת ברית לעיניך מהתבונן על אצילי עמך בבקשם קרבתך ותעגבי על אוהבך מרחוק ותפזרי דרכך ליהודי בזה־נפש!"

„אבל אבי!" קראה לודוויקא הנמוגה.

„דומי! ענה הגראף רתת, כי חמתו התלקחה בקרבו מרגע לרגע ותהי לאש אוכלת, דומי את בת בליעל פן אנפצך באפי, ואת התולעת הנבזה הזה, את היהודי הנתעב אשר חללת כבוד בתוליך בו אשים מרמס כטיט חצות. אתצנו! אדיקנו!" קרא בשצף קצף ויאמר להתנפל עליו ולהודיעו את נחת זרועו, אך אלפסי התעודד ויתיצב הכן ובמבטי עיניו אשר הפיקו עז ואמץ רוח צוה על הגראף במפגיע לאמר: קרב אליך אל תגש בי ובקול מזכיר ענה ויקרא: „אדוני הגראף!" —

והגראף התגעש וישתולל בראותו כי היהודי יפתח עוד את שפתיו אתו, וישלח את אגרופו, כי שכח באפו רחמי אב ויאמר לכלות את חמתו בבתו הרועדת כעלה נדף, והנה אלפסי איש חרמו יעמוד לפניו כחומת ברזל, אבל יחנן קולו ויקרא ביראת כבוד: „הן שגה תשגה הרבה מאד, אדוני הגראף הנעלה כי תחמוס נפש בתך היקרה בהתרגזך ותעכור גם שארך ובשר מבשרך בעברת אפך ובגדופיך ונאצים, ולו הואלת ומשלת רגע ברוחך ותט אזן —"

„אהי דברך מות! צעק הגראף בחרקו שניו מכעס, לכבוש את בתי עמי בבית וגם לגלות למוסר אזני יעיז היהודי הנתעב והנאלה הזה!" —

ואלפסי הוסיף וידבר בחום לבבו: „לו התנצלת אך רגע את גאות מולדתך ותבליג על שאטך בנפש את כל הנקרא בשם ישראל ותט אזן לדברי היהודי אשר חרפת, כי עתה אולי בזרועותיך חבקת את היהודי הנתעב והנאלה הזה תחת גדפך

ויקרא: ,אויה לי! חידת חייתי נפתרה, ואני אמרתי כי הפתרון הזה ישפת שלום לי, והוא אך לעפר מות ישפתני, כי לבי בקרבי נשבר על גורל הורי האמללים והבלם הנורא! — לודוויקא! הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים ויתבונן בהעלמה הנבהלה אשר למראה שב נוהם לנפשו ורפאות ללבו הנשבר, לודוויקא! הוסיף בשפתי חן ובתתו לה את עדי הזהב אשר בידו, אם לא תדעי עוד מי אני, אם הכרת פני ופני התמונה אשר למולנו לא ענתה בי עוד, התבונני נא בהתמונות הסגורות בעדי זה אשר הנחילתני אמי האמללה במותה, וידעת כי פרי אהבת דודך ובן אונו, מבטן לא לקבר הובל, אבל חי חי הוא וברגע הזה עומד הוא לפני בת אחי־אביו היפה בבנות כל הארץ והיקרה לו מתבל ומלואה! —'

„אל אלהים אדירים! קראה לודוויקא, בן קארל דודי, האובד!'

„ומציל נפשך מרדת תהומות וחיתך מטבוע במצולות נהר שוטף לפני בית הנזירות בכפר!" ענה אלפסי בנפלו על צוארה.

„האה נפשי!" קראה לודוויקא ותפול גם היא על צוארי אלפסי וברית אהבת עולם נכרתה בין שתי נפשות טהורות באין אמר ואין דברים, כי אם בנשיקות קדש ודמעות גיל, — שפת אהבה הראשונה ושבועתה. —

ו

ברגע הזה בא הגראף אישטובסקי ההדרה וכמעט יצאה רוחו ואבדו עשתנותיו בראותו את בתו יחידתו הבוקה בזרעות היהודי וגם היא תחבק את היהודי בזרעותיה. „לודוויקא", קרא ולא יכל דבר עוד כי נעתקו ממנו מלין למראה החזיון הזר הזה. והנאהבים התעוררו לקול הקריאה ויקיצו מחלומם הנעים ולודוויקא אשר התחמקה מזרעות אוהבה, הואילה לפול על צוארי אביה, אבל הגראף הדפה בשתי ידיו ויעף בה את

אשר חלה את פניו בעד אחיו הנדח, הוא הסב במותי בחללו את כבודי על כן דמי עליו יטוש ורבצה בו קללת אב גוע״—. לב האמלל נקרע לאלפי קרעים לשמע הזה וברגע נָכְרוֹ לא עצרה אהבתו לאשתו כח: וינָתקו עבותות קדש וימסו באש חמת אב, כי התפרץ לחדר הגוע ויפול על צואריו ויקרא: מה אעשה להפר כעסך עמי ולהשיב את חמתך ממני? צַוה ופְקֻדתך תשמור רוחי ואם גם מחנק לנפשי תצוה!״ —

„טוב אפוא, ענה החולה בקר רוח, כתוב כרגע לאשת הזמה אשר חללת כבודי בה כי תקע נפשך ממנה, ועשרים אלף שקל כסף ינתן לה, אפס כי לא תשוב לראותה עד עולם וגם על הילד אשר במעיה לא יקרא שמך ושמי היקר בעמי, וסלחתי לעונך וברכתיך בטרם אמות. — ובמהומת לבו ומבוכת חושיו בו, כי הממוהו חבלי שאול נוראים ואיומים, מלא האמלל אחרי מצות אביו הקשה ויכתוב ספר כריתות לאשתו אשר אהב סלה, וברגעיו האחרונים שלח הזקן הגוע את ספר כריתות זה עם עשרים האלף כסף ליד האשה האמללה וישֶב את נחלת בנו אליו וימת ויגוע בשלום. — מן היום הזה הקדירה תבונת דודי האמלל ויהי כאיש נדהם. שֵנה נדדה מעיניו לילה ומנוחה זרה לנפשו יומם. התרחק ויברח מחברת משפחתו וישב בדד וידום כי קשתה עליו יד אלוה. ככה התהלך תמם מספר שנות יגון ומכאוב עד כי עיפה למות נפשו הנענה. ויהי במותו וישב אור תבונתו הנדעך לאור רגע טרם יכבה לנצח, ותהי ראשית דברו: אם נשמע דבר אודות אשתו העזובה והנדחה? ויבך בכי רב ויאמר: „נחשתי ויחוש לבבי כי קדמה העניה הזאת ללכת לפני לארץ אל מות, כי רצחתי נפשה הטהורה בבגדי בה, אך עוד מעט ואשוב אראנה במקום חדל אבי רֹגז כי נרפא מגאות שוא, והיא תסלח לי כי תדע את תֻּמת לבי ותחנני באהבת עולם; אבל על פרי בטנה, יליד אוני, עליו לבי דוי כי לא אדע אם לא מבטן לקבר הובל, ואם בחיים חייתו הנהו, ומה חבלו עלי האדמה—.״ אלה היו דברי דודי האחרונים—אך מה זה אדוני? הוסיפה העלמה משתוממת, הן פניך חורו כמת ותחרד ותלפת כ׳ך״! — ולא יכל אלפסי להתאפק עוד וישאג מנהמת לבו

אשר עזב את אשת חיקו, ויבגוד באהובת נפשו וחמדת לבו, עד כי הלך בדמי ימיו ערירי למנוחת קבר".

אך חידות המה דבריך לי גברתי, ענה אלפסי בלב נרעש ונפעם, היעזוב איש את אשת בריתו בבגדו בה בעוד אשר אהבת נפש יאהבנה ?"

„לכן שמעה ואספר לך את כל הקורות, ענתה לודוויקא. בארץ רחוקה, באחת מארצות מסעו, הכיר דודי זה עלמה מבנות העם רבת חן ורבת יופי, אשר תֻמת לבה ויקרת נפשה רבו מחנה ויפיה גם יחד וישבע לה אהבת נצח ובאמונת אמן ארשה לאשה לו כי השיבה גם היא אהבה אל חיקו. ירחים אחדים היו המאֻשרים האלה כבעדן גן אלהים כי התלכדו נפשותם התמימות יתרוממו מארץ השפלה ויעלו על באהבה קדושה וטהורה ולא ידעו כי נחשים רעים זוחלים בארץ סביבם. — והנחשים האלה שלחו לשונם ויפרישו את לב אבי דודי הזקן בהביאם אליו את דבת בנו רעה כי נפתה לבו אחרי נערה נצורת לב מקצות העם. ויתקצף הזקן כי לבו מר לו על כבוד משפחתו כי חלל ויעבר את נחלתו ממנו בקצפו. אזי החלו ימי עֹני לדודי האמלל כי הוסר ממנו פתאום כל משען כסף ההיה לו מבית אביו והוא בארץ רחוקה ונכריה. לשוא הרבה להתרפס לפני אביו במכתבי תחנה ולבקש מלפניו על נפשו ונפש הקשורה בו באהבה נצחת, לשוא נסה לעורר את לבו לחמלה על פרי אהבתו, כי הרתה אשתו לו; על כל מכתביו הרבים ענהו הזקן אך באחת: כי אם לא יפר בריתו את הנערה אשר נלכד ברשתה, אין לו חלק בביתו ונחלה בלבו. — ויהי כראות האשה האמללה את עקת לב אישָהּ, כי נבאש בעיני אביו על אהבתו הנאמנה אליה, ותיעצהו לנסות אליו דבר פה אל פה, אולי ישיב חמתו ממנו, כי ירך לבו למראה בנו ולצרת נפשו, ובכן עזב דודי את אשתו ההרה אשר לא פללה באהבתה ובתמת לבבה כי לא תשוב לראותו עוד עד עולם, וילך לבית אביו להתנפל לפני רגליו ולבקש בליתתו על חטא ועון אשר לא חטא לו. וכשוב דודי זינייקאוויצה יחלה אז הזקן בחלי אשר מת בו, ובכל זאת הקשה את לבו נתן את בנו הבוכה לבוא לפניו. „הוא הסב במותי, ענה לאָבי

נודע לה כי בן יעקב הוא, האם לא התנודדה מפניו ותשקצהו כסמל תועבה? — — — או הבאמנה גם מיחס אבות עזה האהבה, עזה מאמונה מורשה ועזה גם — משנאת חנם? — — — דעיונות אלה עלו רגע על לבו למראה העלמה חמדת נפשו, אשר החרידה אותו פתאום בהוד יפעתה ובחן שפתותיה, אבל נמוגו ונמסו עד מהרה, כי שבו כל הגיוניו להתמונה המשחה בששר, אשר ירא וחרד מהביט אליה ובכל זאת לא יכל לגרוע ממנה עין וכחולם חלום ענה ויאמר: „שלום, גברתי הנעלה, ומנוחתי אם ערבה לי בצל קורתה, תשאל גברתי, הה! מנוחתי, אבל אנכי לא אמצא מנוח עוד בחיים, כי יום יום תעמס לי תאלת אֵל נאור אך תלאות ומכאובים חדשים לבקרים ומנוחה רחוקה ממני כרחוק תקות היי מנפשי האמללה. — אך מה נואלתי, קרא בפגוש עינו את עיני לודוויקא המתבוננת בו, מה נואלתי כי אעיב שנית את אור פני בת רוזנים באנחותי! — שאי נא לי גברת נעלה, הוסיף בצחוק אנוס, שאי נא לסכלות פי אשר התאונן היום ולא רוחי, כי הסכין אך בתאניה ואניה, ואנכי באמנה אין לי היום כל צדקה להתאונן על תומיך גורלי, כי הביאני בית רוזנים ויקרבוני כמו נגיד. וראי נא גברתי כי בהתענגי על המון כלי היקר מעשה חורש וחושב לכסף ולזהב ולבדֹלח אשר ימלאו את חדר מלוני שכחתי תבל ומלואה ואתהלך בחדרי כבארץ הפלאות ואהיה כחולם חלום, ובחלומי זה דמיתי כי התמונה הזאת התלויה על הקיר, תביט עלי בעינים מפיקות אהבה ועצב, תקוה ויגון יחדו, ותמַלא גם רוחי רגשות אהבה ועצבון למראֶהָ הנפלא. — תצחקי ותלעגי לי, גברת נעלה, ותתניני לחוזה ואיש דמיונות, אבל הגידי נא לי גברתי, התמונת איש חי, או אך יליד דמיון צַיר מפואר התמונה הנפלאה הזאת?‘

„תמונת דודי, אחי אבי האמלל היא, ענתה העלמה, אך— —

„תמונת אחי אביך הגראף היא? קרא אלפסי בבהלה גדולה, אך התאפק ויוסף בנחת: ואמלל תקראיהו גברתי?‘

„אמלל האמללים היה דודי היקר באדם זה, ענתה לודוויקא באנחה, כי בלב נשבר ונדכה התהלך כצל בין החיים, מעט

דופק נשמע על הדלת מחוץ, ויתאושש אלפסי ויעבר את ידו על עיניו ויקרא: „יבוא!“

ותבוא — לודוויקא בת הגראף אישטובסקי משאת נפש אלפסי וסמל אהבתו מימים ושנים. —

והעלמה לבושה שמלת בקר לבנה כשלג וכל עדי זהב וכל תלי כתם לא שתה זולת עדיה וחליתה אשר לקחה מיד יוצרה בהבראה, הלא המה יפעת יופי והן טוב הנסוכים על כל תמונתה. עיניה תכלת, שתי שמשות אש קדש אשר לא תאכל ולא תבער, כי אם תפיק אור צח ותחם נפש רואה בזהר קויה, ופניה, חבצלת פורחת ביפי אביבה, יפיקו אך תֻמת עולמים וחמדת נֹעַר. קוצותיה יורדות תלתלים על הוד מצחה ומתגלגלות כגלי זהב על חלקת צוארה וכתפותיה צחים מחלב, ושני העפרים תאמי הצביה יתחבאו בתֻמת קדש בסתר שמלתה, אבל תמונתם אשר תֵרָאֶה מבעד למחבואם ילבבו כל מליץ להעיר כנורו על עלמות ויפי שיר —. לודוויקא תפתח שפתיה ויאירו פנינים מאלמוג מלואותן. „השלום לך אדוני, סתרי ומגני בליל אמש? ענתה בצחוק חן, דמיתי כי תקדם אתה לשאול בשלום המלאך הרטוב מזרם מטר אשר חש אמש לְרַוֵּחַ בני עמך, לא קדמת אתה את פני המלאך ויקדם המלאך את פניך; אבל ראה אדוני והביטה כי באמנה לא מלאך הנני כי אם בשר ודם כמוך, ובדברה הושיטה את ידה לו ונפש אלפסי חרדה בקרבו בנגעו בידה הרכה והיפה, הערבה לך מנוחתך בצל קורתנו?“

שאלת העלמה ומדברה הביאו את אלפסי במבוכה חדשה נוראה. האם כי בוז תבוז לו, ובידעה מה נשגבה היא ממנו, על כן לא תבוש מדבר אליו ידידות, או באמנה יחוש לבבה שמץ מאשר ירחש לבבו לה? — — — הן אמנם השפילה לראות וייטב בעיניה להושיט את ידה לבן עם אשר לא נברא כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית, אבל מי יודע אם לא בגועל נפש השיבה את ידה ממנו, לו אך יכלה לדמות ולהעלות על לבה כי יהין יהודי זה לשאת נפשו אליה באהבה יוקדת כמוקדי עולם? — — — את סמל אהבתה תבקש גם נפשה זה ימים ושנים, אבל לו מצאה את סמל אהבתה זה, ובעצם שמחתה עליו

תשובה לארמון הגראף אישטובכקי אשר עזבנו בבקר השכם. הד״ר אלפסי עודנו על מטתו אשר התנפל עליה אמש, עיף ויגע, מסער שרעפיו אשר סערו בקרבו, ונפשו לא תחוש את כל הכבוד הרב, אשר עשו לו החסידים בהקלויז דק״ק זינייקאוויטץ כי נתנוהו למרגל ולגוזר גזרות על תינוקות של בית רבן ויעשוהו „לאותו הבחור גופא ולהס״ם בעצמו ר״ל". היריעות פרושות עוד על חלונות החדר אשר אלפסי שוכב בו, אך קוי השמש אשר יחדרו בעדן יעירו ויעוררו את הישן מתרדמתו והדר החדר ומלואו יזכירוהו כי לא בבית הרב מפ... ולא בעלית קיר למודו בעיר ב... הנהו, ובכן ימהר לעזוב את מטתו, ומבלי משים יכונן את מבטיו על המון כלי היקר ועל כל שכיות החמדה אשר החדר מלא מהמה, ולבבו ישתומם למראה העשר הרב כי לא נסה בו. כמעט ירא מהציג את רגלו על היריעות היקרות מעשה חושב הפרושות על הרצפה ומשבת על כסאות עץ ההבנים הרבודים משי ורקמה. מספון החדר תרד מנורת זהב גדולה משובצה בבדלת הרים הנוצץ כפנינים וכל אבן יקרה לנוגה קוי השמש, ואל הקיר יביט ונפשו תחיל בקרבו. כי את תמונתו יראה בכל עבר ובכל פנה, ובעינים גדולות ומשתוממות תביט תמונתו זאת אליו מן המראות הגדולות במסגרות הזהב אשר מן הקרקע ועד הספון. — אוי לך אמלל כי כה קדרו פניך, ידבר אלפסי לנפשו בהתבוננו בתמונתו, ואסונך עוד חדש עמך כי אך בן ליל אמש הוא, ומה תקותך עוד ותוחלתך לימים הבאים? הסבי עיניך מנגדי תמונתי המבהילה שהן יפחידוני! יוסיף בהסבו את עיניו מן המראה. אך מה זה תרחפנה פתאום כל עצמותיו למראה התמונה המשוחה בששר התלויה על הקיר? — פניו ילבינו כפני מת ורגליו תמוטנה ובידים רועדות יקרע את כתנתו ממול לבו ויוציא משם את עדי הזהב אשר הנחילתהו אמו במותה, רגע יביט בתמונת הגבר הסגורה בעדי זה ורגע יבחנו עפעפיו את התמונה התלויה על הקיר — ועיניו יחלו כהות וילאו לראות נכוחה, לבו הנפעם כהרדת פראום הכה בתמהון וגם קרסליו יבגדו בו וימעדו — — — והנה קול

„שמעתי, יספר חסיד אחר בקול דממה ובהביטו לכל פנה אם אין איש זר שומע את דבריו, שמעתי כי גזרת המלכות נחרצה על ילדי בני ישראל שלא ילמדו עוד „בחדרים“ ומי יודע אם אין איזה שייכות בין האשכנזי הזה ובין הגזרה הרעה רחמנא ליצלן ?“ —

„לא כן אחי, יענה איש שיבה בסגרו את ספר הזהר אשר לפניו, והוא מנכבדי החסידים כי בקומו מכסאו ויואל לדבר יחרישו יתר המדברים כרגע, לא כן אחי, יקרא הזקן בקול בוכים, אנכי אגיד לכם ענין האשכנזי הזה. גם לפני המגפה הראשונה שהיתה בזינייקאוויטץ ראיתי בעיני אשכנזי כזה, אשר איש לא ידע מי הוא, מטייל בשוק אנה ואנה, וימים אחדים אחרי שהלך האשכנזי מן העיר, החל — הנגף“.

„אם כן הלא מהפַת הידועה הוא !“ יקראו החסידים בבהלה.

„ואולי הוא אותו הבחור גופא רחמנא ליצלן !“ יענה הזקן אשר כל בדי עורו יחרדו מפחד.

„הס“ם בעצמו !“ יחליטו החסידים ברעד וחלחלה ויגזרו אמר למהר ולהודיע את „הענין“ להצדיק מז... „אוי נא לנו! יאנח חסיד אחד נשוא פנים במרירות, זינייקאוויטץ זאת מקום מוכן לפורעניות הוא, כי כל נגע וכל פגע וכל תקלה אך בזינייקאוויטץ יִקרה !“ — „אויה !“ יאנח הזקן הנכבד בפתחו את הזהר שנית ו„אויה !“ יאנחו גם יתר החסידים בהתגררם בחורין ובסדקין בבונה גדולה, ואחרי כי נפלו לעצבות ר"ל, נאלצו להשיב להעלות את „המוחין שנפלו לקטנות“ כדי להתפלל מתוך שמחה כדין וכמשפט, וישלחו ויביאו להם את המים החיים המשמחים לב ומשיבים נפש, ויסבו וישתו — וי"ש —.

ה.

אם לא שברת עוד ממראה עיניך אשר ראית בזינייקאוויטץ, ידידי הקורא, אם עוד לא מלאת שברון גם אתה למראה הי"ש הרב אשר ראית המונים שונים שותים שמה לשכרה, הבה נא

ומווראטנא אתה ואת המגיד תקרא בכל שבוע, הואל נא אפוא וכתוב שתים ושלש מלין לר׳ איטציק המוזג, אולי יתעשת לנו למענך וישלח צלוחית „משקה" לבית המדרש, למען נשתה ונשמחה יחד בשמחת הארץ שפאניען כי מלך המליכו להם ובזכות זה תקום ממלכתו לדור דורים, והגביר ר׳ ש.... מעיר ק... ינוח בשלום על משכבו, והשם ברחמיו יאיר גם את עינינו בפירוש הפסוק „או נשיש —" והריסות עיר מ.... השרופה יכונן בחסדו וגם את לב הבעל הבוגד מוו.. ישיב לאשת נעוריו אמן!" —

„צחוק גדול יפרץ בבית המדרש ור׳ פנחס האברך ישלח ביד השמש „שתים ושלש מלין" לר׳ איטציק המוזג, וכעבור רגעים אחדים ובית המדרש הומה בקול הקוראים „לחיים! לחיים!" כי האברכים והבטלנים ישתו — יי״ש. —

בהקלויז אשר לחסידי הרבי מז... לא החלו להתפלל עוד. החסידים יעמדו אגֻדות אגֻדות, ישיחו ויעלו עשן, יתגרדו ויכינו את עצמם לנקיות. „הפלא ופלא! יאמר חסיד אחד, ואתה שמעת את הדבר מפי הערל בעצמו?"

כן הוא, מפי הערל בעל המלון בעצמו, אשר בביתו התארח האשכנזי שמעתי את הדבר כהויתו וכצורתו". ישיבו החסיד הנשאל.

„הפלא ופלא!" יענה החסיד שנית.

„הפלא ופלא!" יקראו יתר החסידים ויתנגשו לאגֻדה אחת ויתלחשו בקול דממה.

„אך למה אנחנו מחשים? יענה חסיד נלבב בהתלהבות, הלא עין בעין נראה כי הדבר הזה איננו „ענין פשוט"! איש אשכנזי יבא מקצה תבל לעיר זינייקאוויטץ, ויבקש תואנה לבא בית הרב בחקרו אחרי אשה עבריה ששמה אסתר, אשר לא היתה ולא נבראה בזינייקאוויטץ מיום הוסדה ופתאום יעָלם ואיננו, מבלי אשר ידע איש מאין בא ולאן הלך? — רבותי, הדבר הזה איננו ענין פשוט!"

„איננו ענין פשוט!" יאנחו יתר החסידים.

„אולי מרגל הוא." — יאמר האחד.

„הלא יום ראשון היום והכמר — —
„לא יראך איש, יבטיחהו היהודי בצחוק, כי בחצרי תבקעהו".
„אם צנצנת יי"ש תתן לי ואעשה כדבריך".
היהודי יתקע בכפי לו ואחרי כי יעמול הכפרי שעות אחרות, ישכח את רישו ואת עמלי ואת הכמר ואת העת הרעה הזאת, כי ירוה את נפשו — יי"ש. —
בבית מדרש „המתנגדים" השלימו את תפלת הבקר. בעלי הבתים ימהרו לחניותיהם ולמלאכתם וישארו אך „הבטלנים", המה היראים והשלמים, תפארת העיר זינייקאוויטץ וגאותה, וגם „התכשיטים" הלא המה „האברכים" האוכלים על שלחן חותניהם ומקיימים את העולם בתורתם, ישארו בבית המדרש עוד.
„ספר נא, פינחס, את החדשות אשר קראת ב„המגיד", יאמר אחד הבטלנים והוא ר׳ פישל הגבן, אשר יקראוהו פישל פילוסוף, לאברך אחד חתן ר׳ טוביה הגביר מווראטנא.
„בארץ שפאניען, יענה האברך, בארץ שפאניען המליכו להם מלך."
„מזל טוב! יקרא הגבן בלעג, כל אוכל תתעב נפשי ושנתי נדרה מעיני כל הימים אשר לא היה מלך להארץ הזאת, יש אפוא מלך להערלים בשפאַניען, אשרנו! — ויותר לא ידעת לספר?"
„בעיר ק... מת הגביר ר׳ ש.. וישאיר אחריו מאה רו"ב לקרן קיימת".
„ברוך דיין אמת! יקרא הגבן בצחוק גדול, מי יתן ויעשו גבירים הרבה כמעשהו, ומה קראת עוד בהמגיד?"
„פירוש חדש על הפסוק או נשיש —"
„חלילה! יענה אחד הבטלנים ברגש, בתורתו של המגיד לא נחפץ!"
„יותר לא קראתי בהמגיד משבוע זה, יאמר האברך אחרי התבוננו מעט, זולת כי בעיר מ.. פרצה תבערה ובתים שלשה היו בה למאכלת אש, ובעיר וו.. ברח איש אחד מאשת חיקו ויעזבנה עגונה." —
„המקום ימלא מחסורם! יאנח הגבן באנחת לצון, אך שמע נא, פינחס, יוסיף בנחת, הלא סופר מהיר אתה כי עשיר הנך

„אוסיף לך עוד חמש קשיטות".

„לא אחפץ".

„הן אשה ישרה אַתְּ, מכרי לי את התרנגול הרזה הזה ואשתכר בו גם אני קשיטה או שתים ושכרך הרבה מאד מאת אלהיך כי אשה עניה אנכי".

„הרפי מפני עם ברכות פיך וכזביך, תענה הכפרית בתלונה, עניים הנכם כלכם אתם העברים, והכמר דרש באזני כל אנשי הכפר כי היהודים המיתו את אלהינו וגם את כל כספנו לקחו להם במרמה ולנו לא השאירו מאומה". —

„גם צנצנת יי"ש טוב אתן לך".

לזכר השם יי"ש יאירו פני הכפרית הקשה ולבה האבן ישוב ויהי לבשר; תתפשר את העבריה ותמכור לה את תרנגולה כי יכמרו רחמיה עליה ולא תזכור לה את עון אבותיה אשר יטפול הכמר עליהם ותשתה — יי"ש. —

בקצה השוק שמה יסבו בעלי בתים עברים על איש כפרי העומד על סוסו ועגלתו הטעונה גזרי עצים.

„בחצי הלילה נסעתי מביתי, יתאונן הכפרי בתתו מעט הציר לבהמתו, במטר סוחף נסעתי ואדפק את סוסי הדל על הדרך הרע עד הבקר ועתה אקח שני כסף בעד כל העץ הזה? ואנכי שלמתי בעדו שני כסף ביער, ואיה שכר הבהמה ושכר האדם איהו"?

„האם תקנה אתה את העץ במחיר"? ישאלו העומדים עליו.

„ולא? יענה הכפרי, כי אם תחת מטתי ישגשגו אלונים?"

„הלא הסכנת מאז לגנוב את העץ מיער אדונך?" ישאל אחד הבעלי בתים בצחוק.

„הה העתות אשר חלפו, כבר אינן כי ספו! יתאנח הכפרי מרה. מעת אשר נמכר היער להיהודים לא יִגָּנב גם כפים מעץ עוד, כי שומרים העמידו בכל פנה, ואך במדה ובמספר יִמָּכר לנו. כן הוא אחַי, יוסיף הכפרי, רעה העת הזאת, רעה היא מאד כי בכסף מלא נשלם את כל". —

„אוסיף לך עוד ר"ע כסף, יאמר אחד הקונים, אך תבקע לי את העץ לגזרים קטנים".

החברים יקשיבו לקולו כרגע ויאמרו לעזוב את הבית אך מאשעק יסגור את הדרך לפניהם כי יעמוד הכן לפני פתחו ולא יתן כל איש לצאת, ואף כי ימשכוהו מכל צד בטליתו ובציצותיו וברצועות תפליו, ובכל זאת לא יפסוק הצדיק הזה מתפלתו גם הפעם, וירב את הנוצרים הסובאים אך ברמזים ויקרא אך „ני! אוי! ני!" בהאבקו עמם, וראה זה פלא! בזכות האר"י ז"ל אשר על פי כונותיו הוא מתפלל, לא יכלו הסובאים לו וילאו למצוא הפתח עד כי תשוב אשתו מן השוק ותתפשר עמם, וישלים מאשעק את תפלתו בשלום והמה ישתו כנפשם שבעם — יי"ש.—

שמה אשה נוצרית אחת מנשי בני הכפרים תלך שהוה תחת שק מלא תפוחי אדמה אשר עליה. בימינה סל־יד ובזרוע שמאלה תרנגול כפות אשר יהגור המות ויעמול לשוא לנתק את מוסרותיו.

„בואי נא הנה כפרית, תקרא לה אשה עבריה מפתח החנות אשר היא עומדת בו, מה זה יש לך בשקך?"

„חצי הכור תפוחי אדמה."

„ומחירם?"

„שלשה רבעי כסף."

„ובהסל?"

„ביצים."

העבריה תוציא ביצים אחדים מהסל ותתבונן בהם „הלא קטנים המה מאד."

הניחי לי עבריה", תענה הכפרית קשות, אם קטנים המה בעיניך אל תקנים, או לכי ואמרי להתרנגלות כי תמלטנה למענך ביצים גדולים כמוך."

„אבל למה זה יחרה לך אשה ישרה? תשיב העבריה בנחת דבריה, הלא אך להשתכר שתים ושלש קשיטות מגמתי. יכמה מחיר העוף הזה?" תוסיף בקחתה את התרנגול מזרועה ובנפחה בנוצות אחוריו לראות אם לבן עורו ושמן חלקו.

„כסף אחד."

„חצי הכסף אתן לך".

„לא".

והמאה ופרי הארץ מבני הכפרים, ומאשעק נשאר על משקהו ויתפלל ביחידות בביתו אבל בכונה גדולה. טלית טורקי על ראשו יעטה וציצית ארוכים ועבים סרוחים אחריו ויטאטאו את רצפת הבית, תפילין גדולים על ראשו ועל זרועו ובידו סדורו של האר״י ז״ל אשר יתפלל בו ברוצו אנה ואנה, ומבלי אשר יפסיק הלילה מתפלתו ינענע להאורחים בראשו וימזוג להם יין שרף כאשר ישאלו.

„שֵׁנה!״ יקראו, וישנה מאשעק, אך לשלש לא יחפץ וכאשר ישאלו בהזקה ימשוך את כתפותיו למעלה וימולל באצבעותיו כמונה כסף, לאמר: לא כן אדוני, שלמו ואחר אתן עוד, ואחד הסובאים אשר יבין היטב את שפת הרמזים האלה יקלל קללה נמרצת ויקרא: „הגד נא לי אתה היהודי האם הרבה חיבתי לך מתמול שלשום?״

שפתי מאשעק נעות גם גוו יתנועע כנוע עצי יער מפני רוח ולא יפסוק רגע מתפלתו כי אם יזקוף ארבע מאצבעות שמאלו הכרוכים ברצועות תפליו, ואת כף ימינו ישלח נגד האיש הדובר אליו כשואל שלומים.

„האם תשתגע יהודי חומס וגוזל? יקרא הנוצרי, בעד ארבעה כוסות יי״ש חיבתי לך? ומתי שתיתי אצלך ולא שלמתי?״

מאשעק יקפוץ עתה וידלג פעמים ושלש בהוליכו את יד ימינו על זרוע שמאלו הנה והנה כמנגן בכנור, אף יורה באצבעו על לוח שחור התלוי על הקיר, ועליו ארבעה קוים כתובים בנתר, ועל השפחה הנוצרית העומדת אצל האח. —

„מה? יקרא הנוצרי, אז ביום אשר נגנו המנגגים בביתך וארקד את מארישא שפחתך, אז כתבת על הלוח השחור הזה כי בעד ארבעה כוסות יי״ש חיבתי לך?״

מאשעק ינענע בראשו לאמר: כן, כן, הבינות מה ירמזון תנועותי, והנוצרי יצעק בחמה שפוכה: „גנב נבל ובליעל! הן כל כספי נשאר אז בביתך כי רמיתני ותגנוב כל אשר בצלחתי בשכרותי״. — „בואו אחי! יקרא בקומו מעל השלחן, לבית איטציק נלכה ולהבליעל הזה לא נשלם אף גרה הפעם כי חומס הוא.״

בקצה שמי תכלת יצא השמש בהדר גאונו וישקיף בעין יפעתו על האדמה, אשר חדשה פניה כי רותה מגשם נדבות, אגלי המטר, אשר לנו בקצירי כל שיח השדה ועל עלי עשב ודשא יזהירו כספירים לאור המאור הגדול בהלו וצפרי שמים ירנינו כל לב בנעם זמרתם לבקרים, אך בני הארמון ינומו עוד שנתם. ובתוכם גם הד״ר אלפסי, כי מלאך השנה בחסדו ובחמלתו נסך עליו רוח תנומה ערבה, וינשנו את עניו ואת עמלו בחבקו אותו בזרעותיו הרכות. לא נפריעהו אפוא גם אנחנו ממנוחתו ונבוא העירה זיניקאוויטץ עד אשר ייקץ משנתו. —

ד.

זיניקאוויטץ היא עיר גדולה; בזיניקאוויטץ יש גם בית תפלה לנוצרים ועל בית התפלה מגדל גבוה, ובמגדל פעמונים גדולים, והפעמונים הגדולים האלה ישמיעו עתה כי חלף לילה ואתא בקר, ובלשון ברזל ונחשת יקראו אל בני האדם כי יצאו לפעלם ולעבודתם, ובני האדם יתנו להם אזן קשבת. הנוצרים האזרחים אשר בזיניקאוויטץ, ומהם עושי המלאכה, הנגרים והרצענים והסנדלרים לבושים בגדי תפארתם הלא המה כתנות זמכנסי בד, וברגלים יחפות מטילים בהשוק הגדול ונועצים יחדו אם בבית איטציק ישתו היום יין שרף לרויה, ואם בבית המשקה אשר למאשעק ישתכרו, ובחכמת לבם יגזרו אמר ויחליטו כי במאשעק כאיטציק וכיתר המוזגים, יהודים מונים ואנשי מרמה המה. אך סבאם טוב וישַׁכֵּר כמשפט ובכן יסורו היום לבתי כלם זיקדשו את יום הראשון במשנה שכרון, ואחרי כי היום קצר ובתי המשקה רבים, יחלו מהיות הבקר ויסורו ראשונה לבית מאשעק כי קרוב הוא.

„מאשעק, יין שרף תנה!״ יקראו האזרחים הנכבדים האלה בפתחם את דלת ביתו. והאיש מאשעק חסיד וירא אלהים, יעסוק כל היום בתורה ותפלה ורק מעט בדרך ארץ. אך היום תסובב אשתו אשת החיל, בשוק „לעסוק בפרקמטיא״ לקנות ביצים

אחרי תמונתה מיום הצלתיה מנבכי תהום, אותה אשר אמרת בלעגך כי לא תמצא בארץ חיים כי אם בדמיוני הכוזב, אותה, פראנץ! מצאתי בזיניקאוויטץ, בליל סועה ומטרות עז מצאתיה תועה לבדה בגן אביה הגראף, ואשמר עליה ואשיחנה בחשך שתי שעות תמימות מבלי אשר ידעתי מי היא, וברגע אשר הכרתיה, ברגע הזה נצמתי מפני תגרת היד הנעלמה אשר תנידני בלי חשך ותהתל בי לבקרים! כי העלמה הנפלאה הזאת, אשר לא תדמה ולא תדע עוד מי אני, הגידה לי בתמת לבה כי תלך תמס באהבתה העזה להאיש אשר הצילה ממעמקי מים ואך אל האיש הזה תערג נפשה החולה באפס תקוה ותוחלת זה ימים ושנים. — פראנץ! והעלמה הזאת בת גראף פולני היא ואנכי— יהודי! — שמעתי את דבריה ולבי סחרחר אף בינתי הסתתרה ועיני חשכו ואחשב להתעלף ולפול אחורנית, ובכל זאת עצרתי כח ואתאפק ואחריש ואנהגה אל ארמון אביה הגראף. והגראף קדם פני באלפי תודות אחרי שמעו מפי בתו כי שומרה וצלה הייתי על יד ימינה בליל החשך זה, ולא נתנני לשוב לבית מלוני ואותר בארמונו ואלין בו. הא הא הא! פראנץ! פראנץ! האם לא תשמע את תרועת שדי לצון וצהקם הנורא?! — מצאתי את משאת נפשי, ובמצאי אותה נוכחתי כי אבדה לי עולמים —, קרוב אני לאור חיי, ואך השך ישופני —; אך מספר קרשים קלים יבדילו ביני ובינה, וקיר ברזל נורא מפריד בינינו לנצח נצחים. — הה! ארורים בני האיש אשר השחיתו כל חלקה טובה בתבל הגדולה הזאת, בחקות ההבל אשר חקקו להם באולתם ובערמתם ובצדקתם וברשעתם ובגאותם ובענותנותם, וימלאוה עבדים ושרים, רוזנים וחשובים, וימלאוה אמונות ודתות אין מספר, וימלאוה צרה וצוקה, עברה וזעם, כעס ומכאובים!—"

„אש! אש! קרא אלפסי בקפצו מכסאו ובהשליכו את העט מידו, אש האהבה היוקדת בקרבי תאכל את תבונתי ותאכל גם את — אמונתי! אויה לי!" התאנה במרירות ויכרע על ברכיו ויסתיר את ראשו תכר המטה ויבך בכי רב וירוח לו מעט ויישן וירדם. — —

* * *

הצלתי בחרף נפשי עלמה טובעת בשבולת הנהר העובר לפני בית הנזירות שמה. משיתי את העלמה ממצולות מים ואנכי התעלפתי כי מים עברו גם ראשי וישימו מחנק לנפשי עד כי היה כפשע גם ביני ובין המות, ובפתחי את עיני וארא והנני שוכב על ערש דוי ואתה רעי יושב עלי ומתבונן בי בעינים מפיקות פחד ויגון. „איפה העלמה היפה כלבנה אשר היתה רגע בזה?“ היתה ראשית דברי. אז בכית משמחה כי שבתי לראות חיים, ותספר לי כי חליתי ואאנש ואשכב כשבועים על ערש דוי מרחף בין החיים ובין המות, ובדבר העלמה אמרת כי רק בחלומי ובהום הקדחת אשר עברה עלי ראיתיה. „אבל העלמה היפהפיה אשר חרפתי נפשי עליה והצלתיה משבולת מים!“ קראתי ובצחוק חמלה על שפתיך נתת ידך למו פי ואמרת כי הרופא צוה לבלתי דבר עמי כל מאומה באמרו כי מנוחת נפש ירושה להחיותי. שבתי לאיתני ודרשתי וחקרתי אחרי העלמה אשר הצלתי בהקיץ ואשבע בחלומי תמונתה בחלותי, אך לשוא היה כל עמלי, כי בית הנזירות הקדשות סגור בעד כל גבר בלתי קדוש ודבר אין להם עם איש מעם הארץ כמוני, ובכן הלכתי קודר בכאב לבי ואשגה באהבה לנפש מוזרה לי אשר ראיתיה אך רגע, ואתה לצחוק לך ותתקלס ותהתל בי ותקראני „דון קושאט העברי“ ותשבע בכל קדש כי רק נזירה זקנה משיתי ממים רבים ובאהבת בת קדושה בלה מזקן אשגה בדמיוני הכוזב. — ועתה אתה איש לצון, איש אין אמונה בו, אשר עמת בין כוכבים קנך ותבחש בגאות חכמתך בכל דבר אשר לא תראה בעיניך ותקראהו הגיון שוא ותפל, הבה נא ואראך לדעת כי יד נעלמה, אשר לא תראה גם בהמון כליך החודרים למרחקי אין קץ, יד גדולה ונוראה תמשול בחבל ארצנו, ואם הקשית את לבך מהאמין באלהים אדירים, הן תאלץ להאמין במלך בלהות, אשר יראה לו אמללי ארץ לענותם בלי הרף ולצחק בם כבדיר! — בזיקיינאוויטץ, בארמון הגראף אישטובסקי, בחצי הלילה הנני כותב לך את שורותי אלה. להתחקות על שרשי רגלי אבותי האיבדים באתי הלום ועמלי עלה גם הפעם בתהו כאשר הסכנתי, אבל תחת אבותי מצאתי אותה, אותה אשר בחבלי הקסם נמשכה נפשי

אלפסי הודה להגראף בטוב טעם ויפטר מאתו באהבה ומשרתים שנים האירו במנורות כסף לפניו ויובילוהו להדר גדול ויפה המלא כל שכיות החמדה. ובירכתי ההדר תחת יריעות משי ורקמה, מטה כבודה תסתתר בקיר החומה ורקיע כעין התכלת נטוי עליה מלמעלה, משובץ כוכבי כסף ושמשות זהב המאירים כספירים. ויתפשט אלפסי את מעילו ויתנפל על ערש יצועו, אבל שֵׁנה נדדה מעיניו ומעפעפיו נסה תנומה. שמה בחוץ קמה סערה לדממה ויחשו איתני ארץ, אך בקרב אלפסי סער מתחולל וסופה נוראה תפריע בו פרעות, תפרק עצמותיו ותשבר את לבו ותסערהו ממטתו בעצם ליל כי רחק ממנו מנוח. —

„אויה לי! יצעק מנהמת לבו בקפצו ממשכבו, אויה לי כי פצעי אשר אמרתי זורו, והבורותי אשר דמיתי כי נחבשו, ימקו עתה לאסוני ולהוָתי ויחדשו כאבם הנורא כמאז בנחות בי חצי אהבה עזה כמות ויפלחו כליותי ולבי!" — „היא! היא!" קרא ברוצו כמשתגע אנה ואנה בהדרו, ומבלי משים נגש אל שלחן הסופרים אשר בקצהו ותחזק בעט ידו ויכתב:

„פראנין פראנין! עלה נא על ראש המצפה אשר בנית לך ושאל נא לי בכוכבים אם באמנה אני אך לצלע נכון ואין עוד כל תקוה לי לראות טוב כל ימי חלדי! אך אם נואלת, נסרחה הכמתך ולא תדע את מכתב אלהים החרות על כוכבי שמיו ושפת מזרות שחקים מוזרה לך, הרף מצחק והשלך תליך וקשתך מידך כי חצי התוליך אשר הסכנת לירות בי יתמוללו כקש יבש. — פראנין! הן תתפאר עלי כי תבונתך רבה לדעת מרחקי כסיל וכימה ולמודד מרחבי אין קץ, אשאלך נא והודיעני הידעת גם מדה וקצב לצרות לבבי כי הרחיבו, ומה רב המרחק בין איש עברי, בן בלי שם כמוני, ובין בת רוזני ארץ אשר תהפיר שמש ביפיה ותעמם כל כוכביך יחד באור עיניה? — תצחק ידיד נעים? אבל לא עת לצחק לך הפעם, כי אם עת לבכות ולנוד לך לרעך האמלל, אשר פיו ידבר תהפכות וידו תכתב זרות כי הלום יין תרעלה הוא אשר הצית אש בעורקיו ויהם את חושיו בו. — עוד תזכר ידיד נעים כי בעת אשר התארחתי בבית אביך בכפר מגורכם, בקרוא לנו דרור מביה הספר, כי הגיעו ימי הבציר,

קורות וקרשים; איטציק הקים תנור וכירים ואתן לו לבנים ושיד: מאשעק עשה „חתונה״ ואתן לו יין שרף ולהרב הסכל אתן בכל שנה ושנה עגלה מלאה תפוחי אדמה. הא הא הא! צחק הגראף בקול גדול, הידעת אדוני הדאָקטאר את רבני היהודים אשר בעירי? שנים המה, הזקן והצעיר, ושניהם אוילים וסכלים מאין כמוהם אבל אנשים ישרים המה, והכמר אשר לנו בעירי הוא איש מרמה ואון ורועה ז.... יקח את כלם בכור שטן את הרבנים ואת הכמר! הצדקתי אדוני הדאָקטאר?״ —

צחוק קל רחף על שפת הד״ר אלפסי בשמעו את קול היין המדבר מתוך גרון הגראף ויאמר: „סלח נא לי אדוני הגראף אם אבקשך כי תשלחני ואשוב למלוני, כי באמנה עיפה נפשי מאד ועיני תמאנה כבר לסור אל משמעתי, ותחלנה להסגר למרות חפצי ולמרות חק המוסר ודרך הארץ.״ —

„בוש והכלם! צחק הגראף, בוש והכלם דאָקטאר! גשם שוטף לא יכל לך ושני בקבוקים יין באו אל קרבך וילאוך? — אך מה זה תערג נפשך למלונך? האם אילת אהבים תוחיל לך שמה? — השמר לך דאקטאר צעיר לימים! גם אנכי צעיר לימים הייתי בימי חרפי — ולו ידעתי אנכי להזהר אז... לא כן, לא כן, הגראף אישטיבסקי לא יתן את הבא בצל קורתו לשוב בחצי הלילה למלונו; במבחר חדרי תלין ועל מבחר יצועי תשכב ואם תמאן ומרית את פי, אמר לבתי כי הדאָקטאר אשר הציגה לפני הוא איש מר נפש וקשה עורף. — הגם ראית ידידי את פני לודוויקא בתי אשר שמרת עליה בחשך?״

פני אלפסי האדימו ויאמר: „במעט רגע ראתה עיני אותה פה בארמונך, אך כברק ברוצו חלפה על פני וכחזיון לילה עברה ואינה.״

„לכן לין: פה הלילה, ענה הגראף, ומה הראית כי מלאך אלהים יתהלך פה בארמוני. אמנם כי הפריעה היום את מבחר שעשועי, הוסיף בצחוק גדול, בפתחה את שערי גני לבני עמך הנבהלים, אך לא אכעס, לא אכעס עליה כי הן אותך אדוני הביאה לי שלומים לשעשועי אשר הפריעה בטוב לבבה. — תערב עליך שנתך אדוני הדאקטאר!״ —

שמו מיזור לי וכל תקוה רחוקה ממני למצוא עוד בתבל הזאת את אשר לשוא תבקשהו נפשי זה ימים ושנים. אויה לי!" —

העלמה נשאה למרום עיניה כמבקשת את משאת נפשה בין כוכבי שמים והאיש הביט רגע בעיניה היפות המפיקות נעם ואהבה וענות חן, — ויפג לבו ונשמת רוחו חדלה לחרדת פתאם. —

ג.

„לא כן אדוני הדאָקטאָר, אך לשוא תנסה להתחמק ממני, כי לא אעזבך עד אם נריק עוד את הבקבוק הזה; או התדמה בנפשך כי אשלחך מביתי בעצם לילה בעוד בגדיך רטובים ונפשך עיפה? — לא, אתי תלין הלילה הזה ואתי תשתה הפעם, הלא כאיש גבורתך ותירא כוס יין? — חייך דאָקטאָר שומר לראש בתי בליל סופה וסערה!" — הגביעים צלצלו והגראַף מחה את שער שפמו אחרי שתותו את כוסו פעם אחת ויוסף ויאמר: „כי איש יפה תאר אתה אראה בעיני, ואזני תבחן מליך ואדע כי הנך גם איש דעת וחכם לב, אך את שמך אדוני לא הגדת לי עוד; שמי הוא: גראַף טהעאָדאָר אישטובסקי, ושמך?... בתי הגידה לי בהציגה אותך לפני כי דאָקטאָר עברי אתה מעיר פ... אך את שמך שכחה מהגיד לי".

„כן הוא, אדוני הגראַף, ענה הנשאל, מעיר פ... אנכי ושמי יוסף ואַלפַסי יקראוני בשם אימני".

„אַלפַסי? שנה הגראַף, אַלפַסי? שם נאה מאד, על דברתי.— הידעת ידידי דאָקטאָר אַלפַסי כי מרגע אשר ראיתיך מצאת חן בעיני ונפשי תאהבך? אך מדוע זה בה נפלו פניך אף תחשה ודבריך מעטים?"

הגראַף מלא את הגביעים ויקרא: „חייך דאָקטאָר אַלפַסי!" וישתה וישכח את יחוסו הגדול ואת מולדתו הנעלה לא זכר עוד ויקרב את כסאו אל כסא הדאָקטאָר ויאמר: „איש טוב אנכי ידידי, שאל נא את פי יהודַי ויגידוך כי איש טוב אנכי; אצחק בם לעת מצוא כי הלא יהודֵי המה, אך לא הרעותי עוד את אחד מהם; הגראַף אישטובסקי לא ירע ליהודיו. — אברם בנה בית ואתן לו

נצל מן השרפה אשר שרף ה׳, ותקרע נפשי לקרעים אין מספר, כי הבית פניו ענתה למדי — כי צרור המכתבים איננו ותקותי בעשן כלתה״. —

„ארדה עתה על שנתים ימי עני ונדודים אשר שבעתי בהתחקותי לשוא על שרשי רגלי הורי בפאריז וביתר ערי צרפת, ואספר לך גברתי את מגמת פני בזניקאויטין עירך. בשובי ממסעי לפני ימים אחדים לביתי, ויגד הרב לי כי יזכור נאמנה אשר על המכתב הראשון אשר בהתכריך מחיין נחתם בחיתם הבי״דאר „זיניקאוויטש״ ומבלי חקור ודרוש הרבה אמיתי לדרכב הפך ידך ואבוא אתמול הנה, אבל הה, כי גם פה אך לשוא כל יגיעי, כמעט הניעותי את כל העיר בכברה אך עקבות הורי לא נודעו בזה ואיש בזניקאויטין לא שמע את שם אבתי אמי״. —

„הלאתיך גברתי בספורי, הוסיף המספר, כי אנכי אחת נשבעתי לשפך את מר שיחי לפני כל אשר יטה לי אזן שימעת, אולי יקרה לפני הפעם איש אשר תסכין לי דעתו את קורותי, ואף גם זאת: כי ארמה אשר יתאים ספורי למצבנו זה, אפס כי גם עתה בחשכת אפלה נכון לבנו בטוח כי עוד מעט ויגולל חשך מפני איר ונצא לרוחה, אך להאיר איר על נתיב חייתי אין כל תקוה ותוחלת ועדי אגוע אתעה בחשכת תולדותי מבלי דעת מי לי אח ומידע בתבל הגדולה הזאת! — — אך ראי נא גברתי, הן נטפי המטר ימעטו מרגע לרגע, אף כוכבים בודדים יחלו להראות על פני יריעת השמים, גם את היכל אביך תרמה עיני לראות בהפשט מעליו לאט לאט התולתו השחורה; האהין להושיט את ידי לך להובילך למעונתה, כי אורו מעט פני המסלה, גברתי הנעלה?״ —

„אורך אדוני, ענתה העלמה בצאתה ממחבואה ובהושיטה את זרועה להדובר אליה, אודך כי שמרת עלי בחשך ואפלה ותשיחני עד יעבר סער, אפס כי ספורך באמנה לא היה לי למשיב נפש, כי נגע גורלך עד לבי ונפשי תחיש את כאבך האנוש, כי גם אנכי, הה, רק אנכי ידעתי תוחלת ממשכה במכאוביה ומחלת לב בהותה הנוראה! כי משאת נפשי, סמל אהבתי ונשמת חיי, נראה אלי רגע עת צפו מים זדונים עד ראשי, כי נפלתי במצולות נהר שוטף ויצל את חייתי מרדת תהומית, ויחלף ולא אדע גם מקומו איה, וגם

ושרפת את התכריך הזה בחותמו, לא יפתח ולא יקרא, ראה השבעתיך אדוני הרב". — „המכתבים האלה, הוסיפה החולה בבכי, אחרי כי הבטיחנה הרב למלאות אחריה ככל אשר צותה, המכתבים האלה יודיעו את בני ארת מולדתו ואת בית אביו. אקוה כי יזכור באהבה את שם הוריו האמללים, ואולי גם אלהי מרום יאספני בחסדו בסתר כנפיו כי לקחתי מידו כפלים בכל משובת נעורי" — ודם רב פרץ מגרון הגועת וישם מחנק לנפשה. רגעים אחדים נאבקה עוד עם המות האכזרי, וכעת מותה ירוח לה מעט ותשאל ויביאו לה את הילד ותקח עדי זהב מעל צוארה ותקשרהו על לב הילד ותשק לו ותאנח עליו את אנחתה האחרונה... עדי זהב זה עודנו על לבי למשמרת קדש, כי סגורים בו תמונת אמי האמללה ותמונת האיש, אשר לבי ינבא לי כי אבי הנהו... אך הגם תשמעיני גברתי?" —

אנחה חרישית היתה תשובת העלמה והאיש הוסיף ויספר: „והרב אלפסי מלא אחרי מצות אמי ככל אשר היה אך לאל ידו ויהי לי לאב ולאם יחדו, כי שמר את ילדותי כאישון בת עינו ויאצל גם מרוחו הטובה עלי בבחרותי וכראותו כי לא אצלח להיות רב כמוהו, ויביאני לבתי הספר הגבוהים, ובכל אשר הייתי היתה עינו עלי לטובה ועצתו נחתני עד כי יצאתי שלם מן האוניווערזיטעט ותעודת דאקטאר בידי. אז הראני הרב את תכריך המכתבים אשר אתו למשמרת, ומה פחד ורחב לבבי בשמעי כי בעוד ימים אחדים, במלאות לי עשרים וארבע שנה אדע ברור מי אני ומי המה אבותי אשר לשוא חקרתי על אודותם עד עתה. כשנים תמימות היו הימים האלה בעיני, כל העת ההיא לא גרעתי עין מהתמונות הסגורות במשבצות הזהב אשר על צוארי; רגע דמיתי לשמוע את קול בכים מעברי פי פחת ומשנהו האירו פניהם לי וינחמוני בדמיוני. —

„אך מה זה לשוא אנסה לתאר את רגשות לבבי אז באמר ודברים? — עוד ימים שלשה אוחיל, — עוד יום אחד, — עוד לילה אחד יפריד ביני ובין תקות חיי, אך הה! הלילה הזה נצמתי מפני חשך ואשרי ושלות נפשי חלפו לנצח, כי בחצי הלילה ההוא ואש יצאה מאת ה׳ ותאכל את בירת הרב ולהבה להטה את כל אשר בבירת, וכראותי את פני הרב הזקן אשר אך בשמלתו לעורו

אף לא לשתות מים ממטר ששי זיניקאוויטץ ולעמיד על המשמר כגן סגור ומסוגר, כמוני עתה, באת הנה״—

האיש החריש רגעים אחדים ויכונן את עיניו אל מול פני העלמה, אבל נוכח עד מהרה לדעת כי לא יחדור מבטו אליה בעד החשך אשר סביבם ויאמר: „הן עיני לא תראך, אך אדמה כי תצחקי גברתי, אות הוא כי לא תקצר נפשך גם במצבך זה ותבליגי על הרעה אשר מצאתך בגללנו, אבליגה איפו גם אנכי על הרעה אשר מצאתני אני, ואספר לך את מלאכתי ומגמת פני בזיניקאוויטץ עירך, ושמעת גברתי ונוכחת כי הסגר בחשך כגן אביך איננו עוד האסון הנורא בתבל, כי יש אשר יתהלך הארם חפשי בחוץ ונפשו אסורת עני וברזל, ובצרה יצלמות ימשש בחשך גם בגנין היום בצהרים״—

„לפני חמש ועשרים שנה, החל האיש ויספר, סרה אשה צעירה לימים ויפת תאר מאד לאחד בתי המלון אשר בעיר פ... ותכרע שם ותלד בן כי נהפכו עליה צירוה, ותקש בלדתה ותחלה מאד עד כי אמרו הרופאים נואש לחייה. ויהי בראותה כי קרוב קצה ותשלח ותקרא אל רב העיר ותדבר אליו לאמר: „עבריה אנכי ומולדתי פאריז בירת צרפת, והנה התעוני אלהים דרך עירכם ויקדמוני מוקשי מות. ועתה אדוני הרב הואל נא וקח מידי את הילד האמלל אשר ילדתי בזה והביאהו במסרת ברית ה׳. ראה הנה צרור כסף רב הפקדתי ביד הסופר אשר יביאהו לאוצר המלך, את הכסף הזה הורשתי לבני האמלל, אפס כי פריו, עד היות הילד בן עשרים וארבע שנה, לך יהיה, אדוני הרב, ככל הכתוב על ספר הירושה אשר ביד הסופר, ואתה תגדל את בני בביתך על ברכי דת ישראל והיית לו לאב ולמורה כיד ה׳ הטובה עליך״.—

„והרב הנכבד נחם את האשה האמללה וידבר על לבה, והיא בכתה רב בכי ותוציא תכריך מכתבים מתחת הכר אשר מראשותיה ותאמר: „תכריך מכתבים זה אפקיד בידך אדוני, שמרהו נא עמך ולא יפתח עד כי ימלאו לבני עשרים וארבע שנה; והשבות אתה, או הרב הבא אחריך, את הפקדון אליו צרור וחתום חותם צר, כאשר תקבלהו עתה מידי, ואף אם לא ישינו ימי בני את שנת העשרים וארבע, כי טוב בעיני ה׳ לאספהו אליו בלא עתו, כמוני, או אז

אחריו לאטו ויצינה על מקומו והוא יצא ממקום סתרו ויעמוד לעמתה.

והעלמה שאפה רוח, כי באמנה לא היה לה עתה החסות בקיר ההומה לכלמה, ותאמר: „אודך על הטובה אשר עשית עמדי, אך צר לי כי בחלצך אותי משטף מים רבים תבוא אתה תחתי להיות — —

„אל יפול לבך עלי, גברתי, ענה האיש מבלי אשר נתנה לכלות את תודתה, לו רציתי כי עתה הנקל היה לי לדלג שור ולבוא שלם הביתה; אפס כי לא אוכל לעזבך בדד בחשכת לילה וממר סוחף, אדמה כי עוד מעט יחדל המטר וירח בשמים יגיה אורו, וכשיבך בשלום להיכלך אמצא אף אני מקום לשוב לביתי, אך עד אשר יכלא הגשם וסערה תקום לדממה אותר פה על מקומי אם תרשיני גברתי״ —

„לא פה המקום, אף לא זאת העת לבקש רשיון, ענתה העלמה, אך מדוע זה לא שבת לביתך בתחלה אם הנקל לך לצאת מן הגן כאשר תאמר?״

„כי נפלאתי מאד על החזיון הנעים אשר התענג בו אביך, ענה האיש, ואמר אראה נא את אהרית החזון הזה, ובאמנה לא אנחם על אשר אחרתי עד עתה, כי ראיתי אשר שלח אלהים את מלאכו הטוב לחלצנו ממצר, אפס כי צר לי מאד על מלאך אלהים זה, כי ילין עתה בחוץ ויחרד מקור על עשותו חסד את בני עמי״—

„יהודי זינייקאוויטץ לא הסכינו לראות מלאכי אלהים בגן זה, אמרה העלמה, ואתה המזינייקאוויטץ הנך?״

„לא! ענה האיש, גר אנכי בעיר הזאת ותמול בואי הנה מעיר פ...״

„ומה מסחרך בזינייקאוויטץ?״ שאלה העלמה.

„מסחרי? שנה האיש מתפלא, אך שאי נא, הוסיף בצחוק מר, כמעט שכחתי כי בן העם אנכי אשר לדעתך לא נברא כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית ולהתרפס ולדבר חנף, אבל אנכי לא בעבור כל אלה באתי זינייקאוויטצה״ —

„צר לי אם הכאבתי לך בשאלתי, כי באמנה לא אביתי הכלימך, אמרה העלמה, אך על דעתי, הוסיפה גם היא בצחוק, כ

„הטרם תדעי גברתי? ענה האיש, הלא השמיעתיך כי רק עברי אנכי, אחד היהודים אשר אביך הנערה פתח לב לפניהם את שערי גנו ויקרב בו פניהם באהבה רבה, כאשר הראיתי בזה".

„הביטו נא וראו, ענתה העלמה בלעג, גם לדבר לצון יסכין היהודי, ואנכי דמיתי כי לא נברא עם זה כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית ולהתרפס ולרבה חנף"—

„ולהיות לסרן לכל פטיש אשר יואל להלמנו בחסדו! הוסיף האיש, או האין זאת גברתי? — כזאת חשבת למשפט, אפס כי לבך הרך והענוג לא נתנך לראות בהענות גם בני העם הנבזה הזה באישון חשך, ובכן הטלת על הבריאים האמללים האלה, ואף כי תגעל נפשך אתם, בכל זאת לא עציך סער וסופה וגשם שוטף, ותורדי אליהם ממכון שבתך להוציאם ממאסרם, כי לא תוכל עינך לראות ברעה אשר תמצא גם את תולעת ולא איש כמונו היהודים.— אך הה! גם בצחוק יכאב לבבי, כי הוא הוא אסון ישראל והיתו בארץ פולין זאת, והוא אשר יפליא את מכותיו בה יתר הרבה מאד מבכל שאר ארצות מגוריו, כי גם אצילי בני עמך הטובים והישרים באדם, גם אלה אשר חננו בלב מלא חסד וחנינה ובנפש זכה אשר לא הועמה משנאת חנם, כמוך גברתי, גם המה יביטו עלינו בשאט בנפש כאלו לא נבראנו בצלמם ובדמותם.—בכל ארצות תבל ישא ישראל אך שנאת שונא ומשטמת אויב, ואלה אשר לא הכתם שנאה בעורון יכירו את ערכו ויתנו כבוד לשמו, ובארצך גברתי, ישא גם חרפת אנשי חסדו, אשר בחמלתם יבזוהו ובחסדם ישכינו לעפר כבודו, על כן לא ירומם, על כן לא ינשא במעלת שאר אחיו, כי אתם המתם בקרבו כל רגש כבוד אדם בשנאתכם ובחמלתכם גם יחד.—אך מה זה אטיף הפעם למשפט בחשך ואפלת זרם מטר ואנכי טרם ארע אם גם ישמע קולי — העירך לנגרי גברתי?"

„הה אלי!" נאנחה העלמה בקול דממה.

„הואילי נא גברתי ונחליפה את עֶמְדָתֵנו, ענה האיש, כי אנכי מצאתי כמעט מחסה ומסתר בקיר חומת הגן. סלחי נא, הוסיף בשלחו את ידו לעילה בחשך ובהחזיקו בה, סלחי נא לאיש עברי כי יהין לנגוע בך גברת נעלה!" — ומבלי אשר התחמקה העלמה, משכה

הילדים ענו לקולם בזעק וילל, וכלם רצו כעדר הסידים שעלו מן המקוה וינוסו כמניסת בן אחי אברהם בהמלטו צ׳ערה. — „האין עוד איש בגן?״ קראה התמונה בהסירה את מחלפות ראשה השחורות כעורב מעל פניה ותחליקן על מצחה בידה הקטנה; עתה נראו פני התמונה הזכים משלג לבנון ועיניה אשר העיפה בקראה האירו מסביב את חשכת הלילה, אך כמעט רגע וישב הרוח ויכסֶהָ בשפעת מחלפותיה כמו צחק בם באַות נפש. „האין פה עוד איש?״ קראה התמונה שנית, ותפן ותסגר את דלת הגן.

„אך הרפי נא עוד רגע, גברת נעלה, ויצא עוד יהודי אחר״, ענה איש צעיר לימים לבוש בגדים קצרים, פולנית.

התמונה הסבה פניה אל הקול הדובר אליה, והנה רוח אדיר וחזק יַשב מטולה וישא את מחלפות ראשה ויציגן כמו נד, ויגל הוד פני עלמה פורחת ביפי עלומים מאירה כשמש ברקיע השמים. והעלמה נבהלה ותחגר שארית כחה להחזיק בשולי שמלתה לבל תהיה לשלל לרוח סועה, ובעשותה בבהלה הנה והנה ותפול העששית מידה והנר אשר בתוכה כבה ויהי חשך. — „הה בן עֹני! קראה העלמה, הנר כבה ואנכי סגרתי כבר את דלת הגן וגם המפתח נפל מידי ואינו, ומה תעשה אפוא עתה, איפה תחבא כעת ממבול מים?״

„אל תדאגי לי, ענה האיש, הן רק יהודי אנכי, אך אַת גברת נעלה החישי מפלט לך, כי בת אצילי ארץ אַת, או האינך בת הגראף, גברתי? — ופן ירע לך הקור והלית כאחד האדם, כי גם שמלתך לעורך נרטבה. אין זאת כי אם מטר השמים לא יפלה בין אדם לאדם וגם ראש בת רוזנים לא יהדר ברדתו ארצה״.—

„אמנם כי יחרדו כל יצורי גֵוי מקור, ענתה העלמה לתמה, אך לא אדע גם אני תוצאות למצבי זה, כי דרכי הגן שרוכים וחשכת לילה הכתני בסנורים״.

„הבגן אביה הנעלה לא תמצא גברתי ידה ורגלה הפעם?״ שאל האיש בצחוק מר, ולפני רגעים אחרים תעו אנשים נכרים בגן זה ויהיו בעיניה המורים נדהמים?״ —

„מי אתה?״ קראה העלמה.

היכלו הפתוח! כברוק ברק יאיר כרגע את חשכת הליל, יְראו פני האדון הזה הצוהלים משמחת נפש וטוב לב... „צעזאר! ברוטס! פיצו בגן!" נשמע עתה קול האדון קורא, וחבל כלבים עזי נפש קפצו מכל עבר וינבחו בקול נורא לחרדת לב התועים האמללים ותהי חתת אלהים בקרבם ותעל צעקתם השמימה. — פתאם האירו כל חלוני ההיכל בנרות אין מספר והאדון יצא על מעקהו ויקרא: „אך מה הקול הזה אשר אנכי שומע? האם אתם תתהלכו עתה בגני, יהודי? הן אדמה כי כבר עבר השבת וגם גשם ירד מן השמים אי האין זאת? ומדוע זה תתהלכו עוד בחוץ? מדוע לא תשובו איש לאהלו?" — „אבל אדוננו רב החסד! ושערי הגן סגורים!" ענה קול בוכים מתוך הגן. „ויהי מה," שאל האדון, מדוע לא תבואו להיכלי הפתוח?" — היהודים רצו כצביות וכאילות השדה וידחקו איש את רעהו להגיע ראשונה אל פתחי ההיכל, אך הה, בושו כי בטחו! „גם שערי ההיכל סגורים!" קראו כתמתם בנשאם את עינם אל אדונם. „אם כן לא אוכל להושיעכם!" ענה האדון רב החסד [illegible] וירדו [illegible] בחלוני ההיכל וצחוק פרוע נשמע בחשך.—

ב.

כמכי סגורים וכהלומי רעם נשארו המטיילים הנדחים בחשכת אפלה ורועדים מקור, כי נרטבו מזרם מטר עד כתנתם אשר על בשרם, והנה מרחוק אור עששית נראה ולאורו הכהה תֵרָאֶה תמונה מעֻלפת בשמלה לבנה מצואריה ועד כפת רגלה. „הִנה יהודים!" קראה התמונה בהפניתה פניה אל היהודים הנבהלים ובהאירה בהעששית אשר בידה על פתח קטן הפתוח בקצה הגן. — „הֵנה אתם המורים נדהמים!" קראה שנית בראותה כי אין לה שומע, ובני יעקב התאוששו עתה בשמעם את מהללם מפי התמונה, כאשר הסכינו מאז לשמוע מפי אדונם, וכרגע וימהרו מכל פנות הגן ויתנגשו וידחקו בעד הפתח הצר. האנשים רמו איש את רעהו בהחפזם, הנשים צעקו ויאנחו על מעיליהן כי נשחתו משפעת גשם ועל פרחי השיא אשר על מגבעותיהן כי קמלו בלא עתם ונקמטו בחמת פעז,

אך פלאים הנך ישראל! אך חידה לא נפתרה הנך לאוהביך ולמנאציך גם יחד! רגע גדול עד שמים גאונך, תלעג לכל הגוים בגאותך, ומישנהו מעפר תישח אמרתך וככלב תלקק את יד נוגשיך; רגע תצעד בצעדי און ותשא את ראשך בתפארת אדם להתיצב לפני מלכים, ומישנהו על גחונך תזחל ותתרפס לפני כל שר עשרה!— „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ תפארת גדולה ועטרת ישועה", ענית ואמרת לפני ה' אלהיך זה רגעים אחדים, ועתה אף לא תחוש אף לא תרגש כי יצחק בך אויל אדם וישימך מטרה לחצי לעגו! —

שמחים וטובי לב ישוחו יהודי זיניקאוויטש בהגן הגדול והיפה אשר ישתרע לפניהם במצעי כל פרחי ריח ויסתירם בצלו מחמת השמש הבוער כתנור, והנה רוח חרישית ישב מצפון, יעבור בין צמרות האלונים ויתלחשו ענפיהם בקול דממה כמתפללים לאל בוראם, יגע בארץ וינועו ראשיהם כל פרחי הגן ויזילו בשמיהם להחיות כל לב בריח ניחוח. באות נפש ישאפו המטיילים רוח צח ולא יתבוננו בענן ענן על פני רקיע השמים. והרוח יוסיף אמץ מרגע לרגע, יעלה נשיאים מקצה הארץ וינהגם כעדר צפון ותימן, השמים יתכסו בעבי עננים ומלכת היום תסתתר לרגעים תחת שלמה שחורה, ודסער יסער ויהמה בקול אדיר וחזק ויהילו עצי הגן הגבוהים והרמים ויחוגו וינועו מידו החזקה. —

מה זאת! הזיז נורא יקרע פתאם את יריעות השמים ורעם בגלגל ירעיש מוסדות תבל! אגלי מים גדולים בודדים במועדם נופלים לארץ לאות כי גשם שוטף הולך וקרב, והמטיילים ירוצו ויחושו אל פתחי הגן כי עת למהר ולשוב הביתה. אך הה! סגור כל פתח על מסגר ודרך אין לנוס. — כאובדי עצות ירוצו הנה והנה אולי ימצאו מקום לברוח או להסתר עד יעבור סער. אך הגן סגור ומסוגר כהגן אשר שכן עליו אלהים את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת וארבות השמים נפתחו להריק את שפעת מימם על ראשי המבוהלים ודחופים מחמת סער מתהולל. עוד מעט והיום חלף וליל השך יפרוש את כנפיו השחורות ותכסינה את עין הארץ. חשך ואפלה, סועה וסער, מטרות עז עם רעם וברק וקול יללת תועים בליל אמיש שואה ומשואה! האח, מה נעים המראה הזה לאדוני הגן העומד בחלון

שריפה להמם ולהחרידם מרבצם. — ובכל זאת לא ימנעו יהודי זניקאוויטין מבוא בגן אדונם, כי ידעו ויבינו אשר לא רעתם ידרוש, כי אם לצחק בם חפצו ומגמתו, וצחקי זה ישלם להם ביד נדיבה. אשרי הגבר בזניקאוויטין העיר אשר ישרוט שוט אדוניו בבשרו שרטת, אשר יפצע כל מאומה מאבק השרפה, או אשר יסחבו הכלבים את זנבות כובע שבתו, כי אז יבטח האיש ההוא אשר ישלם אדונו את נזקו לו שבעים ושבעה, כי הלא טהב די אמית העולם הוא! —

ובזניקאוויטין העיר שבת היום לה'! — שבת היום לה', מה רב כח הקסם אשר לשלישת המלין האלה! ישראל גוי אחד אשר לא ישקט ולא ינוח וישים תבל כמרקחה ברוחו הכביר, בעבודתו ומסחרו ובכל משלח ידיו, אשר הררי עד לא יעצרוהו בדרכו וים זועף לא יגביל נתיבתו, אשר יעלה שמים ויוריד אלים מכסאם וירד תהומות לגלות ספוני טמוני חשך; ישראל גוי קדוש, גוי קטן ורפה כח, ונועד מעולם ללהוב מלחמות תנופה את המון אויבים גדולים ונוראים ושנות אלף לא ייעף ולא ייגע ממלאות את תעודתו זאת ברוח גבורים; ישראל גוי נפלא, רוח החיים באופני הבריאה, המלא את כל הארץ ככבוד ה' אלהיו; ישראל גוי נאוה ויפה, אשר תעבודו שמליתיו וישחת מאדם מראהו בארץ נודו; ישראל גוי ממושך וממורט אשר היה לעבד עבדים בחמת עמים לא ידעו אל; ישראל בן מלכים ונסיכי ארץ, אשר מאשריו ומנדיו יהדו הפכוהו בלהטיהם לבן בלי שם ויהי ללא אדם; ישראל כלו אשר מקצה ארץ ועד קצה, אך יחוש את שלשת המלין האלה: „שבת היום לה'" וישפך עליו רוח חדש ממרומי שמי ה', רוח חן ונעם, רוח שלום ושלות נפש, וינוחו העובדים מעבודתם הרבה ואנשי לחם ישבו והיו לכהני אלהי השלום, ויסירו העבדים את שמלת שבים מעליהם ולבשו בגדי חפש, ובני בלי שם יתעוררו וינתקו את מוסרותיהם ויתעודדו כמקסם כזב ושבו והיו לבני מלכים ורוזנים כבתחלה! —

ובני מלכים ורוזנים אלה מטיילים עתה בגן הציר זניקאוויטין ואדוני הגן בחסדו ומטובו יביט עליהם מחלון היכלו ויתקלס במו כאשר הסכין מאז. —

הם נושאים את מטפחות האף ביד רמה לכבוד ולתפארת. — בזינייקאוויטץ יש גם בית אבנים והבית הזה עליון על כל בתי העץ אשר מסביב לו כי תחתים ושנים הוא גבנה, והוא משכן ר׳ טיביה הגביר מווראטנא, שוכר את הכנסות העיר ומגרשיה מן השר אשר המה לו לאחזה. — עוד דבר אחד יש בזינייקאוויטץ אשר לא יאמן כי יספר והוא: שר אציל, אדוני העיר אשר לא ישנא את היהודים תכלית שנאה. — האציל הזה הוא בעל איצירות ובעל נכסים הרבה, לא התמכר מעודו להתערב עם שונים רחוק ממולדתם ועטם בבירות כל ממלכות תבל. — כי אם שכן ארץ ויהי שלאנן ושוקט על שמריו, על כן לא ארח להברה את פוחזים ורקים ושכורים, ועל כן לא בא בכף מלוים בנשך ובמרבית, ועל כן לא התרושש כאלה מבני עמו הגאיונים, ועל כן לא יצעק כמוהם במכתבי העת ובסוד יועצים כי ינצלו ישראל את ארץ אחזתם ויציגום ככלי ריק, ועל כן לא ישנא את ישראל כי אם יבזם בלבו ויבט אליהם בשאט בנפש, ואם אך יתרפסו וידברו חנף ויבאו וישתחוו לפניו, לא ירע ולא ישחית להם, כי אם יצחק וילעג עליהם, על כן יחשבוהו יהודי זינייקאוויטץ לאחד מ„חסידי אמות העולם".— בזינייקאוויטץ יש גם גן גדול ויפה, אפס כי הגן הזה איננו קנין יהודי העיר כהרב הזקן והצעיר וכבית הקברות הישן והחדש, כהמקות והערובין וההקדש והתלמוד תורה והעניים והאביונים ויתר תשמישי־קדושה; כי לאדוני העיר הוא ואך באותו להתלוצץ ולהתל ביהודיו, יפתח את שעריו לפניהם משבת לשבת בימי האביב והקיץ לעת ערב, וישראל קדושים אשר בכל ששת ימי המעשה עיניהם ולבם אך על תורתם ובצעם, יצאו ביום קדש את נשיהם וטפם לשוח בגן אדונם ולהשביע את נפשם ממראה הטבע הנדיבה על מצעי דשא ועשב, בצל אלון ולבנה ועץ כל פרי, או אז תצלח רוח נדיבה על כבוד האציל הנעלה ויראה אליהם בהודו והדרו על סוס אביר וירכב ויעף ויחלף פתאם כברק בין ההולכים לשוח בגנו, ויכה בשוטו על ימין ועל שמאל על ראשי הפסים נבהלים ודחופים מדהרות דהרות אביריו, ונפשו תשיש על משבתם; או ישלח בהם את כלביו ויקפצו על ראשי עם קדש להטוף את מגבעות השבת מראשיהם ולקרוע את זנבית הקדש מעליהם; או ישרוק לרביו ויורו עליהם פתאם באבק

דר. יוֹסֵף אַלְפַּסִי.

א.

שבת היום לה׳ בק״ק זיניקאוויטין!—אך השמר לך ושמור נפשך מאד, ידידי הקורא, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר: זיניקאוויטין עיר קטנה היא, כי אז יעשן אף תושבי העיר ההיא בך כי הוצאת דבה על עיר ואם בישראל. ובאמנה עיר גדולה היא זיניקאוויטין, בזיניקאוויטין ישנן כל המעלות שמנו חכמים בברך גדול וכל אלה האנשים אשר בהם ישראל יתפאר. בזיניקאוויטין יש רב זקן ורב צעיר, חזן ראשון וחזן שני, אשה משגעה, עלוי, עז פנים, תקיף, מוסר, ששה ראשי הקהל, הולך רכיל, שבעה טובי העיר, חנף, בעל טובה, עסקן במצות, שקרן, בעל מחלוקות, פרוש, בעל עברה, אשה צנועה, שופט שונא ישראל, שוטר המדבר יהודית, אפיקורוס, גביר, יחסן ושכור והמון חברות ושמשים וגבאים ונאמנים ורואי חשבונות ושוחטים ובטלנים וקברנים ושתדלנים ובדחנים ומוהלים ומלמדים ועניים ואביונים עד אין מספר. —

לפנים היתה גם מילדת בזיניקאוויטין, אך במות האשה הזאת ויתאספו זקני העדה ויתיעצו אם להעמיד מילדת חדשה בעיר או לא, ויגזרו אֹמר כי היות מילדת בעיר רשות היא ומצות שחיטה חובה, ובכן העמידו שוחט שלישי בזיניקאוויטין ויפקד מקום המילדת עד היום הזה. — בזיניקאוויטין יש גם מקוה קרה ומקוה חמה, בית הקברות ישן ובית הקברות חדש והמון „מנינים" ו„לשכות חסידים" שונים למיניהם. — בזיניקאוויטין יש גם „הקדש" ובית ספר הנקרא „תלמוד תורה": ה„הקדש" היא בית מקלט לאביוני אדם ידועי חֹלי ומדוה וה„תלמוד תורה" הוא בית חנוך לילדים אשר יתעתדו להיות תושבי ה„הקדש" ההוא במחר ימיהם. — בזיניקאוויטין יש גם „ערובין" בכל פאות העיר ובני ישראל ישאו בה משא ביום השבת, ולהראות לכל באי עולם כי בני עיר ואם בישראל המה,

אבל כאז כן עתה הנהו סופר בבית המשפט בשכר שלש מאות כסף לשנה וגאותו וגאונו כמושל שגבורתו עולם, כאז גם עתה הנהו לוה על מנת לשלם בכסף אשתו היהודיה ויתקצף על ישראל כלו כי גוי כילי ונבל הוא, וכאז גם עתה ירדוף אחרי אשה מבנות גוי כילי זה, בעצת „אמאר העברי״ ובעזרתו.—

גאות אולת לא תכלה לנצח ואשת כסילות לא תחדל מקרב הארץ, ובכן ימצא לו גם קארל ארמון אשה אשר תשוה בו.— נגע וקלון יפגשו ור׳ ופסי השדכן ישחק.—

לא, כי לתחיה תשובי הפעם ותשובי תחייני גם אותי, סידאניע רוח חיי ונשמת נשמתי!" ענה יוסף באמונת אמן ואהבה רבה, ויפול על צוארה ויבך וגם היא בכתה על צואריו, ומלאכי שלום ואהבה צחקו וירונו מטוב לב...

יח.

סידאניע היתה לאשה ליוסף כספי אדון הכפר שדה־טוב כדת משה וישראל, וכדת הסיפרים הטובים והישרים בלבותם אשר לא ירצחו נפשות יצורי דמיונם ולא יתנו אותם לראית שחת, כי אם יגדלום לתורה ולחפה ולמעשים טובים. הכפר שדה־טוב הוא כגן עדן מקדם לפני הנאהבים והנעימים, כי ינוחו בו מעמלם ורגזם אשר שבעו למדי בשנית ראו רעה, וצלה ואישה המה השליטים בגן עדן זה, המה המושלים בכל אשר בו, ועל פיהם ישק כל בית ארוניהם אשר חוג שמים יתהלכו באהבתם ואשרם.— הארון בן־יעקב נסע וישב אל ביתו שמח וטוב לב על התשועה הגדולה אשר היתה על ידו לנפשות נוגות, ויבטח את יוסף זאת אשתו היפה לשוב אליהם ולשמוח אתם שנית כעת חיה, לעת תחבוק סידאניע בן או בת, — ור' שמואל ברזילי יאשר עתה בארץ, כי בחוין ישבע שמחות מבתו ומחתנו המאשרים, ובבית שלום ושלוה לו גם מאשתו הטובה אשר השלמה היום גם לסידאניע גם לצלה. במלאת ספקה להוציא את בתה חרגתה מביתה ולהשתרר בו לבדה ככל אות נפשה, וגם את גיסו ר' ברוך ספיר, אשר מיום בא סידאניע בברית את אדמון שנוא נפשו, לא הרהיב עז בנפשו לשאת פניו אליו ואף הוא לא יכל דברו לשלום, גם אתו יתרועע עתה כמלפנים, וכמשפט לאנשים אחים כמהם... שלום אפוא לבית ברזילי בעיר קקרע ולבית כספי בכפר שדה־טוב מכל עברים מסביב...

וקארל אדמון?

קארל אדמון איננו עוד את אשר היה יהיה בקרב ימים „בלי ספק" על דברת ר' ופסי השדכן, איננו עוד לא שר ולא קצין, לא יועץ ולא שופט, אף לא אדוואקאט ולא דאקטאר,

חיים, כי אם לסלוח לך ולשפוך את נפשי לפניך בשבועה שבועת אהבת עולמים שנית, ולוא זרה עתה נפתחו דלתות החדר הזה ויוסף כספי בעינים כלות ובכפים פרושות—"

„רב לך! קראה סידאניע בגאות אשה משכלת ותמימת דרך על גבר לא ישרה נפשו בו, אם נעים לאדוני לענות נפש עלמה בחנפי לעגי מעוג, כי עתה אתפלא על ישר לבו וחכמתו, אך אל נא ישוב יתפלא בי לנסותני בחדות כי לא אדע להשיבו עוד דבר. השתחויתי!" הוסיפה סידאניע ותשתחוה ותקם לצאת; אך בן־יעקב מהר ממקומו ויעמד לפניה ויחזק בשתי ידיה ויאמר: „אל נא שרתי, אל נא תתניני לפני בן בליעל אכזרי ורע הלב; הן כביר אני מאביך ימים והמדתי לצין לי כאחד הנערים השובבים? — לא כן בתי, אבל באשרך ובאשר יוסף אלוף נעוריך השבעתיך, שמעיני עוד רגע וידעת צדקי בי, כי לא כליתי עוד את דברי על דבר יוסף". סידאניע נסתה להחלץ ולהתחמק ממנו, אך בן־יעקב עצר אותה בחזקה וידבר בקצר רוח ונפש נפעמה מאד: „כמוך שרתי חשב גם יוסף בכעסו והותו, כמוך מאס גם הוא עיר והמונה, כמוך לא חשב רעים ובחברת אדם לא בחר, ויבחר להתבודד כמוך שרתי בשדה ויער, והנה הביטו והתמהו תמהו על היד הגדולה והנעלמה אשר תמשול גם במערכי לב איש גם במצעדי רגליו, בנפש ובבשר יחדו! שניכם נפגשתם בהגיוני לבכם להדאיב את נפשכם ביגון ותוגה ומכאובים רבים, שניכם לא האמנתם בטוב עוד ותאמרו נואש לכל תקוה ותוחלת, שניכם שנאתם שאון עלזים, חברת רעים להתרועע, ותבחרו שבת בדד לשכוח ולהשכח, ושניכם אל מקום אחד הובילו רגליכם אתכם היום, למרות חפצכם ומבלי אשר ידעתם כל מאומה. — יוסף כספי, שרתי, הוסיף בהרימו קולו ובהניפו את ידו אל החדר אשר יוסף בו, יוסף התנך האמלל אתנו הוא היום בזה!"— — —

„הה אלי!" קראה סידאניע בבהלה גדולה וצלה ואישה קפצו ממקומם ויחרדו וינועו וידמו כמו אבן, כי יוסף נדחף עתה מחדרו כחץ מקשת ויעמד לפניהם בפתע פתאם, וברגע זה מעדו קרסלי סידאניע ופעמיה נמוטו ותנוד ותניע ותפול בזרועות מחמל נפשה הפרושות. —„אמותה הפעם!" התיפחה העלמה בלב נשבר לרסיסים.

תכס את פניה בכפות שתי ידיה ותבך ותרד בבכי, אך כאשר נזלו דמעות עיניה ותזרמנה, כן שקעה איש כאבה הקודחת בקרבה וכן הוקל לנפשה מכבד משאה, ורוח לה מעט, ורוחה שבה לאט לאט למנוחתה, ותבט בפני בן־יעקב בעינים מפיקות חמלה ותחנונים, ותשאף רוח ותאמר: הן השברתי קדרתי ונפצתי ככלי יוצר מדבריך אדוני אשר השמעתני על דבר יוסף, ובכל זאת תחויש לה נפשי כי רוח לה מעט בתתי תודה ובשפכי את מרי שיחי באזניך, וגם נכון לבי בטוח כי תשמור סוד זה אשר דלית מקרב לב נערה עניה ולא תגלה רעתה ואסונה בקהל, ואם רק למען יוסף רעך אשר אהבת,— כי איש חמדות ישר באדם זה, ישכח באחרונה את הנערה האמללה אשר כדבריך אדוני אמנם לא תשוה גם באחת מאנחותיו, וינחם אחריה בזרועות אשה טובה, מתת אלהים אשר יפיל חבלו בנעימים כבור נפשו לנגד עיניו, ואנכי — אנכי אדענו מאֻשר בארץ ותהי זאת נחמתי בעניי, בשאתי את גורלי המר בדומיה, ולמה זה ידע יוסף כי אגוע בעון חטאתי ונפשו הזכה תאבל על מוסר אולתי כי נורא?״ —

„אבל מדוע זה תרשיעי את נפשך גברתי היקרה? התחננה צלה בנשקה את ידי סידאניע באהבה, ומדוע זה תטפלי עליך עון אשמה, ואַת רק שגית שגגת נעורים כי לא ידעת להזהר עוד, ואלהים העביר גם שגגתך זאת וימנעך מבא בידי איש און אשר התעה את לבך רגע, ועתה הלא כבודך חדש עמך וגם ידיך לא אסורות, ומדוע זה תתהמי ותשתוחחי כאלו היית בכל רע?״ —

„אנכי רק אחת אשאלך, ענה עתה בן־יעקב, לוא היה עתה יוסף בזה, וישמע את מדברך הנאוה וידע את הגות רוחך הטובה, לוא ראה את דמעות עיניך הנובעות ממקור טהור כמעין לא אכזב, לוא היתה כזאת?״ —

„לוא היתה כזאת, החליטה סידאניע, כי עתה אמרתי לקירות ביתי: נפלו עלי וכסוני; ולאדמה: פתחי פיך ובלעיני כשאול חיים!״ —

„טוב דברת שרתי, ענה בן־יעקב, אך לוא לא נפלו קירות ביתך כמציתיך ורק יוסף התפלל לרגליך עתה, ותחת האדמה אשר לא האזינה לך, לוא פתח יוסף את פיו, ואף לא לבלעך כשאול

כי באמנה חולה האיש הזה מאד ואסונו עוד יגדל שבעתים כי ימאן להרפא, ימאן להלחם נגד אהבתו זאת אשר תצמיתנו, ונפשו מאנה להנחם, ואם לא אפוא הוא הדבר אשר דברתי? — האמלל הזה השליך נשקו מיד ובפתגם על שפתיו: „אין חכמה ואין עצה ואין תחבולה" יכרע תחתיו ולא יעמוד, ואהבת עלמה אשר אולי לא תשוה גם באחת מאנחותיו פעלה כל זאת, ואם לא השחוק הוא שרתי? —"

עתה לא יכלה סידאניע להתאפק עוד, ותספיק כפיה ותפול על הכסא אחרנית ותקרא: „אכן שחוק היא אדוני, אבל שחוק נורא ואיום, שחוק קורע לב ונפש, שחוק אל נקמות על הנפש החוטאת בהאבקה עם כל מצרי שאול יחד. — אויה לי! נחלה מכתי מנשוא!" הוסיפה בקול כחולה כי שם כאבה הנורא מחנק לנפשה, ותדום ותתנפל אל זרועות רעיתה הנמוגה אשר חבקה ותנשק לה באהבה ותחנונים, אפס כי גם היא החרישה בעצמת מצוקותיה ותאלם דומיה בראותה בצרת נפש גברתה ולא יכלה להושיע לה, וגם הערמאן הנבוך ישב דומם כאבן בהביטו במגינת לבו על המהפכה הנוראה אשר הפך אדוניו היום, ותהי דממת מות בחדר, ותשמע רק אנחת תמרורים חרישית, עד כי גם בן־יעקב התפלץ ממראה עיניו וממשמע אזניו ויירא ויצר לו כי לא ראה תוצאות למבוכה זאת. — והנה סידאניע התאוששה פתאם ותקפץ ממקומה ותקרא: „לא! לא אשתה אותו לנטפיה, אבל אשתה אמצה פעם אחת את כוס התרעלה הזאת ויהי מה, אדברה ואגוע יחד! אנכי הנפש החוטאת הזאת, אנכי חמסתי את נפש יוסף האמלל, אבל גם את נפשי אני חמסתי וגם בעצמותי שלחתי רצח, כי אויה! — פני הנערה נעוו מכאב לבה הסוער להפיצה, שפתותיה רעדו ותדבר רתת: כי... גם אנכי... אהבתי... אהבתי ורגשות לבי זרו לי... אהבתי את יוסף ולא ידעתי נפשי, גרשתיו מפני באולתי ולא ידעתי כי יקר היה לי מחיים... ואחרי הידעי, אויה לי! אחרי הודעי נפקחו עיני ואראה כי רמסתי את אשרי ברגל גאוה, וירמוס לארץ נפשי אליל תהו ואון אשר בחרתי בו לבשתי ולכלמתי... ועתה צחקה נא אדוני אב תוכל! — — — אבל מה זאת עשיתי! קראה פתאם בחרדה גדולה, כי נחמה על אשר נהפשו תעלומותיה ומצפוני לבבה לפני איש זה, ותתחלחל

עושה במלאכת אביו בדעת ובכשרון וחרוץ במסחרו כאחד הסוחרים הנבונים אשר ידעתי. התענגתי על העלם הזה ואבקש קרבתו ובא בדברים אתו, וכאשר הוספתי לדכירו כן גדלה אהבתי אליו, על ישרת לבו וטוב טעמו, ענות רוחו ותבונת כפיו, ואקנא באביו על בן יקיר זה, אשר אמנם גם הוא ידע את ערכו ויאהבהו כנפשו. — העלמה העניה נסתה לקום, כי חשבה לברוח ולהסתר ממדקרות חרב אלה אשר פגעו בלבה הנענה, אך רגליה בגדו בה ויצוריה יחד היו לאבן ולא יכלה למוש ממקומה. ובן־יעקב הוסיף ויספר: כשבועות שנים ישבתי אז בווראטנא, והאמת אגיד לך שרתי, כי גם כאשר כליתי את מעשי בעיר ההיא אחרתי שם עוד ימים אחרים, כי נעמה לי מאד חברת האנשים היקרים בבית שלמון הנדיב, ואף כי חברת בנו הנחמד, אשר הוספתי אהבתו יום יום עד כי כמעט לא יכלתי להפרד מעמו. — וככל זאת, בשובי אל עירי ואל מלאכתי בביתי ודבר לא היה לי בווראטנא, השכיחו המון עניני וטרדותי לאט לאט את בית שלמון מלבי וגם את עלם חמדות זה לא זכרתי עוד. ככה נפגוש בדרכנו עלי חלד בהמון אישים ומקרים לטובה ולרעה, לענג ולנגע, וגלי החיים ישטפום וימחו גם זכר למו. — אך עתה שמעי נא שרתי והתפלאי והשתוממי. לפני ימים אחדים הובילונו רגלי שנית לעיר ווראטנא ולבית שלמון ידידי בדבר מקנה וקנין, והנה הכל על מכונו במקום הזה, הבית הומה עוד מהמון אדם ועבודה רבה וכסף תועפות לו מכל עברים, הזקן עובד עבודתו באמונה, ויוסף, — הוא שם עלם חמדות, ילד שעשעי מלפנים — יוסף הוא המוציא והמביא כאז כן עתה, אבל הוא היה לאחר, ומגו ועד נפש יחד! העלם הזקין בלא עתו ויהי לאיש בלא יומו, פניו נפלו וידלו ועיניו העמיקי שבת, צחוק שפתיו חלף הלך ועצב ותמרורים לקחו מקומו, ותחת ששון עלומים רוח כהה ישפוך עליו כלו. האמלל הזה חולה הוא חלי כבד ואנוש, ומחלתו העזה אשר תינק את לשד חיתו זה ימים ושנים, היא אהבתו לעלמה אשר יעדה לו והיא לא אהבתהו ותפר בריתו אתו". „איה!" צעקה סידאניע מעקת לבה אשר השב להשבר, אך ברגע זה עצם בן יעקב את עיניו ויעצור ברוחו ויזורר בחזקה פעמים אחדות, ובכן לא התבונן בו איש כי שמע את צעקת העלמה וראה ברעתה, והוא מחה את שער שפמו ויאמר: „התעטשתי על דבר אמת!

תפחד, אך אנכי אחרת ראיתי בחלדי; ראיתי פה חנף ישחית ויתעב עלילה, ראיתי לשון רכה מנפש ועד בשר תכלה, וראיתי כי גם מקרי החיים ופגעיהם ישתרגו יעלו על צואר, ואין חכמה ואין עצה להנצל מפח יוקשים. — על כן לא אפגע אדם —"

בן־יעקב התבונן כי ארבות רגשות העלמה החלו להפתח, ויעמד את פניו ויהי כלא מישים, ובהעבירו את אצבעותיו בין תלתלי שערי הנהפה בכסף שיבה, הניע את ראשו ויאמר: „הביטו נא וראו! זקן אין אונים כמוני ישבח את החיים, יאהב בהמון ויאמין בטובה, ועלמה יפה וצעירה כמוך ישרתי אשר עיניה מלא עוד חלב אמה ושד עלומים כָּלָה, היא תשנא תבל ואדם עליה ותראה אך חתת ותפונה?!— אבל דור תהפיכות דור דעה זה, רבות ילמדו הצעירים עתה מאז, רבות ידעו ורבות יבינו, אך לצאת לקראת נשק במלחמות החיים ברוח נכון ונפש שוקטה, זאת לא ילמדו ולא יבינו היום, ועל כן לצל צרה יבריחו, ולשאה מרחוק נראה להם ישליכו נשקם מיד, ומשל בפי עצלים פתגם בפיהם סלה: „אין חכמה ואין עצה להנצל מפח יוקשים" ואולם יש חכמה ויש עצה ורק לב אין, בתי! — לא עליך נשאתי את המשל הזה ישרתי, חלילה לי מכֶּסֶל, מהרשיע עלמה רכה וענוגה כי אזלת ידה להלחם נגד פגעי החיים או נגד רכסי בן עולה אשר יעננה, ואנכי לא אדע שרש דבר נמצא בה — אבל אשר ראיתי אספרה למען תראי ונוכחת כי אמנם משפטי צדק, ותפונה והתיאש חטאת אולת ורעה רבה".

עיני סידאניע קדרו ובן־יעקב נשען על כסאהו בהשקט ובבטחה ויבער אש באחד מגלומי עלי המרורים אשר הציגה עתה צלה לפניו בכלי, ויעל עשנו ויספר:

ה.

„זה ארבע או חמש שנים היו לי מהלכים בבית סוחר נכבר בעיר ווראצנא, שלמון כספי שמו — פני סידאניע האדימו כתולע וישובו ויחורו רגע וילבינו כשיד, יצלה ואישה השתוממו ויהרדו תחתם, אך בן־יעקב לא התבונן על כל אלה וידבר דבריו בנחת ובאין אונס — בביתו ראיתי עלם חמדות, יפה תאר ואיש מראה.

עוד המלין על שפתי בן־יעקב וסידאניע באה אל ההדר, ובעוד רגעים מעטים הראה לדעת, כי אב ליופי ולחן טוב, באמנה בת מלך היא, וגם אמנם לא בת פרעה מלך מצרים — — — — — —

„וככל זאת, אמר בן־יעקב אחרי אשר נדבר את סידאניע כחצי שעה וגם עלה בידו להשיחה ולדובב את שפתיה היפות כחפצו, וככל זאת נפלאת היא בעיני גברתי, כי יעזבו בעלי הכסף את בתיהם בערי מושבותם וילכו לנוע בכפרים. — יום או יומים הן ינעם גם לי להתהלך בשדה ויער, לשתות חלב צאן ולראות שור בחרישו או בדישו. אבל שבוע ושבועים וגם ירח ימים?! — הן ישכח פה האיש את שפתו וגם יאלם דומיה, אם לא ילמד לדעת שריקת עדרים ולהבין שיחת חיות ועופות, לדבר בם בשבתו וקומו —"

„ולוא באמנה שכחו האנשים את שפתם, שפת מרמה ואון, השיבה סידאניע בצחוק קל על שפתיה היפות, ולוא שאלו בהמות ותורם ועוף השמים ספר להם כי עתה הטיבו דרכם ויאשרו בארץ".

„לא, כי עתה בהמה היו להם! ענה בן־יעקב גם היא בצחוק, ובמה זה יאלפונו בהמות וחיתו ארץ להיטיב דרכינו? האמנם נלמד תם וישר מחתול, צניעות וענוה מתרנגול ודרך תבונות מחמור על אבוסו? או כמה המרה בתי החולים אשר בנה הנמר לבני מינו, וכמה המה בתי הספר אשר בנה ליש לבני לביא? — לא כן שרתי, „שאל נא בהמות ותורך" הורה גבר מכה ומעונה בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו, „ואיש רעים להתרועע ואיש יחד פני רעהו" הורה גבר חכם מכל אדם, שלמה בן דוד מלך ישראל, ואני פי מלך שמור."

„אבל פה חנף ופה מרמה, אמרה סידאניע, האם לא ירעו ולא ישחיתו מכל חיתו טרף יחד?"

„סלחי לי שרתי אם אמר לך כי אמרי נואש אלה רק על שפתי תעלולי מליצים יכונו, ענה בן־יעקב, ואולם פה חנף ומרמה יסכרו ביד חרוצים, ותמת גבר ותבונתו תנצרני ותהי עליו סתרה. — חרדת אדם היא תתן מוקש, ואולתו היא תסלף דרכו, אך מה לנו ולאוילים? אנחנו הן נחכמה ולמה זה נירא רע?

„אדוני ישען אל בינתו מאד, נאנחה סידאניע, אין זאת כי אם לא נסית ברעה ועמל ואון לא מצאוך מעודך על כן תבטח ולא

פני צלה קדרו כמעט ותבט אל אישה אשר היה כאיש נדהם לשמע הדברים האלה, ובן־יעקב היסיף בצחוק ידידות: „נחמתי כי עשיתי, ולוא ידעתי כי בעלת בית טובה ומשכלת לי בזה כמוך, כי עתה לא מכרתי את שדה־טוב בעד כל הון. — אך אל נא יפול לבכם עליכם, כי אדונכם החדש הוא איש יקר ונכבד מאד והוא על כפים ישאכם אם תחפצו להשאר אתו ולנהל את ביתו ואת נחלתו זאת, ואם לא תחפצו להשאר אתו, כי עתה על נחלתי החדשה תשבו, כי כפר גדול וטוב מכפר שדה־טוב קניתי לי גם אנכי, אפס כי במכרי את הכפר לו הבטחתיו על דברתי כי לא אוליך אתכם מזה בחזקה, כי בן עיר הוא כמוני אני, וכמוני לא ידע גם הוא בין ימינו לשמאלו בכל עבודה אשר בשדה, על כן איש יודע ומבין דבר, כביר כח ידים ונאמן רוח דרוש לו לחפצו — —"

הערמאן ואישתו הודו לאדונם חסדו ונדבת פיו והוא החל לעשות מלאכתו בסכין ומזלג ובאכלו בתאות נפש שחק מטוב לב ויאמר: „אדונכם החדש רך וענוג הוא ומפונק מנוער, ועתה יישן שנת תמימים, עיף ויגע מעמל דרכו הנה. — יישן לו ולא נעירנו עד אם נשמידה את כל הכבודה הזאת אשר לפנינו, אך שבו נא אלי גם אתם ונאכלה ונשתעה יחדו".

„כמצותך אדוני", השיבה צלה, ותשב את אישה אל השלחן ויאכלו וישיחו את אדונם יחד, וכטוב לב בן־יעקב עליו ויקשב פתאם קשב ויאמר כמתפלא: „המנגנת היפה כבר חדלה מפרוט על פי עוגבה ואנחנו שכחנוה כמת מלב, אך האם לא תוכל לקדם את פני האורחים כמשפט לנערה משכלת כמוה?"

„בא תבא אל נכון, השיבה צלה, ועוד מעט מזער והצגתיה לפני אדוני, כי זה עתה שלחה לראות אם כלינו לאכול".

„אם כלינו לאכול, שנה בן יעקב בלעג, האם יראה: לנפשה פן נלחצנה לאכול אתנו? — אין זאת כי אם בת מלכי מצרים היא ותועבה לה לאכול את העברים לחם! — אך הלא כבר אכלנו ושבענו, צוי אפוא צלה והסיעו את הכלים הריקים ובת מלך — —"

בדברה אתני, על כן לא הכירותני. ואיכה אעשה כי לא תכירני האשה הזאת?.

„כי עתה אל תצא מחדרך עד כי קראתיך, ענה בן־יעקב, ואנכי אצא לפעלי ומצאתי לי גם תואנה להרחיק את אשת הערמאן מזה עד עת מצוא, או גם אביאנה בסידי, כאשר אמצא טוב ונכון לפני, אך בטח אלי ואני אעשה, — כי איש תככים אנכי וגם נסיתי בכמו אלה, הוסיף בצחוק, גם אנכי אהבתי בימי חרפי, גם אנכי אהבתי ואתיפח על סמל אהבתי, אפס כי אנכי לא כמוך נואשתי ידידי, כי אם גלהמתי וגם יכלתי. — חיה שלום אפיא עד ישובי והנחם ככל אשר תוכל —"

בן־יעקב הושיט את ידו ליוסף הנבוך ויצא, ויוסף סגר הדלת אחריו.

טז.

האדון בן־יעקב יצא את הדר יוסף רעהו אל אחד החדרים הנשענים על ידו, והנה הערמאן מחכה לו שם וצלה עורכת שלחן מלא ברכת ה' ותיפהו בטוב טעם בשושני ריח ובפרחים מרהיבי עין, ובעשותה את מלאכתה בהפין כפיה גם ישפתותיה נעות וקולה ישמע, בהבהילה את אמהותיה העוזרות על ידה למהר ולהחיש מעשיהן „כי האורחים הנעלים רעבים וצמאים ועוד מעט יבאו אל הלחם —"

„סלח נא האדון! אמרה במבוכה קלה בראותה את בן־יעקב בא, לא קדמנו פניו כאשר יאתה, כי באמנה לפתע פתאם הואיל אדוני לבקר בהיכלו הפעם על כן אין נכון לנו; אבל יואל נא אדוני לסעד לבו, ותשבע בצחצחות נפשו באכלו רק מאשר לו, לחם שדהו, דגת נהרו, המאת בקריו עם דבש יערו ופרי עצי גנו, הכל מאשר רק לאדוני ומאשר ברכו ה', אין דבר אשר קנינו בכסף —"

„הטיבות אשר דברת בתי, ענה בן־יעקב, וגם אמנם כפלים לי להראית את נפשי טוב בנחלתי היום, כי לא הרבה אתענג עוד על מתת אלהים זאת פה. הן מכרתי את הכפר וכל אשר בו להאיש אשר בא הנה היום אתי —"

בבית זה? „סידאניע ברזילי“. הה! הנערה הזאת היתה רוח חיי ונשמת אפי, הנערה הזאת היתה אהבתי הראשונה והאחרונה, הנערה הזאת היתה כלה יעודה לי, ובעודי שואף ריח בגדרה ונושק צל צלמה, נתנה ידה לאחר ואותי מאסה ותשליכני, ותרמוס לארץ נפשי וחיי לעפר השכינה — — התדע אפוא אדוני את חליי? —“

יוסף הסתיר את פניו בכפות שתי ידיו וידום בעצמת כאבו, אך אחרי החרישו רגעים מעטים התנודד ויקפץ ממקומו ויאמר: „וסידאניע ברזילי זאת היא אתי בביתי ובנחלתי, ובנחלתי זאת אשר רק על כן קניתיה מטך אדוני, כי אמרתי אקיצה בה לחיים חדשים, כי בעבודה ועמל כפים אסיע כעיץ את עניי ויגוני עם זכר העלמה האהובה והאיומה הזאת יחד מקרב לבבי הנדכה והנענה, ומה אעשה אפוא עתה? — הה, אברח ועין לא תשורני! —“

„אכן יפליא המקרה לצחק בך ידידי, ענה האדון בן־יעקב הנפעם ממשמע אזניו, אבל הלא איש אתה ולא לך ליאש את לבך ולאמר כי רק להתעולל בך מגמת פניו. הן השמעתני כיום כי עוד עזה אהבתך להעלמה הזאת אשר על דברת הערמאן בן משק ביתי „אבד אשרה בענין רע“. ומי יודע אם לא אתה הוא האשר הזה אשר אבד לה, אם לא עליך תאבל נפשה, ואם לא למחיה שלחך אלהים הנה, להטיבכם גם שניכם באחריתכם. — כי יעצתי, זאת עשה — הן לא יכירך פה כל איש, וגם אנכי לא הזכרתי עוד את שמך בזה, השמר אפוא והשקט בחדרך למען לא תראך סידאניע וגם קרבתך לא תדע, ואנכי לשכנה אדריש ובאתי בדברים אתה וכמבלי משים אחקרנה ובחנתי את לבה, ולוא גם דלתות נחשת לו ובריחי ברזל, אנכי אפתח סגורו ואבא אל מקדשו, ובלי תפונה אבינה אז לאחריתך ותהי לאל ידי להודיעך את משפטך אם לשבט או לחסד —“

„לחסד לא אקוה, ענה יוסף ויאנח מרה, תושיה נדחה ממני ונפשי כבר נואשה מטיבה, ובכל זאת אודך אדוני על עצתך, ואם גם לא אראה לצרות לבבי תוצאות. אפס כי תישנה אדוני בחשבך כי אין מכיר אותי במקום הזה, אשת הערמאן דסיכן אשר שרתה בבית ברזילי בעיר קקוא תדעני, ורק כי הלטתי פני והסבותים מנגדה

„כן הוא אדוני“ ענה האיש, יפה היא כלבנה וטובה כמלאך אלהים, אבל עצובת רוח היא ותאנח לרגעים, כי אבד אישה בעגין רע —“

„על כן ננסה לנחמה ככל אשר לאל ידנו, צחק הארון בן־יעקב, ומה שם הנערה כי נרע, הערמאן?“

„סידאניע ברזילי שמה, ענה הערמאן, ובת הארון שמואל ברזילי היא מעיר קק־א“.

ברגע הזה באו כלם הביתה, ובן־יעקב אשר אהב מתחלית דבר אל רעהו הצעיר אשר בא אתו בצחוק ובקול דממה: „זכיר נא ידידי ואל תשכח את שם הנערה היפה ועצובת הרוח, כי הלא איש צעיר לימים אתה ועליך לנחמה ושמחה מיגונה, ומי יודע...“

ופני האיש הצעיר חורו כמית וקרסליו מעדו ויחשוב לנפול אחורנית, אבל התאמץ ויתחזק על עמדו, ולמען הסתר את פניו מעין רואה, העביר את מטפחתו על מצחו כאלו ימחה את זעת אפיו בה, ויפן ויבקש את הערמאן לתת לו ולהאדון בן־יעקב הדר לבדם למען יחליפו את שמלותיהם הרטובות, ואך באו אל חדר אשר פתח להם הערמאן, וימהר האיש ויסגור חדלת אחריו, ויחזק בידי בן־יעקב ויתנפל לפניו על הכסא וישאף רוח ויקרא: „לא, לא ,ארע נפשי, לא ארע אם ער אני או הולם חלום אנכי! — האם אינני יוסף כספי מעיר ווראטנא, האם אינך אתה האדון בן־יעקב, ואם הכפר הזה איננו הכפר שדה־טוב אשר קניתי ממך בכסף מלא? לא, לא מקסם כזב היא, כי עיני יחזו, עפעפי יבחני, ויהי כל אלה, ובכל זאת התולים עמדי, החזיונות תהו יהתלו בי ובהמרותם יתעה לבבי ורוחי נבוכה! ואיה איפה אנהנו? האם בכפר שדה־טוב, אדוני? —“

„כי הוא, בכפר שדה־טוב, ענה בן־יעקב משתומם, אך מה זה היה לך ידידי? הלא בריא אולם היית בדרך, יעתה חלית פתאם ותדבר תהפוכות, ההסכן הסכנת להתחלות לפתע פתאם?“

„לא כן אדוני, לא פתאם חליתי“ ענה יוסף ויאנח במרירות, זה שלש שנים חולה אנכי ודומם אשא ואסביל את מחלתי האנושה כי אין תקוה לי להרפא ממנה; אבל לפתע פתאם נגעה בי עתה יד ה' ותקרע את סגור פצעי, וימקו חבורותי הישנות, על כן דברי לעו. — השמעת אדוני את שם הנערה הפורחת על פי הזוגג

עד חצי פניהם, כי הגשם לא חדל ומטר נתך עוד ארצה, ובכל זאת עמדו על מקומם ולא מהרו הביתה, וצלה התבוננה בהם בעד חלונה ותרא כי יתמהו האנשים איש אל רעהו על צלצלי העוגב וקול המשוררת כעל דבר אשר לא פללו לשמוע במקום הזה ותבין כי אדוני הכפר המה, והיא לא ידעה אותם לפנים, ותמהר ותרץ לקראתם, אך היא טרם הקריבה והערמאן אישה נגש אליהם ויקדם פניהם ביראת כבוד.

„ומה זה הערמאן? ישאל אחד מהם משתומם, הגם עוגב לך בבית? ומי זאת המשוררת אשר תשמיע בשיר קולה? האם אשתך החדשה היא אשר לקחת לך?"

„העוגב לאדוני הוא, ענה הערמאן וישתחוה, בין המון כלים ישנים מצאנוהו באחד מחדרי החצר הסגורים, והוא הרוס ונשחת מכלי, ותחמול עליו אשתי ותתננו על יד אמן ויתקננו ויקומם הרסיתיו, ועתה הוא כלי חמדה. אך הפורטת עליו לא אשתי היא, הוסיף בצחוק על שפתיו, כי אשתי עומדת לפני אדוני בזה —" וצלה נגשה ותשתחוה ותאמר: „נערה צעירה לימים היא אשר משרתת הייתי בבית אבותיה בעיר, ותכבדני להתארח אתנו ימים אחדים, והיא תשיר ותפרוט על פי עוגב, כאשר הסכינה בביתה, כי בת נדיב היא. אבל למה זה תעמדו אדוני בחוץ להרטב ממי גשם? יסור נא האדון אל ביתו אשר פניתי לו, וינפש מעמל דרכו, אשר בלי תפונה לא ערב לו כעת ביום סגריר וגשם מטר".

„כן דברת בתי, ענה אדון הכפר, האדון בן־יעקב, באמנה עיפים ויגעים אנו וגם רטוב אנכי עד שמלתי לעורי, אפס כי גם רעבים וצמאים אנחנו, הואילי אפוא בתי הטובה ומהרי להכין לנו לחם לאכול ותברכך נפשנו."

צלה מהרה אל ביתה כמצות אדונה והוא פנה אל האיש אשר בא בחברתו ויאמר: „וראה נא ידידי כי כמו על יום טוב באנו היום, הערמאן לקח לו אשה יפה וטובה אשר זה עתה ראיתי אותה בפעם הראשונה ועליו להכין לנו משתה שמנים כביום חתונתו, ואף גם עלמה משוררת אתנו ויודעת נגן בעוגב, ומה אנחנו חסרים עוד! — אך הגד נא לנו הערמאן, הגם יפה היא העלמה או הנערה המשוררת הזאת?"

סידאניע נאנחה ותדוב, אך דמעות עיניה ידדו על לחייה באין הפוגות, וצלה התבוננה בה ותחבקנה בזרועותיה ותשק לראשה ותלחצנו אל לבה באהבה. „סידאניע גברתי הטובה, הלא הבטחתיני הלא נשבעת לי כי תנחמי, כי תשכחי ימים עברו ושנות ראית רעה לא תעלי על לבך, ועתה תחללי את שבועתך ומוצא שפתיך לא תשמרי, ותבכי ותתני את יגונך למשול בנפשך? אל נא סידאניע יקרה! —"

„כן הוא צלה יקירתי, ענתה העלמה הבוכיה, אך אם ימלאו העבים מים התצוי עליהם מהמטיר על הארץ מטר? ואיכה אצוה על דמעותי כי לא תזרומנה, ולבי מלא על כל נדותיו, ועיני מקור דמעה? —"

„ומה אחרית כל אלה? קראה צלה מנהמת לבה, אם תגעי כפצעיך לרגעים כי עתה לא ירפאו עד נצח! —"

„וגם אמנם לא ירפאו! נאנחה סידאניע, אך פתאם התעודדה ותתחמק מזרעות צלה ותמחה את דמעותיה מפניה ותאמר: לא, לא נאוה לבת עשרים לבכות כבת שלש, ואנכי בכיתי ואתאונן כמו ילד על כן בושתי וגם נכלמתי! ובאמנה מה זה ימריצני לשוב למקום זה שבעתי רגז, אם לא את תגרשיני מהסתפח בנחלתך? ואת הן לא תשלחיני מפניך, הוסיפה בצחוק חן, אם לא אוסיף להעציבך בתאניה ואניה — או האם שגיתי צלה יקרה? —"

פני צלה הפיקו נחת לדברי סידאניע אלה ותפתח את שפתיה לענותה חן ותחנונים, אך סידאניע שמה ידה על פיה ותשק לה על מצחה, ותמהר אל חדרה, ותשפוך את לבה הנפעם והנענה, בנגינות עלי עוגבה, מנחמה הנאמן בימי עניה ומרודה, ותגישא נפשה בשירה, ותרומם מעפרת תבל ומציקותיה, ואצבעותיה הקרו נעימות כהקיר ביר מימיה להשיב נפש שיקקה. —

טו.

צלה עודנה יושבת על חלון חדרה ותופרת, ואזנה תתענג על שיר סידאניע ומנגינותיה, והנה מרכבה מרקדה תסור אל החצר ואנשים שנים ממהרים לרדת ממנה. האנשים האלה היו עטופים באדרותם

איש כזה אשר הסכין בחיי העיר ובשאון המסחר והמונו, הוא לא יקנה לו נחלת שדה לשבת עליה לעבדה ולשמרה, כי אם על יד סוכנו יתננה, ואיפה ימצא לו בן משק לנחלתו חרוץ במלאכתו ואיש אמונים כהערמאן בעלי? —"

רוח קדים הרישית יכה גלים בשדי תבואות ועצי הגן ינודו, ינועו ראשם ויזיקו נטפי מים אל החלון אשר צלה וסידאניע עומדות עליו, וסידאניע ישאפה רוח ותעצר ברעותה מסגור את החלון הפתוח. „אל נא צלה, אמרה, כי נטפי מים אלה ישיבו את נפשי העיפה ורוח חיים יפח באפי רוח קדים זה. ומה נעים החזון הזה לעיני! — יום סגריר לפנים, בעיר כי ירד גשם, חדר בחדר באתי לחחבא, כי מהתענג ומרֹך יראתי הצג כף רגלי על ארץ גֻשמה ביום מטר, פן אטנף נעלי ושמלותי תרטבנה; לא כן אנכי עמדי היום, עת יזרמו מים עבות וקול יתנו שחקים, עת ירעם בשמים ה' וחציו יתהלכו ארצה, עת ינהג בעזו קדים וירקד כמו עגל יער, אז כהולך בחליל אתהלך תחת שמי ה', ולוא גם ארחץ הליכי במי ברכים וכל לבושי אגאלתי, כי ארחץ בנקיון נפשי והזכותי לבי, להביט מעללי אל אדיר ונאור ולהתבונן בנפלאותיו כי רבו. ושכחתי עניי ועמלי, ושכחתי נודי ומרודי, ותלאותי לא אזכור. — האח צלה יקרה! ומה יקנא לבבי באשרך, בחבלך כי נפל לך בנעימים! אַת אמנם הֻטַלְתְּ ערומה למשברי מים ובערי עדים עלית מתהומות, ואנכי? — מי זה לידי יתקע כי לא מחר אגרש מנוה שלום זה, כי לא מחר יאלצני אבי לשוב לבית אמי חרגתי, להשתעשע במוסרה הטוב ולהתענג בתוכחתה כי נעים? ומי זה יערבני כי לא עתה יכרו עלי חברים, ר' ופסי השדכן ואשת אבי הטובה למכרני בשלישית? — הה צלה נעימה! חבלי שאול ומכאוביו, חמת מלאכי זעם ושבט אפם ענות הנפש החוטאת בהשפטה, אנכי שבעתי כל אלה בחיים חיתי, ומידי אשת אבי היו לי באמור אלי כל היום: אַת היית בעוכרך ואַת הרסת את אשרך בידיך, כי את יוסף גרשת מפניך בגאותך ולאסור את אדמון אליך בעבותות אהבה לא תביני באולתך". — הפכך לא־אם! את יוסף גרשתי מפני באולתי, ואת אדמון שנאתי כי נבונותי, אבל ראש דבריך אמת ומשפטך הקשה נצב לעולם, אנכי הייתי בעכרי ואנכי הרסתי את אשרי בידי, ומה תקותי בחיים עוד? — אויה לי! —"

ואנכי אחתום מכתבי בעת בנשיקה מרחוק, הן בעוד ימים ארבעה או חמשה אחבקך בזרעותי ואנשקך במו פי.

צלה."

ד.

גשם נדבות זרזיף ארץ, יהיה אדמה וכל אשר עליה, וצלה וסידאניע רעותה נשקפות בעד החלון ומתבוננות על טוב ה', כי יריק שמים זהב מעליהם לתת אכל למכביר. — מה שנו פני סידאניע מאז אשר ראינוה ביום שמחתה בית אביה! לחייה המלאות כחושו והלבינו, ועיניה הגדולות והשחורות כאלו הגדילו והשחירו מבתחלה, צחוק שפתיה היפות חלף ואינו ותוגה חרישית לקחה מקומו, ותמונתה כלה כאלו המכה מעט, באלי עתקה בכל תלאותיה; אך כל אלה יתנו עוד לוית חן ותחנונים לה, ישפכו עליה רוח אהבה וענות צדק והמה יכללו יפיה, עד כי כל עין רואה תעידנה כי נעימה היא עתה מאז ותיף עוד מאשר היתה.

„האין זאת סידאניע? אמרה צלה, אך תצמא הארץ למים וגשמי ברכה ישוקקוה, והאדמה אך ישתתה ותרוה, ויכל הגשם ומטר לא יהיה עוד. אות ישבע וברכה הוא, ועל דברת האכרים היודעים פשר, מאה שערים ימצאו בשנה הזאת. — לוא ישאלני אדוני אותי, כי עתה לא יעצתיו למכור את נחלתו כיום".

„אבינה, אמרה סידאניע בצחוק קל, ולוא אותי ישאל לא יעצתיו גם אנכי כזאת, כי מי זה יערבני אשר תשארי את על מקומך אם ימכר הכפר לזרים ואני אנה אני באה אז? אך האם כלה ונחרצה היא כי ימכור אדונך את גן עדן זה?"

„אירא פן כדבריך כן הוא, ומי יודע אם כבר לא נמכר לצמיתות, כי גם מביני דבר היו בזה ויתורו את הכפר ויערכו את ערכו במצית הקנה, ובלכתם רגידו לא כחדו כי כגן עדן הארץ לפניהם וקונה מאשר —"

„ומי הוא המאשר הזה?" שאלה סידאניע.

„שמו לא ידעתי, ענתה צלה, אך זאת אדע כי בן עיר גדולה הוא, סוחר נכבד ועשיר גדול, וגם על כן נכון לבי בטוח,"— כי

שנותיו כישנות עולם ולבקרים יופיע ויצא לאור חדש, ספר כתוב באצבע אלהים ונקרא בשפת כל איש אשר יתבונן בו, ומה לך לספריך הדלים, וספר הספרים, ספר הגדול הזה, ספר הטבע פתוח לפניך בכל הודו והדרו, — תקראי בו וחיתה נפשך, ותאורנה עיניך ולא תראינה תהפוכות עוד! — — וראי נא סידאניע יקרה כי כל דבר אשר תמצאי בו חפץ ימצא לנו גם מבלי אשר נבקשנו. — הבית אשר אנחנו יושבים בו גדול ורחב ידים הוא מאד, לפנים שכן בו אדוני הכפר, אחד מאצילי הארץ, ומעת אשר היה הכפר נחלה לאדוננו היושב בעיר, רב חדרי הבית סגורים על מסגר, כי אין יושב בם. והנה זה לפני ימים אחדים צוה אותנו אדוננו במכתבו לפתוח את דלתות החדרים הסגורים ואת חלונותיהם, ולטהר את הכלים אשר בתוכם למען לא יעבשו כלה תחת מסגרותיהם. עשיתי כמצוה וארא כי עצלות ושפלות ידים שלטו לפנים בבית הזה, כי מצאתי את חדריו מלאים כלים יקרים אבל נשחתים מאד, ובתוך המון הכלים האלה מצאתי גם כלי בתבנית עוגב, כלי שיר ישן נושן מכוסה באבק ועפר, ובין ארבעה וחמשה מיתריו אשר נשארו לו לפלטה, שממית בידיה תתפש ותארוג קוריה באין מעצר. — לולא הוחלתי לבואך סידאניע יקרה, כי אז לא שמתי לבי להעוגב הישן הזה, אבל למענך שמחתי עליו כעל אוצר נחמד כי ימצא, ותהי ראשית מלאכתי לטהרו ולהסיר חלאתו ממנו, ובעצת כהן הכפר מודעתנו היודע ומבין בשיר, קראתי לי חרש אמן ויתקננו ויחדש את פניו ביד חרוצים, ועל דברתו כלי יקר הוא עתה, עד כי גם כלי שיר חדשים לא ישוו בו. גם עוגב ימצא לך אפיא בבית צלה אמתך, ואם דבר כזה עלה על לבך מעודך גברתי הטובה והיקרה? — אפס כי גם מנצחים בנגינות לנו, משוררים נפלאים אשר יחברוך בשירם וזמרם ויענו למנגינותיך בנועם קולם להפליא, — משוררים בעלי כנף ונוצה אשר יזמרו משכיל וירנינו מוצאי ערב ובקר. —

קול צלצל הפעמונים אשר בצוארי הפרים בני בקר, קול הפרות הגועות, קול שריקות עדרים, קול מצהלות הרועים עם קול בארי כלבי ברעו עולה עתה באזני. מקננו ישוב מן השדה ועבודת הערב תהל בביתנו. תנעם לך ערשך אפוא, תערב שנתך לך סידאניע יקרה,

תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך, ושב ורפא לך, כי חילה את סידאניע ובביתי תרפאי. אך אל נא תתמהמהי! —

צלה."

יג.

"אמך הרגתך? — ומה לנו ולה? תתגעש ותתקצף לה בנפשה שבעה, בעסה מרים מנגדי ואחת היא לי אם לישבט אם להסד תשפטני, אם אך את את נפשך הצלת. יד צלה הארורה בזה! התרגזה אשת אביך בשמעה כי נואשת מחתנך יתגזרי אמר לבקר בביתי עד כי נואש גם הוא ממך, ויזמן ה' הוממה! קראתי אנכי בחמין עליצותי בהתבשרי כי הופיע על עצתי זאת ויט אליה לבך. אות היא לי כי עוד נכונים לך ימי אורה וישע. — מהרי אפיא ובואי סידאניע יקרה, חושי אל תאחרי. אנכי פניתי ביתי, הכינותי לך מבחר חדריו, והטבע גם הוא יעזור על ידי להרהיב נפשך ולהחיות לבך ממראה עיניך אשר תראי בשדה ויער. כי דישאו הר וגבע ועמקים יעטפו ירקרק חרוץ, לבשה אדמה בגדיה החמדות והריש מצל יעדה עדיו וחליתו, מבין עפאים ממעל מנעימי זמירות ירהבו אזן, ונהר פלגיו מתחת, כסף נבחר לשמחה עין רואה, פרחי ריח יציצו מסביב, ישאו ראשם בגאוה וגם יקדו ישתחו בענות חן לרוח צח שפים אשר יצחק בהם באהבה ויזיל בשמם להשיב נפש... הוא האביב, בהדרו ובתפארתו ובנועמו!... והאביב הזה אשר חדש פני האדמה ויעוררה לתחיה, יחדיש רוח נכון בקרבך ויעיך ויעוררך גם אותך, והקיצות מחלומך הרע אשר חלמת בחשבת לילך אשר ארך יותר משנתים ימים, בחזיונות תהו, בנפול תרדמה על רגשות נפשך הטהורה! —

תשאליני מה המה הדברים הנחוצים לך להביא אתך מביתך: אין כל דבר, אענך, כי אם פניך הנעימים ולבך הטוב, וזולת זה רק בגד ללבוש תביא אתך, כי מטה שלחן וכסא כבר מוכנים לך וביתנו מלא ברכת ה'. עלי אפיא כל מחסורך ומבית אמך הרגתך לא תקחי כל מאומה. גם ספריך לא תעמיסי עליך הפעם, כי ספר גדול מאד אתנו, ספר נעלה ונפלא, ספר עתיק יומין וחדיש יחד, ספר אשר לא תכיל הארץ גדלו ומספר עליו רב ממספר עלי עין כל יער, ספר אשר

הרחיקי ממך והתבונני בדברי ובדבריך, וידעת אם לא טוב לך לישאת רגע ח־פה מבנית גילך השמחות לאידך, מהיותך אמללה כל ימי חייך, — ואמללה באמללות תהיי אם תתמכרי לבן חשכים זה בעד כבוד שמו, והוא גם בעפר רגלך לא ישוה. — או האמנם אהבת ותאהבי עוד את קארל אדמון ובאהבתך כי עזה תחזיקי בו עד היום הזה? אל נא תחפזי להשיבני הן על שאלתי זאת, כי לא כן הוא סידאניע. ערום לבך נגדי ורגשות נפשך כספר נגולו לעיני, ובכן ידעתי את הגות רוחך, אף כי שמרת לפיך מחסום ותסתירי סודך ממני בעודי עמך. — לא אהבת את אדמון מעודך ואף כי עתה, ורק למען רעיותיך בחרת בו למען תראינה בכבודך, למען תקנאינה בך בקרא לך שם דאקטאר, אשת אדוואקאט או בעל פקודות, אבל סידאניא! יראה אנכי מאד, כי רעיותיך אשר אמרת להכבד על פניהן, רעיותיך אלה תלעגנה על משבתך או תנודנה לך בהיותך לאשה לבן שחץ חסר לב זה, ואַת תבושי משברך ונהמת באחריתך.— אם בינתך לא הסתתרה אפוא, אם רוחך נכון בקרבך עוד, ואם חפצה בחיים אַת, כי עתה אחת דברתי ואותה גם אשנה ואשלש, פתחי אגודת מוטה בטרם נוסדה לעולם, השליכי את אדמון מלפניך וברכי את אלהי חסדך אשר הסב את לבו הנאלח אחורנית למען תמלטי מידו. — ואך אם יראה ורכת הלבב אַת מנתק את מוסרותיו ביד חזקה, ואם בושה את מהפר את בריתך אתו בעירך ובבית אביך, פן יתלוצצו בנות גילך ותכלמי ימים אחדים, הלא בית צלה אמתך לפניך! — בואי נא אלי ואתי תשבי עד אשר ירף אדמון ממך כי ימצא לו אחרת להתעשר בה, וחדלו גם בנות עירך מהשיח בך. — האח גברתי הטובה והיקרה! רוח מלאה תקוה יפעמני בכתבי ולבי ינבא לי כי תשמעי לעצתי זאת לטוב לך, ומה יכמרה בשרי לך, מה תחרד נפשי לקראתך ומה ישיש עליך הערמאן אישי אשר עינו לא ראתך ולא ידעך, ואזנו לא שמעה את נועם מליך ויכירך ויתן כבוד לשמך, כי ערב ובקר וצהרים ארבר בך נכבדות, ובאשמרות אהגה בך באזניו. האח! ומה תגל נפשך אַת בראותך את אשר צלה אמתך אשר אהבת! תראי כי לא בצל הזהב אשר ולא כבוד בצל גאוה, ורק בצל שלות בית אשר וכבוד וחיים; תראי ענג ולא בבית מרזח, תראי אהבה ולא במשכנות גאים, תראי כי אהל ישרים יברך,

י״ב

„נפלתי משמים ארץ בקראי את מכתבך אשר יחלתי לו מחריש ועד קציר. קארל בחייך ימאן בך אם ימעיט לו אביך ממכסת הכסף אשר הבטיח לך ואביך קצרה ידו מתת לכם הון רב כזה? נבלה כזאת יעשה איש המעלה הזה ואת עוד תריבי ריבו ותחפצי צדקו? הה סידאניע איך נואלת! לו הייתי אני תחתיך כי עתה הכיתי לחייו בחרפה, מלאתי פניו קלון ואתן לו מגנת לב תחת דודי ואהבתי, והשלכתיו מפני כנצר נתעב. — ידעתיני סידאניע כי הכבי לא יבין חנף ואשר יחשב לבי איתו תדבר לשוני וגם אדע לכנות דבר בשם הנכון לו, ובכן אומר לך סידאניע כי המעשה אשר יאמר אדמין לעשות, להפר בריתו אתך שנתים לימי כלולותיך אם לא יתן לו אביך מלא ביתו כסף וזהב, הוא רצח ונבלה מאין כמוהו. ידעתי את האיש הזה ואת שיחו ומיום ראותי את פניו לא אוכל נשיא אותו, ידעתי כי רק למען בציע בצע בקש את ידך, ואולי גם יפיך לקח לבו רגע, כי את סגלת נפשך הוא לא יכיר ולנדבת לבך לא יבין, ידעתי כי כגדל גאותו וגאונו כן תקטן נפשו בקרבו, וידעתי כי ריק ופוחז הוא בכל חכמתו אשר יתהלל בה, אך זאת לא ידעתי כי כה משחת מלב אדם לבו עד כי יגיש את אביך וילחצנו למכור את נחלתו ולתת לו רב מאשר תשיג ידו, ולא יבוש ולא יכלם להגיד לך בפיו ובשפתיו אלה אשר נשבע לך בהם אהבת עולמים, כי אם לא ימלא ספקו, יפנה ערף לך ויעזבך, איתך גברת יקרה, אותך תפארת עלמות אשר למעני עשית מדהה ותעזבי החתן דגיל מרבבה, אוהבך באמת ובתמים. — הה! תסמר שערת בשרי להשערוריה הזאת. אבל בעצם כעסי וחמתי תאיר תקוה טובה פניה לי, ותהי זאת נחמתי כי אולי תפקחנה עיניך בעוד עת, בראותך את אדמין זה אשר התנוסס מרחיק ביפעתו לעיניך, בראותך כי לא זהב טהור הנהו גם נחשת קלל איננו כי אם חרש מחרשי אדמה, ובעטת בו ותנתקי את מוסרותיו, חבלי כביד שוא אשר אסרת לו בהם, וחלצת נפשך ממוקשי עולב. — תקצפי סידאניע? תאמרי כי יעצתי בשת לנפשך, להפר שנית ברית, לעזוב גם את החתן זה ולהיות לחרפה לשכניתיך מסביב? — אבל דסידי נא יראת הבל מלבך וכלמת שוא

אותן אֶצל ארוננו ממקנהו הרב ויתנן לי ביום חתונתנו. ומה אהבתי פרותי הטובות אלה! — התזכרי עוד סידאניע יקרה איך נטינו מני ארח ונברח בבא פרה לקראתנו אם הלכנו לשוח בשדה, כי יראנו פן תפגע בנו ותנפנו בקרניה? — לא כן אנכי עתה, בבקר בבקר אתן בליל חמיץ לפני פרותי, ובאכלן על אבוסן את הבריה, אשב לרגלה על הדומי, ואחלוב את חלבן אל ספל העץ אשר אחזיק בין רגלי בטח כאחת השפחות אשר בין המשפתים.— מזוינו מלאים מכל תבואות הארץ, מפרי האדמה ומפרי העץ, ומכל אשר יאכל לכל נפש לא נקנה פה כל מאומה. כי גם היאור יתן לנו את דגתו, הדבירה את דבשה והתרנגולת את ביצתה, ובמכלא הן צאן לנו ואוזות רועות באחו וכלוב מלא עוף כנף, וכל אלה נתן אדוני הכפר בידינו ו,א ידע אותנו כל מאומה, כי מושבו בעיר רחיקה, ואת לב אישי מצא נאמן לפניו.— כסף אין לנו וזהב לא יבא באוצרנו, כי הלא רק מאשר לאדוננו נאכלה ונשבעה ואל כלינו לא נתן אבל מה לנו לכסף ולזהב? אין כסף גם למלאכי מרום במרום, גם גרה אחת אין בצלחתם, והמה ששים ושמחים! —

„ועתה מה שלומך אַת סידאניע יקרה? ומה שלום חתנך ושלום כל בית אביך? — העיד לא הפך נמר את חברברותיו ואמך חרגתך את לבה העקב? — העיד הישפנים עם לא עז ואביך עוד לא ימצא און לו להיות שורר בביתו כמשפט? וימי כלולותיך עד מתי ימשכו? מתי תהיי לאשה לבחירך זה רצתה נפשך? — האה סידאניע יקרה, לו יכלתי לחבקך בזרעותי ולנשק לך על מצחך הצח משלג ביום חתונתך וביום שמחת לבך! אבל שאלתי זאת לא תבוא וחפצי מרום מנגדי, כי אם גם עוד יכירוני מקימי בלבך הטוב כאשר ידעתי, אך רוח כל בית אביך זרה לי, ומה לאשת איש שדה כמוני בחדר משכית אשר לאשת ברזילי, אמך חרגתך הגבירה? — בקרב רוחי אחבקך אפוא ונפשי מרחוק תשק לך ולעת תשמיעיני ששון ושמחה אצהיל קולי תוך יער וכרמל, ותחגורנה גבעותי גיל והררי בשדה רקדו, ועמהם אצא במחול, כי תצאי מהפתך כלולה ביפיך ובהדרך ובתפארתך, ומתנוססת בתבת נפשך ובאשרך ובכבודך.

צלה."

לצון לי ואך התולים עמדי כאשר הסכנתי בהיותי אתך. אך זאת לא זאת! לא אתלוצץ ולא אהתל, כי אם באמת ובתמים אדברה אתך סידאניע. — שלשים נשאתי לאיש, והאיש הזה הוא סוכן על נכסי אדוניו בכפר שדה־טוב, ושמו הערמאן כרמי. — האח סידאניע נעימתי לוא ראית את אישי רוכב על סוסו ועובר בין העובדים בשדה וביער, לצות על ימין ועל שמאל בקול מושל, לוא ראית אותי בעזרו על יד החורשים או העובדים בגרנות בזעת אפים, ולא ראית אותו בשובו בערב מעבודתו, בחבקו אותי ובנשקו לי באהבתו ולוא גם הואלת ותראי את אשר אני עושה אז, כי אז השתוממת ואמרת כי נהפכה צלה בעוד לילה, מעיר פרא ליונה הומיה! — ומה נעים לי קני! שלשה ימים אנכי בזה וכבר הסכנתי עם כל אשר סביבי, וכל אשר יראני יאהבני וישמח לקראתי. — הכלב הנורא באדי עז הנפש אשר לא ינקה כל הקרב אליו, הוא כרת בריתו אתי אך ראה את פני, התנפל לפני ויתאבק בעפר רגלי, ויהי לאות כי הכיר בי את אשת אדוניו וגברתו; והחתול הערום אשר ביום בואי נס מפני ויתבונן בי מרחוק בעינים מפיקות ערמה ומזמה, כעיני אמך הרגתך ביום הפרדי ממנה, גם הוא השלים אתי עד מהרה, והנה הוא רובץ עתה לצדי, מתחכך בבגדי ומלקק את כפיו בלשונו ומעבירם על עיניו, כהמבשלת הזקנה בבית אבותיך בלחישה על עין הרע. — אך יותר מן הכלב ומן החתול, יתרועע לי שופט העדה, אבר זקן מאד אשר עוד לפני חמשים שנה היה שר עשרה בחיל הרוכבים, ועדי נחשת על חזהו לאות על גבורותיו אשר עשה על שדה קרב. — הזקן הזה כבר גלה את אזני על המון נסתרות שבהכפר אשר הוא כשופט ידע את כלם. על העבדים הנאמנים ועל המתפרצים מפני אדוניהם, על השפחות החרוצות במלאכתן ועל העצלות הרודפות אחרי הנערים, על בעלי בתים נאמני רוח ועל השולחים את בעירם לרעות בשדה אחר, על אנשי בליעל השותים לשכרה ושולחים בעולתה ידיהם ועל מאישקע המוזג החולק עם הגנב, ועל עוד המון דברים הנחוצים לי לדעת לטען ארע במי לבחור וממי להזהר. — תצחקי גברתי ותתניני לפושקת שפתים, ובכל זאת לא אחדל מספר לך את רב עשרי ומהראותך את כל כבודי, כי מאשרה אנכי ובאשרי אשיחך גם אתך. — שתי פרות לי ברפת, פרות בריאות בריאות ויפות מראה.

כי רק במשטר וסדר יכון שלום ושלות בית, ובמשטר וסדר הסכנתי מעודי.

„ואם יחסרון שלשים אלף הכסף חמשת אלפים, יפרע סדר ושלות בית תמוט? — שאל ברזילי בצחוק מר, ומה דעתך את פידאניע? הגם את חשבת זאת למשפט בתי?"

פידאניע הסבה עיניה מאביה כי נכלמה מדבריו ולא עצרה כח להביט בפניו, ואדמון החזיק בידו ויאמר: „אל נא אדוני ברזילי תדאיב את לב בתך בדברים אשר לא לרצון המה לה, ואנכי אחת דברתי ולא אשנה עוד, צוה נא להסופר ויכתוב, כי מחכה הוא לנו אדוני"

„וכמה?"

„ידעת גם אתה אדוני כמה."

„שלשים אלף?"

„שלשים אלף כסף במלואם וטובם, כאשר הבטחתני."

„או כאשר הבטיחך ר' ופסי, ענה ר' שמואל ברזילי ויפן אל אל הסופר ויאמר: כתוב."

„— הגביר המפורסם התחייב את עצמו לפזר לנדן כתו הבתולה המהללה מרת פידאניע סך —" שנה הסופר ויטבול את עטו ויעמוד.

„סך שלשים אלף כסף" — ענה ר' שמואל ברזילי בקול גדול.

„ולסלק קודם החפה ליד החתן במזומנים", הוסיף אדמון. —

פני ר' שמואל ואשתו קדרו והתנאים נכתבו ונחתמו למזל טוב ולשעה מוצלחת, וראה זה פלא ברגע אשר נשברה הקערה הראשונה לאות ברית עולם, בהגע זה נראה ר' ופסי השדכן פתאם בחדר המשתה, פניו צהלו משמחה ועיניו אורו לנוגה ברק הזהב אשר יקח בשכרו, כי האנחות אשר תדבקנה בהזהב הזה לא תגענה בו לרעה ומקללת אלה אשר מידו נגזרו לא יירא לבו. — מזל טוב! —

יא.

„שמחי פידאניע יקרה, ויעלץ לבך הטובה בגבירות, כי אמתך השובבה היתה לאשה כבודה, אשת חיל בעלת בית ונכסים, פרות ועזים ותרנגולות וגם א י ש לה, בעל בעמיו אשר יאהבנה. האח! התאמיני לשמועה פידאניע? בלי תפונה תדמי בנפשך כי חמדתי

„רע ומר הדבר מאד! קרא ר׳ שמואל באנחה שיברת חצי גיפי אם לא אכתוב לו בהתנאים שלשים אלף כסף ילך וישוב אל ביתו יאמר, ואנה נוליך את חרפתנו ואת חרפת סידאניע אז? —״

„נאלין הנך אפוא לכתוב לו בהתנאים בדיתצי, אמרה בז׳ ולמה זה תתמהמה?״

„אבל שלשים אלף כסף הוא כמעט כל הוני ורכושי, מר בז׳ ענה ר׳ שמואל בשפתים רועדות מחרפה ובעס, האם את כל הון ביתי אתן לו? —״

„על זה לא יפול לבך איש; השיבה מרים ברוח קרה, כי לא בדבר המלך יכתבו התנאים ולא בטבעתו יחתמו אשר יבא במשפט אתך על כל האמור בהם: — כי יעצתי, יכתיב לו כאשר יחפץ הוא ונתן תתן לו כאשר נחפץ אנו. — אך מהרה ועשה פן נהיה לבוז.״

„צדקת אשתי כי אין דרך לנטות, ענה ר׳ שמואל ברזילי כמתיאש, וימהר אל אדמין וידבר אתו באזני בתו בשֶׁלִי — „או שגית אדמין או השדכן כזב לך ואנכי הלא נשבעתי כי רק חמשה עשר אלף אמרתי לו.״

„אבל אנכי לא שגיתי, ואם השדכן כזב הלא — —״

„אַל נא בני, ויהי נא עשרים, ויהי נא חמשה ועשרים.״

„לא נאוה לאדוני ברזילי לגרוע ולהוסיף כאיש אשר יקנה שיר אי כשב או עז בשוק הטבחים, ענה אדמין בצחוק דוקר כמדקרות חרב, גם סידאניע יודעת כי שלשים אלף כסף הגיד לי השדכן בשמך, ואותם גם תתן לי בתמם אם הפצה בי סידאניע, וסידאניע הן תחפץ בי, או הגם בזה שגיתי יונתי?״

„רע עלי המעשה קארל, לחשה סידאניע באזני אדמין, כי תקשיח את לבך משאלת אבי ובקשתו ותכאיב לו מאד בעד בצע כסף. — אם יקרה נפשי בעיניך אל נא תמנע מחפץ אבי קארל —״

„יקרת בעיני מאד, לחש גם אדמין באזני אהובתו, אך אחת אשאלה מאתך, אל נא תעצרי לי לעשות את הטוב בעיני בדבר הזה, כי זאת לא אוכל סידאניע.״

פני סידאניע אדמו והירו ותדום, ואדמין פנה אל ר׳ שמואל ויאמר: „כן הוא אדוני ברזילי, מוצא שפתי אשמור ומחקי לא אסור-

הגיחו איש ממקומו ויתלחשו יחדו וישמרו את פיו, לשמוע כמה הוא נותן לבתו. גם אדמון אשר היה כלא שומע, כי התבודד את כלתו המאושרה בירכתי החדר וישיחנה אהבה ונעימות ותענוגות בני אלים, גם הוא התבונן היטב בכל הנהיה, וימהר וירד ממרומי שמי אהבתו החדשה ארצה, ויגש אל ר' שמואל הנדהם וידבר אתו חרש רגעים אחדים, והנה הלבינו פני המחותן כשיד וחטם החתן ארך עד למטה לארץ.

„ופסי!"

„שלשים אלף אמר לי!"

„חי נפשי כי אך חמשה עשר אלף!"

„ואיה הנבל הזה?"

„איהו?"

אך ר' ופסי לא יֵרָאה ולא יִמָּצא, כי באחד בתי המשקה הוא יושב חדר בחדר, שמה ישתה וישכח רגז המחותנים ושאונם לא יעלה באזניו. — „כי יובל יהמת לבית מועד לכל חי שם יִקָּבר, וכי יבא החתן למשתה התנאים לא ישוב עוד אל ביתו בגפו", את הפתגם הזה ישנה וישלש על כל כוס וכוס, והוא ינחמנו מעצבו ועמלו, ונכון לבו בטוח כי סוף סוף ינוחו הצדדים מזעפם, ועוד מעט יעשו שלום להם ושב אפם גב ממנו, ואז יצא אליהם לברך את הזבח ויבא על שכרו ביד רמה. —

„חמשה עשר אלף כסף אקחה אני? דבר אדמון רתת, וכמה זה יקח אחד החיטים כיום הזה? —"

„דבר כזה לא היה עוד לעולמים! ענה ר' גרשון עושה כובעים אבי החתן גם הוא חלקו, חמשה עשר אלף כסף לבני?!" צחק בשאט נפש, אף כי הכרת פניו ענתה בו כי גם חמשה עשר אלף כסף לא ראה בעיניו מעודו. —

אדמון לטש עיניו לאביו ויאלם דומיה, והוא דבר דברים נמרצים באזני ר' שמואל ואשתו, וישב אל סידאניע לשית בחלקות לה כבתחלה.

„ומה תאמרי עתה מרים?" שאל ר' שמואל ברזילי את אשתו אחרי אשר פנה אדמון מאתם.

„לא טוב הדבר שמואל" אמרה מרים.

„הכל נעשה יפה", ענה השדכן גם הוא בלט.

„וכמה?"

„שלשים אלפים."

אדמון רעם פניו כמעט: „ולא יותר?"

„גם יותר יתן אם אך. . ."

„החריש!" צוה אדמון בשפתים נעות מבלי אשר ישמע קולו כי ברגע זה פנתה סידאניע אליו ותעמיד הכן לימינו.

„נלכה אדמון."

„כמציתך סידאניע."

„למזל טוב ולישעה מוצלחת! ענה ר' ופסי וישתחוה אחריהם.

ולמזל טוב ולישעה מוצלחת הלכו הנאהבים מעדנות, ויבאו ויעמדו יחדו לפני ר' שמואל ואשתו אשר נבוכו מעט למראיהם. אדמון שאל את יד סידאניע מאבותיה בשפת חלקות ובענות גאון, כדת וכמשפט לאיש גדול ורם כמהו, ואבות סידאניע נתנו אותה לו בשאלת פי בתם ותאמר הן, כדת וכמשפט לאבות טובים ונאורים כמהם, והנה קול תקיעת כפים, קול משק נשיקות, וקול השדכן ברעו: „למזל טוב ולישעה מוצלחת!" ור' ברוך ספור התגנב ויצא מחדר המאשרים האלה בבשת פנים, כבשת גנב כי ימצא. —

בערב היום הזה נכתבו התנאים.

•

נרפא ערום אשר יראה רעה ויסתר, אשר יעלם ולא יצא החוצה ללות את המת אשר מידו נגזר, ככה נעלם השדכן כאשר הגיע הסופר לכתוב התחייבות הצדדים בהתנאים. — „הראש הגביר המפורסם ר' שמואל ברזילי התחייב את עצמו לפזר לנדן בתו הבתולה המהללה מרת סידאניע סך —" כותב התנאים טבל את עטו בהדיו ויבט בפני ר' שמואל העומד עליו כשואל את פיו: „כמה?" ור' שמואל הביט סביבו ויבקש את השדכן בכל פנות החדר. — „ר' ופסי!" — „איה ר' ופסי?" — „האם לקח אפל את ר' ופסי?" — „יבקשו נא אותו איהו!" — הסופר טבל את עטו גם שנית גם שלישית ור' שמואל עודנו כאיש אובד עצות כי ר' ופסי איננו, והקרואים

„גם האדון אדמון בזה? קרא בבאו החדרה כאיש אשר יתמה על החפץ אשר לא פלל לראותו, — אבל אצבע אלהים היא, הוסיף אחרי התבוננו כמעט רגע, באמונתי נשבעתי כי אצבע אלהים היא! — הנה אנכי בא לבשר את גברתי העלמה ברזילי כי מצא לה אביר הגביר חתן כלבבה, אדם אחד מאלף, איש גדול ורם, איש נעלה ונשגב בדעתו הרחבה ובמצבו הנכבד מאד. הלא הוא האדון המהלל, דאקטאר קארל אדמון, ואת מי אמצא בזה אתה? — את מי? — את האדון המרומם הזה בכבודו ובעצמו! — אצבע אלהים היא אפוא, כאשר אמרתי, אות הוא כי בחרה גם גברתי באשר בחרו אבותיה הטובים וגם האדון אדמון מצא את שאהבה נפשו. ור׳ ופסי השדכן יבא על שכרו כי רצה אלהים את מעשיו! — ומה זה תתראו בני? קרא כעליצות נפשו, בהתבוננו בפני הנאהבים אשר אורו כדבריו, — האם לא טוב השדוך בעיניכם? האח! יפי, חן טוב עם עשר רב מעבר מזה, ודעת ותבונה וגם כבוד וגדולה מעבר מזה, גם אלהים בשמים ישמחו לדבק זה כי טוב הוא! — אך אל נא תתמהמהו, כי אבותיכם המאשרים יחכו לכם ויחרדו לקראת בואכם לברך את אגודתכם ולכתוב את דברי התנאים והברית. לכו אפוא בני וגם אנכי אבוא אחריכם, אם חפצים אתם בי —"

„אם חפצים אנחנו בך? — האח, אמאר קדושי, מלאכי הנעים! קרא אדמון ויצחק בכל פה, אכן חפצים אנחנו בך, ובכל לב ובכל נפש! — וראי נא יונתי, הוסיף בהחזיקו כזרוע סידאניע ובהציגו אותה לפני השדכן המאשר, הביטי נא בפני אמאר העברי הזה לא עלם רך ובעל כנפים הוא, כי אם יהודי זקן ובעל פאות ארוכות, גם קשת לא ידרוך ועליו לא תרון אשפה, ובכל זאת יצא כברק חצו ויהם לב אבות ובנים יהדו, מקצה השמים ועד קצה השמים! — כן הוא, סידאניע יקרה, אמאר דבר בקדשו ועלינו לשמוע בקול דברו, כי אלהים אדירים הוא ומי זה ימרה את פיו ונקה! הכוני אפוא גברתי היפה ונבואה יחדו לאבותיך הטובים לקחת ברכתם, ברכת הורים, כאשר צוה ר׳ ופסי —"

„ליץ ללצים אתה קארל", אמרה סידאניע בצחוק חן, ותגש אל המראה ותטב את ראשה אף ערכה את שמלתה, ואדמון שאל את השדכן בלט: „ובדבר הכסף, ופסי?"

ניסי הנאור, במה תנחם אתה על מכיך בכבוד את בתך, אם תתנך זה אשר תשקיל זהב מחירו לא יעלה מעלה ולא יהיה לישר וגדול כאשר תקוה לרה סידאניע, כי אם על מעמדו אשר הוא עומד עליו זה שנים שבע, ישאר עד זקנה ושיבה? האם לא ראינו כזאת למדי בימים האלה? — — בן פורת זה יעש לו בית באחד הגדולים אשר בארץ, יחיה חיי רוזנים ויפזר את כספך אשר עמלת בו אחד בזעת אפך, וככה יעלה הון בתך בתהו ויאבד כטרם יכשר עוד איש למצוא חית ידו בחכמתו אשר למד, כי רועה יזוללים ירודף קדים הוא האיש הזה מנעוריו. ואם לא תהיה ידך פתוחה להמטיר עליו כעפר זהב בלי חשך, כי אז אוי אוי לבתך, כי יפגיע בה את עוני הוא. והיית גם אתה גם סידאניע הטאים. — הידעת אפוא גבירתי. הוסיף ר׳ ברוך בלעג, הידעת אפוא את הרעה הנשקפה לכם מהשדוך הנמהר הזה עם הארון קארל אדמון? —׳

ר׳ שמואל ברזילי סלסל את שער שפמו ויחרש ואשתו גם היא החרישה, כי לא מצאו גם שניהם מענה, ורק ר׳ יפסי השדכן לבדו לא נכנע מתוכחות פי ר׳ ברוך ולעגו, ויקם ויאמר: „אכן כי כן ידבר הארון ספ״ה. יהי כן אלהים עמדי כי במקום תורה שם חכמה! — אך משל הדיוט מה הוא אומר? „לשון ארכה לשיר ואין יכול לדבר ולאדם לשון קצרה ואינו רשאי", ואם בישאר כל אדם כך, בשדכן כמוני על אחת כמה וכמה. — כללו של דבר, הנערה תחפץ בדאקטאר ואתה הצדק, המהותנת תחפץ לתת את בתה לאיש ואתה הצדק, ובא דוד וגואל ויגזור אמר כי שקר האהבה והבל שר ושופט, וגם אתו הצדק, אך מכל הצדק הזה לא ימצא ר׳ ופסי לחם לאכול; — חיו בשלום אפוא ועשו הטוב בעיני כלכם, חיו בשלום ארוני."

השדכן יצא ויסגרו את הדלת אחריו צחק ויאמר: רבות מחשבות בלב המחותנים ועצת ר׳ ופסי היא תקום! —

ט.

וגם קמה עצת ר׳ ופסי ותהי, כי אך יצא מלפני ר׳ שמואל ברזילי, מהר וילך נכוחו להדר סידאניע, בידעו מראש כי ימצא שב עתה גם את הארון אדמין אשר הוא מבקש.

יבקש לו אשה, — למען שלם את נושיו בכספה? — סידאניע תחפץ בו באהבתה איתו, תאמר, אך זאת לא זאת! אענך, סידאניע לא עזבה את העלם הנחמד, יוסף כספי חתנה, כי מאסה בו, ולא בחרה באדמון זה בול עץ יבש כי אהבתהו. כי אם בקנאתה בהנעיות אשר כגילה, אשר לקחו לאותם בני העליה החדשים לנשים, התאותה גם היא תאוה להתנוסס בשם דאקטאר כמוהן, ויהי אדמון לה לישועה. — אבל צר לי על הנערה הטובה הזאת כי נתעה לבבה בשוא, וכרדפה אחרי מקסם כזב, אחרי הבל נדף, אחרי כבוד מדומה, תשלה את נפשה להאמין כי תאהב ותאָהב ואהבתה תנחנה בשלום אל מחוז תקותה, וצר לי צר עליכם, כי עוד מעט יתפקחנה עיניכם לראות איך נואלתם בקנותכם אדון זה לבתכם בכסף מלא, כי תקנו רעה לנפשכם ונהמתם באחריתכם והועיל לא תועילו עוד —"

„הן מידעת זאת כי יחכם ר' ברוך מכל אדם, אמרה מרים בחמה גלויה, גם כל סתום בלב נערה לא עממהו וגם מרחוק יראה לדעת אשר יקרה באחרית הימים, אך יואל נא ויראך אישי גם אותך את הרעה הנוראה הנשקפה לך מבעל סידאניע בתך אם לא יסחור בעירות שפנים ולא ילוה כסף בנשך, כבעל בתו הוא? —"

בעינים מפיקות בוז הביט ר' ברוך ספיר בפני מרים ולא ענה על דבריה, ור' שמואל ברזילי אשר גם הוא לא מצא נחת בדברי אשתו אלה, ענה בצחוק אנוס ויאמר: „באמנה גיסי, לולי הרבה עלי אדמון מהר ומתן מאד, כי עתה לא ידעתי גם אני למה זה אמנע ממנו את יד בתי אשר תחפץ בו. הלא סוף סוף ימצא חית ידו בהכמתו, ואם עד העת ההיא חיה יחיה בכספי, והיה בעיני כאלו לקחתי עלוי לחתן לי והאכלתיו על שלחני עד היותו לרב —"

„אבל שגית גיסי ר' שמואל, שגית מאד, ענה ר' ברוך במנוד ראש. לפנים בישראל כי קנה העשיר עלוי לבתו בכספו וזהבו זיקנה לו גם כבוד ויקר בעולם הזה ופרקליט וסנגור בעולם הבא, להנחילו כסא כבוד בעדן גן אלהים בזכות תורתו וצדקתו; אם היה העלוי הזה לרב או למלמד, לשמש או לקברן, באחרית הימים אם ראה בטובה או היו ימיו מכאובים וכעס, חותנו והותנתו לא לחנם פזרו את מעותם. כי זכותם לעולם הבא היא עומדת בתקפה ולא תאבד לנצח, ויהיו טובים ומאשרים באמונתם ודמיונם. — ואתה

„סידאניע לא תוכל לשבת אתנו עד העת ההיא“, מהרה בעלת הבית לענות.

„לא תוכל? התפלא ר׳ ברוך ספיר. ומדוע זה לא תוכל?“

„ישאל נא ידידי את פיה ותגדך אם הפין תחפץ לשבת בבית אבותיה שנתים ימים עוד“, ענתה מרים בצחוק מכאיב לב. ואף גם זאת, הוסיפה באנחת תמרורים, הן אין זר אתנו פה ומדוע זה נבוש לדבר דבר אמת כאשר היא? סידאניע בעטה בחתנה הישר באדם אשר היתה בברית אתו שנה תמימה, ומי זה יערבנה כי לא תבעט גם בסמל אהבתה אשר תעגב עליו עתה? — ומה נעשה לה אז אחרי כי נבאישה בכל שומעי שמעה? אין טוב אפוא כי אם למהר לתת לה את שאהבה נפשה, וחדל מהיות חליפות לה.“

„והאדון אדמון גם הוא, הוסיף השדכן אשר אורו פניו בדבר בעלת הבית את דבריה אלה, מי יערבנו גם אותו כי יקח את סידאניע לאשה אחרי אשר יגיע למחוז חפצו והיה לאדוואקאט או לבעל פקידות הממשלה? רבות ראינו כאלה, כי יאהב בחור בתולה ויעזבנה בעלותו על.“

„אכן יש חכמה בר׳ ופסי, וגם אשת גיסי כאחת החכמות תדבר וכאם רחמניה הדואגת לאשר בתה וטובתה! ענה ר׳ ברוך בלעג. כלה אפוא ונחרצה היא מאתכם כי תהיה סידאניע אשה לקארל אדמון ור׳ שמואל גיסי בעל כרחו יענה אמן, אך הגידה נא לי גיסי מה זה תתן בעד האשר הרב הזה, כי יקרא שם דאקטאר על בתך היחידה? —“

„לא צדקת גיסי כי תלעג לי ותמהצני בשפת לצון לפצעי ולחבורתי אני, ענה ר׳ שמואל ברוח כהה, האם אנכי מאסתי ביוסף כספי? אם אנכי בחרתי באדמון? ומה אעשה לסידאניע כי תחפץ בהאיש הזה באהבתה אותו? האסע כעין אהבתה זאת ואהרוס את אשרה ביד חזקה? הלא אב אנכי —“

„אך אם אב אתה איה מוראך? קרא ר׳ ברוך בשאט בנפש. אם אב אתה מדוע לא פקחת עיניך על בתך יחידתך לבלי תת את המשחית לביא להדרי לבבה? אם אב אתה מדוע נתת לבן שחין באדמון מהלכים עמה להניא את ראשה בהיותה ארוסת איש? ואם אב אתה מדוע תתן איתה לבן שחין זה, אשר ככלות שארו יבשרו

הוכחתי לבת אחותו, לסידאניע. הלא יורה ר' ברוך, כי ידע ר' ופסי לבחור בטוב, או האין זאת אדוני?"

"וגם סידאניע תחפץ בהאיש הזה? שאל ר' ברוך, לא שקר אפוא השמועה, כי בו בחרה הנערה, תחת יוסף כספי אשר מאסה בו?"

"ואיכה לא תחפץ עלמה משכלת באיש דגול מרבבות בחורי חמד כהאדון קארל אדמון, ענה השדכן, והוא היה יהיה לשר וגדול, וירום ונשא וגבה מאד? —"

"כדבריך ידידי, השיב ר' ברוך, היה יהיה לשר וגדול בלי תפונה, אך כהיום הזה מה הוא?"

"כהיום הזה — הוא חיב שנים או שלשת אלפים כסף לנושיו", ענה ר' שמואל ברזילי בצחוק מר.

"ובאלה הן לא יעשה בית ולא יכלכל אשה ובנים? התפלא ר' ברוך ספיר, או האם לו תעגן סידאניע עד אשר — ירום ונשא ושכרו ירבה מאד? —"

"אל תירא אדוני ספיר, ענה השדכן גם הוא בצחוק, האדון אדמון ישא למזל טוב את סידאניע בת אחותך טרם ירום עוד ויגבה, וטרם יבא עוד על שכרו על פי פעלו הרב."

"ובכסף חותנו יחיה האדון הזה? ואולי גם על שלחנו יאכל כאחד מבחורי הישיבה כי יקח אשה? —"

"על שלחן חותנו לא יאכל האדון אדמון, ענה השדכן ברגז, אך מה עול מצאת בו אדוני אם שנה או שנתים יחיה בכסף אבות אשתו? האם יחפץ ר' ברוך כי יסחיר בחטים ושעורים ועורות ושמן טרם יהיה לאדוואקאט? —"

"חלילה לי מעשות כדבר הרע הזה! צעק ר' ברוך, הן טוב טוב לו לעשות עשר ולא בעמל, להאשיר את בת ר' שמואל ברזילי ולקחת עשרת אלפים או עשרים אלף שקל בשכרו. — אך מה זה ימריצך אותך, הוסיף בפנותו אל ר' שמואל גיסו, מה זה ימריצך למהר לתת לו את בתך לאשה ואת כספך לחיות בו טרם ימצא חית ידו הוא? הן היה יהיה לשר וגדול בעוד שנה או שנתים, על דברת ר' ופסי, תשב נא אפוא הנערה אתכם עד אשר יגדל, הלא ר הוא, והיתה לו לאשה אז —"

מצע

אחרים ורק חמשה ועשרים יכתבו בהתנאים, ונתון לא תתנו כי אם את המחצה חמישה עשר אלף, כנהוג בכל תפוצות ישראל. — הלא תראו כי דרך שקר שנאתי ואך אמת יהגה חכי ומוצא שפתי צדק ומישרים. ובאמונה אדוני, הן שנים עשר אלף כסף חפצת לתת גם ליוסף כספי הרוכל מווראטנא, תשית עלידם נוספות ארבעת אלפים או חמשת אלפים, וידעת כי נתת את בתך לאיש כהארון קארל ארמון."

"ראשי יסוב עלי כגלגל מהמון האלפים אשר תזרה סביבי ברוח שפתיך, אמרה בעלת הבית בצחוק מר, אך לו יהי כדבריך, לו נתנה לו את הכסף אשר תאמר, האם יחפץ לקחת אישה טרם יהי לדאקטאר, לאדוואקאט או לבעל פקידות?"

"סלחי נא גברתי, ענה השדכן בגאוה, אנכי חפצתי, ואם אחפץ אנכי לא ימאן גם ארמון. — או האם לא ר' ופסי השדכן שמי? —" השדכן קם ללכת והנה איש צעיר לימים בא הביתה, האיש הזה הוא ר' ברוך ספיר, אחי אשת ר' שמואל ברזילי הראשונה, דוד סידאניע בתו.

*

ארון הבית ואשתו קדמו את פני האורח בכבוד וגם הוא שאל בשלומם וישב לו אל השלחן. "ובמה אתם עסוקים אחי? שאל בצחוק ידידות, בלי תבונה ידבר ר' ופסי נכבדות בסידאניע בת אחותי, הוסיף בהתבוננו רגע בפני השדכן, אך מדוע זה יחריש פתאם ומדוע יברח בבאי? המפני יבהל ר' ופסי?"

השדכן הביט בפני ארון הבית בעינים שואלות, כמבקש מענה אם לדבר או לחדול, ור' שמואל ברזילי הבין את מבטי עיניו ויאמר: "דבר נא ידידי, אל תירא, כי אין לי דבר סתר לפני ספיר גיסי אחי אשתי, וגם אמנם נועצה אתו יחדו, כי דוד סידאניע הוא ומבין דבר לאשורו."

"גם אנכי דבר לאט אין עמי, ענה ר' ופסי בשובו לשבת על מקומו, ובלי תפונה ידע גם ר' ברוך את הארון קארל ארמון, ואותי

„אלפַים כסף חיב הוא אפוא", החליט ר' שמואל ברזילי.
„ולו גם שלשת אלפים? ענה ר' ופסי, האיש אשר ידאג לטובת בתו ויחפץ לכונן אשרה בבית איש מוצק, הוא גם חמשת אלפים ישלם בנפש חפצה."

„אך עמל ואון הוא לְהִוָלד יהודי! קרא ברזילי בחמת אפו' אין שדכנים לכל עמי התבל, ובנותיהם תהיינה לאנשים גם בלעדי ר' ופסי ומכלי אשר יפזרו אבותיהן כעפר כסף, ועם בחר ה' לנחלה לו, להם שדכנים לאלפים ולרבבות, ובבא עת דודים לבת ישראל לא ימצא לה בעל בעמה אם לא יתנו לה אבותיה שבעתים מאשר לאל ידם. — שכן ביתי הנוצרי כנעגאווסקי כמה נתן לבתו? בית ושדה במחיר ארבעת אלפים כסף, וחתנו מי הוא? הד"ר פתלתו־לאוויץ הנודע. — ראש האזרחים כמה נתן לבתו אשר היתה לאשה לראש בית המשפט? והחיט מהטאווסקי כמה נתן הוא לחתנו רופא המחוז? אפונה מאד אם גם גרה אחת —, אבל דרכו של נוצרי לחזור אחר אשה, ודרכו של איש ישראל לחזור אחר כסף וזהב והון רב! — אסון נורא ואיום הוא להולד יהודי, לא יועילו לה לבת יעקב, לא דעת וכשרון, לא יפי וחן טוב; אם לא יתנו לה אבותיה רבוא רבבות, לא יתן לה ר' ופסי בעל אשר ישוה בה —"

לב ר' ופסי צחק בקרבו בשמעו את מהללו מפי ר' שמואל ברזילי, כי ידו תמשול בבנות יעקב לתתן לאנשים כחפצו ורצונו, אך העמיד את פניו ויקרא כמתאונן: „אמנם, קשה לבקוע עצים ביער, קשה להיות „מלמד" בישראל, אך קשה משניהם לשדך בנות הגבירים! — האדון ברזילי יבקש לבתו איש דגול ברבבות עם, ור' ופסי השדכן לא יישן ולא ינוח ויעמול בזעת אפים, יעלה שמים ויתתור בקרקע הים עד כי ימצא את האבן היקרה, חתן לבתו כאשר עם לבבו, ומה שכרו מאתו ופעולתו מלפניו? כי יזעף ויתקצף וישפוך עליו לעג כמים! אבל ופסי השדכן מה הוא אם אבני חפץ מחירן יקר?"

„ומחיר האבן היקרה הזאת הוא עשרים אלף כסף? אמרה בעלת הבית, וזה מחירה האחרון?"

„שוא ודבר כזב רחוק ממני, ענה ר' ופסי, אנכי הבטחתי להאדון ארמון שלשים אלף, מובן מאליו כי אגרע לו מחקו אלפים

„ידעתי ידעתי, ענה ארון הבית בצחוק מר, וגם לא אכחד כי כח בשפתיך להעלות על, ואם על פיך יגביה איש, כי עתה לא יבצר מקארל אדמין לשאת גם כתר מלכות בראשו, אך באשר הוא שם, עודנו סופר בשרים שליש מאות כסף לשנה תמימה, וזולת שכרו זה אין לו כל מאומה כי אם שטרי חובות בידי נושים וחפץ נמרץ לעשות עשר בקחתו אשה; טוב אפוא, אתן לו חמשה עשר אלף כסף, אך בתנאי קודם למעשה כי מחובותיו לא אשלם אף גרה אחת.״

„גם אנכי לא אשלם", ענה ר' ופסי במשכו את כתפיתיו למעלה.

„והוא גם הוא לא ישלם, הוסיף ר' שמואל ברזילי, ולמען לא ינקשו נושים לכסף הנדה, לא אתן אותו בידו, כי אם אניחנו באוצר על שם בתי והוא יקבל הפרות מחדש לחדש. אם בזאת יאות לי אדמין, טוב, ואם לא, יבקש לו אשה אחרת ולא בתי.״

ר' ופסי קם מכסאו ויקח את כבעו ואת משענתו כחפץ ללכת.

„ומה תענה על זה ר' ופסי?" שאל אדון הבית.

„לא אענה דבר, השיב ר' ופסי בשפה רפה, אדוני ימצא חתן לבתו גם בלעדי ואדמין גם הוא ימצא לו עזר כנגדו, ואנכי מה אענה ואמר? — היו בשלום! —

„אל נא תחפז לברוח ר' ופסי, אמרה בעלת הבית, ושבה נא עוד רגע ונשיחה יחדו. -- לכך יחשוב אפוא כי נשלם גם את חובותיו ונפדנו מידי נושיו אשר לא נדע גם מספר להם? —״

„סלח נא לי גברתי, ענה השדכן ברגז, אנכי לא אחשיב דבר ולמעני לא אחפוץ כל מאומה, רק אשר ישימו „הצדדים" בפי אותו אשמיר לדבר, ואם רע בעיני גברתי לא אוסיף להזכיר את קארל אדמון לפניה עוד —״

„אך אל נא בקצפך ידידי השדכן, אמרה האשה בצחוק, וכמה המה חובותיו, הידעת?"

„לא ידעתי כמה, השיב ר' ופסי, אך זאת ידעתי נאמנה כי לא רבבות ישנו בו נושים, והאלף או האלפים אשר הוא חיב, עודנו שוה הוא גם בחצי הלילה בנפול תרדמה על אנשים.״

דאָקטאָרען, פראָפּעססאָרען, רופאים בצבא המלך ובאנקיעס מכל פנות העולם אבל — מחירם יקר! — — ובאמנה עשרים אלף כסף מה הוא לאיש אשר נגמר כל צרכו בזמן הזה? — — יש לי דאקטאר אחד ומום בו, כי גבן הוא מפנים ומאחור, וגם הוא לא ימכר בפחות מחמשה ועשרים אלף כסף. התדמה אדוני כי לא ימצא לו קונה? ימצא וימצא. ויען מה? יען כי כחו בשפתיו וסנגור הוא בבית המשפט —"

„ואיש אשר לא יאבה או לא יוכל לפזר כעפר אלפים ורבבות, לאיש כזה אין אפוא כל תקוה להשיא את כתו לאיש נכבד?" שאל ר' שמואל ברזילי בצחוק תמרורים.

„לו רק באיש נכבד חפץ אדוני כי עתה „נכבדים" הרבה יש לי „ובזול גמור", ענה ר' ופסי כמנצח, אך לו חפצה גם בתו באיש אשר כזה, כי עתה הלא היתה כבר לאשה ליוסף כספי —"

„ולו חפצה בתי באשר חפצתי אנכי!" נאנח אדון הבית.

„ור' ופסי השדכן יאמר כי כעלמה חכמת לב בחרה סידאניע באשר בחרה, וכראוי ונכון לפני בת האדון ברזילי, ענה השדכן בחלקת שפתיו, כי מדוע זה יגרע גורל בת האדון ברזילי מגורל שאר בנות גבירי העיר? — ומה? האם לא תאר לה ולא הדר? האם לא תשכיל כשאר בנות גילה? או הון ועשר אין בבית אביה? — אם הסרסור הר הזהב יוכל לתת דאקטאר לבתו הירוקה, יוכל גם האדון ברזילי לעשות כמהו לבתו היפה כלבנה. — ובאמנה אדוני, סוחר צעיר לימים מה הוא כי נבטח בו כעת? האם מצבו איתן? לילה יחלום כי עפרות זהב לו, ולבקר כעוף יתעופף עשרו המדומה, וייקין ותבת הברזל הסגורה על שלש מסגרות, ריקה כאמתחת ופסי השדכן, הלא? — אבל דאקטאר?! בעל פקודות?! — האדון קארל אדמון למשל! — לו יהיה כדבריך אדוני ברזילי, כי סופר בבית המשפט הנהו עוד, אך הן דרכו סלולה ועולה היא למעלה. היום יקח שלש מאות כסף לשנה, בעוד שנה יהיה לשופט ויקח אלף ומאתים, ובעוד שנה או שנתים עוד יהיה ליועץ בית משפט הגליל, ויותר מאלפים כסף יהיה שכרו. ומי זה לידנו יתקע כי לא ירומם וינשא לשר המלך או ליועץ הממשלה הפעם? התדע אדוני שכר יועץ הממשלה כמה הוא לשנה? —"

ובקצה השלחן מנגדם ישב ר׳ ופסי השדכן ויחכה להם בדברים. — „על אפי ועל חמתי המה לי שיפסטיך וישטריך עם כל הופאיך יחד ר׳ ופסי ידידי״ ענה ר׳ שמיאל בתלונה מבלי אשר נשא את עיניו אל השדכן היושב ממולו. קארל ארמין „השופט״ אשר תאמר, איננו בעל פקודות הממשלה, כי אם סופר בבית המשפט, אביו עושה כובעים ואמו מוכרת בצלים בשוק; שלש מאות כסף ישכר „השופט״ הזה לשנה, ולו אתן עשרים אלף כסף ואת בתי היפה לאשה? —״

„שכנך הר הזהב יחפץ לתת לי חמשה ועשרים אלף כסף וגם בתו איננה רעת המראה״, השיב ר׳ ופסי.

„אבל שכני הר הזהב הוא סרסור בן סרסור ואנכי סוחר בן נכבדי ארץ, ענה ר׳ שמואל בגאוה, הידעת ר׳ ופסי משפחת יר ברזילי מה היא בישראל?״

„ואשת ר׳ שמיאל ברזילי היא לא שרתה בבית מלון עד יום חתונתה, ולא הסכינה לשפות הסיר אצל האיש אשר על האח בנעוריה בית אדוניה, כאשת הר הזהב שכנתי״, ענתה בעלת הבית גם היא בגאוה וגאון.

„ומי כמני ידע כי לא ישוה בית הר הזהב לבית ברזילי, השיב ר׳ ופסי בשפת חלקות, אך הן לא כיתר השדכנים אנכי להצמיד כזב והבי לא יבין חנף, ובכן אשר אתי לא אכחד. אמת הדבר כי ר׳ שמואל ברזילי גביר נכבד הוא בישראל, אמת הדבר כי ביתכם בית שועים ואצילי ארץ, אמת הדבר כי בתכם המהללה יפה כלבנה וברה כחמה, אבל — — סלח נא לי אדוני אם אגיד לך דבר אמת כאשר עם לבבי: טהיר בעל פקודות רופא או דאקטאר לדת ודין, היא היום כפלים מאשר יאמר אדוני לפזר לנדן בתו, ואנכי מה אעשה אפוא? — יתן נא אדוני שלשים אלף כסף — אנחת תמרורים התפרצה מלב ברזילי ואשתו יחדו — או ארבעים אלף כסף יתן אדוני, ויראה אם לא אתן לבתו התן כלבבו. — כן הוא אדוני, הוסיף ר׳ ופסי בהתבוננו כי נכנע גאון ברזילי מפני ארבעים אלף הכסף אשר השמיע באזניו, שדכן אחד אנכי אשר מהלכים לו בבתי הגדולים, ולא אתהלל במתת שקר אם אמר כי לכבוד יחשב לאיש אם על ספרי יכָּתב, כי רק עם גבירים ושרים יד ושם לי, ולפני חשכים לא אתיצב, ובכן יש לי כל, יש לי אדוואקאטען,

„הוא אפוא אלהי האהבה אשר נקרה עליך היום? טוב מאד קארל, צחקה סידאניע, ומה זה דבר אתך אלהי האהבה זה?"

„הוא נתן לי את בריתו שלום ויבשרני, כי לא ימנע את ידך ממני ויתן אותך לי לאשה, וגם צוה את הברכה, ארבעים אלף כסף שלוחים לך, ומה יחפין לבך עוד סידאניע! —"

סידאניע שכחה את צלה ואת אמה חרגתה ואת כל עניה ומרודיה יחדו, ותצחק מטוב לב ותאמר: „השתחויתי כי מצאתי חן בעיניך אמאר להכירני, ותפתח גם את ידך לי להשביעני רצון! — אך אבי, מה יענה אבי על ברכת אמאר זאת? האם על זה פקחת עיניך קארל?"

„אביך? ענה אדמון, אלהים בשמים ור' ופסי השדכן על הארץ, המה גזרו אמר, ואביך מה הוא כי יפר את עצתם? — אין דבר אפוא בתי, ואגודתנו נוסדה לבל תמוט אם אך לא נמאן אנחנו, ואנחנו הן לא נמאן, או האין זאת סידאניע? —"

„מי יודע?"

„תמאני אפוא בי?"

„ולו כדבריך כן הוא?"

„כי עתה איסרך שבע על חטאתך זאת!" קרא אדמון ויחזק בה ויחבקנה וישק לה, וסידאניע לא התחמקה מבין זרועותיו הארכות והרפות, כי אם התרפקה עליו ותעביר את ידיה הרכות על לחייו הדלות והרזות אשר קמטו ולא מזקן, ושפתותיה דבבו בקול ערב ונעים: „אל נא קארל, כי לא טוב הדבר אשר תעשה לנשק אותי באין רואה", ובכל זאת נשקה גם היא אותו מנשיקת פיה.

ויד מי היתה בזה? — יד האהבה? — לא, כי תאות כסף ורכוש מעבר מזה ותאות כבוד מדומה מעבר מזה, נגעי בני אדם אלה התחפשו בבגדי האהבה החמודות, ותדגולנה בשטה להשלות נפשות אמללות בחלקת לשון רמיה. האם תצלח להן? — — —

ז.

ר' שמואל ברזילי ישב בראש השלחן ויסלסל את קצות שער שפמו בין אצבעותיו, כאשר הסבין לעשות רק בחרות אפו בו, פרים אשתו ישבה לצדו ותשעשע בהטבעות היקרות אשר על אצבעותיה,

כי שמעה קול צעדה על הפתח, והנה נפתחה הדלת וקארל ארמין עומד לפניה.

„האה קארל! קראה העלמה בתתה את ידה לו, ארבות השמים נפתחו ומשמים שלחת לעזרני, כי בודדה נשארתי ועלי נפשי תשתוחח. או האם לא תדע קארל כי גם צלה עזבתני ותלך לה?"

„ידעתי ידעתי, ענה ארמין בצחוק, ואף גם באתי לנחמך מיגונך זה, כאשר תראי יקרתי."

סידאניע הגישה לו כסא וארמין הניח את מגבעתו ואת משענת הקנה אשר בידו על השלחן, וישב למולה ויצחק ויאמר: „כן היא סידאניע, ידעתי את האסון הזה אשר קרך, אך הרגעי נא והנחמי ואנכי אבטיחך על דברתי, כי תמצא לך נערה אחרת טובה ממנה לשרתך."

„אל נא קארל, אמרה סידאניע, אל נא תלעג לצלה ואל נא תבוז לה כי באמנה נערה טובה, נבונה ומשכלת היא."

„בלי תפונה, ענה ארמין, נערה נבונה ומשכלת היא צלה, ואף על כן הלכה מביתך, כי ראתה בחכמתה אשר שבתה אתנו לא לרצון לי ולא אוכל נשוא אותה עם תבינתה וחכמתה, וגם אמנם הטיבה לראות, סידאניע —"

סידאניע נאנחה — „ומדוע זה שנאת את הנערה העניה הזאת קארל?"

„ומדוע זה שנאה הנערה העניה הזאת אותי? השיב ארמין בלעג, או האם שכחת כי היתה צלה עוינת אותי ולא נתנה לי חנינה מאז התהלכי אתך? —"

„צר לי כי כן הוא", אמרה סידאניע.

„נעזבה נא אפוא את צלה לנפשה ונדברה על אודותנו אנחנו, ענה ארמין בהקריבו את כסאו אל כסא סידאניע ובהחזיקו בשתי ידיה וישק להן, אמאר העברי נקרה עלי היום וגם פה אל פה דבר בי — ומה זה תצחקי סידאניע? האם לא תאמיני?"

„אַמאָר העברי?"

„הוא ולא אחר, אַמאר העברי, קיסידא אשר לבני אברהם יצחק ויעקב, ר' ופסי השדכן בכבודו ובעצמו. —"

„לא איכל סידאניע, ענתה צלה, לא אוכל להתמהמה בביתכם עוד. כי עפר ארצו בוער תחת כפות רגלי כגחלים לוהטות.“

„ואמי, אשת אבי, היא הציתה את האש הגדולה הזאת?“

„לא, כי אחרת הציתה את האש, ואשת אביך אך העמיקה היחיבה מדורתה. — אבל מה יסכן לי כי אדבר ואנכי אך אמחצך באמרי פי ולרפוא לך אזלת ידי, כי אשרך רחקת ממך והנעשה אין להשיב —“

„לרפוא לי אזלת ידך כי לא חליתי, אמרה סידאניע בצחוק אנוס, או האם פני דלים ורעים כפני ידוע חולי? — לא כן צלה יקרתי, כי חיה אנכי, בריאה וטובה וגם אשרי קרוב אלי מאד ועיד תראינה עיניך ושמח לבך בשמחתי.“

„לו יהי כדבריך, נאנחה צלה, אך מדוע אפוא תדמע כרת עינך סידאניע?“ העגלון פתח את דלת החדר ויאמר: „כלו נא את דבריכן שרותי כי עת לנסיע ולא נוכל להתמהמה“, ותשק צלה את ידי סידאניע ותחבקינה בזרועותיה.

„היי שלום גברת יקרה.“

„לכי לשלום רעותי הטובה.“

קול הנערות נחבא בבכין כי בכו גם שתיהן אשה על צואר רעותה, עד כי התאוששה צלה ותתחמק מזרועות סידאניע ותמהר לצאת מן הבית ולעלות על העגלה. — הרכב שרק לסוסיו וינף עליהם בשוטו וצלה נסעה מבית אדוניה לבלי שוב אליו עוד. —

„אבל צר לי מאד! דברה סידאניע במר נפשה, בהביטה בעד חלון ביתה אחרי העגלה אשר צלה עליה, צר לי מאד צלה כי תעזביני, תרחיקי ממני, בעת אשר קרבתך יקרה לי, וגלמודה אנכי בלעדך כערער בערבה! — את יוסף שלחתי מעל פני והוא אהבני אהבה נצחת, ומי יודע אם הטיבותי לעשות בשברי את לב העלם הטוב הזה, בחפזי; אבי לא יאבה סלוח לי על עשותי את הדבר הזה, ולא יוכל דברי לשלום; ואמי הן לא טובתי תדרש בהאיצה באבי למהר לתת אותי לאיש, כי רק להוציא צרתה מביתה, להרחיק ממנה את בתה זו לא ילדה, חפצה ורצונה; ואדמון? הוא אמנם כל תקותי, הוא תוחלתי האחת, אבל —“ סידאניע הסבה פניה מן החלון,

„אך זאת אם רחמניה, קראה צלה בשאט בנפש כי נלאתה הכיל את זעם לשון גברתה ומדקרות פיה. אך זאת אם רחמניה הדואגת לבתה חרגתה פן ילבינו מקלעות שערה בבתוליה בית אביה." פני מרים חפו וצלה הביטה אליה בעינים מפיקות בוז יתיפף ותאמר: „על האשימך אותי כי יעצתי בשת לסידאניע, לא אריב אתך גברתי ולא אצטדק לפניך, כי באמנם לא עלי העטית בושה בהשיאך עלי עון אשמה אשר רחוקה אנכי ממנו כרחוק ישר מעול וכרחוק אהבה מלב אם הרגת לבת אישה; — אבל זאת אמר לך ישרתי, כי רב לי שבת בבית זה אשר הייתי בו לבת בליעל בעיני אדוניו, וחלילה לי מהיות עוד ליועצת רעה לביתכם. חיו בשלום!"

„השמעת שמואל את גדופי המשרתת הזאת, רעית בתך הטובה? קראה מרים בחמת אפה, ומדוע זה לא תעצור לה ללכת אישי? לענה האשה בקצפה וגאונה, הנה היא יוצאת מביתך וסידאניע בתך תשאר בלי משען ומשענה ובלי יועץ בליעל!"

„חרפתך אל חיקך תשוב!" ענתה צלה גם היא בגאון, ותמהר ותצא את חדר אדוניה, ולא שמעה את מענה ר׳ שמואל והתרגזו וגם לא את קול ענית גברתה אשר קראה אחריה בחמה שפכה: „אך זאת היא אָמה נצרת לב, פוחזה וריקה!"

ו.

צלה ערכה את מלתחתה ואת יתר חפציה ותתנם על יד העגלון להעמיסם על עגלתו אשר תוחל לה לפני פתח הבית, להובילה אל חצר מסלת הברזל. וסידאניע התבוננה בה בעשותה את מלאכתה בידים ממהרות. „כלה ונחרצה אפוא כי תלכי מאתנו צלה?"

„הלא תראי סידאניע."

„אנכי לא פללתי כי תעשי לי את הדבר הזה" התאוננה סידאניע.

„גם אנכי לא פללתי כי תעשי לי את אשר עשית", השיבה צלה בפנים זועפים.

„כי עתה ריבי ריבך אתי, אמרה סידאניע, ואנכי אנסה להצטדק לפניך, ואולי תראי צדקי בי. אך שבי נא אתנו עוד יום או יומים."

„לא פללתי צלה„ אמרה מרים, לא פללתי כי תשיביני על שאלה זאת בשאלה אחרת, אבל שאלתיני ואנכי אגדך. אם חרגנת אנכי וסידאניע תחשבני ללא אמה ולא תפתח לי את סגור לבה, אך אותך תהשוב לאחות לה ולך נגלו כל תעלומותיה. ידעת אפוא מדוע זה שאלתי את פיך ולא את פיה? —"

הנערה החרישה.

„ומה זה תחרישי צלה? הן חשבתי כי ברוח נכון תדברי את הפעם."

„וגם אדברה אתך ברוח נכון גברתי, ענתה צלה ותקם מעל הכסא ותעמד הכן למול פני מרים אשר יהלה למוצא שפתיה, כן הוא גברתי, ברוח נכון אדברה אתך כאשר חשבת למשפט, ובכן אמר לך בלא שפתי מרמה כי לא רגל על לשוני ולא אלך רכיל בביתך לגלות סוד אחר. מי אשר חטא ויאשם, או אשר טפלו עליו עון אשמה חנם, יודה עלי פשעו או יצדיק את נפשו ואנכי מה כי אתן לחטוא חכי, להוציא דבה בלשון סתר? — שאלי אך את פי סידאניע, כי לא ילדה קטנה היא עוד, ובעצמה תוכל לתת דין וחשבון על פעלה אם באלה תחפץ, ואם לא תחפץ היא, לא לי לפתוח את פי לה, גם לא ידעתי כל מאומה גברתי."

„ידעת גם ידעת ואולי עוד רב מאשר לך לדעת, יונתי תמתי ענתה מרים בהמה מגלה, אך גם אנכי ידעתי צלה, ואם גם תעמקנה מטני עצה ותעשינה במחשך מעשיכן"—„הלא תראה שמואל, הוסיפה בפנותה אל אישה, הלא תראה כי התיצבה סידאניע על דרך טוב וגם צלה נלותה אתה, כי היא חברתה ורעותה הנאמנה. ומה זה תחשה אישי? או העוד לא תראה כי נהיה כלנו לבוז אם לא תנתן גם יד סידאניע לבחירה רצתה נפשה, אחרי כי לבה כבר נתון לו בעצת יועצתה זאת אשר תשמור את סורה כאישון עינה?" מרים הראתה באצבעה על צלה הרועדת מחרפה וכעס לשמע דבריה אלה, „ואם עוד לא תדע אישי, ואם עוד לא תבין את אשר לפניך, כי עתה בפה מלא אגיד לך הפעם: מהרה והחישה מעשיך לתת את בתך לאשה לאדמון אהובה בעוד ינעם לו לחם סתרים, פן ישבענה זיקיאנה טרם תהיה לו, וישבה בביתך עד זקנה ושיבה. —"

ה,

„גשי נא צלה ושבי אלי ונשיחה יחדו", אמרה מרים אל הנערה בבאה החדרה.

צלה ישבה אל השלחן ותבט בפני גברתה וגם היא הביטה בפני הנערה כאלו חפצו גם שתיהן לקרוא את הכמוס עמדן וחתום בקרב לבבן, אשה מפני רעיתה, ומרים ענתה ותאמר: „הן נערה נבונה את צלה, טובת שכל וישרת דרך, ופניך צהלו תמיד מטוב לב, ועתה התבוננתי בך והנך עצובת רוח, מיום אשר חלתה סידאניע או מיום אשר נסע התנה מזה; אשאלך אפוא והשיביני דבר אמת, מה זה המרה את רוחך ומה זה נפלו פניך? הגידי נא לי, אל נא תכחדי ממני בתי."

„באמנה לא אדע גברתי", השיבה צלה בצחוק קל על שפתיה, באמנה לא אדע במה זה מצאתי חן בעיניך להכירני ולהתבונן כי אם צהלו פני או נפלו ויקדרו. אנכי לא הסכנתי להתבונן בפני, אבל אבטיחך גברתי כי לא עת היה לי לפנים לשמוח ולא עת לבכות לי היום, וכפני אז פני עתה."

עפעפי מרים בחנו את הנערה בדברה: „תתחמקי ממני צלה!"

„אבל על דברתי כי לא שקר מלי ושלום בעצמי."

„וגם בנפשך בתי?"

„כדבריך גברתי, כי מה זה יפריע את שלום נפשי ומנוחתי אני?"

„וסידאניע? הגם את שלום נפשה ומנוחתה לא יפריע דבר?"

הנערה השחה ראשה בעבור חושה בה כי פניה יחליפו צבעם, ומרים אשר לא גרעה ממנה עינה ההליטה ותאמר: „אל נא תסתירי פניך צלה כי כבר מצאתי חידתך; לסידאניע ידאג לבך ועל כן רוחך עצבה! — השבעתיך אפוא בתי, אם את שלום סידאניע וטובתה תדרשי כי עתה אל תאצלי ממני דבר אמת, אם עוד נאמנה בריתה את יוסף חתנה, או עם קארל אדמון עשתה הזמה כאשר יספרו ממנה בעיר?"

„אבל גברתי", ענתה צלה בחרדה, „על השאלה הנמרצה הזאת הן תוכל אך סידאניע לענות, ומדוע לא תשאלי את פיה?"

שם חתנה על שפתי, והיתה כלא שומעת ותענני זרות. אין זאת כי אם דבר סתר יצוק בה וסוד כמוס עמדה ומי יודע? מי יודע אם לא באמנה דניא אדמון זה אשר ידברו בו, את ראשה, ואם לא באמנה עשתה אתו חוזה? —"

פני ר' שמואל חורו ותרעדנה כל עצמותיו: „מה זה תבענה שפתותיך מרים?"

„ומה זה יפלא בעיניך אישי? — האם דבר אשר כזה לא היה עוד לעולמים? —"

„תחשבי אפוא כי באמנה נואלה סידאניע לשטות מאחרי חתנה ולכרות את אדמון ברית אהבה? — ומה נעשה לה עתה?" קרא ר' שמואל כמתיאש.

„לא נעשה עמה דבר, השיבה מרים בנחת דבריה, כי אם נתון נתן אותה לאיש אשר לו ארשה ולו גם על אפה ועל חמתה, או לאדמון תהיה לאשה טרם תעשה מרחה. אחת משתי אלה —"

„סידאניע בתי תעשה מרחה! שאג האב האמלל מנהמת לבו, אויה לי! תמיתיני מרים ברוח שפתיך, תהרגיני לא תחמולי! —"

„סידאניע בתך גם בתי היא ואם גם לא בת בטני, השיבה מרים בפנים נזעמים, אך גם מלאכי אלהים נפלו ממרומים כי שגו באהבה, וסידאניע רק נערה היא כשאר הנערות אשר כגילה. —" ר' שמואל ברזילי נשך את שפתיו בשניו וידום במר רוחו ומרים הסיפה בקול מושל ומצוה: „את אשר אתי לא כחדתי, ואתה אם כבוד ביתך יקר בעיניך, כי עתה הסר כעס מלבך ואל תאנח ואל תתאונן כי אם בין תבין את אשר לפניך ותמהר ותחיש מעשיך לתת את סידאניע לאיש —"

„לחתנה או לאוהבה? אויה לי!" נאנח ר' שמואל מרה.

„לחתנה או לאוהבה, כן דברת אישי, לזה או לזה, כי נראה איך יפול דבר", ענתה מרים, ותקם מאצל אישה ותשב לה אל השלחן ותך פעמים בכפתור הפעמון אשר עליו, וכרגע נפתחה הדלת ונערה משרתת שאלה לחפץ גברתה. „קראי נא לי את צלה ותבוא הנה!" צותה הגברת, ור' שמואל ברזילי עודנו יושב על מקומו, נבוך ונדהם ממשמע אזניו אשר שמע היום ומכה ומענה ממענה פי אשתו ועצתה. —

דעה זאת על בתו יחידתו, ואשתו התעצבה ויחר לה מאד, כי לב אֵם חורגת אשר בקרבה פחד ורהה פן אמת בפי השמועה — — ומועד צאת סידאניע הביתה יאחר . . . „לא הרעיתי לאיש ולא הצרותי לבן אדם ומשנאי עצמו משערות ראשי! קרא ר׳ שמואל ברזילי בלכתו אנה ואנה בחדרו נרעש ונפעם מהמון סרעפיו בקרבו, ומי יודע אם לא הבאישו שוררי אלה את ריח סידאניע גם בעיני יוסף חתנה בקנאתם? — הוא הדבר! קרא ויספוק את כפיו, איבי בנפש הקיפו גם עליו, סבבוהו גם אותו בכחש ועבר עליו רוח קנאה! — האם לא התבוננת גם אַת מרים, הוסיף בפנותו אל אשתו היושבת עצובה בדמשק ערש, האם לא התבוננת גם את כי סר וזעף היה יוסף כל ימי שבתו אתנו בפעם האחרונה?"

„כדבריך שמואל, ענתה האשה, אך דמיתי כי על דבר מחלת סידאניע התעצב יוסף אל לבו באהבתו איתה."

„הן גם אנכי ככה דמיתי, התאונן ר׳ שמואל, ולולא הראיתי גם עתה לדעת כי שגיתי, אבל לדאבון לבבי אבינה עתה מדוע נאנח העלם לרגעים, ומדוע היה כאיש נדהם ויאלם דומיה עד יום נסעו. לא טוב הדבר מרים, לא, לא! ומה יהשב לבך אַת?"

„לבי יהשוב כי בחנה והי לא נִוָּשֵׁעַ" השיבה מרים.

„זאת ידעתי גם אני, ענה ר׳ שמואל, אך במה אפוא נושע?"

לב מרים הגה לענות ואחרי החרישה רגעים ענתה ותאמר: „אם תוכל להרגיע את רוחך ולהשקיט את לבך כמעט, כי עתה שמעה לי ואחוך דעי אני, ואם תמצא דברי כנים, ונועצה יחדו במה לקדם פני הרעה."

ר׳ שמואל ברזילי ישב לו לצד אשתו וידום.

„על דעתך אישי, אמרה מרים בדניחה את ידה על שכם אישה, על דעתך כי משנאיך קשרו עליך קשר ויהפאו דברים אשר לא כן על בתנו להבזותה בעיני התנה, אך לא כראותך אתה אראה אנכי הפעם ולו היתה רק יד משנאינו בכל זה, כי עתה גם לא יראתי רעה, כי יפי פני הנערה ואהבת העלם גברו על קנאת איבי ודבתו עלתה בתהו ותאבד — אבל אנכי אחרת אירא, אישי, רואה אנכי את פני סידאניע והנה איננה כתמול שלשום, בוכה היא בכל עת אשר תפגשנה עיני את עיניה, ובדברי ביום חתונתה ואשא את

להרעיון הזה התנידד יוסף וישער שער, ולמרות עמלו בכל עז להסירו מלבו, חזקה עליו קנאת חמת גבר ותשם מחנק לנפשו. . . . „עכרתיני אפיא משובה סידאניע, שברת אפוא לבי ותרמסי לארץ חיי! . . . ומי הוא האליל הנורא הזה אשר על מזבחו רצחת את נפשי האמללה?״ עיני יוסף קדרו ועשתנותיו נבוכו ויהי לילה סביבו אמש שואה ומשואה, „אך מה זה היה לי! או האמנם ער אנכי? האמנם תשמענה אזני ואור עיני גם הם אתי? לא! לא! אזני אך זרות תשמענה, עיני תראינה תהפוכות ולבי יהגה מהתלות, כי רק חלום חזון לילה יבעתני ורק מקסם כזב יוליך את רוחי שולל! — סורו ממני חלומות שוא הזיונות תהו! סורה ממני מקסם רע, אל תגע באהבתי לחלל יפעתה ולהשביתה מטהרה! סידאניע תתמם עמי בתמתה, סידאניע תאיר פניה לי באהבה, סידאניע תרהיבני בעיניה היפות, אף תקרא לי בנעימות קולה... סידאניע יקרת חיי! הנני בא אליך לחג את יום שמחת גילי, לארשך לי באמונה ולבא אתך בברית עולם, האח! האח! יום חתונתנו — — —״ „היום ההוא ירחק חק!״ הרעים קול נורא באזניו, ויתפלץ ויתר ממקומו, „ואיה איפה אני?״ צעק בחרדה גדולה, והנה קול שריקת המכונה, קול צלצל הפעמונים, קול שאון ממהרים ורצים, קול המולה גדולה מאד ומנהלי המסע יחפזון ויבהילו לפתוח את דלתות העגלות „וו ר א ט נ א!״

ד.

יוסף שב למקומו וסידאניע שבה לאיתנה והקול נשמע בעיר כי הפרה בריתה את יוסף ותתנה אהבים את אחד הסופרים הצעירים בבית המשפט. — אם לא עצרה סידאניע כח לשמור אשרה בלבה ותתהלל בו באזני רעותיה? אם צלה לא שמרה פיה ולשונה ותגלה את סוד גברתה? אם התפאר אדמון בנצחונו למען יקל לו למצוא נתיבות בית ברזילי? — ר׳ ופסי השדכן יאמר כי אין דבר מכל אלה ורק עוף השמים הוליך את הקול ואבן מקיר הגידה דבר, למען ידע ישראל כי דבק אשר לא יאמר לו השדכן ופסי כי טוב לא יקום ולא יהיה! —

והשמועה באה גם אל אבות סידאניע, ויתגעש ר׳ שמואל ברזילי ויתהולל בקצפו על אויביו ומשנאיו הרבים אשר הוציאו דבה

אבל לשוא! כאשר ירבו אבותיה לרומם את שמו תחת לשינם, כן תאנה סידאניע וכן תעצב אל לבה. ואף כי ברעלותם את יום חתונתה על דל שפתם, כי אז קדרו פניה כיום מר, ויוסף האמלל דמה לשמיע את קולה עונה בלי הפוגות: „היום ההוא ירחק חק" מבלי אשר ידע על מה זה ולמה.

ככה התענה יוסף ימים אחדים בבית מהותנו ויהי בעיניו כשנים כבירות, במגנת נפשו ומציקת רוחו, עד כי כמעט שמח לבו בקרבו בהשיגו מכתב מאביו אשר האיץ בו לשוב לביתו, וככן לא אחר לעזוב את הבית אשר רק יגון וכעס מצא בו הפעם, ויסע. —

מה שנו רגשות יוסף בנסעו בדרך הזה לראות את פני כלתו מרגשותיו עתה בשובו! לוהט באש אהבה ראשונה התנשא אז בדמיונו וירם מעל הארץ ויעף וידא על כנפי רוחו להעלמה משאת נפשו, אשר תלבבנו מרחוק בעיניה הכמהות ולבה ובשרה ירננו לקראת באו; השמים ממעל לראשו האירו פניהם אליו באור שבעתים והארץ מתחת לרגליו תרקד ותגל; גם עגלת הקיטור אשר הובילתהו למחוז תקותו שמחה לאשרו, על כן רעש אופניה אך גילת ורנן ושריקות המכונה קול מנים ועוגב ותרועת בני אלהים, האח! מה נעמת תבל ומה יפית למאשר בארץ, אך הה! מה תמרי מאד לגבר אשר דרכו נסתרה! שחוח ונדכה ישב עתה יוסף בפנת העגלה, תקותיו הנעימות חלפו נגוזו והגיוני עצב והמה יתרוצצו בקרבו. האמנם יביטו יראו בו הנוסעים כלם וילעגו לאידו? האמנם יגילו שמים ממעל ויצחקו לאסונו, והארץ מתחת מתקוממה לו, על כן הד הרריה יענה לקראתו: „היום ההוא ירחק חק' למען הרעימו?— עודנו תחזינה עיניו את כלתו היפה בחדר משכיתה, בהסבה עיניה מנגדו ובהורידה לארץ ראשה כדברו אליה תחנונים, עודנו תשמענה אזניו מרחוק את מענה פיה אשר כמדקרות חרב ימחץ את לבו הנענה, ועודנו רואה הוא אותה מתהפכת על משכבה בחליה! — „בחליה? -- אך האף אמנם חולה הנה; ואם כה אנוש מכאובה עד כי נחלה גם אהבתה?— לא, היא אך תתחלה, אך תבקש לה תואנה להתרחק ממני, ואך להרחיקני חפצה ומגמת פניה, היא תשנאני! ומה זה הסב את לבה לשנוא אותי? האם איש הולך רוח כזב ויבא את דבתי רעה אליה? או אולי הלך לבה שבי לפני זר והיא באהבתו תשגה? — —"

„היום ההוא ירחק חק!" אמרה סידאניע בהתחמקדה מידי יוסף הנבוך.

„האם תשמענה אזני נכוחות? !" קרא האיש משתומם.

פני סידאניע חורו כמות ותקם ממקומה ושפתותיה כמו נפתחו לענות, אך צלה אשר יראה לנפשה פן תשיב גברתה אמריה לו ותעש מדחה בהתגלות לבה, מעות לא יוכל לתקון עוד, נגשה אל יוסף ותאמר: „שא נא אדני כספי והרשני להביא את גברתי לחדר משכבה למען תנוח מעט על מטתה ותרגיע ותשב נפשה למנוחתה. הן תראה אדוני כי חולה היא, על כן גם נפשה תשתוחח ומפתח שפתה אך יגון ועצב. הואילה אפוא לעזוב עתה את כלתך על ידי וקדמה בין כה את פני אבותיה אשר יחכו לך." ובדברה החזיקה בידו ותנהלהו ותפתח לפניו את הדלתות המובילות מחדר סידאניע ליתר הדרי הבית, „ואת גברתי סידאניע, הוסיפה בצחוק חן על שפתיה, אנכי אערבנה מידי תבקשנה, אם לא הביאותיה אליך והצגתיה לפניך כלולה בבריאות גוה ונפשה בעוד שעה או שעָתַים, ונואלתי והיה שמי יונה פותה כל הימים —"

„תגרשיני אפוא מנגד עיני כלתי", נאנח יוסף הנבוך, ויסב ויבט עוד רגע בפני סידאניע אשר השחה לארץ ראשה, ויפן ויצא סר וזעף.

ג

עברו שעה ושעתים. חלפו גם יום ויומים וצלה לא מלאה עוד את דברה, כי סידאניע לא עזבה את חדר משכבה, אף לא ירדה מהמטה אשר עלתה עליה, עד כי נסע חתנה וישב לעירו ולמקומו, מבלי אשר יעדו את יום כלולתם ומבלי אשר גם ידע שמץ דבר נמצא בכלתו אשר התחלתה ותמצא תואנה לה להחלץ ממנו בכל עת אשר בקש קרבתה בחליה. — ר' שמואל ברזילי אבי סידאניע, ואשתו, אמה הורגתה, המה אמנם קרבוהו כמו נגיד ויעמלו בכל עז להשכיחהו את מחלת כלתו, אשר הכירו וידעו כי כמוה כאין ועד מהרה תחלף ותעבר; המה אמנם התאמצו גם לעודד את רוח בתם, לשמחהּ מעצבה ויגונה, בהללם אליה את יקר ערך חתנה היקר באדם אשר עוד מעט מזער ותבוא אתו בברית עולם

יונה נעימה ויפה, הה! לוא ידעת יוסף כי יונתך היפה זאת תקנן בעברי פי פחת, לו התבוננת על הרשת המזורה לרגליה ולו ראית את הפרס אשר יארב לה ממעל לראשה! — צלה התבוננה בכל אלה על כן נפשה ירעה לה עד כי לא עצרה כח לשמיע עוד ותאמר להתגנב חריש מחדר גברתה, אך היא קראה לה ותעמוד.

„צלה!"

„מה חפצך גברתי?"

„מעט מים צלה כי עיפה נפשי."

הנערה הגישה לה מים ותגע אל שפתיה בם ותאמר: „אמנם כי אין שלום בקרבי, ראשי יכבד עלי וריב עצמותי איתן, אך אל תדאג לי ידידי כי אולי זה חלי הוא ואשאנו" — „ואם גם ישבר לבי הנענה מה מני יהלך! הוסיפה בצחוק מר, אבל מה שלומך אתה ומה שלום אביך ואמך הטובה?"

„האח סידאניע! קרא יוסף ועיניו אורו, בשאלך לשלומי ולשלום הורי תרפאי כמעט את אשר מחצת בהגידך כי חלית, ואף אמנם לא תחלי יונתי, והיית ורבית ופרחת כשושנה באבה, וראי נא חמדת חיי כי הבאתי לך ברכה גם מהורי, מנחה למזכרת אהבתם, כי חמידות את לכלנו" ובדברו דציג לפניה עדי זהב משובץ פנינים ואבני חפץ יקרות, אך סידאניע הביטה בהעדי היקר בלי חמדה ותאנח:

„מה יסכנו לי פנינים
„עם כל אבן יקרה
„הן לא אחפץ התנוסס
„כי אם היות מאשרה"

יאמר שיללער בשירו, ואשר הן מרום מנגדי כגבה שמים על הארץ."

„אל נא תדברי כזאת סידאניע נעימה, התחנן יוסף, אל נא תתני את שפתיך היפות לחטוא בדבר עצב מעלה־אף אלהים אדירים, כי באמנה גם תתנוססי גם תאשרי בארץ, כי גם בעשר גם בחן ויפי לקחת מאת אלהיך כפלים ככל בנות גילך. האח! קרא בהתרפקו עליה באהבה, ואשרך גם אשרי קרוב אלינו מאד, כי הנה זה יום שמחת חיי הולך וקרוב, יום חתונתי הנה..

אביה אותה מאד, וגם אשתו, אמה חרנתה, התהלכה אתה בשלום ובמישור וכל אשר שאלו עיניה לא אצלו ממנה, בכל זאת חשבה, צלה לדעת כי לא לעוגג הוא לה שבתה יחד עם האשה אשר לתוגת נפשה היתה לאם לה, ואשר ירשה לה את נחלת אמה, הוא לב אביה ואהבתו. מה גדלה איפא שמחת הנערה הטובה הזאת בבא סידאניע כברית התנאים עם איש נכבד סוחר צעיר לימים טוב תאר ויפה עין, יוסף כספי מעיר ווראטנא, אשר בכחו ועצם ידו עשה לו חיל וינחה את בית מסחר אביו בתבונות כפיו לשם ולכבוד, ומה נבהלה עתה בהודעה כי אדמון זה אשר תתעבנו נפשה הסב את לב סידאניע אחורנית מחתנה הישר באדם אשר זה עתה יבא לבקר במשכן כלתו, להתיעץ אתה על דבר תכונת ביתם אשר יכינו להם וליעד את יום התונתם, כאשר אמר עם הספר אשר כתב לה, היא האגרת הקטנה אשר ראינו בידה — —

רגעים מספר פרטה סידאניע על פי העוגב כאלו חפצה לנפץ את הכלי לרסיסים, אך לאט לאט שבה סערת רוחה לדממה ותחדלנה גם אצבעותיה רגז, עד כי נדמו רעש ושאון ומנגינה נעימה חרישית לקחה מקומם והנה נפתחה הדלת ויוסף כספי בא החדרה. בזרועות פתוחות מהר החתן אל כלתו היפה אך היא לא קמה לקראתו כי אם הושיטה את ידה לו ותברך את בואו בקול כחולה.

„סידאניע!" קרא יוסף וישק את ידה ויחבקנה בעזוז אהבתו, אך למראה פניה אשר האדימו ויחורו חליפות, ולמבטי עיניה אשר קדרו מכאב ואי־חפץ, נחתו זרעותיו, רפו ידיו, ונשיקותיו כמו קפאו על שפתיו הדולקות. „סידאניע יקרת חיי האם תחלי או לא תכירני? —"

סידאניע הורידה ראשה ותדום.

„נחשתי, נאנח יוסף בנפש נמוגה, נחשתי וינבא לבי לי כי יום אנוש נגד פני על כן לא שלותי ולא שקטתי ונפשי הנענה לא ידעה מנוח ולילות עמל מנו לי זה כמה! — אבל סידאניע! חנן קולו כהחזיקו בשתי ידיה ובהביטו לעיניה אשר הסבה מנגדו, סידאניע יקרה וטובה, הגידי נא לי כי שלום בעצמיך ועצבי כענן יכלה ולפחדי אצחק, אך השמיעיני את קולך ואל תסבי עיניך מנגדי שהם חיי רוחי סידאניע נעימה, יונתי היפה!"

„אם אך — אך אל נא תקצפי סידאניע יקירתי, אם אך לא יהיה תרנגיל הודי מתנפח כהאדון אדמון אשר יארב לנו על כל מדרך כף רגל להלאותנו בחלקת לשונו ומרמת שפתיו, ואשר למרות רוחי הוא כצלך על יד ימינך זה שבועות אחדים —

„והאדון אדמון לא ימצא חן בעיניך צלה?"

„חן? האדמוני הזה עם מצחו הצר ופיו הרחב ימצא חן בעיני? האחמד קטן קומתו בלבי, אם בחטמו הארוך ובעיניו הקטנות והאמוצות יקחני? שקוץ אשקצנו!" קראה צלה ותתנודד.

דברי צלה אלה והתנודדה המרו את רוח סידאניע ותסב פניה ממנה בשאט בנפש ותאמר: „את תביטי אל מראהו כי אך למראה עיניך תביני לשפוט, אך אנכי אל דעתו הרחבה אתבונן, על חכמתו הרבה אשר לפני גדולים תנחנו להושיבו על." — „הידעת צלה, הוסיפה בגאוה, הידעת כי כבר כלה חק למודיו בהאוניווערזיטעט ובעוד שנה או שנתים יהיה למליץ בבית המשפט ובשם דאקטאר יקרא?"

„את אשר יהיה בעוד שנה או שנתים לא אדע, השיבה צלה, אך את אשר הנהו היום, את זאת ידעתי וגם הגדתי לך גברתי: תרנגול הודי מתנפח בגאוה וגאון, אחת היא על כן אמרתי: אותו לא אוכל —"

סידאניע לא ענתה דבר כי אם העבירה את אצבעותיה היפות ברגש ובחפזון נמרץ על כל כפות העוגב יחד, עד כי המו מיתריו ברעם ורעש וכמעט נתקו מתנופת ידה. — העלמה היפה הפצה להשביח את שאון לבה אשר הכאיבה צלה בזעם לשונה, בשאון כלי השיר והמונו, וצלה אשר התבוננה עתה בשל מה הסער הזה, הביטה בה בעינים מפיקות תמהון והמלה יהדו ושפתותיה נאלמו מפחד פתאם.

ב.

צלה היתה נערה נבונה, נאמנת רוח וישרת לב, ואת סידאניע גברתה ורעיתה, אשר גדלה אתה יחד מהיותן שתיהן בנות שתים עשרה שנה, אהבה בכל נפשה ומאדה, ויהי כל חפצה ותקותה לראותה מאשרה בבית איש ישוה בה אשר יאהבנה ואשר תשיב גם היא אהבה אל חיקו. כי יתומה מאם היתה סידאניע, ואף כי אהב

אחריש אתאפק וגם בזה לא תכחרי, אין זאת כי אם תחפצי אשר אאנחה גם אנכי כמוך תמרורים, טוב אפוא, אאנחה: אויה! — ההיטבתי להתאנח סידאניע? — אך עתה הואילי נא ותרשיני גם לצחק ולזמר, הלא? —"

„נערה מאשרה", אמרה סידאניע בצחק חן.

„ואמללה בבנות סידאניע העניה! ענתה צלה בלעג, הנה אוהבה יבא לה בחירה רצתה נפשה בו, ואיכה לא תעצב ותאנח!"

„עוד לא אוהבי הוא, גם נפשי לא רצתה בו עוד", אמרה סידאניע בקול דממה.

„לא? שאלה צלה, האם לא באת אתו בברית התנאים? ואת האם לא שאלו את פיך ותאמרי הן?"

„במו פי אמרתי הן", ענתה סידאניע ותאנח.

„במו פיך, אך לא במו לבך, אשר רק לו הצדקה להשמיע קולו לעת יתנו אהבים. התראי סידאניע כי אבין לרעיך בידעי את הקות האהבה אף כי לא אהבתי ולא אאהוב, אמרה צלה ותאנח שנית בלעג: אויה!"

„לא אהבת ולא תאהבי גם לא תנשאי לאיש כי לבית מקלט לנזירות תלכי ושמה תשבי עד זקנה ושיבה, הן זאת ידעתי סני אז" התלוצצה סידאניע גם היא.

„האח! האח!" צחקה צלה ותשר:

„הֶאָח! אֵין נְזִירוֹת בְּיַעֲקֹב, חֶסֶד אֵל מִמָּעַל!
וּבְכֵן כָּל נַעֲרָה עִבְרִיָּה תִּמְצָא לָהּ בָּעַל.
זוּ — בָּחוּר כָּאֲרָזִים וְזוּ — גִּבֵּן, פִּסֵּחַ,
זוּ — כֶּתֶם פָּז רֹאשׁוֹ וְזוּ — מֻכֵּה שְׁחִין, קֵרֵחַ.
זוּ — אִישׁ לָהּ לְאַהֲבָה וְזוּ — אִישׁ לִדְרוֹךְ בְּנַעַל,
וַאֲנִי? — לִי אַחַת הִיא אָמַר, בַּעַל הוּא בָּעַל!

„כן הוא, הוסיפה, אחת היא לי מי או מה יהיה האיש אשר יבחר בי אם אך..."

„אם אך?"

סידאניע

או

לב נשבר ונרפא.

א.

הנרות אשר במנורות הכסף ישפכו זהר זהב בחדרי מלא חסן יקר, אורם יחלק ויכפל אלפי פעמים במראות הבדלח אשר על הקירות ומקרקע החדר ועד הספון יתנוסס הכל בהוד והדר. בפנת החדר עומד עוגב פתוח ועליו גליונות השיר פתוחים אך קולו לא ישמע, כי המון לשונותיו הלבנות כשלג תחרשנה יחדו והעלמה היושבת עליו לא תעיר ידה להעירן ולעוררן לתת בשיר קולן, כי עיניה ולבה אך אל אגרת קטנה ככף איש ומפיקת ריח דודאים, אשר בידיה הרכות. סידאניע יפה כלבנה, אך כעב קל יעיב עתה את זהר פניה וכענן עצב יראה במרום מצחה הצח מחלב. — המבין טורות האגרת אשר בידה יעלה עב הענן הזה? — האנחה החרישית אשר תתגנב מבין פתחי פיה בהתבוננה בה תורנו למדי כי כן הוא, ועיניה היפות אשר תעופנה בכל רגע אל מורה השעות. המה יראונו לדעת כי לבה בקרבה לא ינוח וחרדה היא לרגעים הבאים לקראתה. — לא כן הנערה היושבת על שלחן קטן ועיניה על המטפחת אשר היא רוקמת. גם אמנם היא איננה רעת התאר, אך פניה רחוקים מיפי סידאניע כרחוק שמלת צמר גפן אשר עליה מעשר בגדי גברתה ותפארתם, אפס כי יתר שאת לה על סידאניע גברתה במתת אלהים הנשקפה מעיניה השחורות, הלא היא: לב שמח, אשר תשא גם על שפתותיה הצחקות תמיד. כאלו לא ידעה דאגה מה היא ועני איזה מקומו. —

„אך מה זה היה לך היום צלה, אמרה סידאניע, מדוע זה תדומי ולא תפתחי פתחי פיך, האם תישני או נאלמת פתאם דומיה?"

„מדוע זה אדום ואחריש? תשאלי, השיבה הנערה בצחוק, אבל הודיעיני נא מלין אבחרה אתך היום יקירתי. נסיתי להשיחך ותעניני תהפוכות כבחלום חזיון לילה. שרתי לך שירי ותאטמי אזניך לקולי,

תכן:

Колъ Китве М. Д. Брандштетеръ.

т. е.

Собраніе сочиненій Д. Брандштетера.

Часть II.

Изданіе „ТУШІЯ“.
ВАРШАВА, 1910 г.
Тип. Левинъ-Эпштейнъ, П зья 38.

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר.

ישנים גם חדשים.

בשלשה חלקים.

עם תמונת המחבר.

ותולדתו מאת ד"ר מ. רבינזון.

חלק שני.

הוצאת „תושיה", ורשה.

ורשה, תר"ע.

בדפוס לוין-אפשתיין, סבי"ה 38.

כל כתבי

מ. ד. ברנשטטר.

חלק שני.

ויתן להם עובדיה כסף וילכו לגור לקצוי ארצות החדשות, מקום לא ידע איש דבר ממולדתם ומכורתם. — גם מלב עובדיה לא נמה שמו, אבל לא יעלנו על לשונו, כי בעלות אך זכרו לפניו יבהל ויתנודד, ואז ימהר להבק את בן־דוד בעל רעגינא בתו בזרועותיו, ילהצנו אל לבו באהבה ותודה רבה ויקרא לו „מושיעי ומצילי, מלאך אלהי חסדי!“ ודוהו תשוב למנוחתה. — רק ר' מאיר הדיין לבדו לא יירא ולא יבוש לשאת את שם יוסף האמלל על שפתיו. הוא יזכירנו בכל יום תמיד בתפלתו לאלהי החסד והרחמים כי לא ישל את נפשו ההוטאת להדיחנה לנצח נצחים, ולא יטוש את דמיו על חסידי העיר זרעשוא ועל משכיליה הנבערים אשר הדיחו עליו את כל רעתו בצדקתם וברשעתם ובקנאתם ובאולתם ובהשכלתם ובמשובתם. —

הבית ויבאו ויראו את השערוריה וישמעו את הנבלה אשר אמר האיש לעשות ויבשו ויבהלו מאד, כי התגעש האיש ויתרוצץ במשגע ויכה על ימין ועל שמאל בזעף אף וישצף קצף כאיש אשר רוח רעה תבעתהו, ויראו מגשת אליו ומנגוע בו, וישלחו לקרוא לשוטרי העיר אך המה טרם באו, ועובדיה ואשתו ובתם ובן-דוד שבו וגם ר׳ מאיר הדין בא אתם לשלחם, וישמעו את הרעה אשר נהיתה בסגורם ויתפרצו לחדריהם בבהלה גדולה, ועובדיה הביט רגע בפני האיש הפרוע ויבעת ויתחלחל ויתפלץ וצעקה נוראה ואיומה התפרצה מלבו הקרוע: „את נפש בניך רצחת, את נפש לאה ובנימין, הה! אמלל באמללים — יוסף...

ופני האיש חורו כמות, עיניו קמו בחוריהן, ידיו רעדו, קרסליו מעדו וכל בדי עורו רפו, עזבהו כחו ויכרע תחתיו ויאנק נאקת חלל; אך פתאום נתר ממקומו כי צירוו והבליו טלטלוהו טלטלה, עיניו הפיקו זועה ובלהות מות ופניו התפתלו מצחוק איום ונורא, צחוק שדי עיפתה הוא אשר קננו בקרבו ויצחקו על משבתו! הה! עוד הפעם התעודד האמלל כי אחזהו השבין ויעמידנו על רגליו, ובעצם חבלי שאול חגר שארית חמת לבצע בידיו את פתיל חיתו, ובקללה נוראה ונמרצה לאלהים ואדם יחד התנפל בעד החלון וינפץ גלגלתו אל הסלע וימת.

* * *

באפל ובחשך הובל יוסף אלי קבר, ארבעה אנשים שכורים הוציאוהו על שכמם וישליכוהו אל ירכתי בור כנצר נתעב ונאלח. לא הלך איש אחרי מטתו ורע לא לוהו לבית עולמו, כי תעבוהו גם מתי סודו, הבריוו המסיתים ממשלחת הבריטאנית אשר נמנה עמהם, כי פרעם לשמצה בחייו ובמותו, ויכחשו בו ויאמרו לא ידענוהו. — אין ציון על גל קברו ולא זכר לו בעם ובאלהים הרשים אשר בהר, אבל מלב בניו לא נמה שמו כי השאיר שם כאב נצח, נגע וקלון והרפת עולם, אף כי לא יזכירם איש את אידם ואת אסונם אשר קרם, כי בשתם וכלמתם לא נתנו אותם לשבת יחד את האנשים אשר ראו את חרפתם הנוראה,

„האוכל לדבר את ארונך?", שאל האיש אנגלית את הנערה העושה מלאכתה בחרר החיצון. היא הביטה בו בתמהון בשמעה שפת לא ידעה, והוא הכיר את מבוכתה וידבר אשכנזית ויאמר: „דבר לי אל הד״ר ספיר או אל האדון בן־דוד, האוכל לראותם?"

„אין איש עתה בבית", השיבה הנערה.

„ואיה איפה הלכו אדוניך?"

„לא ידעתי."

„אך הן ישובו לפני הצהרים?"

„ישובו"

„אם כן אוחיל עד בואם", אמר האיש, „ואם תרשני", הוסיף בהתבוננו בפני הנערה בעינים נוצצות, אם תרשני יפתי אשב עמך בזה עד שוב אדונך כי עיף ויגע אנכי מעט ולמה זה ארד ואעלה במעלות שנית. ובדברו הוציא מטבעות זהב מצלחתו ויתן להנערה הנבוכה וישב לצדה. „ומדוע זה אדוני נותן לי את אלה?", שאלה הנערה בתמהון.

„כי אהבתיך יפתי", ענה האיש בשפתים דולקים, „ואם מעט לך ואוסיף לך כהנה וכהנה כי איש אוצרות אנכי ואוהב עלמות יפות כמוך." „אך אל נא תתחמקי ממני", הוסיף בהחזיקו בה, ויתן לה עוד מספר מטבעות זהב ויאמר לחבקה בזרועותיו ולנשק לה. והנערה עמדה רגע דומם כאבן כי אחזתה פלצות ולא יכלה למוש ממקומה, אך עד מהרה התאוששה ותשלך את הזהב מידה ותברח מפני האיש ותמלט אל החדר הפנימי, אפס כי הוא רדף אחריה גם השיגה, ובאיש תאותו העזה והנוראה השתובב משובה נצחת ויפילנה לארץ ויתנפל עליה ויסגור את פיה בכף ידו ויאמר לענותה בחזקה וכמעט היתה בכל רע, אף כי חגרה שארית כחה ותאבק עמו ותצעק ותנשכנו בשניה ותתיפח בקול כחולה — אך ברגע הזה בא אחיה הביתה וכראותו את אשר נהיתה וימהר ויחזק בצואר האיש ויהנקהו עד כי רפו ידיו מהנערה הרועדת כעלה נדף ומרחפת בין החיים ובין המות. והנער התעורר עליו בחמה שפוכה וימטר עליו מהלמות אגרופיו ויכהו מכה רבה, וגם הוא לא נכנע תחת יד מכהו וינהום ככפיר בעברתו וזעמו ויוצא סכין מצלחתו וידקור בו את הנער בפניו ויז נצחו על בגדיו, ותהי צעקה גדולה ונוראה, ויאספו גרי

הבוקעת ועולה לעילא לעילא. — אשרי עין ראתה את דבורה המבשלת ביום ההוא! פניה שחורים משחור וצהלים משמן; מולג שלש השנַים בימינה ובשמאלה כף גדולה מאד והיא מכה בדוד ובקלחת כבני עלי הכהנים בשעתם; אשרי אזן שמעה את תפלת ההלל מפי החסידים הנלהבים בשעה שהביא שמשון השמש את כדי היי״ש וימלא את הבקבוקים ואת הכוסות בשמחה גדולה כמקריב נסכים על גבי המזבח! ואשרי הפה שנהנה מאותה הסעודה!—כמה תקונים נתקנו, כמה יהודים נתיחדו, כמה ניצוצות נתעלו, כמה צנורות נפתחו, כמה שפע הורדה, כמה היכלות הטמאה נסגרו, כמה קליפות נהרגו, כמה עולמות נבנו וכמה מלאכים ושרפים וסנגורים ופרקליטים טובים נבראו מהסעודה הזאת! אשריכם ישראל אשר בהקלויז דק״ק זרעשוא!... ועובדיה וביתו הולכים לשוב לאנדאנה ויסעו דרך עיר ב... ויסורו שמה לראות את שלום ר׳ מאיר הדין ולהשתעשע בחברתו ימים אחרים.

יז.

„דאקטר עובדיה ספיר רופא מלאנדאן, עם אשתו ובתו ומשרתיהם״. „האדון בן־דוד מלאנדאן״. — „קללת אלהים!״, ענה איש אחד בקראו את הדברים האלה מאחד מעלי היום אשר שמות הנוסעים הבאים לעיר ב... וסרים לבתי המלון נרשמים שם, „קללת אלהים!״, שנה וישלש, „עובדיה ספיר? הבאמנה עובדיה הוא? וגם אשה לו? וגם בת? והם עם משרתים יסעו? עשירי עם הם אפוא, קללת אלהים! — וגם רעהו נלוה אתו, „הארון בן־דור?״ הלא הוא בן־דור מכירי מאז אחד מפקידי הארון מהללאל. —״ ומבלי חקור עוד הרבה מהר האיש ככל אשר יכול כי שתוי יין היה ולהוסיף אמץ נתן בכוס עינו עוד פעם ופעמים, בדרך הלוכו ויחוג וינוע כמשפט השכורים עד בואו אל בית המלון אשר עובדיה גר בו. והאיש לבוש כאחד עשירי עם ומדבר בשפת אנגלית, ויקדם שוער בית המלון את פניו בכבוד אף כי הכיר בו אות שכרון, ויראהו את הדרי עובדיה ויבא בם. —

על בורים, רופא כזה לא ידע אפילו למשש את הדפק או להקיז דם ולהעמיד עלוקות כהוגן. —"

„רום לך זקן וכסיל עם מעשיותיך וזכרונותיך!", צעק המזיק בעלותו מן המקוה ובלבשו את מדיו הקרועים בהפזון נמרץ, „באו ונתפלל ונעשה סעודת ראש חדש, משתה ויום טוב כסעודת שלמה בשעתו כי „עשרו של קרח" הביאה דבורה שלנו, חמשה ועשרים כסף במזומנים אשר הניחו לה עובדיה ואשתו המופקרת בנסעם מהעיר לבלי שוב עוד לנצח. הבה אפוא ונשמחה ונגילה באבוד רשעים."

„וגם חוה היתה בזה? חוה בת ר' שמעון הטבח? הפלא ופלא!", קראו החסידים הנדהמים.

„גם היא גם בתה גם החתן של בתה, ואת כלם ראתה דבורה עין בעין. חוה מגדלת שערה כגויה, עובדיה ישב בגלוי ראש כגוי ובתם הכלה והחתן שלה... דבורה שלנו ספרה דברים מכוערים מאד בהקלויז, רחמנא לצלן."

„ומה זה ראתה דבורה?", שאלו אברכים אחרים בתאות נפש.

„שקצים! התחפצו כי אנבל את פי?", קרא המזיק בחמה, „בללו של דבר עובדיה ובתו יצאו לתרבות רעה ומה תחפצו יותר? — — אבל ברוך שפטרנו מענשם של אלו! כי לפני שעה אחת עזבו כלם את העיר וגם את בני יוסף התן ר' שבתי תקיף ז"ל, את לאה העורת ואת בנימין אחיה השקץ לקחו אתם לשרתם, ושמעתי אומרים כי נסעו לעיר ב... להראות פנים את מאיר הדין, הלך זרזיר אצל עורב ויותר מזה לא ידעתי, באו ונתפלל. —"

ותפלת החסידים היתה היום בכונה ודבקות וברקודין והתלהבות ובשמחה והרחבת הלב כדקא חזי, כי דבורה הצנועה הכינה להם כרה גדולה בכסף הנדבה אשר לקחה מידי עובדיה „להחזקת ידי עניים תופשי תורה היושבים בהקלויז" ותעש להם מטעמים כאשר לא הסכינו לראות בכל יום; מרק שומים ובצלים שריחו נודף מסוף העולם ועד סופו, צלי־אש וצלי־קדרה ממש, וצנון והזרת ומיני לפתן העולים על שלחן רוזנים, ואת הכל בשלה דבורה ותצלה ב„תנור השמורה" אשר בהקלויז ובשעת התפלה

„מה?", קראו פיות עשרה הסידים יחדו.

„מה?!", שנה המזיק בצעקה נוראה, „אוי לכם בטלנים בערים! קול שאון בעיר, הרחובות מלאות המון אדם רב והקלוי כלה במרקהה ואתם יושבים ומפלים את כליכם? — הלא נודע הדבר!"

„מה?", קראה החברה הנבהלה שנית.

„כי הוא הוא הנהו, הוא ולא אחר, הוא הוא הרופא מבריטאניא, והוא החן שמעון הטבח, הוא עובדיה ברשעתו מתחלתו ועד סופו!", צעק המזיק בנשימה אחת ויתפשט את בגדיו במרוצה והפזון והסידים ערומים והצי ערומים קפצו וינתרו ממקומם כאלו עקצם עקרב. „פלא!"

„פלא והפלא!"

„הפלא ופלא!"

„פלאי פלאים!"

„מה חפצו בעירנו?"

„הענין איננו פשוט!"

„והיכן למד חכמת הרפואה?"

„אין לו זקן ואין לו פאות ותארו כגוי ממש ובודאי למד בשקאלעם!"

„ובודאי הנכם שוטים גדולים ונוראים!", ענה ר' שמעיה פשטן ברכסו את לולאות מכנסיו, „כי מה זה אתם מתפלאים? ומדוע? האם הראשון או האחרון הוא עובדיה שנתפקר ונעשה רופא? רבים עשו ורבים יעשו עוד כמוהו והענין פשוט בתכלית הפשטות. שהרי דבר ידוע הוא שהאשכנזים כלם אוילים גדולים, מוהם מטומטם ואין להם שכל כלל וכלל והד מנן כד עייל להתם, איש מחודד ומפולפל כדבעי למהוי, מסתמא הוטפים אותו כמציאה כשרה ועושים ממנו כל מה שלבו הפץ. ובאמת לאו מילתא זוטרתא היא להיות רופא. —"

„בודאי ובודאי!", קִים ר' נהמן בעל זכרון, „זוכרני ששמעתי מפי הרופא המפורסם „רע ליב שר"ו" שאמר בזה הלשון ממש: כל רופא שלא מלא כרסו בגמרא תוס' ומהרש"א ולא למד לכל הפהות פליהה, בשר בהלב, תערובות, עם ה„חות דעת" וה„פרי מגדים"

„אך חמור אנכי, חמור החמורים, כי לא הבינותי את אשר לפני ואאשים את רעי הנאמן ואקצוף עליו באולתי", דבר בן-דוד לנפשו ויקם בלט מפנת מושבו ויתגנב לצאת מחדר הנאהבים והנעימים לבל יפריע את אשרם הנשגב והנעלה מרגשות בן תמותה ובינתו, אך הוא טרם יצא את הפתח, והנה קול עובדיה קורא אליו מזרועות אשתו: „מה לך בן-דוד כי נחבאת לברוח? הן את מרת נפשי ידעת אך אתה, ראית את עניי ואת עמלי אף התענית בכל אשר אתענה, ובשמחתי לא תתערב ולא תקח באשרי חלק? — האח! בן-דוד! הלא אשתי בזרועותי, אשרי, תוחלתי ותקותי ועיניך לא תראינה? — חוה יונתי התמה והנאמנה, ואת בתי הטובה מתת שמים ממעל, הנה זה דודי וזה רעי, מלאכי הטוב אשר שלח אלהים לפני להנחותי דרך חיים, בן-דוד ידיד נפשי הדגול מרבבות יקרי רוח! —"

„וגם מודענו ומכירנו", הוסיפה חוה בטוב טעם, ותושט את ידה לבן-דוד וישק לה, ויחבק את רעו המאֻשר בזרועותיו, וישק גם את ידי רעגינא משאת נפשו ויאורו פני שניהם באור אהבת קדש ונפשותם התאחדו ויתלכדו בברית אמונת עולם, ועיני עובדיה וחוה רואות וגם עיני מלאכי שלום אשר נשקפו ממעון קדשם על הנאהבים והנעימים ויתנו ברכתם לאבות ובנים יחדו.

טז.

בשעה העשירית לפני הצהרים חסידי הקלויז יושבים על הספסל אשר מסביב להמקוה הכשרה שנתחממה מאתמול לטבילת מצוה, מכינים המה את עצמם לתפלה, פולין את הלוקיהם, משיחים בעניני מדינה ובהויות העולם, מעלים עשן ונהנים מריח מי המקוה הנודפים מכל אותם הדברים הטובים שמשאירים שם טובלי ערבית ושחרית, והנה ר' דוב מזיק בא פתאום כשד משחת, טואף רוח בתנים, מניע ראשו וידיו כמשגע וצועק בקול גדול: „לא ידעתם כל מאומה טפשים?"

„אבי!“, קראה הנערה החרדה בקול נחבא בהמון נשיקות ובכיה חרישית „ובתי“, ענה עובדיה, ומפיו נעתקו מלין מסערת נפשו המלאה לה רגשית אשר על כל גדותיה, וידמו שניהם ויחרישו באשרם. אין אמר ואין דברים כי אם סוד שיח לבבות אשר ידברו בשפת מלאכי שלום במרום ובחוץ לא ישמע קולם.

ובן־דוד התעורר וירא את רעגינא חבוקה בזרועות עובדיה, ויתפרר לבבו ונפשו נקרעת לגזרים. בפעם הראשונה בימי חייו נודע לו פתאום כי אוהב הוא. אוהב הוא אהבה קדושה, אהבה רבה ונצחתי אהבה עזה כמות, הה! וסמל אהבתו זאת הראשונה גזול בידי רעו אשר בטח בו, על כן אכלתהו קנאה המת גבר ומצוקת לבו הממתהו וילט את פניו בכפות שתי ידיו למען לא יראה בהרעה הנוראה אשר באתהו, ויכרע תחתיו וידום בעצמת מכאוביו. —

גם חוה הישנה התעוררה ותתהפך על משכבה ותפקח עיניה, אך טרם ראתה את הנהיה, ורעגינא התחמקה מזרועות אביה ותפול על צוארי אמה ותכסם בעתרת נשיקות פיה, ועובדיה השיב רוחו אליו ויסוב לאחור צעדים אחדים על קצה אצבעות רגליו בלט. „אמי אור עיני והיי חייתי!“, קראה הנערה הנפעמה, „אמי עטרת תפארתי ונזרי! השמיעיני נא קולך אמי יפתי, הגידי לי כי שלום בעצמיתך ותגלנה עצמות בתך אשר דכית אמש כי חלית ותתעלפי.“

„שלום בעצמי רעגינא יחידתי“, ענתה האם בקול כחולה, „שלום גם בלבבי“, הוסיפה בקול ערב ונעים, „כי את אביך דברתי בחזון ואדמה לשבוע בהקיץ תמונתו. האח! תבנית איש! תפארת אדם! תאר לו והדר! סמל כח לב ואמונת אמן! ואיתך בתי חזיתי חביקה בזרעותיו, לחוצה אל לבו הטהור. האח! לו ישנתי שנת עולם ויארך חלומי נצח! — אך מה הקול הזה אשר באזני? קול נשימה תדמה אזני לשמוע, העוד איש זולתנו בחדר, בתי?“

„הרופא ורעי שכנינו הבריטאנים המה“, השיבה רעגינא בקומה מצוארי אמה, „כי חשו אמש לישועתך בחלותך וישמרו עליך עד כי הקיצות, התשיבי תודה להם אמי היקרה?“

ועובדיה נגש ותתחזק חוה ותשב על המטה וכראיתה את פניו ותפול בזרעותיו וקול ענות שמחה וחרדה התפרץ מפתחי פיה „עובדיה!“

ותפרח מאליה כחבצלת השרון? — ולמי כל הכבודה הזאת, בגדים וכלים ועדי עדיים אשר החדר מלא מהם? ומה לחוה ולבתה בנות זרעשוא בבתי מלון אורחים?—אל אלהים חיים! ואם אמלל באמללים אנכי? — — — —״ ענן עצב נורא כסה את מצח עובדיה ועיניו אשר לא גרע מפני החולה קדרו פתאום להגיוני רוחו אלה הנוראים, וברגע הזה האירו פני הישנה מצחוק קל אשר רחף עליהם ושפתותיה דברו בדממה דקה ובקול ענות חלושה: „עובדיה!״

„ומה זה תבענה שפתי אמך גברתי?״, שאל עובדיה בחרדה גלויה.

„אורך לעולם ה׳ אלהי הסדי וישועתי!״, ענתה הנערה במועל כפיה, „עתה ידעתי כי תחיה אמי ולא תמות, כי את אבי דברה בחזון ומשפתיו לה מרפא ונחם ללבה הנדכה כאשר הסכינה בכל ימי עניה ונדודיה.״ „סלח נא אדוני״, הוסיפה בנשאה את עיניה היפות לעובדיה המתבונן בה באות נפשו, „כי לא תבין להגיגי וקורותינו זרו לך. —״

„ואולי לא כאשר תדמי בנפשך בתי!״, ענה עובדיה. — והשם הנעים הזה, השם „בתי״ עבר בלי משים על דל שפתיו, ויתכו כמים רגשות נפשו וארבות עיניו נפתחו, ולא יכל להתאפק עוד ויאחז בידי הנערה הנבהלה והנדהמה ויחבקנה בזרועותיו ויחלצנה אל לבו וישק את מצחה הצח מחלב בשפתים דולקים. „האף לא תחושי את נשמת רוח אביך בתי הנעימה?״, קרא באזניה בקול דממה החוצב להבות איש קדש, „האף לא ירגיש לבך התמים כי בזרועות אביך הנך חבוקה? — אנכי עובדיה איש אמך העניה הסוערה הזאת אשר אהבתיה כנפשי ועזבתיה כבוגד ורוחה נאמנת אתי גם בחזיון לילה! האח! אשרתי! אשרתי יתר הרבה מאד מאשר קותה לה נפשי מאלהי! ואולם ברגעי עדן אלה הקדושים, בחן שמים המרחף על פני אמך הישנה ובתמת נפשך הזכה ילד נעים, נשבעתי כי לא רחק לבבי מכן בהרחיקי נדוד ולא עזבה נפשי אתכן בעזבי ארץ. — תגרת יד מרעים הבריחתני מעירי וארצי, ואהבתי ואמונתי אתכן עזרתני לעשות חיל בארץ חפש ואור כאשר תראינה עיניכן מחמדי נפשי, ועתה שקי נא לי מנשיקות פיך בתי וארע כי תאמיני לדברי אביך המאֻשר בארץ.״

טו.

ועובדיה לא אחר ויבא ויאחז בידי החולה הישנה וימנה את מספר מהלמות עורקיה, ובהתבוננו בפניה הלבנים ויתחלחל ויחרד ולפת. — — זמותיו נתקו ועיניו חשכו ואורו חליפות, רגע קפאו דמי לבו ויהיו לקרח בקרבו ורגע נמסו ויתכו כאש נוזלת מחרדת פתע וגיל פתאום אשר השיגוהו ועוד מעט ויהשוב לפול על מטתה, לחבקה בזרועותיו ולקרוא לה חוה אהובתי נשמת נפשי ורוח חיי! לאזני כל הנצבים עליו; אך לאישרו ולאשרה זכר כי הנקל לו לסכן את נפש החולה בהתגלות לבו פתאום, על כן התחזק בכל מאמצי כחו ויתאפק ויאמר לרעגינא המיחלת למוצא שפתיו: „אין דבר גברתי כי אם רפיון מיתרים אשר יעבור בעוד שעות אחדות. כפי אשר אחזה לי התעוררה נפשה מאד ותפעם רוחה עד בלי די ועתה מנוחה ומרגוע דרושים להשקיט את רגשת עורקיה. אל תפריעוה אפוא, תישן ורוח לה מיד, ואם תרשני גברתי אשב פה עמכם למען אמצא לכם בהדרשי עת תקיץ החולה משנתה. —"

„אודך אדוני בכל לבי!", ענתה רעגינא בקול דממה דקה, ותגש לו כסא וישב לרגלי המטה, והיא עמדה לראשה ואת עיניה הרטובות מדמע לא גרעה רגע מפני אמה החולה. ובן-דוד הלך אט וישב לו על פאת דמשק ערש בפנת החדר וירדם לאט לאט. —

דממת קדש בחדר! — ירח וכוכבים עדים בשחק סלה אשר שמעו את שבועת עובדיה בליל הפרדו מאשתו הישנה לפני שבע עשרה שנה, ישלחו עתה את קוי זהרם בעד יריעות החלונות וישפכו זהר כסף על פני החולה הלבנים כשיש ויהי מראיהם כפני מלאכי אלהים לטהר, אות הוא לעובדיה כי נאמנה רוחה עם אלהים ועם אלוף נעורה אשר לא בגד באהבתה כל ימי נדודו. — „חוה היא! אשתי הטובה והנעימה!", יקראו כל מורשי לבו פה אחד, „אך לא בת ר' שמעון הטבח אשר עזבתי בברחי!", יעננו רוח מבינתו לקולם, „כי בת רוזנים היא, בת אצילי ארץ, הוד והדר לבושה ותתנוסס בחן ושוב טעם כאלו הריחה ברוח הדש, רוח דעת ושכל טוב אשר זרו לה לפנים. — ומי זאת בת שמים הנצבת למולי? הבאמנה בשר מבשרי היא ועצם מעצמי? הזאת בתי אשר לא גדלתי ולא רוממתי

„ובכל זאת אמי”, נהמה הנערה ותחנן קולה, „ובכל זאת הוחילי לאלהים כי עוד יראנו בישועתו וישב גם את אבי לנו. הן הפליא חסדו לך אמי יקרת חיי ומדוע תכחשי בנפלאותיו?”

„קוי לך נפש זכה וטהורה”, ענתה האם בנשקה את דמעות בתה מעיניה היפות, „עיניך עוד תראינה את משוש לבך כי רטובה את לפני שמש, שושנה שתולה בנוה, מריה מים תפרחי וחיית ורבית, ותהי זאת נחמתי בימי חיי הבלי אשר כצל יחלופו.”

„ולמה תדברי כאלה אם יקרה?”, התחננה הנערה, „יפיפית מעלמות, הן עלומים חנך, אף לא מבתך זקנת לימים מאד, ומדוע נואשת מתקוה וכפתך רעננה עוד וטל נעורים ילין בפניך אם יפה ונעימה. —”

„אבל נפשי יבשה ולא תשוב לתחיה!”, ענתה האם תמרורים, „כי לא כח אבנים כחי ובשרי לא נחוש!—שבע עשרה שנה הנני בודדת באלמנות חיות ואשלה את נפשי בתקות שוא והיא גם סמכתני לבל אפול ואטבע בים החיים הסוער סביבי; למצער ראיתי גם בטובה בבית הגבירה היקרה זכרה לברכה אשר המלה על ימי עלומי ותקה אותי לאחות ואותך לבת לה, ובמות מרהמתנו זאת ותירשי נהלת הון רב אשר השאירה לך בהסדה, ואמר עתה הגיעה העת להתחקות על שרשי רגלי אביך האבד אשר מנעתי מבקשו עד כה לבלתי עזבך לבדך בארץ נכריה; על כנפי תקוה טובה נשאתי ונעוף מעיר לעיר עד בואנו זרעשוא העיר הזאת, אך פה נשברו כנפי ואנית תוחלתי האהרונה נפצה אל סלעי מגור ואתה גם לבבי ההולה התפורר לרסיסים, כמסום נוסס אנכי מיגון ונדודים אשר שבעתי ו.עניי ואך תקותי היא סמכתני, ובטוט גם עמודיה ויתפלצו ואכרע תחתי לבלי קום עוד נצת.” — „לבי בקרבי יהוש כי קרוב לבא עתי וימי לא ימשכו”, הוסיפה בקול דממה ותפול על הכסא עיפה ויגעה ותסגור את עיניה ותתעלף. —

„אויה לי אמי!”, צעקה הנערה ותספוק כפיה מבלי דעת מה לעשות או להדול. וברגע הזה התפרץ בן-דוד בעד דלתות ההדר כי שמע את קול צעקתה, וימהר ויזה מים קרים בפני האשה ותשב רוחה אליה כמעט וישכיבו אותה על מטתה, ובן-דוד מהר ויבהל את רעו הרופא להחיש לעזרת שכנתו היפה. —

א״ין ומאורי על יאספו נגהם; היפלא אפוא כי הליפות וצבא אתו לשמחה ותוגה, כי רגע תרננה שפתותיו ומשנהו תדמע עינו דמוע, רגע גדול עד שמים ששונו ומשנהו שחה לעפר נפשו? — אם לא תדע לך בן-דוד רגשי לבך מה המה, אית הוא כי לא ידעת עוד אהבה בתענוגיה ובמכאוביה, באנחותיה ובמצהלותיה, בדמעת בכיה ובתרועת שמחתה; אבל רגשי לבך רגשי טהר המה, רגשי שלהבת יה, רגשי קדש מעדן גן אלהים רגשי אהבה ראשונה! — גם הנערה שנתה מיום פגשו עיניה את עיני בן-דוד, ומיום שמעה את נעם קולו לא תדע נפשה עוד. הגות ילדות, מאויי שחוק ושעשעים יצאוה ואינם ורגשות מוזרות לה לקחו עמדתם. התבל החליפה שמלותיה לעיניה, עטתה בגדי תפארתה ותיף שבעתים מאשר היתה, ורוח ששון נִפחה בבריאה כֻּלה ותיקין להיים הדשים. הפרחים אשר על חלונה יפצחו פה להשיחנה נעימות וקולם קול בן-דוד הוא אשר תקשיב ותשמע אזנה, ובקול זה ישירו צפרים ויזמרו ויריעו כל בעלי שיר מבין עפאים.—ישית השך ויהי לילה, והיא תשגיח מן החלונות תציץ מן ההרכים, תביט שמים ותראה ירח יקר הולך, ובינות לצבא כוכביו תאורנה עיני בן-דוד ותצחקנה לקראתה בצחוק חן ותחנונים; תזרח השמש, ועליה יזרח אור ה׳ כי תקיץ מחלומות נעימים, שפתותיה שושנים פתוחות לנשק וזרועותיה לחבק תבל ומלאה. —

„ומה לך רעגינא כי תעירי שחר ותאחרי בנשף לספור את הכוכבים?״, שאלה האם את בתה בשבתן בדד בחדר מלונן בנשף בערב יום, „האם את אביך האֹבד תבקשי שמה במעונות שחקים? אויה, בארצות וימים עקבותיו לא נודעו, אולי ידעו שחקים מקומו איהו!״ — רעגינא הנערה הנעימה לא ענתה דבר כי אם חבקה את אמה בזרועותיה ותשק לה ודמעות עיניה ירדו כפנינים על פני אמה הנמוגה, והיא הוסיפה בנפש נואשת ותאמר: „החשיתי מטוב, נואשתי מקות עוד כי נצחי אבד ותוחלתי מפח נפש, אך לא על גורלי כי מר ידאב לבי כי אם עליך בתי תדמע עיני ולא תדמה, כי אזלת ידי להשיב את אביך לך, וגם על אביך האמלל כי נגזר מארץ היים בפשע הורי ובאולתי אני. —״

ויסכימו פה אחד לבלתי שמוע לקול הרופא הרשע כי אם לעשות ההפך מכל אשר צוה, להטיל גירא בעינא דשטנא להרעימו ולהכעיסו וכן עשו, אשריהם! —

ואולם עובדיה לא ידע דבר מכל אשר גזרו בהקלויז ומכל אשר יכעיסוהו וימרו את רוחו שמה, ויעשה את מלאכתו באמונה אף הצליח חפצו בידו, כי רפא את היתומה האמללה וגם לחולים רבים זולתה אשר שקדו על דלתותיו מבקר עד ערב הושיע כחכמתו וכיד ה׳ הטובה עליו, ומלאכתו ועבודתו שכחוהו כמעט את עצבו ורגזו, כי ראה ברכה בעמלו ותהי זאת נחמתו. —

יבן-דוד שמח לראות כי תחל המנוחה לשוב ללב רעו הנאמן אבל הרגיש בנפשו כי מנוחתו הוא החלה להתמוטט. ומה זה היה לו פתאום? מרוע זה תלבשנו רוח ששון ורוח כהה חליפות לרגעים? מדוע זה תדד שנתו בלילה וביום יתהלך כחולם? מה זה הרעיש את נפשו השוקטה וישימנה כמרקחה? ומדוע זה יחרד לבו ויתר ממקומו למראה האשה והנערה אשר פגשנו בפרק הקדום? — הנפשות האלה אשר הכרת פניהן תענה בם כי אם ובת הנה, גרות בהחדרים הסמוכים לחדרי בן-דוד ורעו; עובדיה הטרוד במלאכתו לא ישים אליהן לבו, לא כן בן-דוד העזוב לנפשו כל היום, הוא יראה פניהן לבקרים ולבבו יהגה בם לרגעים, וכאשר יוסיפו הנה להתחמק ממנו בתמתן ככה יוסיף הוא להמשך אחריהן בחבלי סתר, בעבותות לא ידע יכנם. — האשה יפה היא מאד אך על פניה היפים ילין עצב ורוח תוגה הרישית ירחף על הוד מצחה. זאת קומתה תדמה לתמר השח ראשו כמעט מרוח סועה וסער מתחולל; תקום סערה לדממה, ותמר ישא ראש, יפרח וישגה לכבוד ולתפארת. — והנערה? מקרני אור שמש ונעם נגה ירח, מלהבת שלהבת יה וזהר שלג עולמים, מהוד אודם שושנה ולבנת הבצלת פורחת, מהן פרחי עדן, ריח אביב, טל אורות וצחוק מלאכי שלום במרום רקמה נפש חיה זאת, והנה היא מתפתחת עתה מיום ליום ביפיה ובהודה ובתפארתה לעיני בן-דוד אשר לא התבונן על בתולה זולתה עוד. — היא תפתח שפתיה, ויפתחו לפניו שמים הרשים; תשמיע קולה, ורנת כוכבי בקר עם תרועת בני אלהים תשמע לאזניו; תדום, ותדום הבריאה כלה; תסתיר פניה, ותקדר

ה׳ ותחשב לי זאת לצדקה, על כן ראיה העלמה היפה פניה אלי ואליך לא הביטה, כי קלות בעיני היפהפיה הזאת אף כי רופא נכבד אתה בלאנדאן העיר הגדולה. —״

יד.

ועיני הילדה החלו להתרפא תחת ידי עובדיה, ויצא שמעו בכל העיר זרעשוא ויגיע גם להקלויז מקום משכן מכירינו הבטלנים, וישמעו כי לא יקח הרופא האנגלי כסף ברפואותיו וימהרו ויקדמו את פניו איש איש עם נגעו ומכאוביו, זה בא עם שברו וזה עם צירעתו, עם שעולו, עם טחוריו וכו׳ וכו׳. והרופא האנגלי נתן אותם לבא לפניו כי שמח לראות את רודפיו לפנים אשר לא יכירוהו עתה ויעמדו לפניו באימה וביראה ברתת ובמורא וידבר אתם בנחת ויתן להם עצות טובות, איש איש כמחלתו וכפי אשר ידע את דרכו ומעשהו מאז. והבטלנים שבו להקלויז ויספר איש אל רעהו את דברו עם הרופא ואשר צוה אותו ואשר יעצו, ויחקרו ויפלפלו ויהפכו בדבריו כמנהגם, והנה נפקחו עיניהם ויראו עין בעין כי הרופא הזה רשע גמור הוא מסטרא חורינא רחמנא לצלן ואך מאמינתם יען להדיחם בחלקת לשונו ומרמת שפתיו, להפיך משרש מצוה ולסלף דברי צדיקים. כי מדוע זה צוה את ר׳ דוב מזיק בעל השבר שלא ירבה בקפיצות וברקודין? בודאי ובודאי כדי שלא יתמתקו הדינין, שעל ידי הרקודין דינין מתמתקין כידוע. — את ר׳ שמעיה הפשטן בעל השעול צוה שלא ירחץ בצונן, מדוע? כדי לבטלו מטבילות מצוה. — את ר׳ נח תם בעל הטחורים צוה שלא ירבה בישיבה לפני התנור החם, ולמה? כדי לבטלו מתלמוד תורה ומעשים טובים. — והאחרון הכביד כי על פלוני התכשיט המצורע צוה במפגיע שלא ישתה יי״ש. — רחמנא לשיזבנא מהאי דעתא! — ובלי שום ספק מכשף הוא, החליטו החסידים כלם, דאי לא תימא הכי מהיכן ידע שדרכו של המזיק לקפוץ ולרקוד, של התם לשבת אצל התנור, של הפשטן לעסוק בדברים המחייבים טבילה, ושל התכשיט המצורע לשתות יי״ש הרבה? — ועל כן גזרו אבר

„תרפא הילדה ואז נראה איך יפול דבר", ענה עובדיה, „הנער יוכל ללמוד עוד מלאכת מאומה, והנערה —"

„אותה נתן לאיש, הלא?", השלים בן-דוד בצחוק.

„גם זה יוכל היות", ענה עובדיה גם הוא בצחוק, אך פניו קדרו בצחקו ויעידו על רגשי לבו ומכאוביו, „קויתי כי אכנים לחפה את בתי ואכנים את בת אחר, ואולי יכניסו אחרים את בתי אני — גלגל הוא החוזר בעולם!"

„הוא אשר אמר החכם מכל אדם: לב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו!", קרא בן-דוד, „לפני רגעים אחדים אמרת ללכת עירה ב... כי אחת היתה לך אם בזרעשוא או בעיר אחרת תבלה בהבל ימיך, כאשר התאוננת באזני והנה זה יד נעלמה אוחזת בערפך ותושיבך תחתיך לאמר: אל תלך מזה עד חפצי תשלים; ומי יודע אם לא מן השמים עצרוך במקום הזה למען תמצא את מחמלי נפשך אשר נואשת כמעט מקוות להם עוד. —"

„מי יודע!", נאנח עובדיה כמתיאש, וברגע הזה עברה מרכבה מרקדה את דרך המלך הבא ממסלת הברזל, ועובדיה בהמון שרעפיו בקרבו לא התבונן כי יטה הרכב את מרכבתו לשער בית המלון אשר הוא ורעו עומדים לפניו, ויהי כמעט מרמס לרגלי הסוסים לולא בן-דוד רעו אשר החזיק בו ויטהו הצדה בכח גדול. והרכב גם הוא צעק ויעצור בסוסיו ותעמיד המרכבה ותצאינה ממנה שתים נשים כבודות, האחת אשה גדולה לבושה שמלת משי שחורה ופניה מכסות בצעיף, והשנית עלמה כבת שש עשרה או שבע עשרה שנה, לבושה שמלת דרך אמוצה ועל ראשה מגבעה רחבה למגן ומחסה מחום השמש. פניה מגולות ומפיקות יופי וחן טוב והיא הניעה במו ראשה לאות תודה לבן-דוד אשר חש מפלט לרעהו, כי מצעקת הרכב ואף כי ממבוכת עובדיה וחרדת בן-דוד עליו, הכירו הנשים כרגע את הסכנה אשר רחפה על ראשו, וישמחו לראות כי לא בא אסון לרגלם. — ומשרתי בית המלון מהרו ויבהילו להוציא הטון ארגזים, תבות ומלתחות מן המרכבה, ולפי רוב החפצים הרבו כבוד ויקר לבעליהם ויובילו אותם ביראת כבוד למבחרי חדרי בית המלון.

„הראית?", אמר בן-דוד בצחוק, „נואשת מטובה בפחזותך ותחטא ותאשם וכמעט היית בכל רע, ואנכי כי האמנתי בתשועת

נשיקות פי הילדה הנדהמה וזרם דמעתה אשר פרץ מעיניה המה ענו למדי על שאלת עובדיה גם בלי אמר ודברים, והנער השתחוה וישק לרגליו ויקרא: „מאה ועשרים שנה יחיה האדון! ואנכי אל שדי אתחנן ואתפלל לאל אבי יתומים, כי יברך חילך וישלם פעלך וכל אשר תעשה יצליח, אך למתי נביא אליך אדון רב החסד והחנינה?״

„פעמים ביום, ענה עובדיה, „בשעה השמינית בבקר ובשעה החמישית אחרי הצהרים תבואו אל בית מלוני זה, ואנכי אצוה על השוער ויראך את חדרי משכני כי תבאו אלי. ועתה הא לך כסף וקנה נעלים לרגליך ושמלות חדשות לאחותך כי לא יתנו אתכם לבא אל בית המלון יחפים ולבושי קרעים, לכו אפוא בני והיו נכונים למחר בשעה השמינית בבקר.״

עיני הנער נגרו דמעות גיל בקחתו את הכסף מידי עובדיה, וינהג את אחותו וילכו דומם כי נפעמו שניהם ולא יכלו דַבר, ועובדיה אמר אל בן-דוד: „ובכל זאת לא יגעתי לריק ולא עמלתי לבהלה בדרך אשר עשינו, כי הקרה ה׳ לפני את בני יוסף האמלל, אשר למרות הפצו רצונו ודעתו היה סבת ישועתי ואשרי כאשר ידעת. הוא לא יושע עוד כי נדח ואבד לנצח, ועשיתי חסד עם בניו העזובים והושעתים ולא ימקו בעון אבותם!״

„האמללים האלה בושו להשמיע את שם אביהם על שפתם״, אמר בן-דוד, „היודעים המה אשר קרה את יוסף ויבושו מדרכו הרעה וממעשיו אשר עשה?״

„יוכל היות״, ענה עובדיה, „ואף על כן אחיש לעזרתם, פן יעצבו ויתקצפו וילכו אל אביהם זה ילדם וכמהו יעשו מדהה. —״

„ואתה ידעת נאמנה כי תרפא הילדה ותשב לראות אור?״ שאל בן-דוד.

„תקותי חזקה כי רפואתה קרובה לבא״, ענה עובדיה בטח.

„ומה תעשה עניה לא רהטה זאת כי תפקחנה עיניה ותראה?״ הוסיף בן-דוד לשאול, „הן רק את אסונה כי נורא הוא תראה כי לא למדה דבר למצוא בו את חית ידה, ורק עורון עיניה לבדו היה לה מוצא לֶלחם ובהשבר לה גם מטה לחמה זה במה תחיה את נפשה ואת נפש אחיה? הגם על זאת חשבת ידידי?״

לארץ ראשה וכאלם לא פתחה פיה, והנער פשט ידו ויחנן קולו בשפת אשכנז נשחתה: „חננו נא אדונים רבי החסד והחנינה, הנה נא ילדה עורת ישתי עיניה, יתומה מאב ומאם, חנו נא, חנו נא שועים רחמנים כי רעבים אנחנו ולחם לא בא היום אל פינו עוד, חנו נא אדונים רבי החסד! —"

בן-דוד השליך מספר קיטימות לתוך מצנפת הנער, ועובדיה לקח את ראש הילדה בין שתי ידיו ויבט לעיניה העורות וישאל: „כמה ימי שני חייך בתי?"

„לא אדע", השיבה הילדה בקול דממה.

„אחותי היא", אמר הנער, „וצעירה היא ממני שנתים."

„ושנותיך כמה המה?", שאל עובדיה.

„תשע עשרה שנה, אדוני רב החסד", ענה הנער.

„אבל הן לא עורת מבטן אחזה בך בתי", הוסיף עובדיה בהתבוננו בעיני הילדה האמללה, „ואיכה אבד אור עיניך? התזכרי זאת בתי?"

„זכרתי!", נאנחה הילדה מרה, „מחלה עזה עברה על נפשי ואשכבה חולה בבית החפשית, וכאשר נרפאתי ואקום, והנה אין שמש בשמים ואין פרחים בגן, גם את פני אמי לא ראיתי עוד, אויה! היא מתה מכאב לב, אשריה! —"

„ומי היו אבותיך בתי?", שאל עובדיה משתאה למענה פיה, אך הילדה הורידה לארץ ראשה ותכס את עיניה העורות בחגורתה אשר במתניה בדממה, והנער ענה תחתיה ויאמר: „שם אבי אמי היה ר' שבתי תקיף, עשיר גדול היה וראש קהל עדת ישראל בעיר הזאת, דינה היה שם אמנו זכרה לברכה, ושם אבינו היה..." פני הנער חפו וידום, ועובדיה, אחרי התלחשו רגעים אחדים אנגלית עם בן-דוד רעו, פנה אל הנער וישאל: „ואיה איפה אביך עתה? הגם הוא מת?"

„לא ידעתי" ענה הנער הנבוך, והילדה החזיקה ביד אחיה לאמר: נהגני נא מזה כי נלאיתי נשא, אך עובדיה לא נתנם ללכת עוד ובהביטו אל תוך עיני הילדה שנית ענה ויאמר: „רופא אנכי בתי והנני להשיב לך את אור עיניך כי תרפאי ושבת וראית כאחד האדם אם תבקרי במעוני פעמים ביום ותעשי ככל אשר אצוך, התחפצי?"

„כן היא ידידי", התאונן עובדיה, „מבשרי אחזה זאת, אנכי אנכי יגעתי במעט בדרכי זה, כי תקותי אשר סמכתני ותעודדני תלך תמם מיום ליום ולרגעים תמק תוחלתי ותכלה. — אין שריד לבית חותני ואין זכר לו בעיר זרעשוא זאת, האיש והאשה מתו מעוצר רעה ויגון, ובתם, היא אשתי האמללה ברחה ממקומה בבשת פנים ועם הילד אשר ילדה לי הלכה לבקש להם על פתחי נדיבים או לעבוד עבודה בבית אדונים קשה, וכעופרת במים אדירים צללה בעני ועמל ונכרה אבד מן הארץ, ומידי זאת לה!"

„בוש והכלם, עובדיה!", ענה בן-דוד מישתומם, „אמרתי כי כאיש גבורתך לשאת עמל ותלאה וכח בך ללחום בפגעי החיים ובמקריהם ביד חזקה, והנה נגעו עדיך ותבהל, רפו ידיך ותלא טרם החלות לעשות עוד כל מאומה, הלא לבקש את אשתך יצאת, בקש אפוא ותמצאנה."

„צדקת רעי בדבריך, אך איה איפה אבקשנה? האם על ימין אפנה או על שמאל?", שאל עובדיה בצחוק יאוש.

„גם על ימין גם על שמאל", ענה בן-דוד, „תעלה שמים ותסק שאול אם איש באנשים אתה ולא תאמר נואש בראותך התחתים בדרך. — הלא כתבת לרעך הדין בעיר ב... האם לא ענך עוד דבר?"

„שכחתי להראותך את תשובתו אשר הגיעתני היום", ענה עובדיה, „אבל גם מאת תוחלתי זאת יצאתי וידי על ראשי, מכתבו רצוף אהבה וידידות, מלא צהלה ורנה, תקוה ברכה ונחומים, אך מאשתי ופרי בטני אין קול ואין קשב קראהו ותדע."

בן-דוד לקח את המכתב מידי עובדיה ויעף עיניו בו ויאמר: „בכל זאת הלא תבקר את רעך זה בביתו כאשר ישביעך."

„ומדוע לא?", ענה עובדיה, „הן אחת היא לי אם אבלה פה בהבל ימי ואם בב... או בעיר אחרת יכלו שנותי באנחה."

„היא אשר יראתי!", נאנח בן-דוד, „כתקוה תמורתה יאוש ומפח נפש!"

את הדברים האלה דברו שני הרעים אנגלית בלכתם הנה והנה לפני בית המלון הגדול מקום משכנם בעיר זרעשוא, והנה ילדה עזית ונער גדול ויחף נוהג בה באים לקראתם. הילדה הורידה

אשר לא ידעת מתמול שלשום? — בשפל תשב אשתי, בתחתית המדרגה כמרבית נשות ארצה, על כן אהכה לחננה ולהעלותה, וכאשר העמיקה לרדת במעלות החיים ככה אשיש לרחמה, להסיר חלאת חנוכה ממנה ולהשיב לה הנה וטוב טעמה אשר לקחה מידי יוצרה בהבראה, ברעותי אותה דעה והשכל כיד ה׳ הטובה עלי, ותהי זאת שמחתי כי עשיתי לי אנכי עזר כנגדי, אנכי יצרתי לבה ואנכי תכנתי רוחה, ואירשתיה לי ישנית באמת ובאמונה ובאהבת עולם, ובמעשה ידי אתפאר!״

צדקת טמני אדם יקר מפז ומכתם אופיר!״, קרא בן-דוד הנפעם מטשמע אזניו, ויחבק את רעו בזרועותיו וינשקהו על מצחו, ובעוד ימים אחדים ושני הרעים האלה הולכים בדרך מסעם, עוברים ארצות וערים לבקש את מהמלי נפש עובדיה אשר נסתם מהם כל חזון ימים ושנים. —

יג.

„זה שנה תמימה אענה בדרך כחך, הגם עוד לא נלאית בן-דוד רעי היקר?״

״אחת נשבעתי לבלתי עזבך עובדיה, על כן לא אחקור גם את נפישי לדעת אם ינעם לה היותה נע ונד בארץ וחשך או לא, וכל עוד לא תלאה אתה מרדוף אחרי חזון לבך הנני צלך על יד ימינך כאשר נשבעתי.״

„אך בלי חמדה?״

„אחת היא גם לי גם לך ידידי, נשבעתי ואקימה.״

הן לא יחרה אפך בי רעי היקר״, חנן עובדיה קולו, „כי באמנה לא חפצתי להעציבך בשאלתי, אבל צר לי כי הייתי עליך לטרח והוגעתיך לבלי הועיל.״

„ובמה זה תהיה עלי פתאום לטרח?״, שאל בן-דוד, „לא הרבה קויתי בצאתי אתך ממקומי, והיום לא אמר עוד נואש; לעשות רצונך חפצתי כמאז כן עתה, ומי זה הגיד לך כי יגעתני? או המכשף תחזה זאת?״

ותקוה למצוא את שאהבה נפשך אז כי תהלך ברגש ימים מקדם, תזכיר אהבת כלולותיה וגם את שבועתך שנשבעת בליל הפרדך מאתה, כאשר ספרת באזני; אבל הגם ידעת נאמנה כי יאהב איש דעת, גבר ראה תבל ואדם עליה, את אשר אהב נער עני מהגיבי דקלויז אשר מבית המדרש יצא להיות בעל אשה ברצון אהרים ובגזרתם? — ואם לא תשוה האשה באהבתך אותה? ואם לא תבין אתה הגיגה כאשר לא תבין היא את רגשי לבך? — אנכי מעודי לא אהבתי עוד, ובכל זאת אדמה כי האהבה תמצא קן לה רק בנפשות נערכות זו לעמת זו, ואם לא תוכל בת הטבח מעיר זרעשיא גם היא לאהוב את הרופא הבריטאני כאהבתה את הנער העלוב? — לא אמר כי תחדול מבקש את אשת בריתך, רק כי תחדול מהלום הלומות אהבה ועדן פן תיקץ ונפשך ריקה ויקח יאוש מקומם, ובכן עצתי אמונה כי תהשוב דרכך מראש, תדע את אשר תבקש ובין תבין את אשר תחפין למען תסתפק באשר תמצא, ותהי זאת נחמתך כי העשה את אשר יהובבך ישר לבך ואמונתך, — הן תבין לרעי עתה! —"

„אבינה", ענה עובדיה אחרי התבוננו מעט, „אבל גם בזאת לא צדקת אענך ידידי, אנכי באמנה את אשת נעורי אבקש ואקוה למצוא את שאהבה נפשי אז, כאשר אמרת, אבל גם זאת אקוה כי במצאי את מחמל נפשי ואמצא גם חברתי ואשת בריתי, עזר כנגדי ברגשותי ומורשי לבי, רעיה נאמנה ביום שמחתי ובעת צר לי בחיים! — תוחלתי זאת החיתני מני אז והיא תעודדני גם עד היום הזה, אף אבטח ולא אפחד כי תשליכני תקותי ותשלה נפשי. — „האהבה תמצא קן לה רק בנפשות נערכות זו לעמת זו" תאמר, אודה לדבריך אלה ידידי, אך מי זה ערך את נפשי אני העולה היא למעלה ואת נפש אשתי היורדת היא למטה לארץ? האם כחי ועצם ידי סלל לפני את דרך החיים? האם בהכמתי כי נבונותי בראתי את אשרי למרות רוח המקרים אשר לחמו עלי מסביב? הלא בחזקת יד המקרה או ההשגחה נדח נער אמלל לארץ לא ידע, ובחזקת יד המקרה או ההשגחה העלה על, כי הקרה ה' אותך לפני ותעשה אתי חסד חנם, ומדוע לא יעשה הנער אמלל הזה את אשר עשו מטיביו אתו? מדוע לא אהיה אנכי לאשת חיקי את אשר היית אתה לאיש

בבא תקותך; כי מי זה לידך יתקע כי במצאך את אשתך תמצא גם את שאהבה נפשך? —"

„תם אני ולא אבין", התפלא עובדיה, „האם גדולות תבקש לה נפשי? הן אך אשה עזובה ועצובת רוח, ואם אותה אמצא ואאשר בארץ."

„לכן בינה נא הגיני", ענה בן-דוד בדברים נמרצים, „כי אם גם יצר לי להעציבך ולהאדיב את לבך התמים, בכל זאת הנני נאלץ להזהירך לבל תשלה את נפשך בתקות אשר אין קץ, כי כתקוה תמורתה ופן לא תבוא תקותך כתמה ונהמת באחריתך כי תפול פתאום משמים ארץ ותפונה. — זה כחמש עשרה שנה עזבת את ארצך ומאז ועד עתה עלית מעלה מעלה בדעת ובתבונה ואשתך נשארה בבית אביה הנבער מדעת ומי יודע אם במשך השנים האלה לא ירדה היא במעלות אשר עלית בם אתה, והנה רב עתה המרחק, רב הוא מאד וכגבה שמים משאול מטה גבהו דרכיך מדרכי כל אלה אשר גרשת מחברתם; ואולי לא תאבה או לא תוכל האשה לעלות אליך? — — או הגם לרדת אליה תאמר, ולשוב לשבת בשפל כבא עתך לשים במרום קנך ולראות טוב בעמלך בתוך עם בינות אשר יבקשו קרבתך? —"

„האתה זה בן-דוד וזה קולך רעי הישר באדם?", קרא עובדיה משתומם, „אף לא! רק מקסם שוא תחזינה עיני או אזני לא תשמענה נכֹחה! — כי איכה אוכל ודמיתי כי באמנה יעצני רעי הנעלה בישר לבו, לבגוד באשת נעורי בהיות לאל ידי לחוננה ולשלם נחומים לה על שנות אלמנותה — — או הלנסותני תאמר בן־דוד, לחקרני ולדעת אם לא רמו עיני במעמדי החדש, ותמת רוחי אם לא תמוט מרוב כל? — הה! גם לזאת יכאב לבי כי לא תדעני רעי, ואני אמרתי בשלוי כי ערום לבבי נגדך וכל רגשי נפשי לך כספר פתוח ועתה תפון באמונתי ובתמתי לא תבטח!"

„אבל לא דבים ולא יער!", ענה בן-דוד, „לא סלף בוגדים איעצך אף לא לנסותך לדעת אשר בלבבך חפצתי, כי אם להועילך להטיב אחריתך כאשר השמעתיך מראש: „למען תבין את אשר לפניך ולא תבוש משברך בבא תקותך", ולדאבון לבי הנני נאלץ לשנות לך את דברי אלה ולבארם לך באר היטב. הן את אשת נעוריך תבקש

עיף ויגע, מכה ומענה בגו ונפש נואש מתנחומות אל, הה! ואנכי בעניי לא האמנתי ישוב עוד מני חשך ואומר עורי אגיע בארץ נכריה ואין כל תקוה עוד לראות בטובה, ותעבור עלי ותראני נשבר למלאכה נשגבה אשר לא נסיתי בה, ואתה לא ידעתני מתמול שלשום, ותחמול עלי ותרוממני מאשפות ארץ וחוצית להושיבני בבית נדיב עמי אשר רק למענך עשה אתי חסד אלהים ואך בעצתך נתן לי יד עזרה להביא לבב חכמה והנני עתה אשר לא פללתי ואשר לא נועזתי לקוות גם בסתר לבבי פנימה, ונקל כל זאת בעיניך ותאמר לעזוב את ביתך ואת מלאכתך ללכת אתי ולשלחני בדרכי אשר אני הולך לבקש את אהובת נפשי וחמדת חיי בארץ אפל וצלמות. ואת כל אלה אזכיר ושפתי תחרשנה מהביע תהלתך חדשים לבקרים? —"

„כלה ונחרצה היא אם כן מאתך לענותני בתהלות ותשבחות", ענה בן-דוד כמתיאש, „טוב אפוא, גם לזאת אסלח לך אם תתענג עליה נפשך, אך הגידה נא לי למתי נסע ונלך?"

„גם היום, אם תחפץ כי אנכי מוכן בכל רגע ואם אך תרשה אתה מאדוניך ונלכה."

„כבר הרשיתי", ענה בן-דוד, „ולמחר הנני מוכן ומזומן, הכון אפוא גם אתה והכן לך ונסע למחר בבקר. אך טרם נעשה את דרכנו זה עוד לי דברים לדבר באזניך ואתה הלא תסלח לי אם אגיד לך דבר אמת כאשר עם לבבי ואשר אתי לא אכחד גם אם יכאב לך כמעט, אלופי ורעי."

„נאמנים פצעי אוהב, ואם תוכחות תשמיעני יערבו לי כנשיקות פיך."

„בתוכחות על עון איסרך? איתך? אשר אולי לא טעמת טעם חטא עוד? — אבל שגית הפעם בתמתך מאד בתתך אותי למוכיח בשער צדיק, וחטאת קסם משגה לאיש אשר כמוך, כי זכור נא כי רופא הנך ושגגת רופא עולה זדון! —"

„על דבר ביתי דברים אפוא בפיך!", קרא עובדיה הנבהל. „הודיעני נא דבר אמת בן-דוד, אל תכחד ממני מאומה."

„השקט ידידי", ענה בן-דוד בנחת דבריו, „אל תירא ואל תחת כי אין בשורה בפי גם לא לשבט גם לא לחסד אך את אזנך אעיר הפעם כי בין תבין את אשר לפניך למען לא תבוש משברך

להבליג על דאבון לבו וכאבו הנורא עד כי יישלים חוק למוריו ויהיה חפשי לנפשו, אז אז לא יתמהמה גם רגע, ישוב לארצו אשר אמר כי לא יוסיף לראותה עוד עד עולם, יניע ארץ ככברה וימים ישים במרקחה לבקש את הנפשות האהובות לו כאשר אספר... אך אם הארכתי כמעט בשיחות החסידים ואהי „אגב אורחא" פרק שלם בהקלויז דק"ק זרעשוא לשמוע שריקות עדרי צאן קדשים ולראות בשמחתם, ואם גם שרתי לך „איידי דאתית להכי" שיר חדש אשר לא יחבר ולא ידרש לספורי כלל וכלל, הן סופר עברי אנכי ואתה משכיל עברי ויהיו נא אמרי לרצון לפניך כאלו קראת את אחד מהמון מכתבי העת לבני ישראל המלאים להם שיחית בטלות „לרומם קרן החכמה" וחרוזים טפלים „לתועלת השפה העבריה", — ובכן לא אצטדק הרבה לפניך הפעם ואשוב לספורי בטח. —

שש עשרה שנה עברו מיום צאת עובדיה מעיר מגורי אשתו, ושלש עשרה שנה מיום באו לאנדאנה במקלו ובתרמילו, ועתה הוא איש דעת מאֻשר בארץ, מוכתר בכתר הפלסופיאה והרפואה ועוזר על יד ראש הרופאים באחד מגדולי בתי החולים אשר בעיר. — „ומה שאלתך עוד מאלהי חסדך וינתן לך", אמר אליו בן-דוד רעו אשר בקרו היום בבית משכנו וישמח לראות כי חסן ויקר בו ומלא ברכת ה' „פתח פיך ודבר דבר ויקם לך", אמר אליו בצחוק ידידות, „כי אהוב שמים אתה וכל אשר תשאל לך נפשך לא יאצלו ממך וחפצך ישלימו ביד נדיבה כאשר עיניך רואות."

„ותקותי באלהי מעוזי כי דבריך יאמנו", ענה עובדיה, „הן הפליא חסדו לי בהמציאו לי אוהב טהר לב, אדם אחד מאלפי אלפים, גבר מורם מרבבות עם באמון רוחו ויקרת נפשו כמוך אהוב..."

„כלה דבריך רופא", גער בו בן-דוד בחן שפתיו, „כי תקצר נפשי במהללי פיך אשר תשמיעני שבע ביום, ואם ככה אתה עושה לי ואנחם באחרונה כי נתתי לך את בריתי שלום אדוני הרופא!"

„ולו גם ידעתי נאמנה כי תנחם", ענה עובדיה בהבקו את רעו באהבה, „לו גם תגעל נפשך איתי על מהללי פי, גם אז לא אכלא שפתי מהגיד צדקתך כל עוד נשמת שדי תחייני, כי כל קניני נפשי, כל מורשי לבבי וכל אשר יש לי יזכירוני לרגעים כי ממך לי הכל ומידך נתנו לי... גלמוד ונעזב כמדבר באתי לאנדאנה, רעב וצמא,

חביב בעיני רשע ובעל עבירה הותרן בשעותיו, יותר ויותר מחביר ופריש קטנן, כי מקלקל הוא צנורות השפע העליונה והמנא לצדק, וזהו סוד אין הקומץ משפיע את הארי —"

„הפלא ופלא!", קראו החסידים פה אחד, „יסוד ה' ליראיו!"

ענה ר' שמעיה לקולם, ור' נח? — הוא קפץ ממקומו באימה וחילה, כי ירא שמא כבר קלקל הצנורות הלילה, ומדת כבר תחדל השפע העליונה, בעון קטנותו כחוזן הצדיק ר' יונה; וימהר ויפתח מחלציו אזורו, ויגלה את כתנתו שמלתו לעורו, ויתר קשריו ויוצא בחרפה ובושת, כיס מלא מעות כסף ונחשת, ויריקו פעם אחת לא השאיר אף גרה, על יד ר' שמשון השמש, והנה עד מהרה נראה עין בעין כי בטלה הקליפה, כי נטל השבר מצנורותיו של ר' ליפא, נפתחו הבקבוקים ותמשך שטשה, שפע לנפש לרוח ולנשמה, וינשאו החסידים לעילא ולעילא, ותפשטו גשמיותם כמיבן מטילא, ויהיו רוחנים כלמו והנשמות הטהורות, שתו לקבל אלפא לקבל תתקע"ד אלף דורות, ויצעקו וישירו וירקדו בעגלים, גם דבורה מחאה כף ותתופף בנעלים, וישלם גם המזיק את בעל הזכרון, ותתעורר למעלה חבצלת השרון, ותהי שמחה כפולה בארץ ובשמים, ומסוף העולם ועד סופו קול קורא: „לחיים!"

יב.

הלאתיך הפעם בפראַג ושיר גם יחד ואתך קוראי הסליחה כי הלא למענך ולמעני עשיתי זאת, למען הודיעך קשט אמרי אמת ולמען הסר ממני עקשות פיך בפרק הזה, כי יהיה דבר עם לבבך בליעל ועבר עליך רוח בקרית לאמר: „היתכן דרך עובדיה איש האמונים כי לא כתב דבר גם לא לאשתו גם לא למורו ולא דרש לשלומם כל הימים אשר ישב בטח בבית האדון מהללאל, שאנן והפשי מדאגות יום ושומע לקח בהאוניווערזיטעט מטרת תקותו? —"

וידעת היום והשבות אל לבבך כי באמנה דרש דרש לשלום ביתו במכתבים ואגרות, אך המון מכתביו שבו אליו ריקם מעיר זרעשיא, כי הן הלכו משם אהובי לבו ולא נודע מקומם איה ועל כן נאלץ

חגבים לא גדיים ולא כלבים, המה קבלו איתו לרב, להם ידין יורה ויוכיח עד שיתבשלו גם המה כל צרכם ולא יצטרכו עוד לדַיָנים ולמוכיחים. —"

„ומה אתם צוחקים?", נאנח ר' נחמן בעל זכרון, „הקליפה גוברת מיום ליום ואתם שמחים?"

„ומה אתה בוכה בטלן זקן וכסיל?", צעק המזיק בחמת רוחו, „מה לנו ולהקליפה הגוברת באשכנז, בב.., ובשאר כרכי הים מתחת להרי החשך שיצאו מכלל ישוב? — אנחנו פה בהקלויז כלנו חיים וקימים בארבע אמות של הלכה קנינו של הקב"ה בעולמו שברא בישבילנו, ופה לא תגבר הקליפה כי כרתנו את כל החוחים הסובבים את השושנה, ונשבר ונמגר ונכלה את המינים והמשכילים והאפיקורסים אשר אמרו להתערב בחברתנו ולהפריענו מעבודתו יתברך, ועתה אין זר בתוכנו וכלנו זרע ברך ה' ומדוע נתעצב כהיום הזה? — הבה שמשון! הא לך כסף והביא יי"ש ונישתה, ועיני ר' נחמן הטפש תראינה ותכלינה כי לא נתן לו גם טפה אחת; יתעצב לו כנפשו שבעו ואנחנו נשתה ונוסף ונשתה ונשמחה ונגילה כל ימינו!" ובדברו הוציא מלתחת עור מצלחתו ויפתחנה ויחפש בחוריה ובסדקיה אך לא מצא כל מאומה כי בוקה ומבוקה ומבולקה היתה מיום בואה בחיקו כמובן, ומבלי חקור הרבה פנה אל ר' נח תם המתנועע ויאמר: „הלוֵני מעות ר' נח, הן עשרו של קרח בידך, הלוני חצי הכסף ואשלח להביא יי"ש."

„אין לי כסף", ענה ר' נח בהתנועעו.

„שבקיה ר' נח לחסידותו ומרמה היא את הבריות!"! התאונן ר' שמעיה באנחת לצון, „ואיפה כל הכסף הרב שגנבת אתמול מחנות אשתך החולה, ר' נח ידידי?"

ר' נח טמן את ידו בצלחת בגדו וישנה את דברו הראשון: „אין לי."

„אם כן שמע מניה עכברא דשכיב אדנרי הוא!", ההליט ר' שמעיה.

„ומדת קמצנות מדה גרועה היא מאד", ענה ר' נחמן בעל זכרון, „וזוכרני ששמעתי מפי הצדיק ר' יונה משיפיטיווקע שאמר בזה הלשון ממש: קבלה בידי מרבי ורבי מרבו עד האר"י ז"ל שהיה אומר:

עד היום הזה, כיון שהאריכו מכנסיהם נתפקרו, האשכנזים מלידה מבטן ומהריון על אחת כמה וכמה! הצדקתי ר' נח?"

„בודאי ובודאי!", ענה הנשאל באנחה.

„בודאי ובודאי לא!", צעק ר' דוב מזיק בהתנגדו למשפטו. „האשכנזים העשוים רעים עוד מהאשכנזים האמתיים! אך את אלה ואת אלה ישא רוח יקח הבל, ומאיר הדַּן ישבר את ידיו ואת רגליו ואת מפרקתו בדרכו אשר הוא הולך ולא ישוב לראות עוד את בית מדרשנו להיות לנו למוקש במוסר והבליו, ומה לנו לדבר ממנו עוד?"

„אך מה יעשה השוטה הזה בארץ אשכנז ומה חפצו בב... העיר הגדולה הזאת?", התפלא אחד מצעירי החברה.

„מה יעשה ומה חפצו?", ענהו השני בלעג. „ילביש קצרים ויגלח את זקנו ויעשה — מה שכל האשכנזים עושים."

„ומה זה יעשו האשכנזים?", שאל אחד האברכים בתשוקה גלויה לשמוע נבלות נוראות ואיומות.

„עוסקים המה בתורה ובמצות ומעשים טובים! הגם זאת לא ידעת פנחס?", ענה הפשטן בצחוק גדול, „מחזיקים המה ישיבות בכל עיר ועיר ששם ישנם לבחורי ישראל לעשות את כל מצות ה'— אשר לא תעשינה; במצות שבין אדם לחברו מדקדקים המה הרבה מאד, מקדימים בשלום כל אדם ואפילו — לנכרית בשוק, ואוהבי את רעיהם כנפשם וקל וחומר—את נשי רעיהם; ולמעשיהם הטובים הן אין ספורות! לא יישנו אם לא ישיבו את לבם בסוד משחקים, ונגזלה שנתם אם לא יאחרו בנשף לערוך חצות — בבתי מחול ושיר; הידעת אפוא פנחס מה האשכנזים עושים? יראים ושלמים המה, הלא?"

צחוק גדול פרץ מפי השומעים ור' שמעיה הוסיף ויספר: „ולהיראים והשלמים האלה בעיר ב... יהיה ר' מאיר הנן דַּיָּן ומו"צ ומוכיח בשער, אך לא לאותם האשכנזים הגמורים שנולדו בארץ אשכנז, כי להם יש פרידיגערס באלף מחילות מכבודכם מיר' רבותי!" קול צחוק פרוע הולך וגדול בהקלות ור' שמעיה יוסיף בלעג: „אבל לאותם האשכנזים החדשים, בני התערובות מארצות רוסיא פולין והגר שנתישבו בב... זה לא כביר ואינם עוד לא דגים ולא

בעונותינו הרבים; — בית ר׳ שבתי שומם, בניו יצאו ואינם ולא נשאר לו בעיר כי אם שני נכדיו, בני בתו הגרושה מיוסף איש אשר יפגשם עוד הקורא בהמשך ספורנו, הן שבק ר׳ שבתי חיים לנו ולכל ישראל ובמותו מת גם כבודו עמו וגם עשרו אתו על עפר נחת כנהוג **בין** עשירי ישראל וגביריו בארצנו; — והדַיָן ר׳ מאיר? — הן על אודותיו נדברים עתה תושבי הקלויז נשמע נא מה בפיהם ונדע.

„ברוך שפטרנו מענשו של זה!״, קרא ר׳ נחמן בעל זכרון, „כל שהקלויז פולטתו בידוע שאין בו ממש, לפני ארבע עשרה שנה פלטה את יוסף חתן ר׳ שבתי ז״ל ויצא לתרבות רעה, לפני שתים עשרה שנה פלטה את עובדיה חתן הטבח ויקחהו אפל אותו ואת כל אשר לו, והיום פלטה את הדַיָן ותקיאנו לעיר שאין בה לא תורה ולא חסידים, כי בארץ אשכנז הוא שאוירה טמא ומטמא.

„הפלא ופלא!״, קרא ר׳ נח תם אשר הזקין וגם שיבה זרקה בו והוא מתנועע עוד על אותו הגמרא בעצמו שהתנועע עליו ביום אשר ראינו אותו בראשית ספורנו זה.

„אך הלא שמעתי אומרים שהיו גם גאונים גדולים באשכנז?״ שאל ר׳ ראובן המקשן כדרכו.

„אמנם היו בה גאונים קדושים **לפנים**״, ענה ר׳ נחמן, „בימי חרפי ראיתי צדיק אחד משם שהיה נושא את זקנו בנרתק של משי כדי שלא תפול אחת משערותיו ארצה חלילה, וצדיק אחד מארץ אשכנז ידעתי שלא הניח מעולם את מקלו מידו ושני שקים תלו לו תמיד על שכמו, בהאחד היו טליתו ותפיליו ובהשני לחם ומזון צידה לדרך, וגם בלילה שכב במלבושיו ובנעליו ובמשאו על שכמו ובמקלו בידו, כי הוחיל ויצפה בכל רגע לביאת משיחנו והיה תמיד מוכן ומזומן לעלות לציון עיר הקדש. — אבל הצדיקים האלה הלכו לעולמם וכסר צלם מעל ארצם ויבא הדעסער ויהפכה למינות ומאז ועד עתה תחנף ותאשם.״

„ומה אתם מתפלאים?״, ענה ר׳ שמעיה פשטן גם הוא חלקו, „האם לא יובן הענין על פי טבע? אדם מישראל מסלסל בשערו, מגהץ נעליו, לובש מלבוש נכרי ומדבר בלשון גוים ומה יעשה הבן הזה שלא יחטא? והלא דברים קל וחומר, ומה האשכנזים שלנו שנולדו בקדושה כמונו ונתחנכו בחדר כמונו ומדברים יהודית כמונו

הרב הלוי תפיק רצון, אף כי לא יחון פני בני ארצנו מאד, כי פ־י סוררים המה בעיניו ויסגר דלתיו בעדם, אך המכתב אשר בידך ירחיב לך ולפני גדולים ינחך, על כן יקרבך כמו נגיד ידבר טובות אתך ויבחן כליותיך ולבך, ובראותו כי ברכה בך לא ימנע מהגיד ישרך לשיאלו, כי באמנה חכם לבב ובעל נפש יקרה הוא וישמח להטיב לאיש אשר כמוך..." וכאשר נבא לו רעו כן היה לו: הרב בקראו את הספר אשר בידו קדם את פניו בכבוד, ישאל למלאכתו ומגמת פניו ויחקרהו כסבלי משים לדעת את הגות היהו באמונה ודת ואת כהו בתלמוד וספרות ישראל, והכרת פניו ענתה בו כי ימצא נחת ברחב לבו ובמענה פיו בשפה ברורה, ובכל אשר הוסיף לדבר אתו הוסיף גם להוקירו ולכבדו כי הכיר את ערכו ויקרבהו באהבה, ובצאתו מאת פניו נתן לו, מלבד בריתו שלום, גם מכתב מענה לשולחו. את המכתב הזה נתן עובדיה להאדון מהללאל כאשר צוהו ומן היום הזה נספח על ביתו ויהי מאוכלי שלחנו, כי למד את העלם בן האדון שעות שתים ביום מקרא משנה ותלמוד, והוא השתלם בלמודים ויתעתד לבא לאחת האוניווערזיטעטען ותקותו באה וגם נהיתה...

י״א.

נעזבה נא עתה את העיר ההומיה לאנדאן, שאונה והמונה יחד ונשובה מעט לארצנו המאשרה לדעת את שלום מכירינו היראים והשלמים תושבי הקלויז דק״ק זרעשוא, חסידיה, תבשיטיה ובטלניה, את שלום הדַין המשכיל על דבר אמת, את שלום בית ר׳ שבתי התקיף, ואף כי את שלום דבורה האלמנה הנסבה בכל ספורנו זה.— בית המדרש עומד על תלה, הן נבא לו הצדיק מכוביניץ כי יעמוד עד ביאת הגואל; — מהחסידים היושבים בו לא נפקד איש אבל נוספו עליהם פנים חדשות, הן גדיים נעשים תישים והעלוים והאברכים נעשים בטלנים כידוע; — דבורה הצנועה עזבה את מסחרה ואת משלח ידה והנה היא עתה כלה קדיש קדישים, עומדת ומשרתת את פני חסידי הקלויז, הן בעצת רשעים שמו לה עלילות דברים כי עם גנבים חלקה, ותשב שנה תמימה בבית הסהר והנותה סגרה לנצח

„אם לדעת חכמה תערג נפשך וידעת כי כה בך לבא שעריה, טוב אפוא!“, ענה האדון בצחוק רצון וידידות, „עלה וצלח ידידי וגם נפשי תשיש כי תמצא נתיבתך בארח תבונה. — ועתה את פרשת הכסף תקבל מביתי גם מהיום ומעלה ואם לא ימצא לך ושמתי עליה נוספות. הן ידעתי גם אני כי צרכי איש צעיר לימים מרובין בעיר הגדולה הזאת, הלא? דבר נא ידידי אל תבוש.“

פני עובדיה אורו ואשר לבו נראה על פניו ויאמר: „נדבת פיך אדוני תרבני ותכלימני גם יחד, כי מכסת הכסף אשר מנית לי בחסדך, באמנה לא בערך צרכי מחיתי הוא כי אם — רב מהם כפלים, ובכן נשאר עוד אתי יותר מחצי הכסף הזה אשר השכתי לימים יבאו.“ ובדברו הוציא מספר מטבעות זהב מצלחתו ויוסיף ויאמר: „אלה ימצאו לי לשנה תמימה ויותר, ואף גם זאת, הן כביר מצאה ידי בתורה ותלמוד, ואחרי כי שפת הארץ לא מוזרה לי עוד, אקוה למצוא לי תלמידים אשר יקחו תורה מפי שעה או שעתים ביום ויתנו שכרי אשר אחיה בו, ואותך אדוני ומרחמי תברך לרגעים נפשי, כי אך ממך לי הכל ולולא נדבות ידך וחסדך כי עתה אבדתי באי-דעת ועני. —“

„הנה דבריך טובים ונכוחים“, ענה האדון, „יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, כתוב, אך התמצא לך עתך ללמוד וללמד גם יחד?“

תמצא ותמצא, אדוני הנעלה!“ ענה עובדיה, „הן מארבע ועשרים שעות היום והלילה אוכל להאציל לי שתים לתת בהן ענג לנפשי לחזור על למודי נעורי ולראות גם שכר טוב בעמלי.“

„אם כן הבה ואנסה דבר עמך, ידידי!“, ענה האדון מהללאל אחרי החרישו רגעים מעטים, ויכתוב דברים אחדים על פסת ניר קטנה ויחתום בחתמו ויתנה על יד עובדיה ויאמר: „את האגרת הזאת תביא אל הרב הלוי, ואם ישיב לי דבר במכתב על ידך, ובקרת בביתי מחר לעת כזאת ונראה איך יפול דבר.“

ובן-דוד רמז לעובדיה, וישק את ידי האדון ויברכהו, ויצאו שניהם מאת פני אדונם, בן-דוד הלך לבית מלאכתו ועובדיה לעשות דרכו אל בית הרב. — „לא אחקור לדעת את אשר בהספר החתום אשר בידך“, אמר אליו רעו בהפרדו מאתו, „אבל נחשתי וקרובה ישועתך לבא ואשרך להגלות, כי מצאת חן בעיני אדוני וגם מאת

„חפץ הנך אפוא לשמוע בלמודים בבתי הספר ולהקר בשרונותיך לדעת ומזמה?״

„כי על זה נבהלתי מנעורי, אדוני רב החסד״, ענה עובדיה, „משחר ימותי הקדשתי להיות מחובשי בית מדרש וגם בהעשותי לאיש בלא עתי הסכנתי אך ללמוד וללמד, על כן יקשה ממני לשנות עתה את דרכי, ללמד ידי למלאכה בהגיעי לימי גבר, או להתהלך בין כנענים אשר לא נסיתי: אך לו הרשיתי לבא בית ספר להשתלם באחד מענפי הדעת המהוה את בעליה, למען אוכל להביא אלי הפעם את אשתי אשר עזבתי לפצעי ולהברתי —״ „כי גם אשה לי בארצי ארון יקר ונעלה״, הוסיף עובדיה בהורידו לארץ ראשו וידום.

„ידעתי״, ענה הארון, „ואף על כן לא תישר עצתך בעיני ידידי, כי איכה תאמר לבא היום לאחת מלשכות בית ספר להקשיב לקח בין נערים בני שתים עשרה או שלש עשרה שנה ואתה כבן עשרים וארבע, בעל אשה ואולי גם אב לבנים, האין זאת?״ פני עובדיה אדמו מבשת, והאדון הוסיף ויאמר: „סלח נא לי ידידי, כי חלילה לי מהכלימך ואך באמת ובתמים אדבר עמך, ואם דבר בפיך עננו למען תצדק אתה, כי הן אך את טובתך אדרוש ידידי.״

ובן-דוד התבונן בעובדיה אשר נשא עיניו אליו, ויגש אל הארון ויאמר: „שא נא ארון בחסדך הרב ויאענה אני חלקי תחת רעי הנפעם ולא יוכל להביע לך רוחו בענותנותו. צדקת אדוני כי לא לאיש כמוהו להתגלגל מספר שנים בין נערי בתי ספר התחתונים והתיכונים, אך גם הוא אמנם לא יחפוץ בזה, כי אם להתעתד בביתו, להשתלם בשפות ובמדעים הנחוצים, ולפי דברת מביני דבר יצלח חפצו בידו לעמוד על המבחן בעוד שנתים או שלש שנים ולהסתפח לאחת ממחלקות האוניווערזיטעט כאשר יבחר. —״

„ובמשך הימים האלה״, ענה עובדיה אשר שאף רוחו ויתעודד בדבר בן-דוד ובתתו תוצאות להגות לבו הוא, „במשך הימים האלה לא תרעב גם אשתי ללחם, כי בבית אביה היא וידו משגת לכלכלה עד כי תהי לאל ידי להשיבה אל נוי, כי ירצה פעלי בעיני אלהים ובעיני אדוני מושיעי ומרחמי.״

„אכבד להציגו לפניך בזה, ארון ושוע, אף ישמה לבי ויגל כבודי בתקותי כי יפיק טעמי רצון מאת ארוני הנעלה", ענה בן־דוד בהן שפתיו, ועובדיה נגש וישק את ידי האדון ביראת כבוד ויאמר: „הן תקטן כל תורה על הגדולות אשר עשית עמדי ואף כי רקצר לשוני מהביע את רחשי לבבי, אך אל גדול ה׳ וידו לא תקצר משלם לאיש כמעשהו, ואלהים אלהיך אשר העלך על וישלהך למחיה להחיות לב שפלים ולשגב קודרים ישע, לא יסיר הסרו ואמונתו ממך ומזרעך, וקם בית ארוני לעולם לכבוד ולתפארת לבית ישראל אשר בשמו הדגול, ולברכה לעניי עם השבעים לבקרים הסדך כמוני היום הזה..."

„אך אל נא תשגיא פעלי בלשון מדברת גדולות", ענה האדון שבע רצון, „את קורותיך שמעתי כפי בן־דוד פקידי ואת תוכחתך את המסית תועבת נפשי, וימצאו דבריך הן בעיני ואמר לתמכך במשען כסף מעט ולעזור על ידך למען תמצא נתיבתך ולא תאבד דרך בעיר הגדולה והמסכנה הזאת... והנה שמחתי לשמוע כי למדת הרבה במשך שנת בחינתך וממדברך אכיר כי באמנה לא גזם פקידי במהללך, ועתה מה שאלתך ומגמת פניך לימים יבאו?"

„למלאות תעודת אנוש בתבל, ארון מאד נעלה", ענה עובדיה, „לעבוד עבודתי לרבים ולנהל גם את ביתי בלהם, אם מיגיע כפי ואם מעמל נפש כאשר יצוה ארוני על עבדו."

„לצוות עליך אין לי כל צדקה ידידי", ענה האדון, „וגם אתה הסכלת עשו לו על פי מצות זולתך אמרת לבונן צעדיך, הן בעל נפש אתה ועליך לדעת את כשרונותיה, התבין?"

„אבינה, ארון נעלה."

„ובכן לא על פי חפץ אחרים כי אם על פי חפץ לבך ותבונתך תבחר דרכך למען תשכיל בכל פעליך, ועתה מה זה יעצת לטוב לך השמיעני."

„אמנם השבתי דרכי ארוני", ענה עובדיה ברגש, „אני עם לבי אשיחה ואועץ עם כל הושי בי והנה משאת נפשי תורה ותושיה, חכמה ותבונה הגיון סלה! —"

ברחוב מישבני, ויעף עמי כאחד מן השרפים ויביאני עד לפני פתח ביתך. ועתה הבה ונסעה ונלכה ונגשא שנינו בבה זה לבית הארון מהללאל ששמה פניך מעדות היום, הלא? —"

„אמנם כן", נאנח עובדיה, „אך מי ינבא לי כי למחוז חפצי אנשא הפעם?"

„מי ינבא לך?", שנה בן־דוד כמשתאה, „אבן הסכן הסכנת בנביאים בארצך הטובה והמאשרה, ששם יטיפו קדושים לאמונה יבעד אגורת כסף יגידו האותיות לאחור ואשר תקרינה, אך פה לא ינבא לך איש בעד כל הון אשר יקרה אותך בעוד רגע, על כן בטח רק בה' כי יהיה עם פיך וכלכלת את דבריך במועצות ודעת להפיק רצון מאת ארוני ולהטותו אל הפצך במענה שפתיך, אך מהרה ובאה כי היום קצר ומלאכתי מרובה ואין אני בן חורין להבטל הימנה."

„לו יהי כדבריך", ענה עובדיה בצחוק מגולה ודאגה מסתרת, ויצא אחרי בן־דוד רעו וישבו שניהם במרכבת הקיטור העיברת לרגעים ברחובות לאנדאן, ויסעו ויבאו שלם בית הארון מהללאל אשר בשוק הסיטי.

ובית הארון מהללאל מלא תשאות, הומה מרב אדם אשר יצאו ואשר יבאו בו ומהמון פקידיו, סופריו, מזכיריו, משרתיו ועושי מלאכתו בבית ובחוץ, ובן־דוד עבר את כל ההמון הזה וינחה את רעו אתו מחדר לחדר מבלי אשר שאל איש להפצו, כי נחשב בן־דוד על בני הבית היוצאים ובאים לרגל מלאכתם, על כן לא שת איש לבו עליו ויעבור נכחו עד בואו לפני החדר התיכון מושב הארון בעצמו ובכבודו, שמה נתן מכתב קטן על יד המשרת העומד על הפתח והמשרת נכנס בלאט להדר הארון וכעבור רגעים אחדים שב ויפתח את הדלת בקידת כבוד לאמר: „בואו ארוני כי מוכן הארון לקבלכם." ויבאו בן־דוד ורעו אל החדר פנימה להראות את פני הארון מהללאל.

„שלום בואך בן־דור", אמר הארון בפנים שוחקים, ויושט את ימינו לו וגם לעובדיה החרד, „הוא אפוא רעך הפולני אשר הללת אותו לי ורומם תחת לשונך בדברך בו? —"

כלה ונחרצה הוא מאתו כי אלמוד מלאכת ידים? — הן אמנם אשלים הפצו בלי תלונה, אך לא רוחי, כי רוחי זה יהלך בגדולות, אין חפץ לו להכלא בבית מכונות ולא להסגר בהיכלי חמר, כי אם יבקש לו עבודת מעשה בהמון רבה, לעבור תבל יחפיץ, להועיל לאדם רב, ואת הטוב אשר לקחתי מיד איש חסדי לשלם בנשך ומרבית לנדחי תבל כמוני אשר לא יחדלו מקרב הארץ״—עובדיה עצר צעדיו רגע ויעצור גם במרוץ עשתנותיו וצחוק מר נראה על שפתיו. „אך לאט נא לי רוחי״, יוסיף וישוה את נפשו, „עשוק אנכי ורצוץ משפט, רחוק מארצי ומעמי, רחוק מטחמלי עיני, רחוק משלומי ואור חיי, ונפשי תהלום לה גדולות בהיותה בהסר נדיבים... ובכל זאת!..״ „אך הנה מלאכי הטוב!״, קרא בפנותו אל הדלת אשר נפתחה וירא את בן־דוד רעו בא, ותאורנה עיניו ומהשבות עצב ותוגה עפו למו כענן בקר וכטל משבים הלכו ויחלופו, „ומה הביאך הלום ידיד נעים?״

„הלא מלאכך הטוב אנכי, אמרת״, ענה בן־דוד במתק לשונו, „שמעתי אפוא השמים מכון שבתי את מרי שיחך והגות לבך וארד מגבהי שחקים אלי תבל ארצה לנחמך מיגונך ולהושיעך ואך למענך עשיתי את כל הדרך הרב הזה מהלך חמש מאות שנה ברגע אחד.״

„וזאת לא יפלא בעיני״, השיב עובדיה, „כי הלא על כנפי חסדך נשאת על כן מהרת לבוא.״

„ובכל זאת שגית הפעם״, ענה בן־דוד, „כי לא עפתי ולא דאיתי, וראה כי גם אבר כיונה אין לי אף לא כנפים ככנפי הזבוב להנשא בהן, אבל בכח אדיר ונורא, בכח נעלה ונשגב נמשכתי אליך בכח...״

„בכח המלתך לעניי עמך.״

„לא!״

„בכח חסדך הרב המלא את כל בתי נפשך הטהורה.״

„לא!״

„בכח אהבתך לי אשר לא אשוה בה.״

„זאת לא זאת!״, קרא בן־דוד בצחוק, כי אם בכח הקיטור, כי משך בעים רוחו את עגלת מסלת הברזל אשר ישבתי בה

הכפוף התעודה, שתי כתפיתיו המכו כמעט וראשו השחוח התנשא על מקומו וישב ישר על צוארו אשר נאכף הותם הסידותו, הוא כפתורו הגדול, בדרך פלא, והנה הוא בחור כארז מלא כח עלומים וחפץ חיים, עיניו לא עוד יגביהו לחביט שמימה כמבקשי מלאכי מרים במרום, אף לא לראות לעפר ארץ כמבקשים למציא קבר, כי אם לנוכח יביטו ויישירו נגדו כאיש אשר אור לו על נתיבתו ולא יפחד לבקרים משאת פתאום כי תביא, ובכל זאת יפיקו ענוה ועצב וכאב נפש, כי טמון יגונו בחבו ודאגתו לביתו לא תרפנו רגע ולהועיל לו לא יוכל. כי היכתוב לאשתו ווידיענה את כל הקירות אותו? והיא נכבשה בידי אביה העריץ, ומה יעשה כי יקום לרדפו? או כי ישלח לו את אשתי לאנדאנה? והיא אך לאבן נגף ולצור מכשול תהיה לו טרם יגיע אל הנחלה ואל המנוחה אשר יקוה. — גם מכתיב להבין מורו ומדרוש על ידו לשלום ביתו ימנענו בן־דוד רעו, ובצדק, כי אזנים לכותל ואף כי לכתלי בתי העיר הרעשוא, ששם ישמרו אויביו צלעו ואיבה יסכן את נפשו לבצע בידיו את פתיל תקותו בהחלה והֳוֹת? — נאלץ הוא אפוא להסתר משנאי נפשו וממהמלי לבבו גם יחד, ועשותו במחשך מעשהו היא אשר תמחול נטפי רעל בכוסו גם כי רוה, לשפוך עליו רוח כהה ולדכא לפעמים עד עפר נפשו, והיום מלאה לה גם שנת בחינתו ויתעתד לעמוד לפני איש הסרו הארון מהללאל אשר ממנו משפטו יצא להורותו בדרך יבחר להגיע בו אל מחוז חפצו, ומי יתפלא אפוא עוד כי קדרו עפעפיו כמעט ולבו יחיל בקרבו בהגיגו בימים יבאו? — „מי יודע", ידבר אל נפשו בלכתו אנה ואנה בהדרו תפיש ברמין שרעפיו, „מי יודע אם יתנני אלהים היום לחסד בעיני הארון מהללאל כאשר יבטיחני רעי באהבתו ובחמלתו? — ולו גם אמצא חן בעיניו מי יודע אם יתאים דברו עם חפצי ואם תשלים עצתו את תקות נפשי?... לדרוש ולתור בחכמה שגמת פני ותאות לבי, ללמוד דעת ותבונה ולהחיות עם רב בהביאי מרפא לבשרם או בתתי בינה בלבם וברעותי אותם דעה והשכל, כי אך להיות על עמי ולשבוע מפרי פי נבראתי, ואם יאמר הארון לספחני אל אחת הכהנות בבתי מלאכתו? ואם להביאני אל ביתו יאמר לעמיד לפניו ולשרתו? ואם

מושיעי ומפלטי, מלאך אלהי הסדי! — אלהים לי בשמים, אשה אהובה בארצי, ואולי גם ילד משתעשע בחיק אמו בביתי אשר נגרשה ממנו ולא פשעי, ובם נשבעתי כי לא יבושו בי תומכי ולא ינחמו לנצח על עשותם טוב לי! —"

„לכן אאמין בך!", קרא בן-דוד בתקעו כפו לכף עובדיה באהבה גלויה. „אף אבטח ולא אוסיף עוד להאריב בשפק נפשך, כי גם ענוש לצדיק לא טוב, להכאות לב תמים בתוכחות על עון לא עשה. —"

„אך הנה הגיע עתי לצאת למלאכתי", הוסיף בהביטו במורה השעות, „ולכה אפוא גם אתה הכן מלאכתך ביד חרוצים, קח לך את הכסף מבית האוצר ושכרת לך מעון, ומורה תקח לך מאחד מבתי הספר הרבים אשר בעיר, ועתדה לך בדעת ובתבונה ככל אשר תמצא ידך למען תשכיל כתם השנה בעמדך לפני אדוני, ובנית לך בית נאמן, ואם יהיה לך דבר אלי הנה ביתי פתוח לפניך ומצאתני בכל בקר במעונתי, ועתה חיה בשלום ידידי ולך לך בשם ה'!"

„וברכות עולם יחולו על ראשך!", ענה עובדיה ויצא מאת פני בן-דוד שמח וטוב לב.

י.

ושמח וטוב לב השליך עובדיה הרוכל את סלו ויקח לו מלתחת בית ספר תהתיו, והגבר ראה עני בשבט עברתו היה פתאום לבר בי רב כתינוק בן חמש, וישקוד על דלתות מורו אשר החל ללמדו יסודות שפת בריטאניה ודקדוקה, וירא טוב בעמלו כי שם לילות כימים ויעש חיל בלמודו, עד כי השתומם עליו מורו וגם בן־דוד רעו התפלא על רוחב לבו וכשרון נפשו, כי בעבור ששה ירחים וישאל אותו הפעם לשלומו ולמעשהו בשפת יהודית־גרמנית כאשר הסכין לדבר אתו יום יום, ויענהו עובדיה בשפת אנגלית נקיה וטהורה כאשר ידבר איש בשפת ארצו, עד כי לא האמין בן־דוד למשמע אזניו; ובעבור עוד ששה ירחים לא הכירה עוד עין בעובדיה כי יליד ארץ פולין הוא אשר מבית המדרש בעיר נבזא יצא להיות חתן לר' שמעון הטבח מק"ק זרעשיא. — גוו

שבוע בשבוע שנה תמימה מן היום הזה והלאה. במשך הימים האלה תלמוד את שפת הארץ ותשתלם בה ורכשת לך גם ראשית למודים כיד תבונתך הטובה עליך, ובתם השנה אציגך לפניו ונראה איך יפיל דבר, אם יתן לך מקום באחד מבתי מלאכתו או מסחרו ואם ימצא טוב לפניך כי תקדיש את כשרונותיך הטובים לחכמה ותושיה; ובין כך ובין כך הנך מיצק ולא תירא מחסור עוד בהיות האדון מהללאל מגן לך, — את פרשת הכסף תקבל היום ובכל יום שני בשבוע מבית האוצר הרשום בהספר אשר אני נותן לך בזה." — עיני עובדיה זלגו דמעות בקחתו את הספר בידיו הרועדות, שפתותיו נאלמו ולא יכול להביע את רגשי לבו המלא על כל גדיתיו תודה וברכה לאיש חסדו, ובן-דוד הוסיף ויאמר: „ידעתי אמנם כי נפשך זכה ושיא ורמה אך זרו לה, ובכל זאת לא איכל לעצר ברוחי לבלתי אזהירך כי יהיו עיניך ולבך על דרכך ושמרת את רגליך מאד מאד, כי השודים בני ארצך בעיני אנשי מקומנו ואף כי בעיני אנשי בית אדוני, אשר לדאבון נפשי לא פעם ולא פעמים הראו לדעת כי כתמימי לב יסבבו עניי עמך את פתחי בית אדונם ובמלאות ספקם יאבדו דרך וישפכו קלון על מטיביהם במעשיהם אשר המה עושים, והיה אם אך ידמו לראות בך ערות כל דבר, ויביאו את דבתך רעה אל אדוני וישיב את יד נדבתו ממך והטאת נפשך וידי תקצר מהושיעך עוד גם בידעי את תמתך. השמר לך אפוא וראה כי לא תוכל גם עקשות פה לך ולזות שפתים לא תעיז לנגוע בך לרעה בנצרך תורה ודרך תבונות תשמור..."

„רב לי!", קרא עובדיה בהמון רגשותיו ויכסה את ידי בן-דוד בעתרת נשיקות פיו, „קטנתי מכל הטובה אשר עשית אתי היום וכאב את בן ירצה תשחרני גם מוסר בדאגך לאשרי ולטובתי; אך אל תירא אדוני, הן לא בגובה אפי השלכתי משכנותי, ולא בהנזרי להאוה נטשתי את נחלתי, כי אם יד ההכרח היתה בי ותגרשני לקצוי ארץ ויום רחוקים, למרות תוחלתי ותקותי מאלהי ישעי, ועתה כי הראני אלהים כי לא נגזרתי מנגד עיניו עוד, ומלאך פניו באהבתו ובחמלתו יושיעני ויאמר גם לנטלני ולנשאני כאשר לא פללה נפשי ולא קותה גם בחלומה, האשכח לנצח חסדו עמי? ואם לא הרגעים אודה ואברכה שמו? ואיכה אוכל למרות ולעצב את רוחך אבי ואדוני,

למצוא את משכן א״ש הסדו וכעבור שעה והנה הוא עומד לפני הבית המסמן בהכתבת השטורה בידו. בלב נרעש ונפעם משך בחבל הפעמון ועד מהרה פתח לו השוער ויראהו את מעון בן-דוד אשר שאל, ועובדיה אחז בכפות המנעול אך לא הרהיב בנפשו עז לדפוק על הדלת או לפתחה ויעמוד כאיש נדהם עד אשר נפתחה הדלת מבית ובן-דוד נראה בפתח. „שלום בואך ידידי!“, קרא בהושיטו את ידו לו ובהביאו אל תוך חדרו פנימה וישם לו כסא וישב בקצהו, כי איכה יעיז אביון נדכה כמהו לשבת על כל מושב הכסא לפני איש עשיר המושך אליו חסד? — ובן-דוד התבונן בו ויאמר: „הן לאיש כמוך ישיחך ומדוע תחרד נפשך וירעדו כל בדי עורך? לא שר ולא גדול אנכי כי אם פקיד על אחד מבתי המלאכה אשר להגביר מהללאל אדוני, ואף גם בן ארץ מולדתך אני ואבי עזב את ארץ פסילים זאת ויקחני עמו ויביאני לאנדאנה בהיותי נער קטן עוד, פה באתי לבית ספר אשר לכל מלאכת מחשבת, וכהתימי את חוק למודי, והגביר מהללאל השש לעשות חסד את בני אמונתו בכל עת לקחני וימלא את ידי לנצח על מלאכת בית המטוה אשר לו ופקדתו זאת תשמור רוחי עד היום הזה. — במעט מלין אלה ספרתי לך את כל תולדותי אשר לא לפתו ארחות דרכם ברצות ה׳ את מעשי, ואת תולדותיך ומקרי ימיך ופגעיהם הלא השמעתני אתה אתמול למרות חפצך וחפצי בדברך את המסית הנבל ותשפוך את כל לבך לפניו בתמתך ואזני שומעת את מרי ישיחך, לא נכחד ממני דבר. ועתה הלא אנשים אחים אנחנו, שבה אפוא כמשפט ונשיחה על אודותיך.“ „אנכי מלאתי אחרי דברי“, הוסיף בן-דוד בהקריבו את כסאו אל כסא עובדיה וישב למולו, „עשיתי כאשר הבטחתיך ואעורר עליך את לב אדוני הגביר בספרי לו את דבריך את המסית ואשר הכית אותו מכות חדרי בטן בשוט לשונך מבלי אשר ידעת אותו, ויתענג אדוני על תוכחת פיך, כי תכלית שנאה ישנא אדוני את הבוגדים בעמם ובאלהיהם ואף כי את המומר החנף הזה אשר לזכר שמו יתנודד, וככה נפלאה גם אהבתו לאלה אשר נסו במסה וימצא לבבם נאמן לפני אלהים וישראל עמו, ובכן מצאת חן בעיניו מאד ויאמר לכונן זאת מצבך ולא תנוע עוד ברחובות לבקש לחם עני, וזה החלו לעשות: הנה הוא נותן לך היום עשרה ליטרא שטערלינג, וליטרא אחד מדי

עשר וכבוד בידו הנדיבה: רגע יעשנו לסוחר מנכבדי ארץ ויושיבנו בין נדיבים, ורגע כסא כבוד ינחילנו בסוד חכמים ונבונים: רגע יכהן פאר באחד מבתי מסחר הסיטו, ורגע יטיף לעם ה' בתוך מקדש מעט או בבית ספר גבה יורה דעה לתלמידים מקשיבים לקולו; רגע ירפא חולים על ערש דותם, ורגע יחבש לעצבות נשברי לב בידו המלאה... אך מה זאת? ברוב שרעפיו בקרבו לא התבונן כי פנה היום וינטו צללי ערב, ובהעלות נרות הגאז ברחובות העיר ההומיה, ויקץ פתאום מחלומו אשר חלם בהקיץ ויתנודד, כי נפל משמים ארץ וכל ההיכלים אשר עליו הזכירהו כי ישועות בל נעשו עוד, וימהר וישב אל בית מגורו ובנפש עיפה התנפל על מטתו ויתהפך על משכבו עד אור הבקר...

„בן דוד, לאנדאן — סאטריק, רחוב... מספר... מכפלה שלישית, דלת ראשונה“, את הדברים המעטים האלה קרא עובדיה מעל הכתבת אשר בידו בקושי, ויחזור עליהם פעמים אין מספר גם בלבשו את בגדיו ובהכונו לעשות את דרכו לאיש אשר אלה לו, וכפעם בפעם העירו ויעוררו את רוחו ויתנו תקות חדשה בלבו. — „הן אמנם לא מחורי ארץ הוא“, ידבר עתה לנפשו, „רחוב משכנו וגוהו יענה בו כי לא עם ישרים זהב להם חלקו, כי בתוך עם עושה מלאכה הוא יושב; אך היא היא תוחלתי ותקותי כי ידע דין דלים וירום לרחמני כאשר דבר, ולו רק ימלא את ידי לעבוד עבודה באחד מבתי המלאכה, גם אז תברכני נפשי, כי אקים בפני ממשלת ידי עתה להשתחות אל אגורת כסף, והוא הלא אמר כי על בית האדון מהללאל יחשב, ומי יודע...' „היה שלום סלי!“, קרא בלכתו. „לבי ינבא לי כי קרובה ישועתי לבא ולא אוסיף להעמיסך עוד עד עולם... הנני הולך.—“

קול המון קיטור, רעש אופנים, מהלמות פטיש ומקבת עם שריקות המכונות יחרישו קול רעם בגלגל, וקול סופה וסער מתחולל יחבא משאונם הנורא. אלפי ארובות מוצבות כענקים ארצה וראשם מגיע עד מפלשי עב, אש מפיהם תאכל ובמשאת עשן-נצח יעננו ענן כבד על פני כל עמק סאטריק המשתרע בין שלשה הופי הטהעמזע המלאה תמיד תשאות עושי מלאכה במים רבים ובתוך האד, הענן והערפל והמהומה הנוראה הזאת יפלס עובדיה נתיב לו

והאיש נתן לעובדיה את כתבתו ועמה גם מטבע זהב מתנה ויתקע כפו לו וילך, ועובדיה נשאר על מקומו נבוך ונדהם כאיש חולם חלום זר מחריד ונעים יחדו.

ט.

„מארת אלהים", קרא המשרת הנחפז בהסירו את הכוסות הריקות מן השלחן, ויהדוף את עובדיה בצד ובכתף נמתלהלה, „התישן רוכל? אך אם עת לך לישן ולחלום בנכון היום בצהרים לך לך לביתך ושכב על מטתך כי לא יכירך מקומך פה." ועובדיה התאושש וימהר ויעמוס את סלו ויצא, אך לא ללכת לביתו או לשוב לפעלו ולמלאכתו כי אם לרוץ באין מנוח מרחוב לרחוב מרדף בלי הישך מסערת שרעפיו, תולדות המקרים אשר השתרגו פתאום ועלו על צוארו היום. הנה נפשו כים נגרש השקט לא תוכל משאון רגשותיו כי יהמו יחמרו, כאב וענג, יגון ותקוה בלולים; לבו בקרבו הולם פעם וכל עורקי גוו ינתרו יקפצו כי יחושו עתידות לו על כן יחישו גם צעדיו מבלי אשר ידע מה חפצו ברוצו ומגמת פניו בחפזו. — מספר שעות נשאוהו רגליו הלוך ורחוק מרחוב משכנו ורוח דמיונו נשאו נשא ועלה על כנפי התקוה, וישכח את ההוה החשך משחור והעתיד האיר פניו אליו בצחוק משיב נפש, ופני העתיד הזה פני האיש הצעיר אשר התודע אליו היום ויבטח עזרה לו. — איננו נודד עוד ללחם בארץ נכריה, איננו שואל עוד לחם על פתחי נדיבים, איננו מתהפך עוד ערירי על משכבו בלילה, כי שלו הוא בביתו ישאנן במגורו, מיגיע כפיו ועמל נפשו יראה ישבע, ואשתו כגפן פוריה בה בטח לבו כי צופיה הליכות ביתו והוא באהבתה ישגה... ומי יכלא את רוח הדמיון הבורא עולמות לרגעים והמון בריאות במעוף עין, מי יעצור בעדו מקסום לפניו גם את בנו או את בתו, הילד אשר ילדה אשתו לו, ומתאר אותו בתפארת ילד שעשועים אשר ישחק עתה בירכתי ביתו או על ברכיו ישעשע ויחבקנו ג רגליו הקטנות בשובו מפעלו ועבודתו לשבוע נעימות את פני אוהבי נפשו? — ומלאכתו ומשלח ידיו? האח, והדמיון בהואילו הפעם להיטיב עמו, וישפות לו עתרת

ונשתה כוס שכר עוד כי הלא כלך נמוג מפחד —" והאיש לקח בחפזה את הכוס אשר לפניו אך ידיו רעדו והשכר נשפך על השלחן וברגע הזה נשמע קול צחוק מן השלחן השני ואיש צעיר לימים אשר ישב עתה תחת מסך מכתב עתי אנגלי ארוך ורחב ויהגה בו בלא מתבונן על כל הנעשה והנשמע סביבו, עמד פתאים ממקומו ויגש אל הנדברים והראיתו באצבעו על האיש המסית דבר אל עיבדיה לאמר: „הגם ידעת ידידי את מי לקחת מלין הפעם? הלא את יוסף חתן ר' שבתי תקיף מזרעשוא עיר מגורך..." „ואתה ר' יוסף ידידי" הוסיף בפנותו אל המסית הנבהל, „מה זה היה לך גבור חיל במשלחת ידך החרשה כי נפלת היום שדוד לפני רוכל עני המחזיר על הפתחים? הן תחשכנה עיניך, ידיך תרעדנה ובמתניך חלחלה, אין זאת כי אם באמנה חטאתך תפרפרך והמלאך „דומה" אשר תגדל עליו במו פיך יאחז בעורפך וינפצנך, ולמרות הבטחתך כי הנך מוצק ולא תירא יאפפוך חבלי מות ומצרי שאול יבעתוך כאשר עיני רואות..."

„ומי אתה גבר יהיר כי תעיז לדבר התולים עמי ואנכי לא ידעתיך?", צעק המסית בחמה.

„אל נא בחמתך" ענה הצעיר בלעג, „אל נא בחמתך גבר תמים כי לא התולים עמדי ואנכי ידעתיך, הן שמך יוסף ומעיר זרעשוא אשר בגליציון אתה, ואנכי מבית האדון מהללאל אשר על שלחנו אכלת בחג המצות אז טרם נושעת עוד תשועת עולמים, ותגנוב כפית כסף משלחן אדוני, התזכור זאת עוד? — ותתפש בכף, התזכור? — ואנכי מנעתי את באי בית אדוני מנגוע בך לרעה כי אמרתי תכסך כלמתך ובשתך תיסרך, האין זאת ידידי? — הן תכירני עתה! —"

פני המסית חפו ושפתותיו נאלמו אך את שניו חרק מחרפה וכעס וימהר ויעזוב את בית המשקה, והצעיר הניע אחריו ראש ויאמר אל עיבדיה: „את הנבל הזה נצחת ידידי בטוב טעם ואנכי שמעתי תמצא חן בעיני יאמלא פניו קלון למען ירף ממך ולא יוסיף להחרידך עוד, אך השמר לך מבוא עוד בדברים אתו, פרעהו כי תפגשנו וכי יפגשך והתנכרת לו כי אנכי נדרתי אמר לעורר את לב אדוני היקר בארה לעשות דבר מה לטובתך, ואם יראך איש לוקח דברים את המסית והרעות לנפשך מאד, כי לא יאמינו בך עוד, — ועתה היה בשלום ומחר בשעה השביעית בבקר תבקרני במעוני ונשיחה בך. —"

חייו עזב, מת הוא מות עולמים ולא ישוב להיות בחיים חרשים עוד. נחתך האבר מן הגוף ושוב אין לו תקנה. —"

האיש השתומם ויחרד תחתיו ועובדיה הוסיף וידבר: "אכן שרשת מארץ חיים, מאדמת ישראל נסחת ומעפר אחר לא תצמח, כי אף בל נטעת אף בל זרעת על האדמה החרשה, כי אם כנצר נתעב הָשלכת מאדמת מטעך על כן גם מריח מים לא תפרח עוד. ורוח נשף בך ותיבש וסערה כקש תשאך. או הבאמת ובתמים נוצרי הנך? בפיך ובשפתך תענה "כן", אך שאל נא את לבך הנשבר ויקרא: "לא כן לא!" ואת נפשך הנענה, ותצעק ותכזיבך ותשים לאַל מלתך על לשונך. — בלבך ובנפשך שם השך וצלמות, שם קרה עולמים עם אש לא נֻפּה יהרו, שם נחש שרף ועקרב יקוננו, שם נֹחם והרטה ינשכו יפרישו; הה, תסמר שערת בשרי, פלצות תאחזני כי קול מרחוק תשמענה אזני, קול איום ונורא, קול מבהיל ומחריד, קול קורע מסך שאול ומעורר רפאים משחת רבצם, קולך הוא אמלל באמללים, נאקתך האחרונה אשר תאנק ערירי על ערש מותך כי ידעך נרך באישון השך אובד נרח ונעזב מעמך ואלהיך אשר נארת מקדשם ביום נכרך. אוי, אוי ואבוי לך!"

פני המסית נהפכו לירקון ויפיקו זועה וכאב נעכר, ולמרות עמלו להסתיר חרדת נפשו בחבו התפרצה גם אנחה כבדה מקרבו ויבוש ויכלם מרפיון רוחו, אף התקצף ויחר אפו בנפשו האמללה אשר לא עצרה כח לעמוד במרדה, ולמען לא יאלץ לנוס בחרפה ובוז משדה המערכה, נסה להבליג בחזקה על חליפות רגשותיו אלה ולהכשיל כח איש ריבו ולנצחו בלעג ולצון ויצחק ויאמר: "אכן נודע הדבר, קברן או בעל מתעסק היית בארצך על כן תשמענה אזניך תמיד את נאקת הנפש בצאתה מבית חמרה ובלי תפונה גם את צעקת הרפאים ואת יללתם בבקוע המלאך "דומה" את בטנם להבריאם את פרשב בידו הנדיבה כי ישכחו להגיד לו את שמם ככתוב, — אך לא את קולי שמעת ידידי הפתי, כי אנכי גם בחלומי לא מתי עוד, ועת פקודת כל האדם יפקד עלי גם אז לא יריע דומה עלי ואימותו לא תבעתני, כי אך את שמי החדש אשמיע לאזניו ויברח ועין לא תשורני ושמי זה לא אשכח כי כתוב הוא לאות על ידי, חרות על עור בשרי, ואין פחד אלהיך לנגד עיני ואת מוראך לא אירא. ועתה חבה

בהיכלי ענג בארצות רחבות ידים, כי גרעו בריחי הברזל והומת הנחשת אשר הבדילה אותו לרעה מכל שבטי העמים נפלה נשברה לארץ, ועתה עם שרים יד ושם לו וגם בהצרות המלכים ישמע קולו, בהצרות המלכים אשר לאמונה גברו בארץ, ומי פעל כל זאת אם לא האמונה הנוצרית הפראטעסטאנטית? האמונה האהת באלהים אמת ובמשיחו, האמונה הטהורה אשר ראשית מצותה, לאהוב גם את אויביה ולהטיב גם את שונאיה בנפש כמוכם בני יעקב?"
„אויה", הוסיף בנשאי את עיניו למעלה, „הביטו אל אשר דקרתם בית ישראל, הנה חי הי הוא ירום ונשא וגבה מאד וממכון שבתו השמים יקרא אליכם בית המרי: שובו בנים שובבים ותושעו תשועת עולמים."

„ואתה נואלת להאמין כי הפראטעסטאנטיסמוס הרימה מכשול מדרך עמי ותושיבהו על גפי מרומי קרת באשר דברת? הן מי זה בער ולא ידע כי לא האמונה החדשה כי אם העת החדשה פרצה פרצות בחומת הגהעטא, העת החדשה אשר הפילה את שבט הנוגש מידי כהני האמונה על אפם ועל חמתם, העת החדשה ושמשה החדש אשר יכאיב ויכהין את עיני אלה הכהנים השואפים לילה לדבא עמים תחתם כבימי קדם, העת החדשה בת האור וההשכלה, בת שאול ואבדון בעיני המקנאים שומרי נשק, העת החדשה הזאת הוא אשר הרימה את ישראל מעפר שפלותו אשר השפלתהו רשעת עריצים והמאתם, אך היא שפכה רוח חדש על עם ומלך ותתן בינה בלבם להכיר גם את עם עולם כי לא נופל הוא מיתר העמים אשר בקרבו הוא יושב, ויפתחו למוסריו ויקראו דרור לו ויתנו גם לו חקי הפש, לא בחסד ולא ברחמים כי אם בצדק ובמשפט..." „אך מה?", הוסיף עובדיה אחרי עצרו רגע במלין, „מה אדבר ואוכיח ואתה בנפשך ידעת כי בגוד תבגוד, אבל בשפת חלקות תתנוף להאמונה אשר התמכרת לה ואילו גם את נפשך תשלה באמרי רוח אשר שמו שיכריך בפיך, אך היא לא תצלח, — לא אכחד כי האמונה הנוצרית היים היא לבניה מבטן ומלדה המחזיקים בה בנפשם ומאדם אך האיש הנולד והאמון על ברכי דת אחרת, איש יהודי כמוך כי יעזוב את אלהי אבותיו למען ימצא לחם ויכסה מערומיו, הוא את מקור

אעריץ ולא את יתר אויליך אשר זכרת כי אם את ארון השלום, את בן אלהים משיח אלהי יעקב!"

ועובדיה התנודד בשמעו את הדברים האלה ויתר ממקומו ויקרא: „מסית ומדיח אתה אפוא, אויה לי, ואנכי לא ידעתי כי תשית בחלקות לי להפילני למשואות; אבל יינך שתיתי ואקיאנו ושחת את דבריך המתלהמים, כי לא אבה ולא אשמע לך. אין משיח לישראל אך ה׳ אלהיו עמו, שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד!"

„אל נא באפך ידידי", ענה האיש, „כמוני כמוך לישראל אני, כמוך גם אני אאמין באל אחד קונה שמים וארץ, אך הסר נא כרגע קנאת דתך מלבך והגד לי ברוח קרה, מדוע זה תקשה לבך מהאמין גם בבן אלהים ובמשיחו אשר גאלנו וגאל את נפשותינו ברמו וכרת את ישראל ברית חדשה כאשר הזו עליו החוזיה מימי עולם ושנים קדמוניות? —"

„האם לא תבוש", ענה עובדיה במנוד ראש, „האם לא תכסה כלמה פניך בזכרך את שם ישראל ותשא בריתו עלי פיך להפוך דברי אלהים חיים ולהעיד עדות שקר בנביאיו? או האם באמנה תאמין נפשך למוצא שפתיך? האמנם תאמין כי נביאי ישראל חזו עתידות ויטיפו להאמונה החדשה? להאמונה אשר בחרב ובאש רדפו כהניה את עם אלהי אברהם לשרשו מארץ חיים? להאמונה אשר בשמה העריכו מוקדי עולם לאכול ישראל מארץ ולכלותם מעל פני האדמה? להאמונה אשר בניה כזאבי ערב טרפו ויטרפו את שה פזורה ישראל בשם אלהים? להאמונה אשר בכל ארצות ממשלתה הטיפו ההרים דמעות עשוקים ויאדמו נהרות מדמי אדם, דמעות ישראל ודמו אשר שֻפך לכבוד אלהי החסד והאהבה? —"

„אל תזכור לנו עונות ראשונים, חטאת ימי הבינים ואולתם, אשר נואלו ואשר חטאו כהני הקאטאליציסמוס, שרי הטבחים אשר להאינקוויזיציאן הזועמה בשפאניען ושאר ארצות החשך", ענה האיש בדברים רכים משמן, „בחסדך זכור נא עתה כי עבר נגש ונענה היה ישראל כמעט כל ימי שבתו בארצו. ואם למצער ישב שאנן תחת גפנו ותאנתו בארץ קטנה ככף איש, הן ישכון עתה בטח

על הקדוש מהבלישוא, הלא? — אך אנכי שבעתי כבר את הצדיקים האלה ואת ספורתם אשר היתה למרורת פתנים בקרבי ואשר הרעילה את ימי עלומי ובכל ביתי שרשה, ועתה אמנם ידעתי כי לא בם בחר ה׳ לתתם עליון כאשר אמרת, כי אם מרמה ואולת נצמדו ומלאך רשע בירך אגודתם ויפרו וישרצו ויצאו השעירים האלה אשר קדוש יאמר להם בארצנו האמללה, על כן תועבה יבחר במו.״

„אך את הצדיקים האלה אשר אמרת ישא רוח, יקח הבל״, קרא האיש בקצר רוח, „ידעתי גם אנכי כי שקר תרמיתם ולא עליהם תטוף מלתי כי אם על איש אלהים, איר עולם אריה דבי עלאה, בעיר וקדיש מן שמיא נחית, אשר כנסת ישראל מאורשה לו באמונה והוא באהבתו אותה נתן נפשו עליה לנקותה מכל סיג והלאה ולרחצה במים טהורים הנובעים ממקדש ה׳, למען תהיה לכלה נאה וחסודה, להביאה במסרת הברית ולהתעלס אתה באהבת עולם כימי...״

„רוח הערת צדיקים דובר בך ארוני או רוח הפאר־מקדושים ובלי תפונה על הבעש״ט תהזה את הגדולות האלה או האין זאת?״, קרא עובריה מבלי תת את איש ריבו לכלות את דבריו, „אך מי כמוני יודע את כפרות המהבילים האלה, מהרן ר׳ אלכסנדר שוחט מק״ק נעמרוב בעל השבחים הראשון עד ר׳ מיכאל לוי פרומקין מק״ק קעניגסבערג בעל השבחים האחרון, ואנכי אבטיחך כי הבל יפצה פיהם ואך שקר בימינם! — אותו הבעל עגלה מכפר אקופ קבל את תורתו, לרפא חולים, להבריח שדים ולגרש דבוקים, מקרדים וקדריות שהתהלכו אז בין הכפרים בהרי הקארפאטען אשר שתו והתאיהו בביתו כי מוזג היה וגם בית מלון היה לו באחד הכפרים האלה, והוא אמנם עסק לתמו בהסגולות והרפואות האלה, אך לא חלם מעודו כי יהיה לאבן נגף ולצור מכשול לכל בית ישראל, מהרי נשף אשר בארץ הגר עד בירת מלכות בריטאניא, כי יעשוהו לקדוש אלהים כמוך ארוני היום. —״

„הבל הבלים״, נתן האיש ברגז קולו כי קצרה רוחו ולא יכול להתאפק עוד, „האם ערל לבך מהבין כי לא את הבעש״ט

„צדקת ידיד נעים“, ענה האיש בשפתי חלקות, „הנה מארת אלהים בבית בוגד, עפלה נפש רשע בקרבו ואיש אמונים יאשר בארץ, אור צדיקים ישטה. אך ליוסף לא יאמר בוגד וחלילה לו מרשע. — אנכי ידעתי את יוסף, ידעתיו עלוי בבית הותנו ברעותו אמונה, ידעתיו עשוק ורצוץ בחמת מהבילים על דרשו תושיה, ידעתיו אבד ומתיאש ברדתו לבאר שחת לכבות במי צהנתה את האש הזרה אשר הציתו בו רודפיו בקנאתם. וידעתיו גם עיף ויגע ככלות שארו ובשרו בהתנפלו בזרעות אמונה חדשה למצוא בה נחם ומרפא ללבו הקרוע; ואת יוסף זה ידעתי גם היום בשכנו בטח ואין מחריד, כי צנה וסחרה אמתו ואמונתו, מרום משפט כסילים מנגדו ושאון אוילים לא יחרידנו ולא ישמע קול נוגש, כי השהו אלוה גם עמלו ועניו מקדם ומחרפיו ושאפיו לא יזכור, אך זכרון עמו עוד חי בקרבו ואהבתו לו תוקד כמו אש בעצמותיו. — הן אהבתו לעמו היתה ראשית חטאתו בעיני משנאיו, או האין זאת ידידי? הה, נגש הוא גם נענה על רדפו טוב, מֻכה הוא על ישר ועל לא מרמה בפיו, עד כי כמעט נגזר מארץ חיים מפשע עמו ומעברתם כי קשתה, וישמחו ויעלצו אויביו לו והפצי רעתו דברו הות, ויתנו את רשעים חלקו ואת פשעים נמנה, אך ה׳ לא חפץ דכאו וימשהו ממים זרונים ויוציאהו למרחב ויצילהו כי חפץ בו, ועתה כי כהן ה׳ יקרא, משרת אלהיו יאמר לו, אמנם כי חיל גוים יאכל, אך בכבוד עמו יתהלל, יתפאר כי בן עם קדומים הוא, בן גוי קדוש אשר עיני ה׳ אלהיו בו מראשית מוצאו עד אחרית תעודתו, לתתו לאור עולם עת חשך כסה ארץ וערפל לאמים, למען יאיר נרו באישון חשך ומלכים לנגה זרחו ילכו, וירא מבניו לו מלך להקדישו ולהמשילהו בכל מעשה ידיו בשמים ובארץ כהיום הזה. — ואתה אמרת כי בגד יוסף בעמו וירמוס לעפר כבודו?...“

„לא אבין לרעך אדוני“, ענה עובדיה, „כי בסודות ורמזים תדבר אף תתהפך כחמר חותם בדבריך, רגע תלמד זכות על עוזב אלהי אבותיו ורגע תשגה באהבת ישראל וכאחד החסידים תקרא לאחד הצדיקים ותתן כבוד אלהים לאנוש ימות ולבן אדם תולעה; הן על אחד מרבי החסידים ירזמון מליך, על הצדיק מבזביניץ או

אלהי עשהו וינבל את שם עמו בהמירו את דתו בדת אל נכר, רחמנא לצלן!"

„ואיכה ידעת אתה את כל תולדות יוסף ואת מעשהו בארצו ובארץ גלותו?", שאל האיש במבוכה מסֻתרת, „האם פה בלאנדאן שמעת את כל הקורות האלה?"

„לא", ענה עובדיה, „פה אין לי כל מכיר ומודע, אף לא פגעתי עוד באיש מבני ארצי אשר דבר עמי, אך את אחרית האובד האמלל שמעתי בדרך מסעי מפי עובר אורח אשר נודעתי לו במקרה ויעצני לתמו לבל אבוא לאנדאנה כי זה לא כביר הבאיש פה יוסף בן ארצי ועירי את ריח בני עמי בעיני יהודי העיר ההיא, כי המה המלו עליו ויתמכוהו בימין צדקם והוא הכה בחרפה את לחייהם בהתמכרו להמסיתים האורבים להדיח את ישראל, ויהלל שם שמים ושם עמו בפרהסיא; אכן את תהלוכותיו בארצו ובעירו ספר לי מורי ואלופי ר׳ מאיר הדַּיָן, כי הוא למד תורה אתו בהיותו בבית הותנו ותמורתה הורהו יוסף דרך תבונות ויעיר ויעורר את לבו לאהוב דעת ויכרתו שניהם ברית לשמור תושיה ומזמה, ותהי אהבתם עזה ובריתם נאמנת עד כי נכשל יוסף ויבאש בההסידים וישטמוהו וירדפוהו בלי חשך, ובכעסו וקצפו נוקשה נפשו ותקע גם מאוהבו הנאמן ויבגוד בו ויפרד עם רעים פוחזים ויצא לתרבות רעה." „אויה!", הוסיף בהם רגשותיו, „עזה כמות שנאת הסידי ארצי, קשה כשאול קנאתם, רבים חלליה הרבה ועצומים כל הרוגיה! —"

„הרגע נא ואל תשמיע במרום קולך ידידי", ענה האיש בצחוק אנוס ויתן את ידו לעובדיה ויאמר: „אשמח לשמוע כי תאנה לאיד רעך ואתה לא ראית אותו רק את שמעו שמעת ואסונו נגע עד לבך, אות הוא כי ישרה נפשך בך על כן הנני נותן לך את בריתי שלום. אך אל נא יפול לבבך ואל תדאג ליוסף רַע רעך כי אולי לא מצאו כל רע, ועת תבכה אתה לפידו ישב הוא שָׁלֵו באהלו וישמח בהבלו כי נעים. —"

„לא ידע שָׁלֵו בנפשו ולא ישמח לנצח כל מרגיז אל!", קרא עובדיה הנפעם, „יוסף בגד בעמו ובאלהיו ואדוני יאמר כי שלום בעצמיו ונהלתו נעמה? —"

מנוער המהיר במשלה ידיו, ויראהו אחד מיושבי הבית הבאים להקור ממסך ויתבונן בו וידבר אליו יהודית, ויקן מאתו דבר מה וישלם לו ביד נריבה, וישאלהו לדרכו ולמלאכתו ולמולדתו, ולמען דובב שפתיו נתן לו גם כוס שכר וישנה למלאותו, ויספר לו כי גם הוא יהודי וכי גליציון ארץ מכורתו גם הוא, ועובדיה המאשר כי מצא איש מבני עמו מבין שפתו והגינו ומושך אליו חסד, לא אחר לשפוך שיהו ולגלות לו את כל לבו בספרו לו את קורותיו מנעוריו עד היום הזה.

„ומה שם עירך ידידי?", שאל האיש בחמלה רבה, „שם העיר אשר רדפוך שם זדים על לא חמס עשית ונפשך זכה?"

„זרעשוא", נאנח עובדיה מרה.

„זרעשוא?", שנה האיש ופניו הורו כמעט, „זרעשוא? אדמה כי הייתי גם אנכי הפעם בעיר זרעשוא..." „אך כן הוא", הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים, „לפני ארבע או חמש שנים גרתי ימים אחדים בהעיר הזאת לרגלי מלאכתי וקהל מרעים היתה עוד אז. כן הוא, גם את אחד מראשי קהלם ידעתי, ר' שבתי תקיף שם הנבל הזה, העודנו חי?"

„אם לא מת בימי מסעי כי עתה הי הוא עודנו", ענה עובדיה.

„וחתנו המשכיל יוסף?", הוסיף האיש לשאול, „הידעת ידידי גם את יוסף התנו? הוא היה איש ישר ויודע דעת, האין זאת ידידי?"

„את יוסף לא ידעתי פנים אל פנים", השיב עובדיה, „אך את קורותיו ואת כל הרעה אשר מצאתהו ידעתי, אויה לי! והסידי עירי המה רצחו את נפש יוסף, עליהם יצעקו דמיו מעמקי שאול ועלי נפשי תאבל בזכרי אחריתו כי נכרתה לנצח."

„מת אפוא יוסף ברמי ימיו?", קרא האיש משתומם.

„לו מת האמלל הזה", נאנח עובדיה במרירות, „לו מת באסונו ויגוע בישרו ובתמתו! אבל חי הוא לבשת ערות נפשו ולהותו כי נתעה האמלל בברחו מפני חמת החסידים רודפיו, וישחת את דרכו וינזר לתאות בשרים בעודנו בעירו, ובעזבו את ארצו ויטוש

אחרים לאות ולמופת כי מריבי החסידים יחתו ואחרית איש חרמם להכרית, וימת מות אמללים בחטאת אולתו ובקנאת החסידים וצדקתם הגדולה...

ח.

ועובדיה לא ידע מכל אשר קרה בביתו כי נע ונד היה בארץ, נחפז לברוח ממקום ביראתו את הותנו פן ירדוף אחריו וישיגנו. ואחרי שבעו נדודים אין מספר שלש שנים תמימות ועד כי בלתה שמלתו מעליו ורגליו בצקו, כי הכשיל יגונו כח ונפשו נואשה מיחל עוד טוב, ויבא לאנדאנה והוא עיף ויגע בגו ונפש ותפקחנה עיניו לראות את אסונו הגדול בכל מראהו האיום הנורא. זה הים גדול ורחב ידים לאנדאן! פה אמנם לא תשיגנו המת הותנו, אבל פה גם יטבע באין מעמד איש אשר כמהו אשר לא נסה לשחות בים החיים ובידו אין משוט לכונן את מרוצת אניתו הנשברה, כל דבר הכמה לא ידע, מלאכת כפים לא למד, כסף אין בצלחתו ושפת יושב הארץ לא יבין, ומה תקות איש אשר כזה עת תהכר בטנו וירעב אם לא לפשוט יד ולקבץ נדבות? והעת הזאת הן לא רחקה הוק, כי שלש פעמים ביום הסבין לאכול בבית הותנו ותזכירהו קבתו ותגוש בו גם עתה למלאות את תפקידה, ולאט לאט החל להתהלך ברהובות קריה ולבקש להם הכד באין אמר ודברים, כי היה מראהו עדות על נקיון שניו והכרת פניו ענתה בו כי אכף עליו פיהו, ויהמלו עליו נדיבי לב ויעניקו לו מטובם כפעם בפעם, וילהם להם עצלות וינעם להכו, וישכח את כבודו ואת מגמת פניו, וילמד אל דרך האביונים לחזור על הפתחים בסל הרוכלים אשר יקחו להם לכסות עינים למדות רוח עשירי הרש השומרים עקבותם ותהי זאת מלאכתו שבוע ושבועים. ויהי היום, יום שבתון לבני עם הארץ, ויבא אל אחד מבתי השכר המלאים אדם רב, ויעבור שהה בין השלחנות, גוו כפוף, ראשו מט ועיניו מצפות ומביטות כמתחננות אל יד איש ואיש. סלו תלוי לו לפניו ומצנפתו תחת אצילות ידיו כמשפט רוכל אביון

הזה נעשה נס שנית, כי פתאום נפתחה הדלת וצליל חרבות, רעש נשק נשמע בהקלויז, ור׳ שמעון הטבח נשא את עיניו וירא והנה שוטרים חמישים נצבים עליו, ויחרד האיש וילפת, ידיו רפו אף עשתנותיו אבדו, כי היתה חתת אלהים להמו ולאבדו... והשוטרים החזיקו בר׳ שמעון אחד מימינו ואחד משמאלו ויובילוהו כחתן בית הפקדות והחסידים העידו בו כי הכם מכה אכזריות חנם וכי נאץ כל קדש ויפריע עבודת בית ה׳, ויצא דינו להאסר שנה תמימה בבית הסהר, ועל פסק הערכאות הזה הוסיפו דייני ישראל עוד נופך משלהם, ויאסרו את זבחתו ויעשו את בשר שחיטתו נבלה, וגם ר׳ מאיר הדין למורת רוחו ולדאבון נפשו, נאלץ לחתום ידו על הגזר דין הקשה הזה, כי רבו עליו חבריו המחייבים וה„דין תורה" עמד לימינם בכל עז, ובכן הוסר ר׳ שמעון מטבח עד עולם ומעוצר וממשפט לקח לשבת בבית האסורים, וידל ביתו מאד בהכרת סעיף מחיתו וישבר לו כל מטה לחם, גם בתו, אשת עובדיה אשר באה בימים ההם עד משבר ותלד בת, חלתה מיגון וכעס חלי כבד מאד.

ירחים אחדים התהפכה על משכבה בחליה ותרחף בין החיים ובין המות, עד כי גבר כח העלומים אשר בקרבה ותנצל נפשה מרדת שחת בדמי ימיה, אבל בשובה לאיתנה ראתה כי תם גם שארית כספה וגם שמלתה לעורה נתנה בערבון בימי מחלתה, ותמהר ותקח את בתה על זרועותיה ותעזוב את עיר מולדתה ואת בית אביה כי יראה חרפת רעב וכלמה כסתה פניה לעבוד עבודת אמה בעירה, על כן הלכה לבקש לה מקום בעיר רחוקה שאין מכירים לא אותה ולא את מולדתה, ותתע מעיר לעיר ועקבותיה לא נודעו. וכשוב ר׳ שמעון בכלות שנת מאסרו אל ביתו, מכה ומענה מנפש ועד בשר, וימצא את נוהו חרב ושמם מאין יושב, כי גם אשתו מתה בין כה וכה בעני והסר כל. ותתבלע בינתו ממראה עיניו אשר חזה וירץ שולל מבית לבית ויתקלסו בו נערים שובבים ויהי להם לצחוק וירדפוהו ויציקו לו ויענוהו עד כי נחת מתגרת יד אסונו וישתגע כלה, ותהי זאת ישועתו כי נדעך נר תבונתו ויאבדו רגשות נפשו וישכח את עניו ואת צרות לבבו, לא התקצף עוד גם לא התאונן ויהי כאלם לא יפתח פיו ויתהלך כצל וכמת בין החיים, והחסידים הרחמנים חמלו עליו עתה ויתנו לו מקום אחורי התנור אשר בהקלויז ויהי שם עוד ירחים

וצרות והנה ישועתם קרובה לבא ורוח והצלה יעמוד להם פתאום כהיום הזה. — — —

השבעתי אתכם אתם משכילי עמי היקרים אם תכחישו בהגדולות והנוראות אשר הזו עיני אדם רב, ואם תאמרו בלבבכם כי לא יד צדיק מושל עשתה זאת לעצור בר׳ שמעון המשחית ולהושיע מחזק ישע למכים על יושר, על ידי... לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף כי אם על ידי דבורה האלמנה בכבודה ובעצמה... כי הביאה הצדקת הזאת מעט ייש להקלויז כדרכה בקדיש, וכראות ר׳ שמעון את פני עוברת ביתו ויתנפל עליה באף וחמה וקצף נורא, ובין כה ובה מצאו החסידים ידים להמלט על נפשם ויעזבו את האשה ואת הטבח לבדם, ולא חששו כלל משום יחוד, אף על פי שלדעת הרמב״ם יחוד דפנויה היא מדאורייתא, — ובכן נצלו החסידים בדרך פלא, המה מצרה נחלצו ותבא דבורה תחתם...

„ועתה אַת מכשפה מבישה״, צעק הטבח בלחצו את צואר הצניעה בידו החזקה, „הגידי כרגע אנה פנה חתני ואם לא ומלקתי את ראשך בצפרני אלה והשלכתיו לכלבי בית המטבחים, השמעת שֵׁדה ארורה? איה עובדיה חתני?!״

„אך הסר מעלי ידך״, הילילה האלמנה כאיב מאריך, „למען רחמי שדי וחסדיו המרובים הרף ממני ואגידה כל אשר תחפצין!״

הטבח הניח רגע את צוארה מידו ויאחזנה בערפה: „דַבּרי!״

„מה אדבר ומה אצטדק?״, התחננה האלמנה, „ואנכי לא ידעתי כל מאומה.״ „להתל בי תאמרי איפוא?״, צעק ר׳ שמעון בחרקו את שניו ויטלטל אותה טלטלה עד כי כמעט נפזרו עצמותיה לפי שאול, „התני עובדיה איהו?״

„רבונו של עולם!״, צעקה האלמנה מנהמת לבה ומעצמת מכאוביה, „רבונו של עולם אב הרחמים והסליחות הן יקטל האיש הזה את דבורה בתך ואתה תחשה תדום ולא תצילנה? אויה לי!״

„אַל יושיעך אלהים, מכשפה ארורה״, צעק ר׳ שמעון, „את התני השיבי לי פן אבוס עצמותיך באפי וגם נפשך הנתעבה אשים מרמס כטיט חוצות״, ובדבריו הרים בידו את האלמנה הרועדת ויכריענה לארץ כאשר הסכין לעשות לעגל ולכשב בבית המטבחים וגם את רגלו שלח לקיים את מוצא שפתיו ואת הבטחתו הטובה. אך ברגע

לאידו אשר הסבו ברעתו ובאסון ביתו ברשעתם. „שאול יאבדון ישלו את נפשכם הנתעבה ויקלעוה בכף הקלע מקצה תפתה ועד קצה!" צעק מרה בהמטירו מהלמות נוראות על ראשי העדה הנדהמה, „אתם הברחתם את חתני, אתם המתם את בתי האמללה ואתם השכנתם לעפר כבודי, על כן אשימכם כעפר חוצות ודשתי את בשרכם שכורים נבלים עד אשר תשיבו את חתני לי ונקמתי בו את נקמת ביתי, והיה למשסה — התשמעו שכורים? איפה הברחתם את חתני השקין? ענוני כרגע בני נבל פן אקרע סגור שפתותיכם והרסתי שניכם בפיכם במקלי זה אשר בידי."

„שמע מניה ר' שמעון הטבח חותן עובדיה הוא, והענין פשיט לגמרי ומה אתם יראים טפשים?", קרא ר' שמעיה בחתרו להסתתר עמוק תחת השלחן.

„האם אנחנו יראים?", צעקו החסידים בחפשם למצוא סתר מפני תנופת יד הטבח הנורא. „אבל ראשי!" צעק אחד המֻכים, „הה, את ראשי בקע במקלו", „ואזרועי מקנה שבר", יזעק השני לקולו, „שבור אנכי, אויה, שברו, שברו!", יילל השלישי, „והכרכשתא שלי, אוי, הרוצח הכני על הכרכשתא ממש", מר צורח הרביעי, „ואותי על השחין הפורח אשר בראשי", „ואותי על הטחורים", „ואותי..." „ואותי..." „ואותי..." תצעק העדה הקדושה כלה בקול פחדים. הה, והבקבוק נשבר והיי"ש נשפך לארץ ועיני החסידים רואות וכלות ור' שמעון הטבח יכה לא יחמל ועוד ידו נטויה לחלק חבלים באפו ובחמתו, ותהי עת צרה למחישי עת רצון כי ירדה שפעת מהלמות על ראשי מורידי השפע העליונה, ותעל צעקת המֻכים השמימה ובני אלים הריעו לאסונם וילעגו, והפמליא של מעלה שלחה לשון למולם ותצחק על משבתם, — אויה, האין עזרתה להם ותשועה נדחה מאתם? האם כלה ונחרצה ה' אלהים צבאות עושה את שארית חסידיו? — ורבם הצדיק איהו? כי לא ירום לרחמם ולא ישלח סדות למו ממקום קדשו? האם גם הוא לא עוד מגבה יראה לו עת כל אנשי מעשהו מסוף העולם ועד סופו, הסר גם כחו מעליו, אם בטלה ח"ו גם זכותו יום גבר האויב? זאת לא זאת, ברית כרותה לפישפש שלא תאבד שאריתו מבקעי מטה ועריש וברית כרותה לחסידים שלא יתמו לנצח מהקלויז דק"ק זרעשוא, ובצר להם כי ימצאום רעות רבות

תמים! אלמלא אני ואתה היה העולם שמם, כי אם אין יי״ש אין חסידים ואם אין חסידים אין רבי ואין צדיק והעולם חרב מפני האפיקורסים, על כן נשמחה ונגילה ונשירה ונזמרה ונצעקה: „ברוך אלהינו שבראנו לכבודו!" „ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילני מן התועים!", צעקו החסידים פה אחד פעמים אין מספר וימחאו כף ויתופפו באגרופם על השלחנות ועל ההלינות ואיש על שכם וראש רעהו כנהוג, והמזיק והתם מכרכרים בכל עז, וכאשר הוסיפה החברה לשמוח כן הוסיפה לשתות, וכאשר הרבו לשתות כן הרבו לשמוח, ויגדל שאונם ורנתם עלתה השמימה, ויריעו בני אלים לעֻמתם והפמליא של מעלה יצאה לקראתם בתפים ובמחולות, ותהי עת רצון ושעת רחמים, ויתמתקו כל דינין קשין ורתיחין, ויעלו כל ניצוצי הקדושה שנתפזרו בין הקליפות, ויתבררו ויתלבנו במדת החסד, ויראו החסידים עין בעין בהזדווג זווג העליון ובהפתח צנורות השפע להריק ברכה וישועה כזרם מים כבירים, ותנח עליהם הרוח ויתנבאו כלם בסגנון אחד כי עוד מעט מזער והמינות תעקר והאפיקורסות כלה כעשן תכלה ותמלא הארץ חסידים מקצה תבל ועד קצה „לחיים! לחיים! לחיים! לחיים! כי רשעים עוד אינם ובקבוק היי״ש לא יכלה, לחיים! לחיים!" — והנה פתאום אהה! בא שטן וערבב את העולם! כי דבר מה פרץ פתאים לבית המדרש, איום ונורא מראהו מכוסה באדרת שער כלו ובידו מקל חובלים לחבל ארץ ומלאה, ויגזור על ימין ועל שמאל ויחלק מהלמות לגו חסידים, ויכה בזעם אפו רוקדים ושותים יחדו ויכבה את שלהבתם הקדושה באלות שפתיו, ויפריעם מכונתם ויפילם ממדרגתם הגבוהה למעלה למעלה, אויה! האם אותו הכלב הוא שנצח את ר' יוסף דילה ריינה בערמתו? — האם הוואלקילאק הוא שהפחיד את התינוקות אשר היו הבעש״ט בעלפער להם? או האם הוא אותו הבחור בעצמו שהפיל את הקדוש מעליתו בהתאמצו להחיש קץ גאולה בלא עתה? — לא מנהו ולא דכותיה! אבל ר' שמעון הטבח הוא הבא זה עתה מעיר נבזא אשר הלך שמה בעצת ר' מאיר הזקן לבקש את חתנו כאמור למעלה, ובשובו בפחי נפש כי לא מצאו, ויעבור לפני הקלויז וישמע את צעקת החסידים ואת תרועת שמחתם על דבר מנוסת עובדיה, ותהי רנתם לו מלח על פצעי לבו הכואב ותצית בו אש נקם נורא, ויאמר לכלות חמתו בהשמחים

ישלה להביא שתי מדות יי״ש, שנאמר באבוד רשעים רנה ואין רנה בלי שתיה והענין פשוט.״

„הדין דין אמת״, ענה המזיק, „אבל הכיס ריק ואין בו, ומשעה שגזר הדין הטפש על ר׳ ליפא המוזג שלא יחבול טלית ותפלין של חובשי בית מדרש אין לי אפילו דבר שוה פרוטה לתת בערבון.״

„וכי בשביל הדין השוטה הזה שעשה שלא כהוגן אנו נפסיד את זכותנו?״, קרא ר׳ שמעיה בצחוק לצון, „לא כן אחי, „יקוב הדין את ההר״ אמרו חכמינו ז״ל, וישראל קדושים ערבים זה בזה, על כן ישלח ר׳ דוב להביא יי״ש כדינו ור׳ נח תם שיש לו מעות ישלם מכיסו, והענין פשוט מאד.״

ר׳ נח תם התגורר בזקנו הקצר ובחזהו המגולה בשתי ידיו כאחת ויען בקול דממה וכאיש המדבר משנתו: „הארורה שלי לא נתנתני אמש לגשת אל התבה אשר כסף פדיונה בתוכה על כן כסף אין לי כי אם מעט שוה כסף אשר גנבתי היום מחנותה קחוהו לכם.״ ובדברו הוציא מחיקו ומכיסי מכנסיו הרחבות ערב רב מכל סחורה אשר תמכר בחנות אשתו, דג מלוח, גרעוני קאפֿעע. אורז, בורית, בקבוקי דיו, פלחי נופת, גפרית ומלח וצמוקים ופלפל ופרחי טהעע יחדו. —

„כמה נאמנים דברי חכמינו ז״ל!״, קרא ר׳ נחמן בעל זכרון בשמחה רבה, „אשריו למי שאומנתו בשם, כר׳ נח שלנו.״

„ואוי לו למי שאשתו מושלת בו, כר׳ נח שלנו״, ענה ר׳ שמעיה במנוד ראש, „אלמלי היתה להארורה שלי חנות בודאי לא העיזה פניה לסגור את כסף הפדיון מפני — אך הבה את מטפחתך פסח.״

והפסח, הוא שמשון השמש, מהר ויסר את המטפחת מעל צוארו ויאחז בה, ויתן אליה ר׳ שמעיה את כל סחורת התם, ובלי תפונה הוסיף עליה השמש גם נופך משלו מהחיה האמוצה והשחורה הרומשת במטפחתו, וישא את כל הכבודה הזאת לבית ר׳ ליפא המוזג ותמורתה הביא לבית המדרש ששון ושמחה גילה רנה דיצה וחדוה, אהבה ואחוה ושלום ורעות, הלא הוא יי״ש הרבה וחזק, וישתו החסידים וישנו וישלשו לביך על כוסם מתוך שמחתם. ורוח לבשה את ר׳ דוב מזיק ויקפץ ויחזק בשתי פאות ר׳ נח תם ויפרפרהו ויקרא: „הבה

פי טבע: דבורה שלנו היא בודאי גלגול דבורה אשת לפידות וכיון שהיא גלגול דבורה, אם כן מוכרח הוא, עובדיה, להיות גלגול סיסרא — והדבר פשוט מאד."

„פישוט כתכלית הפישטות", קים ר' נח תם בתמימות.

„ובדבר הגלגול אספר לכם דבר פלא", ענה ר' נחמן בעל זכרון בהסירו את התפלין של יד מזרעו השמאלית, כשנכשל ר' מנשה החסיד בהעברה הידועה אמר עליו הצדיק מבהלהאוויטין שנתגלגלה בו נשמת זמרי בן סלוא, וכששמע הגבאי ר' ברוך את דבריו קפין ונשבע שהוא ראה את המופקרת בעיניו ותארה היה כתאר כזבי בת צור ממש. הצדיק בענותנותו נענע לו בראשו ולנו רמז שנשתוק, אך אנחנו לא שתקנו ושמחנו ורקדנו כל אותו היום, כי זכינו לראות בחוש שרוח הקדש מקשקש כזוג לפני הצדיק ודבריו דברי נבואה."

„ואיכה ידע ר' ברך הגבאי את תאר כזבי בת צור, האם ראה אותה מימיו?", שאל ר' ראובן המקשן כמנהגו.

„לראובן ולאלף שוטים שכמותו אין לי מה להשיב", ענה ר' נחמן בשאט בנפש, ר' ברך שמש עשרים שנה בבית הצדיק ורבנו ז"ל נענע לו בראשו והטפש הזה ישאל עליו שאלות!"

„אבל כמדומה לי", קרא חסיד צעיר לימים, בעל צואר ארך ופנים ארוכים ולבנים כשיד, „כמדומה לי שאין לכם מוח בקדקדכם ואין לכם גרון בצוארכם על כן לא תדעו צמאה ותפלפלו אליבא דריקנא בשעה ששאר בני אדם כבר יאכלו ארוחת הצהרים. או האם כלה ח"ו היי"ש מבקבקיו של ר' ליפא שר המשקים?"

„שמעו נא רבותי!", קרא הפישטן, „מי מאתנו מרט בראשונה את לחיי עובדיה בשעה שהשלכנו אותו מבית המדרש? התזכרו זאת עוד?"

„אנכי!" — „אנכי!" צעקה החברה כלה פה אחד, אך המזיק הגדיל ויצעק בחמה שפוכה: „יבא רקב בעצמותיכם נמלים עם לא עז, האתם אסרתם המלחמה את עובדיה, אשר יפיח בכם הייתם כלכם כמסים נוסס? אבל אזרועי מקנה תשבר אם לא אנכי הראשון אשר הורעתיו את ידי הקשה אני ולא אחר!"

„זכה לו ר' דוב מזיק!", קרא ר' שמעיה הפשטן בקול מישל, „ר' דוב התחיל במצוה והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, על כן

ימים ושנים, אך עיני אלהים היים המשוטטות בכל הארץ הן הנה פקוחות גם על דרכי אשר אני הולך, והיה ה' לשופט ביני ובינך וירח וכוכבים עדים בשחק סלה אם אבגוד בך אשת נעורי בארץ נודי, ואם לא אשוב אליך לשמחך מיגונך ולשלם נחומים לך על שנות עמל ורעה אשר הנהלתיך, עת ירום אלהי ישעי לרחמני גם אותי..."
„היי בשלום!", נאנח עובדיה בבכי תמרורים בהביטו בפעם האחרונה בפני אשתו הישנה, ושתי דמעות גדולות ירדו מעיניו ותפולנה על להיי הוה היפות, כטל משכים היורד על חבצלת השרון, ויאירו פניה וצחוק אהבה ותהנונים רחף על שפתותיה הסגורות „ודמעותי אלה הותמות אהבתי ואמונתי לך הנה!", התם עובדיה ברגש קדש וקול דממה וימחה את עיניו וילט את גוו באדרתו ויעזוב את בית חותנו ואת אשתו היפה מבלי אשר הקיצה משנתה, ובעוד שעה ישב על עגלת מסלת הברזל וינשא לחיים הדשים.

ז.

עברו ימים אחדים והקול נשמע בעיר כי ברח עובדיה ואיננו ותחי רוח החסידים בקרבם והקלויז כלה צהלה ושמחה. „התפארו עלי אתם חסידים בטלנים", צעק ר' דוב מזיק המעוטף בטלית קרועה ומעוטף בתפלין גדולים על ראשו וזרעו, כי עתה ישלימו החסידים את תפלת הבקר, „התפארו עלי אתם זנבות אודים עשנים אם לא אנכי גליתי שוליו על פניו ואם לא אנכי בערתי את הרעה מקרבכם, הלא אלמלא אני לא הרים איש מכם את ידו בעובדיה ימח שמו, כי כלכם חסידים אתם אך למראה עינים ולבכם קר ככפור על כן תראו חתת ותיראו, אך לא כן אנכי עמדי, „דוב מזיק' שמי, לבי בוער באש קדש עשוי לבלי חת, וכמזיק אנכי למרגיזי אל להביא עליהם בלהות ולהשבית מאנוש זכרם."
„למה תתנשא ר' דוב על קהל ה'?", ענה ר' שמעיה הפשטן, „הן לא על ידך נתפש עובדיה ולא על ידך נגלו מצפוניו, כי מן השמים גלו על עינו אלא שגלגלו זכות ע"י זכאי, על ידי דבורה האלמנה ולא על ידך, ובאמת טוכרח היה להיות כך, והענין מובן על

ידעת את תנואתי בשבתך גלמודה אלמנה חוה... אויה לי! ומה תקותי אני ותוחלתי מאלהי אם את אשת חיקי אטור והיא רכה וענוגה ורפת כח מעמוד לפני אביה הנמהר?... הוה אשתי הטובה, אשתי היפה והנעימה והיקרה לי מחיים!... אך בוש והכלם עובדיה, בחבלי עני אמשך ואלכד בחבלי אהבה?! לא, לא אראה פניך חוה לא אזכרכי ידידת נפשי בברחי פן... פן..." עובדיה הוריד לארץ ראשו, עשתנותיו נבוכו ועיניו לא חזו כי ישאיהו רגליו מנגד למחוז הפצו, גם ידיו בגדו בו ותפתחנה בלאט את דלתי חדר מגורו ולמרות רצונו הנהו עומד פתאום לפני אשתו הישנה. — "מה לך פה בבית מעני?", דבר עובדיה לנפשו, "מה חפצי בבית חותני ומי לי פה כי..." נפתחי פי חוה הישנה התמלטה אנחה הרישית וקולה נגע עד נפשו ויתר את לבו ממקומו, גם ערשה לא תנחמנה, גם משכבה לא ישא בשיחה, כי עלי נפשה תאבל על בן תאנה גם בחלומה, ואנכי אתאכזר כיענים במדבר להסיע כעץ אהבתה מקרב לבי ולהמית כל רגשי נפשי לחמלה עליה?" רגעים אחדים התבונן עובדיה בפני אשתו היפים, המלאים חן וענות צדק ומפיקים עצב ויגון וכאב רוח, ולמראיהם נפתחו ארבות עיניו ויריעיפו גשמי ברכה, דמעות נחם ותקוה טובה, וימס כלה קרח רגשותיו וימח כל הגיון חמה ורגז וקצף מלבו התמים, ויכרע בלי משים על ראש המטה ושפתיו נגעו את מצח חוה הצח משלג והנה נשמת רוח אפה הפיחה בקרבו רוח אהבה אשר לא חש ולא ידע מיום רעתו אותה, ותשכיחהו תבל ומכאוביה, ותשכיחהו את כל מנדיו ואנשי מלחמתו, ותשכיחהו גם את חותנו ואת חותנתו ואת האלמנה הצנועה אשר הסבה בכל רעתו וישכח רגע גם את ר' מאיר הדַן ואת עצתו הטובה... אך עד מהרה התעורר מחלומו הנעים, ואסונו הנורא בכל מראהו האיום התיצב חיים לפניו — "לא לי לשגות באהבה", דבר לנפשו בקומו מכרוע על מטת אשתו, "אובד נרח ומרדף בלי חשך אנכי, באו מים עד נפש ותהום יסובבני, ואם לא אטיל את כל מאויי לבבי לאהבה אל ים השכחה, להקל מעל נפשי את כבד משאה, ותרד לשחת באין מציל! — אבל למענך חוה, למענך ולמען הנפש החיה אשר במעיך אברח מארצי ובית אביך, אנוסה ועינך לא תשורני

נר בהלון וצֹהר. התאיר שם שמחה ממעונה או ליגון ותוגה הדליקו נר? היאהרו שם אוהבים בנשף השקם או הולה יאנק על ערש דוי? התהליץ שם מבכירה שר לבן נולד או אם שַׁכֻּלָה מבכה על בנה יהידה? היספור שם כילי את שקלי זהבו או השואפים לילה יהלקו שלל עשיר? התתרפק שם אשת הן על אלוף נעורה כי שב אליה מארץ רחוקה, או בחיק עוגבה תרוה דודים כי אין האיש בביתו? היקונן שם „מליץ" „בעל שפה עבריה" או איש תמים עם אלהיו יתאבל על גלות השכינה? הישמה שם „הריף" על דין חרש שהמציא זה עתה או „הוקר קדמוניות" על „סליחה" ישנה כי מצא?... ירח בשמים ישיש כגבור לרוץ ארה, הקת עולם ישמור לסובב ארץ ותבל, גם מגבה יֵרָאה ומבטו יהדר אל כל שוכני בתי חֹמר, וירא אֹשר וברכה ולא יתבונן, וירא עמל ואון ולא יתאונן, כי גם לצדק גם לרשע יהל אורו ופניו יצהקו כיום הבראו, ואף כי עובדיה המתמוגג בעניו, הירא והרד לרוץ ארה לא ידע, בהפריעו הקת עולם לעזוב אשת נעורים, גם את שפל מצבו יהוש וירע ועינו תתע למצוא לו מקום ללון בתבל ארצה, הוא לא יתבונן עתה על גורל אהרים ולבבו לא יהגה לדעת את אשר יעשו הנעורים בסתר אהלם, כי שהה לעפר נפשו על כן עין רוהו עורת לכל אשר סביבו ופניו יקדרו כיום מר;—אבל גם מבית הותנו ומהדר משכב אשתו יראה עוד אור כהה ולמראהו תתעורר רוהו הנדהמה ורגשי לבבו יתרוצצו בקרבו לרגז ולהמלה בלולים... „ההנך ערה עוד אשת פתיות?— ופתהי נא את דלתי הלונך וראית את אישך הבורה כבן עולה לילה ממקומו כי יבריהנו אביך הטבה שותפו של עמלק בהמת אפו!... ומה פשעי כי יאמר להשמידני? הלא כסלתך ואולתך אשה סרת טעם כי לולא התמכרת להבלי השוא, לולא דבקה בך האלמנה הארורה כי עתה... כי עתה לא נהרו ההסידים בי לרדפני, אך לא! כי עתה מצאו תאנה אהרת להדיה עלי רעה ואשתי האמללה מה היא כי עליה אשפוך כמים עֶברתי?... הנך בוכיה, הוה, תבכי על משכבך אשר לא ישא בשיהך ותמסי ערשך ברמעתך, אך מה יועילו לי דמעות עיניך הוה? ומדוע לא עמדת בפרץ לפני אביך להשיב המתו בהרות אפו בי? בת אמך את גועלת אישה בהררת לכבוד אבותיה הנקלים, על כן לא עוד אראה פניך בהפרדי ממך

„אבין את מליך אלה אשר תדבר בלי אֹמר ודברים", ענה הדַיָן בנדבת פיו ויוציא מספר שטרי כסף מחיקו ויתנם בכים רעהו אשר התבושש מקחתם, „ואת ההון הרב הזה", הוסיף בצחוק חן, „את עשרים הכסף האלה, אינני נותן לך בתורת מתנה אף לא בתורת הלואה כי אם „על צד התר עסקא כתקון מור"ם ז"ל וכי ירחיב ה' את גבולך ושלמת לי גם את הקרן גם את הרֶוח כדת וכהלכה."

צחוק קל רחף גם על שפתי עובדיה ועיניו הורידו כנחל דמעות תודה אשר ירדו על ידי הדַיָן בנשקו איתן באהבה וביראת כבוד. „אלך", ענה בקול נחבא מבכי רב, „ותקותי בה' אלהי כי לא אכשל בדרכי אם ברכתך רבי תלוני."

„אברכך אפוא", ענה הדַיָן בלב שמח, ואם גם „פדיון" אין לך לתת לי; „יברכך ה' וישמרך אם תשמור מצוה ולא תשכח את תורת ה' אלהיך, ויאר את פניו אליך ויתן לך לב מבין וישפוך עליך רוח חן להשכילך ולהטיבך באחריתך, כי תזכור את בוראך ואת מורך ואת אשת חיקך בארץ אשר אתה הולך אליה. ראה ברכתיך אף הזהרתיך בני ובחרת בחיים... ועתה לכה ואל תעמוד".

שפתי עובדיה לא ענו דבר בצאתו, אך כל קרביו נשבעו לזכור את דברי מורו אלה כל עוד נשמת שדי תחיהו. — — —

ליל חֹרף בכל תקפו ועזוזו ותפארתו פרוש על חוצות העיר זרעשוא. בשמים בהירים כעצם הספיר לטהר יתהלך ירח בן צבא כוכבי אור וישלך את קוי זהרו על שמלת האדמה הלבנה משלג ומעֻלפת ספירים וכל אבן יקרה. רוח קר ישב מצפון, קולו לא ישמע אבל עצמו וחילו יחושו כל יצורי אדמה, מן האדם אשר יחיש מפלט לו בחדרו ובמטתו עד חית הארץ ועוף השמים אשר יתחבאו במעונות הוריהם, מן עץ השדה אשר בשלֶכת עד נסרי הגג אשר יאנחו יתיפחו מתגרת יד הקרח הנורא. דממה על פני כל הבריאה בעיר זרעשוא... בבתי המרזח לא ירועעו, בהקלויז לא ירונן. המשכילים הנאורים כבר הניחו הקלפים מיד, והחסידים היראים כבר הדלו משתות יי"ש לחיי צדיקיהם, ואלה כמו אלה הפקידו את רוחם ביד אלהים חיים אשר לא ינום ולא יישן ואת גום בפאת מטה להתענג בחלומות לילה. רק פה ושם יראה עוד

ו.

„ועתה הלא שמעת את אשר נדברנו אני והותנך ואשר יעצתיו לרדוף אחריך עיר נבזא, למען הוליכו שולל ולמען הצילך מידו, כי כפשע בינך ובין צרה ומצוקה אשר לא תדע שהרן." את הדברים האלה דבר הדַיָן לעובדיה אחרי יצא הותנו מהבית והוא מהדר מהבואו.

„שמעתי", ענה עובדיה באנחה.

„וגם מכתב לאלופי ומיודעי הרב מעיר נבזא נתתי ביד הותנך ובו הורעתיו בקצרה את כל התלאה אשר מצאתך ואת הסכנה המרהפת על ראשך אם לא תמהר להמלט כצפור מפח יוקשים, אף את עצתי השמעתיו אשר יעצתי להותנך הנבהל להתעותו מדרך רשע ולמנעו מבוא ברמים, ואשביעהו בשם אלהים היים כי יעשה כהכמתו ויעצור את הותנך אתו יום או יומים, ברהותו אותו בלך ושוב, ובין כה וכה תעזוב אתה את עירך ואת ארצך ונצלת. את הדברים האלה כתבתי לרעי הרב ובו בטה לבי כי בהשכל ודעת יעשה לבעבור סבב את פני הדבר למלט את נפשך ולהלצך מרעתך, אם אך לא בעצלתים תטמון את ידך בהיקך ותקדם פני הרעה טרם ישוב הותנך."

„ומה אעשה? ובמה אקדם את פני הרעה? אויה!"

„הלא הגדתי אף השמעתי באר היטב: תעזוב את עירך ואת ארצך והלכת לארץ אהרת ובעוד לילה; — כי הותנך בפהזותו גלה את סוד מולדתך גם להסידי הקלויז והמה לא ינוהו ולא ישקוטו בעוד שנוא נפשם לנגדם, ויראוך בבקר ויסגירוך בידי השופטים לשלהך לארץ מכורתך לעבוד בצבא. —"

„אויה לי!", צעק עובדיה מנהמת לבי, „ואנה מפניהם אברה?"

„רק אל תתיאש ידידי", ענה הדַיָן תנהומים, „בעוד שעה תסע על מסלת הברזל עירה ק... ומשם תבהר דרכך הלאה כאשר יעלה על לבבך, כי באמנה אהת היא לך גם לי אנה תבונן פעמיך אם אך מארצך תצא בשלום, — ועתה הכון והכן לך עובדיה."

עובדיה שלה את ידו אל כיס בגדו ופניו ארמו מבשת ויורד לארץ ראשו ויאנה.

„כי הייתי עתה בהקלויז לבקש את חתני הבורה והנה...׳

„ואתה השמעת באזנם את אשר תאמר לעשות להתנך?״, שאל הדַין בבהלה מבלי אשר הוחיל עד אשר יכלה הטבח את דבריו.

„כן הוא״ ענה ר׳ שמעון, „אף נשבעתי באפי כי גם בהם אעשה שפטים, בהם, בעוברי ביתי, תאכלם אש לא נפח וישרשו מארץ היים! ויצחקו עלי ויענוני כי מהר יאסרו את טבחתי ויודיעו בקהל כי בשרי נבלה.״ „הה! המצרעים האלה!״, צעק ויהרוק את שניו, „אבותי ואבות אבותי טבחים היו בעיר ועולה לא נמצא בם והכלבים המצרעים האלה יאמרו להסירי מטבח!... הה! החסידים הנבלים! תמק בשרם מעליהם וישפך לארץ כבדם!״

הדַין שער ופניו רעמו אך עצר ברוחו ויען בנחת ויאמר: „לא תוסר מטבח, ידידי, אך הסר נא את השקוצים מבין שניך ואל תנבל את פיך באלות נמרצות אשר לא יבונו על שפתי „בעל בית״ כמוך; ובדבר התנך הנני להגידך דבר אמת כי אמנם היה בזה הלילה, אף הגיד לי כי הולך הוא לשוב לנבזא עד שוב המתק וחמת החסידים ממנו. בנבזא אפוא תמצאנו ושם תדבר עמו, אך השמר לך מעשות לו רעה ומגלות לאיש את סודך כי גנב הוא מארץ מולדתו כי למה תמיט עוד און על האמלל הזה?״

„אך אם לא יחפץ לשלח את אשתו?״, שאל הטבח.

„חפץ יחפץ״, ענה הדַין, „וגם אנכי אתן בידך מכתב אל איש בריתי הרב מנבזא, הוא יאלצנו לעשות את הפצך, ועתה מהר ולך לא תגיד לאיש אנה, גם מבני ביתך ואשתך שמור פתחי פיך, פן יודע בעיר דרכך ושמעו גם שונאיך והזהירו את התנך ויברח וימלט ואת בתך יעגן לנצח...״

„מאה ועשרים שנה תחיה רבי ומורי!״, קרא ר׳ שמעון הטבח וימהר אל ביתו כחץ מקשת, ויחתום את עגלתו לסוסו, וכעבור חצי שעה עמד הכן לפני הדַין אשר נתן מכתב חתום על ידו ויברכהו בשלום ויסע וילך. —

לב עובדיה מת בקרבו למראה הותנו ולצעקתו, ויתחמק להחדר השני, ור' שמעון בהמתו ומבוכתו טרם ראהו ויסתתר, והדַיָן אשר הבין כרגע אל מה ירומזון דברי הטבח, העמיד את פניו ויען לתֻמו: „שורך נטרף אפוא, ידידי, ועל השוחט יזעף לבך אך המקום ימלא מחסורך, ואתה הגד לי במה זה נטרף, בשחיטה או בבדיקת הריאה, הגד נא לי אולי אוכל והושעתיך עוד."

„אבל לא שורי ולא פרתי נטרפו", צעק הטבח, „כי אם אנכי וביתי נשהטנו היום ובידי עובדיה תלמידך השקץ, כי שפך בוז וקלון על כבודנו וגם את אשתו עזב ויברח, והנה היא הרה וכשמעה את אשר עשה ותפול ותתעלף וכמעט שכנה דומה נפשה לולא השנו ללהוש לה על עין הרע ולהביא שני כהנים ובכור אחד וירקו בפניה ובפיה עד כי פתחה את עיניה ותחי. [1]) ועתה עוץ נא עצה רבי ומורי, אנה הלך הרוצה ואבקשנו ונקמתי את נקמתי בו; או ספר כריתות יכתוב לבתי או לעבוד בצבא בארץ מולדתו אמסרנו, כי מארץ אחרת ברח בילדותו וספר תעודה אין בידו וזאת ידעתי אך אני; — המול נא אפוא רבי ומורי עלי ועל נפש בתי האמללה, הן אתה ידעת שבתו וקימתו ובך כל תקותי. —"

„התשתגע או תצחק בי ידידי?", ענה הדַיָן במנוחה, „או השומר את התנך אנכי כי מידי תבקשנו? ומה זה הטא עובדיה כי תאמר להביא עליו שואה אשר לא ימיש צוארו ממנה?"

„מה זה הטא?!", צחק הטבח תמרורים, „האם לא תדע את אשר עשו לו החסידים השכורים בהקלויז? הכוהו פצעוהו וימלאו פניו קלון".

„כי עתה החסידים הטאו ועובדיה מה כי תשפוך עליו אפך?", שאל הדַיָן.

„החסידים! החסידים!", צעק הטבח בחמה עזה ויקללם קללה נמרצת, „הנה המה אומרים לאהוב גם את טבחתי".

„ואיכה ידעת את אשר המה אומרים?"

---

1) רפואה בדוקה ומנוסה להתעלפות, מובאה בספרי היראים.

מלים נעתקו מפי עובדיה ולא יכל לכלות את דבריו והדַיָן התבונן בו ויאמר: „אך מדוע לא עשית גם אתה כדבריך? תשבון ארין ותרעה אמונה ולי אתה אומר להרחיק נדוד לארצות נכר?— הן כזאת הפצת לשאול עובדיה, אבל אנכי בעניי אז דמיתי כי אך שני דרכים לפני, לצאת לתרבות רעה או להקבר חיים בהקלויז ואיש לא היה להנהותני בעצתו על כן נשמרתי לנפשי ואותר דַיָן ומלמד כי על זה בחרתי מרשע, ועתה אמנם ידעתי או אדמה לדעת איזה דרך תבונות ואשר מאין ימצא, אך כבר עברו רוב שנותי אף נושנתי בארץ ובנים ובנות נולדו לי במקום הזה ובכן אין עוד כל תקוה כי אם להקרא שוטה כל ימי חיי... אנכי, אנכי איעצך אפוא עובדיה, אם את טובתך לנפשך תדרוש, כי עתה ברח לך ממקומך בעוד עת —"

„אבל אשתי ההרה", נאנה עובדיה, „האבגוד בה ואעזבנה? ומה יהיה גורל העניה הזאת כי תשב בבית אביה הנמהר?"

„אשתך ההרה", ענה הדַיָן בצחוק קל, היא תבא עד משבר ותלד בן או בת למזל טוב, ואתה הלילה לך מבגוד באשת נעוריך, כי אם תדאג לה בארץ אשר תבחר לשבת בה ואהבתך אותה תנחך במעגלי צדק להצילך מדרך רע למען תשכיל באחריתך ושלמת נחומים לה על כל הימים אשר תעגנה." — „ואם לא הצחוק הוא?", הוסיף, „הן תשאל מה יהיה גורלה בשבתה בגפה בבית אביה, אך מה תקותה בשבתה אתך יחד בביתו? אשאלך אני; או התאמר לאכול עולמים להם עצלות על שלחן חותנך? וגם הוא הן לא לנצח יעמוד ולא לעולם יהיה, ולעת תמוט ידו ויצאת מביתו וידיך על ראשך, ובצר לך ובקשת לך תלמידים להיות להם למלמד ולא תמצאם כי נבאשת היום בעיני החסידים והם לא ייעפו ולא ייגעו לשבור לך כל מטה לחם... זאת תקותך בעירך אשורנה וגם קרוב ירידי. אך אם לעצתי תשמע כי אז..." „אך מה זה?", קרא ר' מאיר בקפצו מכסאו בבהלה. כי ברגע הזה נפתחה דלת החדר בחפזון ור' שמעון הטבח התפרץ כמשגע בפתח ויצעק צעקה גדולה ומרה: „נשחטתי ונטרפתי, אויה לי! והרוצח ברח וגם את בתי הרג, את בתי יהודתי, אויה לי!"

עוד על אחת שבע, למען השכיחני את יוסף ואת הכמתו ואת מעלו בחזקת היד, ואתהלך בקרב החסידים ובגעל נפש לקחתי חלק בשיחתם ובמשתיהם, ואצטדק ואתחסד שבע על הסידותי לפנים, אך כל העמל הרב הזה לא עמד לי לשרש את אהבת החכמה מקרבי ובמסתרים תבכה נפשי ואקוט בפני כי הייתי רֶע לפראי אדם על אפי ועל חמתי... אלה תולדות שוחרי תושיה בעירנו ובלי ספק גם ביתר ערי ארצנו וזה גורל משכילי בית המדרש אשר לאסונם ולהותם פקחו את עיניהם ויאשמו ויאבדו, אלה בהתגלות לבם בהדהפם בחזקת היד ויגרשו קרימה קרימה „עד מקום משם לא ישובו" כיוסף רעי האמלל, ואלה במֹוך לבבם, בהפום לנוס מפני המת אויב או גם מקול עלה נדף, ויפלו אהורנית ויטבעו בטיט היון, במהמֹורות השך כמוני בעיר זרעשוא היום, ואהת מאלה תשיגך גם אותך עובדיה, כמוני או כיוסף תאבד בענין רע אם לא תמהר להושיע ידך לך בטרם נגפו רגליך על צורי מכשול אשר ישימו אויביך סביבותיך להפילך למשאות. ואמרת: „במה אושע?" הלא בעזבך ארץ הנפה אשר נביאיה בקרבה יטיפו לאולת ולתאוה ויתאמרו בעיר כי כהני האמונה וההכמה המה, והלכת לארץ אהרת, ארץ אשר לא ימצאו בטלנים בבתי מדרשיה להפיה קריה באולתם, ארץ אשר שם לא ערבו איש את אחיו מעם ה׳ ובן אדם את רעהו לא יצוד הרם על הגיוני לבו והעולה על רוהו בקנאתו לאלהיו, ארץ אשר לא על הסידות והשכלה יחיה בה האדם, כי רק על משלה ידיו יהיה, והצדיק באמונתו כהחכם בהכמתו אך מיגיע כפיו יאכל ומעמל נפשו יראה ישבע, לארץ כזאת תהיש פעמיך, הן צעיר אתה לימים וכה בך להתהלך בארץ ולבקש לך נתיבות אשר בלמדך מלאכת מעשה או הכמה המהיה את בעליה למען תשכיל באהריתך כי יהיה אלהים עמך. על כן אמרתי כי „בכל אסונך הנורא ובכל רעתך אשר הנך בה עתה עוד יקנא לבבי בך וכל אשר לי נתתי לו היתה נפשי תחת נפשך היום — התבין עתה לרעי עובדיה?"

„אבינה, לעזוב את ביתי ואת תורתי תיעצני וללכת לאחת מארצות העמים, לארץ רחוקה אשר לא ידעו אבותי ואבות אבותי, אך..."

נפתים אשר יטמנו בני עולה, המתאמרים בשם „נאורים", לרגלי תמימי דרך המעבטים ארחותם רגע..."

„מיום ליום העמיק השחית רעי הנתעה ולבבי בקרבי נהפך בראותי כי ילך מדחי אל דחי, הגדתי על פניו דרכו אף התחננתי על נפשו ואבך לפניו כי ישוב מדרכי מות טרם תאטר עליו באר שחת פיה והוא לא שעה למוסרי ולקול תחנוני, גם הלין ממני וימנע רגלו מבית למידי וילך בדרכי לבו עד כי היתה משובתו למלה בפי כל, ויבאיש גם באשתו אשר היתה למחסה לו מחמת אביה, וכסר גם צלו זה מעליו ויכלה בו ר' שבתי התקיף את כל זעמו, הכהו פצעהו ויפשיטנו ערום, ובלי כסות ושלמה גרשו מביתו ביום קרה, ולמען הנצל מחרפת רעב וצנת שלג נאלץ יוסף לכתוב ספר כריתות לאשת נעוריו אשר ילדה לו בן ובת, ויקח המשים כסף מידי הותנו והליפות שמלות, ויעזוב את העיר בחרפה ולא נודע מקומו איה עד היום הזה. —"

הזקן נאנח במרירות ויוסף לספר: „את אשר אתי לא אכחד, כאבן מעמסה היה יוסף ללבי כל ימי הכשלו, כי יראתי לנפשי פן יורש גם לעון הטאתי, ואנה אני בא אם יודע בקהל כי יקרא המו"צ בספרים הצונים וכי כרת ברית את איש הרמס ועם אפיקורוס עשה הוזה, הלא אין תקוה לי אז כי אם לעזוב בחרפה את משמרת פקודתי, ומה קצי כי אגרש גם מבית ר' שבתי איש חסדי, ואשתי ובני אשר רבת שבעה לה נפשי עני ולהין וזה ירחים אהדים מצאו מנוח אשר ייטב להם כמעט, עניי צאן אלה יהדפו שנית לבאר צרה בגללי וידי תקצר מהושיעם; — על כן נאלצתי לראות באיד רעי ולעמוד מנגד ביום נכרו, ובשת פני תכסני עוד עתה להורות במו פי כי לבתי נפשי השחה לעפר מצרת יוסף ומאסונו הנורא, התגנב אז גם רגש שמחה לדעת כי עזב את עיר מגורי ובלי תפונה גם את ארץ מכורתי, ובהביטי בפני אשתי וילדי הרבים, ואודה לאל מושיעי כי הענגה הרת ברקים עברה על ראשם בשלום מבלי אשר גם ידעו כי רעה נשקפה להם ושבר גדול. —"

„ואנכי אשר כבר נתקתי את מוסרות ההבל ואשר התהללתי בלבבי כי אשליך גם את העבותים ממני לעת מצוא, אנכי עמלתי עתה בכל עז לתקן ולחזק את המוסרות ולעבת את העבותות

בספרים חצונים אין לו חלק לעולם הבא; — אך כאשר ענו אותי מחשבות נוגות אלה וכאשר יסרוני כליותי על פשעי ומעלי כן פרצה בקרבי תשוקתי לדעת וכן הרביתי קרוא בספרים עד כי נוכחתי לדעת כי לא כל ספר הכתוב אשכנזית ספר מינות הוא ולא כל ספרי היראים ספרי קדש המה, ותשב המנוחה ללבי כי באה הכמה בקרבי להבדיל בין טוב לרע ולגולל השך מפני אור, אך שמרתי לפי מהסום בעוד רעי ההשוכים לנגדי ולא נתתי להטוא חכי לדבר דבר ולא רוהם, על כן יקרתי בעיניהם נכבדתי ולא הביטו אחרי למצוא בי עון אשר הטא. לא כן תלמידי ומורי יוסף, התן ר׳ שבתי, הצעיר ממני לימים. הוא לא עצר ברוחו ויאמר להוכיה לאוילים מוטם וללמד תועי רוח בינה בהזקת היד, וילמדו תועי רוח אותו כי לא לאיש כמהו להתהרות באולת אדם המושלת ממשל רב בתופשי התורה אשר בארצנו, וישטמוהו ולבו ויודיעוהו את ידם ההזקה ברדפם אותו בהמת אפם, ויקימו גם את אנשי ביתו לאויבים לו בהפאם עליו כל עון וכל אשמה אשר לא עלה על לבו לעשותם, וגם את ר׳ שבתי הותנו הסיתו בו לבלעו ולהשהיתו בתתם אותו למהלל כבוד ביתו הנאמן עם אל ועם קדושיו, ותהי המלהמה לו בבית ובהוץ. והוא גם הוא לא השליך את כלי מלהמתו מידיו להתרפס לפני אויביו מבקשי נפשו, כי להם נלחם ביד רמה, עד כי עיפה נפשו לדולקים, וידביקוהו חפצי רעתו ויניסוהו בהרפה משדה המערכה. — ושם יוסף יצא לכופר ולאפיקורוס בעיר, ובהגרשו מבית המדרש וגם מבני ביתו שלום לא היה לו, ויסכל להתרועע את רעים הרשים, פרהי ההשכלה ההרשה, הלומדים הכמה בבית משקה הקאפעע, אשר שמעו את שמעו וימהרו לתת יד לו ולספההו להברתם, וילמדו את ידיו לערב בקלפים ואצבעותיו לשחק בקוביא, ויטו אשריו מני דרך תבונות ויזנו את לבו אהרי הטדת בשרים, וילמדו את לשונו לדבר בתורה תועה ולהתל בקדשי בני ישראל, ויפריעוהו לשמצה בקמיו אשר שמעו רעתו וישישו, ראו קלקלתו ויצהקו על משבתיו, ויתאמרו באולתם כי כן עשו לרדפו ולהרהיקו מגבולם בראותם מראש כי סופו לצאת לתרבות רעה, ולא ידעו המקנאים הבוערים האלה כי אך המה המטו עליו און ברדפם אותו בשתי ידים, ובנפלו נוקש ונלכד

הביא ר׳ שבתי השוע התן בן תורה לביתו ונוסף גם הוא על תלמידי אך לא על שונאי ואויבי בנפש, כי אהבני העלם ויכבדני כבן את אביו וגם אנכי אהבתיו על תבונתו וטוב טעמו, והרבה יתר מכורי ומהמון ספרי למדתי מתלמידי זה בלקחו תורה מפי. כי הוא היה בן נגידים מעיר ק... הגדולה, ומוריו הדריכוהו במעגלי דעת וילמדוהו שפת עבר ושפת אשכנז ופולנית וספרותן, אף הכמתו עמדה לו ויאהב תבונה ותבואהו, כי באה הכמה כמים בקרבו ודעת תורה כשמן בעצמותיו ותהי לו גם משתיהן מנה אחת אפים על כל צעירי הימים אשר כגילו, ומבלי משים האציל גם עלי מרוחו הטובה, ויפקח את עיני לראות את כל הבריאה הגדולה אשר מחוץ לארבע אמות של הלכה אשר היו עד עתה כל עולמי בחיי ואראה ואתבונן ותתעורר בקרבי אהבת ההכמה בכל תקפה ועזה, ואקדיש את הלילה למשמרתה ולעבודתה ובדרדקי דבי רב עמלתי ויגעתי על ראשית למודי שפת עבר ואשכנז, ובעזר תלמידי, אשר בכל לילה ולילה נהפך למורה לי, למדתי את שתי השפות האלה ותהיינה לי מפתחות להיכלי הדעת אשר באתי בהם ותאירנה עיני, ובכן היה הדַּיָּן והמו״צ והמלמד והחסיד ביום, לשוחר תושיה לאוהב הכמה, למשכיל ולאפיקורוס בלילה.״

ה.

פני עובדיה הלבינו כשיד ועיניו הגדולות נטעו כמסמרות בפני הדובר בו, כי נבהל וישתומם לשמע הדברים האחרונים האלה והדַּיָּן הוסיף בנחת ויאמר: „כמוך עתה, עובדיה, נבהלתי גם אנכי ונעויתי בהודעי בפעם הראשונה כי אפיקורוס אנכי; הן לא כהשתי לאל מטעל ובמצותיו הפץ לבי מאד, הן רוהי נאמנת את למודי ה׳ ודברי קדשם יקרו לי מאלפי זהב וכסף, הן גם בעלי השמות והצדיקים עוד ימשלו בעולמי בשמים ובארץ וגם ערך הפלפול לא נגרע הלילה בעיני והדרשה מבחר שעשועי כאז גם עתה ובכל זאת שמעתי קול גדול קורא מכל בתי נפשי כי שאול צעדי יתמוכו ורגלי יורדות לבאר שחת, כי כל באיה לא ישובון זו מינות והקורא

היה קצת חסיד וקצת משכיל, קצת נבל וקצת שוע, קצת נאמן רוח וקצת איש תככים, קצת נדיב לב וקצת כילי, קצת חכם וקצת טפש, קצת יודע ספר וקצת נבער מדעת, קצת עסקן במצות וקצת בעל עברה, גם קצת נרגן וקצת מוסר וקצת בעל טובה וקצת שתדלן לערתו, ושם התערובת הזה היה ר׳ שבתי תקיף.— מובן מאליו כי לא ענג רב שבעתי בביתו. — גם אשתו הקצינה לא הרבתה לפנק את נפשי, כי היא היתה פתיות גמורה לכל פרטיה ודקדוקיה, ואחרי כי לא ידעתי להצמיד חנף לה, ותהי עוינת אותי מיום דרכי סף ביתה, ואף כי תלמידי שומעי לקחי, המה שנאוני תכלית שנאה, כי כגוזל שלותם ומשבית ששון לבם הייתי בעיניהם ברפקי אותם ללמוד ולהזור על משנתם כל היום כאשר הסכנתי אנכי לעשות. ובכל זאת לא רע מאד היה שבתי בבית זה כי ר׳ שבתי אהב להתנאה במצות לפני הקהל, בטלית נאה ועטרה רחבה, ברגים גדולים לכבוד שבת, בלולב ירוק והדסים משלשים לחג, בתרנגול לבן לכפרה, ובמלמדים טובים לבניו, ושמי יצא לתהלה ולתפארת, להריפות ולבקיאות וביותר להתמדה נפלאה, ויתהלל בי ר׳ שבתי ויתפאר בי כי מלמד אחד אנכי ואין שני לי בעיר, על כן משבני לפעמים חסד ויעמור לימיני מול אנשי ביתו בכל עת אשר עלה לבבם להכביד עלי אכפם. —

ויהי כשבתי כשנתים ימים בגפי ויעל זכרון אשתי וזכרון ילדי לפני, ואמר לפקוד את נוי במעט כסף עבודתי אשר הנהתי למשמרת ואדבר לר׳ שבתי לאמר: „תנה נא את שכרי אשר נקבת לי ואשוב לעירי ולמקומי ואעשה גם אנכי לביתי.״ אך ר׳ שבתי הנוכל קפץ את ידיו משלם לי אף גרה, ר׳ שבתי החכם פתח שפתיו עמי להבינני כי טוב לי להסתופף בביתו מגור באהלי עני בעירי, ר׳ שבתי הנדיב יעצני להביא את בני ביתי אלי ויבטיחני לנהל אותם בלהם ביד נדיבה, ר׳ שבתי השתדלן עמל ויגע למצוא למעני משרה כבודה בקהל, ור׳ שבתי התקיף מצא את אשר בקש, ובדברו הייתי לדַיָן ומו״צ ואותר תושב בעיר הזאת, אפס כי לא הדלתי מהיות גם מלמד בבית ר׳ שבתי הנבל אשר עשק את שכרי, בידעו כי באתי בכפו אחרי כי מידו פקודתי לי ובהפצו יקהנה ממני והייתי אני וביתי הטאים. — בימים האלה

מעל עצמותם, בהלותי את מעט כספי לעניי דאברים שכבר נקשו גושים לכל אשר להם, על כן עלה יגיעי בתהו ואבד, וידי לא נגאלו בעשק ריש וגזל עניי עם. — כלתה אפוא גם הפרוטה האחרונה מן הכיס, נזמים אין עוד באזני אשתי, עדי אין עוד על צוארה וכל דבר אין בבית השוה לתת בערבון ואנכי גבר לא יצלה לכל מלאכה להביא טרף לביתי... נורא, נורא היה מצבי אז, כי נמס לבי בקרבי בשמעי את קול עוללי הבוכים מנקיון שנים ועיני השבו לרגעים בראותי את אשתי האמונה עלי תולע נושאת חרפת רעב ותחריש ולא תתאונן, ובמצוקת רוחי ואמר לעזוב את ביתי ואת חמודי נפשי, להרחיק נדוד למקום שאין מכירים אותי ולהתמכר להמלאכה האחת אשר אליה יפנה כל איש מצוק ומר נפש וכל גבר לא יצלה עוד לכל בישראל, כי לא ידרש מבעליה לא חכמה ולא כשרון המעשה כי אם רוח נכאה עם שבט מוסר, הלא היא המלאכה הבזויה שהיא חרפה לעושיה ועני ומחסור עקבותיה ישמורו: מלאכת המלמדות בגאליציען, — ובכן בביתי על צוארי אשתי ובני ואשא את רגלי ואלך ואבוא להעיר הזאת הרחוקה מעיר מגורי אבות אשתי מהלך שלשים יום, כימים אשר הלכתי אנכי ברגלי, חצי הפרסה ליום תמים. — עיף ויגע מעמל הדרך הרב אשר עשיתי מבלי אשר נסיתי בו מעודי, סרתי להקלויז אשר להחסידים שהוא גם בית מלון לעניים הגונים כאשר ודעת, ותהי ראשית מלאכתי להתודע אל הבטלנים היושבים שמה יהמה קבלוני בסבר פנים יפות בשמעם מפי כי לא לרדת לאומנתם כי אם להיות מלמד מגמת פני, וימהרו להברות אותי כוס יין דגן המוכן להם תמיד וישיבו את נפשי העיפה, אף דברו על לבי ויבטיחוני כי אמצא מקום לי בעיר בהיותי ראוי והגון להמשרה הכבודה הזאת; הן לא שאלו לכתבי תעודתי אף לא דברו עמי בדבר דת ודין, אבל בלי ספק הכירו בגוי השה, בפני הלבנים, ובפאות ראשי הארוכות מאד, כי נמצאו ונקבצו בי רוח נכאה ונפש רעבה, אידעת ומהלת טהורים ויתר כל המעלות הטובות שמנו הכמים במלמד לבני ישראל, וכאשר פתרו כן היה לי: כי לא עברו ימים מעטים, ועשיר אחד לקחני אל ביתו ללמד את בניו תורת ה׳. העשיר הזה היה קבוץ קצתים הרבה מאד, הוא

אלהים רצה את פועל ידם, כי באמנה לא רהים העמסתי על צוארי בקחתי את רבקה תפארת נשים לאשה לי. ילד מסכן באתי לבית חותני המלא כל טוב ואחר שמה מספר שנים אשר היו בעיני כימים אחדים מבלי אשר עשיתי לביתי מאומה, זולתי המשת בני אשר ילדה לי אשתי. הן רק על דבר יחוסי ועל תורתי אשר בתוך מעי הביאני חותני אל ביתו כבוד, ואחרי כי הרביתי בנים מיוחסים בישראל ותורת ה׳ היתה שעשֻעי יום יום, הלא מלאתי את תעודתי ואת חפץ חותני וחותנתי אשר התפארו ויתהללו בבעל בתם היחידה ואהי צולה, ומי יודע אם לא מאֻשר הייתי עוד עתה לולא יד ה׳ אשר נגעה בבית אבות אשתי ותהפכהו משרש. הה! היקרים האלה ירדו מנכסיהן לעת זקנה, רשו וידלו כבלות כחם וימותו בעֹני ובהסר כל כנהוג מאז ומעולם בישראל אשר בארצנו, ואנכי פקחתי את עיני וארא כי אמנם אשתי כגפן פוריה בירכתי ביתי ובנים כשתילי זיתים סביב לשלחני, אבל ביתי ריק ואין בו וילדי היהפים ישאלו להם ואין. או אז ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה שנשתכחה מישראל זה כמה והעלוה אברכי ארצנו בפלפולם, הלא היא ההלכה המפורסמת: „פשוט נבלה בשוק ואל תצטרך לבריות״, ואבליג כרגע על יחוסי ועל כבוד תורתי ואנסה לפשוט נבלות, כלומר: לסחור את גרי הכפרים, להלות להם כסף בנשך ובתרבית ולהפשיט את עורם מעליהם בהגיע עת השלֻום וידם ריקה, כאשר עשו ויעשו אלפי בני יעקב בארצנו לבשתנו ולהרפתנו, אשר יגאלו ידם בנשך ותרבית ויעטו בשת על כל עם ישראל, והם גם לא ידעו כי יאשמו, כי עברו ושנו ונעשה להם כהתר על כן לא יכם לבבם וכליותם לא ייסרום בעשותם המזמתה להבל ארץ בתרמיתם ולהכחיד משפחות רבות מאדמת אחוזתם, משפחות אכרים בוערים באדם אשר לא דעת ולא תבונה בם לעמוד לפני ערמתם ולהנצל מפחים יטמנו לרגליהם. אויה! עלי לבי דוי בזכרי כי גם אנכי בהרתי רגע בתועבותיהם ואתן את יתר עדי אשתי הנשאר לי עוד לפלטה בכסף, ואת הכסף הזה החלותי לעשות מלאכתי בין הנבלות בשוק. אך לאסוני אז ולאשר נפשי עתה לא ראיתי ברכה במשלח ידי זה אשר לא נסיתי בו, כי התגפלתי אך על הנבלות שכבר גזלו בני העורב גם את שארם

את רוחך תחת לנהמך מיגונך... כי אין עצה ואין תבונה להסתר מפני בוגדים באדם אלה, ואנכי ידעתי כי גם עלי יערימו סוד, ואם אולת עתה ירדם מהרע לי כי כבוד אבותי מגן בעדי, אך מי יודע מה יולד יום, והמה עקבי ישמרו כי קוץ מכאיב אני בעינם.״

„אבל מושבך איתן״, ענה עובדיה, „והנך מוצק ולא תירא המת וזחלי עפר אשר לא יוכלו לנגוע בך לרעה, כי נכבדי עירך, עשיריה ומשכיליה יחד הושיבוך על, והמה יתנו כבוד לשמך וזכרך ולא יתנו לעולם מוט לך, ומה תקותי אנכי כי איהל ואני אבד ונדה בעיר נכריה בלי מכיר ומודע, בלי משען ומשענה, ומי יעיר לבו לחמלה עלי?״

הדַין אשר לא ישב על מקומו בדברו, כי אם הלך אנה ואנה בהדרו, החריש עתה רגעים אחדים והכרת פניו ענתה בו כי לבו יהגה לענות את ידידו דבר ברור, אך עוד ירא מהעביר את הגיוני רוחו על פתחי פיו ומתת לרחשי לבבו תוצאות. פתאום עצר צעדיו ויעמוד הכן לפני עובדיה ויניח את שתי ידיו על כתפותיו ויאמר: „ולו ידעת עובדיה כי בכל אסונך הנורא ובכל רעתך אשר הנך בה עתה עוד יקנא לבבי בך, וכל כבוד ביתי עם מעט הוני ורכושי יחדו נתתי לוא היתה נפשי תחת נפשך היום, לוא ידעת זאת עובדיה, הגם אז בכית על קשי יומך וקנאת במעמדי ומושבי כי איתן?״

„חידות המה דבריך לי״, ענה עובדיה המשתומם.

„לכן שמעה ואבינך את פתרונם״, אמר הדַין באנחה וישב על הכסא אשר בראש השלחן ויתמוך את ראשו בימינו ואת שמאלו העביר מעת אל עת על מצחו הרהב ועל עפעפיו אשר בחנו את רעו היושב ממולו, כי לא גרע ממנו עין בדברו, ויספר:

„בן גדולים אנכי, אבותי היו רבנים מופלגים נודעים לשם ולתהלה ושם משפחתי נכבד עוד היום בישראל. בהיותי בן שלש עשרה שנה רק ויחיד לפני אבותי, השיאני אבי אשה למען לא אחמיץ הלילה את המצוה הראשונה שנצטוה בה יציר כפיו של הקב״ה. הלילה לי מהביא היום במשפט את נפשות אבותי המתלוננות בצל שדי אם הטיבו או הרעו לעשות, להעיר ולעורר את האהבה בלא עתה, כי בלי תפונה היתה כונתם לטובה וגם

„אך אוי נא לי!“, צעק ר׳ שמעון כמתיאש, „והתבה פתוחה וגם המלתחה, והוא את כל כספי לקח, גם את עדיך גם את חליתך גם את הכל לקח ויברח לארץ החדשה!“ — עתה התפרצה אנחה נוראה מקרב לב חוה ותפול אחורנית ותתעלף. —

ד.

אכן שגה ר׳ שמעון בהפזו ויקרב לשחות את נפש בתו באולתו, כי לא פתח עובדיה לא את התבה ולא את המלתחה ולא לקח אתו מחוט ועד שרוך נעל מכל אשר להותנו, אף לא לארץ החדשה ברח, כי אם לבית ר׳ מאיר הדַיָן, איש בריתו אשר משך אליו הסד מיום בואו עירה זרעשׂוא, שמה בקש וימצא מנוס ומחסה מחמת עריצים אשר סביב שתו עליו, וישפוך את מרי שיחו בחיק אוהבו ויבך על קשה יומו כי הסגירו בידי אוילי אדם אשר יהותתו עליו על לא המס בכפיו ויכסת בו גם את אבות אשתו, אנשי מדון ומהירי המה לבלעו חנם, „וכל זאת באתני יען כי הסתי על נפש אשתי ההרה אשר כמעט היתה לטרף בהַוּת זקנה מבישה אש׳ כוננה להשהיתה מנפש ועד בשר, ומה אהרית כל אלה?“ נאנה וידום כאיש מֻכה בתמהון.

„שגית עובדיה“, ענה הדין, „דבריך את האלמנה היה אך לשבט בידי שונאיך ומנדיך אשר אך לשאה יבקשו נפשך, אפס כי תבונתך היא הטאתך בעיני הנבלים ה־י־ר־א־י־ם וחכמתך ה׳א עונך הגדול מנשא; הסר אפוא הכמה מלבך ואולת תשמור עליך, הוללת תנצרך, והיית כהאלהים אדירים אשר בהקלויז כר׳ דוב מזיק, כר׳ שמעיה וכר׳ נהמן ויתר אנשי הברתם, ושתית יין ענשים בבית ה׳ ואכלת להמך לשובע בבית הותנך ולא תירא רע. —“

„וגם אוהבי ורעי אשר בטחתי בו ילעג לאסוני ויזרה מלח על פצעי לבי להרעימני בהתולים אשר עמדו“, התאונן עובדיה בהורידו לארץ ראשו.

„חלילה לי מלהמוד לצון בעוד רעי לנגדי יחיל יזעק ממכאוביו“, ענה ר׳ מאיר, „אבל מרב שיחו וכעסי דברי לעו ומהצך ויעצבו

עון אישה הנמלט. „לולא היית בת נעות המרדות“, קרא בחרקו את שניו, „ולו אך נטף אחד מדמי אביך נזל בעורקיך, כי עתה בצפרניך נקרת את עיני הנבל הזה אשר השליך גם עלי גם עליך גם על כל ביתי שקוצים ועוד העיז פניו לענותני בחרפה על שהרי איתו מוסר — אך הנני אליכם והודעתי אתכם מי הוא השׂר בביתי, אני או אתם; ואת בן הישיבה הצרוע הזה אבריח משלחני ככלב עז נפש ואת סף ביתי לא ידרוך עוד; אפס כי גם בהמשפחה הרעה הזאת, בבזויי נפש אלה החסידים הסרוחים תחת תנורי הקלויז. גם בהם אעשה שפטים וידעו כי בשמעון הטבח יגורו מלחמה.“ — „אך מי זה ימנעני“, הוסיף ברוח מושל, „מי זה ימנעני מהפשיטו ערום ויחף כיום באו מנבזא, ומגרשו כלה מביתי? האת חוה או את צפורה תעצרי בעדי? שניכן ישא רוח, יקח אפל ואנכי בעל הבית ועצתי היא תקום!“

„אותך!“, צעקה צפורה בלעגי מעוג, „אותך ואת אביך ואת אבי אביך ואת אבותיו ואת אבות אבותיו עד סוף כל הדורות, את כלכם יקח אפל וצלמות! אך הגד נא בעל בית מה זה יעצת ללא חכמה? או במה זה כחך גדול למען נדע כי כאיש גבורתך?“

„לכן תראי ונוכחת!“, קרא האיש ויהדוף את אשתו ממקום עמדתה עד כי נדהמה מתגרת ימינו והוא נגש אל הדלת אשר סגר עובדיה אחריו ויצעק: „פתחה שקץ וצא כרגע פן אבא והכיתיך שוק על ירך ואפשיט עורך מעל בשרך וכל עצמותיך אשבר עד כי ישאוך בשמלה מביתי, השמעת שקץ?“

אך השקץ לא שמע והדלת לא נפתחה, וכראות ר׳ שמעון כי אין מענה ויחגור שארית המית ויחזק בכפות המנעול ויניען בכח גדול עד כי התגודדו אמות הספים והדלת נקרעה בחזקה. אבל הפח נשבר והצפור נמלטה. ור׳ שמעון ואשתו היו כהלומי ברק בראותם כי החלון פתוח ועובדיה אין. —

„חוה!“ קראה צפורה, „אישך ברח בעד החלון!“

חוה הנדהמה לא ענתה דבר.

„מה לך חוה, התישני?“, צעקה צפורה שנית, „ואישך ברח ואין!“

חוה עמדה כנציב אבן ולא ענתה גם הפעם.

„אדקיך, ארקעך, ארטשך, כשור פר!", צעק הטבח בקצף נורא ויאמר להתנפל עליו לולא צפורה אשתו, חותנת עובדיה, אשר עמדה בפרץ לפניו ותשב ידו מבלע.

„חותני ידמה כי בבית מטבחים הוא עתה, וכי שור או כשב או עז אנכי כי יאמר לרטשני", קרא עובדיה בלעג אף, „אך גם ידי לא אסורות, ואם לכה לא אדע עוד מי משנינו אמיץ הנהו."

„הניחי לי אשתי ואכלה אותו כרגע!", צעק הטבח וינסה להתפרץ מידי אשתו אשר החזיקה בו.

„אל נא אישי", התחננה צפורה, „למה תשית לבך להפרחח הנבל הזה? הן הוא לא ישא פנינו ויחרפנו שבע על כל הטוב אשר גמלנוהו, ככל אלה בני הישיבה אשר ישמנו ויבעטו במטיביהם, נותני לחמם ומימם, צמרם ופשתם."

„ומידך זאת לי!", צעק הטבח וירקע ברגליו בחמה עזה, „הן אַת היא אשר יעצת לתת את חוה לתלמיד חכם למען יהיה לך כסות עינים לכבוד אביך השכור זכרונו לסר..."

עוד לא כלה ר' שמעון את ברכתו ומכת לחי עפתה מימין אשתו ותשב לה על חלקת פניו ברעם וברעש עד כי צללו אזניו לקולה וזיקי אש התנוצצו לעיניו למראה, „גם זאת לך מידי, שכור! כי נבלת את שם אבי אשר קלות מהיות הדום רגליו בגן עדן", קראה ברוח גבורים, „ומה לך בן נעות המרדות כי תשחק?" הוסיפה בפנותה אל חתנה אשר לא יכל לעצור בצחוק בראותו איך נכנע חותנו מתגרת יד אשתו, ומבלי הוחיל למענה פיו אמרה ליסרה גם אותו שבע על לעגו, אך עובדיה ראה רעה ונסתר, כי התחמק מפניה וימהר כחץ מקשת לבא חדר בחדר ואת הדלת סגר אחריו.

„פתחה לי כרגע ואכלך ואשמידך מתחת שמי ה'!", התגעשה חותנתו בדפקה על הדלת בחמת אפה, אך עובדיה לא חפץ להשמר על כן לא מהר לעשות רצונה ובזה העלה את חמתה עד להשזית עוד, וכראותה כי נמלט איש חרמה מידה, כלתה את כל חצי זעמה בבתה הבוכיה, על כי נתנה ידים לאישה להמלט על נפשו, ולא עזרה על יד אמה לנקום בו את כבוד אביה אשר חלל... גם ר' שמעון אחרי התעודדו ואחרי הבטיחו את אשתו לישלם לה ביד נדיבה שבע על מכתה לעת מצוא, גם הוא התמרמר על בתו ויפגיע בה את

וסלון ממאיר מכרם בית ישראל ולנצחא ליה לסמאל בקרבא דלעילא ודלתתא כדקא חזי. —

ג.

בלילה ההוא נדרו הלכו להם מלאכי השלום מבית ר׳ שמעון הטבח וריב ומדון לקחו מקומם בו להרום אישיות נוה שאנן ולישרשו מארץ בלי חמלה... ר׳ שמעון נפל משמים ארץ בשמעו את כל אשר נעשה לחתנו מקנת כספו ועטרת גאותו, ובנפלו אבדה רוח בינתו ויגדל עון עובדיה בעיניו עד כי נתן למריביו צדק ואותו נתן לבן מביש ומחפיר, אשר גלה כבוד ביתו וישפוך עליו בוז וקלון בהעותו, ויתגעש ויסתער גם על אשתו גם על בתו גם על כל בני ביתו וגם את החסידים „הנבלים הרשעים האלה אשר באמנה אתם הצדק׳ אמר לבלוע כשאול חיים, כי העטו עליו בושה וירמסו לעפר כבודו וכבוד כל משפחתו הרמה בישראל.—

„אבל מה פשעי ומה חטאתי כי התנפלו עלי כזאבי ערב?״, נסה עובדיה להצטדק אחרי כי המטיר עליו חותנו חרפות ונאצות מרבות מהכיל, „האם אנכי קראתי לריב?״

„דום שקץ נמאס!״, קרא ר׳ שמעון, „אי העוד תצדק ואתה השלכת מקלויז כנצר נתעב!״

פני עובדיה אדמו מכעס ובשת ורוחו בקרבו הסתער ובכל זאת התאפק ויאמר: „לא שקץ אנכי חיתני, ואם יגדו רשעים על נפשי חנם, לא אדע בי עון אשר חטאתי.״

„מצח אשה זונה!״, צעק ר׳ שמעון, „עוד יהין לפצות פה אחרי כי השביעני קלון מכבוד וגם המבשלות הבאות לקנות בשר בחנותי תצחקנה על משבתי ביתי ואנה אוליך את חרפתי אשר חרפתני היום, נבל לא איש!״

„אבל עוד איש אני כאחד האנשים״, ענה עתה עובדיה גם היא בחמה, „ואם גם לא טבח אנכי; וללעג האמהות ישים אחר לבו ולא אני. —״

עתה לא יכל עובדיה להתאפק עוד, ויפתח את הדלת בחזקה ויפרץ אל ההדר ויחזק בצואר דבורה ויקרא: „המצאתיך מכשפה ארורה עוכרת נפש אשתי!" ומבלי הוחיל עד אשר תשיב אמריה לו, הכה את לחייה בחרפה פעמים ושלש ויהדפנה בעד הפתח, וכחם לבבו לא זכר קדש וינאץ בזעם אפו סגולה וקסם ולחש יחדיו, וישלך גם את ה„הושענות" וגם את מפתח הבית עלמין גם את יתר הלחשים, אחרי הצנועה הנדהמה החוצה. —

והקול נשמע בהקלויז לאמר: חלל עובדיה כל קדש, כי נאץ בזדון לבו סגולות בדוקות ומנוסות מקדושי עליון אשר בארץ, ויגמרו החסידים ויגזרו אמר ככל אשר שמע הקורא את שיחתם לפני התנור ואת עצתם אשר החליטו על כוסות מלאות. ובעצם היום הזה, בין מנחה למעריב, קפץ המזיק בראש ויתנפל על עובדיה ויחרפהו ויקללהו קללות נמרצות, ויתנהו למין וכופר ואפיקורוס ואחריו החרו החזיקו שאר אנשי עצתו, התם והפשטן ובעל הזכרון ויתר היראים והשלמים, ואחריהם כל המון החסידים אשר שמעו את החטאת הנוראה ואשר לא שמעו, וימלאו פניו קלון וימרטו את לחייו בחרפה ובוז, לעשות נקמה בשנוא נפשם, תוכחות באיש קנאתם מאז. — לשוא נסה ר' מאיר הדין להצילנו מידם, לשוא נתנם לבני בליעל אשר יגדו על נפש צדיק מהם ולא יחוסו על כבוד תורתו כי רבה, לשוא צעק עד כי נחר גרונו, כי שומע לא היה לו. ועובדיה הכה מכה רבה ונאמנה, אך כראותו כי רעה נגד פניו ויתגעש ויתעורר ויכה גם הוא על ימין ועל שמאל ויחלק חבלים למריביו ויהמם עד כי הצליחו בידו לקפוץ בעד החלון ולהמלט על נפשו. „כן יאבדו!", צעקו החסידים בקול ענות גבורה ולא נסו לרדוף אחרי הבורח. —

ואיש זקן נגש אל ה„עמוד" ויכה עליו בכח ויהס רגע את הצועקים ויקרא: „ברכו את ה' המברך!" אך איש לא ענה אחריו כמשפט, כי אם השליכו עליו טליתים וממטפחות ופרוכות ויתר תשמישי קדושה, וימטירו עליו כובעים ומצנפות אשר חטף איש מראש רעהו ויסחבוהו מלפני העמוד, וישתגעו ויתהוללו וישירו ויזמרו וישתו וישכרו וירקדו ויקפוצו וישמחו שמחה גדולה כל הלילה ההוא על הנסים ועל הנפלאות אשר עשה ה' היום בקרבם: לכלות קוץ מכאוב

רשת ליד מעגלה יתלכדנה בחבלי השוא אשר שתה לה בארבה לכסף נדביתיה, כי באלה וכאלה אמונת שוא ותפל הסכינה בבית אבותיה, אשר גם המה לא חסידים ולא איילים באדם המה, ואך באחת יבערו ויכסלו להעריץ כל מתעה ונתעה, כל קוסם ונביא ורבי וקדר, לירא מפניהם ולדבקה בם, כרוב המון העם אשר בארץ גאליציען. —

ככה נחלה לה חוה ימי עֹני בעצב ויגון ולילות עמל בחזיוני פחד ובלהה וככל אשר קרבו ימיה ללדת כן הוסיפה האלמנה למכור לה סגולות ולחשים ולמסך בקרבה רוח נכאה, בנחמה אותה בשמועות טובות ובשורות טובות היורדות חדרי בטן כמנהגה.

ויהי היום וישב עובדיה מבית המדרש לעת ערב, דבר אשר לא הסכין לעשות מעודו, כי כבד עליו היום ראשו ויאמר להנפיש מעט מלמודו, וכראותו כי אין אשתו בחדר, ישב לו על המטה ויוחל לבואה, ומה השתומם למשמע אזנו כי את קול אשתו הבוכיה שמע מן החדר השני אשר דלתו סגורה, וגם את קול האלמנה המדברת על לבה גם היא בקול בוכים: „אל נא בתי, נחמה הצנועה הזאת, „אל נא תתיאשי כי האל הגדול חי וקים ולא יעזוב היתך לשחת.“

„אבל לבי ינבא לי רע“, ענתה אשתו בבכי רב.

„אמנם כי הלב הוא חצי נביא אמת“, נאנחה האלמנה „אך הן יגלה למוסר אזניך כי תרבי צדקה והסד וסר עונך והיתך באור תראה.“

„אויה לי!“, נאנחה חוה מרה.

„למי אוי למי אבוי הלא להמטים עקלקלותם“, דברה דבורה נחומים, „ואַת אשה כשרה אל נא תפתחי פה לשטן המקטרג בשעת הסכנה, ואל תקראי אויה ואל תאנחי, כי הנה תשעים ותשעה דרכים מוליכים את האשה היולדת לגיא צלמות ורק דרך אחד לה לשוב לאור באור החיים והון לא יועיל ביום עברה.“ חוה נסתה לדבר דבר אך קול מליה נחבא בבכי תמרורים והאלמנה הוסיפה ותאמר: ואך לה' אלהים למות תוצאות והוא יפדה בצדקה חוסיו להשיב משאול נפשם. עשי זאת אפוא בתי ותושעי, משמלתך לעורך חנני אביון ולא תלבש אשה אחרת את בגדיך החמודות, פרקי נזמי הזהב אשר באזניך ותני אתם בכסף להדליק נרות בבתי כנסיות ובתי מדרשות ולא תירש אחרת את עדיך וחליתך; הלא המפתח של הבית עלמין על צוארך וגם הערבה החבוטה —“

תנחם ותשאל משען כסף „בעד איש חסיד שמתה עליו אשתו ותשאיר לו שבעה ילדים קטנים, ובזכות זה תנצלו מכל רע ונגע לא יקרב עוד באהליכם אמן". — ככה תעשה דבורה כל הימים וכל צרה וכל אסון, כל שמחה וכל ששון כי יקרה בעיר יהיה לה מוצא לכסף בצדקתה ובערמת לבה, ובכן מתפרנסת היא ברוח ולא בצמצום, בנחת ולא בצער, בהיתר ולא באיסור ובלי טרח ועמל רב. — וחוה אשת עובדיה הרה ויֻגד לדבורה האלמנה לאמר: הנה העלמה יראה לנפשה כי מבכירה היא, ותמהר ותלבש את מעילה ותבוא אל בית חוה ותשאל ממנה משען כסף בעד מקשה לילד אשר רופא דורש לה וידיה ריקות. פני חוה הלבינו ועצמותיה רחפו מפחד בשמעה את השם „מקשה לילד" ותמהר ותתן לה את כל אשר היה בצלחתה, והאלמנה ברכה אותה בברכה משלשת אשר נגעה עד לבה ותצא.—אחרי ימים אחדים בקרה שנית בבית ותספר להאשה החרדה, אשר עוד לא נרפאה מברכתה הראשונה כי המקשה לילד מתה בעוה"ר וכי תאסוף היום אגורות אחדות לשכור מינקת להעולל האמלל אשר השאירה אחריה יתום בעֹני ובחֹסר כל. כמעט התעלפה חוה ההרה להשמועה הנעימה הזאת, אך האלמנה הטובה נחמה אותה ותדבר על לבה להבינה כי צדקה תצור תמימי דרך ותצילם ממות ומשכלת, ותלמדה גם סגולות בדוקות ומנוסות לשאת את המפתח של הבית עלמין על צוארה, להניח במטתה ערבה חבוטה, להניח על בשרה חתיכת עץ מגג שעל קבר הצדיק (טדות, אות בנים והריון) ולמשוח טבורה במרה של תרנגול שחור (תולדות אדם מ"ה) וכו' וכו', וחוה עסקה בהסגולות הנפלאות האלה אשר קנתה במיטב כספה, עד כי חרד לבה לרגעים ונפשה בקרבה נמוגה מפחדי מות וידלו פניה מיום ליום ובשרה כלה מדאי לדאבון לב אישה אשר ראה בצרת נפשה ולא ידע שרש דבר נמצא בה. לשוא התרפק עליה, לשוא הרבה לתנות לה אהבה וחן, לשוא התחנן אליה וגם הציק לה כי תודיעהו את סבת יגונה ומכאוב לבבה, לא לעזר ולא להועיל; עיניה אך דולפות דמע וקולה לא ישמע, כי מצות דבורה אשת חסדה עליה חזקה, אשר לא תגיד דבר גם לאישה פן יבלע לה אם לא תשמר פתחי פיה וכל סגולותיה לא תועילנה עוד. הן אמנם לא אשת פתיות הסרת כל תבונה היתה חוה, ובכל זאת באה בכף אשה מבישה אשר פרשה

שלא נזדוגו מידי יוצרם בתחלת בריאתם, כלי נחשת שנשברו ונתבטלה צורתם, טליתים של צמר שנקרעו עטרותיהם מעליהם ונשרפו לכסף, מקבות וגרזן שניטל בית אחיזה שלהם, שמלות ישנות שנתהפכו בחמר חותם ויתיצבו כמו לבוש חדש, כפות וסכינים ומזלגות שנשבו מקרב אחידם ונתחברו מין לשאינו מינו, וכאלה וכאלה כל דבר אשר יגנב מן הבתים ומן החצרות ומבתי כנסיות ובתי מדרשות בידי משרתים ומשרתות, בידי עניים הגונים המחזירים על הפתחים ובידי פרחי הבטלה האוכלים לחם חסד בבתי נדיבי העיר כנהוג. — וה׳ ברך את האשה בלב טוב מלא חסד ותנינה לכל נדכה ומר נפש, וגם את הענין נתן בלבה לאסוף ולכנס נדבות מבתי בני ישראל לכסף ולשמלות ולכל דבר אשר יאכל לכל נפש, לתמוך בידי דלים, לכסות מערומי אביון ולהשביע נפש רעבה, והחסידים יאהבוה ויתנו כבוד לשמה כי תפקידם לבקרים בחמין המועילים מאד לנקיות, ולפעמים גם בטפת משקה המועיל להתעוררות ועלית המוחין. — גם בעיני נשי זרעשיא, כהצנועות נשי ה„צאינה וראינה“ וה„מעין טהור״, כהמשכילות, נשי המאדע והראמאן, בעיני כלן גדול שם דבורה האלמנה מאד ואשה לא תשיב פניה ריקם בבואה לבקש נדבה. כי בהיות למשרתות ומשרתים רבים מהלכים בביתה לרגלי מסחרה, יגלו לפניה מסתרי בית ובית ותדע עת ומקום למצוא הפין ופיה מלא תמיד ברכות וישועות מעין המאורע כפי צדיק ונביא: ילד שעשועים כי יחלה בבית, תבקר דבורה האלמנה את אמו הדואגת ותקבץ נדבות „בעד אשה קשת יום אשר ילדיה כלם נפלו למשכב והאחד כבר מת לשחת באין עוזר ותומך ונפש הנשארים תשתפך בחיק האם האמללה בחסר ובכפן גלמוד, ובזכות זה יסיר ה׳ ממך וממאישך ומצאצאיך כל חלי וכל מדוה אמן“ — ליל טבילה כי יגיע לאשה כשרה אשר סגר ה׳ בעד רחמה, תקדם דבורה האלמנה את פניה לתמה ותבקש נדבה „בעד עניה סוערה אשר ילדה היום תאמים ובביתה אין כל להשיב את נפשה, ובזכות זה תבני ותראי זרע של קימא אמן“ — קול חתן וקול כלה כי תשמע ברחוב, תמהר לבא בית המרזח לקבץ כסף ובגדים „בעד נערה עורת בת שלשים שנה אשר תנשא היום לתופש תורה, ובזכות זה תשבעי שמחות עד זקנה ושיבה אמן“ — וקול בוכים על מת כי ישמע, תחיש פעמיה לבית האבל

לחדרי לבבם בלאט, ותהי אחריתם מורה להם, כי יצאו ויהיו לבני בינה, וילעגו על גורשיהם ויצחקו על מזעזעיהם והרבה מהם יצאו ביד רמה לתרבות רעה; — ובכן מצאו שמץ דבר גם בעובדיה אשר זה שנה לקחו ר׳ שמעון הטבח איש מוקיר רבנן, מאחרי צאן אדם אשר כבהמד״ר דק״ק נבזא עיר הגבול ומקלט לבחורי ישראל, ויתן לו את חוה בתו היפה והיחידה לאשה וגם נדה שמנה מאות כסף נתן לו, כי גם הוא הביא אוצר יקר ונחמד ביתה חותנו, דבר אשר לא יְסֻלֶה בפז וכל חפצים לא ישוו בו, אשר לא יתַן סגור תחתיו ופנינים ואבני חן לא יערכוהו, דבר אשר גם בחצרות שרים לא ימצא והיכל מלך יאמר לא בי הוא, הלא הוא — תורתו אשר בתוך מעיו, כי עלוי מופלג היה עובדיהו ובחור כארזים „ראוי שתשרה עליו שכינה״, כאשר העידו עליו כל נשי זרעשוא הצנועות וחוה אשתו בראשן כי גם יפה תאר ויפה מראה היה ותורתו נתנה לו לוית כבוד ועטרת תפארת בראשו. ויהי עובדיה מוצא חן בעיני כל ראָיו זולתי בעיני החסידים אשר מיום באו לעירם ויסר אל בית מדרשם ללמוד בו לא יכלו דברו לשלום; אם מאשר לא שמע כמהם את מצות קדושם: „שצריך האדם לגלגל את עצמו בכל מיני רפש וטיט כדי לעשות נחת רוח לאביו שבשמים״ (ליק״ת אות ט״ו), או מאשר לא הראה את כחו בשתי ולא בא לעזרת ה׳ בגבורים לשתות יין ושכר ליחדא שמא דקוב״ה מתוך שמחה של מצוה בכל יום תמיד, או מאשר נסע רק פעמים בשנה להצדיק דק״ק תהובוניץ וגם שתי פעמים האלה רק כמו שכפאו שד ולא מתוך השתוקקת וגעגועים כראוי, ואם יען כי לא רכש לו כמהם מכת טחורים ושברון מעים, נחלת חסידים וירושתם מדורות עולמים; כל זאת לא אדע אנכי כאשר גם המה באמנה לא ידעו אל נכון את סבת שנאתם אותו, אבל לבם נבא להם כי משחתו בו, על כן שמרו את הדבר וישימו את עיניהם על כל דרכיו. ומה שמחו היום לשמועה כי אך הטיבו לראות מראשית אחרית וכי לא שגה לבבם גם הפעם בהנבאו להם רעה על עובדיהו כי מינות נזרקה בו. וזה דבר חטאתו אשר נגלה היום בקהל: בזרעשוא אשה אלמנה, אשת ח״ל יראת ה׳ העוסקת במצוה ובפרקמטיא ומתפרנסת מיגיע כפיה, בביתה אשר הוא גם חנותה ימצאו סחורות מסחורות שונות מין להן: מנורות בודדות, עלי ומכתשת שאין זווגם עולה יפה משום

ב.

הטבע הגדיבה אשר כאם רחמניה דאגה לכל יצוריה יחד למען לא יחדלו גם קטני ארץ וישמדו ויאבדו מתחת שמי ה׳, אשר להשפנים עם לא עז נתנה רגלים ממהרות לנוס מפני רודפיהם בה, אשר נתנה להנחש שני רעל לנשוך רגל תשופנו ראש, אשר נתנה להעטלף בינה להתור בחשך לה בית להסתר מפני אור שמש, אשר נתנה מין באיש להחיה הידועה להזות על דולקיה להמם ולהפיצם בצחנתה הנוראה, הטבע הגדיבה הזאת נתנה גם להחסידים עם לא בינות עימה, לשית חשך סתרם ולחתום בעד אור כי יהל, ותלמד ידיהם לקרב ואצבעותיהם למלחמה ללחום בהדעת אויבתם כגבורים מרי נפש. — הדעת! מפני השם הזה יחתו יבלו ויחרגו ממסגרותיהם, מפני השם הזה יבאו בנקרות צורים ובמחלות עפר, משם יעלו באישם ויפיצו רוח קטב סביבם לשום מחנק לנפש הזר הקרב אליהם, לשמע השם הנורא הזה ישתגעו ויתהוללו ויתוו על הדלתות ועל החומות חרמות ושמתות ואלות ונדוים להכות ארץ בשוט לשונם; ואף כי בעון הדור אזלת ידם עתה מהשמיד מהרוג ומאבד בשבט אולתם זה כלפנים בישראל, אבל את נפשם ואת נפש בניהם יצילו בגבורת ימינם ובשגעונם מהלכד במוקשי דעת ומזמה המסירות את לב האדם מאחרי אמונת צדיקים, להגותו ממסלת קדש ולהורותו דרך תבונות „הנוקב ויורד עד עומקה דתהומא רבה״ כאשר יאמר הצדיק מתהובניץ בעצמו, ולפעמים גם ירעו מאד לאיש הרמם ואוי לו לחליש מהם כי יפול בידם; — ואף גם זאת כי חוננו בהרגשה יתרה להריח מרחוק את איבתם בנפש זאת, ויהי אך תֵּרָאֶה בגבולם ויעשו כלם אגודה אחת ללחום בה בכל עז טרם תפרץ בם לשדד את רבצם ולשחתם, וחסידי העיר זריטשא נעלים עוד בהרגשתם הנפלאה הזאת פעמים אין מספר על יתר חסידי ארצם, כי סרבים וסלונים אתם בעיר, אפיקורסים מימינם ומשמאלם, ולולא נשמרו לנפשותם מאד, כי עתה כבר היו למשסה להם. על כן למדו את עיניהם לחדור קרב איש ולב עמוק, לראות אם לא באחד מבתי נפשו יושב להם אורב בסתר למען ידעו להזהר ממנו ולהרחיקנו מגבולם והוא כבודם ותפארתם, כי באמנה רבים המה בני הנעורים אשר מהרו לגרשם מהסתפח בחברתם בהכירם בדם כי זיק דעת התגנב

פי כן רחק אותו הצדיק, משום שתורתו היתה בלי אתערותא דלעילא. ומרגלא בפי רבי הקדוש מכזביניץ שעברה בהתלהבות טובה ממצוה בלי התלהבות שהעקר הוא התלהבות.״

„התלהבות! התלהבות! העקר הוא התלהבות!״, צעק המזיק הנלהב.

„ואני אבינכם את הענין על פי טבע״, ענה ר׳ שמעיה הפשטן, „כי באמת כל ענין העבודה שלנו הלא הוא ליחד קוב״ה ושכנתיה, נמצא כי הענין כלו הוא בחינת זווג, ובודאי צריך לענין כזה התלהבות ואתערותא ורעותא והדותא קדישא כמובן, ולא כאותם הטפשים העובדים מתוך עצבות וכבד ראש, שהם בחינת אברים מתים שאינם מולידים, ובודאי אין זווגם שלמעלה עולה יפה, והענין הוא פשוט מאד, פשוט בתכלית הפשטות!״ „ומכאן ראיה״, הוסיף הפשטן בצחוק ובקול נגינה כקורא באחד מספרי הפוסקים, „מכאן ראיה שאין עליה תשובה שר׳ נח תם חייב לשלם בעד שתי מדות יי״ש למלאות גרונם של בני ההבורה כדי לתקן עולם במלבות שדי!״

ר׳ ראובן המקשן פתח את פיו ועל שפתיו רחפה השאלה: „זו מנין לך?״ אך בודאי זכר עד מהרה כי עולם הקושיא ועולם הכפירה קרובים זה לזה, ויתאפק וידום. ור׳ נח תם עשה כמצוה, ויפתח את מעילו ממול הזהו ויוציא משם כיס עור ויתן ממנו מספר קשיטות להשמש, אחרי כן סגר את כיסו ויחביאהו היטב בסתר צלחתו והכל בתמימות גרולה, — והשמש הביא בקבוקים מלאים וכוסות רקות והחברייא אתערו בהדותא דכלא, הדותא דלעילא ותתא, וישתו וישכרו ויתלהבו, וכטוב עליהם לבם ויגזרו אֹמר ויהליטו כי זרעשוא איננה הפקר עוד וכי עוד תמצא ידם לשבר ולמגר את עובדיה התן הטבה ולעקרו מן השרש מעלמא הדין ומעלמא דאתי, לגרשו כלה מהסתפח בנחלת היראים והשלמים ולהודיע בפומבי כי הוא עם האפיקורסים יפרד והלק ונהלה אין לו בהקלויז עוד.

„אי לך מקשן עם הארץ", ענה בעל הזכרון בשאט נפש, „עד מתי אתה מתעקש לשאול שאלות של הבל? זוכרני ששמעתי מפי הצדיק ר' מנחם נחום ז"ל שהיה אומר שעולם הקושיא ועולם הכפירה קרובים זה לזה, וזהו שאמרו הז"ל: המקשה עצמו לדעת יהיה בנדוי..."

פני המקשן חפו כי ראה והכיר וידע כי הצדק את ר' נחמן בעל הזכרון והמזיק קפץ ממקומו ויתנפל על איש אחד היושב על שלחן אחד והוגה בספר פתוח אשר לפניו, ויתפשהו בשולי בגדו ויפרפרהו ויצעק: האם חי אתה מאיר או כבר מֵת לשתת כי תשב דומם ולא תפצה פיך? בצואר מי תלוי הקולר אם לא בצוארך מאיר, כי דַיָן אתה בעיר בעוה"ר, הבה אפוא, עמוד על רגליך והחרם את הרשע האפיקורוס וכל העם ישמעו ויראו וידעו כי יש חסידים בישראל."

„לא ארע עוד אם חייב הוא נדוי על פי דין, כי מה זה עשה רעה ומי העיד בו? גם לא אוכל לדון יחידי ובפרט לנדות איש יודע תורה על פי דברי הצוף ומשגע כמוך", ענה הַדַיָן ברגז, „ואתם רבותי", הוסיף בפנותו את פניו אל יתר בני החבורה, „גם אתם הטבתם לעשות לוא הגיתם בספר תחת אשר תבלו את עתכם בדברים בטלים ולשון הרע ובהוצאת שם רע.—"

„הוי שוטה שבשוטים מאיר, טפש גדול ונורא עד שמי רום וכוכביהם!", צעק המזיק, „הטרם תדע כי שיחה בטלה שלנו טובה ורצויה ומקובלת אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים מתורת פלסתר שלך? ואם תקניטני אגזור אמר כי כמוך כעובדיה ושניכם בהינת שרין יהוראין!" הַדַיָן לא ענה דבר כי עזות מצח האיש הזה העתיקה ממנו מלין ויקם ויעזוב את בית המדרש בחרי אף.

„הראיתם את התלמיד חכם שאין בו דעה הזה?", קרא המזיק אחריו.

„שרין יהוראין! רחמנא לשזבינא!", קרא ר' נח תם אשר לא חדל מהתנועע עוד רגע.

„זוכרני", ענה בעל הזכרון, „כשהייתי יוצק מים על ידי הצדיק מבהלהוויץ ז"ל היה שם למדן אחד שאמרו עליו שלא הניח מקרא משנה וגמרא שלא שנה עליהם מאה פעמים ואחת, ואף על

שנשרו הפרות מן האלנות ושערות כבעי נתהרכו מחום השמש, ובכל זאת לא נתרשלתי חלילה ואשים נפשי בכפי ואלך כל היום ברגלי, וזכות רבי הצדיק עמדה לי, כי באתי ערב שבת קדש בין השמשות לק"ק נימורוב וזכיתי עוד לראות בהדליק הצדיק את הנר השמיני מנרות של הנוכה."

"אבל הלא אמרת כי נשרו הפרות מהאלנות ושערות כבעך נתהרכו מחום השמש וכל זה קרה בימי הנוכה?", שאל ר' ראובן המקשן לתֻמו.

"הפרות שנשרו אתרוגים היו שררים באלנם משנה לשנה, ושערות הכובע על פי נס נתהרכו", ענה הגבן בצחוק, "או האין זאת ר' נהמן?"

"בודאי ובודאי על פי נס היה", ענה ר' נחמן בעל זכרון, "כי אותות ומופתים למאות ולאלפים היו מתגלגלים תחת השלחן של הצדיק מנימורוב ואין משגיה בם. ווזכרני שאמר אז הצדיק תורה גבהה מאר על ענין היום וגלה נסתרות נוראות ואמר שהעבודה שלו בפורים הוא לתקן פגם של קרח בסוד: **ו**אם **מ**פאת **פ**ניו ימרט **ר**אשו—אותיות **פורים**—ונאמר: קרח הוא—אותיות קרח ממש—טהור הוא. ובאותו הלילה לא היה יכול רבינו ז"ל לישן והיה בצער גדול על שגלה סוד נורא כזה שכסהו עתיק יומין, כי ירא שמא אין הדור ראוי לכך ויהזור העולם כלו לתהו ח"ו, והגיע על ידי זה לעצבות גדולה ר"ל. אך בהמלת ה' עלינו נעשה נס ור' שמערל המגיה הפש וימצא כתוב בתורה: "ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא"— לא קרה — וכששמע הצדיק ממציאתו של ר' שמערל נתקררה דעתו ושמה שמהה גדולה, ואנהנו רקדנו כל אותו היום כי עין בעין ראינו כמה גדול זכות הצדיק, כי אלמלא היה כתוב "קרח" הלילה והלילה, מי יודע מה עלתה לנו ר"ל, ומי שלא ראה בשמחת חג השבועות הזה לא ראה עוד שמחה מימיו."

"הפלא ופלא!", קרא ר' נח תם, "סוד ה' ליראיו!"

"אך מה זאת ר' נהמן?", צעק ר' ראובן המקשן בתמהון, "האם הנוכה ופורים והג השבועות ויום ולילה הלו אז להיות בשעה אחת? —"

שבעולם", ענה האיש, „אפיקורוס גמור?! הגם תרעו מה זה אפיקורוס גמור? — וזכרני כשהייתי אצל הצדיק מבהלהוויטץ זכרונו לברכה שמעתי מפיו הקדוש ממש שהיה אימר כי אפיקורוס הוא הסיד שבטמאה, ובימי הרפי ראיתי אפיקורוס אחד שהיה מסגף את עצמו בכל מיני סגוף וישב כל ימיו בתענית ועשה תקונים הרבה בטמאה רחמנא לצלן, עד שהגיע למ"ט ת"ען דמסאבותא ובכל זאת לא זכה להיות אפיקורוס גמור, ואתם אומרים כי עובדיה חתן הטבח אפיקורוס גמור הוא?—בעל תאוה בעלמה הוא ותו לא."

„בעל תאוה בעלמא, ימח שמו וזכרו!", קרא ר' נח תם בהתנועעו על תלמודו בדבקות גדולה במשפטו.

„ואני אבינכם את הענין הזה", ענה ר' שמעיה פשטן, איש קטן ודל, גבן מפנים ומאחור, בעל עינים קטנות וקצרות ראי ושפתים דקות וצוחקות המעידות כי לא צפון לבו מערמה וגם התולים עמדו לעת מצוא. „אני אבינכם את הענין הזה על פי טבע, כי ענין הקרושה ולהבדיל ענין הטמאה הלא המה שני ענינים שוים בבחינת זה לעמת זה, להבדיל, והוא ענין פשוט, כי הקליפה יש לה יניקה רק מהקרושה, להבדיל. מובן אם כן ממילא שבשם שהחסידות והקרושה נתרשלה בזמן הזה בעוה"ר כך גם האפיקורסות והטמאה, להבדיל, נתרשלה אבל בודאי יפתה בדורו כשמואל בדורו והצדיק מתהובוניץ בדורו כהבעש"ט בדורו ולהבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות עובדיה בדורו כבלעם הרשע בדורו, אפיקורוס ומין גמור לכל פרטיו ודקדוקיו. —"

„ומה אנחנו מחשים? צעק ר' דוב מזיק בקול נורא, „אי האם עולם הפקר היא זרעשוא?"

„מהמורידין ולא מעלין הוא, ימח שמו וזכרו!", נאנה ר' נח תם המתנועע בלי הפוגות.

„בודאי ובודאי נתקררה החסידות ונחלש גם כח הקליפה", קים ר' נחמן בעל זכרון את דברי הפשטן מבלי פנות לאנחת התם וצעקת המזיק, „חסידים של עכשיו נוסעים בעגלית להצדיק או על מסלת הברזל המה נוסעים, ואנכי מעיד אני עלי שמים וארץ, שרוקא ברגלי הייתי הולך להצדיק ר' למך זכותו יגן עלינו, ופעם אחת בהיותי בדרך הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה והיה היום בוער כתנור עד

מחיל אל חיל.

א.

על השלחן אשר לפני התנור יושבים הסידים ואנשי מעשה, יראים ושלמים, תופשי תורה ויודעי חן, מתגרדים ומתחככים מתהממים ומשיחים ועוסקים בתורה ובהויות עולם כנהוג מאז ומעולם בבית המדרש אשר בעיר זרעשוא.

„רק בזרעשוא יוכל רשע כזה עמוד", קרא הצעיר שבהבורה והוא איש חסיד נודע בעיר בשמו ר' דוב מזיק, ובאמנה שמו נאה לו כי תארו כשר משחת, כשעיר מדבר. ידיו המגֹאלות והזהו המגולה מכוסים בשער צהוב וכן גם צוארו ואזניו הארוכות והעבות. ראשו פי שנים מראש איש ואיש ושתי פאותיו אשר משני עבריו כשתי הבילות סירים סבוכים, נהדרות בהשש וקש ונצות עוף כנף. כמעט אין כל מצח לו, כי כבלות השער מלמעלה, יהל הטמו העב והארום אשר יעבור בין שתי עינים קטנות ואמוצות וישתרע עד פיו הרהב והפתוה גם בדברו גם בהחרישו, להרדת נפש כל רואהו — „רק בזרעשוא יוכל רשע כזה עמוד", קרא המזיק הזה בהתגרדו בכל עשר אצבעותיו בזקנו הקצר, „לו היה בניזוויצא עיר מולדתי כי עתה הרגו אותו אנשי שלומנו באנפלאות שברגליהם לקיים מה שנאמר: וכל המינים כרגע יאבדו!"

„מין הוא, כופר הוא, ימה שמו וזכרו!", קרא ר' נה תם בהתנועעו על הגמרא אשר לפניו בכונה גדולה, „אפיקורוס גמור!"

„שוטים שבעולם", ענה ר' נחמן בעל זכרון והוא איש שיבה לבוש בטלית קטן המגיע עד קרסליו ולבוש עליון אין עליו, גם כובע אין על ראשו כי אם מצנפת קטנה, וברגליו פזמקאות ונעלים של צמר, אות הוא כי תושב ונשוא פנים הוא בבית הזה ועושה הוא בו כאדם העושה בתוך שלו ובהדר משכבו — „שוטים

אם יחפץ הקורא לדעת את אחריתה, יבוט נא רגע ברפתקא אשר זה עתה יקראהו הצדיק, וידע:

„— — — — — יוסף יוספא בן פאַיע, שמש בבית המדרש, „לפרנסה, כי אביון גדול הוא ר״ל ואין לו לשלם אפילו דמי דירה. —

„אשתו ההולנית מרים בת מרעסע לרפואה שלמה על חלי „הטרה שהורה שיש לה למן יום חתונתה עד היום הזה — — — — —

לא יאמין רבי לשבועתי, ירף נא ממני ואלכה לדרכי, כי עלמה הרה לז... לא אקחה לאשה לי —"

הצדיק הביט בפני האמן בעינים חודרות כליות וקרב וידבר רתת ויאמר: „האמנם אמת יהגה חכך זרח בן יוטא? יְרָא את ה׳ בני ואל תכחד ממני דבר."

„דבר שקר רחק ממני ואשר אתי לא אכחד", ענה האמן, „חפצתי בהנערה העניה הזאת כי חשבתיה לתמימת דרך ונאמנת רוח, אבל חלילה לי מעשות דבר אשר לא יֵעָשֶׂה, ובהודעי עתה כי שובבה האמללה ותעש זמה, גם שקץ אשקצנה וגם פניה לא אביט עוד—"

פני הצדיק הלכו ועיניו אורו בדַבֵּר זרח את דבריו אלה ונחה עליו רוח רצון ותנחומים ויאמר: „אכן נכרים דברי אמת ואשריך שחשדוך במה שאין בך, אך מה נעשה להנערה והיא בת חסיד מופלג, בת ר׳ נחמן סופר ז"ל?"

„מה לי ולה?", ענה זרח בתמת נפשו, „צר לי על העניה האמללה הזאת, אבל חלילה לי מדבר בה מטוב ועד רע, הנפש החוטאת היא תשא את עונה ואנכי אשובה לי אל עירי ואל מולדתי למען לא אראה ברעתה, ושכחתיה עם חרפתה יחד. —"

„ואלהים חיים יהיה בכסלך ושמרך בדרך תלך כאשר שמר רגלך ממוקשי אשה מבישה, כי איש כשר אתה וחרפה לא תשא על בת ישראל אף על פי שחטאה חטאה גדולה, וגם על כן מנעך אלהים מהביא רעה על נפשך, כאשר ראינו היום עין בעין", ענה הצדיק בשפתי רצון ויחזק בידי זרח באהבה ויאמר: „עשה זאת אפוא בני ואיש אל ידע כי עשתה הנערה סֵטִים, אולי תעמוד לה זכות אביה ולא תגלה חטאתה בקהל ושם שמים לא יתחלל, והיה זה שכרך כי יברך ה׳ חילך וכל אשר תעשה יצליח."

זרח כלה מלאכתו וילך וישב אל ביתו סר וזעף ובעוד ימים מעטים חלף הלך לו מעיר גריליב ולא נודע מקומו איה.

תפלת צדיק פעלה כל זאת.

ומרים? —

„זרח?", שנה הצדיק ויעמד את פניו כמשתומם.

„כן הוא, זרח בן ר' יונה מקראקא."

„ושם אמך מה הוא?"

„שם אמי יוטא"

„אתה זה זרח בן יוטא?", צעק הצדיק פתאם ויבט בפני האיש בעינים מזרות אימה.

„אנכי, ענה האמן ויתר ממקומו בחרדה כי נבעת ממבטי עיני הצדיק ומקול דברו. „אך מה זה יחפץ הצדיק ממני?"

והצדיק התלהב בקדושתו ויהיו פניו כאיש להטת וישתי עיניו כלפידים בוערים וינהם על האמן הנבהל כדוב שכול ויצעק: „רשע תן תודה! פתית את הנערה מרים בת ר' נחמן הסופר לדבר עברה וגם עשתה חטאתכם פרי —"

„אוי לי כי נדמיתי!", צעק זרח מכאב לבו ויחשב להתעלף ולפול אחורנית, „אבל חי ה' כי נקי אנכי מהדבר הרע הזה ולא נגעתי בהאמללה הזאת לרעה, אויה לי!"

„לא, כי עשיתם מרחה", צעק הצדיק, „ואך לשקר נשבעת בשם ה' והיא לא תצלה לך, כי גם הנערה נתנה תודה ותבך ותתחנן לפני להעביר את חטאתה, ואף אמנם לא הפצתי להזדקק להדבר המכוער הזה, אך משמים היתה נסבה כי נתקלקל המורה שעות ותבוא אל ביתי להזכיר את עונך הגדול מנשוא."

„אוי לך מרים אמללה בבנות כי נפלת משמים ארץ ואוי לנפשי שראיתיך בכך", קרא זרח ויבך מרה מנהמת לבו.

„יש לך על מה לבכות ולשפוך כמים לבך", ענה הצדיק במנוד ראש, „הנערה בת יהודי כשר היא ואתה הבאת עליה רעה גדולה — אך התחפץ לשוב בתשובה ולקים מצות ה' כמשפט המפתה „מהר ימהרנה לו לאשה?" „בְּקָה דבר זרח בן יוטא!" צעק רצדיק בקול מושל.

„רבי", ענה זרח גם הוא בקול עז, כי רוח איש מלחמה אשר בקרבו החלה להתעורר והמתו בערה כמעט, „שליש שנים עבדתי בצבא המלך ועולה לא נמצאה בי, ועתה יתנני רבי לפני בן בליעל ונשבע לשקר? אנכי באמינתי נשבעתי כי לא נגעתי בהעלמה לרעה, ואם

רחמי העומדים על הצדיק נכמרו יחד ויהפך עליהם לבם ויקראו:
„חלילה, לא תהיה כזאת בישראל! רבינו הקדוש קיר כדבעי הוא!
רבינו הקדוש יגזר אמר ויקים לו ולא יתן את בת חסידו ר' נחמן ז"ל
להיות לאשה לאותו הפגום והמגושם חלילה וחלילה! —"

„אבל במה זה כחנו גדול?", נאנח הצדיק.

„הקב"ה גוזר והצדיק מבטל!", קראו החסידים פה אחד.

„לו יהי כדבריכם ויתגדל ויתקדש שמו של מלך מלכי המלכים
הקב"ה!", ענה הצדיק בדבקות גדולה ועצומה, ויפן אל האשה ויברכה
ויאמר: „לכי לשלום מרעסע בת טראנע ויושיעך אלהים חיים בזכות
ר' נחמן בעלך זכרונו לברכה." וטרם הספיקה עוד העניה לענות „אמן"
במועל ידיה, ויחזק בה הגבאי הפנימי ויוצא אותה אל הגבאים
החצונים והמה הוציאוה החוצה כדין וכמשפט, ותשב אל ביתה
שמחה וטובת לב, כי קותה לה נפשה ישועה ונחמה מדברי הצדיק
וברכתו הקדושה. —

למחרת היום הזה נתקלקל המורה שעות אשר להצדיק, הוא
המורה שעות בעצמו שעליו אמר אדמו"ר הזקן נ"ע: כי הולך הוא
למישרים על פי צרופי השמות הקדושים המשמשים חליפות לרגעים
בארבעת העילמות כידוע, ואחרי אשר לא יכלו להוציא כלי יקר
כזה לחוץ, שלחו אחרי זרח האמן לתקנו בבית הצדיק. — וזרח בא
ויפרש את מטפחתו הירוקה על השלחן, ויפרק את הכלי לחלקיו,
ויחל לעשות מלאכתו במלקחים ומנקיות, והנה הצדיק נצב עליו
ומתבונן בו בשום לב במרקו את האופנים להיות להם ברק, ובמשחו
את ידותיהם אשר העלו חלודה, להיטיבם ולחדש פניהם ביד הרוצים.

„איפה למדת את המלאכה הזאת?", שאלו הצדיק.

„בקראקא כי משם אנכי", ענה האמן.

„לא בן עירנו אתה אפוא?"

„לא, כי אם כשובי מעבוד בצבא באתי הנה לגור ולמצוא
חית ידי במלאכתי."

„ה' יחנך ויברך את מעשי ידיך! אך מה שמך בני?"

„זרח"

החסידים כלם אשר היו בחדר, הביטו באימה וביראה אל מקום זה הביטו עיני הצדיק ויטו אזניהם בדחילו ורחימו לשמיע מה ידבר אל ומה זה יענה את קדושו. אבל תחת מענה אלהים מגבהי שמים ממעל, שמעו רק את דברי האשה העלובה אשר דברה בתמתה ובאולתה: „אלמנה עשוקה ורצוצה אנכי, ועניה אמללה כמיני תחזק גם בקיר נטוי וכגדר דחויה, אויה לי! —“

„הוי פושקת שפתים אשת כסילות הומיה ובל ידעה מה!“, צעק עליה הגבאי ורגז וצחק יחד, אך לא כן הצדיק, הוא לא רגז ולא צחק כי אם התאנח במרירות ויאמר: „וכי מה אני אם לא קיר נטוי כדברי העלובה הזאת? בודאי קיר נטוי אנכי, קיר נטוי ולא יותר. —“

הנצבים עליו תמהו איש אל רעהו על ענותנותו הגדולה, והצדיק קם מכסאו ויתלהב בהתלהבות קדושה ויאמר תורה גבוהה ורחבה על הענין הזה בעצמו שהצדיק האמתי הוא דוקא בהינת קיר, „קיר המזבח“, ואם האדם זוכה הוא מתדבק בהצדיק בסוד אתדבקית רוחא ברוחא בחינת פנים בפנים, וזה הוא שנאמר ביחזקיה: „ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל“, שקודם ששב יחזקיה בתשובה היה בבחינת ואחוריהם אל היכל ה׳, בחינת אחור באחור כידוע; — ועל כן גם הזווג נקרא „קיר“, אצל הרשעים שעליהם נאמר „זרמת סוסים וכו׳, הוא בחינת „כזרם קיר“, ואצל הצדיקים שהמה משרש יחה הזונה עליה השלום, הוא בסוד „כי ביתה בקיר החומה“ וזהו סוד עלית קיר קטנה שעשתה השונמית הצדקת לאלישע — „ולפי זה“, קרא הצדיק בקול נגיד ומצוה, „אינו מן הדין שבת חסידי ר׳ נחמן הבעש״ט ז״ל, שהוא התקשר להצדיק הנקרא קיר תהיה זונה של אותו הבעל מלחמה הגלוח שבודאי ובודאי הוא בחינת משתין בקיר! — אבל מה אעשה“, הוסיף בהכנעה גדולה ובנעימה קדושה, „אלמלי זכיתי להיות צדיק אמתי, קיר כדבעי, הייתי מלמד את הקב״ה מתורתו איך יתנהג עם בריותיו [1]), עכשיו שלא זכיתי לכך והנני רק בקיר נטוי, הריני מבטל רצוני מפני רצונו של שמו יתברך וינהג עולמו כחפצו, ומה תצעקו איפוא אלי? התפללו אליו ויושיעכם! —“

---

1) „הצדיק הוא מלמד את הקב״ה מתורתו איך יתנהג עמנו“ (ספר המדות הקדוש אות צ׳ סימן קל״ח).

„בתה פעסל להריון.

„חתנה שמערל בן רייצא מלמד דרדקי וכו׳ וכו׳.

„בתה הבתולה מרים שירחם עליה הקב״ה להפוך את לבה לטובה, „שלא תמאן עוד בחתנה הבחור יוסף יוספא בן פאַיע, שמש בבית „המדרש דפה, ולא תצא ח״ו לתרבות רעה להנשא חלילה כאותו „הגלוה זרח בן יוטא, שהיה בעל מלחמה כמה וכמה ישנים ועכשיו „הוא מתקן מורי שעות וזקנו מגלח רחמנא לצלן.״

„רחמנא לשזבינן!״, נאנח הצדיק מרה בפנותו אל האשה הבוכיה, „ואַת אשת הסופר מנזבא?״

הגבאי מהר ויחזק במטפחתה אשר על ראשה ויורידה על פניה, למען לא יֵראו חלילה לעיני הצדיק בדברו אתה, והיא מחתה את עיניה ואת אפה יחד בקצה סדינה ותען בקול בוכים: „כן הוא רבי וקדושי, אשת ר׳ נחמן מנזבא עליו השלום אנכי, ופה בגריליב הנני יושבת אחרי מות אישי זכרונו לברכה —״

„אישך היה יהודי כשר מאד ואת התפלין שלו הניחו כל צדיקי הדור, ומה זה היה לבתך החצופה כי תמאן בחתנה והוא ירא שמים גדול?״, התפלא הצדיק.

„אמנם חטאתי, עויתי, פשעתי״, ענתה האשה בבכי רב, „אבל הנערה יפה, במחילת כבודכם רבי וקדושי, ויראֶה הגלוח ותחשק נפשו בה ויפתנה. מי יתן וגועתי טרם ראה את פניה!—״

„ומדוע זה לא פקחת עיניך על בתך ולא שמרת את רגלה מלכד?״, נתן עליה הצדיק בקולו, „ומה תעשי כי יתבעך ר׳ נחמן בעלך בבית דין של מעלה וכי יפקד עונך עליך מה תשיבי לו?—״

„אוי לי אמי כי ילדתני!״, צעקה האשה ותספק כפיה, „הלא אלמנה עניה אנכי ובביתי לא ישכנו רגלי, כי מלאכתי בשוק כל היום למצוא אוכל לנפשי ולנפש בני העוסק בתורה בבית המדרש, הידוע אדע כי יבא הגלוח הזה לביתי ויסר את לב בתי מאחרי חתנה ואלהיה?״ „אוי לי על שברי הגדול כים״, הוסיפה בחם לבה בקרבה, „בת ר׳ נחמן הסופר תהיה לאשה לבעל מלחמה קצוץ זקן וקצוץ פאה והצדיק יראה ויחרש? —״

„אבי שבשמים!״, נאנח הצדיק בנשאו את עיניו למעלה, „איכה אשא לבדי טרחם ומשאם של עמך ישראל ומה המה חפצים מבריה קלה כמוני? —״

פעלת צדיק.

הצדיק מגריליב ישב על כסא קדשו לפני השלחן הדומה למזבח, לפדות את ישראל אשר יקריבו את חלבם ודמם על מזבחו זה לרצון מעוניתיהם, ולכפר עליהם מפשעיהם לכל חטאותם, אשר מנעו הטוב מהם בהבדילם בינם לבין צדיקו של עולם. שני גבאים גבוהים כענקים ולוהטים כבני רשף עומדים על הפתח מחוץ, לבקר את צאן אבדות ישראל ולמרוט את צמרם, טרם יפשיט הצדיק אשר בבית את עורם מעל עצמותם, והנה זה העבירו תחת שבטם אשה באה בימים, עניה סוערה וקשת רוח, אחרי לקחם מידה מספר קשיטות נחשת, כל הונה ורכושה הנשאר לה אחר הפדיון אשר הכינה להביא אל איש האלהים, דחפוה אל הקדש פנימה ויסגרו את הדלת אחריה.

„מהרי אל תעמודי“, נהם עליה הגבאי השלישי, איש סודו של הצדיק ומלאך פניו, שומר הפתח מבית, „כַּלִי דבריך וצאי לך! —“

האשה העניה, הנמוגה מפחד הגבאים ומהדר גאון הצדיק, נגשה בחרדה אל השלחן ותגח עליו את הפתקא ואת הפדיון ועיניה זלגו דמעות: „מר לי מאד רבי וקדושי, בתי...“

„דומי שַׁטיה, לחש הגבאי באזניה, „אל תשמיעי בזה קולך קול באשה ערוה —“

האשה נאלמה דומיה והצדיק קרא את הפתקא ויתבונן בה בשום לב, דבר אשר לא הסכין לעשות בפתקא כזו, הבאה בלויה פדיון קטן, בן שקל אחד.

„האשה מרעסע בת טראנע אלמנת החסיד המנוח ר׳ נהמן „סופר סת״ם לפרנסה טובה.

„בנה הבחור אליקים געצל להתמדה בלמודו ולישדוך הגון.

בישתי כנפים ומכריז ואומר: בת מורנו ורבנו הרב משיצאנאוו להבחור שלמה בן ר׳ ליפא מגריליב! —״ פני הנער והנערה האדימו מבשת והשומעים צחקו וירנו.—

ככה שמח הקהל כלו אך אחד מהם עמד כאיש נדהם ויהי כאלם לא יפתח פיו, הלא היא: דוּדישי בן הרב אשר ירש אחיו ראש הגליל את כלתו ויקחה לאשה. אפס כי לא קנאת גבר תאכלהו, לא, הוא לא ישים לב להאשה אשר לקח אחיו כי מה לה ולו?— אבל על הטלית והקיטל והשטריימיל והספאדיק כי לקחו מאתו עליהם נפשו תאבל! — — הנחם דוּדישי בן יקיר! הנה ר׳ אהרן שמואל השדכן והבדחן חי, והוא לא ישקוט ולא יניח עד אשר ישיבך לחתן שנית, ועוד מעט מזער והיו לך כלה חדשה וטלית חדש וקיטל חדש ושטריימיל חדש וספאדיק חדש וקרא לך שם חדש: האברך מורנו ר׳ דודישי בהר״ב, רק חזק ואמץ! —

„פֶּן יאריך כדרכו, ירבה בכונות
„ונפשי כמהה לכסף שדכנות!"

„שושבינין!", קרא בקפצו מן השלחן, והשושבינין עשו את מלאכתם באמונה ובעוד רגעים אחדים ויקדש יהודה המכונה דאקטאר לעא, ראש הגליל בעיר גריליב את אסתר בת ר' ליפא בעל בית היין כדת משה וישראל ור' שלמיאל המגיד סדר את הקדושין. —

למשתה החתונה באו כל בני העיר למגדול ועד קטן, וגם אלה אשר לא נקראו באו לראות ולהתפלא ולהשתומם ותהי שמחה גדולה מאד, וכטוב לבם ביין ויהיו כשוכחים כי ראש הגליל בעצמו הוא אשר ישמחו היום ביום חתונתו, וגם אלה אשר יראו אתמול מגשת אליו ומהביט בו, התהלכו אתו היום כעם אח ורע מקדם קדמתה, גם ר' שלמיאל המגיד, אויבו הנורא מלפנים אשר חשבהו תמיד ל„צורר יהודים" ושונא ישראל, גם הוא כרת היום ברית אתו לעיני כל ישראל וישיחו שניהם יחדו בשפת יהודית ממש כדבר איש אל רעהו. — דעת לנבון נקל כי אבות אסתר היו היום המאֻשרים מכל מאשרי ארץ, ואף כי הרב משיצאנאוו בְּהִוָּדַע לו כי עוד בנו חי וכי הוא שליט בכל העיר גריליב ומושל ביראת אלהים.— לשמחת לב שלמה אין קץ, בחבקו את בעל אחותו, את האיש הנעלה הזה אשר נתן לבבו לו כבוד אלהים מיום הכירו אותו, בחבקו אותו ובנשקו לו ובקראו לו באזני כל הקהל: „אלוף ורע ואח יקר! —" ובראותו עוד את רבקה אחות מטיבו עומדת על יד אחותו והיא כשושנה מתפתחת באביב עלומיה, וימלא לבבו רגשות נעימות, רגשות קדש אשר תרגיש רק נפש זכה וטהורה בתֻמת נעוריה. — גם היא, הנערה אחות ראש הגליל, בת הרב משיצאנאוו, גם היא ראתה ותגל, הביטה בפני אסתר אשת אחיה ונפשה לא שבעה מנשק לה ומחבק אותה, ובהתגנב מבט עיניה לשלמה אשר עמד למולה ויכסו פניה במראה השושנה ותיטב עוד שבעתים מאשר היתה לפנים. — „הידד!", קרא השדכן והבדחן אשר רק עיניו חזו ועפעפיו בחנו את שתי הנפשות האלה, „הידד! מחר ואמלא את חצני כסף שדכנות כי ברגע הזה ראיתי את המלאך שדכניאל מעופף

ואנכי שדכן ובדחן והיום יום התונגת בת הגביר ר׳ ליפא ובן מורנו ורבנו הרב משיצאנאוו ומדוע זה לא אדבר כאשר עם לבבי?—׳
„היתפוין הדר כבוד אדוני בהעלמה הזאת?״, קרא בפנותו אל ראש הגליל, ומבלי הוחיל עד אשר יענהו השתהה ויקרא: „כיון דשתיק שמע מניה ניחא ליה!״ ויפן אל אפתר וישאל: „ואַתְּ התחפוצי?— אך למה זה ארבה לשאול עוד, הלא שתיקה כהוראה, העין רואה והלב הומד!״, קרא כמנצח, „ואתם שושבינין הלא ידעתם את אשר לכם לעשות! —״

ראש הגליל פתח את אזור חרבו ויסירה מעליו וילבישיהו השושבינין את בגדי הלבן מעל לבגדי כהונתו, והשדכן והבדחן הבין כי לא עת היא להאריך ולא הרבה להג עוד לעורר אֲבל בגמטריאות וראשי תבות כדרכו כי אם אחז דרך קצרה וישתה כוס יין מלא ויקפוץ על השלחן ויקרא שמח:

„ואתם בעלי שיר פרטו עלי נבל,
„אהרן שמואל שדכן אחד בתבל!
„תשמח ותרון כל הפמליא של מעלה
„והרב משיצאנאוו יברך חתן וכלה!״

ואך נתן הרב את ידיו על ראש בניו לברכם ויקרא הבדחן שנית:

„פרטו עלי נבל אתם בעלי שיר!
„הפעם יעמוד על הברכה נגיד וגביר,
„הלא הוא המחתן מורנו ר׳ ליפא
„יברך את בניו קודם החפה!״

עוד לא כלה המחתן ר׳ ליפא את ברכתו ויוסף השדכן והבדחן ויקרא:

„כנורות ונבלים יענו בשיר
„בדחן כמוני אין עוד בעיר!
„תעמוד לברכה המחתנת שרה
„אך תחיש תמהר כי העת קצרה!״

ובטרם החלה עוד המחתנת שרה לבכות בגשתה לברך את בתה והבדחן קורא בצחוק גדול:

„יפחד השדכן והבדחן אהרן שמואל
„מקרוא לברכה את המגיד ר׳ שלמיאל

„האח! גדולים מעשי אלהים חיים!", קרא שלמה בעליצת נפשו.

וראש הגליל האיר את פניו אליו באהבה ויוסף לספר: „ובהודע לי זאת מהרתי ואכתוב את כל הקורות אותי למטיבי ולא אֵחַר האיש מבקש בין הדברים קלי הערך אשר השאירה אמי זכרה לברכה אחריה והנה אמנם נמצאו התנאים האלה אשר נתתי היום על ידך, וימהר לשלחם לי בידי אחותי, היא בתך זאת העומדת לפניך, אשר גם נפשה כלתה לראותך כטוני אב יקר ונכבד.—"

„אכן אצבע אלהים היא!", קרא הרב ויַראה לכל הנצבים עליו את הכתב כמעט אשר בלה מרוב ימים, ויספר להם „את דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין הני תרי הצדדים, בין המלמד ובין השמש" בעת אשר באה שיה אשת ר' ליפא עד משבר ותקש בלדתה ותלד את הכלה הזאת, — וישמעו כל הקהל וישתוממו ויקראו פה אחד: „מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו!—"

י.

אחרית דבר.

ו„אהרן שמואל יענה ויקרא: זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו!", קרא השדכן והבדחן בקול גדול, „עפר אני תחת כפות רגליכם מורי ורבותי, אך למה אתם עומדים כנדהמים? הרי בשר והרי יין, הרי כבוד וגדולה. והחתן מוכן והכלה מוכנת, צפרניה כרותים ובמקוה..."

„הס!" קרא הרב, „הכל יודעין כלה למה נכנסת לחפה אלא כל המנבל את פיו..."

„עפר ואפר אני תחת כפות רגלי כבודכם מורי ורבותי!", קרא השדכן והבדחן, אבל משנה מפורשת היא במסכת שדכנים: „הכל מֻצוים על נבול פה חוץ מהשדכנים והבדחנים ופוסקי שאלות נשים מפני שפרנסתן בכך, במה דברים אמורים בשאר ימות השנה אבל בפורים ובחתונה אפילו תינוקות של בית רבן מותרים בה",

כתבת לה ספר בריתית ושלחתה ותצא ותקח גם אותנו אתה, אותי ואת רבקה אחותי, ואנכי אז בן שבע שנים ואחותי יונקת שדים אשר לא ידעה עוד קרא אב ואם. ונתע את הורתנו היקרה מעיר לעיר מבלי אשר מצאה האמללה מנוח לכף רגלה. אבל מצאה עד מהרה מרגוע לנפשה הדוה כי שבה אל אלהים אשר יצרה ונשאר אנחנו יתומים עזובים מאב ומאם יחדו. אך ויהי אלהי החסד לא עזבנו ויחמיל עלינו איש ישר וחכם לב, מורה לבני עבר בעיר פ... בשלעזיען אשר לעסטערייך, ויאספנו אל ביתו ויאמן את אחותי לבת לו ואותי שלח לבתי הספר אשר להממשלה וגם הוא עמל בי הרבה מאד וילמדני דעת אלהים ותורתו והכמת ישראל וספרתו, הודות לאל כי לא אביש לפתוח שפתי בקהל בדברים אלה. בבתי הספר הצלחתי בלמודים לשמחת לב מטיבי ואלמד דת ודין בהאוני-ווערזיטעט אשר בבירת המלך, ויהי כי רצתה הממשלה לזכות את ישראל, ויפתחו לפנינו שערים סגרו מימות עולם, שערי כל כהונה ומשמרת בארץ, ויאמר מטיבי אלי: „עתה אזר כגבר חלציך והשתלם בלמודים ועבדת את עבודת הממשלה באחת מערי ארצך והיה זה שכרי כי תפאר את שם ישראל בעמים", לעצתו שמעתי ואחרי עמל רב ונדודים אין מספר נפקדתי לראש הגליל בעיר הזאת. מזר אמנם הייתי פה לאחי ורבים חשבוני לאויב וצורר, אך בשמים עדי כי לא הרעותי את אחד מהם ואתן כבוד לעמי בכל אשר היה לאל ידי. מבית אבי וממשפחתי לא ידעתי כל מאומה זולתי כי נולדתי באחת הערים הקטנות בגליל קראקוי וכי אבי גרש את אמי וישלחה, ואך לשוא שאלתי עליו בעיר מולדתו והקרתי אדותו בין אנשי מקומו, המה הוגוני לימין ולשמאל ולא יכלתי להציל מפיהם דבר ברור, ואף כי לא נואשתי מחקור עליו אבל עמלי עלה בתהו ועקבותיו לא נודעו לי. והנה זה ימים אחדים נודע לי במקרה כי עוד אבי חי וכי הוא רב בעיר שיצאנאוו, והאיש היקר אשר הודיעני כל אלה מבלי אשר ידע מי אני ומבלי אשר גם פלל כי יהודי אנכי, האיש היקר והנעלה הזה השמיעני גם לתמו כי אסתר זאת היושבת בזה, העלמה אשר מיום ראותי אותה נבא לבבי לי כי היא חלקי בחיים, העלמה הזאת היא כלתי אשר באתי אתה בברית דתנאים זה שמנה עשרה שנה."

יום או יומים, אך החתונה תהיה אם ירצה השם אחרי כי יפטר החתן מצאת בצבא, במלאות לו עשרים ושלש שנה, אדון רב החסד והחנינה. —"

„הבינותי", ענה ראש הגליל בצחוק, „אך הראני נא בטוכך את החתן ידידי, או האין זה הבחור היושב בראש השלחן?"

„כן הוא", ענה ר' ליפא בחרדה.

„והאיש הזקן העומד עליו?"

„הוא אביהו, מחתני הרב משיצאנאוו, אדון רב החסד והחנינה."

„שלום לך רב יקר ונכבד!" אמר ראש הגליל בתתו את ידו להרב הנבהל ויוצא גליון ניר מחיקו ויתנהו לידו ויאמר: „סלח נא אדוני הרב אם אפריעך כרגע משמחתך, וקרא את הכתוב בזה."

והרב פתח את הגליון ויעף עין בו ויחשב להתעלף ולנפול אחורנית, אך ראש הגליל והעלמה אשר אתו חבקוהו בזרועותיהם ויפלו על צואריו וישקו לו. „אני בנך יהודה!", קרא ראש הגליל, „ואנכי בתך רבקה", קראה העלמה, „ילדי רחל אשתך הראשונה. —"

דומיה איומה שררה בחדר והקרואים והמחתנים והכלה והחתן עמדו כחולמים ויתאושש הרב ויתחמק מבין זרועות צאצאיו וימח את דמעות עיניו ויבט בם רגע ויאמר: „ראות פניכם לא פללתי ועתה הראני אלהים אתכם בזה, אבל תנו כבוד לה' וענו פה נגד אחי ורעי אלה השלם לבבכם את ה' אלהי ישראל?"

„שלם לבבי את ה' אלהי ישראל ותורתו, אב יקר!", ענה ראש הגליל.

„עבריה אנכי בכל נפשי ומאודי!", ענתה העלמה אחריו.

„רב לי!", קרא הרב ויבך בכי גדול ויבכו אתו הקרואים כלם דמעות שמחה וגיל.

„בני יקירי", אמר הרב אחרי כי שבה סערת רוחו לדממה מעט, „ספר נא לי את קורותיך, ומי זה הביאך הלום, ומה הבגדים האלה אשר תלבש והחרב הזאת אשר מעל למדיך, ומה מעשיך בזה?"

„לכן שמעה אב יקר ונכבד", ענה ראש הגליל, „שמעה אף את אסתר היעודה לי בעודך בבטן אמך, גם אתם הוריה היקרים והקרואים כלם האזינו ואספרה. — בצאת אמי מביתך אב יקר, כי

ושבת, לשאוף עשן הטאַבאַק בעד קנה ארוך עם בערנשטיין גדול בראשו ולהקרא בשם „מורנו" בעלותי לתורה, ותקותי אלה הלא כתמן באי לו ומה תתאוה ותשאל עוד נפש ילד כמוהו?—השושבינין הביאו את הבגדים טלית וקיטל ומצנפת (אבנט) ויהמו הכנורות והנבלים בקול יללה ור' אהרן שמואל השדכן והבדחן ענה לקולם ויעורר תאניה ואניה בחרוזים זרים ומשונים. השמשים רצים הנה והנה והחזן והמגיד עם כל יתר „כלי הקדש" עומדים הכן, החפה פרושה והמחתנים מריבים איש את רעהו לקים מאמר חז"ל: „ליכא כתובה דלא רמי בה תגרא".— הכלה יושבת על כסא בין רעותיה והיא כנציב שיש לבושה שמלת משי לבן וזר פרחי חֶמֶד ועלי הדס בראשה. לא תפתח פה לא תניע שפה ומבעד לצמתה יביטו עיניה אך אל הפתח באין הפוגות.— „שושבינין!", קרא הבדחן, „הלבישו את החתן בשעה מוצלחת!" והשושבינין החלו לעשות את מעשיהם ויפצחו כלי השיר קול ענות שמחה, והנה—צורר היהודים ראש הגליל, ולימינו עלמה מעלפת בצעיף באו הביתה. — והאיש לבוש בגדי כהונתו, רביד זהב על צוארו ומגבעת תפארה על ראשו והרב מעל למדיו, וייף מאד ויצלח למלוכה בעיני אסתר אשר אורו בבואו ותצלח עליה רוח חיים למראהו, אפס נבוכה ונדהמה בראותה את העלמה אשר לימינו.

„ראש הגליל!", נשמע הקול בבית החתונה, ואנשי הבית והמחתנים והקרואים הסירו כרגע את כובעיהם מעל ראשיהם וישתאו ויחרישו, ור' ליפא נגש וישתחוה כמשפטו ויתן ראש הגליל את ידו לו ויאמר: „מה זאת ידידי? לשתות כוס יין באתי והנה ביתך מלא מפה לפה אנשים ונשים וטף וקול ששון ושמחה ישמע בו, האין זה קול חתן וקול כלה?"

„גנוס ונברה, רבותי!", התחנן ר' שלמיאל המגיד אשר עמד הכן לסדר את הקדושין, „גנוס ונברח רבותי!", קרא עברית ויספוק את כפיו, „כי „צורר היהודים" זה יבקש אך תואנה להתגולל ולהתנפל עלינו ולאסור את כלנו בית כלא, אויה!" ור' ליפא, אשר גם הוא ירא לנפשו מהודות כי יתן את בתו לאיש אשר לא נפטר עוד מעבוד בצבא המלך, ענה בפחד ובמורא: „לא אדוני רב החסד, אבל זבח משפחה הוא לנו כי באו מחתני ותתן בתי לשיש אתנו משיש

הירי ויכתבו תנאים שנית — ובעוד שבועים ותור חתונתה הגיע, הה! יהשושנה הנקטפה באביב הלדה תבול ותאבד לנצח!—"

„בעוד שבועים", ענה ראש הגליל, „והשושנה תפרח בכל הוד יפעתה והיתה לצבי ולתפארת ביד אהוב נפשה ובעל נעוריה! תתפלא ידידי ותשתומם הפעם, אך עוד תשוב תתפלא שבעתים ביום חתונתה וביום שמחת לבה" — — —

בעצם היום הזה לקח משרת ראש הגליל מסגר בקבוקי יין בבית ר' ליפא ותקרא אסתר את הדברים האלה במכתבו אשר נתן אביה לידה כמשפטו: „נצלנו אסתר משוש רוחי! נושענו כלנו ובדרך פלא! — גם הוריך ישמחו, גם הרב משיצאנאוו ובנו יגילו, ואנחנו נשיש בה' ונרננה בישועתו. — אך ימהרו אבותיך יחישו מעשיהם ועוד מעט מזער וארשתיך לי באמונה וכל השומע ישתומם ויקרא: מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו! — אל תיראי אסתר, כי לא אעשה דבר כי אם גליתי סוד כמוס להורי ולהוריך ולך תקות חיי! ולבבי סמוך בטוח כי לא דבת רבים נהיה כאשר יראנו, כי אם לברכה נהיה בקרב הארץ, והיית לי לעיני אלהים ואדם!—"

„נפשי הנבוכה תקוה ותוחיל!", ענתה אסתר בחשבונה.—

ד.

בהתודע יהודה לאביו.

בראש שלחן ערוך במנורות כסף ויין ומגדנות ישב החתן הדומה למלך וסביבו בחורי העיר גריליב אשר קדמו פניו כמשפט. החתן הוא בן שלש עשרה שנה כאשר ידענו, אך למראה עין הוא כילד בן שמנה או תשע שנים דל בשר וקטן קומה, ופניו הלבנים והארוכים יענו בו כי לא הרבה תערוג נפשו לראות את העלמה היעודה לו, ואחת היא לו אם יפה היא כתרצה או לא תאר ולא הדר לה כאחת מבנות ר' שלמיאל המגיד,—להתעטף בטלית הוחיל ויקוה, לחבוש טפּאָדיק לראשו בימי החול ושטריימיל במועד

ובראשם המלמד כמשפט. ואבי נָדַר נדר לאמר: „אם יהיה אלהים עמדי ויצל את אשתי מרדת שחת, והיה אם נקבה תלד ונתתיה לבן המלמד הזה לאשה, ובן המלמד היה אז בן שבע שנים ויתגלגל את אבי אהורי התנור בבית המדרש ואנשי המקום נבאו עליו כי לגדולות נוצר ואחריתו ישגה מאד וכאשר פצה אבי את פיו כן היה, אמי המליטה בת, ובישובה לאיתנה ויכתבו דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין הני תרי הצדדין, בין אבי ובין המלמד לאמר: „ימלאו להנער שמנה עשרה שנה והילדה תגיע עד שנת השתים עשרה והיו לבשר אחד.” אחר הדברים האלה עזב אבי את משמרת פקודתו ואת עיר מולדתו ויבא הנה לגור, ובימים ההם ותלא אשת המלמד מהוחיל לאישה עד כי יהיה לרב, ותקץ בו ותפטר ממנו בספר כריתות, ותקח את בנה אתה וילדה יונקת שדים ותלך לגור באשר תמצא. אנה פנתה אז האשה לא נודע אל נכון; רבים אומרים כי לא הרכתה ימים עוד על האדמה, ובנה ובתה אשר נשארו באין אב ובאין אם אבדו דרך בים החיים ולא נודע מקומם איו.

„אל אלהים חיים!”, קרא ראש הגליל אשר פניו חורו כמות, בקפצו פתאום מכסא, אך התאפק עד מהרה וישב לשבת ויאמר: „גורל היתומים האמללים האלה נגע עד נפשי ואתנודד לאסונם, אך שעפי ישיבוני אולי גם מאשרים המה עתה בארץ ויצחקו וישמחו בעת אשר נאנחים אנחנו על אודותם—”

„והמלמד רֵעַ אבי עזב גם הוא את עירו ויהי נע ונד ימים רבים בארץ”, הוסיף שלמה לספר, „עד כי בא לשיצאנאוו וישב בה וימצא חן בעיני יושביה ואז נאסף אל עמיו הרב בעיר ההיא ויקחו יושביה את המלמד כי ראו כי ברכה בו וימליכוהו עליהם לרב, ויתנו לו גם את אלמנת רבם הראשון לאשה ותהר לו ותלד בן ותמת. וירבו הימים ותגדל בת אבי, היא אסתר אחותי, ויבואו השדכנים לדבר בה, אך אבי אשר זכר את בריתו את רעו המלמד מאז, אמר לשאול בראשונה את פיו. ויען הרב ויאמר: „שמעה נא ר' ליפא ידידי, הן בתך יעודה לבני, אך הנער בן אשתי הראשונה איננו כי הלך ולא אדע אנה, ובכן תשב הנערה עוד שנה או שנתים עד יגדל דוד בני אשר חנן לי אלהים בזה, ותהי לו לאשה”, וייטב הדבר בעיני

„על ספרי הבל שקדה אחותי רק יען כי לא ידעה ספרים טובים מאלה", השיב שלמה, „אך מעת אשר הגדתי משפטך לה: „כי ספירי דומא והדומים להם המה אך חלאת ספרות עם צרפת בשנות המאה הזאת", מני אז תזרם כמו דוה, כי דבריך אדוני קדש קדשים המה לה."

„ילדה נפלאה היא אחותך!", קרא ראש הגליל בעליצת נפש מסתרה.

„מאין כמוה!", נאנח שלמה.

„ואתה נאנח על כי נעלה אחותך על כל בנות גילה?"

„אבל גם אמללה היא מכל בנות גילה!" נאנח שלמה שנית.

„אחותך?"

„בביתנו רבה התכונה", ספר שלמה לתמו, „תופרי בגדים ועושי נעלים וכל מלאכת בית יסבו את אחותי כל היום, והיא תתחמק מהם לרגעים לחדרי, שם תשב בדד ותבכה ותאנח מרה, סבת יגונה ואנחתה ידעתי אך אני, הוא יום חתונתה ההולך וקרב. —"

„ובן גילה מה ומי הוא כי תתאבל בנפלה בגורלו?"

„הוא בן הרב משיצאנאוו, ילד בן שלש עשרה שנה, צעיר מאחותי שנים חמש."

„אך ישתגעו יהודי גליציון, ויותר מהמה יהודי העיר גריליב!", קרא ראש הגליל, „ילד בן שלש עשרה שנה יתנו לאחותך לבעל? ומה זה יעשו הוריך? הלא בינת אדם להם?"

„הורי יעשו את אשר יחפוץ אבי החתן, הרב משיצאנאוו", ענה שלמה, „ושני אחותי תכהינה יען אכל אבי בוסר טרם ראתה היא פני חלד עוד."

„חידות המה דבריך לי."

„לכן ישמע אדוני ראש הגליל ואספר לפניו את אשר ידעתי על דבר השדוך הנמהר הזה. אבי והרב משיצאנאוו ילידי עיר אחת המה, עיר קטנה בגליל העיר קראקוי. בהעיר הקטנה הזאת החלו שניהם לסל להם מסלה בדרך החיים, אבי היה שמש בבית המדרש ויתלמד להיות סוחר יין במכרו יין שרף להיושבים לפני ה', והרב היה אז הסיר ומלמד ויתעתד להיות רב. ויהי היום ותקש אמי בלדתה ותרחף בין החיים ובין המות ויתפללו בעדה כל תושבי בית המדרש

השחר אשר יצא זה האחרון לאור — החכמים אשר בא זכרם בספר „עיט צבוע“ הלכו כלם ארצה אַנגליא והעיר עתיקא נשארה בסכלותה עד היום הזה. יוסף חיתום מעיר מרמנה נסע לאנדאָנה והישיבות בארץ רוסיא עם המון אוילִיהם נשארו על מעמדן. מרדכי קיזאווין היה לרב בעיר ביעסלוי, תבן הבנים לעפריים עיר שבלה תבן, ולנבזא עיר מולדתו לא הועיל מאומה. אבנר מזידימשיבקא הלך ויענה ויהודי זידימשיבקא יבערו ויכסלו עוד שבעתים מבתחלה. — לו נשארו כל החכמים האלה בארצם האם לא נושעו בני עמם על ידם? — קנצי למלין, רעך נתן מלא אחרי ההשגחה העליונה כי נועד הוא ממנה למורה לילדי ישראל וכאשר תענה אשתו אותו בביתו כן תרבה וכן תפרוץ עוד התשוקה בקרבו לרפין מעינותיו חוצה, ללמד ולהועיל בכל כחו לבני הנערים בעירנו. גם אתה ידידי פן יש עם לבבך דבר בליעל לאמר: „אעזבה אני את עירי ואת ארצי“, ידוע תדע כי בגוד תבגוד בעמך! חזור בך אפוא!“ — „חזור בך“, הוסיף בצחוק ידידות, „שבו ארץ ורעה אמונת ואני ואתה ונתן רעך — נטיל יחדו בגן עדן.“ —

„איש נפלא ונעלה ונשגב!“, קרא שלמה ברמון ורגשות נפשו ויחזק בידו וישק לה.

„הרגע ידידי“, אמר ראש הגליל אליו, „כי לא נשגבות דברתי הפעם, אך הגד נא לי הודעת כי בקרתי בבית אביך?“

„ידעתי“, ענה שלמה, „אף ספרה אחותי לי כי שאל אדוני גם בשלומי.“

„ואחותך היודעת היא כי תקרא בספרי אשכנז ומאין תקחם?“ הוסיף ראש הגליל לשאול.

„סלח נא אדוני ראש הגליל!“ התחנן שלמה בקולו, „בלעדי נתן רעי אך לה לבדה גליתי את סודי. הן כה לבי בטוח כי לא תלך רכיל לגלות את מצפוני ועוד תשמח בלבבה לראותני הוגה בספרי חכמה, וגם היא תעזור על ידי להודיעני פשר מלין אשר לא ארע עוד, והספרים אשר יחנני אדוני ברב חסד גם מבחר שעשועיה.“

„בספרים אלה תמצא אחותך חפץ?“ שאל ראש הגליל. „ספרי קדמות ימי עולם, תולדות הטבע וכאלה ישעשעו נפשה? ואתה הלא אמרת לי הפעם כי אך בספרי הבל ורעות רוח תבלה את עתותיה?“

על ידי אביה, אשר שמה בלבבו כי „צורר היהודים" ישגה ביי ושכר, ולא התבונן כי אך באהבת בתו ישגה תמיד. —

ח.

תקוה טובה.

„הלא יחלתי לך זה ימים שלשה ומה זה אחרת טבוא?", שאל ראש הגליל את שלמה אשר בא אחרי ימים אחדים לביתו להשיב ספרים ולקחת אחרים תחתם כפעם בפעם, „כי טרוד הייתי בחתונת נתן רעי האמלל", ענה שלמה ברוח נכאה.

„ואתה אמלל תקרא לרעך על כי לקח אשה?", התפלא ראש הגליל.

„כי אמלל הוא מכל אמללי ארץ", ענה שלמה, „בקחתו את הבוגרת בת מורי אשת מדנים ופתיות, ומה תקותו עוד בחיים כי אם לרשת את כסא חותנו אחריו להיות מלמד כמוהו. — לו היה נתן „עולה תמימה" כמורי כי עתה לא דאגתי לו, אך עוד מעט ויגלה סודו כי טעם מעץ הדעת ויתעבהו חותנו ואשתו תענהו ותציק לו והיה חלקו אך איבה ומשטמה וריב ומדון כל היום. —" „לו לעצתי שמע הנער התמים הזה", הוסיף שלמה, „לו לעצתי שמע כי אז נסע מזה טרם הביא עוד את צוארו בעול אשה רעה וילך ארצה אשכנז ומי יודע אם לא מצא שם את אשרו והצלחתו, כי לב מבין לו כאשר גם אדוני יודע—"

„שגית הפעם ידידי", ענה ראש הגליל, „לו לעצתך שמע נתן כי עתה הרע לעשות מאד כיונה בברחו מפני ה'. או האם ידעת נאמנה כי לא קרוא הוא ועך זה מאת ההשגחה העליונה להיות לעינים לעם עור בהעיר הזאת? — אך זאת היא חטאת עמך ואסונם בארצות אלה, כי יפקח איש את עיניו ויריח מרחוק רוח חכמה ותבונה ורוח חופש ודרור והיתה ראשית מעשהו, לעזוב את ארצו וללכת לאחת הארצות הנאורות באהבתו לנפשו, ואת בני ארצו ועמו יעזוב בחשך ואפלה. — הלא ידעת ידידי את ספרי מאפו וסמאלענסקי ואת

העֵרמה הזאת כי גבר לא למיד אנכי ואַת אהבתי הראשונה— לחשבונך היוחל נפש נלכדה ברשת אהבתך אשר אך בידך מִשפטה להיים או למות. —" ויחתום את המכתב בטבעתו וישלחהו ביד משרתו כאשר יעץ.

והמשרת בא לבית ר' ליפא וישמע ר' ליפא כי יין הפצו וישכח תבל ומלאה כררכו ויחטוף בחפזה את המכתב טיחו ויתנהו ליד בתו ויוחל בלב נפעם לשמוע באיזה יין יבחר ראש הגליל, אך פני אסתר הלבינו ויאדימו בפתחה את הגליון ותבט בו רגע, וכמעט נפלה מתעלפת בקראה בו שתים ושלש דלהות ומלין נעתקו מפיה ותעמוד כנדהמת.

„בלי את המגלה אסתר! והודיעיני דבר מה יחפוץ הארון", קרא אביה הנחפז אשר לא התבונן למבוכתה.

„הוא יחפץ — — הוא יכתוב הוא — — הארון — — יחפוץ בהיין אשר שתה אתמול", דובבו שפתי העלמה ברעדה ולא גרעה עין מהגליון אשר בידה כי לא יכלה לשאת את עיניה לאביה.

„הכְמָה!" „משכלת!", קרא ר' ליפא בחֵמה ברוצו להמרתק, „ימים ושנים תבלה על ספרי הבל ובנסותה לקרוא שלש מלין בשפת אשכנזית תביט בהן כהתרנגול ב„בני אדם יושבי השך" ולא תדע מה, הכְמָה! משכלת!" — „כתבי את החשבון!", קרא בשובו, „שלשה בקבוקים יין משנת הארבעים וש... שרה! מאי־זו השנה הוא היין? דברי אַת כי שכחתי."

„משנת הארבעים ושתים", ענתה בעלת הבית מחדר המבשלות.

„כן הוא", קִים ר' ליפא, „כתבי אסתר: שלשה בקבוקים יין ישן משנת הארבעים ושתים, שלשה והצי כסף כל בקבוק עולה יחד..."

„עשרה כסף והצי", השלימה אסתר ותכתוב את החשבון כמצות אביה ובידים רועדות הוסיפה באחרונה את המלין האלה. „אזבירה דודיך מיין, מישרים תאהבך אסתר. —"

ככה הצליח בידי הנאהבים להחל את מרוץ מכתביהם וככד השכיל ראש הגליל גם להלאה להמציא לאסתר את מכתבי אהבתו

הורים, תקותם ושמחת גילם; ומעבר מזה: מוסר אכזרי, דִבת רבים
הה! ובן אל נכר! — להרעיון האחרון הזה התפלצה אסתר
ויאחזה שער, כי לעיניה נגלה פתאום תהום רבה, תהום נורא
ואיום אשר יבדיל בינה ובין האיש אשר לקח את לבה שבי. מה
קצה כי תיחל ותקותה כי תשא אליו נפשה והוא מרוטים ישכון
ואמונתו אחרת? הה! לעבור אליו אין מעברה ודרך, הֲיָדֶה הוא
את התהום המבדיל וירד אליה בעוזו אהבתו והיא נערה עבריה
ומאורשה לילד? — — ובכל זאת תקוה לה נפשה, תיחל ותצפה
לראות עד מהרה את פני סמל אהבתה שנית, ולבבה ינבא לה
כי בחזות פניו תמצא נֹחַם ולרוה שפתיו ימוגו דאגותיה כלן וימסו
כמו מים! — צלולה בהמון שרעפי יאוש ותקוה יחדו עמדה כה
אסתר לפני הלון חדרה הפתוח עד כי חלף לילה ויעל השחר
בהוד יפעתו בשמֵי תכֵלֶת, וירונו כוכבי בקר לרוח היום וצפרי
שמים פצחו רנה, ויבקעו לקולם גם מעינות עיני העלמה הסוערה
וארבות דמעותיה נפתחו, ותבך ותרד בבכי, ותזלנה דמעותיה
ותשטופנה את מצוקות לבבה ותהיינה לה לאגלי מרפא לרפאות
את נפשה החולה, ותשאף רוח כי רֻוַח לה ותשכב על מטתה
ותישן שנת תמימים. —

מטהרת היום בהיות הבקר ויחשוב ראש הגליל מחשבות
להמציא לאסתר את המכתב אשר הכין אמש, ויזכור את אשר
הגידה לו אמה כי אסתר תקרא את האגרות ואת המכתבים
השלוחים להם אף תשיב עליהם ותכתוב גם את השבנותיהם,
וישת עצות בנפשו לשלוח את מכתבו ביד משרתו ולצות לו
לתתו ליד ר׳ ליפא או ליד אחד מאנשי ביתו ולהביא לו משם
מספר בקבוקי יין ואת השבון מהירם. וימהר ויכתוב בראש הגליון
עוד את הדברים האלה: „טרם תקראי אסתר משאת נפשי! את
מכתבי זה, אשביעך בשם אלהים חיים כי תסלחי לי אם אהרידך
הפעם לפתע פתאום בשלחי אותו ביד משרתי לאביך, כי ידעתי
נאמנה כי אל נכון יגיע לידך ואביך לא ישית לבו לו בהיותו
כתוב בשפת לא ידע ואף אַתְּ „הסופר" בבית מסחרו כאשר ידעתי
מאז. אשנה ואשלש אסתר יקרת היי! אשנה ואשלש לבקש
סליחתך. כי אהבתי לא ידעה דרך אחר להגיע עדיך בלעדי

השני ויכתוב: „— — — אכן נוכחתי הפעם, כי לא לאהבה לכתוב את דבריה עלי ספר, כי אין די מלין לה להביע אף אחת מאלף מאשר ירחש לב בעליה! פה אל פה כי אדבר בך אך אז תביני הגיגי, כי מבטי עיני ידברו, ניד שפתי יספר, הזות פני תענה וכל קרבי יביעו לך רוחי הבוער בשלהבת יה! לבבתיני עלמה נפלאה, באחת מעיניך יקשת לי ואלבד, ואני אמרתי בחפזי לא ארע עוד אהבה בארץ היים סלה, כי ברית כרתי לעיני, נפשי סגורה ומסגרת ולבבי נהוש והנה חִצֶיה נחתו בי מבלי משים והיה לפתע פתאום! אסתר! רוח אפי, תכלית היי! ידעתיך זה כבר; אך לא ידעתי כי פה בארץ היים תמצאי כי רק בקדש חזיתיך. אסתר! נשמת נשמתי! שמעי את סודי אשר רק לך לבדך אגלה הפעם: עברי אנכי! יהודי מבטן ומלדה וביום אשר נפקדתי לפקיד בעיר הזאת וארע כי אאלץ לטמון את אמונתי בחבי למען אוכל לשמור את משמרת מלבי כמצוה ולא ישטמוני אנשי המקום ובני עמי לא יהיו למשא עלי, — אז בכיתי בכי רב ובעצם בכיי נרדמתי וארא בחלומי עלמה מאירה כשמש וכירח עומדת עלי לנחמני וקול קורא אלי: „הנה מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך!" ואיקץ ואנחם. אסתר! העלמה אשר חזיתי אז ברוחי ראיתי היום בעיני ואשבעה בהקיץ תמונתה, אסתר! והעלמה הזאת הנך את! —" הזיונות כאלה וכאלה הרבה ראש הגליל לאין מספר ועוד הוסיף להתאונן כי תקצר לשונו מהגד וידו תקצר מכתוב את כל העולה על רוחו הנפעם. —

ובעת אשר הוא הרבה הזון, עמדה אסתר לפני חלון הדרה ותלחץ את מצחה הבוער לזוכית החלון הפתוח לקררו מעט. אבל אשו הגדולה לא תוכל הכבה, כי הסער אשר יתחולל בקרבה יפיח את התבערה בלבבה ויגדל המוקד מרגע לרגע. דומם תעמוד העלמה, לא תפצה פה, לא תניע שפה אבל לבבה בקרבה יהמה, יחיל ויצעק מרה כי ילחץ מתגרת יד מלחמה כבדה ונוראה, מלחמת המוסר והאהבה. — מעבר מזה: בן גילה, בן הרב משיצאנאוו אשר יעדו אבותיה לה, תולעת אנוש, ילד אין אונים נבער מכל דעת ומזמה; ומעבר מזה: תפארת אדם, חותם תבנית, כמל הכח והחיל וההוד וההנינה יהדיו. — אבל מעבר מזה: רצון

ראש הגליל בעיר גריליב ומלב אסתר העלמה העבריה, לבבות מלאים רגשי אהבה ראשונה. —

ז.

ערמת אהבה.

ויהי בחצי הלילה! — דומיה נעימה פרושה על הבריאה כלה ומנוחת שלום שפוכה על החיים אשר יהדלו עתה מעמלם ורגזם ויחליפו כח בזרועות השנה. צפון ותימן יפיחו שדות וגנים, יזילו בשמיהם לריח ניחוח ברוה, וירח בשמים בין צבא כוכביו יתהלך כמלך בין גדודי חילו וישפוך זהר כסף על האדמה וכל אשר עליה; ליל קיץ הוא בכל חמרת תפארתו! אבל עיני החיים סגורות להמחזה הנעים והנשגב הזה! — גם ר׳ שלמיאל המגיד, המתמיד הגדול ינום עתה ויישן, יחלום כי יאבק את גבורי התורה ויוכל להם בחריפתו, אשריהו! — גם שלמה ונתן רעהו ינוחו בשלום על מטתם יחלומו לדעת הכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה, אשריהם! — גם עיני השדכן והבדהן, עיני ר׳ אהרן שמואל המשוטטות בכל הארץ סגורות עתה, לא יזוג זוגים, לא יהרוז על החתן וכלה, הפשי הוא רגע מעבודתו הרבה, אשריהו! — גם המאחרים בנשף לשתות יין בבית ר׳ ליפא, גם המה שבו כבר אל מעונותם, סרוחים הם על משכבם וישתו וישכרו בחלומם, אשריהם גם המה! — אך נפשות שתים בכל העיר גריליב לא ינומו עתה ולא יישנו, הלא המה: ראש הגליל ואסתר בת ר׳ ליפא בעל בית היין; אות הוא כי עזה מהריפות אהבה, קשה מהכמה ותבונה, קשה מזוגו של ארם ועזה גם מיין ושכר! —

בלב סוער כים נגרש יתהלך ראש הגליל הנה והנה בחדר משכבו, עט סופר בידו וגליון כתוב עד חציו על השלחן. מרגע לרגע יכתוב עליו שלש מלין אשכנזיות ויקרא בכל פעם את הכתוב מראשיתו. לאט לאט נמלא הגליון על פני כלו אך הוא ידע בנפשו כי לא יצא ידי חובתו עוד ויהפוך את הגליון על צדו

„יותר הרבה מאד מאשר דמיתי ומאשר תדמה גם אַת עלמה תמה וברה!", ענה ראש הגליל באהבה מסתרת, ויפן אל הוריה, אשר התימרו בכבודה וישבעו שמחות וגיל ברברה, ויאמר: „אשריך אם כבודה ואשריך אב צולח כי בת אמצתם לכם לתהלה ולכבוד להוד ולתפארת. אשרי גם האיש אשר ירחש לבבה תודה לו על עשותו הסר את אחיה אהוב נפשה, אף כי אפונה מאד אם באמנה הוא האיש הזה גבר נשגב ונעלה כאשר הוא בעיניה." — „בלי כל תפונה ארוני, ר' שלמיאל המגיד הוא איש נשגב מאד נעלה", הבטיח ר' ליפא. „אבל זאת ארע נאמנה כי הגות לבה הטהור תאשרהו ותהי משכרתו שלמה ופעלתי באמת." — פני אסתר נהרו ותיף שבעתים מבתחלה — „אכן מאשר מכל אלה הוא בן גילה, האיש אשר תפול חמדת עלמות זאת בחבלו, תקותי כי יכירה וידע את ערכה היקר מפנינים!" — ראש הגליל התבונן בפני אסתר וירא כי הורידה לארץ עיניה לדבריו האחרונים ויחרש כרגע וישת את כוסו ויאמר: „אך ביום התונתה, ביום שמחת לבכם אבוא גם אנכי לשיש אתכם משוש, התקראוני לבוא ביתכם אז, ידידי הנכבדים?"

„לו יהיה כדברי ארוננו ויכבדנו לבוא בראש הקרואים", ענו אבות אסתר פה אחד.

„אבוא!", ענה ראש הגליל ויקם ויושט את ידו להם ובנגוע אצבעותיו באצבעות אסתר ויהושו שניהם כי ירעדו כל בדי עורם.

„שאלי גם בשלום אחיך אשר הללת, בשמי", אמר ראש הגליל וילך.

„הראית?", אמרה שרה לאישה, „אך באה ורע התהלך האדון אתנו ומדברו מה נאוה, ומדוע יתנוהו לצר וצורר לא ארע."

„מדברו נאוה!", צחק ר' ליפא, „הרשעים כלם ידברו חלקלקות; אך מה לנו ולו? לנו לא ירע ולא ישחית ולו היו כל מתי תבל צרים וצוררים, אם אך יקחו יין במחיר וישלמו כמוהו. —"

האם לא תשמעו קוראַי קול המולה דקה? צליל דממה ירעש ברוח? — המה האנחות אשר תתפרצנה עתה מלבבות שנים המלאים רגשות נעימים גם מרים, רגשות ענג ולחץ, רגשות תקוה ויאוש יחדו; המה האנחות אשר תתפרצנה מלב „צורר היהודים"

כשומע שיר בני אלהים ברן יחד כוכבי בקר, היה ראש הגליל בשמעו את צלצלי קול אסתר הערב, כחולם חלום הביטו עיניו בעיניה ורוחו שאף את כל הגה אשר יצא מפיה והיא הוסיפה ותאמר: „אבל אָחִי, הוא באמנה יצלח להכמה ולתבונה כאשר אמרת ארוני, כי יעמוד על ימינו גבר הכם בעֹז אשר ישיש להשכילו בינה ויתמכהו בעצתו ובספרי הכמה ודעת, לא במהיר ולא בשהד כי אם באהבתו להשכיל ולהיטיב כי גבר יקר ונעלה הוא.—"

„ואַתְּ ידעת את האיש הזה?", שאל ראש הגליל בהפזון נמרץ כי לבו סער בחזקה בדברה.

„ומי זה לא ידע את ר' שלמיאל המגיד?", ענה ר' ליפא ברעתו נאמנה כי על מורה בנו זה ירמזון מלי אסתר בתו.

צהוק קל עבר על פני אסתר לדברי אביה אלה ותאמר: „כדבריך ארוני, ידעתי את האיש הנעלה הזה, אף כי רק פעם אהת ראיתיו ודברתי פה אל פה אתו, ואף כי בושתי ונכלמתי להודות לו בקהל על חסדו וטובו את אחי משוש רוחי, בכל זאת תדע נפשי כי האיש המרומם הזה יבין לרעי ידע את הגות לבי וירצני.—"

„כן הוא", ענה ר' ליפא, „ר' שלמיאל המגיד הוא הכם גדול מאֹד."

וראש העיר לא יכל לעצור ברוחו עוד ויקרא ברגש: „אכן יש אלהים במקום הזה ואנכי לא ידעתי!" — „כן הוא כן", ענה ר' ליפא, „ר' שלמיאל המגיד הוא איש אלהים קדוש." — „אף לא פללתי", הוסיף ראש הגליל, „ולא עלה על לבי כי אשמע אמרות טהורות כאלה מפי עלמה עבריה בעיר גריליב. סלחי נא עדינה, לא אפונה כי כבנות כל עם ועם תצלהנה גם העבריות לכל דבר הכמה, אבל רק שפת עלגים הסכנתי לשמוע מפיהן בעיר זאת ואַתְּ— אשנה ואשלש לבקש סליהתך עלמה יקרה! — אַתְּ הלא כדבר אחת הגבירות תדברי דבריך, הבעיר זאת גדלת?—"

„בעיר הזאת ובהיק הורי היקרים אלה", השיבה אסתר, „אך מה זה תראה בי ארוני כי..."

מאת האדונים אשר יכבדוני לבוא ביתנו?" — ור' ליפא בא וימלא כוס יין מתבקבוק אשר הביא מן המרתף. „אכן יין טוב הוא" אמר ראש הגליל בטעמו ממנו מעט וברגע הזה והנה — מלאך אלהים נראה אליו בהדר! כחלום ריק היה ראש הגליל ולבבו עמד ברגע כרכישו בפני העלמה רבת החן אשר פתחה את שפתותיה שָׁני לקדם את פניו בטוב טעם, אבל גם היא נאלמה רומית כי נעתקו ממנה מלין בפגשׁ עיניה את מבטי עיניו אשר כחצים שנונים חדרו ללבה התמים פנימה.

„היא בתי!", אמרה בעלת הבית בראותה כי בוש תבוש אסתר לדבר את האורח הנכבד הזה.

„הוא מראכי אשר ראיתי בחלום חזיון לילה!", ענה לב ראש הגליל בקרבו ובמו פיו שאל ויאמר: „האם נשואה לאיש היא בתך זאת, אשה כבודה?"

„לא אדוני", ענתה האשה, „אבל יעודה היא לאיש."

„כלה היא אפוא?"

„כן הוא אדון יקר. יחתנה הוא בן הרב משיצאנאוו."

ראש הגליל העיף עין באסתר היפה וירא כי הלבינה כשיד בהזכיר אמה את בן גילה וישאל: „היודה היא לכם בתכם זאת, ידידי?"

„בלעדה עוד בן אחד לנו", ענה ר' ליפא. „בחור בן שבע עשרה שנה."

„ומה מעשהו הוא?"

„הוא ילמוד עוד בבית מורו וישקוד על ספרי חכמת ישראל."

„לו יצלח בנכם לחכמה ולתבונה כאשר תצלח בתכם ליֹפי ולחן טוב, כי עתה אקנא בכם ידידי על גורלכם כי שפר מאד" אמר ראש הגליל בחמון רגשותיו. והעלמה התאוששה ותשתחו בענות חן ותדבר אשכנזית ותאמר: „ענותך תרבני ונדבות פיך הרהיבוני לפתוח שפתי אתך אדוני ראש הגליל ואגרתו מענה איש אשרנו היום כי באת בצל קורתנו וכי מצאתי חן בעיניך להכירני שבע על ערכי ויתרוני, הואל אפוא אדון אשר יקבל תורה מפי ילדה עבריה אשר — לא תאמין למהלליך שהללוני ברוח נדיבתך אדון נכבד!—"

להם עד מהרה לסלם ויעלו בו למרומי מליצת שפת אשכנז ויראו כי טוב לקחה ותורת חיים בספרותה ויאכלו מפריה ונהרו. — ואיש לא ידע זולתי אחות שלמה, היא לבדה ידעה כי יתן ראש הגליל ספרי עבר וספרי אשכנז לאחיה, וכי הוא עומד לימינו ויעיר את אזנו להשתלם בלמודי חפץ, ויהי הדבר לפלא בעיניה ונפשה איתה לראות את האיש הנפלא הזה, לדבר אתו ולהודות לו על חסדו את אחיה, בדעתה נאמנה כי גם היא תמצא חן בעיניו על נֹעם ניבה וטוב טעמה. ותקו ותיחל למצוא תאנה לשוח כן, ושאלתה באה ותקותה נתן אלקים! — כי ראש הגליל אשר התפלא על חכמת לב שלמה וכשרונותיו הטובים, ויאהבהו כנפשו מיום הכירו איתו, חפץ לדעת גם את אבותיו ויתר משפחתו ובכן בא הפעם לשתות כוס יין בביתם. והקול נשמע כי בא „צורר היהודים" ראש הגליל בעצמו, ויחרדו לקראתו כל אנשי בית היין ור' ליפא אבי שלמה השתחוה מרחוק פעמים אין מספר ויגש ביראת כבוד ויאמר: קטנתי מכל הכבוד הרב אשר עשה לי הדר כבוד אדוני לסור אל בית עבדו ואנכי במה אוכל לשרת את הדר כבודו? בכוס יין טוב?"

„כן הוא ידידי", ענה ראש הגליל, „לו יש אתך מן היין אשר שלחת לי שלשום."

„יש ויש אדון רב החסד!", קרא בעל הבית, „וגם טוב מזה יש לעבדך". וכהן מקשת רץ ר' ליפא המרתפה וברוצו קרץ עין לשרה אשתו ותגש היא להשית את הארח הנכבד עד כי יביא אישה את היין ותשתחו ותאמר: „ברוך בואך אדון יקר בבית אמתך!" — „וסלח נא אדוני בחסדו", הוסיפה בהציגה צנצנת קטנה לפניו, „כרגע ישוב אישי מן המרתף."

„אבל האין משרת בביתכם כי תשרת בעלת הבית את האורחים?", שאל ראש הגליל.

„אין משרת לנו אדון יקר!", ענתה האשה, „כי מסחר היין לא רב הוא בעירנו, והילדים אשר חנן אלהים את עבדיך יעזרו על ידינו, ואף כי בתנו הנערה, היא תקרא את האגרות הבאות אלינו אף תכתוב את מכתבינו ותחשוב את חשבונותינו כי יד ושם לה בכל אלה, ולמה זה ישרתו זרים תחתינו ויש לאל ידינו להפיק רצון

ובעוד ימים שלשה ויהי הבתיר נתן רע שלמה, התן רומה למלך, וכלתו — — — — — — — — מרעסע הבוגרת בת, ר׳ שלמיאל המגיד! —

אי לך ר׳ שלמילא קצר רואי! לבך ישמח אף נפשך בקרבך תגל כי חפצך בידך הצליח למצוא לבתך איש כלבבך, עלם בן תורה כנתן תלמידך, אך לו ידעת את אשר יעשה עלם בן תורה זה בבית אבי שלמה רעהו, לו ראית את הספרים אשר יהגה בם היום בשום לב, כי עתה כנצר נתעב השלכת אותו מפניך או ברחת מפניו כמפני זאב ערבות וכמפני הדעסר בעצמו כי פגשתו! גם את מרעסע! לבבי בקרבי ינוד לך בוגרת צנועה והסידה! להקרא הפעם „רבנית״ תקוי, „אשת ר׳ נתן המגיד״, או לראות את אישך בכבוד אביך ובתפארתו בנהלו את כבא המלמדות אחריו, לשמוע שריקת עדרי קדש כאשר הסכנת בבית אביך מעודך, התקותך תקות שוא ותוחלתך מאפע! — הנה ישכיל התנך, ישכיל ויבין ויחם מאד, ואת שאלי אביך ויגידך משכיל מה הוא: מין כופר ואפיקורוס! זה הוא חלקך מרעסע, מנת מרחך מאת המזוג זוגים, תחת אשר לא חפצת בבן מענדל החיט ותבזי את ר׳ אהרן שמואל בגאותך! — אך ר׳ שלמיאל לא ידע גם בתו טרם תתבונן וכבן ישמחו יגילו בתמתם; ישמחו התמימים האלה, ירונו חלקם כרגע, עוד מעט ותפקחנה עיני שניהם לראות איך נואלו. —

ו.

רגשי אהבה ראשונה.

ושלמה ונתן רעהו למדו בסתר אהלם בספרי חכמה עברית ואשכנזית ויצליחו ויעשו חיל לשמחת לב „צורר היהודים״ אשר עמד לימינם לתמכם בכל עת בספרים החדישים להפצם, כי היה ראשיתם מצער, באור הרמבמ״ן והעתקתו לתורת ה׳, אבל הבאור הזה היה להם למפתח לפתוח לפניהם את אוצרות הקדש במקדש שפת עבר אשר יבינו בו חזו אל עלון ונביאיו והתעתקה היתה

ירצה השם? לאמר: היכתבו התנאים כאשר חפצתי?״, „אם מה יצא הדבר!״, ענה ר׳ שלמיאל.

„מזל טוב אפוא!״, קרא השדכן והבדחן, כי כבר רצה אלהים את מעשינו אך היש אתך טפת יין שרף ר׳ שלמיאל?״

„טפות הרבה ומן המובחר״, ענה ר׳ שלמיאל בלב שמח. ויפתח את הארון אשר בקיר ויוצא משם בקבוק יין שרף וימלא ממנו כוס קטן ויציגהו לפני השדכן והבדחן, „לחיים ר׳ אהרן שמואל!״

ור׳ אהרן שמואל טבל את קצה אצבעותיו במים וישוה את כבעי ויברך ברכת „שהכל״ בכונה ויטעם ויושט את ידו לר׳ שלמיאל ויאמר: „לחיים מחותן! יואל אלהים ונשתה עד מהרה בשמחת צאצאינו!״ „אמן!״, ענה ר׳ שלמיאל בנשאו את עיניו למעלה; ור׳ אהרן שמואל נתן את ידו לכל אחד ואחד מתלמידי ר׳ שלמיאל ואיש איש כברכתו ברך אותו. „לחיים החתן קלמן! ביום חתונתך נשתה יין ושכר לרויה!״ — „לחיים הבחור פינחס! אל תירא, גם יומך יבא והיית לאיש!״ — „לחיים האברך ר׳ נפתלי! חותנתך ספרה לי כי בעוד ימים אחדים נשמח אתך בסעודת ברית מילה —״ פני האברך אשר היה איש כבן שש עשרה שנה האדימו כתולע והשדכן והבדחן צחק ויטפח באצבעותיו על לחיי האברך הארומות. ויאמר: „שלאמזלניק! ולמה זה תבוש? הלא פריה ורביה היא מצוה מדאוריתא?״ — „לחיים הבחור שלמה בן ר׳ ליפא! חפשתי בכל גבול ישראל ולא מצאתי לך עוד עזר כנגדך, אך אל תירא בני, עוד אהרן שמואל השדכן והבדחן חי.״ — „לחיים האברך ר׳ מרדכי! השם יתברך ישלח רפואה שלמה לאשתך החולה.״ — „אך אחרון אחרון חביב, לחיים הבחור נתן! הלא אתה הוא אשר קראת לי בראשונה „המבעיר את הבערה״ ובכל זאת אהבתיך כנפשי כי עלם נחמד אתה ובר מזל נפלא.—״

„גם אנכי אהבתיך כנפשי״, ענה הבחור נתן אשר לא ידע אל מה ירמזו מליו, בלעג, „גם אנכי אהבתיך כנפשי ר׳ אהרן שמואל כי בדחן גדול אתה ושדכן מפואר —״

„השמעת?״, לחש ר׳ אהרן שמואל באזני ר׳ שלמיאל המגיד, „לב הנער ינבא לו!״—ויפן אל נתן ויאמר: „לכן בעוד ימים שלשה והנך חתן דומה למלך! —״

אש הי״א, איש קדש או איש זרה, זכו אהבה ביניהם שנאמר בה: רשפיה רשפי איש שלהבת יה, לא זכו קנאה ושנאה ומריבה במגורם, אש היא עד אבדון תאכל.״

„דבר גדול דברת הפעם ידידי!״, קרא ר׳ שלמיאל, „הידעת ר׳ אהרן שמואל כי הדבר הזה בעצמו כתוב בגמ״א ושנוי בספר הזהר הקדוש?״ „בספר הזהר הקדוש?״, ענה השדכן והבדחן, „אשר לא פללתי ולא עלה על לבי! כי אין לי עסק בנסתרות, אבל יישר כחי שכונתי לדעת קדושים! — ומה תאמר ר׳ שלמיאל בדבר החדש אשר השמעתיך אתמול?״ ר׳ אהרן שמואל הביט סביבו וילחש עוד דברים אחדים באזני ר׳ שלמיאל המגיד ויאמר: „הלא? — הן קרוב הדבר מאד לעשותו.״ — ור׳ שלמיאל הניע בראשו ויתאנח ויאמר: „טוב היה הדבר לו יכלתי לתת מוהר לבתי מאתים כסף על המעט, אך בהיות אנכי עני והוא אביון מה יעשו הילדים אחרי חתונתם!״

„יאכלו מזונות על שלחן אביהם!״, ענה השדכן והבדחן, „ומי שאמר „לי הכסף ולי הזהב״ הוא יסמכם בידו המלאה והרחבה.״

„אבל החפץ יחפץ האיש לקחת את בתי לאשה לבנו ואנכי לא אוכל לתת לה כל מאומה?״

„שאלה גדולה שאלת הפעם ר׳ שלמיאל המגיד!״, ענה השדכן והבדחן בלעג, „שאלה גדולה שאלת! אם יחפץ? — אהרן שמואל שמי ואם אנכי הפצתי אחת היא אם יאבה המחותן או ימאן והתנאים יכתבו למזל טוב. למזל טוב ולשעה מוצלחת; — ואף גם זאת, מי זה יכלא שפתי מהבטיח כי יסלק ר׳ שלמיאל המגיד לבתי סך שליש מאות כסף במזומנים? —״

„התבטיח על שקר?״ שאל ר׳ שלמיאל בתמתו.

„על הדבר הזה אל יפול לב אדם עלי״, ענה השדכן והבדחן בצחוק, „כי כך מקובלני מבית אבא: „מדבר שקר תרחק׳ מצות עשה שאינה נוהגת בשדכנים שאלמלא נתנה רשות לשדכן לשקר לא נזדוגה נקבה לזכר מעולם. —״

ר׳ שלמיאל ותלמידיו צחקו מאד על ההלכה הקדומה הזאת וגם ר׳ אהרן שמואל צחק במצאו נחת במענה פיו ויאמר: „ומה דעתך אפוא ר׳ שלמיאל? הנִשבר קדרות במוצאי שבת קדש אם

הוא נלוה אתו כי נפקחו גם עיניו לראות טוב, וילמדו שניהם יחדו בעלית הקיר אשר בבית אבי שלמה ואיש מאנשי הבית לא ידע כי תחת הספרים הגדולים והעבים הפתוחים על שלחנם, יתחבאו עתה ספרים קטנים ככף איש אשר יהגו בם כל היום, ותחת דברים העומדים ברומם של עולמי עד, כדיני שופר שנסדק, חבוט ערבה, והלכות ספירת העומר וכו׳ וכו׳ ישימו עתה כל מעינם רק בדברים קלי הערך כתולדות שמים וארץ, קורות התבל והאדם אשר עליה ועוד המון דברים של מה בכך כהנה וכהנה. — ובית ר׳ שלמיאל נבנה על מכונו ותשב מלחמתה של תורה לאיתנה ותכבד ידה על חיל הגבורים למודי ה׳; כי התאמץ ר׳ שלמיאל שבעתים מבתחלה, ויעש גדולות ונוראות ויגזור על ימין ועל שמאל ויסכסך פוסקים בפוסקים ראשונים ואחרונים יחדו, וישלח חצי פלפוליו ויפיצם וברקים רב בחריפתו ויהם את מחנה הגדולים ויעל על מבצרי הלכותיהם, ויקרה עלייתיו עליהם ברוח שפתיו, ויפזז ויכרכר בכל עז על ראשי המגדלים אשר בנה בהבל פיו לשמחת לב תלמידיו אשר התפלאו וישתוממו על חכמת לבו וידו החזקה.

„אך ראה נא שמעון", אמר אחד התלמידים לרעהו בהראותו באצבעו על החלון הפתוח, ופתאום פרץ צחוק גדול בחדר כי התלמידים כלם הסבו פניהם להחלון אשר — ר׳ אהרן שמואל השדכן והבדחן עומד לפניו מחוץ. „המבעיר את הבערה! המבעיר את הבערה!", קראו התלמידים פה אחד והקריאה הזאת הורידה גם את ר׳ שלמיאל ממרומים רבים אשר התהלך שמה בדמיונו ויפן גם הוא לחלון חדרו ובזכרו כי בתו הבוגרת תזקין מרגע לרגע, אמר לכרות את השדכן ברית שלום ויהם את תלמידיו ויקרא בפנים צוחקות: „ברוך בואך ר׳ אהרן שמואל! אך האין מזוזה בפתחי חלילה כי תעמוד בחוץ ותירא מבוא ביתי ידידי, הא?" השדכן והבדחן לא הוחיל עד אשר יבקשהו ר׳ שלמיאל שנית ויבא הביתה וישב בקצה השלחן ויוצא את קופסת אבק עלי המרורים מחיקו וישאף מלא חטמו ויגישה גם לר׳ שלמיאל ויאמר: „צחוק עשו לי תלמידיך ר׳ שלמיאל היום כי נבאו ולא ידעו מה נבאו. „מבעיר את הבערה" קראו לי, ובאמנה ילכו רבים באור אשי ובזיקות בערתי. — הלא שדכן אנכי ומלאכתי נתון אשה לאיש, ומפני מה נקראו איש ואשה? לאמר:

„אבל אדוני איפה אקח את הכפרים האלה אשר אמרת?“, שאל שלמה ברוח נכאה.

„אנכי אַשְׁאִילְךָ“, ענה ראש הגליל, „אך השמר והזהר לבל יֵדַע לאיש כי מהלכים לך עמי.“ „פן יהשבוך גם אותך לצורר יהודים כמוני“, הוסיף בצחוק. הנער הביט בפניו ויחרש. והשר התבונן בו רגעים אחדים ויאמר: „אך הן לא תוכל לבוא לביתי פן יראוך, האין זאת?“ „כדבריך אדוני“, ענה הנער. „בן מי אתה?“ „בן ר' ליפא בעל בית היין אנכי!“ „טוב מאד“, ענה ראש הגליל, „ידי תמצא להמציא לך הספרים, מחר אני כותב לאביך כי ישלח לי מספר בקבוקי יין ואתה תעשה כחכמתך וסבות את פני הדבר לבעבור ישלח אביך אתך לקחת את מחירם מידי, ובאת לביתי וברותי לך מִסִּפְרֵי אלה אשר יסכנו לך עתה ויועילו להשכילך בינה. ועתה היה בשלום ידידי!—“ וישב שלמה לביתו כאיש חולם חלום ותהי ראשית מלאכתו להגות בהספר אשר נתן ראש הגליל לו. ספר: „משלי יהודה“ מאת יהודה ליב בן אֶשֶׁר גאָרדאָן.

ה.

מזל טוב!

שלמה אשר הסכין מעודו אך להתעקש ולשאול בכל דבר וענין: „מה קא משמע לן ופשיטא“, או „מנלן ודילמא איפכא“, שלמה זה לא מצא בתחלה נחת הרבה בהספרים אשר נתן ראש הגליל לו כי אך כ„דברים של מה בכך“ היו בעיניו, אבל „הדברים של מה בכך“ האלה, מי התבונה ההולכים לאט ומפכים בדממה, המה שטפו בלי משים את ספיחי ההבל אשר טפלו עליו מירים נתעים בשוא, ויעירו ויעוררו את רוחו לאט לאט עד כי התנער מעפר הדר ר' שלמיאל המגיד, לעלות עַל בסולם הדעת לחזות בנועם החכמה במרחבי אין קץ.— גם רעהו, הבחיר נתן בן איש מסכן בעיר גרילוב, אשר גלה שלמה את סודו לו ויביאהו בבריתו, גם

קראה בם כל ימי החורף העבר ותבלה עליהם ימים ולילות במשך העת אשר למדתי אנכי כל הלכות „בשר בחלב“ והצי „תערובות“ מלבד המשים דף גמרא ותוספ׳ עם כל נושאי כליהם— וארוני יאמר כי חכמה והשכלה נמצאות בספרי אשכנז?“

ראש הגליל אשר דברי שלמה ושיחתו מצאו חן בעיניו מאד הושיט את ידו לו ויאמר: „מישרים שפטת ידידי, בהבל הבלים תבלה אחותך את עתותיה בהגותה בספורי דומא והרומים. לו, הלאת ספרות עם צרפת בשנות המאה הזאת; אפס כי שגיאתך רבה בהשבך את כל ספרי לועז המלאים חכמה ומדע ותורת חיים, על ספרי דומא הצרפתי המלאים הבל ורעות רוח. — לא זה המקום ידידי, ולא זאת העת להגיד לך תעלומות חכמה אשר בספרי עם ועם, כי אתה גם את שמעם לא שמעת מעודך וגם שפתם מוזרה לך אף כי ידעת את כל האותיות הקטנות אשר לשפת אשכנז. — אבל הן לב מבין לך ואת שפת עבר הלא ידעת, כי בלי תפונה למדת את ספרי הוזי־יה הקדושים, או האין זאת?“ — משתאה ומחריש עמד שלמה ולא ענה מאומה וראש הגליל הכיר את מבוכתו ויאמר: „אם למדת מקרא שאלתיך בני.“

„פסוק?“, שאל הנער.

„כדבריך בני, הלמדת פסוק?“

„למדתי.“

„ובכן עצתי אמונה“, ענה ראש הגליל, „כי תקרא את הספרים העברים מחכמי ישראל החדשים ואת המקרא — או הפסוק כאשר תאמר אתה — תלמוד עם תרגומו האשכנזי, ועל כל אלה תדרוש בספר תורת אלהים מפורש על ידי משה בן מנחם ז״ל, ותשקוד על באורו ותרגומו ותאורנה עיניך לדבריו המתוקים מדבש ונהמדים מזהב ומפז רב. או אז תבין כי יש הכמה גם בלעדי השיטות אשר למדת ותבונה זולתי פלפולי אהרוניכם הנפתלים. כי הספרים האלה אשר אמרתי יסולו לך דרך להיכל החכמה ובאת שעריו ונהרת ופחד ורחב לבבך כי אשר לא ספר לך תראה ואשר לא פללת תשמע, ונשאת את עיניך וראית בריאה הדשה ונגולו לך כספר שמים ונבעו לך מצפוני תהום ובכל אשר תהגה תתבונן מפעלות אלהים וכבודו המלא את כל הארץ!“—

המערה אשר הפרו להם מתחת לארץ ובהפרדם גללו אבן על פי המערה ולא נודע גם בואם גם צאתם. והכמר ספר לרעו את כל קורותיו ויגלה לפניו את כל לבו ויודיעהו כי איצר יקר מאד כפון במערה אשר באחד מאיי הים וימסור לו את סמני המערה הזאת. ויהי היום וימת הכמר פתאום בהיותו לבדו ויבואו השומרים וישימוהו בשק ויתפרוהו בו ויניחוהו על מטתו עד הבקר למהרתו להשליכו לתוך הים כמשפטם. ויהי אך יצא יצאו השומרים ויבא עדמאנד דאנטעס, הוא הארוס, להא הזקן כפעם בפעם וימצאהו שוכב מת ויפול על פניו ויבך בכי רב, ובעצם בכיו וצעקתו ותבא הכמה בלבו, ויקם ויוצא את הזקן מן השק אשר הושם בו, וישאהו דרך המערה להתא אשר ישב הוא בו, והוא בא תהתו לתוך השק ויתפרהו עליו מבית וישכב כל הלילה בטח. בבקר השכם באו שומרי בית האסורים ויוציאוהו ויקשרו אבנים גדולות אל השק ויטילוהו לתוך הים ויצלול כעופרת במים אדירים. אך טרם ירד תהומות ויוציא סכין מחיקו ויחתוך ויפתח את השק ויסירהו מעליו, ויפול השק לעמקי תהום רבה והוא עבר מתחת למים עד אשר ידע בנפשו כי הרחיק לעבור ולא יראוהו עוד השומרים העומדים על שפת הים, ויעל על פני המים ויחגור שארית כחו וישחה בחזקה ויאבק את שאון גלים עד אשר רפו ידיו ולא היה בו כח עוד ויחשב להטבע וכבר החל להיות משחק למשברי מים אשר הדיחוהו מדהי אל דחי; אך ברגע האהרון נעשה עוד נס גדול להמלומד בנסים הזה, כי שודדיים באו באניה וימשוהו ממים רבים וינצל. עוד המון נסים ונפלאות אין מספר נקרו זיאתיו עד אשר בא עדמאנד דאנטעס להאי מטרת הפצו, וימצא שם את המערה אשר אמר הכמר, ובהמערה ארמון של אבנים טובות ומרגליות, ויוצא משם כסף וזהב הרבה מאד, כפלי כפלים מעשרו של המן ושל קרה יהדו ויקה לו בת מלך לאשה, וישב לארץ מברתו וישם שמות באויביו אשר מצא את כלם חיים וקימים, כי חכו לו עד אשר יבא לעשות בהם שפטים נוראים.—"

„Le comte de Monte-Christo!" קרא ראש הגליל, ושלמה אשר לא הבין את מליו אלה הוסיף ויאמר: „המעשה הזה עם המון יתר הבליו ימלא שנים עשר כפרים שלמים, ואחותי

„יש ארוני, והמורה הזה ידיו רב לו כמעט בשבעים לשון אבל שותה שכור הוא כל היום. לפנים היה שר עשרה בהיל הפרשים ובשובו מצבא המלך ויהי למורה נערות בעיר. דעת לנבון נקל כי אנכי לא לקחתי לקח מפיו, אך עמדתי עליו בלמדו את אהותי ובכן למדתי את האותיות הקטנות כלן וגם מן האותיות הגדולות למדתי כארבע והמש". „כי בהאלפא ביתא האשכנזי ישנן אותיות גדולות וקטנות ארוני", הוסיף הנער לְתֻמו.

„ואהותך ?", שאל ראש הגליל אשר כמעט לא יכל לעצור בצחוק, „הגם היא תרע את האותיות הקטנות כלן וגם מספר מן האותיות הגדולות כמוך ?"

„אהותי גם את האותיות הגדולות תדע כלן", השיב הנער, „כי תשקוד כל היום על ספריה וגם את המורה כבר שלחה מאתה באמרה כי אין לה הפץ עוד בלמודי השכור הזה וכי כבר מצאה ידה לה בשפת אשכנז יותר הרבה ממנו."

„זרות תשמענה אזני הפעם", אמר ראש הגליל, „נערה עבריה בעיר גריליב תשקוד על ספרי אשכנז! — אכן נוכחתי הפעם כי אמת הוא הפתגם אשר נשא רעי על שפתיו תמיד לאמר: „הזהרו בבנות יעקב שמהן תצא השכלה!"

„ספרי הכמה? השכלה?", שאל שלמה, „האם גם בשפת אשכנז ימצאון ספרי הכמה? ואם מהם תצא השכלה? — הלא ידעתי את הספרים אשר תהגה אהותי בם כי היא תספר לי את עניניהם, מעשים ברוים מלב אשר לא היו ולא נבראו: „מעשה באהד שאהב את ארוסת רעהו, וישם על הארוס עלילות דברים ויושם בכלא והוא נשא את אהובתו לאשה. ויהי בְּשֶׁבֶת הארוס ימים רבים בבית האסורים ויעץ עצה להנצל מבור כלאו ויהפור בארץ מקום לברוה. בהיותו במעבה האדמה והנה זקן אהר לקראתו, ויתהלהל הארוס וגם האיש הזקן התהלהל מאר ויבהלו שניהם בהפגשם. אך עד מהרה כרתו ברית אהבה והזקן הִתְוַדַּע אליו ויספר לו כי כמר נוצרי הוא וכי הוא חופר בארץ זה שנים רבות בתקותו לברוה דרך המערה הזאת מהמצודה אשר נאסר בה על לא חמס בכפיו. מן היום ההוא והלאה בקרו איש את רעהו יום יום ואיש זולתם לא ידע מזה כל מאומה כי עברו דרך

„אך איש רעים אנכי", ענה ראש הגליל, „ובשמעי לקח בבית הספר הגבוה בו... הבידה היה לי שמה מהלכים את צעירי ימים מבני יעקב אשר הועתרו לרבנים ומטיפים, מהם למדתי להבין דבר בשפת עבר וספרות ישראל עד כי תמצא ידי לקרוא ולכתוב בשפה הזאת אשר היא לי לשעשועים. ראה נא, ידידי, גם בלכתי הפעם לשוח הנני נושא אתי ספר עברי למקרא."

האיש הוציא ספר קטן מחיקו ושלמה אשר לא האמין כמעט למראה עיניו, לקח את הספר בידו ויגלל את עליו בחפזה ויאמר:

„אכן ספר עברי, אך על איזה משיטות הש"ס הוא?"

„לא כן ידידי", השיב ראש הגליל בצחוק נעים על שפתיו, „לא על שיטות הש"ס ישא הספר הזה מדברותיו כי אחד מספרי המליצה הוא ודבר אין לו עם התלמוד ופלפוליו, אחד מספרי ההשכלה אשר —"

„אשר המסתכל בהם מוטב לו שלא נברא!", קרא שלמה ברוח נפעמה, ואף כי פניו ענו בו כי ירא הוא לנפשו מהסתכל בהספר הזה בכל זאת לא גרע עין ממנו ויאמר: „האף אמנם מספריו של הדעסער הוא?"

„לא דבים ולא יער!", ענה ראש הגליל, „לא מספריו של הדעסער הוא הספר הזה אף לא חבר הדעסער מימיו ספר בשפת עבר, אמנם כי הואיל משה בן מנחם באר את תורת משה בן עמרם רבו ואת הגיון משה בן מימון מורו ובאוריו אלה כתובים עברית, אבל ספריו כתב בשפת אשכנז נשגבה ונעלה. התדע, ידידי, את שפת אשכנז לקרוא בה?"

„ארע."

„את שפת אשכנז ידעת?", שאל האיש משתומם, „ואיפה למדת את השפה הזאת?"

„בשעה שאינה לא יום ולא לילה למדתיה מפי המורה אשר למד את אחותי בבית אבי."

„יש אפוא גם מורה אשכנז בהעיר הזאת ואנכי לא ידעתי", הוסיף האיש להתפלא.

מצרים ואת משה איש האלהים בדבריו? הגם באדום תורה? אם דעת אלהים בבני עשו? — אבל מי הוא זה „בן הסופר" אשר הזכיר? „בן הסופר מרעססוי", מרעסוי? — — הה! מי יודע אם לא הרעסער הוא, הרעסער בעצמו, הראש להחברה הבערלינית רחמנא לצלן, אשר כתב את ספרי לשון הקדש או ספרי ההשכלה אשר המסתכל בהם מוטב לו שלא נברא, משה אחרא מסטרא דמסאבא — — —"

„משה השלישי שלוח מאת ה' להוציא את עמו מתחת סבלות לוהציו העריצים!" קרא פתאום קול ערב ונעים עברית מאחרי שלמה, והנער התהלחל ויפן והנה ראש הגליל עומד לפניו.—„אכן רוח הוא באנוש", אמר בצחוק, „ובך ידידי רוח מליצה מתנוסס כי כמליץ השמעת היום את הגות לבך באזני השמים והארץ. אך מה זה תרעד ותחרד? המפני תבהל? —"

„לא אדוני". ענה הנער הנבהל וכל עצמותיו רהפו מפחד פתאום. —

„הרגע נא בני", אמר ראש הגליל בענות חן, „אף כי גוי אנכי כאשר אמרת, אך הן אדם כמוך אני ואיתתי לא תבעתך, הגד נא לי כמה ימי שני חייך?"

„בן שש עשרה שנה אנכי היום."

„ואנכי בן עשרים ושבע", אמר ראש הגליל, „הלא תראה כי גם אנכי לא שב ולא ישיש אני ואחרי כי נקרית לי בזה בלכתי לשוח בשדה הבה ונשיחה כרעים יחדו."

„זקן זה שקנה הכמה אמור בתלמודנו", ענה שלמה בענוה, „וחכמת אדוני רבה ואנכי לא ידעתי עוד בינה ואיכה אעיז..."

„אל נא ידידי", מהר ראש הגליל לענות, „אל נא תהללני שבע על הכמתי כי אמנה לא רבה היא הכמת לבי כאשר תדמה וגם אתה לא חסר תבונת הנך כאשר תאמר; אנכי יודע את חקי המדינה ומשפטי המלך אשר למדתי מפי מורי ואתה ידעת את הקות התלמוד והמון סוגיות ושיטות אשר למדת מפי מוריך—"
האיש החריש כרגע ויתבונן בפני הנער ויוסף ויאמר: „התפלא תשתומם ידידי כי אשא על שפתי שמות תלמודיים כאלה?"

„אכן נפלאת היא בעיני", אמר שלמה.

הצר והאפל. וישכחו כרגע את דאגתם הנוראה על דבר מתניתן אשר דלא כבן ננס ועל דבר אשר לא הוברר להם עוד אם איתא או ליתא לרשמואל ועוד המון דאגות כאלה לאין ספורות, וישכחו גם את המלאך פתלתיאל, הממונה על החריפות, המלאך האמלל הזה אשר יבכה עתה את כל אחיו מלאכי מעלה על אוכל כי נכרת מפיהו בְּהִבָּטל בני הנעורים אשר בגריליב מהגות בסוגיא דביאה קונה. — כי שאפו הנערים רוח חדש ותחי נפשם בהקרא להם דרור ויצאו לשוח בשדה ויער, כי הימים ימי הקיץ, וירקדו כאילים על כל גבעה ירוקה תחת אשר רקדו לפנים על הרי ההלכה התלוים בשערה, וירחצו וישחו כדגים בנהר ופלג תחת אשר שחו לפנים אך בים התלמוד העמיק מני תהום, הים הגדול והנורא הזה אשר טבעו בו רבבות אלפי ישראל מיום אשר החלו להקדישו ולהעריצו ולתת כבוד אלהים לו למרות רוח יוצריו מקדם עד היום הזה. — גם שלמה בן ר' ליפא בעל בית היין אשר נחשב לגדול המתמידים בתלמידי ר' שלמיאל, גם הוא לא העלה היום על לבו לקחת ספר בידו ולהגות בו, ויהי ה־אשון לעזוב את העיר והמונה והאחרון לשוב לביתו בערב, אפס כי לא להתרועע את רעיו ולשוש אתם משוש כי אם להפרד מהם יצא שלמה את העיר, להתבודד ולשפוך את נפשו המלאה על כל גדותיה, במרחבי שדה ויער: „צורר ישראל הוא, יאמר ר' שלמיאל מורי, ואנכי בשמעי את דבריו אשר אפס קצתם הבינותי, אמר כי אך מלאך אלהים צבאות הוא! מה נשגבו אמרותיו, מה נאוה מדברו! ומה נעים כל הגה אשר הוציא מפיו! הלא כה דבריו כאש ומהמאות הלקו ונעמו, חלק כשמן הכו וכפטיש יפוצץ סלע! — אך מה הוא „האבק אשר יכסה את כל עם ה'?" והמאורות מה המה אשר „אך לשוא יאירו לנו ברקיע השמים?" כי אשא למרום עיני האם לא אראה את השמש בכל הדרה ותפארתה ואת הירח יקר הולך בין צבא ככבים אין מספר? הה! מי יתן ואבין למליו אבוא עד תכונתן כי לא ארע נפשי! רגע אדמה כי דבר האיש סרה על עם ישראל ותורתו ורגע אדמה כי השבינה דברה מתוך גרונו וכל דבריו אמת וצדק! — והאיש הזה גוי הוא, נכרי אשר לא מאחינו ובכל זאת הזכיר את יציאת

הה! לא תוכלו נקיון! כימי צאתכם מארץ מצרים הנכם מתבוססים עוד בחומר וטיט אשר עבדתם בם בפרך, כימי החשך והאפלה הנכם מתבוססים עוד במי מדמנה אשר כסו עליכם מחוקקי און באולתם ובגאותם וברשעתם! אך לשוא יאירו המאורות ברקיע השמים, אך לשוא תרעים העת הנאורה בקולה נפלאות, אך לשוא יושיטו לכם מכל עבר יד עזרה להעלותכם מבור צרה, וקרושיכם הנתעים והמתעים יעפרו בעפר לעיניכם להכותכם בסנורים ויאטמו את אזניכם משמוע נכוחה ויורידו אתכם מטה מטה ורבצה בכם המארה הרעה מכל האלה הכתובה בתורת משה איש האלהים שגעון ועורון ולב רגז! כי..." ראש הגליל עצר פתאום בדבריו אשר דבר בהם לבב וברגש נפש ויאמר: „כמעט שכחתי כי לא מטיף אנכי לעם הזה אשר אך לשוא עמלו בוניו בו, ולאלה אשר לא הועיל בן הסופר מרעסוי בהכמתו הגדולה, לא יועיל בלי תפונה גם בן בלי שם כמוני בקנאתו.—" את הדברים האחרונים האלה דבר האיש ראש הגליל בקול דממה כמדבר לנפשו ויעף עוד הפעם עין בהעומדים סביבו בפה פתוח ומביטים בו בעינים פקוחות, ויאנח ויניע עליהם במו ראשו וילך לו. —

ד.

„Le comte de Monte-Christo“

ישראל רחמנים הם ואשר השחיתו באולתם ויהרוסו יבנו בצדקתם ויכוננו! אבות תלמידי ר' שלמיאל המגיד קבצו נרבות בעיר לתמוך בידי הנשרף למען יוכל לבנות את ביתו הנהרס וישוב לשבת על התורה ועל העבודה ולא תהיה עדת תלמידיו כצאן אשר אין להם רועה. אך מלאכת הבית טרם תכלה והבחורים ישבתו ממלאכת הקדש ותשקוט העיר גריליב ממלחמתה של תורה; כי שר הצבא, ר' שלמיאל המגיד, עומד לנצח על הבונים עושי המלאכה בביתו, ואנשי החיל, הבחורים והנערים תלמידי ר' שלמיאל ושומעי לקחו, המה אך עזבו שדה קטל, חדר מורם

„לא ארוני", ענה הנער לתֻמו, „אבל צורתא דשמעתתא היא... יען כי צורתא דשמעתתא... אך אדוני לא יבין לרעי ואנכי הפצתי רק להגיד לאדוני כי בן החיט לא ידע דבר מחכמת התלמוד."

„הבינותי, הבינותי עתה", ענה ראש הגליל, „ולאיש אשר כזה הפיץ מורך לתת את בתו לאשה?"

„הוא הדבר", ענה הנער, „מורי לא הפיק, גם מי־עסע בתו לא הפצה ותרב בהשרכן ותבך ותצעק בקול גדול, והאוזים והתרנגולים אשר בבית התחלחלו לקולה ויצעקו גם המה ויכו בכנפיהם ויעלו אבק רב, והקול נשמע ברחוב ויראו העוברים את ענן האבק העולה מפתח בית מורי וידמו כי עשן־אש הוא ויבואו לכבות ויעשו בזה את כל אשר ארוני רואה. —"

צחוק גדול פרץ כרגע מבין שפתי ראש הגליל אך עד מהרה נאנח מרה ויקרא: „האבק! — האבק אשר העלו כנפי האוזים היום הוליך את אנשיכם שולל לכבות אש לא פרצה ותהרסו בית אחד מאחיכם בפחזותכם, אך האבק אשר העלו נוצות כנפי האוזים, הנוצות האלה אשר כתבו במו רבני כל דור ודור הנבערים את פלפוליהם וכל העולה על רוחם זה שנות אלף, האבק הרב והנורא הזה כסה את כל עם ה' ויקדר עליהם את כל מאורי אור ויהי חשך ואפלה בכל מושבות ישראל, והמה נתעו בשוא וידמו לחזות נכוחה בתוך הענן והערפל ולשמוע את קול ה' מדבר אליהם מתוך החשך אשר סביבם, ויתהוללו, ויעשו מעשיהם זר מעשיהם, וישחיתו כל חלקה טובה בישראל, ויהרסו כל אשרם והצלחתם בהבדלם מכל בני האדם באולתם! — אמנם כי רוח ה' נשבה בתבל ארצו ותטהר גם את שמי ישראל מערפלי אי־דעת ובערות, כי שלח אלהים את דברו וירפא גם את מכי הרבנים בעמו אשר הכו בומי החשך, ויתעורר ישראל, ויפקח את עיניו, ויתעורר מעפר שפלותו, ויסר את כבלי שנות האלף מעליו, ויתרחק מצואתו אשר הטבילוהו בה מאשריו להבאישו ולהבזותו בעיני אלהים ואדם, ויתהפך כחומר חותם, ויהי לנפש חיה, ויהי לאדם, ויהי לכבוד ולתפארת בארצות מגוריו, כי יראו היום כל העמים הנאורים את כבוד ה' ההופע עליו ויכירו את יקרו ואת ערכו במדינות אשר ישב בהן — אך אתם אמללי ארץ, שוכני חבל פולין, אך אתם

„ישראל קרושים!“ התחנן ר׳ שלמיאל עברית, חיסו נא והמולו על בתי התפיסה כי אך תנואות עליה ימצא הצורר הזה, אויה!“

„אנכי ארבר“, ענה שלמה אחד מהנערים היושבים לפני ר׳ שלמיאל והוא בן בעל בית יין ובהסכינו מעודו לראות אדונים רַבֵּי ההסר והחנינה אשר היה להדר כבוד גדלם מהלכים בבית אביו, לא ירא מפתוח את פיו גם את ראש הגליל בעצמו אף כי אותו לא ראה מעודו בבית היין, ובכן גמר אמר להליץ את רבו מצרתו וידבר בשפת אשכנזי־יהודית, ובהתאמצו ליפות את שפתו זאת בבטוים נעלים ותהי בפיו כשפת עבר אשר יכתבו בה מליצי לבוב את שיריהם הנשגבים ליופי—. „אנכי אספר לאדוני“, אמר שלמה, „אך שא נא אדון נכבד כי לא אבין לדבר כן בשפת פולנית ואדברה אשכנזית אשר ידעתי“.

צחוק קל עבר על שפתי ראש הגליל בשמעו את האשכנזית אשר בה יבין הנער לדבר כן ויאמר: „דבר בני כי שומע אנכי אשכנזית“. ושלמה החל ויספר: „הידעת אדוני את אהרן שמואל הַשַּׁ... את היהודי אהרן שמואל הש..“ שפתו נאלמה מעט כי לא ידע להעתיק את מִלַּת „השדכן“ לאשכנזית אך התאושש עד מהרה ויאמר: „השדכן יִקָּרֵא בשפתנו והוא אמנם איש אשר... אשר יחבר... אשר...“ „אשר יחבר מרמה ואולת יהדו“, השלים ראש הגליל, „אשר בחבלי השוא ימשוך את צעירי ישראל להרשת אשר יפרוש לרגלם, אשר בידו חֲצִי אֲמָאַר לשלחם לאשר יצוה, אשר יזוג זוגים בהכמתו! האם לא ארע את תכונות השדכן לכל משפטיו והקותיו? ספר אפוא“.

„אכן כי כן הוא, אשר יזוג זוגים“, ענה הנער הנבוך, „ולזוג זוגים בא גם הפעם לבית ר׳ שלמיאל מורי, אבל אדוני! מורי ר׳ שלמיאל הוא הכם וגדול בהכמת התורה והשדכן הפץ כי יתחתן את מענדל החיט, כי יתן את בתו לאשה לבן תופר בגדים אשר לא ידע גם צורתא דשמעתתא..“ ראש הגליל עצר בצחוק וישאל כמתפלא:

„צורתא דשמעתתא? ומה הוא הדבר הזה? — אך אדמה כי מין היה או עוף כנף היא, הלא?“

ובהשמע הקול: „נורא בי ר׳ שלמיאל!״ ויתאוששו ויקומו כלם כאיש אחד להלחם נגדה בכל עז וחיל וכרגע ויבואו המששים בסלמות וקרדומות, ויעלו כארבה על בית ר׳ שלמיאל ויכו את גגו לרסיסים ויתצו את קירותיו ויכסום בשפעת מים, פעמוני בתי תפלת הנוצרים הריעמו בקול אדיר וחזק לאות כי פרצה תבערה ושוטרי העיר האיצו ויכו בעם לשאוב מים ולהביא לכבות את האש הגדולה, ויצעק כל העם וירוצו הנה והנה ותהי מבוכה ומהומה נוראה, וראש הגליל בא גם הוא לראות את הנעשה ויפרץ עד בית ר׳ שלמיאל וירא את המהפכה אשר הפכו אנשי המקום באולתם ובפחזותם וישתומם ויקרא: „והאש? איפה פרצה האש?״

„בבית הזה!״, ענו המכבים בגאות גבורתם.

„בבית הזה?״, שאל ראש הגליל בהביטו הנה והנה ובהריחו באפו לכל רוח, „לא! אף עקבות אש לא נודעו פה!״, קרא משתומם ויפן אל ר׳ שלמיאל ויאמר: „מה זה היה בביתך אתה האיש?״

והמגיד הנדהם חרד ורגז וכל עצמותיו רחפו בראותו את „צורר היהודים״ אויבו הנורא פנים אל פנים וישתחו אפים ארצה ויחזק בכנף שמלת בתו ויאמר: „מרעסע! דברי נא אַתְּ אל האדון רב החסד הזה כי אנכי לא אבין את שפת האדון רב החסד והאדון...״

„אך אנכי אבין את שפתך״, ענה ראש הגליל, „דבר בלשונך ואשמעה.״

„מרעסע!״, הֵנן ר׳ שלמיאל קולו, והבוגרת אשר ידעה לדבר מעט בשפת הארץ נגשה ותאמר: „מסחרי כל עוף כנף, אדון רב החסד וההנינה, ואנכי יתומה אני לאמי כי מתה עלי זה שנים שלש; אך אבי זה העומר לפני הדר כבוד אדוני כמוהו כרב לתורה ולהכמה, ושכננו החיט מענדל שמו, ויבא השדכן, ויבא ר׳ אהרן שמואל, ואנכי יתומה ומסחרי כל עוף כנף אדון רב החסד וההנינה..״ פני הבוגרת האדימו כאש ודבריה לעו וראש הגליל אשר התבונן בפניה קרא ויאמר: „האם את האש אשר הציתה את פני העלמה הזאת באתם לכבות? הגידו לי ברגע מה נהיתה פה!״

עיניה לו ולאביה גם יחד ותקרא: „כי יתומה אנכי תאמרו לקצר את ימי עלומי? לו היתה אמי עליה השלום ואהרן שמואל זה העיז את פניו לדבר כזאת באזניך אבי כי עתה המריטה את זקנו ועד היסוד בו! או האם הלבין שער ראשי משיבה כי תִּתְּנֵנִי לאשה לבן מענדל ההיט?" „אויה!", צעקה הבוגרת ותבך בכי רב, „צְדָקָה צְדָקָה בתי", נאנה ר' שלמיאל, ו„צדקה, צדקה טרעסע!" צעקו התלמידים פה אחד, ויצעקו גם האוזים והתרנגולים אשר בבית לקולם, ויניעו ויכו בכנפיהם, ויחוללו רוח סערה בחדר וענן־אבק כבד מאד, ותהי צעקה גדולה ונוראה, ויבואו השכנים והשכנות וישמעו ויבהלו וישתוממו וקול קורא נשמע פתאום: „נגזרא בי ר' שלמיאל המגיד!" ויחרד כל העם מקצה. —

ג.

הָאָבָק.

השבון שנת העת שוגה הוא לעם ועם; אלה ימנו לבריאת העולם, אלה ללדת משיחם, אלה לבריחת מחמד נביאם מעקא, ויהודי ערי פולין הקטנות מונים לשרפות: „בכך וכך שנים לפני השרפה הראשונה או אחריה פסל הרב את המקוה ובנות ישראל נאלצו להתחטא בנהר בימי השלג".—„בכך וכך שנים לפני השרפה השניה או אחריה צמו ויתענו יהודי העיר בשני ימים הראשונים של פסח כי החמיץ הרב את מאכלם ומשקיהם בצדקתו".—זכרונות כאלה וכאלה וכן כל דבר יקר ונכבד אשר יקרה בעיר יסמנו בהשרפה הראשונה או השניה. „כי הדין נותן", יאמר חכם אחד, „היות בכל ערי פולין לכל הפחות שתי שרפות במחזור קטן". ובעיר גריליב נקרו ויאתיו שתי שרפות במחזור קטן כדין וכמשפט ובכן הסכינו אנשי המקום לראות את:

„גנבת פראמאטהעוס זאת בת שמים
עת תנתק מוסרותיה ותסיר נחשתים"

„לא התולים עמדי!“, קרא השדכן והבדחן, „ואם תקניטני“, הוסיף בצחוק גדול, „אם תקניטני ר׳ שלמיאל אספ־ באזניך דבר חדש עוד, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מה כתיב ביה? „ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם“, כביכול בכבודו ובעצמו עסק במלאכת רצען ואנחנו בשר ודם עפר מן האדמה נבוש להתחתן בעושי מלאכה? —“

„בדרשות של דופי כררכך תאמר לנצחני ר׳ אהרן שמואל“, נאנח ר׳ שלמיאל במשכו את שתי כתפותיו למעלה.

„לנצחך לא אובה ולא אחפוץ“, ענה השדכן והבדחן בקומו מכסאו, „אף לא עלה על לבבי לגזול את בתך ממך, מרעםע שלך היא עשה עמה כהפצך וברצונך, אף שבה ואל תזכור כי עוד שתי בנות לך אשר גם הנה הגיעו כבר לפרקן. —“ השדכן פנה ללכת וישק למזוזה ויאמר: „צפרא טבא למרי!“

„אך אל נא תחפוז לברוח!“, קרא אחריו ר׳ שלמיאל, „או האם הכלמתיך או דברתי דבר נגד כבודך ר׳ אהרן שמואל?“

„לא זאת ר׳ שלמיאל“, ענה השדכן והבדחן בצחוק מהול בלעג, „אבל נוכחתי כי אך לשוא סבבתי בכחש ובמרמה את ר׳ מענדל ואשתו עד כי נאותו לי לקנות לבנם יהידם סחורה בלה ונושנת — כי תתגאה בסחורתך זאת ר׳ שלמיאל ותאמר להחזיק בה עד קץ הימים, טוב! יהיה לך אשר לך ואנכי מה כי אבלה לשוא עתי ואשית דברי על אזן לא שומעת? צפרא טבא ר׳ שלמיאל!“ — ר׳ אהרן שמואל פתח את הדלת ויואל לצאת והנה הבוגרת וטלים מלאים עוף כנף על שתי ידיה, באה לקראתו בפתח. „טוב כי באת“, אמר השדכן והבדחן אליה, ויפן אל אביה ויאמר: „הן ילדה חכמה היא בתך נשאלה נא את פיה במציה“, פני הבוגרת הארימו כעורות האילים אשר התנדבו בני ישראל במדבר סיני ותורד את ראשה המכסה בנוצות לאות על מסחרה ומִשְׁלַח ידיה והשדכן והבדחן התבונן בה ויאמר: „אל נא תבושי בתי ואל נא תכלמי, ומה זה תיראי מהביט בפני? — האם לנשכך באתי? הלא לדבר בך נכבדות! — התכירי בתי את הבחור ראובן בן ר׳ מענדל שכנכם? אותו הוכחתי להתן לך אך...“ אך טרם כלה עוד השדכן והבדחן את דבריו והבוגרת התנשאה כלביאה ותלטוש

ר׳ שלמיאל, אל נא תשלח את נפשך, „בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה״ אמרו הז״ל ובתך בגרה זה יותר משבע שנים, ולפי השבוני כבר מלאו לה שתים ועשרים שנה״.

„לפי השבונך״, ענה ר׳ שלמיאל גם הוא בזמה מסתרה א׳ על פי חשבוני גם עשרים לא מלאו לה עוד; ולו גם בת ארבע ועשרים היתה עתה, מי יאשם בזה אם לא „צורר היהודים״ ברשעתו?״

„צורר היהודים? ראש הגליל?״, שאל השדכן והבדחן כמתפלא.

„הוא ולא אחר!״, ענה ר׳ שלמיאל, „כי מיום החלו לעשות סדרים לא שערום אבותינו בעיר. מן היום הזה רבתה היהירות בקרבנו. כי רחובות רצופים הביאו לידי נעלים מגוהצים ונעלים מגוהצים לידי כסות נקיה, וכסות נקיה לידי שערות מסלסלות וכל אלה הביאו לידי יהירות רחמנא לצלן, ומשרבו היהירים תקפוצנה בנות ישראל להנשא ליהירים והיהירים ישאו להם נשים רק לשם נוי ולשם יופי ולבתי הצנועה אין דורש ואין מבקש.

„אבל דורש ומבקש לה!״, קרא השדכן והבדחן, „ור׳ מענדל כמעט ימסור נפשו עליה, ואתה רק על דבר המהט אשר יתפור בו תרהפנו בשתי ידיך, למרות מצות חכמינו ז״ל לאהוב את המלאכה וללמד גם את בנינו אומנות — אבל הכון והכן ר׳ שלמיאל ואשמיעך חרשה״. ר׳ שלמיאל החריש ויבט בפני השדכן והבדחן אשר שאף גם הפעם מלא הטמו אבק עלי מרורים מקופסתו וידבר בלאט ובנחת ויאמר:

„גם אתה, גם אנכי, גם ישראל כלו וגם כל באי עולם כלנו בני חיטים אנחנו! השמעת ר׳ שלמיאל המגיד?״

„לא אבין לרעיך!״, ענה ר׳ שלמיאל המשתומם.

„והלא חכם גדול אתה ומדוע לא תבין?״, צחק השדכן והבדחן, „אדם וחוה, אבות כל בני תמותה מה כתיב בם? „ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם הגורות״, לא חיטים היו אפוא אדם וחוה? או אנחנו האם לא יוצאי חלצם אנו?—״

„התולים!״, קרא ר׳ שלמיאל.

באצבעו על פאיע בתו ויאמר: זאת היא נערה, היא הביאה כבר שתי שערות ויצאה מדין קטנה ועד בוגרת לא באה וברשות האב היא ובשתה ופגמה וקנסה של אביה!". ככה השכיל ר' שלמיאל לבאר את משנת נערה שנתפתתה, ולזכר הבאור המושכל הזה קראו התלמידים את שם שלש בנות רבם בשמות אשר קרא להן אביהן: בוגרת, נערה וקטנה.

ושלש בנות ר' שלמיאל אלה הנה בריות נפלאות, סוחרות בכל פרי קיץ, גם בשומים ובבצלים, חמאה וביצים, אך הבוגרת תעלה על כֻּלָּנָה בהכמת לבה ושאר רוחה, עד כי סחר התרנגולים אך בידה הוא, ואיש או אשה בכל העיר גריליב לא יהינו לקנות תרנגול או תרנגולת, אם לא תמשמש הבוגרת בתחלה לערוך טיבם וערכם. „אשרי הגבר אשר תפול מרעסע בתי למנה לו", יאמר ר' שלמיאל המגיד תמיד, אך ההצלחה צרת העין תמנע עוד את האיש הזה מבני אדם מיהלי הסרה, והבוגרת לא נפלה עוד בגורל גבר למרות עמל השדכנים אשר לא ייעפו ולא ייגעו מהשמיע תהלתה בקהל זה שנים שבע. ויהי היום ור' שלמיאל יושב ולומד עם תלמידיו ויבא ר' אהרן שמואל השדכן והבדהן וישב למולו. „ברוך הבא ר' שמואל!", קרא ר' שלמיאל בראותו אותו. „לא אפריעך מלמודך", ענה השדכן והבדהן, „כלה שעורך ואחר נדבר". „כבר כליתי", ענה ר' שלמיאל בסגרו את הספר אשר לפניו, „בל אפונה כי אודות הידוע באת האין זאת ר' אהרן שמואל?"

„כן הוא ר' שלמיאל, אודות בן ר' מענדעלע באתי לדבר אתך, ר' שלמיאל".

„אודות בן ר' מענדעלע", שָׁנָה ר' שלמיאל בצחוק מר על שפתיו, „תבחר לשון ערומים ר' אהרן שמואל ותדבר בלשון נקיה כמצות הכמינו ז"ל, אבל האמת אגיד לך, השבתי דרכי ואשיבה אל לבי כי הרפה היא לאיש כמוני לתת את בתו לבן מענדל ההיט לאשה".

השדכן והבדהן הניע בראשו וישאף פעמים ושלש אבק עלי מרורים מקופסת עץ גדולה בדַבֵּר ר' שלמיאל, ובכלותו וינקה את הטמו הארוך בכנף בגדו ענה ברגז: „אל לא תשלה את נפשך

„האתה זה בני עשו? משה אהרא מסטרא דמסאבא!" ופני הרעסער הפו ויצא ויגלה את זקנו ויחלף את שמלותיו בבגדי אשכנז קצרים ויהי ל„ראש החברה הבערלינית" רחמנא לצלן, ויכתוב ספרים הרבה מאר, הלא המה ספרי „לשון הקרש" או „ספרי ההשכלה" אשר המסתכל בהם מוטב לו שלא נברא—". דברים כאלה וכאלה ספר ר' שלמיאל פעמים אין מספר באזני תלמידיו הצעירים, והמה אמנם פחדו ורהו לשמע „הרעסער והחברה הבערלינית" רחמנא לצלן, ובכל זאת בלי משים התעוררה התשוקה בחדרי לבות אחדים מהמה לדעת מה היא החברה הנוראה הזאת ויתאוו גם תאוה לדעת את הנאמר בספרי ה„רעסער" הנורא והאיום. דעת לנבון נקל כי רחשי לבם אלה לא עברו על דל שפתם, כי איכה יהינו בנים למורי ה' לדרוש בעיר גריליב אחרי „ספרי השכלה" אשר „המסתכל בהם מוטב לו שלא נברא"? ובכן לא ידע איש את הגות לבבם, אין אמר ואין דברים ותשוקתם עצורה בעצמותם. —

ב.

נורא בי ר' שלמיאל!

ולר' שלמיאל המגיד שלש בנות, בוגרת, נערה וקטנה בשמותן נקראו — וזה דבר השמות האלה: ר' שלמיאל בלמדו את תלמידיו סוגיא דנערה שנתפתתה ויואל לבאר להם את הסוגיא העמוקה הזאת באר היטב ויפתח במשל פיו וילמד: „נערה שנתפתתה מה היא נערה? נערה היא בתולה גדולה כבתי מרעסע הבכירה, האין זאת תלמידַי?—" „כן הוא"; ענו התלמידים לתמם. „בוערים!", קרא ר' שלמיאל כמנצה, „מרעסע כבר בוגרת היא ולא נערה, אבל נערה היא נענע בתי הצעירה, הלא?" „אכן כי כן!", קראו התלמידים פה אחד. „משנה שגגה שגיתם הדיוטים נבערים!", ענה ר' שלמיאל, „נענע קטנה היא, כי לא הביאה עוד שתי שערות והיא משמשת עוד במוך לדברי ר' מאיר". צחוק עבר על שפתי התלמידים ויתלחשו בקול דממה אך ר' שלמיאל לא התבונן ויראה

ולמרות עיני קדושיכם אשר שרצו בקרבכם כהצפרדעים ביאורי מצרים! —

בבית ר׳ שלמיאל המגיד למדו מבחרי בחורי העיר גריליב וגם אנשים בעלי אשה ובנים, אשר אכלו על שלחן אביהם, לקחו לקח מפיו, כי באמנה „למדן מופלג״ היה כאחד המלמדים הגדולים אשר בארץ, אף כי לא זכה להמנות בין השואלים בספר „שו״ת הרמ״י״ לרב המחוז אשר בווראטנא, כי כל ישראל אשר בגריליב הוא יודע כי בהזור הרמ״י זה על פתחי מְלַמְדֵי מחוזו למען יתנו את שאלותיהם על ידו, לא שכח גם את ר׳ שלמיאל, אף התרפס לפניו ויבטיההו לכנותו בשם „חריף ובקי״ ו„גאון עולם״ בתשובתו אם אך ישאל ממנו דבר מה בדבר הלכה, אך ר׳ שלמיאל התמים הבליג על הכבוד הרב הזה וידחף את הרב הרמ״י בשתי ידיו, כי מלחמה לר׳ שלמיאל המגיד בההשכלה מדור דור ואת הרב הרמ״י יחשוב למשכיל ואפיקורוס — ואף אחרי כי הדפיס הרמ״י את ספרו ויוכיח לכל באי עולם כי גם שמץ השכלה ודעת אין בקרבו, ואף כי להם נלחם עוד בהקדמת ספרו זה נגד המשכילים ודעותיהם בפלפולו, בכל זאת ר׳ שלמיאל באחד כי הרב הרמ״י אפיקורוס גמור הוא יען כי... אך לא אגלה סוד אחר ואשובה לר׳ שלמיאל ואיבתו השמורה להשכלה ושוהריה.

ר׳ שלמיאל לא ראה עוד משכיל מיעודו ובכל זאת, או אולי על כן, תכלית שנאה ישנא את כל אלה אשר בשם זה יְכֻנו, אף לא ייעף ולא ייגע מהבאיש את ריח ההשכלה ושוהריה בעיני תלמידיו שומעי לקחו בספוריו הנוראים והאיומים אשר ידע לספר ממשכילי דור ודור ובראשם מה„דעסער מבערלין״: „לפני הרבה מאות שנים נולד האיש משה הזה לאביו הסופר בעיר רחוקה מאד באחת מארצות הגוים, ויהי האיש בתחלה חסיד גדול, ממבחרי תלמידי הבעש״ט ז״ל. אפס כי לא שִׁמֵּש כל צרכו, גם נשמתו לא היתה מסגלת להכמת הקבלה אשר הגה בה יומם ולילה ובכן הציץ ונפגע ויקצץ בנטיעות. ויהי היום ויבא אחד קדוש לעיר מושבו ויחרדו לקראתו כל אנשי המקום, ויבא גם הדעסער בתוך הבאים, והוא לבוש לבנים וזקנו יורד על פי מדותיו הארוכות כי איש תֹאר היה, ויהי בגשתו לתת שלום לרבו ויקרא הקדוש בקול גדול:

יהרג ואל יעבור, ומכל שכן על נקיות וטהרה שמביאים לידי השכלה המוליכה את האדם לבאר שחת רחמנא לצלן. —" ועדת יהודי העיר גריליב נמנו וגמרו לקדש את שם שמים ברבים ולבלתי שמוע בקול „צורר היהודים" ויאמינו באמונה שלמה כי תהי אחריתו באחרית כל צוררי ישראל שבכל דור ודור—להכרית; אך אחרי כי ימים על ימים נגוזו וצורר ישראל זה לא טבע בים סוף כפרעה והילו, אף לא נתלה על עץ גבוה המשים אמה כהמן בן המדתא האגגי, ואחרי כי שלמו היהודים פעמים ושלש כסף ענושים כגזרתו, ההלו להענות מפני נוגשם ויטו את שכמם לסבול את גזרותיו הרעות, וברוח נשברה ונפש נאנחה שלהו את אמהותיהם לטאטא לפני פתחי בתיהם ועיני „צורר היהודים" רואות ולבו שמח. — זולתי ר' שלמיאל המגיד, הוא לבדו התגבר כארי ויקשה את ערפו לבלתי תת לטאטא לפני ביהו אשר אחורי בית המדרש, ובחמלה ה' עליו לא ראה זאת הצורר או גם ראה ולא התבונן. ובכל זאת בצע הצורר את אמרתו אשר צוה, כי לאט לאט הסכינו יהודי העיר גריליב בטהר ונקיון עד כי החלו גם להתפאר והתהלל בעיר מושבם הנאוה והיפה, למרות רוח ר' שלמיאל ודרשותיו. גם מגורת ר' שלמיאל כִתְמה באה לעיר גריליב, ההשכלה!, אפס כי לא לרגלי הסדרים החדשים, אשר עשה „צורר היהודים" בקרבה, באה, אף לא על דלתות בתים בנוים לתלפיות ברחובות העיר הרצופים באבנים דפקה בראשונה, כי אם על דלת בית בורד העומד אחורי בית המדרש, על דלת חדר קטן וצר, על דלת ר' שלמיאל בעצמו! —

שוא לכם אתם „ארזי הלבנון" אשר בין התנור והכירים, שוא לכם אתם „מלכי רבנן" המתאמרים למשול באין מעצר בשמים ובארץ, ותאמרו להתום בעד אור כי יהל ולעצור בעד ההשכלה הצועדת בצעדי און לרוח העת הנאורה! דרך אחד כי תסגרו בעדה ובשבעה דרכים תפרץ אליכם, ועלתה ובאה גם בבתי מדרשיכם, בירות ממשלתכם, וירדה גם לשפל מושבכם, ובאה בחדרי בניכם ובנותיכם ונחה עליהם רוח חדשה רוח חכמה וגבורה, רוח חפש והיים, למרות העפר אשר תעפרו סביבכם בעֲלִים נושנים ובלים

צורר היהודים בעיר גריליב.

תולדות הרמבמין.

גריליב היא עיר קטנה בלב ארץ גאליציען. לפנים היתה עיר אהלי עץ ואגמי רפש וטיט מלאו את רחובותיה הצרים והעקלקלים, אך השרפה אשר שרף ה' בה, ו„צורר היהודים" אשר הפקידה הממשלה בימים האלה לראש הגליל בקרבה, שני אלה עשויה לעיר נאוה ויפה. כי אחרי אשר שרף ה' בחסדו ובחמלתו את אהליה המלאים כל הלאה וכל צחנה, ותהי אז עת צרה ליעקב, כי ראש הגליל לא נתן לבנות עוד בתי עץ כבתחלה ולהגיע בית בבית בלי כל משטר וסדר ככל העולה על רוח יהודי העיר, ובכן נאלצו לבנות להם בתי אבן בתבנית אשר התוו למו אמני הבונים בחכמתם. וראש הגליל, „צורר היהודים", לא נח ולא שקט עד ויטהר את העיר מאגמי הרפש והטיט, אף שוה את פני הרחובות וירצפם בחלקי אבנים ויתן צו כי לא יהין עוד איש לשפוך אשפה ומי מרמנה לפני פתח ביתו, או כסף ענשים ישלם לאוצר העיר. אותו היום קשה היה לישראל אשר בגריליב כיום שגלו מארץ חמדה! כי עין בעין ראו את הרעה הנשקפת להם מהגזרה הנוראה הזאת, והמגיד ר' שלמיאל הרעיש את העולם כלו בבית מדרשו ויוכיח בראיות ברורות כי: „הנקיות והטהרה אף על פי שהיו חביבין בימי האבות, עכשיו יש בהם ודאי משום בחקותיהם. כי עכו"ם אנקיותא קפדי, ובשעת גזרת המלכות אפילו אערקתא דמסאנא

שם מה שלבם הפץ, ושמעתי אומרים כי רחל לא תגלח גם את שערות ראשה עוד — והאפיקורוס קנה לו שם בית מסחר גדול והבדחן הוא בן משק ביתו. כן יאבדו כל שונאי צדיק, וברוך שפטרנו מעונשן של אלו!"

„כן הוא!", הוסיף האיש לדבר ברגש, „שמין אפיקורסות מהמיין לבו של אדם והמינות מושכת איתו לבאר שהת יבכן הלך אבנר מרחי לרחי עד שנעשה מה שנעשה רחמנא לצלן, ועלינו להודות ולהלל את מי שאמר והיה העולם שהראנו את נפלאותיו הגדולות ויציל את הצדיק מקחת את המרשעת לאשה לו, ולו הנני ה' בלשין למודים כי עתה עברתי בכל ערי ישראל לבשר את הנפלאות האלה בקהל למען יכירו כל באי עולם, כי סוד ה' ליראיו ואחרית רשעים נכרתה."

„ומה תתן לי", אמרתי, „ואכתוב אנכי את כל הדברים האלה עלי ספר ואפיצו בישראל למען ידע דור אחרון אשר פעל ה' בזידיטשובקא בזכות..." אך האיש לא נתנני לכלות את דברי ויחבקני בזרועותיו ויקרא ברגש קדש ועליצת נפש: „עשה זאת אחי ואדוני! כתוב זאת זכרון בספר והצדיק יתן לך את העולם הזה ואת העולם הבא ואת גן עדן התחתון ואת העליון ואת... התכתוב אדוני?"

„אכתוב!", עניתי ואתן את ידי לו, „והיה שם הספר: הנפלאות מעיר זידיטשובקא"

„אשריך וטוב לך!", קרא ר' שמואל שמח, „אך דע לך אחי כי נדר גמור נדרת הפעם."

„נדרתי ואקימה!", עניתי בצחוק וירן ר' שמואל בהתלהבות קדושה לבשר הדבר בית הצדיק ואנכי הלכתי לדרכי שמח וטוב לב ואשלמה את נדרי כהיום הזה.

היום ומה זה כי לבשת בגדי מועד, וכפי אשר אחזה גם נשמה יתרה נוספה בך עתה ידידי?"

"כן הוא!", ענה ר' שמואל שמח, "באמונה יום טוב הוא לנו היום הזה! ואתה אשריך כי כשם שראית בחרבננו לפני שליש שנים כן תראה היום גם בשמחתנו, כי ילד נתן לנו, בן נולד לצדיק והיום נכנס בבריתו של אברהם אבינו על כן אנחנו שמחים!"

"הצדיק לקח אפוא אשה אחרת תחת רחל אשר שלחה אז בעצת הרבנית המתה זכרה לברכה?" שאלתי, ור' שמואל התנודד לזכר שם רחל אשר הזכרתי ויאמר: "הטרם תדע ידידי כי קנוניא היה בכל אלה? כי לא בעצת הרבנית עליה השלום כי אם בעצת אבנר האפיקורוס ובעצת רפאל הרשע ימח שמם שֻלחה רחל? כי התחפש רפאל וילבש בגדים לבנים כבגדי מת ויתעה את השַמש בתרמיתו וגם את כל הקהל הוליך שולל? האם לא שמעת מכל זה דבר?"

"לא ידעתי ולא שמעתי אף לא אאמין למישמע אזני עתה!", עניתי בצחוק נסתר.

"על דברתי כי כן הוא!", ענה האיש, "ורפאל הבדחן הרע לעשות עוד מכל רשעי ארץ כי פקר בפומבי ויתן את מקבת השַמש—הלא תזכור עוד ידידי בספֵר השַמש כי הרבנית חטפה את המקבת מידו? —"

"זכרתי זכרתי!"

"את המקבת הזאת נתן רפאל מתת דרשה לאבנר האפיקורוס בקחתו את רחל המרשעת לאשה —"

"הוי ואבוי!", קראתי, "מעשים אשר לא יעשו נעשו בעיר הזאת! ואבנר לקח את רחל לאשה, אך הצדיק מה פעל?"

"הצדיק אמר כי: "בודאי כך צריך להיות" ואנחנו ראינו בעינינו כמה גדולים ונאמנים דברי הצדיק, כי בודאי ובודאי כך היה צריך להיות, כי גם באבי רחל היה שמץ חמץ ושאור ויחמץ כלו בשמעו את אשר עשה אבנר על ידי רפאל הרשע ויתן לו את רחל לאשה, והודות לאלהי החסד כי אנחנו יצאנו מדין ערבות שלהם כי כפרו בפרהסיא באלהי ישראל."

"האם התנצרו?", קראתי.

"לא התנצרו", ענה ר' שמואל, "אך עוד הרעו לעשות מזה, כי לבשו בגדי אשכנז ממש וילכו לכרך גדול שבאֶסטרייך לעשות

לעיר פ... אשר משם תעבור מסלת הברזל קדמה וימה ותסע רחל ימה לבית אביה ואנכי נסעתי לביתי קדמה.

ז.

חתימה.

הדברים אשר הלאתיך בהם קורא יקירי עד הנה, הדברים האלה כתבתי בשובי מזידיטשובקא לזכרון בספר ומאז ועד עתה הקיפה הארץ את מעגלה שלש פעמים לרוץ אורח עולם סביב השמש כאשר יאמרו המשכילים, „שלש פעמים הורה האביב את אדמת ארצנו ותלד לו:

„שושנים קטנים חכלילי עינים,
„פרחים מצחצחים כעצם שמים,
„צפרים שרים באלמוג שפתים,
„לאהבה וליראה אבינו שבשמים.

כאשר כן יזמרו משוררי לבוב החדשים. ו„שלש פעמים נקצרו חטי השמורה בתודה וקול זמרה" כאשר יאמרו החסידים בעיר זידיטשיבקא; „כי שלש שנים תמימות חלפו ועברו" כאשר יאמר גבר פראָזאַי כמוני, שלש ישנים נחו העלים האלה בשלום על משכבם ואנכי לא פללתי להפריעם ממנוחתם ולהפיצם בישראל, כי לא ידעתי את אחרית הנאהבים ולא שמעתי עוד על אודותם דבר, והנה הביאתני יד המקרה בשנה הזאת שנית לעיר זידיטשובקא כי עברתי דרך שמה לרגל מסחרי, ואומר, אסורה נא ואראה את שלום ר' שמואל בעל בית המלון.

„שלום עליכם!", קרא האיש בבואי לביתו, „שלום עליכם ר' מרדכי דוד!" אנכי התבוננתי בו והנה כלו ששון ושמחה, בגדי משי הוא לבוש ועל ראשו שטריימיל בעל שלשה עשר זנבות לכבוד ולתפארת, ואשיב שלום לו ואשאל: „אך הן לא חדש ולא שבת

ברגע הזה נפתחה הדלת והרכב עמד בפתח ויאמר: „הכונו אדוני כי העגלה רתומה" — „חידות המה דבריכם לי", אמרה רחל בקומה מכסאה, — „ואנכי לא אוכל להודיעך פתרונן בימי אבלך אהובת נפשי, כי יקר לי זכרון אחותך ויגון לבך עליה קדוש הוא לי ולא אפרעהו", ענה אבנר בטוב טעם. ורחל העירה את המשרתת אשר נרדמה לפני התנור ונצא ונעלה על העגלה.

אגלי דמע התנוססו בעפעפי העלמה הנאנחה ובתתה את ידה לאהובה להפרד מעמו התגלגלו דמעותיה אלה כפנינים על לחייה היפות.

„חיה בטוב אהוב נפשי!"

„לכי לשלום יונתי התמה!"

„זכרני נא עמך, זכרני אבנר!"

„בעוד ירח ימים אשחר פניך בבית אביך, רחל יקרת חיי!"

„חיה בשלום!"

„חיי בטוב ובנעימים!"

הרכב שרק לסוסיו וינף את השוט וישק אבנר את ידי רחל מנשיקות פיהו והעגלה החלה לנסוע. „חיה בשלום אדוני!" קראתי גם אני. אך אבנר לא ענה דבר כי אם הביט אחרינו בעינים מלאות דמעה עד אשר עברנו ולא ראנו עוד.

כל היום ההוא נסעתי עוד בחברת רחל ובדברי אתה הָראיתי לדעת כי באמנה לא כזב ר' שמואל בעל בית המלון אשר בזידיטשובקא במהללו אשר הללה. יפה כלבנה במלואה, ברה כחמה תצא בבקר לא עבות, ותמונתה כלה... אך לא, לא אספר הפעם ביפיה וטוב טעמה פן אביא את הקוראים הבחורים לידי הרהור חטא חלילה, והקוראים הבאים בימים יאבו בטובם לשוות לנגדם את רחל זאת בתבנית נערה בת שבע עשרה שנה כלילת כל המעלות שמָנו סופרי הראמאנען בבתולה יפה טובת שכל וטעם.—גם יוכלו הקוראים לתאר אותה להם ככל אַות לבבם, בעינים ישחורות או אמוצות, בלחיי שושן או חבצלת, בשפתי שני או אלמוג, בשני בדולח או פנינים וכו' וכו' איש לפי חפצו וטעמו; ואנכי למען הסר ממני לזות ישפתי היראים והשלמים אעידה לי בזה עדים נאמנים את השמים ואת הארץ ואת המשרתת הזקנה הַנִרדמה כי עוד לפני בא השמש באנו

הנני נותן לך מקרב לבבי אדוני כי הגדלת לעשות בהבטיחך כי נבנות, ואלהי האהבה היה בעזרך בהלחמך באוילת מתחשדים אשר לא יכלו לה גם בני אלים בגבורתם! —" הנדברים נבוכו מעט ואנכי עניתי ואמרתי: „שא נא לי אדוני הצעיר אם אפריעך כרגע, וגם אין גבורתי סלחי נא כי אגע בפצעיך אשר לא חבשו עוד ואתם לא ידעתם אותי וגם שמי מוזר לכם, אבל אנכי ידעתי אתכם, ידעתיכם מתמול שלשום, ומה עגמה נפשי לכם בשמעי את דברי אוילי עיר זידיטשובקא על אודותיכם ובראותי את הרעה אשר נגד פניכם במות הרבנית — וגם אני שמעתי את דבריך אדוני בדברך צרפתית באזני אהובתך המתאבלת עת הלכה אחרי מטת אחותה המתה לאמר: „התאוששי חיי רוחי ונשמת נשמתי, אל תתיאשי כי אתך אני ואלהים חיים בכסלנו — —"

פני האיש האדישו כדם ויקרא: „האם להפיר ולרגל — —"
אך אנכי לא נתתיו לכלות את דבריו ואמר: „אל נא באפך אדוני, כי לא רגל על לשוני, אך את קרבתך אחפץ ובכן הודעתיך כי לא מוזר אתה לי; ואנכי מיום שמעי את תולדותיך מפי ר' שמואל בעל בית המלון בעירך, אשר הרפך באולתו תחת רדפך טוב, נכספה נפשי לראותך ולדבר בך, ועתה כי הקרה ה' אותך לפני בזה ולמרות חפצי והפצך באתי בסודך, אשנה ואשלש לך את תודתי הנובעת מלב רגש כי הצלת את הנפש היקרה הזאת באהבתך וחכמתך! — —"
„אמנם איש מופת אתה אדוני!", הוספתי בצחוק, „כמוך כבעל שם טוב זכותו יגן עלינו, כי הפלאת לעשות! —"

פני האיש אורו לדברי ויתן את ידו לי ויען גם הוא בצחוק ויאמר: „אכן פלאי פלאות נעשו בעיר זידישיבקא אך לא אנכי איש המופת כי אם רפאל הבדחן איש בריתי הערום!"

רפאל הבדחן? קראתי משתומם, „האיש אשר הקרה ה' לפניו את ספרו של ר' יהודה החסיד ביום הקהל? האיש אשר הבטיחו הצדיק כי קנה עולמו בשעה אחת?"

„הוא האיש!", ענה אבנר שמח, „הוא אשר דבר את הדברים הנוראים באזני השמש הנבהל לפני פתח בית הכנסת בליל הפלאות — ובאמנה קנה עולמו בשעה אחת, וגם את עולמי קנה למעני בשעה הזאת, כי עשה מלאכתו באמונה מראש ועד סוף..."

„חצי שעה נעמוד פה", אמר הרכב, ותרדנה הנשים מן העגלה ותבואנה בית מלון בי־הדאר ואנכי נשארתי אצל העגלה להוציא דבר מה ממלתחתי וָאֵחַר רגעים מעטים ובסורי אחרי כן החדרה והנה הזקנה יושבת לפני התנור ומתחממת ובפנת החדר יושבת רחל אל שלחן קטן ולמולה יושב איש עוטה אדרת שער יקרה, והמה נדברו חרש ולא שעו אל כל אשר בבית, כי שמו כל הגיונם בשיחתם ובכן לא שמו לב גם אלי ולא ראוני.

„הגידי נא לי אמי", אמרתי אל הזקנה המתחממת, „מי זה האיש אשר יתיעץ שם את גברתך בפנת החדר?"

„הלא אבנר הוא", ענתה הזקנה, „בן הגביר מזידיטשובקא."

„אבנר? — ומה מעשהו פה?", שאלתי משתומם.

„האני אדע?", השיבה המשרתת ותגמא מלא פיה חמין מהספל אשר בידיה, „האני אדע מה הפצו פה?", שָׁנְתָה בתלונה, „שמעתי באמרו כי ירע בואה אל נכון ויוחל לה בזה מהיות הבקר כי..."

„הסי נא אמי", אמרתי, כי מפנת החדר נשמע עתה קול האיש בדברו ברגש ואטה אזני ואשמע דברים אחדים:

„— — — כי נפתולי אלהים נפתלתי את האוילים האלה וערמת איש בריתי עמדה לי להוליכם שולל — — — ובשמעך חדשות נוראות בעירך וידעת כי ידי היתה בכל הנפלאות האלה להצילך ולהצילני — — — לא אוכל רחל, לא אוכל משאת נפשי, למענך למענך לא אוכל להודיעך עתה את פתרון החידה הזאת — — ישלמו ימי אבלך, וירפאו פצעי לבבך הטהור או אז — — — —"

הנדברים התלחשו עתה בלאט ולא שמעתי מדברם רגעים אחדים, אך עד מהרה הסב האיש פניו לעמת החדר ויעיף עין בי ויפן אל רחל ויאמר בקול דממה: „האיש הזה לא ישים לב אלינו, ואף גם זאת יקירתי, האם עול בכפינו כי נירא פני גבר? הן עוד מעט ואתפאר בך לעיני השמש ויודוני כל ישרי לב כי נלחמתי את האולת במרום קנה ואמלט את יונתי מבין צפרניה!"

„ותודתי זאת הנני נותן לך גם אני!", קראתי בגשתי אל הנדברים, כי לא יכולתי להתאפק עוד אחרי כי נפתרה לי פתאם החידה אשר הגה לבבי בה, וידעתי נאמנה כי ידי אבנר פעלו את הנסים והנפלאות בעיר זידיטשובקא — „תודת ישרי לב אשר אמרת

בעיר זידיטשובקא וישלחוה כל יהודי העיר למגדול ועד קטן ובתוך העגלה הזאת ישבה אחות הרבנית, לשמאלה ישבה אשה זקנה, היא המשרתת בבית הצדיק, ולמולה ישב איש מעיר רחוקה אשר התעוהו האלהים דרך העיר הזאת, והאיש התבונן בעין חמלה על הנערה הנאנחה ויבט בשאט נפש על המון האוילים אשר שלחוה, האיש הזה— — — הייתי אנכי!

ו.

פתרונים.

האופנים מתגלגלים כסופה על הדרך המלאה רגבים ומהמורות, והעגלה תתנועע ותתנודד, ואנחנו בתוכה מפזזים ומכרכרים למרות חפצנו וקול נחרת המשרתת הזקנה הוא השיר הנורא להמחולה האיומה הזאת, כי נרדמה הזקנה בתרדמה חזקה אחרי כי נפתה לשוא להשיח את רחל בדבריה ותנחומותיה ותישן עתה שנת ישרים ותחלום חלומות עריש ילדותה, אשריה! — גם עיני רחל סגורות אך האנחות הרבות אשר התפרצו מרגע לרגע מקרב לבה העידו למדי כי הוא ער והישב מחשבות אבל ותוגה, הגיוני יגון ועצב, ואנכי לא ערבתי בנפשי להפריעה ובכן ישבתי דומם ואביט בפניה המפיקות חן ועצבון ולבבי הגה למצוא פתרון להמון החידות אשר שמעו אזני וחזו עיני בעיר זידיטשובקא היום. הֲכָזב השמש ויתעה את אוילי זידיטשובקא בשקריו? או נתעה גם הוא בשיא כי הוליכהו דמיונו שולל? ואולי התהפש איש מרמה ויהי לרכבית מתה למען הפחיד את השמש ולהבהיל את הצדיק וחיל אויליו? ומי יודע אם לא יד אבנר היתה בכל אלה למען הציל את אהובתו מידי הצדיק בערמתו? — ורפאל הבדהן מה טיבו? הבאמנה מצא את ה„ספר הסידים" פתוח לפניו כאשר דבר כי הקרהו ה' לפניו בחמלתו על העלמה הנעימה הזאת? — מחשבות אלה וכאלה התרוצצו בקרבי בהתנועע העגלה כמלונה ובורקדי בתוכה, למרות רצוני ולדאבון כל יצורי גוי לעמת זקנה נרדמה ועלמה נאנחה עד כי באנו לתחנה הראשונה אשר בדרך.

כאש שחורה על גבי איש לבנה: „ולא ישא אדם שתי אחיות זו אחר זו" הביטו וראו בעיניכם הדברים האלה כתובים בזה באר היטב! „ולא ישא אדם שתי אחיות זו אחר זו", צוה ר' יהודה החסיד בראש ספרו, והצדיק השמיע אתמול כי יקח את רחל אחות אשתו הרבנית והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ובכן..."

„הסו!", קרא השמש ויך בידו על השלחן, „הסו! החרישו! כי הצדיק ידבר, הסו!"

הצדיק עמד על רגליו הרועדות עוד ויקרא: „אשריך רפאל שקנית עולמך בשעה אחת ומקום הניחו לך משמים להתגדר בו!", וישא את עיניו למעלה וידבר רתת ויאמר: „לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון", אמר המלך הקדוש ברוח קדשו, „לאדם מערכי לב" הא! הא! לאדם ממש דהיינו להצדיק יש הרחבת לב כי מערכי הוא מלשון אורך ואורך הוא כמו רוחב ולהצדיק יש הרחבת לב ושמחת נפש, והטעם: „ומה' מענה" כי הקב"ה מתעסק בזוגו שהוא „מענה" מלשון שארה כסותה „ועונתה" וכל זה הוא בשביל „לשון" שלא יבוא הצדיק לידי קלקול ב„ברית הלשון" חלילה שהוא ברית המעיר כידוע, מאַ! מאַ! אין סוף!—ועתה אחרי כי הראני אלהים את נסיו ונפלאותיו כהיום הזה ויצילני בחסדו מבוא בדמים, דמים ממש, מדת הדין הקשה רחמנא לצלן, הנני מוכן ומזומן לבטל רצוני מפני גזרתו ועוד ביום הזה תשוב רחל לבית אביה, ואף כי בשבעת ימי אבלה היא, כי פקוח נפש יש כאן, סכנת נפשות ממש הדוחה כל המצות שבתורה, ואתם אל תעצבו עוד כי הרשעה כלה כעשן כלתה והקטרוג עבר ובטל, גם הרבנית הקדושה על מקומה תבוא בשלום, אך תמהר נא רחל לעשות את דרכה וחלילה לה מאחור אף רגע כי רצונו של מקום הוא כך ובודאי כך צריך להיות!"

הדבר יצא מפי הצדיק והחסידים רצו מבוהלים ודחופים, אלה מהרו אל קבר הרבנית לבשרה כי נתבטל הקטרוג ולספר לה את כל הנהיה, ואלה נחפזו לבתי יין ושכר לתנות שם צדקת ה' על כוסות מלאות ולספר נפלאותיו אשר הראם היום הזה ואשר הצילם בחסדו על ידי רפאל הבדחן שקנה עולמו בשעה אחת, ויתר החסידים מהרו לבית הצדיק ויבהילו את רחל להכין הכל למסעה. וכעבור שעה אחת ותעלה ותצא עגלה רתומה לארבעה סוסים מבית בי־הדא־ אשר

„סלחו נא לי רבותי!“, קרא איש קטן ורזה בקול דק כחלילים, „סלחו נא לי רבותי כי עם הארץ גמור אנכי, אבל בחדר למדתי גם אני רבותי, ובכן ידעתי כי בתורתנו כתוב לאמר: „לא תלבש שעטנז“, רבותי, ובנות עשירי עירנו תלבשנה שעטנז גמור, רבותי, כי יתפרו בגדיהן חוטים נכרים התפרים צמר בחוטי פשתן ובכן חטאו בנותיכם חטאה גדולה, רבותי, ובכן מצאונו כל הרעות האלה, סלחו נא רבותי כי עם הארץ גמור אנכי רק חיט עני!“

„ועשירי העיר הולכים ודנים בערכאות של עכו"ם!“, נאנח איש זקן.

„כן דבר הדַּיָן!“, נשמע קול קורא, „והעירוב נשחת זה ששה שבועות ואין מתקנו!“

„ועיני השוחט כהו מזוקן ואיש לא ישים את לבו אם ישחוט במשפט!“, קרא איש עב הכרש.

„עיני לא כהו“, ענה איש שיבה, „כי אם עיני העדה תבהינה מראות, והעוסקים בצרכי הצבור עושים מה שלבם חפץ ומי יודע אם באמונה הם עושים! —“

„דרך ארץ!“, קרא איש צעיר לימים, „מי זה יהין לדבר סרה באבי? — טוב שבטבחים משותפו של עמלק!“

„ימדהציק שמע מיניה! —“, ענה השוחט, „ומי שיש בו עזות בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני!“

ואיש קפץ על השלחן ויקרא בקול אדיר והזק: „אצבע אלהים! אצבע אלהים! יד אל עליון! נסים ונפלאות!“, והאיש ספר פתוח בידו רנטויה ויראהו להנועדים סביבו וידבר בבהלה ובלי סדרים: „הספר הזה, הביטו רבותי וראו! הספר הזה „ספר הסידים“ הוא, הביטו רבותי וראו את ישועת ה'! „ספר הסידים“ הוא הספר הזה ואותו מצאתי פתוח לפני, פתוח מצאתיו על השלחן אשר אנכי עומד עליו! ועתה שמעו, שמעו והתפלאו! אנכי חשבתי מחשבות להבין את דברי הזקן אשר דבר להרבנית זכרה לברכה לאמר: „אנכי יהודה החסיד — והיה כי ישימו לבבם על הצוואה אשר צויתי בראש ספרי ישב ורפא להם וגם אַתְּ תבואי אל המנוחה ואל הנחלה“, ובלי משים הבטתי בספר הפתוח אשר לפני והנה — יכירו וידעו כל באי עולם כי אלהים עליון נורא! — והנה „צוואת ר' יהודה החסיד“ לנגד עיני והאותיות מאירות

בעיני אלהים ואדם והייתם... עמוד! עמוד נא רוח דמיוני ואל תשאני הלאה מהמטרה אשר שמתי לי בהעלים האלה, הן לא להטיף מוסר לבני עמי מגמתי כי האולת קשורה בלבותם והיא תקותם וששונם והיא הכמתם ואמונתם ולמה אשחית דברי ואשיג כלמות בהוכיחי לשוא! — אשובה איפוא לספורי.

והגבאי, הוא ר' שמואל בעל בית המלון, נגש אל הצדיק ויתן הצדיק את ידו לו ויבט בפניו ויניע את ראשו הנה והנה כמתחנן לאמר: „חמול נא וחלצני מרעתי כי בצרה גדולה אנכי"—ופני הגבאי האדימו מרגע לרגע עד כי האדימו מאד כי התלהב בהתלהבות גדולה ממבטי עיני הצדיק ומתנועותיו הקדושות ולא יכול לעצור ברוחו עוד ויקפוץ על השלחן ויקרא בקול גדול: „ישראל קדושים למה אתם מחשים והצדיק בצער והעולם כלו חוזר לתהו ובהו! נחפשה דרכינו ונחקורה בשלמי הרעה הזאת, נתקעה בשופרות, נרעיש שוכני עפר מקבריהם, נרעיש שמים וארץ, שרפים וחיות ואופני הקדש, נרעיש..."

„הרעישו את כל העולם כלו!", קרא איש גבן בקול גדול ובחמה מגלה, „הרעישו גם כל צבא מעלה אחרי כי כבר נגזרה גזרה והמשחית יצא לחבל! האם לא מראש קראתי והזהרתי כי מרה תהיה באחרונה? הה כי כסדום ועמורה היתה העיר הזאת, לתפיליו לא ישים את לבו אם כשרים הם אם לא ועל הרצועות התבוננתי והנן קרועות ולבנות מזקן ואנכי לא נקראתי לבדוק כל מזוזה בעיר זה שנתים ימים ומה תשתוממו אפוא כי גברה הקליפה? והוא פרי מריכם כי צחקתם לדברי סופר עני כמוני בעוד אשר היה לאל ידכם לתקן את אשר העויתם!"

„ואנכי", קרא איש אחר, „האם לא הודעתי בקהל, האם לא קראתי בחוצות וברחובות כי בנות ישראל מתרשלות בטבילתן? האחת טובלת לשלשה שבועות, והאחת לשמונה, והאחת לא תתן לחתוך את צפרניה כמשפט, והאחת לא טובלת כל מאומה: ואתם אמרתם כי לטובתי הנני דורש כי „שכר המקוה אני" ועתה דעו וראו כי רק בחטאת בנות העיר כי רבה לא תמצא הרבנית הקדושה מנוח לה ואנחנו ברעה לא נדע שחרה כי לא שמעתם לדברי עד היום הזה, אויה!"

התמים הזה בצער!", "רבונו של עולם!" קרא ברגש קדש ויחריש רגעים אחדים ויאנח מרה ויאנחו גם האנשים אשר שלחו אחריו ואאנח גם אנכי על אולתב ואלך אחריהם ונבוא לבית המדרש הגדול.

ה.

האספה—חידות חדשות.

בית המדרש מלא מפה לפה כי באו הנשים על האנשים ויבא גם טפם עמם ותהי המהומה גדולה מאד, אלה יאנחו בדממה ואלה יענו בקול בוכים ועיני כלם נשואות להצדיק היושב בראש השלחן ואזניהם נטויות למוצא שפתיו. אך שפתי הצדיק נאלמו דומיה, האיש הקדוש "אשר ידבר את מלאכי מעלה כעם אח ואחות מבטן אחת", הצדיק הנורא "אשר יבטל את כל גזרותיו של הקב"ה בהגה אחד" הצדיק הזה לא יהגה עתה בגרונו מפחד, כי ירעד ויחרד מפחד אשתו המתה ובעותי אלוה צמתוהו בשמעו את השמועה מארץ רפאים.—לא נוכל הוא אפוא כי אם סכל נבער מדעת ואיש אשר כזה יוליכך שולל ישראל! הה! פלאים ירדת עמי! לו מתעים היו מאשריך ויתעוך בערמתם כי עתה עוד היה לך פתחון פה לפני העם אשר בקרבו אתה יושב כי נתעו גם המה בטרמת כהניהם; אך כהניך עמי אוילים המה ובאולתם יתעוך בתהו לא דרך, ואיה איפה חכמתך ובינתך לעיני העמים? הן כלכם חכמים בעיניכם, כלכם מחודדים כי כלכם למדתם "מנות" ו"חזקות" ו"שעבודא דר' נתן" ועוד המון סוגיות כאלה המחדדים את השכל ולא עסקתם הלילה בהכמות חיצוניות המטמטמות את הלב, ובהכמתכם הנפלאה ובשכלכם המחודד נואלתם לחשוב אולת לצדקה ותמימות, ושגעון לנבואה ורוח הקדש, ותלמדו כסילים אלופים לראשיכם, והיו קדושיכם בוערים מאדם, ושממו עליכם אוהביכם ואויביכם ילעגו לכם, כי בעינים פקוחות תלכו אחרי רועה עור עינים. ותמששו באפלה בנכון היום בצהרים, תלכו בדרכי חשך ותשבו בדד באולתכם, והייתם כקוץ מנד

„גם על פתח ההיכל אשר למלך המשיח דפקתי בחזקה וקראתי ככל אשר הורתני אך השומרים צחקו לי ויאמרו: „אישך יחטא חטאה גרולה ועוד יהין לשאול בשלום אדוננו משיח אלהי יעקב?" ויגרשוני בחרפה ובוז ואהי נעה ונדה בארץ ואין מבקש לי, ואזעק ואבכה מרה וארעיש שמים וארץ בצעקתי ושועתי, ויחמול עלי איש זקן ויאמר לי: „אנכי יהודה החסיד וְאַתְּ שובי כרגע לעירך זידיטשובקא ונצבת על פתח בית הכנסת, הנה השַמש עובר שמה והגדת לו את כל אשר קרך בעולם האמת והוא יגיד את כל הדברים האלה באזני אישך ובאזני זקני עירך ויודיעם כי נורא הקטרוג מאד מאד, והיה כי ישימו לבבם על הצוואה אשר צויתי בראש ספרי ושב ורפא להם וגם אַתְּ תבואי אל המנוחה ואל הנחלה", את הדברים האלה, אשר לא ידעתי פשרם, דבר אלי הזקן ויעלם מעיני. ועתה לך והודעת בעיר את כל אשר ראית ושמעת אולי יבינו זקניה וחכמיה את דברי הזקן וייעצו עצה לבטל הקטרוג הנורא ולהביאני בשלום על מקומי, פן אתקצף ואעשה דברים בקרבכם אשר לא נשמעו כמוהם עוד בין החיים כי אשה קשת רוח אנכי, נעה ונדה בחטאותיכם כי רבו —" כה דברה הרבנית ונפש השמש כמעט יצאה בדברה, ויהי בלכתה מאתו וינס בפחד ובבהלה, ואת המקבת עזב בידה, וימהר ויעיר את הצדיק ואת ראשי העיר ויודיעם את הרעה אשר נגד פניהם. ואנכי הן הגבאי בבית המדרש הגדול הנני, ועתה הלא תבין אדוני את הרדתי? הה! בצרה גדולה אנחנו, כי מי יתפלל בעדנו ומי יחוש לישע לנו, והצדיק נבאש במלאכי מרום בחטאותינו, והשטן עומד על ימינו, והקטרוג נורא ואיום הוי ואבוי! ומי ימצא לדברי הזקן פשר ומי ידע את..." עוד לא כִלָה האיש את קינתו ואנכי טרם מלאתי עוד פי צחוק על הנפלאות האלה וחסידים שנים התפרצו לחדרי ויקראו: „האין הגבאי בזה?"

„הנני!", ענה בעל בית המלון.

„הנך יושב פה ר' שמואל", קראו האנשים, „והקהל כבר נאספו בבית המדרש והצדיק שלחנו לבקשך, בוא ר' שמואל ואל תעמוד."

„השמעת אדוני?", אמר בעל המלון אלי, „הצדיק לא יעשה דבר בלעדי, אך לא מחכמתי כי נבנותי אף לא מצדקתי כי רבה זכיתי להיות מאנשי עצתו כי אם מענותנותו הגדולה. אויה והצדיק

„שלש שעות אאלין אפוא להשאר עוד בזה", אמרתי בהביטי בטירה שעות אשר לי, „העל כן ידידי תאנח?"

„הוי ואבוי!", קרא האיש שנית ויאנח מרה.

„אך מה זה היה לך ידידי?", קראתי בהתבונני בו, „הן פניך חורו כמות ותרחפנה כל עצמותיך, או האם מקיר וקפאון ירעדו בדי עורך?"

„בקור וקפאון הסכנתי", ענה האיש, „הן קרים כקרח מי המקוה ואנכי תהלה לאל לא בטלתי עוד טבילה מימי; אבל לא יד החורף כי אם יד ה' היתה בנו ותפרפר כל עצמותינו אויה!"

„אבל הגד נא לי מה נהיתה?"

„מה נהיתה?", ענה האיש בקול בוכים, „מה נהיתה? רעה נוראה נהיתה, דבר אשר לא נהיה כמוהו מיום הוסדה ארץ ואשר לא נשמע כמהו עוד בתבל ארצנו. הה! ואלהים הפגיע בנו את עון אבנר האפיקורוס ימח שמו וזכרו אויה!"

„הן תצעק מרה ואנכי טרם אדע על מה זה ולמה", אמרתי, „הרגע נא והודיעני מה זה קרה בעיר."

„כי שפך ה' את חרון אפו עלינו!", קרא בעל המלון, „מדת דין קשה מתוחה על העיר הזאת ונפש הרבנית הקדושה לא תמצא מנוח לה כהמאתינו — הן שמעת אדוני כדבר הצדיק להרבנית אתמול ובהבטיחו אתה „כי תבוא בטח להיכל המלך המשיח ולגן עדן העליון" אך הה! תסמר שער בשרי בדברי, בלילה הזה כאשר הלך השמש להעיר את אנשי חברת „שומרים לבקר" ויעבור לפני בית הכנסת והנה, הה פחד ובלהה! הרבנית המתה נצבת על הפתח ותחטוף את המקבת מידו ותקרא: „אם חפץ חיים אתה עמוד ושמעני ואל תירא ואל תחת כי לא יאונה לך כל רעה בתתך די אזן קשבת", והשמש נבהל ויהי כנציב מלח והרבנית הוסיפה ותאמר: „לך ודברת באזני אישי הרב ובאזני שבעת טובי העיר ובאזני ראשיה וזקניה כלם: כה תאמר אשתך שרה בת נחמה: סגר כל שער מבוא ועל כל פתח יעמדו שומרים! אמן ואם אמך לא יצאו לקראתי כאשר הבטחתני אף לא ראיתין ולא שמעתי מהן דבר, ובדפקי על פתח אביך ויגרשוני השומרים ויקראו בקול נורא ואיום: „אין בן לאדוננו בעיר ודיטשיבקא..."

ד.

פלאי פלאות.

השמש יצא על הארץ ואנכי הקיצותי משנתי ואמהר לפתוח את דלתי חלוני לראות החדל הגשם וקלו המים מעל פני הארץ והנה מחזה חדש לנגד עיני; אלפי אלפים ציצים ופרחים נפלאים בתמונתם ובמראיהם יעטרו את חלוני ומכין עצים רעננים, אלונים עבותים, תשלח השמש קרני הודה וינוצצו לאורה רבבות נצני זהר וטל ספירים וכל אבן יקרה שפוך על המחזה כלו. הוא האביב בכל הדרו ותפארתו, אבל אביב־קרח הוא! אביב אשר תתוה יד הטבע בעצם החורף על חלוני בתינו למען התל בנו לרגעים ועוד מעט וחם השמש ונמס המחזה ויהי למים! הה, מחזות שוא כאלה יראה גם האדם בהורף שנותיו, רגע ידמה לראות שנית את אביב חלדו, יקוה כרגע כי ינוב בשיבה ישוב לימי עלומיו אך עוד מעט ונמסה כל תקותו ותוחלתו מפח נפש! — אבל שעו ממני שרעפי תוגה היום, הן בי לא יהתל הטבע עתה, אבל יבשרני כי קרובה גאולתי לבא, כי עוד מעט ואעבור בחרבה את אגמי הרפש והטיט אשר סגרו הדרך בעדי כי יבנה הקרח מעברות עליהם ואלך למסעי בטח ואשוב לביתי להתעלס את אהובי נפשי אשר תערוג לבבם אלי. „האח! מה אשרתי כי שבתּ!", אשמע קול אשתי המתרפקת עלי, „אך מה עגמה לך נפשי בנסעך בקור וקפאון אישי הנענה" — „ומה הבאת לי?", יקרא בני הקטן בחבקו אותי ובנשקו לי. „ולי?" „ולי?", יענו יתר הילדים, אך אחיתם הקטנה הערימה ותחפש את ילקוטי ותוציא משם את כל תשורותי ותפזרן לאחיה ביד נדיבה ועיני רואות את ששונם ושמחתם ואשכח את כל העיר זידיטשובקא ואת כל החזון אשר ראיתי בה ואת הרבנית הטתה ואת אחותה היפה ואת הצדיק ואת הרשע ואהי איש מצליח בדמיוני, והנה בעל בית מלוני עומד לפני.

„אדמה כי תשוב עגלת הבי־דאר לעשות את דרכה היום", שאלתיו, „הן קפאו התהומות וחרבו פני האדמה, הלא?"

„שתי שעות לפני הצהרים תסע עגלת בי־דאר מפה לעיר... בתמול שלשום, אויה!"

רבים לו בין בני העיר וגם שרי בית המשפט המה אוהביו הנאמנים, ואין עומדים במקום סכנה.—"

"אך הצדיק מה הוא אומר?"

"הצדיק שומע חרפתו ואינו משיב", ענה בעל בית המלון באנחה, "כי יחרפהו הרשע הזה ויקראהו שוטה ועם הארץ ומשגע והוא ברוב ענותנותו ימסור דינו לשמים ולנו יאמר תמיד: "אל תדאגו חסידי, כי בודאי כך צריך להיות".

"האח, מה נשגבו ונעלו אמרי קדש אלה!", קראתי בצחוק נסתר, "אבל רחל אחות הרבנית איפה ומה היא עתה?", שאלתי לתמי.

"היא שבה הנה בחלות אחותה והיא אשר יקח הצדיק לאשה לו".

"אבל הלא אמרת ידידי כי היא נקשרה באבנר בשס"ה כחות הטמאה?"

"אז!", ענה האיש, "אז ולא עתה! פריצי הדור אמנם יאמרו כי בהיותה בלביב שבה לקרוא בספרי הגוים ותחליף מכתבים את אבנר והוא שחר פניה בעברו למסעיו דרך עירה, אך עד מהרה יסכר פה מוציאי דבה ולשון רשעים תמק בפיהם כי מי יעיז לספק עוד בצדקתה אחרי כי תזכה להיות לאשה לרבנו הצדיק? ואנחנו הלא באזנינו שמענו באמור הצדיק עליה כי היא נשמה גבוהה מאד ונפש טהורה ויקרה, ואחרי דברי הצדיק אלה הלא תבין למדי כי לא תזכור עוד רחל את האפיקורוס הזה ולא תעלהו עוד על לבה! הלא?"

"אבין ואבין", עניתי, "אף אאמין באמונה שלמה כי באמנה היא נפש טהורה ויקרה והנפש ההיא לא תחטא ותאשם. האח! כמה גדולים דברי צדיקים!"

"ואחר שזכית לאמונת צדיקים שלמה", קראו זקני החסידים הנאספים, "הלא אחינו אתה, הבה אפוא ונשתה עוד כוס יין לחיי רבינו הצדיק ולחיי כל צדיקי הדור!"

צויתי לבעל בית מלוני ויתן להם יין על חשבוני וישתו ויתהוללו ואנכי לא מצאתי עוד חפץ בשיחתם ואפטר מעמם ואעל על ערש יצועי. דומי נא נפשי, נפשי הנפעמה, אל תשתוחחי ואל תהמי עלי, כי הנה לא ינום ולא יישן המזוג זווגים ו"בודאי כך צריך להיות", יאמר הצדיק.

שנים ומדת הדין מתוחה על ישראל ואנכי לא ידעתי כי בביתי מצאה הטמאה און לה!״ — „ומה לעשות לבטל הקטרוג מישראל?״ שאלנו כלנו כאחד את פי הצדיק, „או האפסה כל תקוה חלילה?״ והצדיק בענות קדשו ענה ויאמר: „עשו את הטוב בעיניכם וה׳ ישלח עזרתו ממרום ואנכי מה כי תשאלו את פי?״ אז עבר רוח קנאה על אחד מאתנו ויקרא: „מי לה׳ אלי!״ ונלך אחריו לבית המדרש הגדול אף כי יראנו את הגביר הזקן ואת הקי המדינה, בכל זאת מסרנו את נפשותינו ותקענו בשופר והחרמנו בחרם הגדול את כל הקוראים בספרי גוים ואת כל מי אשר נמצא אתו ספר כזה ולא ישרפנו, ועוד בעצם הלילה הזה נדבקו כתבי החרם על כל פתחי בתי הכנסיות ובתי המדרשות ועל פתח בית המרחץ ובחמלת ה׳ עלינו לא קרה לנו כל רעה על דבר החרם הזה. והצדיק שמע את אשר עשינו ויחר ש לנו עד יום השבת ובשבת עלה לתורה ויברך „ברכת הגומל״ ויבשרנו כי נתבטל הקטרוג והצנורות שָבו נפתחו ותהי השמחה גדולה מאד.—״

„אחר הדברים האלה שבה רחל אחות הרבנית לבית אביה אשר בלבוב, ואבנר, אשר צחק גם על החרם גם על המחרימים ברשעתו, החל לעשות עתה את מעשהו ביד רמה ויקח לו מורה גוי ממש ר״ל, ואביו הזקן ראה כל אלה ויחר ש באהבתו לבנו יחידו. וכאשר נתבשל אבנר כל צרכו ונכנס לפני ולפנים במ״ט תרעין דמסאבותא, ותאחז במסחר אביו ידו ויעש מקנה וקנין ויעבור גם ארצות ימים לרגלי מסחרו, כי בעונותינו הרבים הצליח מעשה השטן ומסחרו פרץ מאד וילך הלך וגדול. הזקן מת והניח גם הוא אחריו הון רב מאד ואת הון אביו זה יפזר עתה אבנר להדיח את בני העניים מאחרי אלהים ותורתו ועוד יתאמר הלץ הערום הזה כי עושה הוא כל אלה לכבוד נשמת אביו—הראית עוד מימיך אדוני רשע ואפיקורוס כזה?״.

„אך נפלאת היא בעיני״, אמרתי, „הלא אתם אשר הרעשתם אז ארץ ושמים עת הביא אבנר ספר כתוב בשפת עם לועז לבית הצדיק ועתה כי ידיח את הנערים מאחרי אלהים תחרישו ולא תעשו דבר?״

„הלא תודה אדוני כי הגדלנו לעשות אז!״, ענה האיש, „אך עתה קצרה ידנו מעשות כל מאומה, כי הון עשיר קרית עזו ואוהבים

עוד אריב ונחמד לבריות על שכלו יטיב טעמי, ובהיותי בן שליש עשרה שנה נתן אותי אבי הנגיד על יד החריף ר׳ שמואל נחום אשר למד אז בבית רבנו הצדיק עם בניו והתניו. ובעת הזאת נשא רבנו הצדיק את אשתו מעיר לבוב, היא הרבנית אשר נפטרה היום זכותה יגן עלינו, ותבוא עמה גם אחותה רחל והיא ילדה בת שמונה שנים. ובלבוב, עיר הולדת הרבנית ואחותה פרץ המנהג הרע בישראל ללמד את הילדות הקטנות שפת גוים וגם בנות היראים והשלמים תלמדנה שם בילדותן לקרוא ולכתוב בשפת אשכנז וצרפת ובכן למדה גם רחל כזאת, אף כי אביה הוא עוד משרידי החסידים הראשונים, ובבואה לעירנו ותביא אתה טרפה ופסול אחד ותקרא בו, ואיש לא התבונן על השערוריה הזאת כי רבנו הצדיק התבודד אז לרוב בחדר הרבנית החדשה ואנחנו לא שמנו לבנו לתעלולי ילדה. לא כן הבחור אבנר, הוא התרועע לה ויצחק אתה וילאט לאט למד ממנה את כל הטרפה ופסול מהחל עד תמו ויבא כמים בקרבו ותהפך תורתו למזורת פתנים ונעשה מין ואפיקורס והקליפה עורה את עינינו ונרא עון ולא נתבונן.״

„שתי שנים למד אבנר בבית הצדיק ויעביר שני ארונים כאחד, למד תורה מפי ר׳ שמואל נחום ובאין איש ראה הגה בספרי מינות ויביא ספרים כאלה גם להילדה אחות הרבנית כי כמו נהפך התלמיד למורה ויתן לה בסתר ותקרא. ויהי היום והוא נותן ספר אחד לילדה ויבא ר׳ שמואל נחום פתאום החדרה וישאל: „מה אתה עושה בזה אבנר?״ ואבנר נבעת ויפיל הספר מידו ויקחהו ר׳ שמואל נחום וירנה הוא טרפה ופסול ממש ויצעק צעקה גדולה: „אכן נבעו מצפוניך רשע!״ ויכבדתי במכת לחי פעמים ושליש וינס אבנר בחרפה וגם רחל נסה לחדר אחותה ותבך באין הפגות. אז נפקחו עינינו לראות את הרעה הנוראה אשר עשה הרשע הזה ימח שמו, הביא את התועבה לבית הצדיק וישלט את הקליפה בקדש הקדשים וגם טמא את אחות הרבנית בספריו עד אשר נקשרה הילדה בו בשם ה כרוח הטמאה. הה! עוד תספר שערית בשרי בזכרי איך התנפל ר׳ שמואל נחום לפני ארון הקדש ויגז את ראשו ויצעק: „אוי לי שנגעתי אשפה אצל מזבח ה׳ בהעמידי תלמיד שאינו הגון! ואיך נעה הצדיק בבכיה ויקרא: „אוי לי ואוי לנפשי כי צנורות השפע נסכרו זה שתי

„ואיש כזה ימצא בקרבכם?", קראתי משתומם ילמען ארובב עוד את שפתי אוילים אלה ולמען יחשבוני למקנא קנאת הצדיק כמוהם החזקתי בפי שמלתי ואקרא: „הה! הישומע כזאת חייב לקרוע! וכמה שני חיי המין הזה?"

„שנות רשעים תקצרנה!", ענה חסיד צעיר לימים, „הנהו כבן עשרים ושתים שנה ועיד לא נשא אשה כי חתן דמים הוא ללילית הרשעה וכל כת דילה רחמנא לצלן ולולא נשמרנו לנפשותינו כי עתה הפך הרשע הזה את כל העולם כלו ברשעתו".

„ומה נקל לו מעשות זאת!", אמרתי, „אחרי כי ירופף את העמוד התוך אשר העולם עומד עליו, הלא הוא הבל פיהם של תינוקות של בית רבם; אך במה זה יכלתם לו? הודיעוני נא רבותי".

„כי מסרנו נפשותינו על קדושת השם!", קרא החסיד הצעיר בהתלהבות נפש.

„ברוך המקדש שמו ברבים!", עניתי אנכי אחריו ובעל בית המלון ענה ויאמר: „אנכי ידעתי עוד את אבי האפיקורוס הזה ואותו ידעתי מהיותו ילד, לכן שמעה אורח נכבד ואספר לך את תהלכותיו ואשר יזם לעשות למען תדע כמה גדולה הקליפה ר"ל ותודה כי לחמנו את הס"מ בעצמו ונוכל לו".

„ספר אדוני כי מצוה לספר בגנותן של רשעים", עניתי ולבבי פעם בקרבי בהיותי קרוב לשמוע את תולדות האיש הנפלא הזה אשר גורלו וגורל אהובתו נגע עד נפשי ואשר מקצות דרכיו ידעתי למדי כי על חכמתו ועמלו לטובת בני עמו העניים הוא לשמה ולקללה בפי אוילים חסרי לב אלה, ובעל בית המלון החזיק בזקנו הארוך ויאמר: „התראה ידידי את שערות זקני הלבנים? אות הוא לך כי לא תמול אנכי; אמנם רבות ראיתי בימי חיי הבלי, ראיתי טובים ורעים, צדיקים ופושעים, אך רשע ערום כאבנר לא נמצא בתבל כלה!—"

„עודנו נער התנכר במעלליו כי מרה תהיה אחריתו, כי אהב מהתלות ויחמוד לצון לו וכעלותו מעלה מעלה על הילדים אשר כגילו בתלמודו כן הרבה צחוק וקלות ראש וקפץ ורקד ויולך גם את מלמדו שולל ואביו הגביר הזקן לא כהה בו כי רך ויחיד היה לו והוא אהבו כנפשו. אך לא הרע אז עוד לכל אדם במשיבתו ויהי

„ואנכי אמרוט עוד את זנבות ראשי המשוחים בזפת!", קרא חסיד אחר והקהל שחקו לקולו שחוק פרוע. נבהלתי ואשאל: „האם האיש אשר יצא מהבית הגדול העומד בקצה הרחוב הוא האפיקורוס הנקוב בשם אבנר אשר תדברו בו עתה?"

„הוא, הוא", ענה בעל בית מלוני, „זה האיש וזה שמו, שם רשעים ירקב".

„אל אלהים ה'!", קראתי כי נפעמתי מאד מדברי האיש בדעתי עתה נאמנה כי אבנר זה הוא אהוב נפש העלמה האמללה אשר בחר בה הצדיק על אפה ועל חמתה.

„ומה זה היה לך כי תזעק מרה?", שאלו הנאספים בהתבוננם בי.

„אקרא לאלהים עליון", עניתי אחרי התבונני כרגע כי לא זה המקום לתת לרחשי לבבי תוצאות, „אקרא לאלהים עליון כי יהפוך לב החוטא הזה ולא תאבד נפש מישראל, כי מה רבה אשמתו ומה גדלה חטאתו אחרי כי בכל מקום אשר תזכירו את שמו תקללוהו קללות נמרצות; בל אפונה כי ישחית דרכו על הארץ וגנב ורצח ונאף, האין זאת?"

„לו אלה עשה", ענה חסיד אחד בהאנחו, „לו אלה עשה החרישנו כי כזה וכזה יחטא גבר וישוב אל אלהים וירצהו כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא!"

„אם כן", עניתיו, „כפר האיש הזה באלהי ישראל ובתורתו".

„עוד הרע לעשות מכל אלה", ענה החסיד וישא עיניו למרום, „כי הוא בקדושי עליון לא יאמין וגם ברבנו הצדיק ישים תהלה ועליו נאמר: „כל באיה לא ישובון" כי הוא מין ואפיקורוס חוטא ומחטיא את הרבים".

„גם מחטיא את הרבים הוא?", שאלתי, „אך שא נא לי הלא כרובכם כן תיראו את ה', כלכם חסידים ואנשי מעשה ואת מי אפוא יחטיא האפיקורוס הזה?"

„את בני העניים", ענה החסיד הדובר בי, „את בני העניים שמהם תצא תורה ילכוד ברשתו, כי יאכילם וישקם וילבישם וישכיר להם מורים ללמדם מקרא וספר ולשון המדינה, אף יפזר הון רב ללמדם כל מלאכת ידים וכל חפצו ומגמתו הלא הוא רק להשכיחם תורתנו ולהעבירם מעל חקי ישראל."

ג.

תולדות אבנר האפיקורוס.

הנר אשר במנורה יפיץ איר כהה בחדרי ואנכי הולך הנה והנה ודוחי מרחפת על ים דמיונות אין קץ. גם אנכי אהבתי בימי חרפי, אהבתי ואאהב וידעתי את האהבה בתענוגיה וגם במכאוביה העזים ממות, ובכן ידעתי גם את נפש העלם והעלמה הבוכים עתה על משכבם וימסו ערשם בדמעתם, ואנחתם אשר אשמע בקרב לבבי לא תתן מנוח לי ולא תתנני גם לעלות על ע"ש יצ"ע. אנסה נא ואצא החוצה, אראה ירח יקר הולך ושפכתי לפניו שיחי, הן אלופי ומידעי הוא מימי הרפי, עד בשחק נאמן לאהובי נפש סלה, אולי ינחמני הוא מעצבי ורגזי, אך הה, השמים כשמלה שחורה פרושים על הבריאה כלה, ירח לא יגיה אורו וגם כוכב אין בכל מרחבי הרקיע. אך מה הקול הזה באזני? קול המון חוגג הוא, בא מחדר המשקה אשר בבית מלוני, אסורה נא ואראה אולי יעודדני שאון עליזים ואטבע יגוני בכוס יין, — פתחתי את דלת חדר המשקה והנה המון חסידים לנגד עיני ובעל בית המלון אשר פני להבים פניו יקדם פני בכוס מלא ויקרא: „ברוך הבא אורח נכבד! שתה אתנו כוס יין לחיי רבנו הצדיק אחרי שזכית לשמוע כמונו את דברות קדשו והוא דבר היום באזני כלנו כי האיש אשר שמע את הספדו מובטח לו שהוא בן עולם הבא, אשריך בני אשריך!"

„הלא אמרו חז"ל כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ובכן הן גם אלה אשר לא שמעו את הספד צדיקכם היום?"

„הצדיק דבר ואין להרהר אחרי דבריו!", קרא האיש ברגז ויפן אל העומדים סביבו ויאמר: „ראו נא את האיש הזה, הנה היא יהודי המוטל בספק, מאמין ואינו מאמין; אנכי דברתי עמו היום והכנסתי בו אמונת צדיקים ועתה ישוב לשאול שאלות של הבל כשאלות אבנר ימח שמו".

„אבנר ימח שמו וזכרו", ענה חסיד אחד, „רק היום כמעט בין המלוים ולולא יראתי כי אז מרטתי את שער ראשו המשוח בשמן המור".

יאיש כמוני יבינם? הבט וראה בעיניך הלא זקוקין דנורא יוצאי בשפתי הצדיק ושרפים נבראים מהבל פיו!" והאיש הביט בחרדת קדש ובלי ספק ראה את הזקוקין דנורא ואת השרפים הנבראים מהבל פיו, וגם אנכי הבטתי היטב, אך לבשתי ולהרפתי הנני נאלץ להודות כי בעונותי הרבים לא זכיתי לראות דבר מכל אלה, ואראה רק צדיק יעוה פניו, יהפוך עיניו, ישולל ברגליו ויורה באצבעותיו וצועק מרה בשפת לא ידעתי.—

השמש נטה לערוב ויכל הצדיק את הספדו ויגש אל המטה וישם את ידו על ראש המתה ויקרא בקול גדול: „הנך הולכת היום מעמק עכור זה עלמא דשקרא והלכת ובאת לעלמא דקושטא, עולם שכלו טוב. ראי נא, הנה אמי ואם אמי הקדושות זכרן לברכה יוצאות לקראתך בתפים ובמחולות להוביליך ראשונה להיכל אבי הצדיק זכותו יגן עלינו, הוא יקדם פניך באהבה ויוביליך להיכל מורי הקדוש ושניהם יוליכוך להיכלא דמלכא משיחא, והמלך המשיח יקבלך ברצון ושאלת לשלומו בשמי ואמרת לו כי אשתי אַתְּ ושמשת בקדש שמונה שנים ושבעה חדשים והוא ישלח מלאכו לפניך ויביאך לעדן גן אלהים. ושם על פתח הגן עומדים הכרובים השומרים את דרך עץ החיים ובעברך עליהם אל תיראי ואל תחתי וכוונת את השם היוצא מהפסוק: „ויקח לו למך שתי נשים" ותיחדי את היחוד הזה. . ." פה לחש הצדיק דבר באזני המתה ויוסף ויאמר: „אז תלכי לבטח דרכך ובאת בשלום למקום ששון ושמחה ענג ונחת, שמה תמצאי צדיקים וצדקניות יושבים ועוסקים בספרי הזהר והקבלה הקדושה ושמה תמצאי גם את אמך הצדקת, וענית ואמרת לה: „בת אמך התנך הרב מזידיטשובקא: אל תיראי לבתך רחל ואל תדאגי לה כי אנכי מגן לה ופרשתי כנפי עליה והיתה לי" — ועתה לכי לשלום ואלהי ישראל יתן לך רחמים!" הצדיק החריש ויתן אות ויחלו המתעסקים להתעסק בקבורת הרבנית והוא הלך לביתו ולא הוחיל עד אשר תבואנה אמו ואם אמו בתפים ובמחולות כאשר אמר—וילכו עמו רוב אנשי העיר ואלך גם אני ובדרכי השבתי מחשבות לדעת, אם משגע הוא הצדיק הזה או מתעה הוא את עמו ויוליכם שולל בערמתו.

מעט תאסרנה באזיקים נוראים כי יתן הצדיק את טבעתו על אחת מאצבעותן ואלהי המשפט אבי יתומים יראה ויהריש! — נשאתי את עיני ואביט סביבי כמבקש עזרה והנה מאחר הבתים יוצא עלם יפה עינים וטוב תאר, לבוש הוא שמלה ארוכה כשאר יהודי פולין אך בגדיו חמודים ונקיים גם שער ראשו עשוי בטוב טעם והוות פניו הלבנים תענה בו כי רוחו נפעמה ולבבו בקרבו סוער בחזקה. העלם העיף עינו מקצה המחנה ועד קצהו כמבקש דבר מה ובאמנה מצא את מבוקשו כי פניו הלבינו ויאדימו כרגע ויבט סביבו בבהלה ובראותו כי אין איש שם לבו עליו ויחשב דרכו אל העלמה המעולפת בצעיף, והוא שואף צל צלמה, ובעברו על ימינה וידבר בלאט ובהפזון נמרץ צרפתית ויאמר: „התאוששי היי רוחי ונשמת נשמתי, אל תתיאשי כי אתך אני ואלהים היים בכסלנו!“ העלמה הרדה ותרעדנה כל עצמותיה לקול הדובר אליה והוא עבר אותה ויתבולל בין שאר המלוים ואיש בלעדי לא התבונן על כל אשר נעשה כי לא שמעו את לשונו ולא הבינו את שפתו.

„היא יודעת גם את האהבה מה היא!“, קרא לבבי בקרבי, „ומדעות אהובה ואוהבה הלוהט באש אהבת קדש היא נגזלת להיות לאשה לבול עץ יבש, לפיד בוז בוער באש זרה! הה מי יתנני כביר כח וימלא את ידי לעשות משפט כי עתה — אך מה אקוה ואוחיל ובתוך עם לא בינות אנכי, אף גר אני בעיר הזאת, מחר אסע מזה והיונה התמה תשאר בין צפרני הפרס האכזרי הזה ואין מציל.—“

צלול בהמון שרעפי אלה התנהלתי לרגל המסע אשר לפני עד אשר באנו לבית מועד לכל חי. שמה העמידו הנושאים את מטת המתה על פי קברה והצדיק החל לספוד לה ולבכותה. אך לא אעשה בנפשי שקר להתפאר בזה כי הבינותי דבר מדברי קדשו, חלילה לי מעשות זאת, אבל במו פי אודה ולא אבוש כי לא הבינותי כל מאומה, כי תורות נוראית, סודות לא יבינם כל חי ולא ידעום כל מתי חלד גלה הצדיק בהספדו ובאזני שמעתי באמור איש אחד לשכנו העומד על ימינו: „אשריך ר׳ קלמן ואשרי הזקן כי מקובל אתה וזכית להבין את דברי הצדיק׳ ויענהו האיש ויאמר: „שוטה שבעולם! שרפים והיות ואופני הקדש לא יבינום

קץ ואנכי הן לא אוסיף ולא אגרע ורק את אשר ישים הוא לפני אותו אשמור לספר." כדברים האלה דברתי אני עם לבי ואחל לכתוב את דבר „השיחה אשר ביני ובין בעל בית מלוני" ובהתיני לכתוב את כל הדברים האלה על ספר והנה קול צלצל קופות הצדקה באזני וקול קורא: „צדקה תציל ממות!" נשמע לפני חלון חדרי. „הלא, הלא!", קראתי, „המערכה השניה מהמחזה הנפלא הזה!" ובכן מהרתי גם אני לקחת חלק במצוה שאדם אוכל פרותיה בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא ואליה למסע הלויה.—

השמים ממעל לבושים אופל וקדרות יבכו ויבכו ארץ מתהת ותמס אדמת העיר זידיטשובקא וכל רגלי יושביה תלבנה ברפש וטיט, גם הרוח ישרוק ויליל מרה וינודו ארבות לקולו וגגות הבתים ינודו וינועו. היתאבלו שמים וארץ על הרבנית המיבלת עתה בהמון אבל לקברות? והארבות? הינודו לצדיק לנחמו מיגונו העז? לא! אין רחמים בטבע, אין הנינה בבריאה כלה! רק האדם לבדו הוא ידע רחם, רק הוא יתאבל על מת, וגם הוא יבכה לאמלל, ינוד לקשה יום וינחמנו!—המטה אסורה באזור שחור למטת עץ והיא עמוסה על שכם ארבעה אנשים מחשובי העיר. כל אנשי העיר למגדול ועד קטן הולכים אחרי המטה ודומיה נוראה שוררת בכל המסע הזה. רק קול צלצל האגורות תקיפות פחי הברזל וקול הקורא: „צדקה תציל ממות!" ישביה לרגעים את הדומיה האיומה הזאת... אך מי זאת ההולכת בקצה המסע כמאסף לכל המחנה סופקת כפים ובוכה במרירות? „אחותי! אחותי!", תקרא עתה בקול כחולה והקול הזה נגע עד נפשי וינע אף כל מיתרי לבבי, „הבאמנה מת אחותי ותעזביני? אהה איה! וביד מי עזבתיני אחות נעימה ויקרה?" — הה! הילדה הזאת תדע את גורלה המר, תכיר את אסונה הנורא, אמללה היא אפוא עוד שבעתים מאשר דמיתי — עמדתי על מקומי ואוחיל עד אשר יעבור המסע והנה גם הילדה האמללה עוברת על פני; ואת קומתה דמתה לתמר ירכה ישוה מחמת הסער הסוער בעזוז כחו ורוח חן ותהנונים שפוך על תמונתה המעולפת בצעיף שחור, אך פניה לא יראו ויראו רק ידיה אשר היא סופקת מרגע לרגע, ידים קטנות ורכות, זכות כשלג וצחות כעצם הספיר לטוהר, והידים האלה עוד

להתחטא במקוה מים למען אוכל להתעסק בטהרת הרבנית הקדושה ובקבורתה כמצות רבנו הצדיק. אשרינו מה טוב חלקנו שזכינו להיות ממקורביו!".

"ומה נעים גורלכם שזכיתם להתעסק בקבורת נשיו הצדקניות!", אמרתי.

"אויה! וזאת הפעם השלישית!", ענה בעל בית מלוני החסיד וישא את עיניו למעלה וישק את מזוזת חדרי וילך לו.—

ב.

הלוית המת.

ואנכי נשארתי בחדרי לבדי ואהגה בדברי בעל בית המלון ואתבונן על כל אשר הודיעני בשיחתו ואומר בלבי: אוי להם לבני אדם שרואים ואינם יודעים מה רואים, עומדים ואינם יודעים על מה עומדים!—אנכי דמיתי כי בתוך עם תמים אנכי יושב, בתוך עם אשר לא ידע כי אם את התפלה אשר הוא מתפלל ואת הלחם אשר הוא אוכל בזעת אפים, והנה הראיתי פתאום לדעת כי אנכי עומד על גיא החזיון והנני רואה בעיני איך יגודו אולת ומרמה יחדו על נפש עלמה תמימה לקצר ימי עלומיה באכזריות רצח, ומי יודע מה אראה עוד בעיר גלותי זאת! כי באמנה רבה מאד התכונה הקרבה, בארות חמר, רפש וטיט, רב קדוש, חסידים נוראים, רבנית מתה, עלמה אמללה, כופר ואפיקורוס ואנכי הנוסע אשר התעוני האלהים לעיר הנאלחה הזאת לראות ולשמוע את אשר לא פללתי! — לו היה מאפו או סמאלענסקי תחתי הפעם כי עתה בלי ספק עשו לכל אלה שם עולם, כי בראו מהם ספור אהבים לשמח בו המון אלפי ישראל כאשר עשו בספריהם "הצבוע" ו"התועה". — "אך יהי מה", אמרתי בלבבי עוד, "אנסה נא גם אני לתאר את המחזה הזה, אחרי כי בלי משים החלה יד המקרה להראותני את ראשיתו אולי תעזור עוד על ידי לדעת גם את אחריתו, כי באמנה אין כמקרה עושה נפלאות ובורא חזיונות לאין

יכול לבטל בהגה אחד את כל גזרותיו של הקב״ה הלילה—ואחות הרבנית שכבה בדברו לרגלי מטת החולה ותבך ותצעק מרה ויפן הצדיק גם אליה ויאמר: „אל תיראי רחל בת נחמה ואל תזעקי כי כך צריך להיות ואנכי אבטיחך נגדה נא לכל חסידי אלה ונגד אחותך השוכבת בזה כי אַתְ תהיי רבנית במקומה ולא תירש אחרת את כבודה". ורחל התעלפה לדברי הצדיק והחולה התהפכה בהבליה ואנחה איומה התפרצה מקרבה והיא היתה אנחתה האחרונה כי ברגע הזה יצאה נשמתה הטהורה. ואחרי כל הדברים האלה הלא יראה כל איש אשר עינים בראשו כי נכון הדבר מעם האלהים והצדיק ממהר לעשותו".

„וגם איש אשר אין עינים לו", עניתי במנוד ראש, „וגם עור מבטן יראה הפעם ויודה כי כדבריך כן הוא ידידי, אחרי כי הנערה התעלפה והרבנית מתה לקול הבטחת הצדיק הלא אצבע אלהים הוא!"

דברי אלה אשר דברתי במרי שיחי נתנו עוד אומץ בלב בעל בית המלון ויעירו את רוח קנאתו לרבו הצדיק ויקרא ברגש נפש: „ובכל זאת נמצאו עוד בעמי רשעים השמים אור להשך; מכחישים לאל ממעל וגם בצדיקיו ישימו תהלה! שוה נא לנגדך ארוני, אבנר הרשע ימח שמו וזכרו עוד יעיז בהותו להפוך דברי אלהים חיים ויאמר כי רחל התעלפה מפחד בשמעה כי תהיה לאשה לבול עץ יבש — יסכר פה דובר שקר ונבלה — והרבנית מתה לפתע פתאום כי נגע עד לבה אסון אחותה האמללה. השמעת עוד מימיך אולת וכפירה כזאת?"

למרות העצב השורר בכל בתי נפשי העירו הדברים האלה רוח ההולים בקרבי ואקרא בצחוק צפון ועצב מגֻלה:

„נעויתי משמוע! גם כופר ימצא אפיא בעירכם, אפיקורס הוא האיש הזה על דברתי!"

„אפיקורוס גדול ונורא!", ענה בעל בית המלון, „אבי אבות הטמאה! כטרא דאחרא בעצמה רחמנא לצלן! עוד אספר לך את דרכי הבליעל הזה וקרעת את בגדיך על מעלו וזדונו, כי ריח תורה יש בך ועוד הנקודה היהודית נכונה בלבך כאשר הראיתי לדעת משיחתך היום; אך לא זאת העת לדבר בסיפור זה כי הנני הולך

„ה' יוסיף על ימיו ושנותיו! הנה הוא עתה כבן ששים וש"ש שנה".

„אם כן בלי ספק לא ישא עוד אשה רביעית", אמרתי.

„שגית ארוני", אמר האיש, „צדיק כמוהו לא ישב גם יוח ימים בלא אשה וכבר אשה מוכנת ויושבת ומצפה לו".

„ומי היא המאושרה הזאת?", שאלתי.

„המאושרה הזאת", ענה האיש, „היא ילדה בת שבע עשרה שנה אשר כמוה גם ליופי גם להכמה לא תמצא בתבל כלה; הלא היא רחל אחות הרבנית זכרה לברכה".

„ובת שבע עשרה שנה יקח לו הצדיק הזקן הזה לאשה? אך אולי לא תאבה הילדה הזאת להנשא לו?".

„אולי לא תאבה!", שנה בעל בית המלון בצחוק, „כאלו ישאל איש את פיה אם תאבה או תמאן! — ולו גם שאלו את פיה ותאמר הן בלי כל ספק כי ילדה הכמה ונבונה היא עתה ותדע את עיך האשר השמור לה בחיק רבנו הצדיק בעולם הזה ובעולם הבא".

„ואתה ידעת נאמנה כי יקח לו את הילדה הזאת לאשה?", שאלתי שנית בקוצר רוח ונפש נפעמה כי לבבי בקרבי החל לנוד ולהמול על הילדה האמללה הזאת ורוח דמיוני הראני בחזון נערה פורחת כשושנה באבה, עלמה לוהטת באש עלומים מובלה ככבשה תמימה להיות סוכנת לאיש זקן רפה כח ואין אונים, „כלה ונהרצה הוא אפוא כי יקחנה?".

„בלי כל שמץ ספק!", ענה האיש, „כי כאשר הודיעו היום את רבנו כי הרבנית מרהפת בין החיים ובין המות נגש אל מטתה ויבט בה רגעים אחדים וישאל בפיו הקדוש ויאמר: „הביבין עליך יסורים?" אך הרבנית הקרושה לא ענתה דבר כי כבר נס ליחה וגם עיניה סגרו והרב הקדוש קרא שנית ויאמר: „גוזרני עליך אשתי שרה בת נחמה שתודיעיני כרגע אם הביבין עליך יסורים אם לא!" וכאשר לא ענתה גם הפעם ויפן הצדיק אלינו ויאמר: „אתם עדי כי עשיתי כל אשר יכלתי עשות אך רצונו של מקום איננו כרצוני, ועתה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הנני מבטל רצוני מפני רצונו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, יקחנה לו!" — הדברים האלה דבר הצדיק בענותנותו כאלו לא

כאלה הנוגעים בעולמות עליונים ולנו גם השגה קלה אין בהם, אבל בנוגע לרבנו הצדיק אבטיחך נאמנה כי הוא איננו בן אדם כלל התאמין לי זאת ארוני?".

„אאמין נאמנה שלמה", אמרתי, „אך הגד נא לי מה הוא אפוא צדיקך אם בן אדם איננו?"

„מלאך אלהים צבאות הוא!", ענה האיש, „וזה לך האות כי ידבר את מלאכי מעלה כעם אח ואחיו מבטן אחת, ובאזני שמעתי באמור הצדיק להמלאך הממונה על ההריון: „גוזרני עליך שתבוא ותאמר לי למה מנעת פרי בטן בהאשה מלכה בת דבורה".

„ובלי תפונה, בא המלאך לילה במקלו ותרמילו להצדיק בגורתו, אך הגם שמעת מה ענה המלאך אותו?".

„את דברי המלאך לא זכינו אנחנו לשמוע", אמר האיש, „באשר לא זכינו גם לראותו, אך הצדיק התובה עמו כחצי שעה באזני כלנו ואחרי כן שאל אותנו ויאמר: „את מי הצרק?" „אתך ארוננו ורבנו!" ענינו ויאמרנו, אך הצדיק ברוב ענותנותו הודה ויאמר: „לא, כי את המלאך לילה הנצב עמי בזה אתי הצדק!" וישלח את המלאך ויברכהו ואל בעל העקרה אמר: „אל תירא ידידי כי לעת עתה בודאי צריך להיות כך!" — ומי לא יודה אפוא כי מלאך אלהים צבאות הוא?"—

„אך שא נא לי אם אשאלך", אמרתי, „הלא יאכל וישתה אף יפרה וירבה כאחד מאתנו?"

„אמנם כזאת וכזאת יעשה אך מרוב ענותנותו", ענה האיש, „כי צדיק מסתתר הוא ויאכל וישתה ויעשה צרכיו למען יאמינו בני האדם כי יש לו חפץ בכל אלה כשאר מתים מחלה, אך אנכי אשר זכיתי להיות ממקורביו כי הוא העמידני על רגלי ואך ממני פרי בית מלוני נמצא, אנכי התבוננתי על מפעליו וידעתי נאמנה כי כל המדה וכל תאוה זרה לו כי כלו רוחני קדש קדשים!".

היש בנים להצדיק?", שאלתי.

„שלשה בנים ושתי בנות מאשתו הראשונה זכרה לברכה, בן אחד ושלש בנות מאשתו השניה זכותה יגן עלינו ועוד ארבעה ילדים קטנים מהרבנית הקדושה אשר הלכה היום לעולמה".

„וכמה ימי שני חייו?"

רפין גם בכפרי אשר הבאתי אתי, וגם עטי, רעי ומנחמי הנאמן בכל ימי ענותי, גם עטי הדל כבר מתת נחומים לנפשי, כי גם להבליג כרגע על עצבי ורגזי ולשפך שיחי עלי גליון לא יכולתי ביגוני, ובשבתי כה דומם בירכתי חדרי ותפתח הדלת ובעל בית מלוני בא ויגע במזוזה, ותשק ידו למו פיו ויקרא: „ברוך דַיָּן אמת!"

„מה זאת?", שאלתי בבהלה.

„היא נפטרה!", ענה האיש ויאנח.

„אמך או אשתך מתה אפוא ידידי, המקום ינחמך!".

„לא, לא", ענה האיש, „לא אמי ולא אשתי, אבל אם כל עירנו, אם אלפי ישראל, כי הרבנית אשת הרב הקדוש נפטרה והלכה לעולמה!"

„בעונותינו הרבים!", קראתי ואאנח ואֹמר: „אכן יש אלהים במקום הזה ואנכי לא ידעתי! דמיתי כי רק בארות חמר ואגמי רפש וטיט ימצאון בעירכם זאת ולוּ ידעתי כי גם רב קדוש יושב בה כי אז בקרתיו גם אנכי, אך מי יודע אם נתנני לראות את פני קדשו כי לא חסיד אני".

„התהתל ארוני?", קרא האיש בעל המלון ושתי עיניו אשר העיף בי ומראה לחייו אשר האדימו כרגע העידו בו למדי כי מהיר חמה וחסיד גמור הוא בכל נפשו ומאדו.

„חלילה לי מהתל!", עניתי, „אודה בכל פה כי אנכי לעצמי חסיד אינני וגם מבלתי אגיד תכיר זאת למדי בלבושי ובזקני, אך בכל זאת חלילה לי מספק גם רגע כי נמצאו צדיקים בקרבנו; הן הקהוא מעולם כי לא יגרע ממספר שלשים וששה צדיקים בישראל אשר עליהם העולם עומד."

„ואחד מל"ו צדיקים האלה הוא רבנו הצדיק בלי כל ספק!", קרא האיש שמח וישב למולי ויאמר: „גם אנכי חסיד אינני, ואם תראני ארוני כי זקני מגודל ופאות ראשי ארוכות מעט וגם כפאָריק בראשי ונעלים ופזמקאות ברגלי, בכל זאת חסיד אינני על דברתי; ולוּ זכיתי לדעת ולהבין מה הוא חסיד, כי באמנה לאו מלתא זטרתא היא להיות חסיד אמתי, עד שהרב הקדוש מפיראשיטץ התפלל ואמר: „הלואי שתתגלגל נשמתי בגלגול השביעי לתוך עז או פרה יחסיד אמתי ישתה מחלבה ויתקנני" — אך לא לנו לדבר בדברים

הַנִּפְלָאוֹת מֵעִיר זִידִיטְשׁוֹבְקָא

א.

שיחה ביני ובין בעל בית המלון בזידיטשובקא.

אל העיר זידיטשובקא אשר בקצה ארץ גליציון באתי הפעם לרגלי מסחרי ואאלץ לשבת שם ימים אחדים, כי ביום בואי נפתחו ארבות השמים וממטר סוחף נתך ארצה וברדת הגשם על הארץ יֵהפכו דרכי העיר הזאת לבארות בארות המר עד כי לא יהין איש לעבור בם בסוסיו ועגלתו, והימים ימי ההורף; היום הקצר היה לשנה בעיני בעיר הקטנה הזאת, והלילה? — מבתי משחק, בתי מרזח, או בתי משתה לא ידעו אנשי העיר זידיטשובקא, גם בשאר תענוגות בני האדם בעריהם הגדולות לא הסכינו; בבוקר בבוקר יקומו ויצאו לפעלם ולעבודתם והשמש אך יבא ויהי לילה יאספו אל מעונתם להתעלס את בני ביתם אצל תנור וכירים, או להשתרע על משכבם ולבקש ענג בזרעות השֵׁנה; בשעה השביעית בלילה השלך כבר הס בכל חוצות העיר ובשעה השמינית גם אור נר לא יֵרָאֶה עוד מחלונות בתיה. דעת לנבון נקל כי על אפי ועל חמתי היתה לי שבתי בעיר הזאת, מרגע לרגע צפיתי כי יכלא הגשם ואצא מבור שבי זה להפשי, אך למרות תקותי הזילו שחקים שפעת מימם כאלו לא עמדו בסוד ה׳ ולא שמעו את שבועתו מהביא עוד מבול מים על הארץ. ויהי היום ואנכי יושב בדד בהררי ואקלל את יומי בלבבי כי כמעט קצתי בחיי מפני רוע גורלי אשר הסגירני בארץ מדבר זאת, לא מצאתי עוד חפץ בתבל כלה, לא מצאתי

המצאה שמה את בן גילה כנבואת הצוענית? — אם כזאת תשאלני קורא אהוב הנני נאלץ להגיד לך כי לא אדע לתת לשאלתך מענה נכון. — ובאמנה מה יסכון גם לך גם לי לדעת את כל אלה? — רק את דבר הריב והמדון חפצתי להודיעך ואתה ידעת אפוא גם את אחריתו. ויתר קורות שמעון ומרים כמקרה שאר יהודי גליציון אשר ידעת לבדי. — — — בלי תפונה לקח שמעון אשה חדשה, ומרים לקחה לאיש אחר, ויחיו ויריבו, ויולידו בנים ובנות ויריבו ויקללו איש את אשתו כדת וכמשפט ויסחרו ויעמולו ויענו ויאנחו ויריבו ויזקינו וימותו.

היא ומרה תהיה אחריתה, ואתה שמור היטב את הנצוץ את הנקודה הקדושה, כי העיקר הוא הנקודה הקדושה." — „אין סוף!", קרא עוד הרב הקדוש פעמים ושלש ויסגור את עיניו בחזקה ויאנח ור' חיים ובנו הלכו לדרכם.—

ה.

חתימה.

בוש והכלם אֲמֵר! בוש והכלם אליל תהו! ההין אשר ירית ללב מאוריע וזיגמונד בהירה הלך ויצא מגום ולא נודע כי בא אל קרבם כי גם כל פצע לא השאיר אחריו, והברית אשר כרת עמם בגן העיר ווראטנא דפרו חנה בת הצורף והצוענית והרב הקדוש מליפזין, ויכבו את האיש אשר הצת בלבותם — ! גם אַתְּ אלילת ההשכלה החדשה בגליציון בושי והכלמי, בואי בצור והטמני בעפר מפני פחד הרבי וידו החזקה! כי הוא יגזר אומר ובהניך יפשטו את בגדי כהונתם ובגדו בך ויעזבוך, הוא יתן צו ומשכיליך יגרשו את נשיהם ויתנו ספר כריתות גם להשכלתם וישלחוה לבלי ישוב אליה עוד עד נצח.— הרב הקדוש צוה ושמעון שב בתשובה שלמה, הסיר את מגבעתו הגבוהה ויחבוש תחתיה את מצנפתו השעירה כמלפנים. גם גלח את שער ראשו ויאריך את פאותיו. וישב הזיגמונד ויהי לשמעון, שב המשכיל ויהי לחסיד לכל משפטיו וחקותיו ויגרש גם את אשתו המשכלת כמשפט.— מזבח אלהים אמנם מוריד עליו דמעות כי גרש את אשתו הראשונה, אבל סיפי העיר ווראטנא, דיינה ושמשיה אוכלים ושותים ושמחים כי עזרו היום להקים את מצות הרב הקדוש מליפזין, וגם טובה ראו בעמלם כי חמשים כסף לקחו בשכרם ועוד גם תקוה נשקפת להם לשמוח בחתונת שמעון שנית, ואולי יזכו לכתוב עוד ספר כריתות גם לאשתו השניה אם יחיים ה' כהיום הזה.—

ואת הנצוץ, את הנקודה הקדושה? השמר שמעון אותה בפקידת הרבי ומצותו? — ומרים דנסעה לקרינצא מקום הרחצה?

דאי גברו עונות האדימו כדם — שכינתא בגלותא כי גבר הס״ם!״ שמעון ור׳ חיים אביו בכו לקול הקינה הזאת והרבי הוסיף להתנועע בחזקה וישא עיניו למרום ויוסיף לקונן ברגש קדש:

„שכינתא בגלותא בכה יעקב בכה! — איהי באוטאה רזא דְזאו קָא.

לית אתר פנוי מיניה — לית מחשבה תפיסא כלל ביה! — אין סוף!״ [1]

„אך עוד לא נכבה הנצוץ כלו!״, קרא הרבי אחרי כלותו את קינתו, „רחמי מתערין ודינין אתכפיין! אות הוא כי עוד הנקידה בוערת בלבך שמעון ועתה התשוב בתשובה? התשמע בקולי לכל אשר אצוך?״

„אשמע״, ענה שמעון בבכי.

„את המגבעה האשכנזית הזאת״, קרא הרבי, „את המגבעה אשר על ראשך תסיר אפוא כרגע, וחבשת תחתיה ספאָדיק כאשר חבשו אבותיך ואבות אבותיך לראשם, ופאות ראשך לא תגלח עוד; כי הספאָדיק סיג לחסידות ופאות ארוכות סיג לענוה ויראת שמים... התאמין עוד שמעון בשכר ועונש? —״ „אויה!״, גאנחו שמעון ור׳ חיים אביו. — „ויהודי בלי ספאָדיק״, קרא הרבי באחזו בזקן שמעון ויפרפרהו, „יהודי בלי ספאָדיק ובלי פאות ארוכות אין לו חלק לעולם הבא! — ועתה מה שם המרשעת אשר לקחת לאשה לך?״, קרא בקול גדול.

„מארי... מריט —״, ענה שמעון.

„מר — מרים״, שנה הרבי וישלש, „מר מרי... גרש!״, קרא ברגש קדש, „גרש שמעון את האָמה הרשעה הזאת כי בת מרי

---

1) הקינה הזאת היא מאחד קדוש ממדינת רוסיא והצדיקים ישוררוה בנגון מיוחד לה ויקראוה: קינת גלות השכינה. החסידים יספרו כי חסיד נכבד אחד הרהיב הפעם בנפשו עז ויאמר לפני הרבי מפ׳ כי לפי דעתו יש איזה סתירה בין: שכינתא בגלותא כי גבר הס״ם ובין לית אתר דפנוי מיניה ולית מחשבה תפיסא כלל ביה; אך הרבי התלהב בהתלהבות קדושה ויקרא: במה שהרשית התבונן ואין לך עסק בנסתרות! ויתרגז ויתקצף עד מאד, וכאשר שמעו זאת גדולי חסידי ס׳ נדו והחרימו את החסיד השואל ויצא לתרבות רעה ונעשה רופא.—

כי מאד הסכיל לעשות בקחתו אשה לבנו מבלי שאל בראשונה את פי קדשי, ועל כן בהגיע עתה תור גרושיה לא אבה עוד להשען על בינתו ויסע לעיר ליפזין לקחת עצה מפי הרב שמה, ואך בנפש חפצה נסע שמעון בנו אתו, כי מה זה לא יעשה משכיל כמוהו בתקותו לגרש את אשתו אשר לא יאהב עוד ולקחת עד מהרה אשה חדשה תחתיה?—"

„הניחה לי ר' חיים", אמר הרב הקדוש, „הן לא שאלת את פי אז ואל תשאלני גם עתה."

„אבל — אך —", החל ר' חיים לענות.

„מה אבל ומה אך?", קרא הרבי אשר לא נתן את ר' חיים להצטדק, „התדמו בנפשיכם כי העולם כלו הפקר הוא, תעשו את כל העולה על רוחכם ואת פי הצדיק לא תשאלו, ובבוא כשואה אידכם תבואו לדרוש את ה', אבל כבר עברה העת.———"

„אנכי לא פללתי", הוסיף הרבי בהחליקו את זקנו הלבן, „אנכי לא פללתי כי ר' חיים אשר היה דבעט מטקירגי יתחתן את גימפל ליב שובאלק!—הגד נא לי ר' חיים, האפשר יראי ה' הלילה, אם גמר חסיד מבני אדם, כי תקחו לבניכם נשים מבנית עם הארץ שאין בהם ריח תורה ואמונת צדיקים ועליהם נאמר: ארור שוכב עם כל בהמה?! —"

„אויה! גם אנכי לא פללתי כי אתחתן את גימפל ליב שובאלק", ענה ר' חיים באנחה, „אך מה יכולתי עשות ובני חפץ אך בבתו כי... הה! על חטאותי הרבות! כי אֲהֵבָה."

„אהבה?!", צעק הרבי בקול פחדים ויקם מכסאו וירץ בחדרו אנה ואנה. „אֲהֵבָה?! הוי ואבוי ר' חיים! ואתה לא תבוש לשאת את התועבה הזאת על שפתיך?"—„פושע באלקי ישראל!", קרא בפניתו אל שמעון הנדהם, פגמת במדת יסוד סיומא דגופא, אות ברית קדש! — מה זה עשית רוצח?!"

נבהל ונפחד עמד שמעון ולא ענה מאומה והרבי שנה פתאום את טעמו וישב על כסאו ויתנועע וישר בקול בוכים:

„הוי ואבוי כי גבר הס"ם—עֵשָׂו איש ציד על יעקב איש תם;

יטיב." קראה מרים בחפזה. „אל תפריעיני בתי!", הזהירה הזקנה, ותספר: „אחד. שנים, שלשה, ארבעה, כן הוא, זה ארבעה שבועות לָקחת לאיש —" „הוי!", נאנחה מרים, והקוסמת העורת אשר לא גרעה ממנה עין והתבוננה בה היטב, הוסיפה עתה בלאט ובקול חמלה: „לאיש אשר לא הוכיחו לך אלהים, ואשר לא תוכלי לאהוב בתי! —." ברעד וחלחלה הקשיבה מרים את הנביאה הזאת ותקרא: „ואחריתי? הה! מה אחרית אסוני הנורא?" — „הנחמי", ענתה הזקנה, „שבי פה מעט ואפתר לך את חלומך אשר חלמת ואגידה לך גם את כל אשר יקרה אותך בכל שני חייך." — בגועל נפש ישבה מרים על מטת הצוענית אשר הביעה את לחשיה בקול דממה בערכה את הקלפים בידיה הרזות. „ועתה", אמרה הזקנה, „הביטי היטב בהקלפים והגידי לי מה ראית, כי אנכי עורת עינים הנני, באשר ידעת."

„באחד הקלפים אשר בידך", ענתה מרים, „אראה תמונות שני לבבות אדומים."

„האיש אשר נתת לו", אמרה הצוענית, „לבבו פונה מלבבך וישנאך וגם אַתְּ תשנאיהו עד מות. ומה תראי עוד?"

„בהקלף השני אראה חמש נקודות."

„בעוד חמשה שבועות תסעי למקום הרחצה קרינִיצא—ובהקלף השלישי?"

„בהקלף השלישי תמונת לב אחד."

„אשריך!", קראה הצוענית, „כי בקריניצא מקום הרחצה תמצאי את האיש אשר הוכיחו לך שם בשמים. אך מה תחזי עוד בהקלף אשר בידי עתה?"

„תמונת מלכה רוכבת על סוס דוהר", ענתה מרים שמחה.

„והאיש אשר תמצאי בקריניצא מקום הרחצה", כלתה הצוענית את נבואתה, „האיש הזה יאהבך אהבה עזה וגם אַתְּ תאהביהו מאד ותלכי אחריו לעיר מגורו הגדולה, אמנם אליך תשוקתו ואַתְּ תמשולי בו וזה פתרון החלום אשר חלמת. —"

ובעת אשר ישבה מרים על מטת הצוענית עמד שטעין ור' חיים אביו לפני כס הרב הקדוש מליפזין. — הן הָראה ר' חיים לדעת

הגדילה לבחירה חלפה כמוץ לפני רוח ותגדל שנאתה לו מאהבתה איתו לפנים; כי מעת אשר קראה מרים באזני הנה בת הצירף, מן העת ההיא הראתה לדעת כי לא משכיל היא ולא זיגמונד, ותבז לו בלבה ובשפתה ותקראהו שמעון בשנאתה אותו. —

אז החלו הריב והמדון לשמעון ונות ביתו. בראשונה כסו עוד את שנאתם במשאון בהיותם בין אנשים התראו כאוהב ואהובתו, כהתן וכלתו ביום חפתם ויריבו אך בקרב ביתם בהיותם לבדם, אך לאט לאט הסירו את מסוה האהבה וההשכלה מעל פניהם ועד מהרה ספרו איש לרעהו ואשה לרעיתה בחוצות העיר ווראטנא: כי כמשפט שאר הבנות בעירם יעשה גם למרים שיבאלק, דברי ריבות ומדנים לא יסיפו מקרב ביתה ואחריתה אך להכרית, לצאת בספר כריתות מבית בעלה המשכיל כמשפט. —

אם רוב משכילי ישראל החדשים אשר בגליציון פוסחים תמיד על שתי הסעפים, בהיותם יהודים פולנים ואשכנזים כאחד, יתר שאת עוד לנשיהם המשכילות, כי הנה לא רק על שתי סעפים, כי אם על סעפים אין מספר תפסחנה. — מבית התפלה לבית המרזח ומבית המרזח להרבי מגריליב או להקדיש מליפזין; מהקדיש מליפזין להצוענית הקוסמת בקלפים ומהקוסמת למקוה המים; משם לאחד הראמאנען מפויל דע קאק ומן הראמאנען להתחנה אמהות; מהתחנה לבית המצחק ומבית המצחק להגולחת לגלח את שער ראשן, ומשם שנית להרבי או הצוענית. — ככה תפסחנה המשכילות האלה תמיד וככה פסחה גם מרים, והנה היא עתה בחדר הקוסמת. —

„גשי נא ואמישך“, אמרה הצוענית הזקנה, „גשי נא בתי כי עורת עינים אנכי ואמישך למען אדעך.“ מרים הושיטה את ידה להצוענית אשר ישבה על מטה מלא סחי ומאוס ותספר לה את חלומה אשר חלמה. „רב לך בתי“, ענתה הזקנה, „אל תוסיפי לספר כי עורקי ידך יספרו לי את כל לבך.. הביטי נא בתי אנכי זקנתי ושבתי, ועורת עינים אנכי זה עשרים ושלש וחצי שנה ובכל זאת הנני רואה כי עבריה יפה וצעירת ימים את..“ מרים התפלאה מאד על נבואת הזקנה והיא הוסיפה להתנבא: „גידי ימינך דופקים עתה בחזקה, והנם מספרים לי כי לקחת לאיש זה... זה..“ „זה ירח

מורה השעות השמיע את השעה האחת עשרה.
הנר אשר במנורה יפיץ איר כהה בחדר מרים והיא עודנה יושבת על השלחן ותמחה מרגע לרגע את עיניה במטפחת לבנה אשר בידה. הבוכיה היא? לא! היא אך תדמה לבכות. אבל אסונה גדול מ־צוא דמעות, היא נדהמה כהלומת רעם וגם לחשוב ולהתבונן על הרעה הנוראה אשר מצאתה, קצר כח לבה. אזניה אך תשמענה את קול אישה והתרגזו: מרים! מרים! — הבל וריק! מרים! יקרא באין הפוגות; ועיניה אך תחזינה את חנה ורעיותיה השמחות לאידה, חורקות שן וצוחקות בקול גורא. — —
מה נורא רוח הדמיון ומה עז כחו להכניע לב דכא ולהשביעו מרורות ובלהות מות! אכן מה עז כחו גם לרפאות נפש אמולה ולנחמה מיגונה! — חצות לילה הגיע, הנר אשר במנורה כבה ומרים עודנה על כסאה, אבל רוח הדמיון כבר שנה את פעולתו, ויעבר את אישה ואת רעותה מנגד עיניה ויבא תמונות אחרות תחתם. וישכיחה את עניה ואת עמלה ואת חנה בת־הצורף עם בגדיה ואזורה יחדו, ויישנה על ברכיו וישאה על כנפיו הלאה, הלאה מבית בעלה, ויביאה לארץ חמדה, ארץ הרים ועמקים, מעינות ותהמות לחמדת עינים. והנה היא שוחה בים רחב ידים ויבא דג גדול ויבלענה, וישחה עמה לעיר גדולה מאד ויקיאה לבית מרזח מלא תשאות חוגגים, ותרקד שם עמו במעגלה, ותרקד את אנשים אין מספר, ותרקד ותפזז ותכרכר וקול קורא מסביב: מַאַריע אהובה! מאריע! מאריע! ותיקץ והנה חלום. —

ד.

נביאה צוענית וּמִצְוַת קדוש.

ביום השמיני ויקם שמעון בבוקר וירא את פני מרים — והנם אמנם כתמול שלשום, דלים וירקרקים כבתחלה. — אך אהבתו אליה חלפה ועברה בין לילה ותהי בעיניו כאולת וסרת טעם בהתבוננו בה עתה! וכמים פנים אל פנים כן גם לב מרים אל אישה, אהבתה

פיו ישב וישך את צפרני אצבעותיו בשניו, ולאט לאט החלו עפעפי עיניו להסגר וראשו החל להתנודד לרגעים, כי השנה חזקה עליו מאד; ובכל זאת הבליג עוד על כעסו ויגונו. עוד התחזק על רוח תרדמתו ויתאמץ בכל עז לשאת את ראשו נכון ולהראות את עיניו פקוחות. — „אשא ואסבול", אמר שמעון בלבבו, „אשא ואסבול כי כעס ושנה לא נאוה למשכיל בחברת אשתו ורעיתה האהובה!" — אבל עוד הפעם הָראה האמלל הזה לדעת כי אך מהבל הנה כל מחשבות אנוש אָנוש, כי יד הזקה ונעלמה, יד נוראה אשר לא תראה כל עין תצחק בו ובנפשו ככדור ותטהו לכל הפצה — כי למרות חפצו ומחשבתו הטובה, קצרה פתאום נפשו בהֲותו ויפריע את שלום ביתו במשובתו, ויפריע את אשרו לנצח. —

„יקחם אופל!", קרא פתאום ויקם מכסאו ויתפשט לארכו ולרחבו וַיְפַהֵק כאיש מתעורר משנתו, „את הצמית החדישות ואת הכישית הקיסמת ואת הרבי מליפזין וגם את כל סיר פַּאֲני השחורה אשר גלתה לך יקח אופל וכבור שטן, כי הלאוני והממוני היום עד מות! — כל אלה הבל וריק המה, מרים! —"

„אך מה לך זיגמונד?", קראה מרים משתוממת ונבהלת.

„הניחי לי מרים!", ענה שמעון ברגזה, „השעה העשירית כבר עברה ואנכי נלאיתי נשוא עוד כי... כי... אבדון ושחת מרים! —"

נפלו אתם אלי מרום, נפלו נפלו לארץ! רד אֲמָר ממקומך השלך אשפתך מידך ושבר את קשתך אל הסלע! — גם אַתְּ מינערווא רדי ממרום שבתך, השליכי מגנך ארצה ואת היכלך אשר בנו לך המשכילים החדשים בווראטנא, הרסי והחריבי! כי שערוריה נהיתה בתבל, המשכיל התרגז, התרגז על אהובתו, ביום השביעי להתונתם, ויקראה מרים תחת מאַריע, ויהפוך מישרים כל חקי ההשכלה, ויכבה את שלהבת האהבה ברוח שפתיו, ויפריע את כל חקי הבריאה כלה...! —

הנה כבר שבה לביתה. ההתעצבה או צחקה על גורל רעיתה האהובה? —

שמעון שוכב סרוח על מטתו וחולם. היחלום: מהכושית הקוסמת? מהרבי מליפזין? או מהאשה היפה גבוהת הקומה ובעלת עינים אמוצות? —

„אולי יפות הנה, אך אנכי לא הסכנתי לקנות פה בעירנו כל מאומה, כי חפצי יובאו לי תמיד מעיר וויען.“

„צדקת מאד“, ענתה חנה, „כי לו תקנה היום אחת מאתנו דבר מה פה בעירנו, ולמחר והנה כל נשי החיטים והסנדלרים תצאנה בו בגאוה וגאון, גם אנכי רק מעיר אחרת אקנה תמיד חפצי.“

„גם פאַני ספרה לי“, השיבה מרים כלפי תֻמה אך בעינים מפיקות נקם, „גם פאַני ספרה לי כי הפוך (שמינקא בלע״ז) מעיר קראקוי יובא לך.—“

הנבוכה והנדהמה היתה עתה חנה, אך גם היא עצרה כח לטמון כעסה בחבה ותהי כלא שומעת את דברי רעותה האחרונים.

„אך מה לצַמות נכריות בבית פאַני והיא לא תגלח ככר את שער ראשה כפי אשר אדמה?“, שאלה חנה.— „היא לא גלחה עוד את שערה כשנה או שנתים“, השיבה מרים, „אך לפני ימים אחרים היתה אצל הכושית הקוסמת בקלפים ותנבא לה הכושית הזאת, כי בעלה יעגב על אשה זרה, נשואה לאיש, גבוהת קומה, יפה ובעלת עינים אמוצות.“—פני חנה האדימו לדברים האלה כתולע, אם אמנם כי בה לא נכרו האותות אשר נתנה הכושית זולתי כי נשואה היא לאיש, ומרים הוסיפה לספר: „הכושית מאנה להודיע את פאַני מי היא האשה אשר יאהב בעלה, גם בעלה מאן להודיע זאת, ותסע ביגונה אל הרבי מליפזין להתאונן באזניו על מועל אישה אשר מעל, והרבי הזה הבטיח לה כי אם תגלח את שערותיה כשאר בנות ישראל, יהפך לב בעלה לאהבה אותה ולא יעגב עוד על נשים זולתה — היא גלחה מהרה את שער ראשה, אך אם הועילה עצת הרבי או לא, תדע אשה אחרת ולא אני.—“

„האַ, האַ, האַ!“, צחקה חנה בצחוק אנוס, „הן אדוף אישר גלחה פאַני השחורה את שערותיה כי עתה בלי תפונה יאהב לייבוש אשה אחרת ולא אותה!“

„אך השמרי נא ואל יודע הדבר לאיש או אשה זולתך“, הזהירה מרים, „כי רק לי לבדי גלתה פאַני את סודה והוא כמוס יהיה בלבבי לנצח.—“

שמעון הנדכה מעמל היום ותלאותיו הרבות, לא מצא כל חפץ בשיחת אשתו ורעותה, אשר ארכה לבלי קץ בעיניו. כאלם לא יפתח

וישמאלו בידה השוכבת בחיקה וכמאושרים אשר לא ידעו עוד רע וכל עצב מוזר למו שחקו והשתעשעו ויהיו נכונים לקראת האיש או האשה הבאה עתה לבקרם, הדלת נפתחה והנה בת־הצורף באה החדרה.

„אהובת לבבי!“, קראה ותושט את ידה לנערים אשר קמה לקראתה נבוכה, „מה רב אשרי כי מצאתי היום את רעותי היקרה בביתה ואהובה בצדה! — האח יונה ויונתו!“ — „אך אדמה“, הוסיפה בצחוק חן על שפתותיה, „אדמה כי הנכם נכונים לצאת לשוח, אין זאת כי אם ידעת מאריע יקרה אשר אַנגאַ רעיתך תבוא היום לבקרך ורק על כן נשארת בבית. האין זאת?“ — „יקחך איפל וצלמות בת־צורף נצורת לב אשר הפכת היום כל ששוני לאבל ותבואי להכעיסני עוד תמרורים!“, קרא רוח מרים בקרבה, אך שפתיה לא גלו את דברו: כי אמרה: „אמנם כן הוא ראיתיך בעד החלון, ואמר לאישי: הנה רעיתי אַנגא אשר...“ אך הנה לא נתנה לכלות את דבריה ותקרא: „בואי נא ואשקך חמדת נפשי!“ ותשק אשה לאחותה והנה הוסיפה ברגש: „נחשתי הפעם ואמצא רק אותך לבדך אחות נאמנה בין כל רעיתי! — אך מה זה אראה עתה?“, קראה שמחה, „גם בגד אחד לבשנו היום, גם אזור אחד לשנינו, הוא אשר דברתי אך אחותי אַתְּ ונפשותינו קרובות אשה לרעותה ואך על כן כל אשר אאהב ואבחר תאהבי ותבחרי גם אַתְּ האח!“—פני מרים חורו והאדימו מכעס ובושת ובכל זאת נאלצה לענות בשפת חנף ולתת תודה לבת־הצורף, אשר הסירה את המעטפה מעל שכמה ותשב על הכסא להתעלם את אחותה הנאמנה באהבה וידידות. — בעלת הבית הביאה פרי מגד ומי נופת ותשם לפני רעיתה— „החנקי!“ קרא לבבה בקרבה ובמו פיה השביעתה כי תכבדנה לעיני בעלה ותטעם מעט מהמגדים אשר לפניה.—

שמעון התפלא מאד על חכמת אשתו וטוב לבבה ויפזק.

היום פנה לערוב, המנורה הושמה על השלחן, והרעיות האהובות עודן יושבות ומספרות.—

„הצמית החדשות אשר יאמר הסוחר קאַרלינסקי כי מפאריז הובאו לו, ראיתי אתמול בבית פאַני“, אמרה מרים בהמשך דבריה,

אבל שמעו, שמעו אתם אבירי לב הרחוקים מחמלה, שמעו וגם בת עינכם תזל הפעם דמעה לשבר הרכה והענוגה הזאת! — את חנה בת ברוך הצורף ראתה מרים עוברת לפני חלון ביתה ובת־צורף, הה! שערוריה! בת־צירף זאת לבשה גם היא שמלד ומעטפה אמוצה וגם אזור שחור עם נקדות זהב מעל למדיה!—ועתה אתם יצורי חומר התאמינו עוד בכל אישר תחת השמש אם רגע אחד יורידכם ממרומי שחקים אשר עליתם בכנפי תקותכם, לעמקי שאול מטה?—לפני רגעים אחדים קותה עוד מרים להיות היופ המאושרה והיחידה בכל בנות העיר ווראשנא בבגדיה היקרים והחדשים, ובמעוף עין הראתה לדעת כי כרוה תחלוף תקות בן תמותה וחלום גדולתו יעלה בתהו ויאבד. „חנה?“, קראה מרים ביגונה הרב, „כמוני תלבש בגד? — כמוני מאַריע שובאלק? — לא! לא אעבור את מפתן ביתי בבגדי אלה, והיום הזה לא אצא לשוח עוד כי בת־צורף זאת תמרר לי היום כל שמחה וענג!“ — מרים החרישה ותאנח במרירות ושמעון עמד כנצב מלח ויקלל את יומו בלבבו, לשוא עמל אפוא בללאותיו, לשוא עשה את שער ראשו בזעת אפים, לשוא עמד כחצי היום לפני המראה! — מאַריע גזרה אמר להשאר היום בבית, וזיגמונד המשכיל הנהו נאלץ לדאבון לבבו להבליג על עצבו ורגזו ולמלאות אחרי חפץ אשתו המשכלת בשבוע הראשון לחתונתם.

ג.

הריב התגלע.

שמעון ומרים הנאהבים והאמללים ישבו דומם בירכתי ביתם ויתבוננו על התלאה הנוראה אשר מצאתם, והנה קול צעדים נשמע בעד הפתח מחוץ. חיש הסתירה מרים את יגונה בחבה ובאמץ רוח הטיבה פנים ותעד בחפזה רוח שחוק על שפתותיה. גם שמעון הסתיר ברגע את מרי שיחו, הסיר המגבעה מעל ראשו וישלך את מקלו מידו, ועד מהרה והנה הוא יושב למול אשתו, ימינו על חלקת צוארה

אמרה מרים, „בגד אמיץ ואזור אדום לא יתאימו יחדו, הביאי לי את הצהוב, הצדקתי?"

„צדקת גברתי", ענתה הבישית ותשב אל המלתחה, אך בעוד רגע והנה היא נקראת בשלישית.

„לא כן!", אמרה הגברת, „את האזור השחור עם נקודות הזהב תני לי, אין טוב ממנו ובו אבחר היום."

תלונה חרישית עברה בין פתחי פה צלה בהביאה את האזור השחור ומרים הביטה במראה ותאמר: תארי באמנה לא רע היא היום ותקותי בי כי איש לא יכירני ביום הזה כי עבריה אנכי; ועתה צילי אזרי נא את מתני באזורי זה אך משכי היטב, כי האזור צר ואנכי כמעט שמנתי עביתי בימים האחרונים האלה למרות רצוני, האין זאת צילי?"

צלה אשר עמדה מאחרי גברתה עקשה שפתיה ותאמר: „לשוא תדאיבי את נפשך גברת נכבדה, לא שמנת ולא עבית והנך דקת בשר, ענוגה ורכה. . ." „כאחת השרות היפות–", הוסיפה ברוח לצון ולשון חנף, ובכל כחה צִוְּפָה את גברתה צִנֵּפָה עדי עלתה בידה לִרְכֹּס את קרסי האזור הצר מעל למדיה. כמעט לא יכלה מרים לשאוף עוד רוח, כי האזור שם מחנק לגויתה ודמי יצוריה עלו לראשה ויאדימו את לחייה הדלות, אך לזאת שמחה עוד מרים בהשבה להופיע היום לימין אישה בצאתם לשוח בעיר מושבם.—אבל מי בא בסוד יועצי מרום ועצת שמים מי ידענה? בן אדם יחשב דרכו אף יכין צעדי לבל ימוט נצח ולא ידע כי אך על שבכה יתהלך וממעל לו יעצו להדיחו משאתו ולהסיע כעץ כל תקותו והות נפשו! -- אחרי עמל אין קץ הצליח בידי שמעון לעשית את ללאות מטפחת צוארו כחפצו ורצונו, והנה הוא עומד הכן לפני המראה, מגבעתו על ראשו המשיח בשמן המור ומקלו בידו לכבוד ולתפארת. גם מרים בכל עדיה וחליתה עומדת הכן לצאת ולבבה יעלוץ בקרבה בחשבה איך יקנאו בה היום כל רואיה על רוב אשרה והון ערכה, והנה היא נשקפה במקרה בעד החלון ותקרא: „הה נגזרתי!—" וכמעט נפלה אחרנית והשתגעה ממראה עיניה אשר ראתה. „ומה זה ראתה מרים?", ישאלו עתה בצחוק אלה המקנאים באושר רעיהם וישמחים לאיד נקי.

ב.

תוחלת נכזבה.

שמעון עמד לפני המראה ויעש את ללאות מטפחת צוארו ומרים עמדה בין המון שמלות משי ורקמה, שביסים ורדידים ותחפש לה ערך בגדים ללבוש.

„רעם וברק!“, קרא שמעון ויקרע את המטפחת מעל צוארו בחרון, „המטפחת הארורה הזאת הלאתני היום עד מות: כמעט לא אוכל עוד להניע את ידי מרב העמל אשר עמלתי בה וחפצי לא הצליח בידי לעשות את הללאות כמשפט. תני לי מאַריע מטפחת צואר אחרת.—“

„הניחה לי זיגמונד“, ענתה מרים, „כי במבוכה נוראה הנני עתה; לא אדע איזה בגד אלבש בצאתי היום בפעם הראשונה לשוח בעיר אתך בעל נעורי. האלבש את השמלה הירוקה הזאת?“

„השמלה הזאת יפה היא מאד“, ענה שמעון.

„אך לא“, אמרה מרים, „את השמלה הירוקה לא אלבש היום כי אם את הלבנה אלבש“.

„אבל את הלבנה כבר לבשת אתמול בבקרך את רעיתך פֿאַני בביתה, ואיככה תלבשנה היום?“, שאל שמעון, „האין לך רק שמלות שתים? לבשי בגד אחר.—“

„צדקת!“, אמרה מרים ותעמוד רגעים אחדים ברוב שרעפיה, „אך מצאתי הפעם!“, קראה כמנצחת, „את שמלתי האמוצה אלבש היום וגם את המעטפה האמוצה אעטף.—כן הוא! שמלות ומעטפות כאלה לא בכל יום תֵּראנה בחוצות עירנו ועינים פקוחות לכל בנות גילי והנה תכירנה היום ותדענה כי מאַריע תבין להכין לה מלבוש.—צילי!“

צלה המשרתת פתחה את דלת החדר ותאמר: „הקראת לי גברתי?!“

„את אזורי האדום הביאי לי מן המלתחה!“

הנערה הלכה ומרים נתנה לשמעון מטפחת צואר אחרת כאשר שאל ותחל ללבוש את בגדיה אשר בחרה לה. „צילי!“, קראה שנית. צלה באה ותביא את האזור כאשר צותה גברתה. „שמעי נא צילי“

ידעו. — שמעון פגע את מרים בלכתה לשיח באחד הגנים לבדד ואחרי אשר שאל בשלומה הביט לארץ ויאנה.

„ומה לך זיגמונד כי תאנח?", שאלה מרים בקול המלה.

„כי אין שלום בעצמי", ענה שמעון, „כי... כי אהבתי". מרים לא ענתה דבר וגם היא הביטה לארץ ותאנה.

„ומה לך מַאריע כי תאנחי אַתְ?", שאל שמעון אותה.

„כי גם בלבבי אין שלים", ענתה מרים, „כי... כי... כי אהבתי גם אני".

„ואת מי תאהבי?"

„ואת מי תאהב אתה?"

„ואת מי יתנני לבי לאהוב?—"

„ואת מי יתנני לבי לאהוב יותר..." וטרם כלתה עוד מרים את דבריה והנה היא בזרעות שמעון ונשיקות אין מספר נתנו מפה לפה, וכל הדברים הגדולים והנפלאים האלה נקרו ונעשו ברגעים אחדים.—

בלי עמל וטורח רב הצליח אפוא החפין בידי אַמאָר לקשר את לבות המאושרים האלה בעבותות האהבה ובלי עמל וטורח רב הצליח החפין גם בידי נאמן ביתו, ר' גימפל השדכן, לקשר את אבותיהם בעבותות החתון. אבי שמעון, אשר ידע את סחורתו ישב, הודה לאל חסדו כי הוכיח לבנו הריק והנעור עלמה חכמה ועשירה להיות לו לעזר כנגדו; ואבי מרים, אשר גם הוא ידע את סחורתו היטב, הודה לאל חסדו כי הוכיח לבתו האולת וסרת הטעם בחיר חכם ועשיר לנחותה בדרך החיים, ובכן הוגה איש את אחיו ושמעון לקח את מרים לאשה ויאהבה.—

אזניכם: פולנית, צרפתית עם יהודית־אשכנזית ואהבה, ידידות והשכלה על שפתי כלמו. — זאת פעולת הזמן החדש, וזה פרי העת הנאורה! לבני אדם יושבי חשך וצלמות זרח פתאום אור חדש וכפקחם את עיניהם והנה הנם כלם משכילים ומשכילות, ידידים וידידות, אהובים ואהובות, הפלא ופלא!—

שמעון לקח אפוא את מרים לאשה באהבתו אותה, כי גם הוא היה מהמשכילים אשר בארץ כיתר רעיו אשר בווראטנא עירו. בהיות שמעון בן חמש עשרה שנה נפקחו עיניו פתאום למרות רוח אבותיו, וירא ויתבונן כי התורה והמצוה, אשר הורוהו הוריו לא לעזר ולא להועיל המה ללומדיהם, ויגזר אמר ויחליט כי גם שפת עבר וכל חכמת ישראל המה דברים בלתי דרושים לחפץ רוח העת החדשה, וימהר ויעזוב את חדר מורו החסיד ויקח לו מורה משכיל תחתיו, הוא הורהו לקרוא בשפת אשכנז ותהי ראשית קריאתו בשפה ההיא: ספורים נעתקים משפת צרפת כספורי דיומא והדומים להם. בהם מלא כרסו ויבואו כמים בקרבו וישטפו משם כל תורת מורו הראשון ויעשוהו למשכיל. אז הסיר את מצנפתו השעירה מעל ראשו ויחבש תחתיה מגבעה אשכנזית, גם הסיר את פאות ראשו הארוכות ויעש את שערת ראשו בסדר נאה ויפה ויהי לאשכנזי לכל משפטיו וחקותיו מקדקדו ועד טבורו, כי מטבורו ולמטה היה עוד יהודי פולני כמאז ומקדם, בגדיו סרוחים עד כפות רגליו ומכנסיו תוך בתי רגליו כמשפט יתר היהודים בארצו. — ושמעון המשכיל לא כרת ברית לעיניו ויתבונן על בתולות העיר ווראטנא ויאהב את כל בנות עירו, אכן את מרים אהב מכלן כי הון ועושר בבית אבותיה וגם היא עלמה משכלת, יודעת לרקוד ולשיר ולבושה כאחת מבנות השרים; מרים המשכלת גם היא לא כרתה ברית לעיניה ותתבונן על בחורי העיר ווראטנא ותאהב את כל בחורי עירה, אכן את שמעון אהבה מכלם כי הון ועושר גם בבית אבותיו ולהשכלתו אין חקר. — לפנים בישראל האדימו פני הצעירים מבושת בשמעם את שם אשתם, ונשי ישראל הצעירות בושו להביט בפני בעליהם עד אשר ילדו להם בנים ובנות; אך לא כן הוא עתה, גם בחור גם בתולה לא עוד יבושו, כי הלא לרוח העת הנאורה המה הולכים, והמשכילים החדשים ההולכים לרוח הזה הם הכלם לא

ראשית מדון ואחריתו

תמונה מדרכי המשכילים החדשים בקרב בני ישראל בגליציון.

אַשְׁרֶיךָ יְשֻׁרוּן כִּי בָאֵי בְּסוֹד אֱלוֹהַּ
עֲצוֹת יַשְׁמִיעוּךָ מִשְּׁמֵי נְבוֹהַּ
עֵת אִשָּׁה לָקַחַת עֵת גָרֵשׁ רַעְיָתֶךָ
קוֹסְמֶיךָ יוֹרוּךָ גַם קְדוֹשֶׁיךָ.

א.

אהבה נמהרה.

שמעון אהב מאד את מרים אשתו אשר לקח לו זה... ימים שבעה. — יפת תואר לא היתה מרים, גם יפת מראה לא; גדולה היתה בקומה אך מבנה גויתה רפה מאד, דקת בשר ודלת כח, פניה ארוכים וירקרקים, שפתותיה לבנות כשיד ושתי עיניה השחורות והגדולות יושבות בסתר עפעפים ממראה תכלת כהה; ובכל זאת דמתה מרים בנפשה, כי יפה ממנה לא תִמָּצֵא בתבל כלה וכמוה חשב גם שמעון וארשה לאשה לו כאהבתו אותה. באהבתו אותה אמרתי, אמנם כן הוא, כי מיום אשר החלו גם נערי בני ישראל בארץ גליציון לדגול בשם מינערווא, אלילת ההשכלה, מהיום הזה החל גם אִמאָר אליל האהבה לתת לבני אשפתו מהלכים בקרבם, וכי תבואו היום לאחת מערי הארץ הזאת הגדולות, ותראו בחורי ישראל ובתולותיו לבושים בגדי כבוד, הולכים לשוח בגני המד, או ממהרים ורצים לבתי מצחק ושיר, ואם תשמעו מדברם אז תתפלאו ותשתוממו, כי שפות לא נשמעו שמה מתמול שלשום תשמענה

האספר מאליעזר השדכן, אשר הראה כחו וגבורתו וישתה עשר כוסות יין שרף בנשימה אחת לשמח החתן וכלה?—האספר מיופי מנורת הנחשת, אשר נתן ראש הקהל ר׳ ברך מתת דרשה להרב ר׳ מרדכי? — האספר מן הדגים אשר הביא אתו המחותן ר׳ נחום אשר נשבעו הקרואים כלם כי טעם גן עדן להם? — האספר מן הנגונים הנפלאים אשר בהם ברך החזן המפואר ר׳ למך את שבע הברכות? — האספר מפעסעלע וקלמן בעלה, אשר... אך מה! לא אספר מאומה מדברים כאלה וכאלה אשר אין ספורות למו, כי אם זאת אומר: האיש אשר לא ראה התונת מרדכי ואסתר, לא ראה עוד שמחה מימיו! —

בעוד שבעת ימים נסע הרב ר׳ מרדכי, הנקרא היום: דאקטר מארקוס קיזאוויטץ, עם אשתו ההרשה אשר לקח, מן העיר נזבא וישב ארצה אשכנז לעיר מגורו שמח וטוב לב; ובעצם היום הזה נכתב ונחתם ב„פנקס הקהל" אשר ליהודי העיר נזבא, כל דבר האותות והמופתים אשר שמעו ואשר ראו בעיניהם: כי מלכה הרבנית המתה רדפה את ר׳ מרדכי בהקיץ ובחלום ולא נתנה מנוח לו עדי הפר את ברית התנאים אשר כרת את פעסעלע בתה, כי נרפאה אסתר בת הרב מחולי כבד ונורא תיכף ומיד בהפר בן גילה את בריתו עם אחותה, וכי עלה אחרי כן מרדכי לגדולה, בזכות זה ויהי לרב ומו"צ בעיר ואם בישראל. וכו׳ וכו׳.— „וכל הדברים האלה", תאמר ההודעה בפנקס הקהל הנזכר, „כל הדברים האלה נכתבו ונחתמו בפקודת הרב וראשי הקהל למען ידעו דור אחרון כמה גדולים ונאמנים דברי חכמינו זכרם לברכה: „ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני." אשרי העם שככה לו!

ת ם.

בל אפונה כי ידעו עתה קוראי הנכבדים כי הרב אשר ראינו בראשית הפרק הזה, הולך אנה ואנה בביתו אשר ברחוב הארונים בעיר ב... הוא הבחור מרדכי בן נחום מכפר קיזאוויטין.

המשרת פתח את דלת חדר הרב בלאט ויאמר: „אדוני הרב, הכל נכון וגם עת כבר לנסוע.״ „צדקת״, ענה הרב בהביטו בכלי מורה השעות ויצא ויעלה על העגלה, „הפוך את ידך״, אמר אל הרכב, „ונהג עד חצר מסלת הברזל.״

ח.

החתונה – חתימה.

העיר נזבא צהלה ושמחה! מרדכי אשר שב ממדינת הים נשא למזל טוב ולשעה מוצלחת את אסתר בת הרב בחפה וקדושין כדת משה וישראל! — בתחלה השתוממו בני העיר ויתלחשו איש באזני רעהו כי ר׳ שרגא רבם יתן את ביתו לפריץ לאשה; אך בשמעם את הדרשה הנפלאה אשר דרש הפריץ הזה בבית הכנסת, אז הכירו כלם וידעו כי באמנה רב הוא, רב גדול מאד, רב אשר לא היה עוד כמוהו מיום היה ישראל לגוי, חכם מכל אדם על פני תבל ואולי גם מר׳ שרגא חותנו!—והאיש הנפלא הזה הוא מרדכי בן נחום! מרדכי אשר ידעו כל יליד נזבא מיום היותו בן שבע שנים! ומי יתפלא עוד אפוא על שמחת בני העיר נזבא ביום חתונתו? — ור׳ נחום אביו? — לא אנסה את עטי הרפה לתאר בו את רגשות נפש ר׳ נחום בראותו את בנו וכלתו יוצאים שלובי יד מהחפה ודבורה המבשלת הזקנה נושאת חלה גדולה ורוקדת לקראתם ברוב חן ונועם! — דמעות גיל ירדו מעיניו מאין הפוגות ברקדו את הרב ר׳ שרגא מחותנו, ומה גם בשמעו את מהללי בנו מפי ר׳ חיים אברהם הבדחן, אשר הביא אתו אחיו השוחט מעיר ווראטנא לשמח חתן וכלה בחרוזיו הנפלאים? — ומה אוסף לספר עוד? האספר מהמלמד ר׳ בע״ל, אשר התחפש כרוב וירקוד יחף בכל חוצות העיר בשמחתו? —

נתיבה להאיש ההולך לאורה", והאהבה לטרה גם את מרדכי למצוא דרך בים החיים ולהשליך את העול הקשה אשר העמיסו עליו למורת רוחו. היא הרהיבה בנפשו עוז לנתק את מוסרות הברית אשר בינו ובין פעסעלע, ביד הרוצים, ובעצתה כתב את המכתב אשר הבאתי למעלה למראה עיני הקורא. והמכתב הזה. אשר בו הוליך את ר' שרגא החכם בכל שבע החכמות שולל, עשה את הפרי אשר קוה! פעסעלע נִתְּנה לקלמן בן הגביר ר' פרץ מאיר לאשה, ור' שרגא הודיע את מרדכי במכתב, כי מלכה אשתו עליה השלום אך הטיבה לראות ולשמוע את בת הקול מכרזת ואומרת בת ר' שרגא למרדכי בן נחום, אך הבת הזאת היא בתו הצעירה אסתר אשר ילדה לו רחל אשתו השניה זכרונה לברכה. „וזה לך האות", כתב בהמשך דבריו, „כי אסתר זאת אשר מיום באת בברית התנאים עם פעסעלע אהותה, הלתה חולי כבד ונורא עדי כל רופאי גלעד אמרו נואש למהלתה, נרפאה לפתע פתאום כאשר אך נתנה הטבעת באצבע פעסעלע ביום הפתה." — „על כן בני", התם ר' שרגא את מכתבו, „מהרה, חושה ובואה, וארשת לך את אסתר כדת משה וישראל, ולבך אל יפול על פעסעלע כלתך הראשונה אשר נִתְּנה לאיש אחר, כי „רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", אמר דוד המלך עליו השלום, ומי יאמר לו מה תעשה? — הנחם אפוא בני ודע כי גם אסתר לא נופלת היא מפעסעלע אחותה, צנועה בכל דרכיה וישרה בכל מעשיה, וגם היא תהיה אשת חיל ועטרת בעלה כהנשים אשר בנו את בית ישראל. —"

מרדכי שמח ויצחק בלבו מאד בקראו את הדברים האלה וימהר להשיב את ר' שרגא: כי הלילה לו מהתאונן על ההשגחה והגזרה העליונה, והנה הוא מוכן ומזומן לקחת את בתו הצעירה לאשה לו, אך בטרם יעשה את הדבר הזה עוד לו לקחת לקה מפי ראש הישיבה כשנה או שנתים, למען ישיג ממנו התרת הוראה ויושיבהו על כסא הרבנות באחת הקהלות הסרות למשמעתו. — ושתי שנים למד עוד מרדכי במדרש הרבנים ויעש לו שם בין חכמי ארץ אשכנז במאמרים הרבה אשר הוציא לאור וישמעו גם אנשי העיר ב... את שמעו הטוב וישימוהו אליהם לרב. —

העומד בקצה הרחוב. הבית הזה הוא משכן רב העיר. הרכב משך׳ בהפעמון אשר על הפתח ומשרתי הבית יצאו ויעמיסו מלתהות עור שונות על העגלה הזאת, ובעוד אשר עשו המשרתים את מלאכתם, הלך הרב הנה והנה בחדרו, ימי העבר עברו ענית אחד אחד לפניו, ורוחו רחפה גם על ים העתיד. — „בעוד ימים אחרים״, אמר הרב כמדבר אל לבו, „בעוד ימים אחרים ואנכי בקצה גבול כל תקותי ומשאלות לבבי! האח! הזאת פללתי לפני שָנים עשר?... מי מלל לי אז בצאתי במקלי וילקוטי הדל מעיר גלמודה וקטנה, כי מוכתר בכתר הרבנות והפילוסופיא אשוב הפעם אליה להוציא ממנה את האבן היקרה, העלמה משאת נפשי אשר מרגע לרגע תיחל לקראת בואי?״ — „רב לי, אלהי הסדי!״, קרא האיש בעינים מלאות דמעות תודה, „ריק מכל הכמה וערום מכל מדע עזבתי את ארץ גאליציען, ועתה חנני אלהים והנני מטיף לקהל גדול וחכם כקהל העיר הזאת! קטנתי מכל החסד הרב אשר עשית עמדי, ואנכי תולעת ולא איש ומה אשיב לאל כל תגמולוהי עלי?... אך מה ה׳ אלהינו שואל מעני ורפה כח כמוני כי אם ללכת בדרכיו להשכיל ולהיטיב כידו הטובה עלינו, ואחרי כי הביאני עד הלום וימלא את ידי לכהן לו, הנני לעשות רצונו, לעבוד בכרם ה׳ צבאות בית ישראל בכל נפשי ומאדי, ולנהל את עדרתי על נהלי האמונה ויראתו הטהורה כידו הטובה עלי! —״

למען יבינו הקוראים הנכבדים אשר הואילו בטובם לשלחני בדרך ספורי עד הנה, את הגיוני הרב הזה ודבריו, הנני לספר להם עתה את קורות מרדכי מיום אשר התראה פנים את אסתר אהובתו וישבע לה אהבת נצח, עד היום הזה. — מרדכי התיעץ את אסתר אהובת לבבו ויגמרו שניהם אומר כי ילך לו ארצה אשכנז ללמוד שם אחת החכמות המהיות את בעליהן והוא באהבתו את התורה אשר גֻדל על ברכיה מיום היותו בן חמש שנים מצא טוב לפניו ללכת להעיר ברעסלוי. שמה שקד על דלתות התורה ואמונת ישראל בבית מדרש הרבנים העומד תחת פקודת ההכם הגדול דאקטער זכריה פראנקעל, ושמה כלה גם את למודיו בבתי ספר החכמות אשר להממשלה. „האהבה״, יאמרו המשוררים, „גם בין נבכי ימים, במקום אין אני שיט ואין מעברה, היא תורה

בימינו אלה ויוציאו עליו שם רע כי גבן הוא ועור באחת מעיניו, אבל הלילה! אמת כי שכמו האחד גבוה מעט, ותבלול בעינו הימנית, אך זולת זאת אין דבר, חי נפשי כי בחור נחמד הוא ומי יתן והיה כל עם ה׳ כמוהו!"

„אך הגם בן תורה וירא ה׳ הוא, שאלתיך." אמר הרב שנית.

„חי נפשי כי לשקר לא אבוה אף לא אוכל", ענה השדכן, „ואנכי אחת דברתי כי בן ר׳ פרץ מאיר הוא בחור נפלא. חריף או גאון איננו עוד, אבל כלי מוכשר הוא לקבל טהרה, ואם שנה או שנתים ישב בבית הרב מנזבא, לבי בטוח כי מורה הוראה יהיה בישראל.—"

„לו יהי כדבריך, אך מה אעשה לאסתר בתי והיא תמאן להנשא לאיש כי חולה היא מאין מרפא?"

„הוא אשר דברתיו", קרא השדכן, „אצבע אלהים הוא! חולה היתה, למען לא תנתן לאיש אשר לא לו יעדה בת הקול, אך מרדכי בן גילה הוא, ובלי שפק תרפא מחליה אם אך לו תהיה לאשה.—"

וכאשר נבא אליעזר השדכן כן היה. הגביר ר׳ פרץ מאיר חטף את פעסעלע בשתי ידיו ותהי לאשה לבנו הנחמד אשר רק שכמו האחד גבוה מעט, ורק תבלול בעינו הימנית ואשר בעוד שנה ושנתים יהיה מורה הוראה בישראל. מלכה הרבנית עליה השלום נחה בשלום על משכבה ולא הרגיזה עוד את מרדכי בחלומות והזיוני לילה ממנוחתו; גם לבב אסתר אשר נשבר יחד עם הקדרות והקערות, אשר שברו הקרואים לפני שנים ששת, גם הלב הנשבר הזה נרפא עתה פתאום כאשר נשברה הצנצנת תחת רגלי קלמן בעל אחותה ביום הפתו... אצבע אלהים!

ז.

רב בעיר ב...

ברחוב הארונים אשר בעיר ב... נסעה עגלת צב רתומה לשני סוסים שחורים, ותתיצב לפני בית יפה, גדול ורחב ידים

„מרדכי!", קרא ר' שרגא ויאנח במרירות, „מרדכי הוא נע ונד בארץ, לפני ימים ששה היה בעיר ברעסלוי, ומי יודע אנה הובילוהו רגליו היום, ואתה תפזר עוד מלח על מכותי ובלי דעת תרבה פצעי הנם.—הא לך את מכתבו קראהו וראה אם יש עוד מכאוב במכאובי."

השדכן הניע את ראשו הנה והנה כמתפלא, ובהוציאו את בלי הטראה מצלחתו ויתנם על הטמו העב אמר: „הדשות אנכי שומע! מרדכי נע ונד בארץ, הדשות אשר לא פללתי! אך אל נא ידאג הרב מנזבא, אין כל חדש תחת השמש ולד' אין מעצור להושיע ואולי על ידי קרובה ישועתך לבוא". „הלא יש בי ממדת קוני", הוסיף בצחוק בקחתו את המכתב מידי ר' שרגא, „כי מזַוג זוגים אני, שדכן אנכי מעודי!—"

„אצבע אלהים הוא!", קרא אחרי כלותו לקרוא את המכתב, „אצבע אלהים הוא, רב מנזבא! אנכי מעודי לא נשבעתי עוד, אך עתה הנני נשבע באמונתי כי אצבע אלהים הוא!—הרבנית עליה השלום שמעה את בת הקול מכרזת ואומרת: בת ר' שרגא למרדכי בן נחום, אך הרק פעסעלע לבדה היא בת ר' שרגא? הלא גם אסתר בתו היא?..." „ומה יעשה עתה אליעזר השדכן?", הוסיף בהחליקו את זקנו הארוך פעמים ושלש, „אליעזר השדכן יאמר: ישא מרדכי את אסתר, ופעסעלע תנתן לבן ר' פרץ מאיר מעיר נאראבא!... השמע הרב מנזבא את עצתי?"

עיני ר' שרגא אורו ויאמר: „עצתך אליעזר שמעתי, אך היחפוץ ר' פרץ מאיר בפעסעלע והיא היום כבת ארבע ועשרים שנה?"

„אם יחפוץ בה?", קרא השדכן שמח, „בשתי ידיו יחטפנה! ולו גם בת שלשים שנה היתה, הלא אמרו חכמינו ז"ל: זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהן, ואם תלמידי חכמים כך בנותן של חכמים על אחת כמה וכמה—"

ר' שרגא צחק מאד בשמעו את הקל וחומר הזה ויאמר: „בל אפונה כי בן ר' פרץ מאיר הוא בן תורה וירא שמים האמנם בן הוא אליעזר?"

השדכן עמד נבוך כרגע ויען: „בן ר' פרץ מאיר הוא... בן גביר עצום, והי נפשי כי כל מום אין בו, אך אויבי עשיר רבים

ר׳ שרגא לא חשב זאת לחטאה וישלח לו את מלאכו הטוב, הוא אליעזר השדכן, לנחמו מיגונו. —

ו.

אצבע אלהים.

אסתר נבהלה ופניה הלבינו מפחד פתאום בבוא אליעזר השדכן הביתה כי ידעה נאמנה אשר אך על אודותיה יבא לדבר את אביה הרב, ולמען לא תאלץ לשמוע את דבריו, אשר כחרבות שנונות היו ללבבה קפה בחפזה ממקומה ותצא החוצה. גם הרב לא שם עתה את לבו ל האורח הנכבד חזה, כי צלול בהמון דאגותיו הלך אנה ואנה בחדרו וישכח תבל ומלואה ביגונו. אפס גם השדכן הערום, אשר הסכין כבר במראות כאלה לא שם את לבבו לדאגות הרב ויגונו העצום ובצחוק קל על שפתיו הדקות נגש אליו ויאמר: „עתה הפעם יודני הרב מנזבא, כי המצאתי לו התן לא יסולא בכתם אופיר; בחור נחמד ונעים, בר אורין ובר אבהן, גם כסף כעפר לאביו הגביר ואת הרב ואת אסתר בתו יוקיר מפז ואבן יקרה.״ ר׳ שרגא לא ענה דבר ויהי כאיש לא שומע, והשדכן הוסיף לאמר: „ר׳ פרץ מאיר מעיר נאראבא, הידע הרב מנזבא את ר׳ פרץ מאיר? אך מי לא ידע את הגביר הזה? הנמצא עוד איש כמוהו בכל התבל כלה? היש קץ לצדקתו? היש קץ לעשרו? חי נפשי כי בעד הלק ביתו אשר בנאראבא נתן יותר משש מאות כסף, ובשנה הזאת קנה עוד הלק אחר בעד מאתים כסף, ובכל זאת יפזר לנדן בנו חמש מאות כסף במזומנים, חמש מאות כסף, השמע הרב מנזבא?״

„אבל הנה לי עתה״, ענה ר׳ שרגא, „הנה לי אליעזר ידידי כי כחומץ על נתר המה דבריך אלה ללבבי הנענה, הדבר בבתי אסתר הצעירה, ועוד את הבכירה לא נתתי לאיש.—״

„את הבכירה? את פעסעלע? ואיה מרדכי התנה?״

„את בריתך עמה ידוע תדע כי אירדפך כל ימי צבאך ועדי תקוין
„בחיים לא אתן לך מנוח".

„ומנוח לא תתן לי האשה הנוראה הזאת! מאז ועד היום
„הזה תשמור כל צעדי ולא תתנני לברוח מפניה ובכל לילה ולילה
„תבעתני ותענני עד כי באמנה אקוין בהיי כאשר דברה.—

„ועתה אדוני מורי ורבי! חמול נא על ימי עלומי, יעין נא
„עצה כי הכם אתה כמלאך אלהים, והודיעני אם יש לי תקוה
„לשוב עוד אל ביתך, או כל ימי צבאי אנוד ואנוע בתבל עדי
„אגוע ואמות בארץ נכריה.—

„אחרי שבעי נדודים אין מספר באתי היום פה העירה ברעסלוי.
„מי יתן ואוכל להשאר בעיר הקדושה הזאת, כי פה ישיבה גדולה
„ומפוארה, כאשר קותה לה נפשי מני אז. אין לי עוד פה מידע
„ורע, והנני בבית הרב הגדול ר' זכריה אשר המל עלי ויספתני
„למעונו, ואם יכתוב לי כבוד מורי מענה על מכתבי זה יואל נא
„בטובו לשלחו לידו.

„אלה דברי העבד הנענה המצפה ומיחל בלב נשבר ונדכה
הק' מרדכי בן נחום מכפר קיזאוויטץ."

„מה אומר ומה אדבר?", קרא הרב אחרי כלותו לקרוא את
האגרת הזאת עד תמה, „אלהים מצא את עוני ומרדכי מה הוא
כי אוריד את עלומיו ביגון שאלה? אבל האיכל להפר עתה את
ברית התנאים ופעסעלע היא היום בת ארבע ועשרים שנה? —
אך אם גם לא אפר את התנאים האלה האם יקח אותה מרדכי
לאשה לו? התתן אותו מלכה אשתי, עליה השלום, לנגוע בה?
הה! גדלו צרותי מנשוא ורבו עד אין מספר ומי יוציאני מים
צרותי אלה למרחב?—"

מי יוציאך למרחב? השכחת רב מנובא, את היושבי בשמים?—
בן חוא האדם וזה דרכו מעולם! בשבתו שלאנן ושלו יחזק ידים
רפות ומר נפש ינחם, אך אם גם אליו יראה העוני כשבט עברתו,
אז יבהל וילא ויאמר נואש! — אבל אלהים רב חסד לא יחשוב
לעון לבן אדמה אם ישכחהו כרגע בימי עניו ומרודיו, וגם להרב

„לדבר ה׳, ולרגלי העיפות מעמל הדרך ותלאותיו. באתי לעיר
„פרעססבורג ודמיתי לבוא אל המנוחה והנהלה, נהלת חכמים ויראי
„ה׳, והנה גם שם יד ה׳ נגעה בי ותנידני הלאה, הלאה מעיר
„הפצי־בה מעיר אליה נשאתי את נפשי מעודי. הה! אוי לי אם
„אומר ואבוי לנפשי אם אחשה ואש יגוני תבער בקרבי עדי אגוע
„וארד דומה! אין זאת כי אם מלאכי זעם קנאו באשרי והצלחתי
„ויגרשוני מביתך נצח!—אך לא אוכל עוד לעצור ברוחי הנשברה,
„אדברה אולי ירוח לי, אשפוך לפניך אדוני מורי ורבי את מרי
„שיחי אולי תרחמני אולי תמצא עצה להצילני מן היד האכזריה
„אשר תרדפני. — ביום צאתי מן העיר נזבא, באתי לעת ערב
„להעיר ווראטנא הקרובה אליה, ואנכי עיף ויגע, ואלין שם
„בבית דודי השוחט. ויהי בחצי הלילה בסגור תרדמה את שמרות
„עיני, וארא בחלומי והנה אשה קטנת קומה, דלת פנים ודקת בשר
„עומדת על מטתי. „מי את?", קראתי בבהלה כי נבהלתי מפניה,
„ומה תחפצי ממני אשה נוראה?" „אנכי מלכה הרבנית אשת הרב
„ר׳ שרגא הראשונה אשר מֵתי זה שמונה עשרה שנה, ואם חפץ
„אתה בחיים, שוב לך עד מהרה אל העיר נזבא אשר עזבת היום,
„והפר שם את ברית התנאים אשר כָּרַתָּ את פעסעלע בתי היחידה."
„ומה עול מצאת בי, אמי הטובה והיקרה?", התחננתי אליה במו פי.
„לא עול מצאתי בך", הֵשִׁיבָה, „אבל בת מלכה הרבנית לא תהיה
„לאשה לבן נחום הכפרי" — „שמעיני נא רבנית כבודה!", קראתי
„בחלומי, „אנכי היום בן שבע עשרה שנה, ואת אמרת כי זה שמונה
„עשרה שנה מעת הלכת לארץ החיים, בל אפונה כי שמעת אשר
„הכריזה שם עלי בת הקול ארבעים יום קודם יצירתי.[1]) אם תחפצי
„אפוא כי לא אקח את פעסעלע בתך לאשה, הגידי נא לי בת מי
„יעדה בת הקול לאשה לי?—"

„בת הרב ר׳ שרגא", קראה האשה בזעם, בת הרב ר׳
„שרגא למרדכי בן נחום! הכריזה בת הקול ארבעים יום קודם
„יצירתך ובכל זאת לא אתן את בתי לך, ואם מאן אתה להפר

---

1) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני. (סוטה וסנהדרין.)

את גגות בתי העיר נזבא השחורים. הנערה התענגה מאד על החזיון הנפלא הזה, אך פתאים התחלחלה ותקרא: „אבי! פריץ [1]) אחד הולך וקרב אל ביתנו ובאזני שמעתי כי שאל איה בית הרב!"

„אל תיראי", ענה אביה, „בל אפינה כי שגית, מה לפריץ ילי? האם..." עוד לא כלה את דבריו והדלת נפתחה והפריץ אשר ראתה פעסעלע נגש אליו ויוציא מכתב התום מילקוטו ויתנהו על ידו.

„מה זאת?", שאל ר' שרגא בבהלה.

„הלא תראה", ענה האיש, „מכתב הוא אשר הבאתי לך מהבי־דואר, הן נושא המכתבים אנכי."

„נושא המכתבים מהבי־דואר אתה אדוני? הבינותי, הבינותי, אך הגד נא לי אדוני: מאין בא המכתב הזה? הידעת זאת אדוני?"

„הן המכתב בידך הוא", ענה האיש בצחוק, „פתחהו וקרא בו וידעת גם מאין בא."

„כן דברת אדוני!", ענה הרב בשפת הלקית, „ואדוני חכם ונבון, אך אנכי, אדוני, שכחתי בהפזי כי לי המכתב הזה. יסלה נא לי אדוני ויקח מידי את נדבתי הקטנה בשכרו." ובדברו הוציא מספר מטבעות נחשת מצלחתו ויתנם ליד נושא המכתבים אשר הואיל בטובו לקבלם ברצון.

„רב סכל!", אמר הפריץ באשר יצא ועבר את בית הרב, „סכל אבל טוב לב הוא ומי יתן והיו כל יהודי העיר נזבא רבנים סכלים ושובי לב כמוהו!—"

ור' שרגא פתח את המכתב בידים רועדות ויקרא:

ב"ה ג' טבת תר"כ. . . לפ"ק פה ק"ק ברעסלוי יצ"ו.

שלום וישע ורב לאיש חסדי, מורי ומיטיבי, ה"ה הרב המאוה"ג סיני ועוקר הרים, החריף והבקי בש"ת טו"ה שרגא אב"ד ומו"צ דק"ק נזבא והגליל.

„אדוני! מיום לבתי מאת פני מעלת כבוד תורתו עד היום „הזה, נע ונד אנכי בארץ ולא מצאתי עוד מנוח לנפשי הצמאה

---

1) בל"ב „פריץ" יכנו יהודי ערי גאליציען הקטנות כל איש לבוש בגדי אשכנז קצרים.

ואם עד קץ הימים..." ומרדכי לא נתנה לכלות את דבריה, וישק אותה על פיה ויאמר: "מקץ שנים אחדות וארשתיך לי באמונה לעיני כל העם!"

ועוד בעצם היום הזה יצא מרדכי את העיר נזבא ללכת פרעסבורגה ללמוד שם בישיבת הרב המפואר ר'.. וישלהוהו כל בני העיר, ור' שרגא שמח מאד על צדקת מרדכי ותמת לבבו אשר לא יאבה לשבת אתו יהדו טרם ישא את פעסעלע בתו ברת משה וישראל, ויודה לה' הסדו כי התנו איננו "קל מסובין" ולא ירצה לדור בבית המיו.—

ה.

המכתב.

בּיום אחד מימי ההורף הקרים ישב ר' שרגא אצל התנור החם ויבט בספר פתוה אשר לפניו, אפס הכרת פניו ענתה בו, כי רחקו עתה רעיוניו מן הספר והכתוב בו כרחוק מזרה ממערב, והאנהות אשר השמיע מעת לעת העידו למדי כי אין שלום בעצמיו מפני דאגותיו אשר קננו עתה בקרב לבבו. ובאמנה רבו דאגותיו מאד מאד. מרדכי אשר הלך זה המש שנים למדינת הים לא כתב עוד דבר מיום עזבו את העיר נזבא, ואסתר, אשר גם היא כבר הגיעה לפרקה, היא הולה ותמאן לבוא בברית התנאים טרם תרפא מהליה. והליה? הן יפה היא כלבנה וכשושנה פורחת, אך לבבה יכאב לה, תאמר, ונפשה עליה תאבל. — כל נשי נזבא ההכמות תעידנה ותגדנה כי לא נשמע עוד כזאת מני שים אדם עלי ארץ, וגם כל אנשי הברת בקור הולים, אשר כמעט לכלם יד ושם בהכמת הרפואה, יאמרו כי לחלי כזה לא יִמָּצֵא מזור בתבל כלה.—

אסתר ההולה ישבה אצל האה ותתפר כתנות לאהיותיה הקטנות אשר צהקו סביבה, ופעסעלע הביטה בעד החלון הסגור לראות המהזה הנעים והיפה, בררת שלג לבן ממרומי שמים לכסות

נפשי! המלי נא על אמלל וקשה יום כמוני ושמעיני אך הפעם טרם אלך לבל שוב עוד נצח!—"

„טרם תלך ולא תשוב?", קראה הנערה בהלהלה, „הה! רעיוני לא התעוני אפוא ועיני אך היטיבו לראות! — ידעתי, ידעתי את הכל! ידעתי כי כבר תגעל נפשך בהעיר נזבא עם כל יושביה, ורוחך ההלך בגדולות ונפלאות מכל בית אבי, ומה זה תבקש הה! במה אוכל להושיעך אני?—"

„החייתיני!", קרא מרדכי בעליצת נפשו, "החייתיני אסתר ברבריך אלה! ידעת את כל לבי, ידעת את כל הגות רוחי, אות הוא כי נפשותינו קרובות אשה לרעותה, ובידך, אך בידך צרי מרפא למכאובי כלם!... אהבתיך! ואהבתי אליך תבער כאש, ואם תשיבי אהבה אל חיקי אשכח תבל ומלואה ואשגה באהבתך תמיד!"

„אבל פעסעלע אחותי?", קראה אסתר ושתי דמעות גדולות ירדו מעיניה השחורות על לחיה הארומות מבושת.

„פעסעל אחותך תהיה גם אחותי", ענה מרדכי וימח את דמעותיה מעל לחייה היפות, „ואת יונתי הנעימה תהיי אשתי הטובה והאהובה. התחפוצי?" — הנערה לא ענתה דבר ומרדכי הוסיף לאמר: „את פעסעלע לא הוכיח לי ה', זאת ארע נאמנה, ואיך אעשה את הרעה הגדולה הזאת לקחת אותה לי לאשה ואהמוס את נפשי ואת נפשה יום אחד? — תני נא אפוא את ידך לי אהובת לבבי!" ומבלי הוחיל עד אשר תמלא את שאלתו, לקח את ידה הקטנה ויתן אותה על לבו הדופק כהולם פעם ויאמר: „אין זר פה אתנו אבל ה' עד בינינו, וחי הרואה כל תעלומה כי לא אסיר את אהבתך מלבבי זה כל עוד נשמת שדי תחייני!"

„וכל עוד נשמת שדי תחייני", ענתה אסתר ונחלי דמעות עצב ושמחה יחד התפרצו מעיניה, „אהיה אך למענך, אך למענך מרדכי משאת נפשי מיום ראותי את פניך!—"

לאט לאט שבו מורשי לבות הנאהבים לאיתנם, וברוח שוקטה נדברו אף נועצו יחדו. אשר נדברו ואשר נועצו, לא נדע, אך כאשר הלכה אסתר מהרר מרדכי אמרה: „אוחיל אהובי, אוחיל,

אהה! בהור אמון על ברכי התורה הקדושה יאהב עלמה! ואיך אשא ראשי נגד חברי בני גילי? הן געטצל, פנחס, גימפל, נחמן ונפתלי נשאו להם נשים אף הולידו בנים ובנות, האם אהב איש מהם את אשתו אשר לקח? הידע גם אחד מהם מה היא אהבה הזאת? ומדוע רק אנכי נפלתי ירדתי כה פלאים לאהוב נערה בתול... אך שעו ממני שרעפי עון! לא אאהוב גם אני! חי נפשי לא אאהוב נצח!"

אבל האהבה עזה היא כמות וכמוהו לא תשא פני כל כופר! גם פני הבהור האמון על ברכי התורה הקדושה לא נשאה, ולמורת רוח שבועתו התפרצה והתלקחה בכל חדרי לבבו ותהי לשלהבת־יה.—

„לא אאהוב לא אלכד בפח!", גמר מרדכי אומר במו פיו, „ועוד היום הנני עוזב את העיר נזבא ואת כל בית ר' שרגא לבלי שוב אליהם עוד. אנה אלך ואל מי אפנה? לא ארע עוד לנכון אבל למען לא יעצרוני מעשות את הפצי, אומר לר' שרגא כי הולך אני לעיר פריעבבורג ללמוד בישיבת הרב שמה". — „עצתי נכונה אסתר!", קרא בהביטו בעד הלונה, ובראותו כי כבר יצא השמש להאיר על הארץ, פתח את דלתי הדרו לצאת החוצה. אך מה נבהל עתה מרדכי ומה רהפו עצמותיו! העלמה אשר עד הרגע הזה היתה כל הגות רוהו, העלמה הזאת עומדת לפניו על מפתן הדרו, ובקול ערב ונעים תשאלהו: „הקראת לי, מרדכי?"

„אם קראתיך?", שאל מרדכי בבהלה, „ומתי?"

„אני דמיתי לשמוע את קולך קורא לי מן החלון", ענתה הנערה גם היא בשפתים רועדות, „שניתי אפוא ואלך לי."

„לכי לשלום!", הפץ מרדכי לענות, אך למרות הפצו הביעה לשונו אחרת. — „אבל קראתיך! קראתיך אסתר! ואם גם עיני לא ראתך, הן לפני רוחי המונתך מרחפת תמיד וכל עורקי לבבי קראוך הנה!... התחפצי אסתר לדעת את מכאובי לבבי הרבים? התקהי הלק בהותי הנוראה? באי נא עמדי ההדרה ואראך את לבבי הקרוע לגזרים עד אין מרפא!" ובוער באש אהבתו משך את אסתר ההורדה, מן המפתן לתוך הדרו פנימה ויקרא: „אסתר משאת

כלם בשמחה וישליהו לארץ קערות, קדרות וצלחות לשברן לשברים כמשפט, ואיש מהם לא התבונן כי גם לבבות שנים נשברו עתה לרסיסים, לבות מרדכי ואסתר.—

ד.

אהבה.

השחר יצא על הארץ והקרואים שבו שמחים וטובי לב, אבל עיפים ויגעים איש איש לביתו. גם כל אנשי בית הרב שכבו לישן ולהנפש מעט מעמל הלילה ההוא, ומרדכי ישב בחדרו לבדו ואנחות אין מספר התפרצו מעמקי לבבו הקרוע. „אהה!”, קרא במרי שיחו, „אמלל אנכי מכל בני הלוף, אמלל מכל בני עוני סלה! תפתה ואבדון שרי שאול מתחת התלו בי היום ויטעו בעין כל תקותי יחד!„— „המלך”, הוסיף לדבר בצחוק מכאיב לב כאיש אשר יאמר נואש לתבל כלה, „המלך התהתל בי, יאמר ביך האויל, אבן מלך היא! אך מלך בלהות התהתל בי היום, ובשתים התהתל בי! פעסעלע בת מורי אשר השבתיה תמיד כאחות לי ואשר נהפכה עתה פתאום לשממית או שעיר מדבר בעיני עדי אתעבנה בכל נפשי ורוחי, פעסעלע זאת הנתן לי לעזר כנגדי; ואת מבחר ימי ושנותי אבלה בהבל בבית ר׳ שרגא, קבר כל תקותי ומאויי לבבי!” — „אך מה זה”, הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים, „מי זה יאלצני לקחת את תועבת נפשי לאשה לי ולהשאר נצח בהעיר נזבא הגלמודה? הלא התבל פתוחה ורחבה האין בה מקום לאמלל כמוני גם בלעדי העיר הזאת? ומה זה יעצרני מנתק את העבותות אשר יאסרוני אל בית ר׳ שרגא ומשפחתו? מה לי פה ומי...” מרדכי החריש פתאום ויעצור ברוח שפתיו כי רגשות מוזרים לו עד עתה החלו להתרוצץ בבתי נפשו. „אסתר!”, קרא לבבו בקרבו, „אסתר תאסרך אל הבית הזה בעבותות ידידות ואהבה!”— „אהבה!” — פני העלם האדימו כדם וכל עצמותיו הרדו לקול הרעיון הזה אשר לא עלה עוד על לבבו הנהיר מעודו—„אהבה..?

אנכי, מסכן וחסר כל תבונה ואיכה אהין להאמין כי אתחתן ברב גדול ונכבד בישראל?״

„לא בחלום וחזיון לילה הנך דובר עמי ידידי״, ענה הרב, „גם הלילה לי להתל בכל איש מבני ישראל, ואם מאלהים יצא הדבר, אראך עד מהרה לדעת כי אך באמת וצדק דברתי את דברי, ועוד בלילה הזה נשמחה יהריו במשתה התנאים.״

ובלילה הזה שמחו יחד במשתה התנאים, וכל בני העיר נקראו אף באו לקחת חלק בשמחת רבם המפואר. ומי יספר את רב הכבוד והיקר אשר נעשה לר׳ נחום אז? בראש השלחן ישב לימין הרב מהותנו, וכל נגידי העיר ברכוהו בברכת „מזל טוב״ גם ראש הקהל הגביר ר׳ ברך אשר שמעו הטוב הולך למרחקי ארץ גם הוא דבר את ר׳ נחום פה אל פה: „אשריך״, אמר לו, „אשריך ר׳ נחום מקיזאוויטץ שזכית לכך להתחתן במלך, מלכי רבנן!״

„ומה טוב הלקי״, ענה ר׳ נחום בענות רוחו, „שזכיתי לשבת במושב גבירים ולדבר את כבוד ראש הקהל, ואנכי הדל בכל יושבי הכפר מקום מגורי, קטנתי מכל החסד הרב אשר עשה עמדי אלהים הפעם!״

„ההרישו עתה אחי ורעי!״, אמר הרב, „ההרישו מעט ואקרא באזניכם את דברי התנאים והברית.״ השמש הכה בידו על השלחן ויהס את המדברים והרב ר׳ שרגא המאושר קרא את התנאים מן הגליון אשר בידו ובהגיעו להדברים: „הבחור החשוב כמר מרדכי ישא למזל טוב ולשעה מוצלחת את הבתולה המהללה מרת פעסעל בחפה וקדושין כדת משה וישראל״ הורו פני מרדכי כמות ויורד לארץ ראשו, אך איש לא ידע אז את נגעי לבב מרדכי האמלל, וכל מכיריו האמינו כי אין מנות הלקו טובה עוד בארץ החיים.— ברגש קדש קרא ר׳ שרגא את כל דברי התנאים מהחל עד תמם. „וליתר תוקף ועז״, קרא באהרונה בקול גדול, „באו הצדדים והחתן והכלה בעצמם על החתום נאם הקטן שרגא אב״ד דפה ק״ק, נאם הקטן נחום מכפר קיזאוויטץ, נאם הקטן מרדכי בן ר׳ נחום נאם הקטנה פעסל בת הרב דפה.״ „מזל טוב! מזל טוב!״ קראו הקרואים

„ר' נחום?", שאל ר' שרגא בהושיטו את ידו לו, „אך בן הוא, ר' נחום בעצמו, שלום עליכם ר' נחום!"

„עליכם שלום!", ענה האיש ויגע ביראת כבוד בקצה אצבעות הרב, „אנכי נחום מכפר קיזאוויטץ, אבי מרדכי אשר עמו הרבה אדוני את חסדו מעודו עד..."

„ידעתי ידעתי", ענה הרב ולא נתן את האיש לכלות את הודתו, ויפן לתלמידיו ויאמר: „לכו עתה לבית המדרש ושנו ושלשו אשר למדתם היום כי פלאות רבות גליתי היום לפניכם. גם אתה מרדכי לך לדרכך והנפש מיגע כי פניך רעים היום, ואנכי אשיח פה מעט את אביך אשר לא ראיתיו זה כמה". התלמידים נשמטו אחד אחד וגם מרדכי הלך עמהם, ור' שרגא אמר לר' נחום: „שבה נא פה למולי ידידי כי דבר גדול יש לי לדבר היום באזניך. אותך ידידי חנן אלהים בבן יקיר, חכם ונבון בתורתנו הקדושה אשר יהגה בה יומם ולילה ואתה ידעת היטב כי רק מידי זאת לו, אנכי נטעתי את היונק הזה על נחלי התלמוד והפוסקים ואך ממני פריו נמצא."

„זאת ידעתי נאמנה", אמר ר' נחום, „וגם אם רק בן כפר..."

הרב לא נתן גם עתה את ר' נחום לדבר ויוסף לאמר: „ממני מנע אלהים בן זכר, בן לא יצא מחלצי, אך תחת זה הנה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ופעסעלע שמה והיא טובה לי מעשרה בנים חכמים וטובים, אם תחפוץ בה ידידי אתן אותה למרדכי בנך לאשה ואקחהו לחתן לי, בביתי ישב ועל שלחני יאכל כל ימי חיי וירש גם את כסא הרבנות אחרי לאחר מאה ועשרים שנה, השמעת ר' נחום את דברי?"

„אם שמעתי?", קרא ר' נחום בחרדה, „כל הגה אשר יצא מפי אדוני שמעתי באזנים קשובות, ובכל זאת לא תאמין נפשי כי נכונה שמעתי באזני אלה!"

„ומדוע?", שאל הרב.

„דמיתי לשמוע", ענה ר' נחום, „כי אדוני יאמר לתת את בתו למרדכי בני לאשה, ואם לא בחלום הנני דובר עם אדוני הפעם, אז... אך אין זאת כי אם התל יהתל בי. הן רק בן כפר

דגן ותפוחי אדמה, כאשר המכן הסכינו בני הכפרים להביא לרבני העיר בבואם לראות את פניהם. כבוא עתה ר' נחום לחדר הרב, שררה שם דומיה עמוקה ולא הרהיב בנפשו עז לגשת אל ר' שרגא היושב בקרב תלמידיו ומעמיק לחשוב מחשבות למצוא את הרעיון הנצפן בכפר הפתוח אשר לפניו. „הפלא ופלא", אמר ר' שרגא כמדבר אל לבו, „הפלא ופלא! שבעים פנים לתורה, ולכל פן ופן אלפי אלפים פרושים, ואנכי לא אמצא גם אחד מהם?"—התלמידים הביטו איש בפני רעהו כמשתוממים, ור' שרגא אשר לא גרע עד הנה עין מכפרו, עצם עתה את שתי עיניו בחזקה וישב דומם כאיש אשר אין נשמת רוח חיים באפיו. פתאום החל להניע את ראשו הנה והנה, ויהלוך בהפזה את שער זקנו הקצר, ובעוד רגעים אחרים אורו עיניו ויקם מכבאו ויקרא בשמחה: „יגעתי ומצאתי! האח! אשרנו מה טוב חלקנו! אין קץ לחכמת ישראל, וכל החכמות וההמצאות אשר נודעו מימות האדם הראשון עד היום הזה, הלא אנכי ידעתי כלן, ידעתי כי בהערים הגדולות המציאו האנשים בחכמתם לנסוע בלי סוסים ולשלוח מכתבים על הטעלעגראף, אבל האמינו לי כי כל ההמצאות האלה מהבל הנה יחד נגד מלה אחת, נגד אות אחת בהגמרא הקדושה!" „הכונו איפוא בני", הוסיף בעליצות נפשו, „הכונו ואשמיעכם פלאות!" בפיו דבר ובידו מלא, ויאחז את מרדכי היושב לימינו בערפו ויפרפרהו למען עורר את רוחו לשטוע בלמודיו, ובסופה וסערה הואל ר' שרגא לבאר את דברי ההלכה אשר לפניו ויהי קולות וצעקות ומהומה גדולה בקרב התלמידים. שאלות אלף ורבבות תשובות, ר' שרגא ידבר עדי נחר גרונו, ומרדכי קיזאוויטץ יענה את כלם בקול גדול.—

ור' נחום אשר בעינים כפיקות שמחה וגיל ראה את כל החזיון הזה, לא יכול עוד לעצור ברוחו, ואחרי כי שבה סערת פלהמתה של תורה לדממה, נגש אל הרב ויקרא בלב מלא רגשי תודה על כל גדותיו: „יישר כחך אדוני ורבי! יישר כחך שהכנסת את בני תחת כנפי השכינה ועיני עבדך רואות, אך אנכי עני ואביון ומה הגמול אשר אוכל לשלם לאדוני על כל ההסד הזה? —"

אשר עליהם ישתוממו כל בני חלוף בהתבוננם בם! לולא אבל המלך לודוויג הששה עשר מעט מרק בבית הדואר אשר בס״ט מענעהולד, כי עתה התבל כלה לא היתה אשר הִנֶה עתה, ולולא מצא מרדכי את הספר „מורה נבוכים״ בבית אחד מגרי העיר נזבא, כי עתה לא העשירתי אנכי את הליטעראטור העברית בספורי זה, ולא הלאֵתי עתה את הקוראים בהגיוני! — אבל מרדכי מצא את הספר „מורה נבוכים״ ואנכי הנני נאלץ לטוות עתה את חוט ספורי הלאה.—

בן שבע עשרה שנה המציאה ההשגחה העליונה למרדכי ידידנו את מבחר ספרי רבנו משה בן מיימון, הוא ספר „המורה״ אשר כתב. בעזר המורה לצדקה הזה החל מרדכי לפקוח את עיניו לאט לאט, עדי ראה ויתבונן כי אמנם כבר מלא כרסו בש״ס ופוסקים אבל נפשו עורנה ריקה מכל דעת ומזמה. — אך איפה תמצא הדעת הזאת ואיזה מקום בינה? מפי מי יקח לקח? מפי המלמד ר׳ בערל, או מפי הרב ר׳ שרגא אשר למד כל שבע החכמות מן התלמוד ומפרשיו? שאלות אלה לא נתנו מנוח למרדכי ביום ותגרשנה גם בלילה תנומה מעפעפיו. ומה נורא היה מצבו בעת הזאת! בלמודי ר׳ שרגא לא מצא עוד חפץ והחכמה תאות לבבו רחוקה ממנו ולא ידע גם את מקומה.—בצרת נפשו חפש אז מרדכי בין כל מכיריו אולי ימצא רֵעַ או רעיה לשפוך מרי שיחו לפניהם. וכאשר התבונן אז בפני אסתר בת מורו, נבא רוחו לו כי היא תקח חלק בכל פגעי לבבו, ומני אז והלאה, כל עת פגשו עיניו את עיניה הארימו פני שניהם כרם.—

ג.

התנאים.

ויהי היום ויבא ר׳ נחום אבי מרדכי לרגלי מסחרו העירה, ויסר גם לבית הרב להודות לו על חסדו וטובו את מרדכי בנו, ולהקריב לו גם את מנחתו הקטנה, המאת בקר והריצי הלב, קמח

להם יין שרף, שכר ועלי טאבאק ככל אשר בחרו, ולא שם את לבו לזכור את בנו אשר השתלם בעת ההיא בעיר מיום ליום, ויעל מעלה מעלה, עד אשר היה לגבור חיל ושר צבא במלחמתה של תורה. — „מלחמתה של תורה?", ישאל הקורא הבלתי למוד, „ומי הם אויבי התורה ואנשי ריבה?" צדקת מאד! אענך, אין אויבים לתורת ה' צבאות אפס לומדיה ושוחריה ילחמו אלה את אלה, ובכה גדול ויד חזקה ילחמו, לא לשלול שלל ולבוז בז חלילה כי אם להוציא דין אמת לאמתו, למען ידע ישראל את הדרך אשר ילך בו ואת המעשה אשר יעשה, בדברים אשר עקרי אמונתנו ישרשו בהם: מתי יאכל את הביצה שנולדה ביום טוב, אם ירחץ תחלה את ימינו או את שמאלו בקומו בבקר ממטתו, ועוד דברים כאלה העומדים ברומו של עולם לאין ספורות.—

והבחור מרדכי הלך וגדל מיום ליום, וירא ר' שרגא כי ברכה בו ויספחהו אל ביתו ויהי לו כבן, מפתו אכל, מכוסו שתה ובספריו למד וכל אשר בבית ר' שרגא לא אצל מבחירו רצתה נפשו בו, גם בנותיו התהלכו את מרדכי באהבה ווידידות, הבינו את כתנתו ליום השבת, הציעו את מטתו אף תקנו את שמלותיו, ועת שב עיף ויגע משדה המערכה, הוא בית המדרש אשר בו להם מלחמתה של תורה, לבית מעון ר' שרגא אביהן, ספרו וצחקו עמו בתום לב ורוח נכון כעם אח או אחות מבטן אחת. — ככה חלפו למרדכי חמש שנים בבית מורו ר' שרגא, ובמשך העת הזאת עלה על במתי התלמוד ויעש חיל בכל חלקי השלחן ערוך, ויהי למופת לבחירי עירו, כי יומם ולילה אך הגה בספרים ולא ידע דבר מכל הנעשה מכתלי בית המדרש והוצה לו. לו התבונן אז מרדכי היטב, כי אז הכיר וידע כי אסתר תשמור את כל צעדיו ובנפש שמחה תספור כל שעל ושעל אשר יעלה מעלה; אך הוא לא התבונן על אסתר והגות לבה הטהור כאשר לא התבונן על פעסעלע והמטה האדום, כי את כל בנות ר' שרגא אהב במדה אחת, כאשר יאהב האיש את אחיותיו הטובות. מה נפלאו מפעלות ההשגחה העליונה ומה רבו פעולותיה! היא מסבות תסובב בתחבלותיה ופעמים אין מספר תתלה בשלשלת מקרים קטנים וקלים, מחזות גדולים ונוראים

טובת שכל וטעם ור' שרגא יאהבנה כנפשו, כי גם היא תשוה בכל וכל לאמה הצנועה, אשתו השניה עליה השלום. אסתר היא רשנה ורעננה כתמר פורח, הטפה איננו ארום, אבל לחייה אדומות כשושנים באבם ושפתותיה כשני מלאות הן עלומים, גם בשנים שחורות לא חננה אותה הטבע הנדיבה כאשר עשתה לפעסעליע אחותה, אך תחתיהן נתנה לה עינים שחורות, גדולות ומאירות ככוכבים ברקיע השמים.—

ב.

מרדכי קיזאַוויטץ.

בבית הרב ר' שרגא הריף למד נער בן שבע עשרה שנה ושמו מרדכי, אך חבריו ומיודעיו קראוהו רק בשם קיזאוויטץ על שם הכפר קיזאוויטץ מקום מולדתו הקרוב לעיר נזבא. בן שבע שנים הובא מרדכי מכפר קיזאוויטץ העירה ואביו ר' נחום נתן אותו בידי המלמד ר' בערל ללמדו משנה וגמרא, ולהדריכו בדרך הלומדים עד אשר יצלח לבוא לבית המדרש, לקחת תורה מפי הרב או מאחד מתלמידיו. אם אמנם כי באין ספק ידוף אז ר' נחום על כנפי התקוה בבת רמיונו, ויבט ברוחו ליומים יוצרו עת ישב גם מרדכי בנו על כסא המלמדות באחת מקהלות ישראל ויורדה בעדר תלמידיו כר' בערל מורו; אך הגם פלל כי עד מהרה יצא שם בנו זה לתהלה ולתפארת בכל פנות העיר נזבא? הגם פלל כי טרם ימלאו לו עוד שלש עשרה שנה יעזוב את הדר מלמדו ויסופח לתלמידי ר' שרגא רב העיר? — בן אדם קצר רואי! ארמונות ומבצרים תבנה לך ברוח דמיונך, תכוננם ותחזקם בחומות ברזל ונחשת, והנה רוח המקרה או ההשגחה ישב בם ברגע והיו למשואות נצח, ואשר לא תקוה ולא יעלה על לבבך יתנו לך האלהים לפתע פתאום בידים מלאות ונדיבות!—ר' נחום ישב בבית המלון אשר לו בכפר קיזאוויטץ, נשא ונתן באמונה עם הכפריים אנשי מקומו, קנה מהם עורות ארנבות ושפנים, וימכר־

בידיעתו וגדולה בחכמת החשבון והמדידה, עד כי ידע את כל היוגר הנפלא לשבת פי־שת שקלים, על פה... גם דקדוק שפת עבר אשר ידע נאמנה כי לא תסכון לבני ישראל למאומה, גם את החכמה הזאת למד, למען דעת מה להשיב לאפיקורוס—. אמנם כל החכמות האמורות לקח לו ר׳ שרגא רק לרקחות ולטבחות לפלפוליו העמוקים. ומה ינעמו דרשותיו אשר ידרוש בבית הכנסת פעמים בכל שנה ושנה! בשבת הגדול כאשר יבאר דיני פתח פתוח או טפת הלב שנפלה על ההתיכה, והשומעים ישמחו לקולו כאלו ראו את הים הנורא פותח את לועו והמצרים נופלים ויורדים במצולה כמו אבן, ובשבת תשובה עת ידרוש בדיני שוטרים או טומאת בית הפרס וכל העם יבכו לקול מוסריו ויתודו על הטאתיהם בלב נדכה ורוח נשברה. — עוד יהרהו עד היום הזה בני העיר נזבא לזכר הדרשה אשר דרש בשבת תשובה, זה שתים עשרה שנה, בסוגיא דמילה בצרעת, כי היתה אז זעקת שבר בבית הכנסת עדי גם הנשים בכו בכיה גדולה מאד.—

וה׳ ברך את ר׳ שרגא בבנות טובות ויפות מראה כמספר שבטי ישראל. בבנים זכרים לא ברכהו ה׳, אך בתו הגדולה, פעסעלע, אשר ילדה לו מלכה אשתו הראשונה לפני שמונה עשרה שנה, טובה היא לו מעשרה בנים. בתו הגדולה אמרנו, אך אל נא ידמה הקורא כי גדולה בקומה היא פעסעלע, לא זאת! פעסעלע היא קטנת קומה ודקת בשר, כאמה הרבנית עליה השלום, אבל גדולה היא בחכמה ובמעשים טובים, ור׳ שרגא אביה בעצמו יענה בה, כי לו היתה זָכָר, כי אז ישבה בטח על כסא רבנות באחת עדי ישראל הגדולות כעיר נזבא או — לבוב. אכן גם בהיותה נקבה לא ידאג לה ר׳ שרגא מאומה, הן חטמה ארוך ואדום ושִנֶיה שחורות וגדולות, אות אמת הוא, כי ה׳ יברך את פרי בטנה,[1] ותהיה אם בישראל לכבוד ולתפארת. — גם אחותה, בת אביה, אסתר הצעירה אך גדולה ממנה, גם היא נערה

---

1) חוטם אדום ושִנַים שחורות סימן מובהק אצל נשי גאליציען לברכת פרי בטן.—

מרדכי קיזאוויטץ.

א.

הרב ר׳ שרגא חריף ובנותיו.

מי בכם קוראים אהובים שמע את שם ר׳ שרגא חריף מעודו? מי בכם שמע דבר מחכמתו וחריפותו הגדולה? אין גם אחד?! — צר לי מאד כי אות הוא אשר מעולם לא הייתם עוד בעיר נזבא המפוארה, והאיש אשר לא היה בעיר הזאת, לא היה עוד בעיר ואם בישראל מימיו! — נזבא היא עיר בנויה על שפת הנהר ווייכסעל, הרחק מאד ממסלת הברזל, המסלה אשר בה תעבור ההשכלה מעיר לעיר וממטלכה לממלכה, גם עמודי הטעלגראף וקויהם לא יראו בכל גבולה, אפס תחת קוי הטעלגראף, קוי העירוב מתוחים בכל חוצותיה, ותחת קול אופני מרכבות הקיטור, קול מקבת השמש ישמע בכל ערב ובכל בקר על פתחי יושביה כמשפט, ור׳ שרגא חריף היא רב העיר ואם בישראל הזאת!—כל באי שער העיר נזבא יעידו ויגידו, כי הרב ר׳ שרגא מפואר בכל קצוי תבל; הן התוספות הקשים אשר כל העולם כלו יחקור וידרוש לדעת בהם פשר, יפרש הוא ברוב חריפותו, וגם להידות המהרש״א החתומות וסתומות מיום הוסדה ארץ ימצא בחכמתו פתרון, ומלבד כל אלה הוא חכם בכל שבע החכמות! „ובאיזה אוניווערזיטעט׳, תשאל קורא נעים, „למד הרב הזה? בפאריז, וויען, ליפציג או האללע?״ שגית הפעם מאד! ר׳ שרגא הוא צדיק תמים וחלילה לו מהציג כף רגלו בבתי למוד כאלה ומה גם להקשיב שמה בקול מורים, הוא שאב כל חכמתו וידיעתו ממעינות טהורים, מעיני התלמוד והפוסקים. בהם למד חכמת הטבע, חכמת הבנין, חכמת הנגון וכו׳ וכו׳, ויהי לאות

מאחרים הם זוכרים בעצמם — ולפעמים בהתלהבות יתרה — את כבודם שחלף. הם מבטלים את ההוה כדי שלא להיות למבוטלים, ועוסקים בפולחן השאי להעבר היקר. אולם במספרם לא ימנה בראנדשטיטר. הוא לא היה עוד לאינבאליד.

יצירותיו האחרונות שנדפסו במאספים שונים, או הנדפסות עתה בפעם הראשונה מתוך כת"י — משמיעות לנו איזה הד מהשאלות הלאומיות והחברתיות שהעסיקו את עולמנו בהעת האחרונה. בראנד־שטיטר הקדיש ספורים להציונות וישוב א"י („זלמן גוי" — השלח; „ממערב למזרח" — ממזרח וממערב), לסדור הקהלות שלנו (תלמוד תורה" — האשכול), להתעמולה נגד המסתר בנפשות הנפרץ בגא־ליציה („ר' לעמעל תרוויד"), להדימוקראטיה המתעוררת אצלינו („אספת הקהל בק"ק אבדערא הקטנה"), להתתררות בהאומניות הליבראליות ולהתרפות מוסרות המשפחה בישראל („הבר טוב"). כמובן, לא יצא בראנדשטיטר גם כאן מגבולות מהותו הספרותית ולא נסה לתת לנו פתרונים תיאוריים ומעשיים לכל השאלות הללו. הרומאנטיקאי והקומי־קאי נשאר נאמן לעצמו, ויתאר לנו אידיליות או סצינות מגוחכות גם באותם המקצועות שאחרים מיגעים בהם את מוחם ומוחנו. גם ברוך יהיה!

ד"ר מ. רבינזון.

שגזר עליה כליה מתוך ראבון לב („מחל אל חיל"). וכמו כן אינו מסופק אף רגע בנצחון ההשכלה. „שאו לכם, אתם „ארזי הלבנון" אשר בין התנור והכירים; שאו לכם, אתם „מלכי רבנן", המתאמרים למשול באין מעצור בשמים ובארץ, ותאמרו להתום בעד אור כי יהל ולעצור בעד ההשכלה הצועדת בצעדי און להוה העת הגאורה! דרך אחד כי תסגרו בעדה ובשבעה דרכים תפרוץ אליכם, ועלתה ובאה גם בבתי־מדרשיכם, בירות ממשלתכם, וירדה גם לשפל מושבכם, ובאה בחדרי בניכם ובנותיכם, ונחה עליהם רוח חדשה, רוח חכמה וגבורה, רוח חופש וחיים, למרות העפר אשר תעפרו סביבכם בעלים נושנים ובלים, ולמרות עיני קדושיכם אשר שרצו בקרבכם כהצפרדעים ביאורי מצרים!" („צורר היהודים בעיר גריליב").

הקומיקאי היה לנביא, ומשאו מהה מתים. הבטלנים הצעירים בגאַליציה קוראים את ספרו הקטן של בראַנדשטיטר אחרי הכרכים הגדולים והעבים בשבתם בביהמ"ד, והכרכים הגדולים מנוצחים ע"י הספר הקטן שהגינו עליו. לא לחנם זכו כבר ספוריו של בראנדשטיטר לשלש מהדורות. לא רק המתרגמים האנגלים, הרוסים, הפולאנים והיהודיים מצאו בהם חפץ, כי גם הובשי בית־המדרש הרגישו בהם טעם לשבח. ומי יודע אם בראנדשטיטר המכבדה והחביב, המתון והסקיפטי, לא עשה לטובת הפצת ההשכלה בין בני עמו יותר מכל אלה שכשתו את בואה ברעם כלי־תותח?

אנחנו קרובים להאמין בזה, אלא שבראַנדשטיטר הוא סקיפטי גם בנוגע לתועלת יצירתו. הוא אוהב להשתמש בהאיתוניה הנעימה של „גדלנות מתלוצצת", המגדילה את הקטן כדי להבליט יותר את קטנותו, אירוניה שהאנגלים קוראים לה .mock-heronic והוא משתמש בה לא רק בנוגע לאחרים אלא גם לעצמו. „זכיתי לכבוד גדול גם על דברים קלי־ערך שהעשרתי בהם, כביכול, את ספרות ישראל". הוא יודע, כי איננו „סופר עברי מושבע שתורתו אומנתו וממית את עצמו באהלה של השכלת הכלל". „רק ס ו פ ר א ר ע י אנכי — אומר הוא באחד ממכתביו — לאשרם של הקוראים הנכבדים, ואולי גם לאשרי אני".

ענוה — סמן יפה לסופר.

ונקל לו לבראנדשטיטר להיות עני ומלגלג על עצמו, מפני שלא חיל להיות יוצר. הרבה של הסופרים מדור העבר להיות למתמרמרים אחרי שהיו לאינבאלידים. עינם צרה בהסופרים הצעירים, שירשו אותם בחייהם ושאינם זהירים תמיד ב„כבוד אב"; ובהשכם כי כבר נשתכחו

רואה את נגעי „הנאורים", כמו את קורטב הטוב שישנו אצל החסידים הפראים. הוא מתלוצץ בהנאה על משכילי הקלפים ובתי־הקאפה, היהודים הפולנים והאשכנזים הבועטים ביהדות, ועל המשכילות־למחצה הרצות „מבית־התפלה לבית־המרזח ומבית־המרזח להרבי מגריליב או להקדוש סליפזין, מהקדוש מליפזין להצועניות הקוסמת־בקלפים, ומהקוסמת למקוה המים; משם לאחד הראמאנען מפוילדעקאק, ומן הראמאנען להתחינה אמהות; מהתחינה לבית המצחק, ומבית־המצחק להגולחת לגלח את שער ראשן, ומשם שנית להרבי או הצוענית" (ראשית מדון ואחריתו). ומצד אחר מרגיש בראנדשטיטר איזו קרבה רוחנית להיהודים הנבערים והבטלנים מדור הישן. „באמת לא שנאתי אותם בלבי – כותב הוא לאחד מרעיו– אדרבה, אם גם התלתי בם על סכלותם, אהבתי אותם על המדות הטובות שהם מצטיינים בהן הרבה יותר מאחינו הנאורים החדשים. ועל דעתם עכ"פ את התורה אשר גדלתי עמה, ואשר הנאורים בעירי לא ידעו ולא שמעו וגם לא יחפצו לדעת ולשמוע ממנה דבר. וכשם שלא נלחמתי אנכי בהחסידים ולא שנאתים, ככה לא נלחמו גם המה בי, ולא שנאוני ולא עשו לי כל רעה מעודי".

אפשר שהחסידים לא עשו רעה לבראנדשטיטר מעודו לא רק מחמת האהבה האפלטונית המשותפת שיש ביניהם, אלא גם מפני שהוא איש אמיד, אחד מראשי קהל עדתו משנת השלשים לימי חייו עד היום הזה, ושופט־אזרח עם התאר „קֵייזֶערלִיכֶער ראַטה" בבית־המשפט המחוזי בעיר טארנוב; ואפשר שדעתו של ברנדשטיטר רחבה ומבודחת עליו תמיד מפני ושהגיע למה שיל"ג שאף ולא הגיע אליו. בכל אופן עשו המסבות החצוניות והתכונה הפסיכולוגית את בראנדשטיטר למה שהוא, היינו להסופר העברי היחידי בדורו, שלא נרדף מעולם מחמת קנאים, ומה שחשוב ביותר – ל ה ס ו פ ר ה ע ב ר י ה י ח י ד י ב ד ו ר ו, שתאר את המעשים כמו שהם באופן אוביוקטיבי, מבלי כל התמרמרות סוביוק־טיבית. הוא נהנה מן הפוטוגראפיות הקומיות שצלם, שמח במעשי־ידיו ואהב את גבוריו שהוא מהתל בהם מתוך חיבה, ועל כן לא התנקש בנפשם. ה„קייזערליכער ראטה" לא שפך דם נקי.

אולם יחוסו הנוח והחביב של בראנדשטיטר לכל מיני הבריות שהוא בא במגע עמהן, אינו מונע אותו מהיות אדוק בהשכלה לא פחות מש[ה]וא אדוק באהבת עמו ותורתו. הסקיפטיזות שלו שותקת בשעה שהוא נוגע בהענינים הקדושים הללו. היא מניחה לו להאמין כאן כחפצו, במנעה אותו בכ"ז ממלחמה וקנאה יתרה. בראַנדשטיטר אינו מסופק, כי אחריתו של המומר היא רעה מאד, ויוסף המסית היא כמעט הנפש האחת

מגיהו לאחרים. „לא מגיד מישרים אנכי, לא מטיף מוסר ולא מוכיח בשער, ואף לא להשכילך או להצדיקך ולהיטיב אחריתך מגמתי. לדברים כאלה וכאלה הרבה שלוחים למקום, הרבה מוכיחים קנאים, נחשים ועקרבים, מחזיקי הדת ומצדיקי הרבים; הרבה מטיפים מתוקנים – תרבות פיפיות, מתכללים מתנכרים וכל מיני פורענות; הרבה יראים ומשכילים יארבו בכל פנה, אלה להצדיקך ואלה להשכילך בינה, ואנכי איש תם הנני, רק סופר פשוט, מספר ספורים בעלמא" („דברים כהויתם").

מובן מאליו, כי בראנדשטיטר נותן אחרית יפה לגבוריו, וכי לכל „המעשיות" שלו ישנו „סוף טוב". הוא מונה את עצמו בין „הסופרים הטובים אשר לא ירצתו את יצורי המינים, כי אם יגדלום לתורה ולחופה ולמעשים טובים". ומענין הוא הפאראליל שיל"ג מעביר בפרט זה בינו ובין בראנדשטיטר. באחד ממכתביו להסופר הזה (נדפסו ב„לוח שעשועים", א) כותב יל"ג: „אשריך, ידידי, כי נפל חבלך בנעימים... ואוי לי כי נולדתי במזל מאדים ונגזר עלי,

„כי כל הנפשות אשר עשיתי
הפלתי למשואות בחללים דכאתי..."

אבל כמוני כמוך אין אנחנו בני חורין במעשינו ובעצבון ידינו. הכל צפוי ע"פ הסבות הסובבות אותנו והרשות לא נתונה לנו לשנות הדברים מהויתן. חי אחינו בארצך שונים מחייהם בארצי. בארצך ישבו בני ישראל בשלוה ובמשמני מדינה, מחוץ לא תשכל בם חרב נקמת נקם שאינם בני ברית, ומחדרים לא תפל עליהם אימה מאת רועים תועים ומאשרים מתעים... לא כן אנכי עמדי בקרב עמי ונחלתי ישראל בארצי, אשר כל הדברים הפוכים (שם) מהפכת אלהים ומהפכת זרים" (מכתב א).

הנימוק לא עלה יפה. המצב החמרי של יהודי גאליציה לא טוב הוא מאותו של יהודי רוסיה, וב„רועים" ו„המאשרים" שבגאליציה בודאי אין לקנא. ההבדל שבין בראנדשטיטר ויל"ג הוא איפא אישי. יל"ג היה מורה וסופר עני, איש מלחמה ומר-נפש כל ימיו. הוא רדף את האורתודוכסים בשאטירה עוקצת, והם רדפו אותו במלשינות. הוא אהב בכל נפשו את „ההשכלה" המדומה והאמתית, את הכפתרים ואת הדיפלומים כמו את אור-המדע. ובמדה זו שנא את גבוריו הקבצנים והבוערים שרית היהדות האורתודוכסית נודף מהם: ועל כן „הפיל אותם למשואות" והתגיש בזה מעין נקמה ונחמה.

כנגד זה היה בראנדשטיטר איש אמיד ורואה בטובה כל ימיו, והסקיפטיות שלו הצילה אותו מכל מלחמה ומכל קנאה וקנטנות. הוא

פנימיות מרעישות וחבלי הקריזיס של האפקורסים הצעירים הנמצאים בין שני עולמות שונים, אין כאן דראמות של משפחה קורעות לב, ואין כאן פרובלימות הברתיות מסובכות ביותר. אם תתנוצצנה לפעמים דמעות בעיני קוראי ספוריו של בראנדשטיטר, תהיינה אלו דמעות של התרככות-לב נעימה, הבאה למראה פגישה בלתי צפויה של נאהבים נפרדים זה כמה, ולמראה האושר האידיאלי של נפשות תמימות. אולם לעתים הרבה יותר תכופות תהיינה הדמעות הללו דמעות של צחוק.

בהטראגיקומידיה של ה„קלויז" וההים החשוכים והמקולקלים של יהודי גאליציה מבקש בראַנדשטיטר ביחוד את הצד המגוחך. החתן שנלקחה ממנו כלתו אינו סובל מקנאת-גבר אלא „על הטלית והקיטל והשטריימיל והספאדיק כי לקחו מאתו עליהם נפשו תאבל" („צורר היהודים בעיר גרילוב"); החסידים הרעבים והבטלנים צולים תפוחי-אדמה בתנור הקלויז ושותים „משקה" במחיר הסחורות הפעוטות שהם גונבים מחנויות נשותיהם ומתבדחים בנגונים; וה„רביים" משעשעים אותנו ב„המצאותיהם" או בהתאבקם יחד „כשני התולים בשק אחד". אצל בראנדשטיטר להמת כמעט תמיד הבערות עם הבערות. ההשכלה אינה עוברת בספוריו בתור „ההלוץ", כי הם עליה ומנע ממנה את החצים המרעלים של יושבי החשך; ותחת זה בחר להעמיד את הכחות השחורים אלה מול אלה, והם מתנגחים יחד כתרנגולים של בית-בוקיא. יכה יוסי את יוסי — ובראנד-שטיטר יתיב וקא חייך.

הרב ר' שרגא נאות לתת למרדכי, תלמידו שנתפקר, את בתו הצעירה והיפה לפני בתו הבכירה והמכוערה פעסעלע, מפני שהרבנית שהלכה לעולמה צותה כן למרדכי בחלום („מרדכי קיזאוויץ"); הרבי מזידיטשובקה, הקטלן לגבי נשים, מותר על רחל היפה, אחות אשתו שמתה, מפני שרפאל הבדחן התעטף בתכריכים ונראה בלילה להשמש ההולך להעיר את אנשי החברה של „השומרים לבקר", ובתור הרבנית שמתה צותה עליו שיזכיר להרבי את צוואת ר' יהודה החסיד „לא ישא אדם שתי אחיות זו אחר זו"; והרבי מהבליהוב בורח מרקשוא מפני שדבוק מזויף גלה את תרמיתו בפני כל העם ויקראו נבל וזעם ה'.

בראנדשטיטר אינו מכאיב לב גבוריו ולב קוראיו. הוא אוהב את אלה גם את אלה, מפני שהוא כותב מתוך בדיחות והרחבת-הדעת. שום סופר לא התלוצץ כל כך על החסידים, ושום סופר לא פגע בהם פחות ממנו. הוא אינו שואף להיטיב את דרכם ע"י ספוריו, או יותר נכון —הוא אינו מאמין כי יש בכח ספוריו לעשות זאת. התפקיד העציב והמגוחך קצת של מוכיח אינו מוצא חן בעיני בראנדשטיטר, והוא

תפליו, ואת כף ימינו ישלח נגד האיש הדובר אליו כשואל שלומים". וכשהלז מחרף ומקלל ואינו חפץ לשלם חוב ישן, הוא מזכיר לו בתנועותיו ששתה בהקפה בעת שנגנו המנגנים ורקד עם מאריאשה שפחתו: „מאישעק יקפוץ עתה וידלג פעמים ושלש בהוליכו את יד ימינו על זרוע שמאלו הנה והנה כמנגן בכנור, אף יורה באצבעו על לוח שחור התלוי על הקיר, ועליו ארבע קוים כתובים בגתר, ועל השפחה הנוצרית העומדת אצל האח" (ד"ר יוסף אלפסי").

יצורים חיים וריאליים כאלה ימצא הקורא בכל ספור של בראנד־שטיטר.

היסוד העקרי ביצירתו של בראנדשטיטר היא — הקומיקה, קו־מיקה טבעית המבדחת בפשטותה בלי שום כונה לבדה, קומיקה שיש בה ניצוץ מאותה של מוליור, הקומיקאי היותר גאוני של הזמן החדש. ויש להעיר, כי בראנדשטיטר הוא יחידי במקצוע הזה בספרותנו. יש לנו בעלי סאטירה עוקצת כיל"ג, בעלי אירוניה מלגלגת כפרץ, ובעלי הומר ואירוניה יחד כמנדלי מוכר־ספרים, אבל אין לנו בעל קומיקה מבדחת בטבעיותה, שאין בה שום תערובת פלפלין וטינדינציה, ושנוצרה רק לשם עצמה. בספרותנו היהודית מלא שלום־עליכם את התפקיד הזה באופנים יתרים, אבל בעברית לא מצא לו בראנדשטיטר עד כה שום מתחרים. כל ספור של בראנדשטיטר הוא קומדיה קטנה. אתם רואים כאן רוקחים ודוקטורים מתאבקים ומתגוללים ברפש הרחוב בשביל אשה, „גלגולים" מלאכותיים המבעתים את „הרבי" בעצמו, ומהומות הבערה בשביל אשת מלמד המתקוטטת בשדכן המשדך את בוגרתה לבן חוט. ה„קלויז" של החסידים ובערות יהודי גאליציה, שבתוכם ישב בראנד־שטיטר כל ימיו בתור סוקר צרדי מזון ומשתעשע — היו לו לאוצר עשיר שהספיק די חומר לכשרונו הקומי. בתור בעל־הבית אמיד הוא כותב רק לשם תענוג עצמו, הוא כותב ושוחק, ואנו קוראים ושוחקים עמו. וכאן צריך לבקש סבת הערך הקיים של יצירתו; הקומדיות הטבעיות אינן מזדקנות מהרה ביותר סוגי הספרות. יצירותיהם של מוליור וסרבאנטס, למשל, מביאות אותנו לידי בולמוס של שחוק למרות מאות השנים המפרידות בינינו ובין הקומיקאים האלה, ולמרות זה שאפני החיים נשתנו לגמרי מאז ועד עתה. וגם ספוריו של בראנדשטיטר הם מהותר נוחים ורצויים עוד למקרא בין כל אותם שנכתבו בדור של „השחר", ושנתיישנו כבר פחות או יותר.

בראנדשטיטר — ככל הקומיקאים האמתיים — אינו אוהב להאריך ולהעמיק את הצד הטראגי בהמהות שהוא מתאר. אין כאן מלחמות

הלשון המדויקת של בירשאדסקי. היא נתפתחה ע"י השתלשלות שמושית רבת־הגונים ולא יכלה להמצא לא בתלמוד, לא בשירי ר' יהודה הלוי ולא בתרגומי אבן־תיבון. לא נשדי איפא קלא בבירא דשתינו מיניה מיא.

על השיבותו ואמידותו הקבועה של בעל־הבית מעידים הכלים מהתכנית הישנה, המתתות המגושמות, המוליאר הכרסני, כלי־הכסף העבים ותכשיטי־הזהב הכבדים; ועל אמידותה החשובה של הספרות מעידות היצירות הישנות קצת בתבניתן והכבדות ברוב הלקיהן וכרכיהן. זוהי הרוחה הבורגנית. הספרים הקלאסיים שבכל ספרות נכתבו בטעם אותו ההדר שבו היו מחבריהם הגדולים, ובשביל זה לא יחדלו בההיות הבאים מהיות קלאסיים, עשרה וגאונה של ספרותם. הרומאנטיקאים שאטובריאן, באלזק וויקטור־הוגו נחשבים עדיין בין בהירי הסופרים הפראַנציים, כמו שגיתה ושילר לא אבדו כלום מערכם הקלאסי בשביל רומאנטיותם. לא נמעט איפא דמותו של בריאנדשטיטר והשיבותו לספרותנו אם ניחס אותו בפרטים ידועים לסוג הרומאנטיקאים, ואם נכניסנו באיזה מובן לכפיפה אחת עם מפו, סמולנסקין וברודס.

הסימנים המובהקים של הרומאנטיקה הם: קמוץ בנתוח פסיכולוגי, אינטריגה נסית פחות או יותר והשקפה אופטימיסטית ותמימה קצת על המעשים והמאורעות. זכר מכל זה אנו מוצאים גם אצל בראנדשטיטר, אבל רק זכר. ישנם עוד פה ושם מטיבים העושים כל טוב (בן־דוד ומהללאל), אנשים המבקשים את מולדתם (ד"ר אלפסי), שיחות מפולפלות ארוכות קצת ועלמות יפות המתגעגעות לה„פרש" הבלתי נודע שהציל הייהן (לודביקה); אבל אין אלה אלא הזיונות בודדים. ביצירתו של בראנדשטיטר מרגשת כבר ראשית הטבעיות הריאלית ההולכת וכובשת את הספרות הרומאנית. חוש הסתכלותו הוא בהיר וחד, הערכתו הכללית של הנפשות היא נכונה ומנוסה, האינטריגה שלו נעשתה טבעית כמעט, וסגנונו הוא ברור ויפה ופחות מליציו מאותו של כל בני־גילו. היא מתעצל לפעמים להרבות בתאור המימיקה והפיזיוגנומיה ומניח להקוראים לתאר להם את יפתו „בכל אות לבבם, בעינים שחורות או אמיצות, בלחיי שושן או חבצלת", וכו' וכו'; ובכ"ז היות ומפרפרות הן רוב נפשותיו. מאשקה המוזג, למשל. „טלית תורקית על ראשו יעטה וציציות ארוכות ועבות סרוחות אחריו ויטאטאו את רצפת הבית, תפלין גדולים על ראשו ועל זרועו ובידו סדורו של האר"י ז"ל, אשר יתפלל בו ברוצו אנה ואנה". ובדיקוראַציה כזו הוא מוזג כוסות לאורחיו הנוצרים: „מולל באצבעותיו כמונה כסף". „שפתי מאשעק נעות גם גוו יתנועע כנוע עצי יער מפני רוח, ולא יפסוק רגע מתפלתו כי אם יזקוף ארבע מאצבעות שמאלו הכרוכות ברצועות

ובעצמו הקדישני לסופר בישראל, ומי ידמה לי ומי ישוה לי ומי יערוך לי עוד!"...

ספוריו הראשונים של בראנדשטיטר עשו רושם על „השחר" ועל קהל קוראיו. רבים מהם סלקו את ידם מן הירחון, כי התולי הבריא של הסופר החדש ו„אפיקורסותו" העליבו את הרגש הדתי שלהם, שלא נשתנה ע"י משהו השכלה. ולעומת זאת חתמו על „השחר" קוראים חדשים למאות בזכותו של הסופר הצעיר. בראנדשטיטר מצא לו קהל מיוחד של „חסידים" שבקשו ב„השחר" רק את יצירותיו. וגם סופרים גדולים החלו לספר בשבחו. מירלאנד קרא לו ב„השחר" אירטיר השני, ויל"ג כתב על הסיפור החדש „בקרת" או שיר-תהלה במכ"ע רוסי והריץ אליו מכתבי-ידידות ושבח.

ליצירתו של בראנדשטיטר, לפי זמנה ומהותה, יש איזה מגע עם תקופת הרומאנטיקה. תקופה זו חלה, כידוע, בספרות אירופה בסוף המאה הי"ח ובמחציתה הראשונה של המאה הי"ט; אולם בספרותנו, שאחרה להקיץ לתחיה, נדחתה הרומאנטיקה למחציתה השניה של המאה העברה. בשעה שאחרים קראו כבר את הספורים הריאליים והמדויקים של דומא ופלובר, דוסטויבסקי וטורגינב, עסקו עוד אצלינו בכתיבת רומאנים של השתפכות-הנפש, פלפולים ומוסר-השכל כה„שמחת הנף" ו„שתי הקצוות". והחזון היה טבעי. סופרינו שבאותו הדור נתחנכו על הספרות הגרמאנית שהיתה עוד כמעט כולה רומאנטית, וכבלעם כך פלשם. גם נחוצה היתה לנו הרומאנטיקה, אם כי אחרה קצת לבוא. היא יצרה לנו מסורה פיוטית, לירית, פאנטאסטית, כעין חוליה המקשרת את ספרותנו הצעירה לעברנו הפיוטי הגדול; ובלעדי מסורה כזו — מסורה תמימה קצת ותפלה קצת, אבל קדושה — אין שום ספרות מתקיימת. המסתכל הריאלי, הפסיכולוג המעמיק, הצייר הדיקן יכולים להיות מה שהם רק כשירגישו בקרבתם איזו עלית-נשמה, כשאיזו שכינה תעלה מיצירת העבר ותשרה עליהם. בלי ילדות אין בגרות; והבגרות המנוסה, היבשה והדיקנית, שואבת אצילותה בזכרונות הילדות. ואין צריך לאמר כי היצירות הפיוטיות הנעלות של ספרותנו הצעירה — יצירות שאנו מתפארים בהן בפני הבריות — אינן יונקות ומתפרנסות אלא מאותו העבר התמים והמגוחך קצת בעינינו. גם סגנון יצרה לנו הרומאנטיקה, כי בלי מליצותיהם של מפו וסמולנסקין לא היתה לנו בעת

בכתיבת הרוזים, והופיע ראשונה על במת ספרותנו באיזו „שירים נעימים", שנדפסו ב„משל ומליצה" למו"ה וכה„עברי אנכי" של ברוך ווירבּיר. כן תרגם לעברית קונטרוסו של פּיליפּזון: „האַבּען די יודען יעזוס גע-קרייציגט?". הנסיונות הספרותיים האלה היו, לדברי מחברם בעצמו, למטה מן הבקרת; אולם מורהו יכול לשפוט כבר על פיהם, כי עתיד תלמידו להיות לשטירן השני...

אח"כ נזדמן לו לבראנדשטיטר לבוא פעם אחת לורשה, לצורך עסקיו של חותנו, ושם ראה ראשונה את ספרי הסופרים העברים ברוסיה. נודעה לו מציאותם של מאפו, ריב"ל, אדם הכהן ויל"ג ויצירותיהם גלו לפניו אמריקה חדשה. עפ"י טעמו הטבעי הבחין מיד בין התבן הגאליציאני והבר הרוסי, והחל לקרא בתאבון גדול את הספרות העברית שלנו. המזון הרוחני החדש נתעכל היטב בבראנדשטיטר – ומהרה החל לברוא יצירות חדשות בסגנון ובתוכן. אחדים ממאמריו ושיריו מאותו הזמן נדפסו אח"כ ב„השחר".

באחד ממכתביו מספר בראנדשטיטר ע"ד התודעותו הראשונה לבעל „השחר": „שלש חוברות „השחר" הראשונות הגיעו לידי במקרה ותתאוה נפשי לראות את בעל „התועה", את סמולנסקי הגדול בכבודו ובעצמו פא"פ. ותאות לבי נתנה לי. זכיתי לבוא וינה, ותהי ראשית מלאכתי לבקר בהיכלו של סמולנסקי. „היכלו" של האיש הדגול מרבבה הזה היה אמנם רק חדר קטן וצר ברחוב „שפרל הקטן", במכפלה הרביעית, והוא גם חדר-המטה והחדר-האוכל, וכו' וכו'; אבל בעיני היה מקדש ה' ממש, כי את הכהן הגדול מאחיו ראו שם עיני, והוא עומד על מזבחו ומשמש בקדש, כלומר – עומד על שלחן רעוע וכותב את ספוריו באימה וביראה. התחמתי קודם כל על „השחר", ואח"כ גמגמתי באזני המו"ל את רחשי לבבי על מכתב-עתו בכלל ועל „התועה" ויקר תפארת גדולתו בפרט, ככל העולה על רוחי המלא אז. ובצאתי מלפניו נתתי על ידו את חזיוני „אליהו", ויבטיחני לקרותו כשיפנה. – בבקר יום השני טרם עזבי עוד את בית מלוני לצאת למלאכתי בעיר, והנה קול דופק על דלת חדרי, וכרגע – נפתחו השמים ואראה מראות אלהים. „התועה", כלומר, סמולנסקי בכבודו ובעצמו, עומד לפני ובידו גליון נדפס. ובראש הגליון שהיה ע"ג לבן באותיות מרובעות: אליהו הנביא מאת..." הנה הבאתי לך בזה בירשטענאבצוג ממאמרך אשר נתת אתמול על ידי, והוא יבא בהחוברת הרביעית היוצאת זה עתה לאור – אמר לי סמו-לנסקי – ועתה ראה הקדשתיך היום ומלאתי את ידך לכתוב ספורים במכתב-עתי, כי לכך נוצרת". ומה אשרתי אז, סמולנסקי הגדול בכבודו

מ. ד. ברנדשטטר.

בראנדשטיטר הוא אחד הסופרים הגדולים מדור העבר החיים עוד אתנו כיום. כלנו תעינו עם „התועה", הודינו על „חטאת נעורים", גם התאהבנו ב„סידוניה" ושחקנו על „הנפלאות מעיר דדיטשובקה". ספורי בראנדשטיטר היו לנו חביבים ביותר בימי שחרותנו, כי הם הצהילו רוחנו הנוח להתבדח ע"י הקומיקה הקלה שלהם, מבלי עורר בנו שום פרובלימות רציניות הממלאות את הבאים בשנים. קראנו, שחקנו ואהבנו את המחבר. וגם אם נבוא עתה להעביר סקירת־בקרת על פעולתו הספרותית של הסופר הזה, לא בנקל אנו יכולים להשתחרר מהרושם הנעים ביותר שעשה עלינו בימי־עלומינו, כדי לתת לסקירתנו איזו אוביקטיביות בלתי משוחדה. עצם הוא כח־הקסם של שעשועי־נעורים, ולא יוסר גם ע"י לחש הרבי והמעניות של בראנדשטיטר.

מרדכי דוד בראנדשטיטר נולד בש' תר"ד בעיר בריגל הרחוקה איזו פרסאות מטארנוב אשר בגאליציה. הוריו האמידים בקשו, כנהוג, לעשות את הנער בעל־הכשרון לרב בישראל, ובהיותו בן י"ב שנה מסרוהו לתלמיד־חכם מובהק, ר' פ"ל לאנדוי, כדי שיכשירו לתעודתו. לפי עדות סופרנו בעצמו, היתה פעולתו של לאנדוי על לבו הרך טובה ורצויה, כי השפיע עליו גם במדותיו הנעלות. ובהגיע בראנדשטיטר לשנת הט"ו נשלח להרב בלימנוב, כדי שיתרגל שם בהוראה מעשית. אולם כעבור שנה לשבתו שם הוציאה אותו התונת־הבהלה, שהיתה נהוגה אז בישראל, מלימנוב ותביאהו לבית חותנו העשיר בטארנוב. וכאן החלה התקופה החדשה בחייו.

המקרה הזמין להאברך החסיד שלנו רוק זקן ומשכיל מפרוסניץ אשר במיהרן, מאוהבי „ההשכלה הטהורה" הטפוסים של ה„כוכבי יצחק", שחשב את השפה העברית לתכלית חיו „ולמד" בכל שבוע את „המגיד" מליק. הוא העריץ מאד את פיליפזון ואת המליץ מגדל בר"י שטרן, ולקח לו תפקיד של מפיץ־השכלה. המשכיל הזה הורה לבראנדשטיטר ראשית ידיעת השפות גרמאנית וצרפתית, ונתן לו למקרא מספריו העברים כדי „שישאב מי הדעת והתושיה ממעין לא אכזב, מעין השפה הקדושה". והקורא היה מהרה לסופר. בראנשטיטר החל, כנהוג אז בין המליצים,

תכן:

Колъ Китве М. Д. Брандштетеръ.

т. е.

Собраніе сочиненій М. Д. Брандштетера.

Часть I.

Изданіе „ТУШІЯ“.
ВАРШАВА, 1910 г.
Тип. Левинъ-Эпштейна, Павья 38.

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר.

ישנים גם חדשים.

בשלשה חלקים.

עם תמונת המחבר

ותולדתו מאת ד"ר מ. רבינזון.

חלק ראשון.

הוצאת „תושיה", ורשה.

ורשה, תר"ע.

בדפוס לוין-אפשתין, פביה 38.

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר.

חלק ראשון.